ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להכדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, א׳ טבת, תשי״ג
ברוקלין.

הוו״ח אי״א עוסק בצ״צ מו״ה יוסף שי׳ בן מימון

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מיום ה׳ כסלו העבר, וכיון שאין מזכירי יכול לכתוב בשפה השפנית, הנני מוכרח לכתוב לו בלשון הקדש אשר בטח יבין תוכן מכתבי, והוא:

כאשר הי׳ פה זה לא כבר, בא-כחי הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוהר״ר בנימין אלי׳ שי׳ גראדעצקי דברתי אתו עוד הפעם בהנוגע למצב בית האכל של הסטודענטען במאדריד, וזה כעשרה ימים שחזר הרב גראדעצקי לפאריז, ובטח יעשה שמה מה שתלוי בו לתקן המצב, ואם בינתים נתחדשו איזה פרטים בזה, מטובו להודיע אודות זה ישר להרב גראדעצקי, למען למהר את הדבר. ולשלוח העתקה לכאן.

אקווה אשר במשך ימי החנוכה נתקבצו הוא וחביריו יחד ונדברו אודות הנס של חנוכה, בימים ההם, ואשר גם עתה **מוכרח** הדבר שבני ובנות ישראל יעמדו חזק נגד כל אלו שרוצים להשכיח את תורת השם יתברך ולהעבירם מחוקי רצונו יתברך, וסוף סוף מצליח השם יתברך ועושה תשועה ופורקן גדול לכל אלו ההולכים בדרכיו.

בברכת הצלחה ודרישת שלום כל חביריו שי׳.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ..... ג

ג) מאמר ד״ה הבאים ישרש יעקב גו׳
שבת פרשת שמות, י״ט טבת, ה׳תשמ״ח ..... ה

ד) משיחות ש״פ שמות, י״ט טבת ה׳תשמ״ח ..... טז

ה) השלמות לשיחות דלעיל
שיחת ש״פ שמות, י״ט טבת ה׳תשמ״ח ..... כב

ו) לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טז ..... לו

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מ

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות ..... מא

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמות ..... מב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות ..... עב

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שמות ..... עג

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שמות ..... פד

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פז

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שמות ..... צ

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות ..... קעב

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות ..... קצז

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק נד, איוב פרק לז ..... רג

יח) משניות – מסכת מגילה/מועד קטן
ביאור קהתי ..... רה

יט) עין יעקב מסכת תענית ..... ריב

כ) מסכת שבועות עם ביאורים
מדף לג עד דף לט ..... ריד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רמט

כב) שולחן ערוך הלכות יום-טוב
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רמט

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רנב

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רס

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רסא

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רסא

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רסב

כח) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסג

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסה

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסז

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רסח

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רעז

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות ..... רעח

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שמות י"ט טבת ה'תשמ"ח*

1 **הַבָּאִים** יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב גו'[1], וּמֵבִיא הַ'צְּמַח צֶדֶק'
2 בְּמַאֲמָרוֹ 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' זֶה[2] פֵּרוּשׁ
3 תַּרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל עַל הַפָּסוּק, שֶׁזֶּה קָאֵי
4 עַל הַגְּאֻלָּה. שֶׁהַתַּרְגּוּם דְּהַבָּאִים הוּא יִתְכַּנְּשׁוּן
5 מְבֵּינֵי גַּלְוָותְהוֹן וְיִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן [דְּהַבָּאִים קָאֵי
6 עַל הַבִּיאָה לָאָרֶץ שֶׁתִּהְיֶה בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה,
7 וֶהֱבִיאֵךְ[3] ה' אֱלֹקֶיךָ אֶל הָאָרֶץ[4]], וְאָז יִהְיֶה יַשְׁרֵשׁ
8 יַעֲקֹב, תַּמָּן יִתְיַלִּידוּן דְּבֵית יַעֲקֹב. וּמְבֹאָר
9 בַּמַּאֲמָר, דְּהַשְׁרָשָׁה (יַשְׁרֵשׁ) הוּא הֶעְלֵם (כְּמוֹ
10 הַשְׁרָשַׁת אִילָן, שֶׁשָּׁרְשֵׁי הָאִילָן שֶׁבָּאָרֶץ הֵם
11 בְּהֶעְלֵם) וְלֵידָה הוּא גִּלּוּי (דְּקֹדֶם הַלֵּידָה בִּהְיוֹתוֹ
12 בְּבֶטֶן אִמּוֹ, הוּא בְּהֶעְלֵם, וּכְשֶׁנּוֹלַד בָּא לְגִלּוּי),
13 וְזֶה שֶׁהַתַּרְגּוּם דְּיַשְׁרֵשׁ הוּא יִתְיַלִּידוּן, הוּא,
14 שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה (יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב) יִהְיֶה בְּגִלּוּי
15 (יִתְיַלִּידוּן).

16 **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[5] עוֹד פֵּרוּשׁ בְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב,
17 שֶׁזֶּה קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת. דִּכְמוֹ
18 שֶׁהַשְׁרָשָׁה כִּפְשׁוּטָהּ הִיא בָּאָרֶץ דַּוְקָא, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּנְּשָׁמָה (יַעֲקֹב),
19 שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה הִיא בְּקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. וְהַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב[6]
20 (גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת) הוּא, כִּי הַגִּלּוּי דְּשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה
21 לֶעָתִיד לָבֹא הוּא עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו. וְהָעִנְיָן הוּא[7], דִּבְשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה
22 כַּמָּה דְּרָגוֹת. וְעִקַּר שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֶׁרֶשֶׁת בָּאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה

ביאור בדרך אפשר

1 בהפטרה של פרשת שמות נאמר:
2 **הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב גו'**[1] יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה.
3 כלומר, בני ישראל שיעקב השרישם במצרים פרחו שם עד כדי כך ש"מלאו
4 פני תבל תנובה", **וּמֵבִיא הַ'צְּמַח צֶדֶק' בְּמַאֲמָרוֹ 'דִּבּוּר**
5 **הַמַּתְחִיל' זֶה**[2] **פֵּרוּשׁ תַּרְגּוּם**
6 **יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל עַל הַפָּסוּק**
7 **שֶׁזֶּה** הפסוק **קָאֵי** מתייחס **עַל**
8 **הַגְּאֻלָּה. שֶׁהַתַּרְגּוּם דְּהַבָּאִים**
9 **הוּא יִתְכַּנְּשׁוּן מִבֵּינֵי גַּלְוָותְהוֹן**
10 **וְיִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן** יתאספו מבין
11 הגלויות שלהם וישובו לארצם
12 **[דְּהַבָּאִים קָאֵי** מתייחס **עַל**
13 **הַבִּיאָה לָאָרֶץ שֶׁתִּהְיֶה בַּגְּאֻלָּה**
14 **הָעֲתִידָה,** ככתוב בתורה שלעתיד
15 לבוא בני ישראל יחזרו לארץ ישראל -
16 **וֶהֱבִיאֵךְ**[3] **ה' אֱלֹקֶיךָ אֶל**
17 **הָאָרֶץ**[4]**], וְאָז יִהְיֶה יַשְׁרֵשׁ**
18 **יַעֲקֹב, תַּמָּן יִתְיַלִּידוּן** שם ייולדו
19 (הצאצאים) **דְּבֵית יַעֲקֹב** של בית
20 יעקב.
21 **וּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר** הנזכר של ה"צמח
22 צדק", בדיוק לשונו של תרגום יונתן על
23 הפסוק "ישרש יעקב – תמן יתילדון"
24 שבעצם המושגים "השרשה" ו"לידה"
25 סותרים זה לזה **דְּהַשְׁרָשָׁה**
26 **(יַשְׁרֵשׁ) הוּא הֶעְלֵם (כְּמוֹ**
27 **הַשְׁרָשַׁת אִילָן, שֶׁשָּׁרְשֵׁי**
28 **הָאִילָן שֶׁבָּאָרֶץ** בתוך האדמה **הֵם**
29 **בְּהֶעְלֵם** ואינם נראים לעין) **וְלֵידָה**
30 **הוּא גִּלּוּי (דְּקֹדֶם הַלֵּידָה**
31 **בִּהְיוֹתוֹ** הנולד **בְּבֶטֶן אִמּוֹ, הוּא**
32 **בְּהֶעְלֵם, וּכְשֶׁנּוֹלַד בָּא לְגִלּוּי),**
33 **וְזֶה** התוכן הפנימי בעניין זה
34 **שֶׁהַתַּרְגּוּם דְּיַשְׁרֵשׁ הוּא**
35 **יִתְיַלִּידוּן, הוּא, שֶׁשֹּׁרֶשׁ**

ביאור בדרך אפשר

36 **הַנְּשָׁמָה (יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב)** שבדרך כלל הוא בהעלם – "יוולד", **יִהְיֶה**
37 **בְּגִלּוּי (יִתְיַלִּידוּן).**
38 **וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר**[5] **עוֹד פֵּרוּשׁ בְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, שֶׁזֶּה קָאֵי**
39 מתייחס **עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת. דִּכְמוֹ שֶׁהַשְׁרָשָׁה כִּפְשׁוּטָהּ** היינו
40 שורשים של אילן שהם היסוד והשורש
41 לצמיחה ולהתגלות שלו, **הִיא בָּאָרֶץ**
42 **דַּוְקָא, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא**
43 **בַּנְּשָׁמָה (יַעֲקֹב), שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה**
44 היסוד והשורש לצמיחת וגילוי הנשמה
45 **הִיא בְּקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת**
46 בארץ, בגשמיות. **וְהַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי**
47 **הַפֵּרוּשִׁים בְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב**[6]
48 (הפירוש הראשון – **גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ**
49 **הַנְּשָׁמָה,** – **וְ**הפירוש השני **קִיּוּם**
50 **הַמִּצְוֹת) הוּא, כִּי הַגִּלּוּי**
51 וה'לידה' **דְּשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה**
52 **לֶעָתִיד לָבֹא** כאשר הנשמה תצא
53 מההעלם ותהיה נראית וניכרת **הוּא**
54 **עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו**
55 בזמן שלפני הגאולה.
56 **וְהָעִנְיָן הוּא**[7]**, דִּבְשֹׁרֶשׁ**
57 **הַנְּשָׁמָה** עצמו יש **כַּמָּה דְּרָגוֹת** זו
58 למעלה מזו. **וְעִקַּר שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה**
59 הדרגה העמוקה והגבוהה ביותר
60 בשורש הנשמה **הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיא**
61 הנשמה **מֵשֶׁרֶשֶׁת בָּאוֹר**
62 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** ישנו
63 אור אלוקי שיורד מלמעלה למטה

---

*) יצא לאור בקונטרס כ"ד טבת – תש"נ, "לקראת כ"ד טבת, יום הסתלקות־הילולא של אדמו"ר הזקן . . עש"ק שמות, כ"ב טבת, שנת ה'תש"נ".

1) ישעי' כז, ו. – התחלת ההפטורה דש"ק פ' שמות. ולהעיר, אשר בשנה זו (ה'תש"נ) הקביעות דיום ההסתלקות של אדמו"ר הזקן היא כבשנת ויום ההסתלקות: "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" – לשון הצ"צ, נדפס ב"מענה לשון" (ווילנא, תער"ב. קה"ת, ה'תש"י. ה'תשכ"ז. [תשנ"ה]. ועוד) בתחילתו. פסקי דינים שלו בסופו (קה"ת, ה'תשל"ב – קג, א [תמב, א]. בהוצאת קה"ת, תשנ"ב – עג, ב [תיא, ב]). השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות – ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך. שיחת שבת זו – לקמן ע' טו ואילך. ועוד. 2) שנדפס באוה"ת פרשתנו (שמות) כרך ז ע' ב'תקלב ואילך. 3) נצבים ל, ה. 4) אוה"ת שם. 5) אוה"ת שם ע' ב'תקלו. 6) כמו כל הפירושים שבפסוק אחד ששייכים זה לזה, כידוע הראי' לזה מ"שעטנז" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ. 7) בהבא לקמן ראה אוה"ת שם ע' ב'תקלד ואילך.

מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאוֹר זֶה נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה הִיא מִבְּחִינַת חָכְמָה, רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת[8]. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[9] כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ כּוּ׳ דּוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מוּעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, כִּי הַמְשָׁכַת שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה הִיא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו (פֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב) נִמְשָׁךְ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה, וְהַגִּלּוּי דְּהַמְשָׁכָה זוֹ יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, יִתְיַלְּדוּן דְּבֵית יַעֲקֹב, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה יָאִיר בְּגִלּוּי (פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב).

וְהִנֵּה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ הַדִּיּוּק בְּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ גַּם בְּסֵדֶר הָעִנְיָנִים[10], צָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי הַגִּלּוּי דְּשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד בָּא לְאַחֲרֵי וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו, וְהַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים (פֵּרוּשִׁים) בַּמַּאֲמָר הוּא, שֶׁבְּתְחִלָּה בָּא הַפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב הוּא גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא הַפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁבַּפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה) מְפֹרָשׁ (גַּם) תֵּבֵת הַבָּאִים, וּבַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו) אֵין פֵּרוּשׁ תֵּבֵת הַבָּאִים.

ב) **וְהִנֵּה** בַּפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שְׁנֵי אוֹפַנִּים[11]. שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה דְּיַעֲקֹב הִיא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (כַּנַּ״ל), וְשֶׁהַהַשְׁרָשָׁה

ביאור בדרך אפשר

ונמשך מדרגה לדרגה בצורה הדרגתית מסודרת כך שכל דרגה קשורה בחברתה, כמו חוליות וטבעות בשלשלת (שרשרת) והוא הנקרא אור של ״סדר השתלשלות״ וישנו אור אלוקי שההמשכה וההתגלות שלו היא לא לפי סדר והדרגה והוא אור נעלה יותר הנקרא אור ״שלמעלה מהשתלשלות״, **וְאוֹר זֶה** שלמעלה מסדר השתלשלות **נִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה למטה, דווקא **עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה** שהיא חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא **הִיא מִבְּחִינַת חָכְמָה, רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** חכמה היא הדרגה הראשונה והעליונה בסדר השתלשלות שהרי ספירת החכמה היא הראשונה והעליונה מבין עשר הספירות העליונות, אך עם כל מעלתה היא חלק מסדר ההשתלשלות וגם אור החכמה נחשב אור מוגבל יחסית, **וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** שהוא אור בלתי מוגבל, **הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת**[8]. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[9] **כָּל** אדם **שֶׁמַּעֲשָׂיו** קיום המצוות שלו **מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ** מלימוד התורה שלו **כּוּ׳ דּוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו** שהם החלק הגלוי של האילן **מוּעָטִין וְשָׁרָשָׁיו** החלקים הפנימיים והנסתרים שלו **מְרֻבִּין, כִּי הַמְשָׁכַת שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה** מההעלם אל הגילוי **הִיא** (לא על ידי לימוד התורה אלא) **עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת** בארץ, בגשמיות **עַכְשָׁו** לפני הגאולה **(פֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב) נִמְשָׁךְ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה,** אלא שבזמן הזה ההמשכה של שורש הנשמה לא באה לידי גילוי **וְהַגִּלּוּי דְּהַמְשָׁכָה זוֹ יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, יִתְיַלְּדוּן דְּבֵית יַעֲקֹב,** כאשר בית יעקב ״יוולדו״ (כשם שהתינוק נעלם עד הלידה ובעת הלידה הוא מתגלה) שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה יָאִיר בְּגִלּוּי (פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב).

וְהִנֵּה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ הַדִּיּוּק בְּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ גַּם בְּסֵדֶר הָעִנְיָנִים, וְהַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים (פֵּרוּשִׁים) בַּמַּאֲמָר הוּא, שֶׁבְּתְחִלָּה בָּא הַפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב הוּא גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא הַפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁבַּפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה) מְפֹרָשׁ (גַּם) תֵּבֵת הַבָּאִים, וּבַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו) אֵין פֵּרוּשׁ תֵּבֵת הַבָּאִים.

ב) **וְהִנֵּה** בַּפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שְׁנֵי אוֹפַנִּים[11]. שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה דְּיַעֲקֹב הִיא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (כַּנַּ״ל) שעל ידי קיום המצוות מתגלה השורש והפנימיות של הנשמה, יעקב), וְשֶׁהַהַשְׁרָשָׁה

ביאור בדרך אפשר

פְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּיַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב). **וְהִנֵּה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ הַדִּיּוּק בְּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ גַּם בְּסֵדֶר הָעִנְיָנִים**[10], כי כל דבר בתורה, לא רק תוכן הדברים אלא גם סדר הדברים, הוא מדויק **צָרִיךְ לְהָבִין** דבר תמוה בסדר העניינים במאמר זה של אדמו״ר הצמח צדק, **הֲרֵי** מבחינת סדר התרחשות המאורעות **הַגִּלּוּי דְּשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד** (שהוא תוכן הפירוש הראשון במאמר זה) **בָּא** בפועל **לְאַחֲרֵי וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו** (שהוא תוכן הפירוש השני שבמאמר), **וְהַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים (פֵּרוּשִׁים) בַּמַּאֲמָר הוּא** להיפך –, **שֶׁבְּתְחִלָּה בָּא הַפֵּרוּשׁ** (הראשון) **שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב הוּא גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא הַפֵּרוּשׁ** (השני) **שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי** מתייחס **עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו** וצריך להבין מהו הטעם לסדר הדברים בצורה כזו ולא לפי סדר המאורעות בפועל, היינו תחילה קיום המצוות ואחר כך התגלות שורש הנשמה?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁבַּפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה שתהיה לעתיד שאז יתגלה שורש הנשמה) **מְפֹרָשׁ (גַּם) תֵּבֵת** המילה **הַבָּאִים** שהכוונה להתקבצות בני ישראל מהגלויות כנ״ל, **וּבַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי (שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו) אֵין פֵּרוּשׁ** למילה **תֵּבֵת הַבָּאִים** ויש להבין מהו הטעם להבדל זה בין שני הפירושים?

ב) וְהִנֵּה בַּפֵּרוּשׁ (השני שבמאמר) **שֶׁיַּשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי** מתייחס **עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שְׁנֵי אוֹפַנִּים**[11]. **שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה דְּיַעֲקֹב הִיא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (כַּנַּ״ל** שעל ידי קיום המצוות מתגלה השורש והפנימיות של הנשמה, יעקב), **וְשֶׁהַהַשְׁרָשָׁה**

---

8) תו״א מג״א ד״ה יביאו לבוש מלכות צ, א־ב (הובא באוה״ת שם). 9) אבות פ״ג מי״ז. 10) וכמו בתורה בכלל, שגם סדר בתורה הוא תורה – ראה לקו״ש חכ״ד ע׳ 629 הערה ד״ה סדר אין תורה. 11) וראה בארוכה אוה״ת שם ע׳ ב׳תקלו התיווך דשני האופנים.

1 דְּמִצְוֹת הִיא בְּיַעֲקֹב (השורש והפנימיות של המצוות מתגלה בבני
2 ישראל, יעקב). כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בַּעַל הַהִלּוּלָא שיום
3 ההסתלקות שלו חל ביום דְּכ"ד טֵבֵת) בְּ'תּוֹרָה אוֹר' ספר המכיל
4 מאמרי חסידות שלו על החומשים בראשית ושמות 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל'
5 זֶה[12] "הבאים ישרש...", דִּכְמוֹ
6 שֶׁהַזְּרִיעָה של צמחים כִּפְשׁוּטָהּ
7 צְרִיכָה לִהְיוֹת בָּאָרֶץ בתוך
8 האדמה דַּוְקָא, כְּמוֹ כֵּן הוּא
9 בִּזְרִיעָה הצמיחה וההתגלות
10 דְּמִצְוֹת (והקשר בין המצוות לנושא
11 הזריעה מובן מהפסוק אוֹר[13] זָרוּעַ
12 לַצַּדִּיק[14] וכן מפסוקים נוספים
13 שהובאו במאמר זה ב'תורה אור':
14 "זרעו לכם לצדקה", "זורע צדקות
15 מצמיח ישועות" ועוד), שֶׁצְּרִיכָה
16 לִהְיוֹת בְּיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא דִּכְתִיב
17 בָּהוּ[15] בהם, בבני ישראל, כִּי תִּהְיוּ
18 אַתֶּם [לִי[16]] אֶרֶץ חֵפֶץ הרי
19 שבני ישראל נקראים בשם "ארץ".
20 וְזֶהוּ יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח
21 גו', דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי מתייחס
22 עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו,
23 שֶׁהַמִּצְוֹת נִזְרָעִים וְנִשְׁרָשִׁים
24 מושרשים וצומחים בְּיַעֲקֹב, אבל
25 הצמיחה היא עדיין לא בגלוי, כאמור,
26 וְעַל־יְדֵי־זֶה על־ידי ההשרשה
27 עכשיו יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא
28 הַצְּמִיחָה בגלוי, ובלשון הכתוב –
29 יָצִיץ וּפָרַח.
30 וּמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שָׁם[17],
31 דְּפֵרוּשׁ הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב
32 הוּא, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה יַשְׁרֵשׁ
33 יַעֲקֹב, הַהַשְׁרָשָׁה והגידול
34 והצמיחה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
35 בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא עַל־יְדֵי
36 הַבָּאִים, הַבִּיאָה לְמִצְרַיִם
37 ככתוב בתחילת פרשת השבוע "ואלה
38 שמות בני ישראל הבאים מצרימה",
39 וְכַיָּדוּעַ[18] שֶׁגָּלוּת מִצְרַיִם הָיָה
40 הֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה וכמבואר ב'תורה אור' בתחילת פרשתנו, פרשת

1 דְּמִצְוֹת הִיא בְּיַעֲקֹב. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
2 (בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּכ"ד טֵבֵת) בְּ'תּוֹרָה אוֹר' 'דִּבּוּר
3 הַמַּתְחִיל' זֶה[12], דִּכְמוֹ שֶׁהַזְּרִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ צְרִיכָה
4 לִהְיוֹת בָּאָרֶץ דַּוְקָא, כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּזְרִיעָה דְּמִצְוֹת
5 (אוֹר[13] זָרוּעַ לַצַּדִּיק[14]), שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בְּיִשְׂרָאֵל
6 דַּוְקָא דִּכְתִיב בָּהוּ[15] כִּי תִּהְיוּ אַתֶּם [לִי[16]] אֶרֶץ
7 חֵפֶץ. וְזֶהוּ יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח גו', דְּיַשְׁרֵשׁ
8 יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו, שֶׁהַמִּצְוֹת
9 נִזְרָעִים וְנִשְׁרָשִׁים בְּיַעֲקֹב, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה
10 לֶעָתִיד לָבֹא הַצְּמִיחָה, יָצִיץ וּפָרַח.
11 **וּמְבֹאָר** בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שָׁם[17], דְּפֵרוּשׁ הַבָּאִים
12 יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב הוּא, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה
13 יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, הַהַשְׁרָשָׁה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל,
14 הוּא עַל־יְדֵי הַבָּאִים, הַבִּיאָה לְמִצְרַיִם, וְכַיָּדוּעַ[18]
15 שֶׁגָּלוּת מִצְרַיִם הָיָה הֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה.
16 וּמַמְשִׁיךְ שָׁם[18], דִּכְמוֹ שֶׁגָּלוּת מִצְרַיִם הָיָה הֲכָנָה
17 לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה גָּלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן
18 הוּא הֲכָנָה לְקַבֵּל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה
19 לֶעָתִיד. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמּוֹסִיף בְּ'תּוֹרָה אוֹר'
20 שָׁם עִנְיָן זֶה (שֶׁהַגָּלוּת הָאַחֲרוֹן הוּא הֲכָנָה לְקַבֵּל
21 פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְעָתִיד לָבֹא), הוּא, כִּי
22 עַל פִּי זֶה יָמְתַּק הַשַּׂיָּכוּת דְּהַבָּאִים לְיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב,
23 דְּמַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הוּא שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה הִיא בַּגָּלוּת
24 עַצְמוֹ[19]. דִּבְנוֹגֵעַ לְגָלוּת מִצְרַיִם, הַבָּאִים הוּא רַק
25 הַקְדָּמָה לְיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב. שֶׁעַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם,
26 כּוּר הַבַּרְזֶל[20], נִצְרְפוּ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בְּחִינַת אֶרֶץ
27 חֵפֶץ[21], וְעַל יְדֵי זֶה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלָּהֶם
28 שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וּלְאַחֲרֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה

ביאור בדרך אפשר

שמות: "כל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים והשעבוד רד"ר שנה היה כדי
לזכות לקבלת התורה... וכמו שכתוב וזה לך האות כו' בהוציאך את העם
ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה". ומעתה מובן הקשר בין פירוש
המילה "הבאים" לתוכן הפנימי של הפסוק "הבאים ישרש וגו': ה"ישרש" של
התורה ומצוות שנפעל בבני ישראל,
"עקב" הוא על ידי שבאו למצרים.
וּמַמְשִׁיךְ בספר 'תורה אור' **שָׁם**[18],
דִּכְמוֹ שֶׁגָּלוּת מִצְרַיִם הָיָה
הֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, עַל־
דֶּרֶךְ־זֶה גָּלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן
הוּא הֲכָנָה לְקַבֵּל פְּנִימִיּוּת
הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד עם בוא
הגאולה. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה**
שֶׁמּוֹסִיף בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שָׁם
עִנְיָן זֶה (שֶׁהַגָּלוּת הָאַחֲרוֹן
הוּא הֲכָנָה לְקַבֵּל פְּנִימִיּוּת
הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד
לָבֹא), הוּא, כִּי עַל פִּי זֶה
יָמְתַּק הַשַּׂיָּכוּת דְּהַבָּאִים
לְיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, בנוסף למבואר
לעיל שהקשר של "הבאים" ל"ישרש"
הוא שה"ישרש" של תורה ומצוות בבני
ישראל היא על ידי הירידה למצרים,
"הבאים", יש "להמתיק" את הקשר
דְּמַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הוּא
שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה הִיא בַּגָּלוּת
עַצְמוֹ[19] ולפי זה "הבאים ישרש"
פירושו שהגלות עצמה תשריש
ותצמיח תוצאות טובות, כפי שיבואר
להלן. **דִּבְנוֹגֵעַ לְגָלוּת מִצְרַיִם,**
הַבָּאִים העובדה שבני ישראל ירדו
לגלות **הוּא רַק הַקְדָּמָה לְיַשְׁרֵשׁ**
יַעֲקֹב שתהיה בהם השרשה וצמיחה.
שֶׁעַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם, הנקראת
כּוּר הַבַּרְזֶל[20], **נִצְרְפוּ** נזדככו
ונתעלו **יִשְׂרָאֵל** לדרגה גבוהה
לִהְיוֹת בְּחִינַת אֶרֶץ חֵפֶץ[21]
הארץ שהקדוש־ברוך־הוא חפץ ורוצה
בה, **וְעַל יְדֵי זֶה** על ידי הזיכוך
וההתעלות **קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלָּהֶם שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְצִיאָה**

12) תו"א פרשתנו נג, ד. 13) תהלים צז, יא. 14) כ"ה בתו"א שם (נג, ג), וכן מובא באוה"ת שם. ובתו"א שם נג, ג כמה פסוקים שהמצוות נק' בשם זריעה. 15) מלאכי ג, יב. 16) כ"ה בתו"א שם. ובכ"מ (ראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רטז). 17) נד, סע"א. 18) וראה גם תו"א ריש פרשתנו (ועם הגהות וכו' – באוה"ת פרשתנו ע' ז ואילך). תו"ח ריש פרשתנו. 19) ראה פרש"י עה"פ ישעי' שם. 20) כמ"ש (ירמי' יא, ד) ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל. וראה בהנסמן בהערה 18. 21) כ"ה הלשון באוה"ת פרשתנו כרך ח ע' ב'תתסא.

ביאור בדרך אפשר

מִמִּצְרַיִם וּלְאַחֲרֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה הִיא בְּאֹפֶן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב כאמור לעיל. **וְלָכֵן מוֹסִיף** רבנו הזקן ומבאר ב׳תורה אור׳ **שֶׁגָּלוּת הָאַחֲרוֹן הוּא הֲכָנָה לְהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁעַל פִּי זֶה, הַבָּאִים** שבכתוב ״הבאים ישרש״ **קָאֵי** מתיחס לא רק לגלות מצרים עצמה אלא **גַּם עַל הַגְּלֻיּוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי גָּלוּת מִצְרַיִם**[22] **וְעַד לְגָלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן** כי על ידי הזיכוך וההתעלות שנפעלו בגלות מצרים הגיעו אחר כך לקבלת התורה ולקיום התורה והמצוות באופן נעלה בכל השנים הבאות, גם בתקופת הגלות הנוכחית שהיא הגלות האחרונה כי הגאולה העתידה לבוא תהיה גאולה נצחית שלא תהיה אחריה גלות, **דִּלְפִי פֵּרוּשׁ זֶה, הַבָּאִים וַיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב הֵם עִנְיָן אֶחָד. שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה דְּמִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל - (שֶׁעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה הַצְּמִיחָה** בגילוי **לְעָתִיד לָבֹא) הִיא בְּעִקָּר בַּמִּצְוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל** – ״יעקב״ **- מְקַיְּמִים בִּזְמַן הַגָּלוּת** שעל זה נאמר ״הבאים״. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא**[23], **שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים** של האלוקות **דִּלְעָתִיד לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵינוּ בִּזְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת** וככל שנוסיף ונרבה בתורה ומצוות בזמן הגלות, כך הגילויים לעתיד לבוא יהיו נעלים יותר.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּדְרוּשׁ מאמר החסידות **הַנַּ״ל** הנזכר לעיל (בתחילת המאמר) **דְּהַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ אֵינוֹ מַעְתִּיק פֵּרוּשׁ זֶה בְּהַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב שֶׁזֶּה קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** (אלא מביא שני פירושים אחרים), **הוּא, כִּי זֶה שֶׁהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** כמובא לעיל מספר התניא **הוּא בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבְּכָל הַזְּמַנִּים, הֵן בִּזְמַן הַבַּיִת וְהֵן בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה**

ביאור בדרך אפשר

1 הִיא בְּאֹפֶן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב. וְלָכֵן מוֹסִיף שֶׁגָּלוּת
2 הָאַחֲרוֹן הוּא הֲכָנָה לְהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁעַל
3 פִּי זֶה, הַבָּאִים קָאֵי גַּם עַל הַגְּלֻיּוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי גָּלוּת
4 מִצְרַיִם[22] וְעַד לְגָלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן, דִּלְפִי פֵּרוּשׁ
5 זֶה, הַבָּאִים וַיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב הֵם עִנְיָן אֶחָד.
6 שֶׁהַהַשְׁרָשָׁה דְּמִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל (שֶׁעַל יְדֵי זֶה
7 תִּהְיֶה הַצְּמִיחָה לְעָתִיד לָבֹא) הִיא בְּעִקָּר בַּמִּצְוֹת
8 שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים בִּזְמַן הַגָּלוּת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
9 בַּתַּנְיָא[23], שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא תְּלוּיִים
10 בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵינוּ בִּזְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת.
11 **וְיֵשׁ** לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּדְרוּשׁ הַנַּ״ל דְּהַ״צֶּמַח צֶדֶק׳
12 אֵינוֹ מַעְתִּיק פֵּרוּשׁ זֶה בְּהַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ
13 יַעֲקֹב שֶׁזֶּה קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת,
14 הוּא, כִּי זֶה שֶׁהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא תְּלוּיִים
15 בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ הוּא בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ
16 שֶׁבְּכָל הַזְּמַנִּים, הֵן בִּזְמַן הַבַּיִת וְהֵן בִּזְמַן הַגָּלוּת,
17 שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה (כְּדִלְקַמָּן), וַיַּשְׁרֵשׁ
18 יַעֲקֹב (לַבֵּאוּר שֶׁבִּדְרוּשׁ זֶה) קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת
19 שֶׁבְּכָל הַזְּמַנִּים.
20 ג) **וְהָעִנְיָן** הוּא, דְּבַמַּעֲלָה שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַל
21 לְמוּד הַתּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים.
22 שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת הִיא נַעֲלֵית
23 יוֹתֵר מֵהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה (כַּנַּ״ל
24 סְעִיף א), וְזֶה שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה
25 דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא, כִּי בְּרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ
26 הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם הוּא (בְּעִקָּר) עַל־יְדֵי
27 מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת[24]. וּמֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּין שְׁנֵי
28 הָעִנְיָנִים, דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת הִיא
29 בִּזְמַן הַבַּיִת יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַגָּלוּת. כִּי הַהַמְשָׁכָה
30 שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הִיא (בְּעִקָּר) כְּשֶׁהָעַשִׂיָּה
31 הִיא בְּבִטּוּל[25], וְכֵינָן שֶׁעִנְיָן הַבִּטּוּל הוּא בְּעִקָּר

ביאור בדרך אפשר

43 ויתרון שאין בזולתו (כְּדִלְקַמָּן), וַיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב (לַבֵּאוּר שֶׁבִּדְרוּשׁ
44 זֶה של ה׳צמח צדק׳) קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבְּכָל הַזְּמַנִּים מבלי
45 להתייחס למעלות וליתרונות של זמן אחד לעומת השני ואם כן הפירוש
46 שהכוונה במיוחד לזמן הגלות איננו מתאים למאמר של ה׳צמח צדק׳.
47 ג) **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּבַמַּעֲלָה**
48 **שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַל לְמוּד**
49 **הַתּוֹרָה,** שבגללה נתבאר לעיל
50 שדווקא קיום המצוות ממשיך את
51 האורות העליונים יותר **- שְׁנֵי**
52 **עִנְיָנִים.** עניין אחד הוא –
53 **שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם**
54 **הַמִּצְוֹת הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר**
55 **מֵהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לְמוּד**
56 **הַתּוֹרָה (כַּנַּ״ל סְעִיף א** שעל ידי
57 לימוד התורה, בחינת חכמה, נמשך
58 אור של סדר ההשתלשלות, אור
59 מוגבל, ואילו על ידי קיום המצוות
60 נמשך אור שלמעלה מסדר
61 השתלשלות, אור בלתי מוגבל),
62 והעניין השני – **וְזֶה שֶׁבְּקִיּוּם**
63 **הַמִּצְוֹת יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה**
64 **דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא**
65 של הפיכת החושך לאור, **כִּי בְּרוּר**
66 ההבדלה בין הטוב והרע הפועלת
67 זיכוך ועליה של **הַגּוּף וְנֶפֶשׁ**
68 **הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ** של האדם
69 **בָּעוֹלָם** ועל ידי כך החושך וההעלם
70 על ענייני קדושה ואלוקות נהפך לאור
71 **הוּא (בְּעִקָּר) עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה**
72 **הַמִּצְוֹת**[24]**. וּמֵהַחִלּוּקִים** אחד
73 ההבדלים **שֶׁבֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים**
74 בקיום המצוות (האחד – שעל ידי קיום
75 המצוות ממשיכים ומגלים אור עליון
76 ביותר, והשני – שעל ידי קיום המצוות
77 מהפכים את חושך הגוף והעולם לאור)
78 הוא, **דְּהַהַמְשָׁכָה** הנעלית **שֶׁעַל־**
79 **יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת הִיא בִּזְמַן**
80 **הַבַּיִת יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַגָּלוּת. כִּי**
81 **הַהַמְשָׁכָה** של האלוקות מדרגה
82 עליונה **שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה**
83 **הַמִּצְוֹת הִיא (בְּעִקָּר)**
84 **כְּשֶׁהָעַשִׂיָּה הִיא בְּבִטּוּל**[25],

---

22) ראה שבת קמה, סע״ב ובפרש״י שם ״הבאים . . שיבואו לבבל״. 23) רפל״ז. 24) תניא פל״ה (מה, א) ופל״ז (מח, ב ואילך). 25) לקו״ת אחרי כו, ב. וראה גם תו״א פרשתנו ד״ה זה (נג, ד. נד, ב. נה, א). ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר בחסידות שכשם שבמלך כפשוטו מושג המלוכה שייך רק על בני העם שנפרדים ממנו ובכל זאת מתבטלים כלפיו (ולא בבניו שמאוחדים איתו מלכתחילה) כך מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, היא דווקא על נשמות ישראל כפי שהם בגופים גשמיים בעולם הזה ובכל זאת מתבטלים כלפיו (ולכן בני ישראל נקראים "ארץ חפץ" כלומר מציאות גשמית שמתבטלת כלפי הקדוש־ברוך־הוא והוא רוצה בה) **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָן הַבִּטּוּל הוּא בְּעִקָּר בִּזְמַן הַבַּיִת [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אִי־אֶפְשָׁר** לא יכול **לִהְיוֹת הַבִּטּוּל דְּהִשְׁתַּחֲוָוּאָה (בִּטּוּל פְּנִימִי)** כאשר היו עולים לרגל לבית המקדש היו נופלים על פניהם ומשתחווים כך שהראש והרגלים היו בהשוואה (ומצב זה בחיצוניות נובע מכך שבגלל האור הרוחני הנעלה שהיה בבית המקדש, האדם היה מגיע למצב של ביטול פנימי ועמוק מאד), **שֶׁבָּא מִצַּד דַּוְקָא מִצַּד הָרְאִיָּה בֶּאֱלֻקוּת** כאשר יש לאדם הבנה והשגה באלוקות כדבר רחוק ומופשט הוא מתבטל לאלוקות ברמה נמוכה יחסית, אבל כאשר הוא רואה אלוקות, הדבר גורם לו להתבטל בביטול מוחלט הבא לידי ביטוי בהשתחוואה כמבואר ב'לקוטי תורה' (פרשת וזאת הברכה): "עניין ההשתחוואה הוא שמבטל ומכניע את עצמו לפניו יתברך כמו שמבטל את עצמו לפני המלך ומקבל עליו לעבדו ולשמוע בקולו", **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[26] בתפילות מוסף לגבי זמן הגלות, כאשר בית המקדש חרב – **וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת** וליהנות מגילוי אלוקות ברמה של ראיה **בְּמֵילָא אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל פְּנִימִי**[27] ועמוק, (שעניינו מבואר בלקוטי תורה שם: "יש השתחוואה בבחינת חיצוניות שמכניע את הגוף שלא ימרוד אבל עיקר רצון ופנימיות הנפש אינה מבוטלת... ויש לו רצון אחר ומחשבה אחרת... מה שאין כן בחינת ההשתחויה בבחינת פנימיות הוא בחינת בטל רצונך מפני רצונו שאין לו רצון וחפץ אחר כלל... והוא השתחוואת הנפש והשתחוואה זו היו מקבלים ישראל על ידי ראיה שלש רגלים בשנה בבית המקדש ששם היה גילוי שכינה...") **הִנֵּה גַּם הַבִּטּוּל הַחִיצוֹנִי** שהוא ביטול ברמה יותר נמוכה ופחות עמוקה **(בִּטּוּל דְּכְרִיעָה**[28] וכיוון שמדובר בביטול חיצוני בלבד, הוא איננו בא לידי ביטוי בהשתחוואה שבה הראש והרגליים הם בהשוואה אלא בכריעה והתכופפות בלבד, וכפי שהיה בבית המקדש שבתחילה היו כורעים ורק אחר כך היו משתחווים), וכאשר אין גילוי אלוקות כפי שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים ישנו רק ביטול חיצוני **שֶׁבָּא מִצַּד הַשָּׁגַת אֱלֹקוּת (שֶׁיֶּשְׁנָהּ, בִּכְלָלוּת, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** כאשר אין ראייה באלוקות), הנה גם ביטול זה, החיצוני, **אֵינוֹ כִּדְבָעֵי, כֵּיוָן שֶׁגַּם הַהַשָּׁגָה בָּאֱלֹקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** (היא רק "בכללות", כאמור, היינו השגה כללית בלבד שבמובן מסוים איננה מוחשית ופנימית אלא מופשטת וחיצונית ולכן) **אֵינָהּ הַשָּׁגָה אֲמִתִּית**[29]**], לָכֵן,** מאחר שגילוי אלוקות על ידי קיום המצוות נמשך על ידי הביטול, ובזמן הבית היה הביטול הרבה יותר פנימי ואמיתי – **הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּזְמַן הַבַּיִת הָיְתָה הַמְשָׁכָה נַעֲלֵית יוֹתֵר** מאשר ההמשכה שעל ידי קיום המצוות בזמן הזה. **וְעִקַּר הַהַמְשָׁכָה** וגילוי האלוקות **שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, כִּי אָז יִהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת,** כפי שאומרים בנוסח התפילה שרק אז קיום המצוות אכן יתבצע כפי רצונו של הקדוש־ברוך־הוא **כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ**[30] ולכן על ידי קיום המצוות לעתיד לבוא יהיה גילוי אלוקות עוד יותר מכפי שהיה בזמן הבית. ובכל אופן – מבחינת ההמשכה וגילוי אלוקות שעל ידי קיום המצוות יש יתרון לזמן הבית על זמן הגלות **וְהָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא** של הפיכת החושך (של הגוף ונפש הבהמית והעולם) לאור **שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּעִקָּר בִּזְמַן הַגָּלוּת. כִּי הַחֹשֶׁךְ דְּהַגּוּף וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּדְהָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, הוּא חֹשֶׁךְ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהַחֹשֶׁךְ שֶׁלָּהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם** כי עצם המציאות הגשמית המעלימה ומסתירה על אור האלוקות ("עולם" מלשון העלם והסתר) היא חושך מבחינה רוחנית ובזמן הגלות כאשר יש העלם והסתר נוסף על האלוקות החושך מתגבר, **וְעַל־יְדֵי**

1 בִּזְמַן הַבַּיִת [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אִי־אֶפְשָׁר
2 לִהְיוֹת הַבִּטּוּל דְּהִשְׁתַּחֲוָוּאָה (בִּטּוּל פְּנִימִי) שֶׁבָּא
3 דַּוְקָא מִצַּד הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[26]
4 וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת
5 לְפָנֶיךָ, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת
6 בְּמֵילָא אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת, לִהְיוֹת
7 בִּבְחִינַת בִּטּוּל פְּנִימִי[27], הִנֵּה גַּם הַבִּטּוּל הַחִיצוֹנִי
8 (בִּטּוּל דִּכְרִיעָה[28]), שֶׁבָּא מִצַּד הַשָּׁגַת אֱלֹקוּת
9 (שֶׁיֶּשְׁנָהּ, בִּכְלָלוּת, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת), אֵינוֹ
10 כִּדְבָעֵי, כֵּיוָן שֶׁגַּם הַהַשָּׁגָה בָּאֱלֹקוּת שֶׁבִּזְמַן
11 הַגָּלוּת אֵינָהּ הַשָּׁגָה אֲמִתִּית[29]], לָכֵן, הַהַמְשָׁכָה
12 שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּזְמַן הַבַּיִת הָיְתָה
13 הַמְשָׁכָה נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְעִקַּר הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי
14 הַמִּצְוֹת יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, כִּי אָז יִהְיֶה קִיּוּם
15 הַמִּצְוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ[30].
16 וְהָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא שֶׁעַל־יְדֵי
17 קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּעִקָּר בִּזְמַן הַגָּלוּת. כִּי הַחֹשֶׁךְ
18 דְּהַגּוּף וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּדְהָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהֵם
19 בַּגָּלוּת, הוּא חֹשֶׁךְ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהַחֹשֶׁךְ שֶׁלָּהֶם
20 כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת

26) בתפלת מוסף דיו"ט. 27) לקו"ת ברכה צח, ב. סידור (עם דא"ח) רעו, ב ואילך. ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ תרס"ח ס"ע קנא ואילך), ה'תש"ט פ"ב (סה"מ ה'תש"ט ע' 108). ד"ה משכני תרפ"ד פ"ב (סה"מ תרפ"ד ע' רפ). ובכ"מ. 28) ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ שם ע' קנב), ה'תש"ט פ"ג (סה"מ שם ע' 109). ד"ה הנ"ל תרפ"ד פ"ג (סה"מ שם ע' רפא). ובכ"מ. 29) ראה ד"ה ונחה עליו ה'תשכ"ה פ"ב (לקמן ח"ג ס"ע קפט ואילך). וש"נ. 30) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם (צה, א. צו, ג־ד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתתסח, סע"ב

ביאור בדרך אפשר

קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר דְּהַגּוּף וְכוּ׳ כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, גַּם חֹשֶׁךְ זֶה נֶהְפַּךְ לְאוֹר וכיוון שבזמן הגלות החושך (הרוחני) הנהפך לאור הוא עמוק יותר וחזק יותר מהחושך שנהפך לאור בזמן הבית היה בעולם גילוי אלוקות, נמצא שמבחינה זו יש יתרון בזמן הגלות על זמן הבית.

ד) וְהִנֵּה לֶעָתִיד לָבֹא עם בוא הגאולה **יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַנַּ״ל שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת** וכיוון שכך שני היתרונות האמורים (היתרון שבזמן הבית והיתרון שבזמן הגלות) גם יחד יבואו לידי ביטוי, כי אז יהיה גם **גִּלּוּי הַהַמְשָׁכָה** של אלוקות בעולם **שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַצְמָהּ** מדרגה נעלית באלוקות (כי קיום המצוות יהיה בשלימות, ״כמצוות רצונך״, כמבואר לעיל) ויחד עם זה יהיה גם – **וְגִלּוּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרוּר וְהָאִתְהַפְּכָא שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמִּצְוָה** שאמנם מתבצע דווקא בזמן הגלות, כאשר החושך גובר, אבל בזמן הגלות ההמשכה שעל ידי בירור והפיכת החושך לא באה לידי גילוי ולעתיד לבוא יהיה הגילוי של המשכה זו בעולם.

וְיֵשׁ לוֹמַר (לפי האמור לעיל שלעתיד לבוא יהיה הגילוי של ההמשכה שנפעלת על ידי קיום המצוות בזמן הגלות) **דְּזֶה שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא שֶׁהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** וככל שמוסיפים בקיום המצוות בזמן הגלות תהיה התגלות גדולה יותר לעתיד לבוא, הנה טעם הדבר **הוּא, כִּי בַּתַּנְיָא שָׁם מְדַבֵּר בְּעִלּוּי דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לְנְהוֹרָא** הפיכת החושך לאור, שיש לו מעלה מיוחדת שלא קיימת כאשר אין חושך שצריך להתגבר עליו – **יִתְרוֹן**[31] **הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ**[32]

ביאור בדרך אפשר

וכמבואר בתניא שם שעניין זה של הפיכת החושך לאור קשור בכל המטרה והכוונה של הבריאה ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא שתהיה לו ״דירה״ דווקא בעולם הזה הגשמי שהוא עולם תחתון שאין תחתון למטה הימנו (וראה בהערות כאן). **וְהַגִּלּוּי דְּאוֹר זֶה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד (יִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ) תָּלוּי (בְּעִקָּר) בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וְזֶה שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי** של דרגה אלוקית נעלית **דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבַּמִּצְוֹת עַצְמָם תָּלוּי (בְּעִקָּר) בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת** כמבואר לעיל שהמשכה זו נפעלת על ידי קיום המצוות מתוך ביטול לאלוקות והביטול הפנימי והעמוק הוא דווקא בזמן הבית.

ועם זאת, למעשה לא רק הפיכת החושך לאור על ידי קיום המצוות היא התגלות שתהיה לעתיד לבוא התלויה במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות אלא גם גילוי והמשכת אלוקות בעולם ובאדם מצד המצוות עצמם תלוי במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות. ועל כך מוסיף ומבאר, כדלהלן.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁגַּם הַגִּלּוּי דְּהַמִּצְוֹת עַצְמָם תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו, הֲגַם שלכאורה הדבר תמוה שכן הפיכת חושך לאור יכולה להיות רק בזמן הגלות כי לעתיד לבוא לא יהיה חושך אבל כיוון **שֶׁגַּם לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאַדְרַבָּה קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָז** לאחר שתבוא הגאולה **יִהְיֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת (וּבְמֵילָא, גַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת אָז תִּהְיֶה** המשכה וגילוי **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת)** ואם כן למה ההתגלות על ידי קיום המצוות עצמם תלויה בעבודתנו בזמן הגלות והרי גם לעתיד לבוא נקיים מצוות ולא עוד אלא שהקיום יהיה באופן יותר נעלה מאשר בזמן הזה?

---

1 בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר דְּהַגּוּף
2 וְכוּ׳ כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, גַּם חֹשֶׁךְ זֶה נֶהְפַּךְ לְאוֹר.
3 ד) **וְהִנֵּה** לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּשְׁנֵי
4 הָעִנְיָנִים הַנַּ״ל שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, גִּלּוּי
5 הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַצְמָה, וְגִלּוּי
6 הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרוּר וְהָאִתְהַפְּכָא שֶׁנַּעֲשֶׂה
7 עַל־יְדֵי הַמִּצְוָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא
8 שֶׁהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ
9 שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי בַּתַּנְיָא שָׁם מְדַבֵּר בְּעִלּוּי
10 דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לְנְהוֹרָא, יִתְרוֹן[31] הָאוֹר הַבָּא
11 מִן הַחֹשֶׁךְ[32]. וְהַגִּלּוּי דְּאוֹר זֶה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד
12 (יִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ) תָּלוּי (בְּעִקָּר)
13 בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וְזֶה שֶׁלְּעָתִיד
14 לָבֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבַּמִּצְוֹת עַצְמָם
15 תָּלוּי (בְּעִקָּר) בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת.
16 **וְיֵשׁ** לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁגַּם הַגִּלּוּי דְּהַמִּצְוֹת עַצְמָם
17 תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו, הֲגַם שֶׁגַּם
18 לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאַדְרַבָּה קִיּוּם
19 הַמִּצְוֹת אָז יִהְיֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת (וּבְמֵילָא, גַּם
20 הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת אָז תִּהְיֶה בְּתַכְלִית
21 הַשְּׁלֵמוּת), הוּא, כִּי בִּכְדֵי שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא תִּהְיֶה
31 דְּזֶה שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא שֶׁהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד
32 תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת
33 בקיום המצוות בזמן הגלות תהיה התגלות גדולה יותר לעתיד לבוא, הנה טעם
34 הדבר הוּא, כִּי בַּתַּנְיָא שָׁם מְדַבֵּר בְּעִלּוּי דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא
35 לְנְהוֹרָא הפיכת החושך לאור, שיש לו מעלה מיוחדת שלא קיימת כאשר
36 אין חושך שצריך להתגבר עליו – יִתְרוֹן[31] הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ[32]
37 ואילך. המשך וככה תרל״ז פי״ז ואילך. המשך מצה זו תר״ם פס״ג. ובכ״מ. 31) ע״פ קהלת ב, יג. 32) ראה תניא פל״ו (מה,
38 סע״ב ואילך), דזה ש״התכלית הוא עוה״ז התחתון״ הוא לפי שבעולם זה דוקא ״אתהפך חשוכא לנהורא . . ויתרון האור
39 מן החושך״. וראה גם ספל״ז (מט, סע״א) ״להיות לו ית׳ דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא״. ולכאורה צריך
40 לומר, שהביאור שבכ״מ (המשך תרס״ו ס״ע ג. ועוד) דנתאוה הוא למעלה מטעם והביאור שבתניא שם, הם בשתי דרגות.
41 ולהעיר מהלשון בתניא פל״ו שם ״שכך עלה ברצונו ית׳ להיות נחת רוח לפניו ית׳ כד אתכפיא סט״א ואתהפך חשוכא
42 לנהורא״, דזה שיש נח״ר לפניו באתכפיא ואתהפכא הוא רק מפני ״שכך עלה ברצונו ית׳״. אבל אעפ״כ, זה שעלה ברצונו
43 הוא שיהי׳ מעלה בהענין דאתכפיא ואתהפכא [וכהמשך הלשון בתניא שם ״ויתרון האור מן החושך״]; משא״כ הענין
44 ד״נתאוה״ שלמעלה מהטעם (המבואר בכ״מ) – גם לאחרי שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים, אין ״מעלה״ בהדירה, וענינה
45 הוא רק שכך נתאוה.

שְׁלֻמוּת הַהַמְשָׁכָה דְּהַמִּצְוֹת הוּא עַל־יְדֵי קְדִימַת הַהַמְשָׁכָה דְּהַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו. [וּלְהָעִיר מִהַמִּצְוֹת דְּהָאָבוֹת שֶׁהָיוּ הֲכָנָה לַמִּצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה[33]]. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה הוּא בְּעִקָּר עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת. כִּי בִּזְמַן הַבַּיִת, הָאָדָם וְהָעוֹלָם הָיוּ בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַגָּלוּת, וְלָכֵן[34], בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת [שֶׁהָאָדָם שֶׁקִּיֵּם הַמִּצְוָה, וְכֵן הַדָּבָר הַנַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ נֶעֱשְׂתָה הַמִּצְוָה, הָיוּ בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית] הָיְתָה שְׁלֵמוּת בְּדֶרֶגֶת הַשְׁלֵמוּת דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, וְלָכֵן זֶה שֶׁהַמִּצְוֹת דְּעַכְשָׁו הֵם הֲכָנָה לַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד לָבֹא הוּא בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת. [וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ גַּם מֵהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת נִתְוַסְּפוּ כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים בְּמִצְוֹת (הִדּוּרִים מִנְהָגִים וְכוּ'), וְגַם בַּתּוֹרָה, וְלֹא רַק עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים אֶלָּא גַּם עִנְיָנִים כְּלָלִיִּים [דְּהַמִּשְׁנָה נִסְדְּרָה עַל־יְדֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ בִּזְמַן הַגָּלוּת (אֶלָּא שֶׁאָז לֹא הָיָה קֹשִׁי הַגָּלוּת[35]), וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הַבְּרַיְיתָא וְהַגְּמָרָא שֶׁנִּסְדְּרוּ בִּזְמַן הַגָּלוּת], בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמוּת גַּם בָּעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה, גַּם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת יָבוֹאוּ לַשְׁלֵמוּת הָאֲמִתִּית דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת דִּלְעָתִיד לָבֹא].

ה) **וְהִנֵּה** הַחִלּוּק בֵּין שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוָה וְהַבְּרוּר שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יָדָהּ) הוּא גַּם בְּשַׁיָּכוּת דְּהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו עִם הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה לֶעָתִיד

ביאור בדרך אפשר

ההסבר לכך **הוּא, כִּי בִּכְדֵי שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא תִּהְיֶה שְׁלֵמוּת הַהַמְשָׁכָה דְּהַמִּצְוֹת הוּא עַל־יְדֵי קְדִימַת הַהַמְשָׁכָה דְּהַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו** כי למרות ההבדל הגדול בין קיום המצוות כעת בזמן הגלות לקיום המצוות לעתיד לבוא שהוא נעלה לאין שיעור – ההמשכה שעל ידי קיום המצוות בזמן הזה היא הקדמה והכנה להמשכה וגילוי שיהיו לעתיד לבוא. **[וּלְהָעִיר** שמצינו דבר דומה – **מֵהַמִּצְוֹת דְּהָאָבוֹת שֶׁהָיוּ הֲכָנָה לַמִּצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה**[33] ואף שהמצוות שלאחר מתן תורה הן בדרגה נעלית יותר מהמצוות של האבות, כמבואר בחסידות שדווקא במתן תורה ניתן לבני ישראל הכוח לקדש את המציאות הגשמית על ידי קיום המצוות בעולם הזה הגשמי ואילו העובדה שהאבות קיימו את כל התורה עד שלא ניתנה תורה היתה באופן שלא החדיר קדושה בגשמיות, ובכל זאת המצוות שעשו האבות היו הכנה והקדמה למצוות שעשו בני ישראל לאחר מתן תורה].

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה שהמצוות שמקיימים לפני הגאולה השלימה הם הכנה והקדמה לקיום המצוות לעתיד לבוא, הרי אף שהכוונה גם למצוות שמקיימים בזמן הגלות, כאמור, מכל מקום **הוּא בְּעִקָּר עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של קיום המצוות **שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת** שהיא הקדמה והכנה טובה יותר ומתאימה יותר לקיום המצוות לעתיד לבוא. **כִּי בִּזְמַן הַבַּיִת** כאשר האיר בעולם גילוי אלוקות, **הָאָדָם וְהָעוֹלָם הָיוּ בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַגָּלוּת** כאשר שורר בעולם חושך רוחני המעלים ומסתיר על האלוקות, **וְלָכֵן**[34], **בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת [שֶׁהָאָדָם שֶׁקִּיֵּם הַמִּצְוָה, וְכֵן הַדָּבָר הַנַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ נֶעֱשְׂתָה הַמִּצְוָה, הָיוּ בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית** כי גילוי האלוקות שהיה בזמן הבית פעל והשפיע לא רק בבית המקדש אלא בכללות העולם] **הָיְתָה שְׁלֵמוּת** בקיום המצוות **בְּדֶרֶגֶת הַשְׁלֵמוּת דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, וְלָכֵן זֶה שֶׁהַמִּצְוֹת דְּעַכְשָׁו הֵם הֲכָנָה לַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד לָבֹא הוּא בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת** היינו לכל אורך השנים ממתן תורה ועד הגאולה **הֵם הֲכָנָה לַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד לָבֹא הוּא בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת** ופחות במצוות שמקיימים בזמן הגלות.

[וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ גַּם מֵהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת נִתְוַסְּפוּ כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים בְּמִצְוֹת (הִדּוּרִים מִנְהָגִים וְכוּ'), וְגַם בַּתּוֹרָה נוספו חידושי תורה שלא היו בזמן הבית, **וְלֹא רַק עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים אֶלָּא גַּם עִנְיָנִים כְּלָלִיִּים** ומרכזיים בקיום המצוות ובתורה [ולדוגמא והוכחה – **דְּהַמִּשְׁנָה נִסְדְּרָה עַל־יְדֵי** רבי יהודה הנשיא שנקרא **רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ בִּזְמַן הַגָּלוּת** לאחר חורבן הבית **(אֶלָּא שֶׁאָז לֹא הָיָה קֹשִׁי הַגָּלוּת**[35] באותה מידה שהיה בשנים מאוחרות יותר, ובכל זאת היה זה זמן הגלות ולא זמן הבית), **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הַבְּרַיְיתָא וְהַגְּמָרָא** בשונה מהמשנה שחלקים חשובים ממנה נשנו בזמן הבית אלא שנסדרה ונחתמה בזמן הגלות, הרי הברייתא והגמרא – **שֶׁנִּסְדְּרוּ** ונלמדו **בִּזְמַן הַגָּלוּת]**, והחידושים וההוספות הללו בקיום המצוות ובלימוד התורה בזמן הגלות הם **בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמוּת גַּם בָּעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה, גַּם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת יָבוֹאוּ לַשְׁלֵמוּת הָאֲמִתִּית דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת דִּלְעָתִיד לָבֹא** ונמצא כי אף שעיקר פעולת ההכנה וההקדמה של התורה והמצוות לפני הגאולה לתורה ומצוות שלעתיד לבוא הוא בזמן הבית, למעשה גם העבודה שבזמן הגלות מביאה את שלימות התורה והמצוות שתהיה לעתיד לבוא].

ה) **וְהִנֵּה** ההבדל **בֵּין שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת** (האחד – **הַהַמְשָׁכָה** של האלוקות **שֶׁעַל־יְדֵי** קיום **הַמִּצְוָה** והשני – **וְהַבְּרוּר** וההפרדה של הטוב מהרע והפיכת החושך לאור **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יָדָהּ) הוּא גַּם בְּשַׁיָּכוּת דְּהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו עִם**

---

33) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. שם ע' 79 ואילך. וש"נ. 34) ראה תו"ח שבהערה 30 (צו, ג-ד) והמשך וככה שם (ספ"כ ואילך), שהשלימות דקיום המצוות תלוי' (גם) בשלימות האדם המקיימם. 35) ועד שאנטנינוס שמשי' לרבי (ע"ז יו"ד, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה לֶעָתִיד לָבֹא כמובא לעיל מספר התניא שכל הגילויים שלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות, שגם בעניין זה קיים ההבדל האמור. **דִּבְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** של האלוקות מדרגה נעלית **שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁהַשְׁלֵמוּת דְּהַמְשָׁכָה הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה תִּהְיֶה בְּגִלּוּי** שכן עצם פעולת ההמשכה נפעלת כעת אלא שלפי שעה איננה בגלוי ומשמעות השלמות שלה לעתיד לבוא היא שאז תהיה בגלוי בעולם, **הֲרֵי גַּם עִנְיָנָהּ** הכוונה והמטרה **שֶׁל (הָעֲבוֹדָה וְ)הַהַמְשָׁכָה עַכְשָׁו הוּא שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ**. עצמה, היינו הפעולה, והשלמות שלה, היינו התוצאה, הם בעצם עניין אחד. **וּבְעִנְיַן הַבְּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָהּ שֶׁל הָעֲבוֹדָה הוּא בֵּרוּר הַחֹשֶׁךְ** והפיכתו לאור, **הַיְינוּ שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ נִרְגָּשׁ שֶׁיֵּשְׁנוֹ חֹשֶׁךְ שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ, הֲרֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו וְהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד שֶׁיִּהְיֶה עַל־יְדֵי־זֶה (וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ[36]), הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים זה מזה כי בזמן הגלות החושך ניכר ויש צורך להתעסק איתו ולברורו ואילו לעתיד לא תהיה מציאות של חושך כלל ונמצא שיש הבדל גדול בין הפעולה והתוצאה שלה.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן ההסבר לשאלות שהועלו בתחילת המאמר – **זֶה שֶׁבַּמַּאֲמָר הַנַּ״ל** של אדמו״ר ה״צמח צדק׳ **אֵינוֹ מֵבִיא הַפֵּרוּשׁ** שמובא במאמר של רבנו הזקן ב״תורה אור״ **שֶׁהַבָּאִים קָאֵי עַל הַיְרִידָה בְּגָלוּת, וְגַם הַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים הַפֵּרוּשִׁים שֶׁבַּמַּאֲמָר** כך שהפירוש לפיו ״ישרש״ מתייחס לגילוי שורש הנשמה לעתיד לבוא מופיע ראשון, ואילו הפירוש לפיו ״ישרש״ מתייחס לקיום המצוות עכשיו מופיע כפירוש שני למרות שמבחינת סדר המאורעות הסדר היה צריך להיות הפוך,

ביאור בדרך אפשר

כִּי מִזֶּה שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו נִקְרָא בַּכָּתוּב בְּשֵׁם הַשְׁרָשָׁה (״ישרש״), **דְּעִנְיָנָהּ** כוונתה ומטרתה **שֶׁל הַשְׁרָשָׁה (זְרִיעָה) הוּא בִּכְדֵי לְהָבִיא צְמִיחָה, מוּכָח, שֶׁהָעִנְיָן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבְּפָסוּק זֶה הוּא הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוָה** כי צמיחה היא מָשָׁל הולם להמשכת וגילוי אלוקות **וְלֹא הַבְּרוּר** של החושך **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יָדָהּ** שאותו אין לדמות לצמיחה מתוך זריעה. **וְלָכֵן** מאותה סיבה, כיוון שמדובר על ההמשכה והגילוי שעל ידי קיום המצווה ולא על בירור הגלות והחושך, ה״צמח צדק׳ **אֵינוֹ מֵבִיא** במאמר **כָּאן** את **הַפֵּרוּשׁ שֶׁהַבָּאִים קָאֵי עַל הַיְרִידָה בַּגָּלוּת, כִּי** כפי שהוסבר לעיל, **מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הִיא בְּנוֹגֵעַ לַבֵּירוּר** של החושך והפיכתו לאור **שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוָה הִיא יוֹתֵר בָּעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת (כַּנַּ״ל סְעִיף ג־ד).**

וְזֶהוּ גַּם הטעם **מַה שֶּׁהַפֵּירוּשׁ שֶׁיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו בָּא לְאַחֲרֵי וּבְהֶמְשֵׁךְ לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל גִּלּוּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, מוּכָח, כִּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו (שֶׁבַּפָּסוּק יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב) הִיא הַמְשָׁכַת שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה (כַּנַּ״ל סְעִיף א), עִנְיָנָהּ** ומטרתה **שֶׁל הַהַמְשָׁכָה הוּא שֶׁתִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא בְּגִלּוּי, יִתְיַלְּדוּן** ״יוולדו״ (כשם שבלידה הוולד יוצא מהעלם אל הגילוי) וסדר הפירושים במאמר הוא שתחילה בא הפירוש המבאר את המטרה והכוונה הפנימית (הגילוי וה״לידה״ של שורש הנשמה לעתיד לבוא) ואחר כך בא הפירוש המבאר כיצד משיגים את המטרה הזו – על ידי קיום המצוות עכשיו.

---

36) זכרי׳ יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ו) **וְצָרִיךְ לְהָבִין,** ועדיין סדר הדברים במאמר דורש ביאור: **דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הַשַּׁיָּכוּת דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו (פֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי** בפסוק) **לְהַגְּאֻלָּה (פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן) הוּא בְּעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב,** כלומר **שֶׁעִנְיָנָהּ** הכוונה והמטרה **שֶׁל הַמְשָׁכַת הַשֹּׁרֶשׁ עַכְשָׁו** לפני הגאולה **הוּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה תִּהְיֶה בְּגִלּוּי** כבר עכשיו, לפני הגאולה **וּמִזֶּה שֶׁאוֹמֵר בַּמַּאֲמָר (בִּתְחִלָּתוֹ, עוֹד לִפְנֵי שֶׁמַּעְתִּיק הַתַּרְגּוּם יוֹנָתָן) שֶׁהַתַּרְגּוּם יוֹנָתָן מְפָרֵשׁ הַפָּסוּק עַל הַגְּאֻלָּה, מוּבָן שֶׁזֶּהוּ** הפירוש שהכוונה על הגאולה (ולא הפירוש שהכוונה לזמן שלפני הגאולה) הוא **עִקֵּר הַפֵּרוּשׁ, וּמִזֶּה מַשְׁמַע דְּזֶה שֶׁהַפֵּרוּשׁ שֶׁיַּשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו בָּא לְאַחֲרֵי וּבְהֶמְשֵׁךְ לְפֵרוּשׁ הַתַּרְגּוּם יוֹנָתָן** המפרש את הפסוק על הגאולה, **הוּא, לְפִי שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת עַכְשָׁו בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לִכְלָלוּת עִנְיַן הַגְּאֻלָּה** ולא כמשמעות הדברים שהכוונה לעכשיו, לפני הגאולה!.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שלמעשה אין סתירה בין הדברים ואף שכוונת המאמר להדגיש גם את המעלה שבקיום המצוות עכשיו, מכל מקום נכון וראוי לפתוח בפירוש שהפסוק מדבר על הגאולה – **דְּזֶה שֶׁמַּקְדִּים בַּמַּאֲמָר הַפֵּרוּשׁ שֶׁקָּאֵי עַל הַגְּאֻלָּה, הוּא, כִּי כָּל הָעִנְיָנִים** שבעולם **נִמְשָׁכִים מֵהַתּוֹרָה,** כלשון הזוהר לגבי בריאת העולם שהתורה נמשלה לתכנית של בנין שהבנאי מביט בה ובונה את הבניין לפי השרטוטים שבתכנית וכך **אֶסְתַּכֵּל** הסתכל הקדוש־ברוך־הוא **בְּאוֹרַיְיתָא** בתורה **וּבָרָא עָלְמָא**[37] וברא את העולם, **וְעַל־יְדֵי שֶׁבַּתּוֹרָה מַקְדִּימִים עִנְיַן הַגְּאֻלָּה, נִמְשָׁךְ כָּךְ גַּם בָּעוֹלָם שֶׁהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה בְּהֶקְדֵּם יוֹתֵר** ולכן מקדים אדמו"ר ה'צמח צדק' במאמר את הפירוש שהפסוק מדבר על הגאולה, כי הקדמת הגאולה בתורה גורמת להקדמת הגאולה בעולם.

וּלְהוֹסִיף, ויש להוסיף ביאור בחשיבות של הקדמת הדברים על הגאולה במאמר: **דְּכַאֲשֶׁר יְהוּדִי (וּמִכָּל־שֶׁכֵּן נָשִׂיא**[38] נשיא הדור שמעלתו גדולה יותר מאשר כל יהודי) **חוֹשֵׁב עַל־דְּבַר** אודות **עִנְיָן טוֹב, הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלּוֹ פּוֹעֶלֶת** וגורמת **שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּפֹעַל. כְּמַאֲמַר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' שֶׁנִּתְפַּרְסֵם עַל־יְדֵי כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר**[39] **טְרַאכְט גוּט וֶועט זַיִן גוּט** חשוב טוב, ויהיה טוב, הרי שמחשבה טובה וחיובית בכוחה להשפיע שאכן כך יהיה. **וְסִפֵּר כ"ק מוֹ"ח אַדְמוּ"ר**[40] **שֶׁהַ'צֶּמַח צֶדֶק' אָמַר מַאֲמָר זֶה לְאַחַד הַחֲסִידִים** שהי' זקוק לברכה מיוחדת, **וְעַל־יְדֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ** הטובה והחיובית **שֶׁל הֶחָסִיד אִיז גֶּעֲוָוארְן גוּט** אכן נהיה טוב **בְּפֹעַל.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁכ"ק מוֹ"ח אַדְמוּ"ר הוֹסִיף סִפּוּר הַנַּ"ל ולא הסתפק רק בעצם האמירה "חשוב טוב, יהיה טוב", **הוּא כִּי עַל־יְדֵי שֶׁאֵרַע כֵּן בְּפֹעַל** והמחשבה הטובה גרמה שיהיה טוב בפועל, במציאות, **נִמְשַׁךְ זֶה גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ**[41] ומבואר בדברי הראשונים (הר"ן והרמב"ן) **דְּזֶה שֶׁהַנְּבִיאִים עָשׂוּ גַּם פְּעֻלּוֹת (בְּגַשְׁמִיּוּת) בְּהֶתְאֵם לִנְבוּאָתָם** וכאשר מסר להם הקדוש־ברוך־הוא נבואה נאמר להם לעשות פעולות גשמיות מסויימות בהתאם לתוכן הנבואה (וזאת למרות שתוכן הנבואה היה עניין רוחני והפעולה הגשמית היא רק משל לעניין הרוחני ולכאורה לא מובן מה הצורך והתועלת בפעולה הגשמית), **הוּא, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה** הפעולה הגשמית **נַעֲשֶׂה** נגרם ונפעל **הַקֶּשֶׁר דְּהַנְּבוּאָה עִם (גַּשְׁמִיּוּת) הָעוֹלָם.**

---

37) זח"ב קסא, א־ב. 38) באגרות־קודש שבהערה הבאה: אמר החסיד, וואָס העלפט מיין טראַכטן, איר רבי זאָלט טראַכטן, אייער טראַכטן קען העלפן. 39) לקו"ד כרך א קנט, ב. אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תקלז. 40) בארוכה בלקו"ד שם קנט, א ואילך. 41) דרשות הר"ן דרוש ב. וראה גם רמב"ן עה"פ לך לך יב, ו. לבוש על הרקטני לך לך שם.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר לפי זה גם בעניינו, **דְּכַאֲשֶׁר הַמַּחֲשָׁבָה** הטובה **בָּאָה בְּדִבּוּר וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בְּמַעֲשֶׂה, הִיא פּוֹעֶלֶת עוֹד יוֹתֵר** ואם כן מובן גודל החשיבות שבהקדמת הפירוש שהפסוק מדבר על הגאולה ועד כמה בכוח הדבר לפעול לקירוב הגאולה. **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּנִּדּוֹן דִּידַן** בנושא שלנו, **דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה דְּהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ (לְהַקְדִּים הַפֵּרוּשׁ שֶׁהַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה) בָּאָה בְּכִתְב (מַעֲשֶׂה)**, ואם כן יש בה מעלה לגבי מחשבה או דיבור הרי המעשה **הוּא גַּם חֵלֶק בַּתּוֹרָה** והרי התורה פועלת ומשפיעה בעולם, כנ״ל.

ז) וְיִהִי רָצוֹן, שֶׁעַל־יְדֵי הַדִּבּוּר בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ של פעולות להקדמת הגאולה **יְמַהֲרוּ וִיזָרְזוּ כָּל זֶה עוֹד יוֹתֵר, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דַּהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת בִּכְלָל וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת בִּפְרָט[42], שֶׁזּוֹהִי הֲכָנָה קְרוֹבָה לְקִיּוּם מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הֲוָיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם, שיעוד נבואי זה הוא סִיּוּם וְחוֹתָם סִפְרוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ״ם[44] (בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּכָ״ף טֵבֵת[45] שביום כ״ף טבת חל יום הסתלקותו של הרמב״ם), שֶׁעִנְיָן זֶה תוכן הפסוק שכל העולם כולו יהיה מלא בדעה את ה׳ כשם שהמים מכסים את כל הים קָשׁוּר גַּם עִם הַתְּחָלַת סִפְרוֹ ׳משנה תורה׳ להרמב״ם (יסוד היסודות ועמוד החכמות –) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מָצוּי רִאשׁוֹן, היינו לדעת את ה׳. וְזֶה עניין ידיעת ה׳ קָשׁוּר גַּם עִם הַסֵּפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא סִפְרוֹ שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן (בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּכָ״ד טֵבֵת[46] שיום הסתלקותו חל ביום כ״ד טבת), בּוֹ[47] בספר התניא נִתְבָּאֲרוּ הָעִנְיָנִים דִּידִיעַת הַשֵּׁם.

וְיִהִי־רָצוֹן שֶׁזְּכוּתָם שֶׁל בַּעֲלֵי הַהִלּוּלָא הרמב״ם ואדמו״ר הזקן שֶׁקִּבְּצוּ וְלִקְּטוּ בְּסִפְרֵיהֶם הַנַּ״ל את כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה - סֵפֶר מִשְׁנֶה תּוֹרָה להרמב״ם שֶׁמְּקַבֵּץ[48] ומלקט את כָּל הַהֲלָכוֹת דְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה, וְסֵפֶר לִקּוּטֵי אֲמָרִים (תַּנְיָא) לאדמו״ר הזקן הַמְלַקֵּט את כָּל הָעִנְיָנִים דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְגַם הַסְּפָרִים ׳תּוֹרָה אוֹר׳ (על בראשית ושמות ומגילת אסתר) וְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ (על ויקרא, במדבר, דברים ושיר השירים) שֶׁבָּהֶם נִלְקְטוּ הַמַּאֲמָרִים הָעִקָּרִיִּים[49] והיסודיים שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן כְּפִי שֶׁנִּסְדְּרוּ עַל־יְדֵי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ שליקט ובחר את המאמרים שבספרים אלה מתוך מאמרים רבים של אדמו״ר הזקן וסידר אותם לדפוס – ליקוט וקיבוץ ענינים אלה בתורה יְקָרֵב וִימַהֵר עוֹד יוֹתֵר קִיּוּם הַיִּעוּד שֶׁבַּהַפְטוֹרָה[50] של שבת זו, שבת פרשת שמות, אודות הגאולה השלימה – וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי הַקָּבָּ״ה עַצְמוֹ[51], שֶׁבְּקָרוֹב מַמָּשׁ יְלַקֵּט הקדוש־ברוך־הוא ויאסוף אֶת כֻּלָּנוּ, וְנֵלֵךְ כֻּלָּנוּ יַחַד לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה בְּהַרְחָבָה, כמובטח

---

1 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּכַאֲשֶׁר הַמַּחֲשָׁבָה בָּאָה בְּדִבּוּר וּמִכָּל־
2 שֶׁכֵּן בְּמַעֲשֶׂה, הִיא פּוֹעֶלֶת עוֹד יוֹתֵר. וְעַל־אַחַת־
3 כַּמָּה־וְכַמָּה בַּנִּדּוֹן דִּידַן, דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה
4 דְּהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ (לְהַקְדִּים הַפֵּרוּשׁ שֶׁהַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ
5 יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה) בָּאָה בְּכִתְב (מַעֲשֶׂה), הוּא
6 גַּם חֵלֶק בַּתּוֹרָה.

7 ז) **וְיִהִי רָצוֹן, שֶׁעַל־יְדֵי הַדִּבּוּר בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ**
8 **יְמַהֲרוּ וִיזָרְזוּ כָּל זֶה עוֹד יוֹתֵר, וּבִפְרָט**
9 **עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דַּהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת בִּכְלָל וַהֲפָצַת**
10 **הַמַּעְיָנוֹת בִּפְרָט[42], שֶׁזּוֹהִי הֲכָנָה קְרוֹבָה לְקִיּוּם**
11 **מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הֲוָיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם**[43]
12 **מְכַסִּים, סִיּוּם וְחוֹתָם סִפְרוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ״ם[44] (בַּעַל**
13 **הַהִלּוּלָא דְּכָ״ף טֵבֵת[45]), שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם**
14 **הַתְּחָלַת סִפְרוֹ לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מָצוּי רִאשׁוֹן. וְזֶה**
15 **קָשׁוּר גַּם עִם הַסֵּפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא סִפְרוֹ שֶׁל**
16 **אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן (בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּכ״ד טֵבֵת[46]), בּוֹ[47]**
17 **נִתְבָּאֲרוּ הָעִנְיָנִים דִּידִיעַת הַשֵּׁם. וְיִהִי־רָצוֹן**
18 **שֶׁזְּכוּתָם שֶׁל בַּעֲלֵי הַהִלּוּלָא שֶׁקִּבְּצוּ וְלִקְּטוּ**
19 **בְּסִפְרֵיהֶם הַנַּ״ל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה — סֵפֶר מִשְׁנֶה**
20 **תּוֹרָה שֶׁמְּקַבֵּץ[48] כָּל הַהֲלָכוֹת דְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה,**
21 **וְסֵפֶר לִקּוּטֵי אֲמָרִים (תַּנְיָא) הַמְלַקֵּט כָּל הָעִנְיָנִים**
22 **דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְגַם הַסְּפָרִים ׳תּוֹרָה אוֹר׳**
23 **וְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שֶׁבָּהֶם נִלְקְטוּ הַמַּאֲמָרִים**
24 **הָעִקָּרִיִּים[49] שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן כְּפִי שֶׁנִּסְדְּרוּ**
25 **עַל־יְדֵי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ — יְקָרֵב וִימַהֵר עוֹד יוֹתֵר קִיּוּם הַיִּעוּד שֶׁבַּהַפְטוֹרָה[50]**
26 **וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי הַקָּבָּ״ה עַצְמוֹ[51], שֶׁבְּקָרוֹב מַמָּשׁ**
27 **יְלַקֵּט אֶת כֻּלָּנוּ, וְנֵלֵךְ כֻּלָּנוּ יַחַד לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה בְּהַרְחָבָה, יַרְחִיב**

---

42) כמ״ש באגה״ק הידועה דהבעש״ט – נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו. 43) ישעי׳ יא, ט. 44) שבשנת אמירת מאמר זה (תשמ״ח) סיום מחזור הרביעי דלימוד ספר הי״ד להרמב״ם (ג׳ פרקים ליום) הי׳ בכ״ד טבת, שמתברך משבת זה. 45) שם הגדולים להחיד״א מערכת גדולים ערך רמב״ם בסופו. וראה לקו״ש חכ״ו ע׳ 26 הע׳ 1. וש״נ. – שבשנת אמירת המאמר (תשמ״ח) חל למחרת ש״ק פ׳ שמות. 46) שמתברך משבת זה. ובפרט בשנה זו (תש״נ) שהוא במוצש״ק – ראה לעיל הערה 1. 47) גם בחלק הראשון, אף שבעיקרו הוא עצות בעבודת ה׳ (הקדמת התניא ד, א), ובפרט בחלק השני שבו נתבארו הענינים דיחוד ואמונה. 48) כמ״ש הרמב״ם בהקדמתו לספרו משנה תורה. 49) כידוע שהמאמרים דתו״א ולקו״ת נלקטו מאלפיים מאמרים (״היום יום״ י״ד אדר א׳). 50) ישעי׳ כז, יב. 51) ראה רש״י עה״פ נצבים ל, ג.

ביאור בדרך אפשר

בתורה שלעתיד לבוא **יַרְחִיב ה'**
אֶלֹקֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[52]) **וְשָׁם**
בארץ הקודש **גּוֹפָא** – נלך
ה' **אֶלֹקֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ**[52]) **וְשָׁם גּוֹפָא – לִירוּשָׁלַיִם**
וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

לִירוּשָׁלַיִם וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ
שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ
מַמָּשׁ.

52) ראה יב, כ ובספרי עה"פ. שופטים יט, ח ובפרש"י עה"פ.

המשך ביאור למס' שבועות ליום רביעי עמ' א

מֵאִיר. וַחֲכָמִים חולקים **וְאוֹמְרִים, עַל שֵׁם הַמְיוּחָד** [–שם הוי"ה] חייבה התורה את המקלל **בְּמִיתָה, וְעַל הַכִּינּוּיִין** אינו במיתה, אלא הוא רק נכלל **בְּאַזְהָרָה** שהזהירה התורה (שמות כב כז) 'אֱלֹהִים לא תְקַלֵּל'.

שנינו במשנה: **וְהַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ וכו'**, בכולן [–בכל השמות והכינויים] חייב, דברי רבי מאיר, וחכמים פוטרין. מבררת הגמרא: **מַאן חֲכָמִים** – מי הם החכמים שפוטרים.

משיבה הגמרא: **רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי, דְּתַנְיָא, רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר,** הכתוב אומר בפרשת המקלל (ויקרא כד טז) **'בְּנָקְבוֹ שֵׁם יְיָ' יוּמָת, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע חזר הכתוב ואמר **בְּנָקְבוֹ 'שֵׁם'** יומת, והרי מיותר הוא, שכבר אמר בתחילה 'וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת', אלא **לִימֵּד** הכתוב **עַל הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּקַלֵּלֵם בְּשֵׁם** המיוחד. וזו אם כן דעת חכמים שהמקלל אביו ואמו בשאר הכינויים ולא בשם הוי"ה פטור.

שנינו במשנה: **וְהַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵירוֹ כו'** בכולן [–בכל השמות והכינויים] עובר בלא תעשה.

אָמַר רַבִּי יַנַּאי, ודין זה, שהמקלל עצמו או חבירו חייב בכינוי, **דִּבְרֵי** הַכֹּל הוא, ואף חכמים שחייבו במקלל את ה' ומקלל אביו רק בשם המיוחד, בזה הם מודים שחייב אף בכינוי.

הגמרא מבררת מנין למדים שהמקלל **עַצְמוֹ** חייב. משיבה הגמרא: משום **דִּכְתִיב** באזהרת שמירת הנפש (דברים ד ט) 'רַק הִשָּׁמֶר לְךָ **וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד'**, והמקלל את עצמו גורם רעה לנפשו ואינו שומרה. ולשון הפסוק משמעותה לאו, **כְּדְרַבִּי אָבִין שְׁאָמַר** בשם **רַבִּי אִילְעָא, דְּאָמַר,** כָּל מָקוֹם **שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה **'הִשָּׁמֶר' 'פֶן' 'אַל' אינו אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה.** וְמנין שהמקלל **חֲבֵירוֹ** חייב, **דִּכְתִיב** (ויקרא יט יד) **'לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ'**, והגמרא בסנהדרין (סו:) דורשת מכתוב זה שאף כל מי שהוא בעמך לא תקללו.

שנינו במשנה: **יָכֹל ה' אֱלֹהִים וְכֵן (יכבה) [יְכַבֶּה] אֱלֹהִים זוּ הִיא אֶלָּה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה.**

יָתִיב [–ישב] **רַב כַּהֲנָא** קַמֵּיהּ [–לפני] **דְּרַב יְהוּדָה, וִיתִיב וְקָאָמַר הָא מַתְנִיתִין כְּדְתַנָּן** – ישב ושנה את משנתינו כמו שהיא כתובה, יכל ה' אלהים וכן יכבה אלהים וכו'. **אָמַר לֵיהּ** רב יהודה לרב כהנא, **כַּנָּה** – אמור דברי המשנה בכינוי. כלומר, אל תשנה בפני את המשנה בלשון שהיא כתובה ותאמר לי יכל, שהרי אתה מקללני, אלא הפוך את הלשון כנגד אחרים, ואמור יכהו ה' או יכהם.

מעשה נוסף כגון זה היה: **יָתִיב הַהוּא מַרְבָּנָן** – ישב אחד מן החכמים **קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וִיתִיב וְקָאָמַר** – וישב והיה דורש את הכתוב (תהלים נב ז) 'גַּם אֵל יִתְּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשָׁרְשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים **סֶלָה', אָמַר לֵיהּ** רב כהנא לאותו חכם, **כַּנָּה** – תקרא את הכתוב בכינוי, כלומר, אל תקראהו ככתבו 'יתצך' וגו' שהרי אתה מקללני, אלא אמור יתצהו וגו'.

שואלת הגמרא: **תְּרֵתֵי לָמָּה לִי** – מדוע הגמרא הוצרכה להביא שתי דוגמאות, ולא די בדוגמא אחת. משיבה הגמרא: אם היו מביאים רק את המעשה הראשון, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הָנֵי מִילֵּי מַתְנִיתִין** – דברים אלו רק במשניות, שבהם רשאי אדם לשנות הלשון לכינוי, **אֲבָל בִּקְרָאֵי אֵימָא לֹא מְכַנְּיִנַן** – אבל במקראות, שמא נאמר שאין אדם רשאי לשנות ולקרוא בכינוי, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין הדבר כן, אלא גם במקראות רשאי אדם לשנות הלשון לכינוי כשהוא לשון גנאי.

שנינו במשנה: **אַל יַכֶּךְ יְבָרֶכְךָ וְיֵיטִיב לְךָ, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.**

טעמו של רבי מאיר שמחייב, לפי ש'מכלל לאו אתה שומע הן', כלומר, כשאמר אדם לחבירו אל יכך ה' אם תעיד עבורי, משמע מדבריו שאם לא תעיד עבורי יכך ה', והרי הוא בכלל 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה' (ויקרא ה א) שנאמר בשבועת העדות, וחייב העד בשבועת העדות.

מקשה הגמרא: **וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן** – והרי מצאנו לגבי דיני תנאי שרבי מאיר סובר שאם אמר אדם על אופן מסוים שיהיה בו כך וכך, אין מחשיבים את דבריו כאילו אמר שבאופן ההפוך יהיה הדבר להפך, ואם כן מדוע רבי מאיר מחייב, והרי כשאמר לא יכך ה' אם תעיד עבורי, לא משמע מדבריו שיכך ה' אם לא תעיד עבורי, ואין כאן קללה.

מתרצת הגמרא: **אִיפּוּךְ** – תהפוך את לשון המשנה ותגרוס, רבי מאיר פוטר וחכמים מחייבים.

כִּי אַתָּא [–כשבא] **רַבִּי יִצְחָק, תָּנָא כְּדְתַנָּן** – הביא בידו ברייתא שנאמר בה כפי הגירסא במשנתינו, רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרים. **אָמַר רַב יוֹסֵף, הַשְׁתָּא דַּאֲנַן תְּנַן הָכִי** – כעת, שאנו שונים במשנה רבי מאיר מחייב, **וְכִי אַתָּא רַבִּי יִצְחָק תָּנֵי הָכִי** – וגם כשבא רבי יצחק לפנינו היה שונה כך את הברייתא שבידו, **שַׁמַּע מִינָּהּ דַּוְקָא תְּנַן** – מוכח מכך שבדווקא שנתה המשנה רבי מאיר מחייב, ואין להפוך את הגירסא. **אֶלָּא קַשְׁיָא** – ואלא קשה מה שהקשינו שהרי רבי מאיר אינו סובר מכלל לאו אתה שומע הן, ומדוע הוא מחייב. מתרצת הגמרא: **כִּי לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, זהו רק **בְּמָמוֹנָא, אֲבָל בְּאִיסּוּרָא אִית לֵיהּ** מכלל לאו אתה שומע הן, ושבועת העדות הוא דבר איסור ולכן רבי מאיר מחייב.

מקשה הגמרא: **הָרֵי סוֹטָה, דְּאִיסּוּרָא הוּא** – הרי דין הסוטה הוא מדיני האיסורים, **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִינָאי, 'הַנְּקִי' כְּתִיב** – הגמרא במסכת קדושין (סב.) מקשה על רבי מאיר, כתבה התורה בפרשת סוטה (במדבר ה יט) 'וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה'. נאמר בפסוק הברכה לאשה שלא סטתה [–הנקי ממי המרים המאררים], אבל אין כתוב את הקללה לאשה שסטתה, אלא מכלל הברכה שנאמרה לאשה שלא סטתה אתה למד שהאשה שסטתה לא תנקה מן המים המאררים. והקשתה הגמרא שם, הרי לרבי מאיר אין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן. ותירץ רבי תנחום בר חבינאי שם, שבפסוק נאמר 'הִנָּקִי' בלא יו"ד, ויש לדרשו חנקי אם שטית, ואם כן זו קללה האמורה בפירוש לאשה שסטתה. ומקשה הגמרא כאן: מדברי רבי תנחום בדעת רבי מאיר מבואר, **שַׁמַּעְתָּא** – הטעם שלמדנו מן הפסוק עונש האשה שסטתה, רק משום **דִּכְתִיב** 'הִנָּקִי' בלא יו"ד, **הָא לָאו הָכִי** – אבל בלא זה, **מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן לֹא אָמְרִינַן,** והרי הגמרא אמרה שגם רבי מאיר מודה לגבי איסורים שאומרים בהם מכלל לאו אתה שומע הן.

בס"ד. משיחות ש"פ שמות, י"ט טבת ה'תשמ"ח.

- תרגום מאידית -

א. משבת־קודש הזה, ש"מיני" מתברכין כולהו יומין"[1] מברכים גם (ובעיקר) את הימים המיוחדים, ימי סגולה שבשבוע הבא - כ"ף טבת[2]. יום ההילולא של הרמב"ם[3], וכ"ד טבת, יום ההילולא של אדמו"ר הזקן[4].

בנוגע ליום ההסתלקות, מבאר אדמו"ר הזקן[5] (בעל ההילולא דכ"ד טבת), שביום ההסתלקות של צדיק "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[6] "מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה.. ופועל[7] ישועות בקרב הארץ"; וידוע ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"[8] ביום ההילולא בכל שנה ושנה[9], ואדרבה - בכל שנה נוסף עילוי והוספה[10].

ומכיון ש"כולהו יומין" של השבוע, גם ימי ההילולא כ"ף וכ"ד טבת, מתברכין מיום השבת שלפניהם - הרי מובן, שהברכה שימי ההילולא מקבלים מיום השבת היא יותר מהמעלה שיש בהם מצד עצמם.

ב. כל הענינים ומאורעות הם בהשגחה פרטית[11] - ומזה מובן:

א. קביעות שני ימי ההילולא בשנה זו באותו שבוע, והברכה של שניהם היא מאותה השבת - הרי זה מצד הנקודה המשותפת שביניהם. וכמדובר פעם בארוכה[12] בנוגע לשייכות המיוחדת שבין הרמב"ם ואדמו"ר הזקן.

[ולהוסיף, שבשנה זו מודגשת ובולטת השייכות יותר, כי א) ע"פ השגח"פ נקבע סיום מחזור הרביעי בלימוד הרמב"ם (לפי החלוקה של ג' פרקים ליום) - לימוד ההולך ומתפשט בכל תפוצות ישראל, ו"מנהג ישראל תורה הוא"[13] - ליום כ"ד טבת, יום ההילולא דאדמו"ר הזקן. ב) הסתלקות אדמו"ר הזקן היתה "במוצש"ק דשמות", שבשנה זו חל ביום הסתלקות הרמב"ם].

ב) השבת שממנו מתברכים ימי ההילולא הנ"ל הוא שבת פ' שמות [ובפרט ע"פ הוראת בעל ההילולא[14] שצריך "לחיות עם הזמן" עם פרשת השבוע] - מכיון שתוכן "מעשיו ותורתו ועבודתו" של הרמב"ם ואדה"ז מרומזים בפרשת[15] שמות[16].

ג. ויובן בהקדמת הביאור בתוכן (וחידוש) פ' שמות - (התחלת ה)גאולה ממצרים:

בפרשיות הקודמות (בספר בראשית) מדובר אודות ירידת יוסף (ואח"כ) יעקב ובניו ל(גלות)

---

1) זח"ב סג, ב. פח, א.

2) ובפרט שכ"ף טבת בשנה זו חל במוצאי־שבת (יום ראשון), ומובן שברכת שבת (בימי השבוע הבא) היא ביתר שאת במוצאי שבת, נוסף לזה שהיום שהוא "ערב" יומא דפגרא וכיו"ב, מושפע מהיום שלמחרתו. ובפרט לאחרי חצות, שלכן במנחה בערב יו"ט אין אומרים תחנון (או "צדקתך").

3) שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים, ערך רמב"ם בסופו. תולדות הרמב"ם (שנדפסו בשו"ת ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם) - מכת"י ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם. סדר הדורות ד"א תתקכז. וראה לקו"ש כ־כד טבת תשמ"ה הערה 1.

4) "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" (לשון הצ"צ ב"מענה לשון" בתחילתו. ובסוף פסקי־דינים שלו בסופן). וראה בארוכה אגרות קודש אדהאמ"צ ע' רלז ואילך, "בית רבי" ח"א פכ"ב, ועוד.

5) אגה"ק סי' כח (קמח, א).

6) אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א).

7) תהלים עד, יב.

8) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט.

9) כמובן ממנהגי יארצייט מדי שנה בשנה ביום ההסתלקות.

10) כי ביום ההילולא בכל שנה ושנה נתעלה בעל ההילולא לדרגה ועולם נעלים יותר - ראה קונטרס משיחת ש"פ בא תשמ"ו הערה 15 (ועוד). וש"נ.

11) כתר שם טוב בהוספות סקי"ט ואילך, וש"נ.

12) לקו"ש שם.

13) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. מנהגים ישנים מדורא עמ' 153, ועוד.

14) "היום יום" ב' חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך.

15) השייכות של הילולת הרמב"ם ואדה"ז לפ' וארא - ראה לקו"ש כ־כד טבת תשמ"ה ס"ה. השייכות של הילולת אדה"ז לפ' וארא - ראה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך. חט"ז ע' 56. חכ"א ע' 52 ואילך. כ"ד טבת תשד"מ.

16) ולהעיר מלשון הצ"צ (הנ"ל הערה 4) שהסתלקות אדה"ז היתה "במוש"ק דשמות", שבזה מודגש השייכות לפ' שמות - נתבאר בלקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך.

מצרים. והגם שבפרשיות אלו נאמרה ההבטחה[17] "ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת גו'", וגם לפנ"ז (לפני הירידה) הבטיח הקב"ה[18] "ואנכי אעלך גם עלה" - הרי זה רק הבטחה שאח"כ תהי' הגאולה. אבל המצב שבהווה ובפועל בו מדובר בפרשיות האחרונות של ספר בראשית, הרי זו ירידה לגלות מצרים.

משא"כ בפ' שמות, אף שבתחילת הפרשה[19] מסופר אודות הגלות וקושי הגלות ("ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם גו'"), מ"מ, מיד לאח"ז[20] מסופרים ענינים שהם קשורים להתחלת הגאולה: לידת משה רבינו, מושיען וגואלן של ישראל: ציווי השליחות מהקב"ה להוציא את בנ"י מארץ מצרים[21]: וגם התחלת קיום השליחות - דיבור משה ואהרן לפרעה[22] "כה אמר ה' אלקי ישראל שלח את עמי גו'".

ד. והנה, מכיון שתוכן כל פרשה מרומז בשמה[23] - הרי מובן, שענין הגאולה (תוכן הפרשה) מרומז בשם הפרשה "שמות"[24].

[ולהוסיף, שהאמור לעיל (ש"שמות" מרמז לגאולה) הוא ע"ד הכתוב במדרש (בתחילת הפרשה)[25]: "ואלה שמות בנ"י - ע"ש גאולת ישראל נזכרו כאן"[26]].

וצריך להבין: ענין השם הוא לכאורה רק ענין חיצוני שאינו מורה (בגילוי[27]) על תכונות האדם הנקרא בשם זה. [וכפי שרואים שישנם ריבוי אנשים החלוקים בתכונותיהם (שכל ומדות וכו') ואעפ"כ יש להם אותו השם[28]. וא"כ מהו גודל העילוי של "שמות", ועד שזה מרמז על הגאולה.

ה. והביאור בזה, שאדרבה — היא הנותנת: זה גופא שהשם אינו מורה (בגילוי) על הכחות ותכונות פרטיות של האדם הנקרא בשם זה - הרי זה בגלל שהשם קשור לאדם עצמו, עצם האדם, שלמעלה מכחות פרטיים.

כמובן גם מזה, שכשקוראים לאדם בשמו, גם כשהוא עסוק ביותר, פונה הוא "בכל עצמותו" לקורא אותו בשמו, כי ע"י הקריאה בשמו "קוראים" (ומגלים) לא רק את כחותיו הפרטיים, כי־אם אותו עצמו, עצם האדם.

ויתירה מזה: גם כשהוא במצב של התעלפות ר"ל, שאז כל כחותיו הפרטיים (וגם החיות הנמשכת בגוף) הם במצב של התעלמות, הרי אחת הסגולות לעוררו היא ע"י הקריאה בשמו[29], כי עי"ז "קוראים" ומעוררים את עצם הנפש[28].

עפי"ז תובן שייכות "שמות" לגאולה:

בזמן הגלות, כחות הנשמה הם במצב של התעלמות (ואז אין השגה אמיתית באלקות, וחסר באמיתית הענין לאהבת ה', ויראת ה', וכיו"ב). ועד שלפעמים ההתעלמות שמצד הגלות היא כ"כ, שבגלוי אין רואים חילוק בין יהודי לאינו־יהודי, להבדיל, שנמצא אצלו בגלות. וכפי שהי' בגלות מצרים, שבחיצוניות ובגילוי היו בנ"י בכמה ענינים כמו המצריים, להבדיל, ועד - ש"הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז"[30].

אבל, גם במעמד ומצב של העלם והסתר הגלות, הרי העצם של יהודי (נקודת היהדות) נשאר בשלימות. ועי"ז ש"לא שינו את שמם"[31], שנקראים בשמותיהם (היהודיים) האמיתיים,

---

17) ויחי נ, כד.

18) ויגש מה, ד.

19) א, יג־יד.

20) ויתירה מזו, שיום הגזירה "אם בן הוא והמתן אותו גו'" הוא מצד זה שיידעו שעתיד להוולד בן מושיען של ישראל (פירש"י פרשתנו א. טז) וע"פ המובא לקמן ס"ד - גם התחלת הפרשה שייכת לגאולה.

21) ג. ו ואילך.

22) ה, א.

23) ראה לקו"ש ח"ה ע' 58. ועוד.

24) ולהעיר שגם כל הספר נקרא "ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה). ובלשון הרמב"ן (ס"פ פקודי) - "ספר הגאולה".

25) שמו"ר פ"א, ה.

26) דנוסף לזה שהגאולה ממצרים היתה "בשביל.. שלא שינו את שמם, ראובן ושמעון נחתין, ראובן ושמעון סלקין" (מדרש שבהערה 31) - הנה גם השמות עצמם (שנזכרו כאן) הם על שם גאולת ישראל.

27) שהרי דוקא ר' מאיר הוה דייק בשמא (יומא פג, ב).

28) ראה תו"א פרשתנו נ, ג. אוה"ת פרשתנו ע' קד. רד"ה ואלה שמות פר"ת. וראה לקו"ש חט"ז ע' 38. וש"נ.

29) להעיר מסיפורי חסידים (בשם הצדיק הר"פ מקאריץ) בטעם ששם הבעש"ט הוא ישראל (סה"מ תרס"ג (בהוספות) ע' רנא ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 516. ועוד).

30) ראה מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. זח"ב קע, ב ועוד.

31) ויק"ר פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.

"שמות בני ישראל" - מעוררים את העצם של היהודי (הקשור עם העצם של הקב"ה כביכול), ועי"ז ממהרים ומביאים את הגאולה[31].

ו. ובעומק יותר - שע"י הגלות גופא באים (לאחר הגאולה) לעלי' נעלית יותר מכפי שהי' לפני הגלות.

וגם ענין זה יובן ע"פ המשל דלעיל שהתעוררות האדם מהתעלפותו היא ע"י הקריאה בשמו:

כשמדברים למישהו בזמן שכל כוחותיו (שכל, מדות, רצון ותענוג) הם בגלוי - רואים מיד את עניניו הפרטיים.

ובמילא, הרי זה מעלים על הרגש העצם[32].

משא"כ כשקוראים בשמו כשהוא במצב של התעלפות, שאז כוחותיו הפרטיים אינם בגילוי - מורגש בזה (בקריאה זו) שקוראים לו עצמו, בעצם.

וכמו"כ הוא בנמשל:

בזמן שבית המקדש הי' קיים, ועד"ז בזמן שלפני הירידה לגלות מצרים, מכיון שאז היו הכוחות הפרטיים של הנשמה בגילוי (השגה באלקות, אהבה ויראה וכו'), היתה עבודת ה' ע"פ טעם ודעת[33] - ולכן לא התבטא הקשר העצמי שבין יהודי להקב"ה, הבא מצד עצם הנשמה.

דוקא בזמן הגלות, שאין השגה (אמיתית) באלקות "אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה"[34] - הרי כל ענין בעבודת ה' שעושים אז, גם "דברים קטנים" כמו "לא שינו את שמם" (וכיו"ב) - מבטאים את הקשר העצמי שבין יהודי להקב"ה הבא מצד עצם הנשמה.

ולכן, בזמן הגאולה, שאז תתגלה עצם הנשמה שבאה לידי ביטוי בעבודה שבזמן הגלות, יתעלו ישראל למדריגה נעלית יותר מכפי שהיו לפני הירידה לגלות.

32) וכן הוא בנוגע לזה שמדברים אליו, שלהיותו מבין וכו' מה שמדברים - הדיבור, ואפילו כשקוראים את שמו, אינו מגיע להעצם שלו. משא"כ כשקוראין את שמו כשהוא בהתעלפות, זה מגיע לעצמותו, כנ"ל ס"ה.

33) ראה תו"א פרשתנו נ, ג.

34) תהלים עד, ט.

ז. זהו גם אחד הביאורים בזה שדווקא לאחרי הקדמת גלות מצרים ויציאת מצרים, זכו ישראל למתן תורה ("בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[35]) — הגם שעצם ענין לימוד התורה הי' גם לפני־זה אצל האבות[36]:

שני ענינים הנ"ל שישנם אצל ישראל - (א) כוחות הפרטיים (שכל כו'), (ב) עצם הנשמה - יש דוגמתם גם בתורה: (א) חכמת התורה שהיא חכמתו של הקב"ה, ו(ב) עצם התורה (כפי שקשורה עם עצמותו של הקב"ה), מה שהתורה היא "שמותיו של הקב"ה"[37], ועד לבחי' "שמו הגדול"[38].

ולכן: לפני גלות מצרים, שאז האירו רק כוחות הנשמה (שכל כו') — גם התורה שלמדו אז היתה רק כפי שהיא חכמתו של הקב"ה; וע"י הקדמת גלות מצרים ויציאת מצרים, שאז נתגלה עצם הנשמה - דוקא אז קיבלו את עצם התורה[39], במתן תורה[40].

ח. ע"פ כל הנ"ל תובן גם שייכות הרמב"ם לפרשת שמות (ש"מיניה מתברכין" יום ההילולא שלו, וגם היום שבו יסיימו בעז"ה לימוד ספרו (העיקרי) "משנה תורה"):

בהקדמתו לספר "משנה תורה" כותב הרמב"ם: "ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות, ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו כו' לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחיברו הגאונים כו' נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר, ואין צריך לומר הגמרא עצמה כו' שהם צריכין דעת רחבה כו'" - ולכן "ראיתי לחבר דברים המתבררים כו' בענין האסור והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התורה, כולם בלשון ברורה

35) פרשתנו ג, יב.

36) ראה יומא כח, ב. תנחומא ס"פ ויגש. ועוד.

37) פתיחת הרמב"ן על התורה. וראה זח"ב פז, סע"א. יונת אלם פכ"ט.

38) להעיר מהידוע שהתומ"צ (דהאבות) שלפני מ"ת ריחות היו (שהש"ר פ"א, ג) - כי רק במ"ת ניתן עצם התורה (לקו"ת במדבר יב, ג ואילך. נת' בלקו"ש ח"ה ע' 88. ועוד).

39) ראה תו"א פרשתנו מט, ב. שם, ד. נ, סע"ב. אוה"ת שם ע' י ואילך. קג ואילך. (כרך ז) ע' ב'תפג ואילך.

40) שאז נתגלה בחי' שמו הגדול - תו"א ואוה"ת שם.

ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל־פה כולה סדורה בפי הכל, בלא קושיא ולא פירוק".

ולכאורה, כשלומדים ספר "משנה תורה" שבו העתיק הרמב"ם רק את ההלכות (שהוציא) מהגמרא "הבבלית והירושלמית וכו'", הרי אינו מועתק ו"חסר" לכאורה השכל (והתענוג) שיש בעת לימוד הגמרא "הבבלית והירושלמית" גופא?

- אבל באמת ישנה מעלה בלימוד ספר "משנה תורה" להרמב"ם לגבי לימוד הגמרא "הבבלית והירושלמית":

כי דוקא עי"ז שבספר "משנה תורה" 'השמיט' הרמב"ם את כל השקלא־וטריא וכו' ומביא רק את המסקנא, ההלכות - באים ומגיעים למדריגה נעלית יותר בתורה. וכמבואר בכ"מ[41] - שהשקו"ט שבתורה היא חכמתו של הקב"ה, משא"כ ההלכות הן רצונו של הקב"ה, רצון שלמעלה מחכמה[42].

וזוהי שייכותו של הרמב"ם (שספרו העיקרי "משנה תורה") לפ' "שמות":

נתבאר לעיל בנוגע לשם, שאף שאינו מורה ומגלה תכונות פרטיות (שכל וכו'), מ"מ, הרי הוא קשור לעצם - עד"ז הוא גם בנוגע ל"משנה תורה" של הרמב"ם, שדווקא עי"ז שהעתיק בספרו רק את ההלכות, הרי ע"י לימוד הספר "לוקחים" את עצם התורה, כמו שהיא "שמותיו[43] של הקב"ה"[44], ועד לבחי' "שמו הגדול"[45].

41) ראה אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך (וראה שם ע' תתצו), ד"ה וידבר אלקים תרכ"ז. המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

42) ראה אגה"ק סכ"ט (קג, ב ואילך).

43) עפ"ז יש לומר הטעם שהרמב"ם חיבר ספרו דוקא בלשון הקודש, ולא הסכים לתרגמו בלשון ערבית (אף ששאר ספריו כתב הרמב"ם בעצמו בלשון ערבית)! - כי הוא בדוגמת תושב"כ, שמותיו של הקב"ה, ויום תרגום התורה יוונית, קשה לישראל כיום שנעשה העגל (מס' סופרים פ"א ה"ז).

44) ע"ד תושב"כ, תורת משה. ולהעיר ששמו של הרמב"ם הוא "משה", ע"ד ובדוגמת משה רבינו, וכפתגם הידוע "ממשה ועד משה לא קם כמשה" (שם הגדולים להחיד"א ערך ר' משה גאון. ובכ"מ. וראה אגרות קודש אדה"ז סו"ס לד), וכשם ש"תורה צוה לנו משה" כל התורה כולה, כן הוא בנוגע לתושבע"פ כולה ע"י משה בן מיימון, כמ"ש בהקדמתו "לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואחר־כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה כולה".

45) שם הוי' שנתגלה בעת מ"ת (תו"א פרשתנו מט, ג ואילך), שם העצם (כ"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שער יט. מו"נ ח"א פס"א ואילך, עיקרים מאמר ב' פכ"ח. וראה מקומות שבהערה 28), שהלכה הוא משם הוי', ו"והוי' עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב). למעלה משקו"ט שבתורה שהוא משם אלקים (ראה מקומות שבהערה 41).

ולהעיר שתחילת ספר הרמב"ם היא "יסוד היסודות ועמוד החכמות" ר"ת שם הוי' (סדר הדורות ושם הגדולים שבהערה 3 - בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם).

46) לשון הרמב"ם בהקדמתו הנ"ל.

ויש לומר, שזהו גם הטעם הפנימי שספר "משנה תורה" להרמב"ם הוא באופן ש"כל הדינין גלויין לקטן ולגדול כו'[46] - שלא כ"הפירושים וההלכות והתשובות שחיברו הגאונים" ש"אין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר", ומכש"כ "הגמרא עצמה הבבלית והירושלמית וכו' שהם צריכין דעת רחבה" - כי, מכיון שבספר "משנה תורה" ישנו (בגילוי) העצם של התורה, הרי זה שייך לכאו"א מישראל "לקטן ולגדול", כי עצם התורה קשור לעצם הנשמה, שישנה בכאו"א מישראל.

ט. שייכות נוספת של ספר "משנה תורה" להרמב"ם לפרשת "שמות":

נוסף על זה שע"י הקריאה בשם מעוררים את עצם הנפש, שלכן פועלת הקריאה גם במצב של התעלפות ר"ל, שאז ישנו רק עצם הנפש בלי ההתפשטות כו' - יש עוד ענין בזה, שהתעוררות עצם הנפש שנמשך ע"י הקריאה בשם, היא באופן כזה, שהחיות הנמשכת מעצם הנפש פועלת גם על הכוחות הפרטיים (שכל, מדות וכו'), כנראה במוחש שכשהוא מתעורר, שבים אליו גם הכוחות הפרטיים כו'.

ועד"ז הוא גם בנוגע לספר "משנה תורה" להרמב"ם: בנוסף לזה שע"י לימודו 'לוקחים' את עצם התורה שלמעלה משכל והשגה כנ"ל - יש בלימוד הרמב"ם עוד מעלה, שסוף־סוף הרי זה מוסיף גם בהבנה והשגה. וכפי שרואים בפועל, שכשלומדים הסוגיות בש"ס (מקור הרמב"ם), לאחרי הלימוד ברמב"ם, מתווספת עמקות יתירה בלימוד הסוגיות.

י. והנה, כשם שבזמן הרמב"ם, ע"י ש"תקפו הצרות וכו" הביא לחיבור ספר "משנה תורה", המקבץ כל הלכות התורה, שבהם נראה בגילוי העצם של (נגלה) שבתורה, כנ"ל בארוכה - עד"ז הי' גם בדורות שלאח"ז, כשנוסף בחושך הגלות, והי' צריך לאור נעלה יותר שיוכל להאיר גם חושך

כזה, נתגלתה מדריגה יותר נעלית בתורה, חלק "סתים דאורייתא", שעל־ידו מתחבר "סתים דישראל" עם "סתים דקוב"ה"[47].

וכידוע המשל מאדמו"ר הזקן בנוגע לגילוי החסידות[48], מבן המלך שחלה, ולא הועילו כל התרופות, שזה עורר את המלך לקחת את האבן היקרה שבכתר המלך (שבה תלוי כל היוקר שבכתר), ולטחון אותה ולערבה במים, על הספק - אולי תיכנס טיפה אחת לפיו של בן המלך ועי"ז יתרפא.

וגילוי זה של "סתים דאורייתא" בא בהדגשה יתירה ע"י אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד - שגילה רזין דאורייתא, ועד לרזין דרזין, באופן ד"יתפרנסון"[49], בהבנה והשגה. וה"חידוש" שבזה, שאע"פ שפנימיות התורה נתלבשה בשכל, ועד שגם השכל של הנפש הבהמית יכול להשיגה, מ"מ, נשארה פנימיות התורה עם כל המעלות שבזה.

ועפ"ז יש לבאר שייכות אדמו"ר הזקן (בעל ההילולא בכ"ד טבת) לפרשת שמות - כי גם גילוי חסידות חב"ד הוא כדוגמת קריאה בשם:

ע"י הקריאה בשם נפעלים ב' ענינים:

שנמשך עצם הנפש, והמשכה זו באה בכוחות פרטיים, שכל וכו'.

וכמו"כ הוא בנוגע לחסידות חב"ד שיש בזה ב' המעלות[50]: "סתים דאורייתא" המקשר "סתים דישראל" עם "סתים דקוב"ה", וביחד עם זה הרי זה בא ונמשך גם בכוחות הגלויים של יהודי, ועד שזה פועל (לא רק על הנפש האלקית, אלא) גם על הנפש הבהמית, כנ"ל.

יא. ויש להוסיף בשייכות הנ"ל בין הרמב"ם לאדה"ז:

מהענינים בהם נראית שייכות וצד השוה בין ספר התניא (ספרו העיקרי בפנימיות התורה של אדה"ז[51]) עם ספר "משנה תורה" (ספרו העיקרי של הרמב"ם) - ששניהם "ליקוט":

ספר התניא נקרא "לקוטי אמרים", כיון שהוא "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע"[52]: וגם ספר משנה תורה "מקבץ (מאסף, מלקט) לתורה שבעל־פה כולה[53].

ואע"פ שה"ליקוט" (ו"קיבוץ") הוא מענינים שכבר נמצאים - אבל מובן בפשטות, שעי"ז שהרמב"ם קיבץ כל הלכות התורה (המפוזרות במקומות שונים) וסדרן בסדר מסודר, באופן "שתהא תורה שבעל־פה כולה סדורה בפי הכל" - עי"ז גופא[54], נוסף 'חידוש' בהלכות מכפי שהיו לפני כן.

נוסף על - וג"ז עיקר - שהוא לא הכניס כו"כ מאמרי רז"ל ב"מקבץ לתושבע"פ" - והרי זה חידוש עיקרי.

ועד"ז בנוגע לספר "לקוטי אמרים", עי"ז שאדה"ז ליקט ה"אמרים" (שהיו "מפי ספרים ומפי סופרים") וסדרם בסדר מסודר, שיתאימו לכל בנ"י באופן ד"קרוב[55] . . מאד בפיך ובלבבך לעשותו"[56] - עי"ז גופא[57], נוסף 'חידוש' ב"אמרים" מכפי שהיו לפני כן.

נוסף, ע"ד הנ"ל, שכמה "אמרים" לא הכניסם ב"לקוטי אמרים".

וי"ל, מהדוגמאות על גודל העילוי והחידוש שנפעל ע"י ה"ליקוט" (אע"פ שהענינים כבר ישנם

---

47) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ועוד.

48) "התמים" חוברת ב ע' מט [עב, א]. חוברת ח ע' נ [תא, ב] ואילך. נדפס גם באגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שכו ואילך.

49) לשון התקו"ז ת"ו בסופו. ודאה הקדמת ה'מקדש מלך' לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

50) ועד"ז הוא בשו"ע אדמו"ר הזקן, "הלכות (עצם התורה (כנ"ל ס"ח), וביחד עם זה) בטעמיהן" (הקדמת בני הגאון המחבר).

51) שלכן נקרא בשם "בעל התניא והשו"ע" - כי שני ספרים אלו הם ספריו העיקריים (תניא - בפנימיות התורה, ושו"ע - בנגלה דתורה).

52) "שער" התניא. וראה גם בהקדמה (ד, א).

53) ולהעיר שזהו גם במשנה של רבנו הקדוש ש"קיבץ כל השמועות כו' בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה" (הקדמת הרמב"ם לספרו).

54) דנוסף על ה'חידוש' שבספר "משנה תורה" ע"י שנעתק בו רק (אלו) ההלכות (בלי השקו"ט) כנ"ל ס"ח - וכן ה'חידוש' שבספר התניא שה"אמרים" נתלבשו בשכל, חב"ד, כנ"ל ס"י - יש חידוש גם בהלכות וה"אמרים" עצמם, ע"י שנלקטו ונקבצו בסדר מסודר, כבפנים.

55) נצבים ל, יד.

56) לשון אדה"ז ב"שער" התניא,

57) ראה לעיל הערה 54.

קודם) - מ"ש בהפטרת פרשתנו (סיום וחותם הפרשה) "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[58]: מובן בפשטות גודל העילוי והחידוש שיעשה בבנ"י ע"י "תלוקטו . . בני ישראל": ומזה מובן שעד"ז הוא בנוגע לכל ליקוט אמיתי (שנעשה כראוי וכו')[59].

וי"ל, כיון שכל הענינים נמשכים ע"י תורה - הרי ע"י לימוד בספרים שהם "מלקט" כל עניני תורה - ספר "משנה תורה" ש"מקבץ" (מלקט) כל הלכות נגלה דתורה, וספר "לקוטי אמרים (תניא)" המלקט כל ענינים עיקריים ויסודיים של פנימיות התורה[60].

מקרבים וממהרים את קיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

58) ישעי' כז, יב.

59) ועד"ז בנוגע הספר 'תורה אור' שהוא "לקוטי אמרים" (דאדמו"ר הזקן) "על סדרי פרשיות התורה.. לחנוכה ולפורים וכו'" (נוסח ה"שער" שנערך ע"י ה'צמח צדק'), שע"י שנלקטו כל המאמרים העיקריים* דאדמו"ר הזקן "על פרשיות התורה וכו'" (ובאופן מסודר וכו', לפי הסדר שסידר הצ"צ) - ניתוסף בהם "חידוש".

ועאכו"כ בנוגע חלק השני של הספר תו"א שנקרא בשם 'לקוטי תורה', שהטעם על זה שנקרא בשם זה (עם היותו חלק השני דספר תו"א) הוא כמסופר באגה"ק דכ"ק מו"ח אדמו"ר** "שהחלק השני נדפס יחד עם ביאוריו והגהותיו של רבינו ה'צמח צדק' ונקרא בשם 'לקוטי תורה' - וי"ל דהיינו, שהשם 'לקוטי תורה' קשור עם הביאורים וההגהות שנתווספו בו.

*) כידוע שהמאמרים דתו"א ולקו"ת נלקטו מאלפיים מאמרים ("היום יום" י"ד אדר א).

**) נדפס בהוספות לתו"א יט (קמג), א. הוספות ללקו"ת נ, ב. אגרות קודש שלו ח"ד ס"ע תקס ואילך.

יב. ויה"ר, שבעמדנו בשבת שמיני' מתברכים ימי ההילולא של הרמב"ם ואדה"ז, ועאכו"כ בימי ההילולא גופא, יקבל כאו"א החלטות טובות על־מנת לקיימן בפועל, ללכת "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו כו'"[61], של הרמב"ם ואדמו"ר הזקן.

החל מלימוד תורתם, ובמיוחד - ספר הלכות שלהם: ספר "משנה תורה" להרמב"ם, ובפרט שבכ"ד טבת מסיימים מחזור רביעי בלימוד הספר, ומתחילים הלימוד מחדש, הרי זו הזדמנות לכאו"א להצטרף ללימוד (וגם אלו שכבר משתתפים בזה - להוסיף בחיות חדשה ובעומק יותר וכו'):

ו'שולחן ערוך' אדמו"ר הזקן.

וגם - ספרי חסידות של אדמו"ר הזקן, ספר התניא, "תורה אור", ו"לקוטי תורה" וכו'.

ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[62] - הוספה בקיום המצוות בהידור, וגם - בהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

וכל זה הוא הכנה קרובה לקיום היעוד (שבו מסיים וחותם הרמב"ם את ספרו) "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"[63], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

60) לא רק ה"עצות בעבודת ה'" (הקדמת התניא ד, א), אלא גם הענינים היסודיים בידיעת ה' (יחוד ואמונה) - שהרי "לקוטי אמרים.. מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים כו'" קאי גם על חלק שני שבתניא (ראה תניא עה, ב).

61) אגה"ק סי' זך.

62) קידושין מ, ב.

63) ישעי' יא, ט.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שני עמ' ב

הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן זְדוֹנָהּ לְכַפָּרָה לפי שלא חייבה בו התורה קרבן, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, ואם כן זהו החוכא שהרי גם למסקנא לאחר הגזירה שוה סובר שהמזיד פטור.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא רבי שמעון במסקנתו רק מַזִּיד כְּשׁוֹגֵג פָּרִיךְ, משום דְּנָמַר לָהּ שבועת הפקדון מִמְּעִילָה שפטורה במזיד, ולמד ממעילה ולא משבועת העדות משום דְּהָנָךְ נְפִישִׁין – שהדברים השוים בין שבועת הפקדון למעילה רבים הם, וכמו שהתבאר לעיל. אֲבָל מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע, לֹא פָּרִיךְ רבי שמעון במסקנתו, משום שלאחר הגזירה שוה אכן אפשר ללמוד משבועת העדות לחייב גם מושבע מפי אחרים בשבועת הפקדון. וקשה אם כן מדוע שחקו חכמים על דבריו.

הגמרא מביאה אפשרות נוספת בביאור שחוקם של חכמים. מקשה הגמרא: נמצא אם כן, שהדין שמזיד פטור בשבועת הפקדון הוא גם למסקנת רבי שמעון, לאחר שלמד גזירה שוה בין שבועת העדות לפקדון. וְאִם כֵּן, תֶּהֱדַר עֵדוּת וְתִגְמַר לָהּ מִפִּקָּדוֹן – תחזור ותלמד שבועת העדות מפקדון לעשות בה מַזִּיד דְּלָאו כְּשׁוֹגֵג – לפטור בה את הנשבע במזיד, וכך תלמד, מַה פִּקָּדוֹן הנשבע בשׁוֹגֵג אִין – אכן חייב, אבל הַמַּזִּיד לֹא חייב בה, אַף שבועת הָעֵדוּת הנשבע שׁוֹגֵג אִין – אכן יתחייב, אבל מַזִּיד לֹא, כִּי הֵיכִי דְּיָלִיף פִּקָּדוֹן מִמְּעִילָה, ועל זה שחקו החכמים.

השלמות לשיחות דלעיל

בסיום השיחה, בענין הברכה ונתינת־כח מיום השבת:

ובפרטיות יותר:

א) לכל לראש - הברכה מענינו של יום השבת מצד־עצמו, אשר עם היותו "מיקדשא וקיימא"[1] מלמעלה (לא מצד עבודתם של ישראל), שייך (בעיקר) לישראל, כמאמר רבותינו ז"ל[2] "אמרה שבת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, לכולם (כל ימי השבוע) יש בן־זוג, ולי אין בן־זוג. אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן־זוגך" (כי גם כנסת ישראל אין לה בן־זוג, לא כשאר האומות שלכל אחת יש בן־זוג).

ובעומק יותר:

הטעם שלכל הימים יש בן־זוג, מלבד יום השבת, ולכל האומות יש בן־זוג, מלבד ישראל, הוא - כי 'בן־זוג' הוא היפך ענין האחדות, ולכן מצד ענין האחדות שבישראל ובשבת אין להם בן־זוג.

ועל־פי־זה, מה שכתוב "כנסת ישראל היא בן־זוגך" של יום השבת - על־כרחך צריך לומר שאין הכוונה ל'בן־זוג' שהוא באופן של היפך האחדות, כי־אם שישראל ושבת מתאחדים באחדות אמיתית עד שנעשים מציאות אחת ממש.

ב) ונוסף לברכת יום השבת מצד־עצמה, "מיקדשא וקיימא", ישנו גם העילוי שנוסף על־ידי עבודתם של ישראל - "וקראת לשבת עונג"[3], היינו, שיהודי קורא וממשיך את התענוג של יום השבת, ויתירה מזה, כדיוק לשון חכמינו ז"ל[4] "המענג את השבת", שיהודי ממשיך תוספת תענוג לגבי בחינת התענוג שיש ביום השבת מצד־עצמו.

ומזה מובן גם בנוגע לאופן העבודה - עבודה מתוך תענוג, הן מצד התענוג שביום השבת מצד־עצמו, והן (ועל־אחת־כמה־וכמה) מצד ההוספה בענין התענוג על־ידי עבודתם של ישראל, שאז העבודה היא בתכלית השלימות, לא רק "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא גם "בכל מאדך"[5], למעלה ממדידה והגבלה[6], אשר עם היותו "מאד שלך", נעשה "כלי" ל"מאד" האמיתי, למעלה ממדידה והגבלה ממש[7].

ג) ויש להוסיף בעילוי הנתינת־כח - לא רק מצד מעלת הזמן, זמן זכאי, אלא גם מצד מעלת המקום שבו מתקיימת ההתוועדות, מקום זכאי, בית־הכנסת ובית־המדרש, ובפרט בית־הכנסת ובית־המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ד) ומעלה נוספת - מצד כללות ענינה של התוועדות (מלשון "נועדו"[8]) שיש בה זכות הציבור, עילוי גם בזכותן של ישראל (נוסף לכך שהזמן זכאי והמקום זכאי), ובפרט בהתוועדות שהיא "ברוב עם", היינו, לא רק עשרה מישראל, "אכל בי עשרה שכינתא שריא"[9], אלא כמה וכמה עשיריות מישראל[10].

והעיקר - שנתינת־כח הנ"ל, מצד מעלת הזמן, מעלת המקום ומעלתן של ישראל, תנוצל בתכלית השלימות, ולכל־לראש - שהדיבור בכל הנ"ל יומשך למעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר"[11].

ועל־ידי־זה פועלים את ההמשכה מהדיבור למעשה גם אצל הקב"ה, בנוגע לגאולתם של ישראל (תוכן פרשת "שמות") - שהדיבור אודות ענין הגאולה, "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים", דיבורו של

---

1) ביצה יז, א.
2) ב"ר פי"א, ח.
3) ישעי' נח, יג.
4) שבת קיח, סע"א.
5) ואתחנן ו, ה.
6) להעיר, שכתיבת "מאד" יש אותיות "מדה", אבל בתוספת אל"ף באמצע, ש"מבלבל" צירוף "מדה", ומבטל ההגבלה כו', למעלה ממדידה והגבלה.
7) ראה תו"א מקץ לט, ד. דרמ"צ קכג, ב. קס, ב. ובכ"מ.
8) עמוס ג, ג.
9) סנהדרין לט, א.
10) אע"פ שפסק ההלכה בנוגע לנוסח ברכת הזימון - ש"מעשרה ולמעלה אפילו הם אלף או ריבוא, כך הם מברכים" (שו"ע אדה"ז או"ח סקצ"ב ס"ג) היינו, שבשלימות שבעשרה נכללו, גם השלימות של מאה, אלף ורבבה, כולל גם הפירוש ד"רבבה" מלשון ריבוי (ראה לקו"ת ר"פ ברכה) שכולל תכלית הריבוי עד שלא יספר מרוב.
11) אבות פ"א מי"ז.

הקב"ה, כמו שכתוב[12] "ופי יגיד תהלתך", "שהפה הוא רק הכלי שיומשך על־ידו ויתגלה דיבורו יתברך"[13] - יומשך למעשה בפועל, גאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

ואז יהיה גם ענין "מודים אנחנו לך" בתכלית השלימות, ובהמשך לזה - "שים שלום", ענין השלום בתכלית השלימות, עד לסיום התפילה - "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", ובפרט ש"מקדש העתיד (כבר) בנוי ומשוכלל" למעלה, וצריך רק לירד ולהתגלות למטה[14] - בהר הבית, בירושלים עיר הקודש, "פרזות תשב ירושלים"[15], בארצנו הקדושה, באופן ש"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"[16], ועד שעתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות[17].

וכל ענינים אלו - מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך תענוג, כמודגש באופן עבודת יום השבת (כנ"ל), ועד שזוכים לתכלית שלימות התענוג שביום השבת - "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[18], שאז תתגלה גם תכלית השלימות ד"שמות" - שם הוי', "שמו הגדול", וכנוסח התפילה בימי חנוכה (דמינייהו אזלינן) - "להודות ולהלל לשמך הגדול", "כן תהיה לנו", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, בפועל ובפשטות ממש, ותיכף ומיד.

* * *

יב. נוסף על המדובר לעיל אודות המשכת הברכה מיום השבת לימים שלאחריו, כ"ף וכ"ד טבת, ימי ההילולא של הרמב"ם ואדמו"ר הזקן - ישנו גם (ואדרבה - לכל־לראש) ענינו של יום השבת מצד עצמו, הקשור עם הפרשה בתורה, כפתגם אדמו"ר הזקן ש"יש לחיות עם הזמן", פרשת השבוע והיום, הן חלק הפרשה השייך במיוחד ליום השבת, מ'שביעי' עד סוף הפרשה. והן כללות הפרשה שקוראין כולה (מתחילתה ועד סופה) בציבור, ובברכות לפניה ולאחריה, כולל גם ההפטרה.

והענין בזה:

התוכן הכללי של פרשת "שמות" הוא - ענין הגאולה (כנ"ל סעיף ג), וכמודגש גם בהפטרה - "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[1], כלומר, גאולה ממצב של גלות ושביה, ובלשון הידוע - "פדיון שבויים".

ומזה מובן, שביום השבת־קודש הזה, יש נתינת־כח בנוגע לעבודה המיוחדת של 'פדיון שבויים' - מצד תוכן הפרשה וההפטרה כו'.

יג. ובפרטיות יותר:

כללות העבודה בעניני התורה ומצוותיה הוא ענין של 'פדיון שבויים' - שהרי ירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף גשמי הוא ענין של גלות, והעבודה היא "להוציאה ולהעלותה מגלות זה להשיבה אל בית אביה כנעוריה . . בשעת התורה והעבודה . . כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית האסורים . . ויצא לחפשי אל בית אביו המלך"[2], שזהו ענין "פדה בשלום נפשי"[3] בעבודתו הפרטית של כל אחד ואחד מישראל - ש"כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצא מהגלות והשביה לפי שעה כו'"[4].

אמנם, מובן וגם פשוט, שהעילוי המיוחד שמצינו בהלכה[5] בנוגע ל'פדיון שבויים', "מצוה רבה", שדוחה כמה וכמה ענינים וכו' - אינו שייך בכל עניני העבודה בתורה ומצוות (אף־על־פי שתוכנם הפנימי הוא ענין 'פדיון שבויים') כי־אם בענין של 'פדיון שבויים' כפשוטו, שאיש ישראל נמצא בשביה וצריכים לפדותו כו'.

---

12) תהלים נא, יז.
13) לקו"ת שה"ש (ב, ג. מא, א). ובכ"מ.
14) ראה פירש"י ותוס' - סוכה מא, סע"א, ועוד.
15) זכרי' ב, ח.
16) שופטים יט, ח ובפירש"י.
17) ראה ספרי, דברים בתחילתו. יל"ש ישעי' רמז תקג.
18) תמיד בסופה.
1) ישעי' כז, יב.
2) תניא פל"א.
3) תהלים נה, יט.
4) אגה"ק ס"ה.
5) ב"ב ח, רע"ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"ג.

ויש להביא דוגמא לדבר:

א) אף־על־פי ש"כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה" - יש חילוק בהלכה בין שמותיו של הקב"ה ממש, לכל שאר התיבות שבתורה, כפשוט.

ב) בנוגע למסירת־נפש - "בשעת הגזירה . . שיעמוד מלך רשע . . ויגזור גזירה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצוות, יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצוות"[6], ואפילו על "ערקתא דמסאני"[7], היינו, שגם "ערקתא דמסאני" נעשה ענין עיקרי בדת. אבל שלא בשעת הגזירה - יש חילוק מן הקצה אל הקצה בין עיקרי הדת ל"ערקתא דמסאני".

ועל־דרך־זה בנידון־דידן - שאף שבכל עניני תורה ומצוות ישנו התוכן הפנימי של 'פדיון שבויים' (פדיית הנשמה מהגלות והשביה בגוף הגשמי והחומרי), מכל־מקום גדר 'פדיון שבויים' על־פי הלכה אינו אלא בנוגע ל'פדיון שבויים' כפשוטו. ובענין זה - 'פדיון שבויים' כפשוטו - מודגשת עיקר הנתינת־כח בשבת פרשת שמות.

יד. והנה, ענין 'פדיון שבויים' שייך (לא רק בנוגע לבני ישראל עצמם, אלא) גם בנוגע לכליהם וחפציהם של ישראל:

בנוגע לענין הגאולה - הרי נוסף על גאולתם של ישראל, "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", לוקחים עמהם גם את כל כליהם וחפציהם כו', כמו שכתוב בגאולת מצרים "גם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה"[8], ועל־דרך־זה בגאולה העתידה - "כספם וזהבם אתם"[9].

וטעם הדבר - על־פי מאמר רבותינו ז"ל[10] "התורה חסה על ממונם של ישראל", מכיון שגם ממונם של ישראל מנוצל לעבודתו יתברך, "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[11] ו"בכל דרכיך דעהו"[12], ובלשון החסידות - שגם בממונם של ישראל ישנם "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו"[13], היינו, לא רק ענינים שנעשו תשמישי קדושה ומצוה כו', אלא גם עניני הרשות יש בהם "ניצוצין קדושים", ולכן צריכים גם הם להיגאל ביחד עם גאולתם של ישראל.

ואם הדברים אמורים בנוגע לכלים וחפצים של כל אחד ואחד מישראל ("ועמך כולם צדיקים"[14]) — הרי בכלים וחפצים של צדיקי ונשיאי ישראל, על־אחת־כמה־וכמה, ובלשון הידוע[15] "קדושה לא זזה ממקומה", ובנידון־דידן ש"כל כליו (של הצדיק) שהשתמש בהם לצרכי העבודה, קדושתו עליהם כו'"[16].

ובהדגשה יתירה - כשמדובר אודות ספרים של צדיקים, היינו, לא רק כלים וחפצים שהשתמשו בהם לעניני הרשות, עניני הרשות של צדיקים. אלא יתירה מזה - ספרים שלמדו בהם תורה, וכתבי־יד של תורתם וכו' וכו'.

ומכיון שכן, הרי כששומעים שישנם חפצים, ספרים וכתבי־יד כו', של צדיק ונשיא בישראל, שנמצאים בגלות ושביה [לא רק במקום הפכי ממש, אלא אפילו שלא במקומם האמיתי] - יש להשתדל ככל האפשרי, עד כדי מסירות־נפש, לפדותם מהגלות והשביה, 'פדיון שבויים', ולהשיבם למקומם האמיתי, כלשון הכתוב[17] "ושבתי בשלום אל בית אבי".

ולהוסיף, שחובת ההשתדלות מוטלת על כל מי ששומע על הדבר - כתורת הבעל־שם־טוב[18] שכל דבר שיהודי רואה או שומע, מהווה הוראה בעבודתו לקונו. אלא, שמובן וגם פשוט שיש חילוק באופן

---

6) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ג.
7) סנהדרין עד, רע"ב.
8) בא יו"ד, כו.
9) ישעי' ס, ט.
10) ר"ה כז, א. וש"נ.
11) אבות פ"ב מי"ב.
12) משלי ג, ו.
13) כש"ט סרי"ח. או"ת להה"מ קא, ד.
14) ישעי' ס, כא.
15) ראה ע"ח שער ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסי' ז"ך (קמז, א).
16) ד"ה ראשית גרים עמלק תר"פ - נדפס בסה"מ תר"פ־תרפ"א בתחילתו. וראה לקו"ש ניסן תשמ"ז.
17) ויצא כח, כא.
18) "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סקכ"ד־קכט. וש"נ.

הפעולה וההתעסקות בדבר, יש כאלה שיכולים ושייכים לפעול ב'פדיון שבויים' באופן ישיר, ויש כאלה שפעולתם מתבטאת על־ידי אמירת תהלים ונתינת צדקה כו' לזכות הצלחת פעולת 'פדיון שבויים'.

ואשרי חלקם וגדול זכותם של המתעסקים בזה, וזכות הרבים מסייעתם, כולל גם נתינת־כח מיוחדת משבת פרשת "שמות" - להצליח בכל הפעולות הקשורות עם 'פדיון שבויים'.

טו. ויש להוסיף עוד נקודה בנוגע לנתינת־כח לפעולת 'פדיון שבויים' הנ"ל.

ובהקדמה: ה'צמח צדק' שלח פעם את אחד החסידים לפטרבורג בעניני עסקנות הכלל, מכיון שלא היה יכול לנסוע בעצמו כו'.

וכששאלוהו כיצד יוכל החסיד לפעול מה שהיה פועל (ה'צמח צדק') אילו היה נוסע בעצמו, הרי לאחרי כל ההסברים ש"שלוחו של אדם כמותו"[19], אין להשוות את פעולתו של החסיד לפעולתו של ה'צמח צדק'?

ומה גם - הוסיפו לשאול - שבמקרה שיתעורר ספק ושאלה כו' בנוגע לאופן הפעולה, לא יוכל החסיד להתייעץ עם ה'צמח צדק' בגלל ריחוק המקום מפטרבורג לליובאוויטש?

השיב ה'צמח צדק' - שאפשר לסמוך עליו. וההסברה בזה - שכאשר שולחים שליח, נותנים לו את כל הכוחות הדרושים למילוי השליחות, כולל גם שבמקרה של ספק ושאלה כו', תהיה ההחלטה על־פי שיקול דעתו באופן המכוון אל האמת[20].

ומזה מובן גם בנוגע להתעסקות ב'פדיון שבויים' הנ"ל - שנותנים את כל הכוחות הדרושים למילוי שליחות זו, כולל גם ששיקול דעתם על אתר יהיה באופן המכוון אל האמת.

טז. ענין הנ"ל הוא גם מענה כללי להשלוחים שיחיו:

כאשר מתעוררים ספקות ושאלות בקשר לאופני פעולת השליחות בהפצת היהדות והמעיינות חוצה [ועד לשליחות הכללית של כל אחד ואחד מישראל, כמבואר ב'לקוטי תורה' בתחילתו[21] שכל אחד ואחד מישראל הוא "שליח", "שלוחו של אדם העליון כמותו", למלא שליחותו של הקב"ה בקיום התורה ומצוות] - הרי, המענה הכללי הוא שצריכים לסמוך על שיקול דעתם, "אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות"[22], בכל מקום לפי ענינו.

וההסברה בזה - כאמור - שמינוי השליחות הוא ביחד עם נתינת־כח למילוי השליחות, כולל גם שבמקרה של ספק ושאלה, יוכל לסמוך על שיקול דעתו, "אין לו . . אלא מה שעיניו רואות", מכיון שניתן לו הכח ששיקול דעתו יהיה באופן המתאים לכוונת המשלח.

יז. ויש להוסיף בזה:

ענין של ספק - אינו מצד הקדושה, כידוע[23] ש"ספק" בגימטריא "עמלק". ולכן כשמתעורר אצלו ספק, אזי העצה היעוצה היא שיבטל את ענין "עמלק", ובדרך ממילא יתבטל אצלו הספק.

ובאותיות פשוטות - שכאשר מתעורר אצלו ספק, יאמר "מודה אני לפניך"... לאו דוקא בנוסח שאומר כשניעור משנתו ("שהחזרת בי נשמתי"), כי־אם תוכן ענין ההודאה והביטול, ששייך וצריך להיות במשך כל היום כולו. כלומר, לחזק את ההתקשרות והדביקות עם הקב"ה, ואז יתבטלו כל הענינים שבאים מצד "עמלק" כו'.

ועפ"ז יש להוסיף גם בפירוש "אין לו.. אלא מה שעיניו רואות": הראיה למטה באה כתוצאה מהראיה שלמעלה - "אם יוצר עין הלא יביט[24].

---

19) ברכות לד, ב - במשנה. וש"נ.

20) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (לכ"ק אדמו"ר שליט"א) ע' 64.

21) ויקרא א, ג.

22) סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ.

23) כש"ט הוספות סצ"ג. ובכ"מ.

24) תהלים צד, ט.

אמנם, כדי שהראיה שלמטה תהיה מכוונת לראיה שלמעלה - צריך להיות מקושר ודבוק למעלה, על־ידי תנועת ההודאה והביטול, ואז יכול לסמוך על "מה שעיניו רואות", בְּיָדעו שראייתו למטה מתאימה לראיה שלמעלה.

יח. ויהי־רצון שינצלו את הנתינת־כח משבת פרשת "שמות" בכל הקשור לפעולת 'פדיון שבויים' הנ"ל.

ועל־דרך־זה בנוגע לכללות ענין 'פדיון שבויים' על־ידי העבודה בהפצת היהדות והמעיינות חוצה — שזהו ענין "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" ברוחניות, היינו, לפדות את אלה הנמצאים לעת־עתה בגלות ושביה ב"חוצה", ולהשיבם למקומם האמיתי.

ובסגנון אחר - כלשון הכתוב בפרשתנו - "ובני ישראל פרו וישרצו וגו'"[25], פריה ורביה ברוחניות, כידוע הפתגם[26] שהמצוה הראשונה בתורה, "פרו ורבו", פירושה: שיהודי אחד צריך לעשות עוד יהודי, חסיד צריך לעשות עוד חסיד וכו', ולא רק כפי המוכרח מעיקר הדין (זכר ונקבה - כדעת בית־הלל, או שני זכרים - כדעת בית־שמאי[27]), אלא באופן של ריבוי עצום, כאמור "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד".

ועוד ועיקר — שעל־ידי־זה זוכים לקיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" כפשוטו, 'פדיון שבויים' של כל ישראל מהגלות, ובלשון המדרש "ואלה שמות בני ישראל.. ראובן ושמעון סלקין" - היציאה מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

ומזה באים לפרשת "וארא", "וארא אל האבות"[28], היינו, שמדגישים כאן (לא את ענינו הפרטי של כל אחד, "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב", אלא) את הענין המשותף המאחד את כולם, היותם ה"אבות" של כל בני ישראל עד סוף כל הדורות, שזוהי גם הנקודה המשותפת והמאחדת את כל בני ישראל, שלכן "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", כפי שנעשים "קהל גדול"[29], ובאופן כזה "ישובו הנה"[28] - לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית־המקדש השלישי, במהרה בימינו ממש.

* * *

יט. מאמר דיבור־המתחיל "הבאים ישרש יעקב" גו'.

* * *

כ. נהוג בכל התוועדות ביום השבת־קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, הלכה בשיעור היומי ברמב"ם, וכן ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע.

בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על אחדים מהענינים שהעירו אודותם (שהרי אי־אפשר להתעכב על כל ריבוי הענינים):

א) על הפסוק[1] "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" - מהו הטעם שבסיפור אודות לידת משה לא נתפרשו שמותיהם של עמרם ויוכבד (ונתפרש רק בפרשת "וארא"[2]), שזכו להיות הוריו של משה רבינו, גואלן של ישראל?! ולא זו בלבד שהכתוב אינו מפרש את שמותיהם, אלא גם רש"י אינו מפרש ל'בן חמש למקרא' מי הם ה"איש מבית לוי" ו"בת לוי" שזכו להיות הוריו של משה רבינו!

ב) על הפסוק[3] "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" (בתחילת הפרשה) - מעתיק רש"י תיבת "וישרצו", ומפרש: "שהיו יולדות ששה בכרס אחד". ולכאורה, מהו הקושי המיוחד בתיבת "וישרצו" שבגלל זה הוכרח רש"י לחדש "שהיו יולדות ששה בכרס אחד"? ולאידך, מדוע אינו מפרש

25) א, ז.
26) לקו"ד ח"ד תשמו. א. סה"ש תש"א ס"ע 4 ואילך.
27) יבמות סא, סעי"ב — במשנה.
28) פירש"י ר"פ וארא.
29) ירמי' לא, ז.
1) ב, א.
2) ו, כ.
3) א, ז.

את כל שאר הלשונות שנכפלו בכתוב - "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד", כשאר פשטני המקרא[4] שמבארים את כפל פרטי הלשונות?

ג) על הפסוק[5] "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה", מעתיק רש"י התיבות "מתוך הסנה", ומפרש: "ולא אילן אחר, משום עמו[6] אנכי בצרה". ולכאורה, מהי הקסלקא־דעתא שיהיה "אילן אחר", הרי מדובר אודות 'מדבר' שאין בו אילנות, אלא "סנה" בלבד?

כא. והנה, כל השאלות והדיוקים שהעירו אודותם (הן אלה שנזכרו לעיל, והן כל אלה שלא נזכרו) - דורשים אמנם ביאור והסבר, אבל אין זה דומה ל'קלאץ־קשיא' שבפרשתנו, שבכל ה'קובצים', שמגיעים מכמה וכמה מקומות, לא נמצא אחד שיעורר על זה:

על הפסוק[7] "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו גו'" - מפרש רש"י: "וימת מלך מצרים, נצטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם".

והנה, הכרחו של רש"י להוציא את תיבת "וימת" מפשוטה (מיתה ממש) ולפרש "נצטרע" - מובן בפשטות, כי מיתת פרעה אינה סיבה ל"ויאנחו גו' ויזעקו גו'", אלא אדרבה, זוהי סיבה לשמוח, מכיון שמת פרעה שהעבידם בפרך וגזר עליהם גזירות רעות כו'. ומכיון שבהכרח לומר שנוסף כאן ענין חמור וגרוע יותר שבגללו "ויאנחו גו' ויזעקו גו'" - מפרש רש"י ש"וימת" פירושו "נצטרע", וכתוצאה מזה "היה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמן"[8], ובגלל זה "ויאנחו בני ישראל גו' ויזעקו גו'".

וכאן באה ה'קלאץ־קשיא': מפורש בקרא "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, (וחוזר וכופל) ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", ואיך מפרש רש"י שהאנחה והזעקה היתה (לא "מן העבודה", עבודת פרך, אלא) מגזירת שחיטת התינוקות?!

כב. ה'תירוץ' היחידי שיש לומר מדוע לא העירו על 'קלאץ־קשיא' זו, הוא, מפני שקושיא זו הקשה כבר הרא"ם, וז"ל: "אבל לא ידעתי איך יתיישב המדרש הזה (ש"נצטרע והיה שוחט כו'") על ויאנחו בני ישראל מן העבודה, שלפי המדרש הזה "ויאנחו בני ישראל" סתמא מיבעי ליה, שאז היינו מפרשים שנאנחו מחמת הגזירה הרעה של שחיטת הבנים, לא מן העבודה"[9].

אמנם. מובן וגם פשוט שמה שכתב הרא"ם "לא ידעתי כו'" - אין זה 'תירוץ'!...

ואם־כן, "הדרא קושיא לדוכתה" - היתכן, שאף אחד לא מצא לנכון לעורר על קושיא עצומה זו?! איך אפשר 'לישון במנוחה' - כשישנה קושיא על פירוש רש"י, היתכן שמפרש היפך 'פשוטו של מקרא'?!

ואם־תמצי־לומר ששאלה זו צריכים לשאול אצל 'בן חמש למקרא' שלומד 'פשוטו של מקרא' - אדרבה, ימצאו 'בן חמש למקרא' וישאלוהו, היתכן שקושיא זו בפירוש רש"י לא מפריעה את מנוחתו?!

ויתכן שה'בן חמש למקרא' שאל אמנם אצל ה'מלמד', וה'מלמד' שלא ידע מה להשיב, השיב לו: "כשתגדל תבין"... סגנון הרגיל אצל מלמדים כשאין להם מענה על שאלה טובה של התלמיד (ובדידי הוה עובדא), מכיון שה'מלמד' אינו יכול לומר "איני יודע", כדי שלא יִפָּגַע כבודו בעיני התלמידים שצריכים להמשיך ללמוד ולקבל ממנו (נוסף לכך שחושש שעלול לאבד את פרנסתו כ'מלמד'...), ולכן הוא דוחה את התלמיד בתשובה השגרתית "כשתגדל תבין".

אמנם התלמיד כבר גדל, עד שנעשה סבא לנכדים, וגם הנכדים גדלו ונעשו סבים לנכדים, וכן הלאה, ועדיין הקושיא במקומה עומדת!

---

4) ראב"ע, רשב"ם. ועוד.
5) ג, ב.
6) תהלים צא, טז.
7) ב, כג.
8) ולהעיר שיש בדרכי הרפואה עירוי דם, אלא שבזמן פרעה עדיין לא נודע הדבר, ולכן היתה הרפואה ע"י רחיצה בדם (משא"כ ע"י שתי', שמשתנה ע"י כלי העיכול, עד שחלק חשוב נעשה פסולת ויוצא לחוץ כו').
9) ומה שתירצו שאר מפרשי רש"י (הגו"א, שפ"ח, לבוש האורה, משכיל לדוד, ועוד) - אין זה בדרך לימוד פשוטו של מקרא ממש.

ומכיון שכן, הרי כל אחד ואחד שלומד פירוש רש"י (ובפרט לאחרי שמרבים לדרוש אודות לימוד פירוש רש"י בעיון, "קאָכְן זיך אין פירוש רש"י") - צריך להיות מוטרד מקושיא זו (וכיוצא בזה), ובאופן שאינו יכול לנוח עד שימצא תירוץ על הקושיא.

כג. ואין לתמוה כיצד שייך לדרוש מכל אחד ואחד לנסות ולתרץ קושיא זו, בה בשעה שהרא"ם כותב "לא ידעתי" - כי כללות הסדר בלימוד התורה הוא - שמדור לדור הולך ונוסף בתורה, כולל ובמיוחד בנידון־דידן, שהאחרונים מתרצים ענינים שנשארו ב"צריך עיון" בדברי הראשונים, כלומר, מחד גיסא מדגישים האחרונים עצמם את החילוק וריחוק הערך שלהם למעלתם וחשיבותם של הראשונים, ולאידך גיסא, משתדלים לתרץ ענינים שנשארו אצל הראשונים בקושיא ו"צריך עיון" כו'.

ובפרט על־פי הידוע[10] בענין "ותן חלקנו בתורתך"[11], "חלקנו" דייקא, שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק פרטי בתורה, שרק הוא יכול לגלות ולחדש.

ואם הדברים אמורים בלימוד התורה בכלל - בלימוד פירוש רש"י על התורה על־אחת־כמה־וכמה, שהרי פירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא, "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[12], פירוש השייך ומובן גם ל"בן חמש שנים למקרא"[13], ולכן כשמתעוררת אצלו שאלה בפירוש רש"י, יכול וצריך הוא למצוא תירוץ בפשוטו של מקרא, לפי ערכו, "אין לו.. אלא מה שעיניו רואות"[14].

ויש להוסיף, שקושיית הרא"ם היא בבחינת פתיחת הצינור שכל אחד ואחד יוכל לעיין בענין זה, עד שימצא תירוץ.

ובהקדמה: ידוע[15] המסופר אודות ה'בית יוסף', "שטרח ויגע עד שבא על פירוש איזה מאמר, ואחר־כך שמע אותו פירוש מאחרים גם־כן, ונצטער. ואמר לו האריז"ל "אתה פתחת הצינור", כלומר, גם כשמדובר אודות פירוש וחידוש אמיתי בתורה, עד לפירוש וחידוש שאינו יכול להתגלות אלא על־ידי ה'בית יוסף' (מצד גודל מעלתו בלימוד התורה כו'), הרי לאחרי שנתגלה על־ידו, פתח את הצינור[16] עבור כל בני ישראל, עד כדי כך, שאפילו אלה שאינם בערכו כלל בלימוד התורה[17], יוכלו גם הם לומר פירוש זה.

ועל־דרך־זה מצינו אצל המגיד[18] ש"היה נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו, היה אומרה בפה, אף שלא יבינו השומעים"[19], וההסברה בזה - לא רק כפירוש העולם, שכוונתו היתה שעל־ידי־זה תומשך תוספת אור בעולם כו', היינו, שעצם המשכת וגילוי התורה (עם היותה למעלה מכלי ההשגה) פועלת במציאות (בגשמיות) העולם, אלא עוד זאת, מכיון שמדובר אודות אמירת תורה, בהכרח לומר שיש כאן גם (ובעיקר) פעולה בנוגע להבנה והשגה בתורה - "להמשיך[18] את ההשגה שנפלה לו בזה העולם.. ואזי . . יוכל אחר . . להשיגה על־ידי יגיעתו בתורה ועבודה שיוכל ליפול במוחו זו ההשגה, מאחר שישנה בעולם הזה על־ידי שהמשיכה בדברו אותה.. אבל אם לא היה ממשיכה לעולם הזה על־ידי הדיבור כו' אף שייגע אחר הרבה לא ישיגנה במוחו, שאינה נמצאת בזה העולם כו'"[20].

ומזה מובן גם בענינו - שעל־ידי־זה שהרא"ם עורר אודות קושיא זו, פתח את הצינור באופן שכל אחד ואחד יוכל לעיין בדבר, ועד - למצוא תירוץ לקושיא זו בדרך לימוד פשוטו של מקרא, כפי שיתבאר לקמן.

---

10) ראה לקו"ש חי"ג ע' 116 ואילך, וש"נ.
11) אבות פ"ה מ"כ.
12) פרש"י בראשית ג. ח, ועוד.
13) אבות ספ"ה.
14) ל' חז"ל - סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ.
15) כש"ט סרנ"ו.
16) להעיר מהלשון המובא בכ"מ "פתח ר' פלוני", ובפרט באיכ"ר (הקשור עם ענין הגלות כו'), שריבוי מאמרים הם בלשון "פתח" - שזהו"ע דפתיחת הצינור (ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. ושי"נ).
17) שלכן "נצטער". היינו, שחלשה רעתו, דמכיון שגם תלמיד שאינו בערכו בלימוד התורה יכול לומר פירוש זה, עכצ"ל, שאין זה פירוש המתאים לדרגת שלימותו בלימוד התורה.
18) מאמרי אדה"ז הקצרים עי תסד. וש"נ.
19) היינו, שגם לאחרי האמירה נשאר הדבר למעלה מהשגתם, כי אם נאמר שלאח"ז הסביר להם עד שהבינו כו' - מאי קמ"ל?! הרי זוהי תכונתו של מלמד בר פועל, שביכלתו להסביר לתלמידיו ענינים שמצ"ע הם למעלה מהשגתם כו', עד שפועל שחושי התלמיד נעשים כחושי הרב.
20) ולהעיר, שכו"כ ענינים מהנ"ל (שלא באו בהבנה והשגה אצל תלמידי המגיד) נתבארו במשך הדורות בתורת חסידות חב"ד, באופן של הבנה והשגה, כתוצאה מאמירתם ע"י המגיד באופן ד'פתיחת הצינור'.

כד. בהערות אאמו"ר על הזוהר - נתעכב על שתי ההערות הראשונות, לבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו.

וכן בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - נתעכב על ההלכה אודות מעלתו של אדם כשר מישראל, שהוא בדוגמת ספר־תורה כשר[21], לבאר את ההוראה ב"לתקן הדעות"[22]. וכפי שיתבאר לקמן.

כה. בהמשך להמדובר לעיל בארוכה שמוצאי שבת־קודש הזה הוא יום ההילולא של הרמב"ם ז"ל, ובסיום שבוע זה בכ"ד טבת, יום ההילולא של אדמו"ר הזקן, מסיימים לימוד מחזור רביעי בספר הרמב"ם - הרי כאן המקום והזמן לתת את קנקני המשקה, "המשמח אלקים ואנשים"[23], לאלה שעורכים סיומי הרמב"ם במקומותיהם, ועל־דרך־זה בנוגע להתוועדויות בקשר עם פעולות "הקהל", וכיוצא בזה.

וכרגיל - יגשו עתה כל אלה שהכינו קנקני המשקה, ולכל־לראש - בקשר עם סיומי הרמב"ם, ענין שהזמן גרמא, ערב ובסמיכות ממש ליום ההילולא של הרמב"ם, ויכריזו במה דברים אמורים, ויזמינו את המסובים, ויתחילו בחלוקת המשקה בין המסובים כאן, ואמירת "לחיים" ("לחיים ולברכה" או "לחיים טובים ולשלום"[24] - נהרא נהרא ופשטיה[25]).

ויהי־רצון שההתחלה עתה - בזמן מסוגל, יום השבת־קודש לאחרי חצות, ערב ובסמיכות ממש ליום ההילולא של הרמב"ם, ומקום מסוגל, בית־הכנסת ובית־המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - תוסיף הצלחה יתירה בכל פעולות אלו, ולכל־לראש בנוגע ללימוד הרמב"ם ועריכת הסיומים כו'.

ועוד ועיקר - שעוד לפני שמסיימים את לימוד הרמב"ם במחזור הזה, זוכים כבר לקיום היעוד שבסיום וחותם ספר הרמב"ם - "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[26], שאז יהיה גם ענין "הקהל" לאמיתתו ובשלימותו - "קהל גדול ישובו הנה"[27], בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

כו. בנוגע לביאור בפירושי רש"י - נתחיל מן הקל אל הכבד, החל מהפסוק "וילך איש מבית לוי גו'":

הסיבה לכך שרש"י אינו מפרש כאן את שמותיהם של ה"איש מבית לוי" ו"בת לוי", היא - מפני שהכתוב לא הזכיר את שמותיהם, אלא בלשון סתמי, "וילך איש מבית לוי, ויקח את בת לוי".

והטעם שהכתוב לא הזכיר את שמותיהם - מובן בפשטות - מכיון שתוכן הכתובים כאן הוא אודות לידת משה והצלתו מגזירת פרעה כו', ולכן לא נוגע להזכיר כאן יחוסו, שנולד לעמרם ויוכבד, כי־אם בפרשת "וארא", שתוכן הכתובים הוא "לייחס שבטו של לוי עד משה ואהרן"[28] - "ויקח עמרם את יוכבד גו' ותלד לו את אהרן ואת משה"[2].

ומכיון שהכתוב אינו מפרש כאן את השמות של עמרם ויוכבד, אין מקום שרש"י יפרש זאת, שאז ישאל ה'בן חמש למקרא' - ממה־נפשך: אם יש צורך לפרש זאת - מדוע לא נתפרש בכתוב, ואם אין צורך לפרש כאן - אין צורך גם שרש"י יפרש זאת.

כז. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "וישרצו":

---

21) הל' אבל פ"ט ה"ט־יא.
22) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.
23) שופטים ט, יג.
24) ראה "היום יום" כ"ט אדר א'. סה"מ תרפ"ז בהוספות ס"ע רמד ואילך.
25) חולין יח, ב. וש"נ.
26) ישעי' יא, ט.
27) ירמי' לא, ז.
28) פירש"י וארא ו, יד.

השאלה בפסוק "ובני ישראל פרו וישרצו גו'" היא - איך מתאים הלשון "וישרצו", לשון השייך ונופל על שרצים, כשמדובר אודות הפלאת ענין ה'פריה ורביה' אצל בני ישראל*?!

ועל זה מתרץ רש"י שהכתוב מוכרח להשתמש בלשון "וישרצו" כדי להשמיענו "שהיו יולדות ששה בכרס אחד", היינו, שבני ישראל פרו ורבו כדרך השרצים - "וישרצו"[29] - שדרכם להשריץ ששה בבת אחת[30] (כפי שהיה ידוע לרש"י מדרך השרצים שבימיו, או שקיבל מרבו כו', ויפרש זה ל'בן חמש').

אמנם, עדיין אינו מובן: מדוע נאמר בכתוב "וישרצו", לשון השייך לשרצים, ונצטרך לפרש "שהיו יולדות ששה בכרס אחד", כדרך השרצים - הרי עדיף שהכתוב יפרש שהיו יולדות ששה בכרס אחד, ואז נרוויח גם שלא יהיה צורך להשתמש בלשון של שרצים (היפך הכבוד) בנוגע לבני ישראל?!

והביאור בזה - בפשטות:

החילוק שבין הרמז בלשון "וישרצו" למפורש שילדו ששה בכרם אחד, הוא - שהמפורש שילדו ששה בכרס אחד מדגיש ומבליט את הנס שבדבר, באופן שלמעלה מגדרי הטבע, מה־שאין־כן הרמז בלשון "וישרצו" - כדרך השרצים - מדגיש ומבליט את השייכות גם לגדרי הטבע (אף שביחס לבני־אדם, הרי זה ענין נסי).

ומכיון שמסופר בהמשך הכתובים "ויאמר (פרעה) אל עמו, הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו גו'"[31] — אי־אפשר להדגיש ולהבליט שהתרבו והתעצמו כו' באופן נסי שאינו בגדרי הטבע, שאז לא היו המצריים מעיזים להתחכם נגדם, ולכן רמז הכתוב ענין זה בלשון "וישרצו", ריבוי השייך לגדרי הטבע, שבגלל זה יכלו המצריים לנסות לעמוד נגדם, "הבה נתחכמה לו גו'".

כח. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "מתוך הסנה": השאלה שבפסוק זה היא - מדוע מדגיש הכתוב שהקב"ה נראה למשה "מתוך הסנה", למאי נפקא־מינה?! ובפרט שבמדבר אין אילנות אחרים מלבד "סנה", כך שלא יתכן שנראה אליו מתוך אילן אחר?

ועל זה מתרץ רש"י שהכתוב מדגיש שהקב"ה נראה "מתוך הסנה", בגלל התכונה המיוחדת של ה"סנה" לגבי שאר אילנות ("ולא אילן אחר") - "משום עמו אנכי בצרה", כלומר, כדי להדגיש שהקב"ה נמצא יחד עם בני ישראל בצרת גלותם, לכן נראה הקב"ה "מתוך הסנה" דוקא, שיח של קוצים דוקרים כו', לרמז שגם הקב"ה מצטער, כביכול, בצרת גלותם של ישראל.

ויש להוסיף ולבאר (א) שרש"י מעתיק מהפסוק "מתוך הסנה", אף שמפרש רק את תיבת "הסנה", (ב) הדיוק "(מתוך) הסנה", בה"א הידיעה, ולא "מתוך סנה" סתם:

א) "מתוך הסנה" - מדגיש יותר את ענין "עמו אנכי בצרה", כלומר, לא רק שהקב"ה נמצא סמוך ל"סנה" (ודוגמתו בנמשל - שרואה מקרוב את צרתן של ישראל)[32]. אלא יתירה מזה, שנמצא "בתוך הסנה", היינו, שנמצא יחד עם בני ישראל בתוך צרת גלותם. ולכן מעתיק רש"י "מתוך הסנה" - כתוספת ראיה והדגשה לפירושו "משום עמו אנכי בצרה".

ב) "הסנה", בה"א הידיעה - מתייחס (לא ל"סנה" כפשוטו, שיח פלוני הידוע, כי־אם) לתכונה של "סנה", ענין הצרה, כלומר, מתוך הצרה הידועה, צרת גלות שעבוד מצרים, שכבר ידענו מהמסופר בפסוקים שלפני־זה.

---

*) משא"כ כשמדובר אודות כל בני נח - "ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה" (נח, ט, ז).

---

29) שזהו הפירוש הפשוט ב"וישרצו" כדרך השרצים, ורש"י לא צריך לפרש זה (כשם שאינו צריך לפרש את שאר התיבות שבפסוק "פרו . . ורבו ויעצמו במאד מאד"), כי־אם "שהיו יולדות ששה בכרס אחד".

30) וראה גם יל"ש כאן: "לגדול שבשרצים את מדמה אותם, הדא עכברא ילדה שיתא".

31) א, ט־יו"ד.

32) נוסף לכך שגם עובדת היותו ב"מדבר", שאינו מקום ישוב כו' מדגישה ענין של גלות וצער.

כט. בנוגע לקושיית הרא"ם ממה שכתוב "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" (ולא "ויאנחו" סתם), איך אפשר לפרש שהכוונה על גזירת שחיטת התינוקות - יש לומר:

כשם שאי־אפשר לפרש "וימת מלך מצרים" כפשוטו, מכיון שאין זו סיבה ל"ויאנחו גו' ויזעקו גו'", ובהכרח לומר שנוסף ענין חדש שהביא ל"ויאנחו גו' ויזעקו גו'", שלכן מפרש רש"י "וימת, נצטרע, והיה שוחט תינוקות כו'" — כמו־כן אי־אפשר לפרש מה שכתוב "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" כפשוטו, שהכוונה על עבודת פרך, מכיון שעבודת פרך היתה גם לפני־זה, ולכן צריך לומר שהכוונה על ענין עבודה שנתחדש עתה (כתוצאה מזה ש"וימת מלך מצרים, נצטרע כו'") היינו, שחיטת התינוקות.

ויש להעיר ולהמתיק ממה שכתוב[33] "ויהי לו גו' ועבודה רבה", "פעולה רבה"[34], שמזה מובן, שהלשון "עבודה" במובן הרחב, כולל (לא רק עבודה כפשוטה, אלא) גם פעולה, כמו "עבודה", וכפי שמדגיש רש"י הלע"ז ("אוברוינ"א") - עסקנות בעסק ועבודה, והחילוק ביניהם הוא - ש"עבוֹדה משמע עבודה אחת, עבוּדה משמע פעולה רבה", היינו, שעל פעולה אחת אין אומרים "עבוּדה", כי־אם "עבוֹדה".

ועל־פי־זה מובן ששייך שפיר לפרש ש"מן העבודה" קאי על הגזירה המיוחדת שנתחדשה כש"וימת מלך מצרים" - מכיון שלשון "עבוֹדה" הוא (לא רק עבודה כפשוטה, אלא) גם פעולה, פעולה אחת (לא "עבוּדה", "פעולה רבה", אלא "עבוֹדה" אחת), ובנידון־דידן, פעולת גזירת שחיטת התינוקות.

ויש להוסיף, שבהמשך לזה מפרש רש"י "נאקתם, צעקתם, כמו מעיר[35] מתים ינאקו" - להדגיש ש"נאקתם" היא (לא רק צעקה סתם, אלא) צעקה הקשורה עם מיתה, ובנידון־דידן "נאקתם" על מיתת התינוקות, ובלשון רש"י - "שוחט תינוקות" (אפילו בלי השימוש בדמם אחר־כך, כפשוט).

ל. בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשתנו - מעיר בהערה הראשונה על מאמר הזוהר[36] "בית הוי' דאיהו בית המקדש, כגון עזרות ולשכות ובית האולם והדביר", ומבאר, "קחשיב ארבעה דברים. עזרות, לשכות, אולם דביר. לנגד ארבע אותיות שם הוי', והיינו בית הוי', והיינו שארבעה דברים הללו שבבית־המקדש הם כלי קיבול לארבע אותיות שם הוי'".

ובביאור הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו - יש לומר:

ישנו אופן עבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[37], היינו, שעניני הרשות נעשים "לשם שמים", אבל הם עצמם לא נעשים בבחינת "שמים" (אלקות), אלא נשארים עניני העולם, ולכן לא נפעל בהם אלא גילוי שם "אלקים", השייך לעולם, שהתהוותו על־ידי שם אלקים, כמו שכתוב "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", שם "אלקים" דוקא.

אמנם, ישנו אופן עבודה נעלה יותר - לא רק "לשם שמים", אלא באופן שעניני הרשות עצמם מתעלים לדרגת "שמים", שאז מתעלים לדרגת שם הוי', שהוא למעלה ממציאות העולם.

ובסגנון המדובר בתקופה האחרונה — שכל אחד ואחד מישראל, אנשים ונשים וטף, צריך לעשות בביתו וחדרו הפרטי ענין "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[38], "מקדש מעט"[39], שנקרא "בית הוי'", היינו, שעניני הרשות - "מעשיך", מתעלים לדרגת שם הוי'.

ובלשון הכתוב[40] "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים", היינו, שגם דברים הכי תחתונים, "אבן", בחינת דומם, נעשים "בית אלקים" — לא (רק) "אלקים" סתם, אלא כמו שכתוב לפני־זה[41] "והיה הוי' לי לאלקים", היינו, "בית לבחינת "אלקים" דלעתיד, שהוא בחינת הוי' עתה"[42] (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני־זה[43]).

---

33) תולדות כו, יד.
34) פירש"י עה"פ.
35) איוב כד, יב.
36) פרשתנו ד, א.
37) אבות פ"ב מי"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
38) תרומה כה, ח.
39) ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.
40) ויצא כח, כב.
41) שם, כא.
42) תו"א ויצא כא, ד.
43) שיחת ש"פ ויצא ס"ג.

לא. ובפרטיות יותר - ארבעה חלקי בית־המקדש, "עזרות ולשכות ובית האולם והדביר", "לנגד ארבע אותיות שם הוי'":

כשם שבבית־המקדש כפשוטו, בית הוי', ישנם ארבעה חלקים כנגד ארבע אותיות שם הוי', כן הוא גם בנוגע ל"בית הוי'" הפרטי של כל אחד ואחד מישראל, שגם בו יש ארבעה ענינים כנגד ארבע אותיות שם הוי' - "מיטה ושולחן וכסא ומנורה"[44], כמבואר בדרושי חסידות[45] שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי'.

וביאור הענין באותיות פשוטות - בדרך המוסר[46]:

"מנורה" - ענין האור, רומז לכללות ענין "נר מצוה ותורה אור"[47], היינו, לא רק "לשם שמים", אלא ענין של מצוה ותורה.

"שולחן" - קשור אף הוא עם ענין האור, כמודגש בנר שבת ("נר מצוה"[48]) שהוא "בכלל עונג סעודת הלילה, שכשאוכלה בלא נר אין לו עונג ממנה כל־כך"[49], היינו ש"נר מצוה" קשור עם הסעודה על השולחן, שהסעודה עצמה נעשית חדורה ב"נר מצוה".

"כסא" - כמבואר בדרושי חסידות[50] על הפסוק[51] "השמים כסאי", שענינו של הכסא הוא בשְׁנַיִם: (א) על־ידו נשפל הראש למטה, (ב) על־ידו מוגבהות הרגלים מן הארץ, לא רק על־ידי השרפרף שמניחים תחת רגלי היושב ("הדום רגלי"), אלא גם עצם העובדה שאינו צריך לעמוד על רגליו ולהלך ממקום למקום, הוא ענין של עליה לרגלים.

והענין בזה: ענינו של הרגל — שעל־ידו נעשה ענין "הוי רץ למצוה"[52]. ולדוגמא - בשיעור הרמב"ם ביום ראשון, כ' טבת - "ביקור[53] חולים מצוה על הכל", "כל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו", "אחד מששים"[54], שכדי לקיים מצוה זו צריך לילך ממקומו ולבוא ולהיכנס לביתו של החולה, ולאחרי זמן מסויים צריך לקום ולילך משם (שהרי מצות 'ביקור חולים' היא באופן "שלא יטריח"). ונמצא, שפעולת הרגל בענין ההליכה והריצה למצוה, אינה אלא באופן של הכנה בלבד, על־דרך ענין "לשם שמים".

אמנם, כאשר הוא יושב על הכסא, שאז אינו משתמש עם הרגל לילך ממקום למקום - יכול להגביה את הרגל מן הארץ, כלומר, לא זו בלבד שהרגל תשמש כהכנה לענין אחר ("לשם שמים"), אלא עוד זאת, לפעול עילוי ברגל עצמה[55], ובסגנון האמור - שאינה נשארת בדרגת שם "אלקים" (כשם שעניני הרשות שנעשים "לשם שמים" נשארים עניני העולם השייכים לשם "אלקים"), אלא מתעלית לדרגת שם הוי'.

ו"מיטה" - שבה נעשים הראש והרגל בגובה שוה (מה־שאין־כן בישיבה, ועל־אחת־כמה־וכמה בעמידה, שהראש הוא גבוה מהרגל), וענינו בעבודה - תנועת הביטול וקבלת־עול, עד כדי כך, שהראש (הבנה והשגה) והרגל (מעשה בפועל) הם בהשוואה, היינו, ש"מיטה" מורה על העילוי[56] שנעשה בכל מציאותו, מהראש עד לרגל, עד לעילוי שבאין־ערוך.

---

44) ל' הכתוב - מ"ב ד, יו"ד.

45) ראה המשך תער"ב ח"ב פשמ"ב. סה"מ קונטרסים ח"א קסד, ב ואילך. לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' ריט - ע"פ זח"ג קלג, א.

46) נוסף על המבואר בדרושים הנ"ל ע"ד הקבלה והחסידות כו'.

47) משלי ו, כג.

48) זח"ב קסו, א. פרש"י שבת כג, ב. שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת רסרס"ג.

49) שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

50) תו"א בראשית בתחלתו. המשך תער"ב שם פשמ"א.

51) ישעי סו, א.

52) אבות פ"ד מ"ב.

53) הל' אבל פי"ד ה"ד.

54) נדרים לט, ב. וי"ל בטעם הדיוק ד"אחד משששים" דוקא מכיון שב"ששים" ישנו תוקף מיוחד, עד שמבטל המיעוט שנופל לתוכו וכו', ונמצא, שעי"ז שנוטל אחד משששים, בטל תוקף החולי, ששוב אין בו התוקף דששים. ועד"ז בשאר ענינים כיו"ב הן לטוב והן למוטב כו'.

55) ולדוגמא בעניני תומ"צ מצוות התלויות ברגל, כמו מצות עלי' לרגל, "הקהל" וכיו"ב, שההליכה עצמה היא (לא רק הכנה, אלא) גם חלק מהמצוה.

56) נוסף לכך שעי"ז נוסף עילוי בעבודה שלאח"ז בדוגמת פעולת ה"מיטה" כפשוטה, שע"י השכיבה והמנוחה מחליף כח להוסיף בעבודתו בחיות מחודשת ("לשם שמים").

ונקודת הענין - שכל חלקי וחפצי הבית, שכללותם ארבעה ענינים "מיטה ושולחן וכסא ומנורה", צריכים להיות בבחינת "בית הוי'", היינו, לא רק שמשתמשים בהם "לשם שמים", שאז נשארים בדרגת שם "אלקים", אלא שהם עצמם מתעלים לבחינת "שמים", שנעשים "בית הוי'".

לב. ויש לקשר ענין זה עם תוכן ההערה השניה על הזוהר בפרשתנו - "רבי אבא פתח ואמר, לכו[57] חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שַׁמות אלא שֶׁמות.. כגוונא דרקיעא עבד קודשא־בריך־הוא בארעא, ברקיעא אית שמהן קדישין, בארעא אית שמהן קדישין"[58]:

תוכן מאמר הזוהר הוא - שהענינים ש"בארעא" הם כמו ("כגוונא") הענינים ש"ברקיעא", והנפקא־מינה בנוגע לעבודה בפועל - בפשטות - שההתעסקות בעניני "ארעא" היא מתוך ידיעה והכרה שהם כמו עניני "רקיעא", היינו, לא רק "לשם שמים", אלא שהם עצמם עניני שמים ("רקיעא").

ולדוגמא: בנוגע ל"מיטה" - כהמשך מאמר הזוהר שם - שה"מיטה" שבארץ (מיטה כפשוטה) היא כמו ה"מיטה" ב"רקיעא", ולכן השכיבה על־גבי המיטה היא לא רק "לשם שמים", אלא היא עצמה ענין של "שמים", כמו עניני ה"מיטה" ד"רקיעא" אצל הנשמה למעלה (ועל־דרך־זה בשאר ענינים דוגמתם) - על־דרך האמור לעיל ש"מיטה ושולחן וכסא ומנורה" כפשוטם ("בארעא") נעשים "בית הוי'" ("ברקיעא").

לג. ויש להוסיף בזה — על־פי המבואר בהערות אאמו"ר ש"מי הוא העושה בארעא (מלכות) כמו ברקיעא הוא בינה.. כי בנינה דהמלכות הוא מגבורות דבינה":

ענינה של ספירת הבינה - התחלת ענין ההתחלקות וציור של פרטים, ובה מתחיל גם ענין ההשתלשלות מדרגה לדרגה עד למטה כו'.

ועל־פי־זה מובן שהענין ד"כגוונא דרקיעא עבד קודשא־בריך־הוא בארעא", היינו, שכל ענין פרטי שישנו "בארעא" הוא ביטוי והשתקפות הענין הפנימי שישנו "ברקיעא" - מתחיל מספירת הבינה דוקא, מה־שאין־כן בדרגה שלמעלה מהשכל (הבנה והשגה - בינה), למעלה מהתחלקות וציור פרטים כו'.

ודוגמתו בעבודת האדם - שההרגש וההכרה שהענינים ש"בארעא" הם (לא רק "לשם שמים", אלא) ביטוי והשתקפות הענינים ש"ברקיעא", הוא מצד ההבנה וההשגה של ספירת הבינה (לא רק באופן של נקודת החכמה), להתבונן בתוכנו של כל ענין פרטי כדי למצוא את תוכנו הפנימי "ברקיעא", כפי שמתבטא "בארעא".

וגם: ההבנה וההשגה היא תחילת ההשתלשלות עד למטה - שהרי מספירת הבינה (הבנה והשגה) נמשך בספירת הדעת, "לשון התקשרות והתחברות . . בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוזק", ועל־ידי־זה נעשית הולדת המדות, אהבה וענפיה ויראה וענפיה[59], עד שנמשך למעשה בפועל ("מלכות") - מעשה המצוות (לא רק "לשם שמים"), שהרי אהבה ויראה הם השורש לרמ"ח מצוות־עשה ושס"ה מצוות לא־תעשה[60].

לד. ויש לקשר כל הנ"ל גם עם השיעור היומי ברמב"ם:

"אדם כשר" — כל אחד ואחד מישראל שהוא בחזקת כשרות[61] - דינו כספר־תורה כשר (שלכן "הכל חייבין לקרוע עליו", כמו על ספר־תורה שנשרף), ובלשון רש"י:

"תורה קרויה נר, שנאמר[47] כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, דכתיב[62] נר ה' נשמת אדם"[63], "אין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות"[64].

והחידוש בזה - שלא זו בלבד שיש בו עניני תורה ומצוות, אלא שהוא כמו ספר־תורה שלם, שהרי אם חסר בספר־תורה אות אחת בלבד, פוגם הדבר בשלימות הספר־תורה כולו[65].

---

57) תהלים מו, ט.
58) זהר פרשתנו ה, רע"א.
59) תניא ספ"ג.
60) שם פ"ד (ח, א).
61) אא"כ נודע ונתפרסם להיפך ח"ו.
62) משלי כ, כז.
63) פירש"י מו"ק כה, רע"א.
64) פירש"י שבת קה, ב.
65) ראה תקו"ז תכ"ה. שו"ת נוב"י מהד"ת או"ח סק"ט. אבני נזר יו"ד ח"ב סשע"א.

וענין זה מוסיף עוד יותר בכל האמור לעיל - שעבודתו של יהודי היא לא רק "לשם שמים", אלא שכל עניניו הם עניני שמים, "כגוונא דרקיעא", עד ל"בית הוי'", שהרי מציאותו של יהודי היא - ספר־תורה[66].

ובפרטיות יותר: ידועה תורת הבעל־שם־טוב שכל דבר שיהודי רואה או שומע, הוא בהשגחה פרטית[67], ובוודאי יש בו לימוד והוראה בעבודתו לקונו[68]. אבל, מובן וגם פשוט, שאין זה ענין של תורה, כי־אם לימוד והוראה מעניני העולם שמנצלים לעבודת ה', "לשם שמים".

והחידוש כאן - שכל מציאותו של יהודי היא ספר־תורה, ולכן כל עניניו הם עניני תורה, ובלשון חכמינו ז"ל[69] "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ועד שיש סוגיא שלימה המבארת "מנא הא מילתא דאמרי אינשי כו' דכתיב כו'[70], היינו, שגם כאשר מדובר אודות מאמר העולם, "אמרי אינשי", אנשים מהשוק, אבל מכיון שזה נעשה מאמר הרגיל ("אמרי אינשי"), היינו, חלק ממציאותם[71], בוודאי יש לו מקור בתורה ("דכתיב"), מכיון שהמציאות ד"אינשי" היא - ספר־תורה.

לה. וענין נוסף ועיקרי ב"לתקן הדעות" - בנוגע לאהבת ישראל.

ובהקדמה: אף־על־פי שההלכה האמורה אודות הדמיון של אדם כשר לספר־תורה כשר, היא בנוגע ל"אדם כשר שמת", הרי מובן וגם פשוט, שאין זה ענין שנתחדש על־ידי המיתה, אלא אדרבה - מכיון שבחיים חיותו בעלמא־דין הוא כמו ספר־תורה כשר, "אַ לֶעבֶּעדִיקֶע ספר־תורה", לכן מיתתו היא כמו ספר־תורה שנשרף, רחמנא־ליצלן.

[ועל־דרך־זה בנוגע לדין קריעה על אביו ואמו[72] - שהרי עיקר ענין כיבוד אב ואם ("השוה המקום כבוד אב ואם לכבודו"[73]) הוא בוודאי בחייהם, והחידוש הוא ש"חייב לכבדו אפילו לאחר מותו"[74]].

ונמצא, שבהלכה זו יש לימוד נפלא בנוגע לאהבת ישראל - שיש להתייחס לכל אחד ואחת מישראל ("אדם כשר", "כל ישראל בחזקת כשרות") באופן של כבוד כמו שמכבדים ספר־תורה (כמבואר ב'הלכות כבוד ספר־תורה'). ובאופן של אהבה וחיבה כמו לספר־תורה, כפי שמחנכים גם תינוקות לנשק ספר־תורה, מכיון שכל אחד ואחד מישראל הוא "אַ לעבעדיקע ספר־תורה"!

לו. ויהי־רצון שעל־ידי הלימוד בכל הענינים האמורים, יתוסף עוד יותר בעבודה בפועל - הן בנוגע לעשיית "בית הוי'" מביתו הפרטי וחפציו הפרטיים של כל אחד ואחד מישראל, והן בנוגע לידיעה והכרה שכל הענינים ש"בארעא" הם "כגוונא" של הענינים ש"ברקיעא", ועד שניכר בגלוי שמציאותו של יהודי היא "אַ לעבעדיקע ספר־תורה" - לאורך ימים ושנים טובות, נשמות בגופים.

ובהדגשה מיוחדת בנוגע לשנה זו — 'שנת הקהל' ו'שנת תשמח' - שהפעולה בכל ענינים אלו צריכה להיות באופן ד"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", ומתוך שמחה, הן בנוגע לעצמו (תִּשְׂמַח) והן בנוגע להזולת (תְּשַׂמַּח).

וההתחלה בזה — על־ידי החלטות טובות ביום השבת־קודש, והתחלת הפעולה באופן השייך ומותר ביום השבת, ועל־אחת־כמה־וכמה לאחרי הבדלה, החל מסעודת 'מלוה מלכה', "סעודתא דדוד מלכא משיחא"[75].

והעיקר — שעל־ידי מעשינו ועבודתינו בכל הנ"ל, פועלים ביאת משיח צדקנו, שאז יהיה גילוי שם הוי' בכל העולם, היינו, לא רק גילוי שם אלקים, "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", אלא

---

66) ואף שניתנה לו הבחירה להתנהג כרצונו, הרי ישנו הציווי "ובחרת בחיים", וכולל גם לשון של הבטחה.

67) ראה כש"ט הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

68) "היום יום" ט' אייר, כש"ט שם סקכ"ז־קכט. וש"נ.

69) ראה תענית ט, א. זח"ג רכא, א.

70) ב"ק צב, א ואילך.

71) משא"כ אמירה חד־פעמית, שאינה מורה על מציאותם, ולכן אין זה ענין של תורה, אף שבוודאי יש גם בזה לימוד והוראה בעבודת ה', כתורת הבעש"ט הנ"ל.

72) רמב"ם הל' אבל פ"ח ה"ג. רפ"ט.

73) שם הל' ממרים רפ"ו.

74) שם ה"ה.

75) פע"ח שער השבת ספכ"ד. סידור האריז"ל בכוונת הבדלה ומוצש"ק.

גם גילוי שם הוי' - "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים"[76], וכפי שקוראין תיכף בתפילת מנחה - "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'"[77], ועד שפועלים עילוי גדול יותר גם לגבי "אלה תולדות גו' ביום עשות הוי' גו'" - לא רק "תולדות מלא" שבתחילת הבריאה, אלא גם "אלה תולדות פרץ[78], בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, מזרעו של פרץ.

ויש להוסיף, שלאחרי ביאת דוד מלכא משיחא, שאז תהיה העבודה בתכלית השלימות, "כמצות רצונך"[79], מודגש עוד יותר שכל הענינים הם עניני קדושה (לא רק "לשם שמים") - כמבואר ב'אגרת הקודש'[80] שלעתיד־לבוא תהיה כללות העבודה באופן של עליה והוספה בקדושה גופא, ועד שלא שייך ענין של הבדלה "בין קודש לחול", אלא "בין קודש לקודש"[81].

ובלשון סיום וחותם הרמב"ם - שיום ההילולא שלו במוצאי שבת־קודש הזה - "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לבני ישראל, ש"יהיו.. חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו'", ומסיים "שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים" — "כן תהיה לנו", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

לז. לפני הסיום, יש להוסיף עוד ענין - ולא בתור הוספה אלא ענין עיקרי - לעורר ולזרז אודות ההוספה והחיזוק וההתגברות ביתר שאת וביתר עוז בלימוד הרמב"ם, ובמיוחד בקשר לסיום לימוד הרמב"ם בכ"ד טבת, יום ההילולא של אדמו"ר הזקן, כולל גם לימוד תורתו של אדמו"ר הזקן, כמדובר לעיל.

ובהדגשה - שאצל שניהם, הרמב"ם ורבינו הזקן, מודגש ענין לימוד התורה, בשמותיהם (תוכן פרשת "שמות"): הרמב"ם - ששמו "משה", כמו משה בן עמרם, "ממשה עד משה לא קם כמשה"[82], עליו נאמר[83] "תורה צוה לנו משה", ורבינו הזקן - ששמו "שניאור". ופירושו "שני אור", שהאיר את העולם בשני האורות בתורת הנגלה ובתורת הנסתר[84], ובאופן שנמשך בגדרי העולם - זמן, כמרומז בשמו השני, "זלמן", אותיות "לזמן"[85].

וכל זה - באופן ד"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", הן בנוגע לעצמו, שהרי אצל כל אחד ואחד כלולות כל הבחינות והתכונות ד"האנשים והנשים והטף" (כמדובר כמה פעמים[86]), והן בנוגע לפעולה על הזולת, "האנשים והנשים והטף" כפשוטם, ומתוך שמחה, תִּשְׂמַח וּתְשַׂמַּח, כנ"ל.

ויהי־רצון - והוא העיקר — שעל־ידי אחדותם של ישראל בלימוד הרמב"ם, ובמיוחד ב'שנת הקהל', ומתוך שמחה שפורצת גדר[87] - יתוסף עוד יותר בקירוב וזירוז הגאולה, "אלה תולדות פרץ", עד "וישי הוליד את דוד"[88], דוד מלכא משיחא.

ולהעיר מהרמז ב"ישי" - ראשי־תיבות "יחד שבטי ישראל"[89], אהבת ישראל ואחדות ישראל, שעל־ידי־זה מבטלים את סיבת הגלות[90], ובהיבטל הסיבה - בטל בדרך ממילא המסובב (הגלות), שלכן "ישי (הוא) אבי (שורש ומקור) דוד"[91] - ביאת דוד מלכא משיחא, בעגלא דידן ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח־ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש", ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו. אחר־כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

---

76) בראשית ב, ד.
77) וארא ו, ו.
78) רות ד, יח. וראה שמו"ר פ"ל, ג.
79) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. ועוד.
80) סו"ס כו.
81) אף שבנוגע לנוסח ההבדלה כפשוטה, מבדילים בנוסח זה ("בין קודש לקודש").
82) שה"ג (להחיד"א) ערך ר' משה גאון.
83) ברכה לג, ד.
84) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37. וש"נ.
85) ראה לקו"ש שם ע' 41. וש"נ.
86) ראה מכתב וא"ו תשרי שנה־זו. ועוד.
87) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
88) רות שם, כב.
89) ברכה שם, ה. וראה שיחת ליל ב' דחגה"ס סי"ב.
90) ראה יומא ט, ב.
91) רות שם, יז.

לקוטי־שיחות פרשת שמות כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

הסתירה בפסוקים לגבי מקום הנחת התיבה, ויישובה

את הפסוק[1] "ותשם בסוף על שפת היאור" מתרגם אונקלוס[2]: "על כיף נהרא". מזה מובן שיוכבד לא הניחה את ה"תיבת גמא" עם משה ביאור עצמו, אלא בחוף, ביבשה[3] שליד היאור[4].

אבל מן ההמשך נראה, שהתיבה לא נמצאה על "שפת היאור", אלא ב"סוף" שבתוך היאור[5], ואף נאמר בפסוקים[6] שבהמשך "ותקרא שמו משה... כי מן המים משיתיהו".

הרוגוצ'ובי מסביר[7]: יוכבד לא רצתה להציל את משה על־ידי הנחת התיבה ביאור, מפני ש"הם היו עובדים לנילוס"[8], בהתאם להלכה[9], שאסור להשתמש בעבודה־זרה אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור". אך כאשר "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור"[10], והכוונה היא "שירדה לרחוץ מגלולי אביה"[11], היא ביטלה בכך את ה'עבודה־זרה'[12] "ושוב באתה התיבה בתוך היאור".

ב.

שני ה"ביטולים" בקשר ל"השלכת" משה ליאור

במדרש[13] נאמר: "ולמה השליכו אותו ביאור כדי שיהיו חושבין האסטרולוגין שכבר הושלך למים ולא יחפשו אחריו" — הגזירה על "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"[14] נקבעה מפני שהאסטרולוגים ראו ש"מושיען של ישראל במים הוא נדון"[15]. לפיכך[16] "השליכה" יוכבד את משה ליאור[17] ו"כיוון שהושלך משה למים, אמרו כבר מושלך מושיען במים ("ולא יחפשו אחריו"[13]) מיד ביטלו הגזירה"[18] — על־ידי־זה התבטלה הגזירה על "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

כל הענינים בתורה מדוייקים לחלוטין, ומובן, ששני ה"ביטולים" שנפעלו בקשר ל"השלכת" משה ליאור — (א) ביטול ה'עבודה־זרה' שבנילוס (ב) ביטול גזירת "כל הבן..." — קשורים זה לזה, ושניהם קשורים למשה — מושיען של ישראל.

ג.

תכלית הגזירה - ההשלכה לנילוס

הדבר יובן על־ידי הסבר על המשמעות הפנימית של הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". מזה שהתורה אינה מסתפקת בסיפור הכללי על גזירת פרעה "אם בן הוא והמיתן אותו"[19], אלא מפרטת גם את אופן ביצוע הגזירה[20] "היאורה תשליכוהו", מובן, שאין זה סתם פרט בגזירת פרעה, או פרט המסביר את הסיבה לגזירה (שמפני ש"ראו שמושיען של ישראל במים הוא נידון"[21], גזר ש"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"), שהרי מה מוסיפה הידיעה על פרט זה?

אלא זהו ענין עיקרי בגלות מצרים, ובכך מתבטאת המשמעות הכללית של גלות מצרים.

ההסבר לזה הוא: תכליתה של גזירת פרעה היא "היאורה תשליכוהו" — ההשלכה לנילוס[22] — ל'עבודה־

---

1) פרשתנו ב, ג.

2) אונקלוס, ובתיב"ע: גיף נהרא (ומשנה מתרגומו למקץ מא, ג. שם, יז (ועוד) — כיף נהרא). ובת"י: באפרה על גב נהרא. ועיין פרש"י, רשב"ם, אברבנאל, ראב"ע (ולקמן פסוק ה') ועוד.

3) ראה מקץ שם — עמידה "על שפת היאור". וארא ז, טו. ועוד.

4) ועפ"ז מתורצת בפשטות הקושיא (אברבנאל ועוד): האיך השליכה יוכבד את משה ביאור שהוא מקום סכנה.

5) שלכן לקחה יוכבד "תיבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד" — להגין מן המים. וראה פרש"י וארא ז, יט. נח, ו, יד.

6) פרשתנו שם, י.

7) צפע"נ עה"ת עה"פ.

8) ראה תנחומא וארא יג. שמו"ר פ"ט, ט. פרש"י וארא ז, יז.

9) ראה פסחים כה, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ו־ז. טושו"ע יו"ד סקנ"ה.

לכאורה נדו"ד דומה ל"מי שנתחייב מיתה (ש)מותר לברוח לבית עבודת כוכבים ולהציל את עצמו" (טושו"ע שם סו"ס קנז). ואולי ס"ל כהדיעות שאסור (ראה ב"ח וט"ז שם). או שהוא בדוגמת "שעת הגזרה (ש)אסור" (רמ"א שם) — ראה לקמן בפנים ס"ג־ד.

10) פרשתנו שם, ה.

11) סוטה יב, ריש ע"ב. וש"נ. תנחומא פרשתנו ז. שמו"ר עה"פ.

12) ראה גם ש"ך עה"ת עה"פ.

13) שמו"ר פ"א, כא.

14) פרשתנו א, כב.

15) שמו"ר שם, כד. סוטה יב, ב.

16) ראה גם בחיי ואלשיך כאן. פי' מהרז"ו לשמו"ר פ"א, כא.

17) ופליג על התרגום וכו' ד"שפת היאור" הוא "כיף ימא" (ועיין מפרשים דלעיל הערה 2. ועוד). או י"ל שיוכבד היתה נביאה וידעה שסוף התיבה לבוא ביאור עצמו (וראה לעיל הערה 5).

18) שמו"ר שם, כד. וראה גם סוטה שם.

19) פרשתנו שם, טז.

20) ואף שהיא גזירה אחרת — הרי לכאורה עיקר החידוש בגזירה זו הוא "ויצו גו' לכל עמו גו'" (לא רק "למילדות העבריות").

21) שמו"ר שם. שם, יח. סוטה שם. פרש"י שם, כב. ועוד.

22) להעיר מפרש"י ר"פ מקץ.

זרה׳ של מצרים. כלומר, פרעה רצה שישראל ״יושלכו״ ו״יוטבעו״ בתוך ה׳עבודה־זרה של מצרים[23].

ד.

מטרת פרעה - הנהגת ישראל על־ידי הטבע

המצרים עבדו לנילוס מפני שהוא היה מקור פרנסתם: כידוע[24], מצרים איננה ארץ גשומה, והצמיחה והתבואה וכדומה תלויים בנילוס ה״עולה״ ו״משקה״ את השדות.

עובדה זאת נותנת מקום[25] למחשבה המוטעית שפרנסת מצרים איננה באה מאת הקב״ה

[שהרי כשתלויים בגשמים, אז ״הכל תולין עיניהם כלפי מעלה״[26], וחשים שתלויים בקדוש־ברוך־הוא. אך תלות זו בקדוש־ברוך־הוא איננה ניכרת כאשר הנילוס ״עולה ומשקה״],

אלא מאת הנילוס[27]. לפיכך, באופן פשוט, הפך הנילוס ל׳עבודה־זרה׳ של מצרים.

וזאת היתה גזירת פרעה ״היאורה תשליכוהו״ — גם יהודים יושלכו, חס־וחלילה, אל מתחת למגבלות הטבע וחוקיו;

ה.

גזירה זו התאפשרה רק לאחר השלמת הירידה למצרים

הגזירה של ״היאורה תשליכוהו״ יכולה להתבצע ולהשפיע על ישראל רק אחרי ירידתם למצרים. כל עוד הם נמצאו בארץ ישראל, ״ארץ אשר... עיני ה׳ אלקיך בה״[28], והשגחת ה׳ על כל פרט ופרט ניכרת בגלוי

[דבר המתבטא גם בכך שארץ ישראל היתה תמיד[29] ארץ ש״למטר השמים תשתה מים״[30], ובמיוחד כדברי חז״ל[31] ״ארץ ישראל משקה אותה הקב״ה בעצמו״]

אין מקום לטעות ש״כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה״[32], שהרי רואים בגלוי ש״הוא הנותן לך כח לעשות חיל״[33].

יתר־על־כן: כל עוד חיו יעקב ובניו, לא התאפשרה גזירת פרעה גם במצרים[34], כיוון שכאשר הם היו בארץ ישראל הם ראו בגלוי את ה׳תלות׳ בה׳, ולפיכך גם בהימצאותם במקום שנראית רק שליטת הטבע, לא נשכחה ונסתרה מהם (לפחות בהכרתם והבנתם) הראיה הקודמת של אלקות, כך שגם במצרים הם הכירו בהנהגתו של הטבע על־ידי הקב״ה[35].

[בדומה לענין של נס — מלשון הרמה[36] — שנס ״מרומם״ את הטבע, כיוון שהוא מביא להכרה, שגם הטבע מונהג על־ידי הקב״ה].

רק לאחר ״וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא״[37], לאחר שלא נשארו אלו שהיו בארץ ישראל[38], וה״ירידה״ למצרים ושליטת הטבע הושלמה, רק אז התאפשרה גזירת ״היאורה תשליכוהו״.

---

23) ראה גם לקו״ש [המתורגם] ח״א ע׳ 101.

24) פרש״י ר״פ מקץ. ויגש מז, י. וארא שם (ושם, יט). סוטה יג, א ד״ה כדי. וראה ספרי (וילש״) עקב יא, י. פרש״י שם. ב״ר שבהערה 26. ועוד.

25) ראה גם רמב״ם הל׳ ע״ז רפ״א ורפ״ב. וביאורו בסהמ״צ להצ״צ מצות מילה פ״ג.

26) ב״ר פי״ג, ט. וראה גם ירושלמי תענית פ״ג ה״ג.

27) ראה בארוכה לקו״ש [המתורגם] ח״ו ע׳ 31. — ובלקח טוב (וארא ז, יג) שהי׳ פרעה ״אומר הואיל וזה משקה שדותנו וכרמנו ואנו נזונין ממנו ודאי הוא אלוקה״.

28) עקב שם, יב.

29) גם קודם גלות ויצי״מ.

30) עקב שם, יא. וראה הנסמן בלקו״ש שם הערה 41.

31) תענית י, א. וראה הנסמן בלקו״ש שם הערה 40.

32) עקב ח, יז.

33) שם, יח.

34) ראה שמו״ר פ״א, ח. פרש״י וארא ו, טז.

35) ומכ״ש אצל יעקב (ובחיי יעקב), ש״מברכתו של יעקב ואילך הי׳ פרעה בא אל הנילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ״ (פרש״י ויגש שם) — היינו, שזה שהנילוס משקה את הארץ תלוי בברכתו של יעקב (ראה בארוכה לקו״ש שם ע׳ 32). ולהעיר מפרש״י ר״פ ויחי.

36) סדור מד, סע״ב. אוה״ת בשלח ד״ה ויבן. שה״ש ע׳ כט. ועוד. וראה סה״מ תרע״ח ע׳ פט.

37) פרשתנו א, ו.

38) ראה שמו״ר שם: כ״ז שהי׳ אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים כו׳ (וברשב״ם (וספורנו) עה״פ: (כל) שבעים נפש).

— וצ״ע שהרי הייתה שרח בת אשר* (סדר עולם פ״ט. וראה סוטה יג, א. מכילתא בשלח יג, יט. פרש״י פינחס כו, מו. ועוד). ואולי קטנה ביותר** הייתה באותה שעה***.

---

*) כן יש להעיר מעוד יורדי מצרים שהיו בחיים בעת התחלת השעבוד: (א) שאול בן הכנענית – הוא זמרי (סנהדרין פב, ב. תיב״ע ויגש מו, י. וארא ו, טו) כדלקמן בפנים ההערה. (ב) קהת שהי׳ חי בעת לידת משה (סדר הדורות ב״א שסח ־ט). ובתיב״ע וארא (שם, יח) ד״חמא ית פינחס״ (וראה פי׳ יונתן שם, טז. סדר הדורות שם). (ג) חצרון – שהוא יפונה (סוטה יא, סע״ב) אבי כלב, וכלב הי׳ בן מ׳ שנה בעת שילוח המרגלים (יהושע יד, ז), נמצא שחצרון (אביו) הי׳ בחיים (מ׳ שנה קודם שילוח המרגלים, ונאכו״כ) בעת התחלת השעבוד. (ד) לדעת תיב״ע (וארא שם, טז) לוי ״חמי ית משה כו׳״ (ובפי׳ יונתן שם תמה ע״ז). ולהעיר לכהנ״ל מב״ב קכא, ב.

**) עד״ז יש לתרץ בנוגע לקהת וחצרון שהיו בערך בני ב׳ שנים בעת הירידה למצרים (ראה סדר הדורות ב״א רלה, רלט).

***) אבל ראה תיב״ע (ויגש מו, יז) דהיא ״בשרה ליעקב דיוסף קיים״ ובסדר הדורות (ב״א ריז) דסרח היתה בת ג׳ שנים קודם לידת בני אשר (ימנה ישוה ישוי וברינה. וברינה ילד ב׳ בנים קודם הירידה למצרים – ויגש שם).

ו.

משה רבינו - רעיא מהימנא

מהותו של משה היא מושיען של ישראל, הוא ה"רעיא מהימנא" (רועה נאמן) המביא לידי כך שהאמונה תשפיע על מעשי ישראל בפועל. גם במקום שאין בו ראיית אלקות, ואפילו לא בהבנה ובהכרה[39], הוא הביא לכך ש"תאיר אצל ישראל האמונה בה', ובאמצעות זאת יוכלו לעמוד בפני גזירת פרעה.

ולמרות שכח האמונה היה קיים אצלם לפני־כן, כיוון שהם "בטבעם" "מאמינים בני מאמינים"[40], אך אמונה רגילה, באופן של "מקיף", איננה מספקת לשם כך[41]. כדי שהאמונה תשפיע על חייו והתנהגותו של האדם, היא צריכה להיות באופן של "ורעה אמונה"[42], להחדירה לפנימיות. דבר זה נעשה על־ידי משה, רעיא מהימנא[43].

ז.

"רועה צאן יתרו... כהן מדין" - הכנה להנהגת ישראל במצרים

בכך יובן הדיוק בפסוק[44] "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין". לכאורה, מובן, שהתורה מספרת על היותו רועה צאן, מפני שזה היווה, כידוע[45], הכנה ונסיון למשה רבינו כרועה ישראל, אך לשם מה יש להדגיש שהוא היה רועה דוקא של "צאן יתרו", ודוקא כהן מדין?

המשמעות הפנימית בענין זה היא: בתוך "צאן יתרו" היו "חיילין דקדושה (=כוחות של קדושה), ומשה פעל "לאקרבא לקדושה"[46] (=לקרבם למקורם, לקדושה). לפיכך מדגישים "צאן יתרו... כהן מדין": אפילו עם הניצוצות שנמצאו אצל "כהן מדין" – כהן עבודה זרה ש"לא הניח עבודה־זרה שלא עבדה"[47], פעל משה[48] "לאקרבא לקדושה".

לכן היתה זאת הכנה מתאימה להיותו של משה רבינו רועה ישראל[49] במצרים[50]. אפילו בהיותם במצב שאין שום ראיה או הכרה באלקות, ורק הנהגת הטבע ניכרת בגלוי, היה משה, רעיא מהימנא, מעוררם ומחדיר אל תוכם את האמונה בה'.

ח.

הקשר בין ה"ביטולים" דלעיל

זהו הקשר בין שני הענינים שהוזכרו לעיל – ביטול ה'עבודה זרה' שבנילוס, וביטול גזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" – מפני שבפנימיותם הם ענין אחד: גזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" קשורה בהיות היאור עבודה־זרה של מצרים, ועל־ידי־זה שמשה, רעיא מהימנא, נולד[51] ונמשך לישראל בגלות מצרים, עד לעיקר הגלות והשעבוד – בתוך ה"יאור" – ניתן הכח למלחמה נגד ה'עבודה־זרה' שבנילוס, וכתוצאה מכך התבטלה הגזירה[52].

ט.

הדרגות שבעבודה הרוחנית של יהודי

ענין יציאת מצרים קיים בכל יום ויום[53]. מזה מובן, שכל הענינים הכלליים הנ"ל – ראיית האלקות לפני הירידה למצרים, הירידה למצרים, הגלות, ואחר־כך

ובמדרש לקח טוב פינחס (כו, יב): שאול בן הכנענית הוא זמרי.. ואל תתמה שהרי שאול בן הכנענית הי' מיורדי מצרים וחי' עד סוף מ' שנה של מדבר, והא כתיב וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, תשובתך שהרי סרח בת אשר היתה מיורדי מצרים והיתה והיא נחשבת בערבות יריחו ואין למדין מן הכללות כו' [ועד"ז הוא לקמן שם, מו. ושם: אין שנים או שלשה מן החשבון. וראה שוה"ג הא'].

ועכצ"ל דמדרשות חלוקות הן. והרשב"ם והספורנו – הם אליבא דשמו"ר, או (ויותר נכון) ע"ד הפשט. ומה שהזכיר שרח בפ' פנחס – ראה רמב"ן שם.

ולהמדובר בפנים יותר נ"ל לומר דקאי לכל מדרז"ל הנ"ל – דלשלול האפשריות דגזירת "היאורה תשליכוהו" מרובו ככולו דבנ"י אז – צ"ל השפעה של כו"כ מהחשובים שביניהם, ואין מספיקה זכירה של מתי מספר. וק"ל.

39) להעיר ממרז"ל שמצרים מלאה גילולים (שמו"ר ופרש"י עה"פ וארא ט, כט. מכילתא תנחומא ופרש"י עה"פ בא יב, א).

40) שבת צז, א (בשייכות לבנ"י בהיותם במצרים). וראה פרש"י עה"ת שמות ד, ב.

41) עד שיכול להיות גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרייא (ברכות סג, א כגירסת הע"י).

42) תהלים לז, ג. תו"א בהוספות ד"ה כי תשא. לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת (הא') וביאוריו. ועיי"ש ד"ה להבין בתוס' ביאור פ"ג.

43) ראה תניא רפמ"ב.

44) פרשתנו ג, א.

45) תנחומא פרשתנו ז. שמו"ר פ"ב, ב. ועוד.

46) ילקוט ראובני ויצא לא, ט.

47) פרש"י יתרו יח, יא. ממכילתא ותנחומא (ז) שם. נת' בלקו"ש חי"א ע' 75.

48) להעיר מזהר פרשתנו (כא, א): כהן מדין כו' אע"ג שהי' עובד כו"ם כו' הי' רועה צאנו כו'.

49) ויומתק ע"פ תורת הבעש"ט (תולדות י"י לך. בן פורת יוסף בסופו) שבצאן יתרו נתגלגלו אותם שאח"כ נתן להם התורה ונעשו תלמידיו.

50) ולהעיר ממרז"ל (ראה מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. זח"ב קע, ב. ועוד) דהללו עע"ז והללו כו'.

51) ד"מתחזלת" ברייתו נתקן לגאולת ישראל (שמו"ר פ"ב, ד).

52) ולהעיר ממכילתא (בשלח יד, לא) דבשכר האמונה נגאלו אבותינו ממצרים.

53) תניא רפמ"ז.

גאולת מצרים – קיימים בעבודה הרוחנית של כל אחד בכל יום.

סדר העבודה הרוחנית בכל יום הוא: בית כנסת, מבית הכנסת לבית המדרש[54], ומבית המדרש ל"הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[55]: תחילה[56] עבודת התפילה, אחר־כך[57] לימוד התורה, ואחר־כך עיסוק בצרכי פרנסה.

על־ידי עבודת התפילה גורם היהודי לגילוי אלקות בנפשו, עד לאופן של ראיית אלקות. לאחר ההכנות שלפני התפלה וההתבוננות והעיון בפסוקי דזמרה וכו', מגיעים לקריאת שמע, ושמע ראשי תיבות של "שאו[58] מרום עיניכם (וראו"[59] – גילוי אלקות באופן של ראיה (בדומה לארץ ישראל – כדלעיל בסעיף ה'). לאחר מכן מגיע לתפילת העמידה כעבדא קמי מרי'[60] (כעבד לפני אדונו) – התבטלות עצמית מוחלטת, אשר בתחילתה וכהקדמה לה אומרים: "אד' שפתי תפתח ופי (רק) יגיד (וימשיך) תהלתך"[61].

לאחר עבודת התפילה "יורדים" מהדרגה של ראיית אלקות והתבטלות מוחלטת, וישנן שתי "ירידות"[62]:

(א) מבית הכנסת לבית המדרש – לימוד התורה[63] באמצעות הבנת והשגת האדם[64], בהתאם להבנתו[65]. אך למרות שדרגת ההבנה באלקות היא ירידה ביחס לראיית אלקות אשר בתפילה, בכל זאת, ניכרת בכך השפעת התפילה: גילוי האלקות בנפשו בשעת התפילה משפיע על כך שההבנה תהיה כראוי, בדומה לירידה למצרים בחיי יעקב ובניו.

(ב) כאשר יהודי הולך אחר־כך לעסקיו, הוא עלול לשכוח, ח"ו, את האלקות בגלל ההעלם שבטבע. כדי שהוא יזכור גם אז תמיד ש"הוא הנותן לך כח לעשות חיל", וכדי שעסקיו יתנהלו בהתאם לשולחן־ערוך, לפי רצון ה', יש צורך באמונה בה' המעוררת וחודרת אל הפנימיות.

י.

ההוראה למעשה מכל האמור לעיל

זוהי ההוראה שהיהודי צריך להפיק מכל האמור לעיל לעבודתו לה':

(א) עליו לדעת שעזיבת התפילה, שהיא ראיית אלקות והתבטלות מוחלטת לה', היא ירידה. אמנם, ירידה זו היא על־פי ה"שולחן־ערוך", כמצוטט לעיל מ'שולחן ערוך' "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" – אך עליו לעשות זאת משום שהוא "אנוס על פי הדיבור"[66] (כדברי חז"ל על הירידה למצרים במשמעתה הפשוטה): רק מפני שזהו רצון ה'.

(ב) מצד שני אל לו להיבהל מן הירידה, כי למרות שזוהי ירידה גדולה ביותר, שהרי אין לו ראיית אלקות ואפילו לא הבנה באלקות (בשעת עסקיו הוא טרוד במחשבות על עניני העסק), אך בכל זאת על־ידי שהוא מעורר את דרגת משה שבנפשו[67] מתגלה האמונה בה' באופן של "ורעה אמונה", וכך הוא יוצא מגלותו הפרטית, והוא רואה תמיד, בכל עסקיו, את עיני ה' אלקיך מראשית־השנה ועד אחרית שנה, את ההשגחה הפרטית.

ומגאולה לגאולה, לגאולה הכללית על־ידי משיח צדקנו[68] שיוליכנו לארצנו הקדושה, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ שמות תשכ"ב, תשכ"ג)

---

54) ברכות בסופה. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה (וש"נ).

55) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז שם.

56) כמרז"ל שאסור לעשות חפציו קודם שיתפלל (ברכות יד, א).

57) ראה לקו"ת ברכה צו, ב.

58) ישעי' מ, כו.

59) תקו"ז תמ"ט.

60) שבת י, א. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס צה, ועיין ברכות לג, רע"א: עומד לפני ממה"מ כו'. ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' קד ס"ב: עומד לפני המלך – אין לזוז ממקומו [משא"כ בק"ש דשו"מ מפני הכבוד כו' ומותר לקרוץ בעיניו וכמעשה דרב (יומא יט, ב). ומ"ש בשו"ע או"ח סי' סג ס"ו (ושו"ע אדה"ז שם ס"ז): הקורא ק"ש לא ירמוז כו' – הרי מפורש הטעם (ארעי ולא קבע – ולא ביטול), ואפילו בזה איתא שם דבפרשה שני' מותר לצורך מצוה קצת ולצורך מלאכה].

61) ראה ד"ה אד' שפתי תפתח תרכ"ח (נדפס בסה"מ תרכ"ז ע' תלו ואילך). ובכ"מ.

62) ע"ד ב' הירידות למצרים – ראה תו"א ריש פרשתנו. וראה תו"ח שם (כו, א ואילך), דירידה הא' היא לבינה (מצר מ"י, צמצום דהשג' בינה), וירידה הב' – במיצר מ"י ד(מח' ו)דיבור (מלכות).

63) שצ"ל בהבנה והשגת שכלו דוקא ובאופן דכל עצמותי תאמרנה (עירובין נד, רע"א. וראה תניא פל"ז (מז, א)) וכו'.

64) שלכן צ"ל ברכת התורה, ברכו בתורה תחילה – להזכיר ולהדגיש נותן התורה (ראה נדרים פא, א. ב"ח לטאו"ח סי' מז).

65) שלכן בתושבע"פ (בית המדרש) צ"ל הבנה דוקא (שו"ע אדה"ז ס"נ ס"ב (ממג"א שם). הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב).

66) נוסח הגדה של פסח.

67) תניא רפמ"ב.

68) להעיר ממרז"ל שמשה גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שה"פ פי' ויחי. תו"א ר"פ משפטים).

בראשית לו, לא־לב: וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

קכ

רמז בתיבת עַם" מלשון גחלים עוממות, דעולמות בי"ע שרשם מתהו

ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם, פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך".

תניא — שער היחוד והאמונה פרק ז

נפרדים וזרים ורחוקים, הג' לשונות יש לומר לנגד הג' עולמות בי"ע.

עולמות בריאה יצירה עשי', הוא מלשון עוממות דהיינו גחלים עוממות. כי העשר ספירות דאצי' הם כשלהבת[1] הקשורה בגחלת. משא"כ עולמות בי"ע הם עוממות, שאין קשורה בהם השלהבת.

ופירוש עוממות הוא שמתחלה בערו, ואח"כ עָמוּ.

הוא, כי שרש בי"ע הוא מתהו, שקודם השבירה בער בשלהבת גדולה. המלך הראשון שלו הוא בן בעור, שפירוש בעור הוא הבערה, ואח"כ נשבר תהו ונפל למקום בי"ע, והוא שהאורות השלהבת, נסתלקו, ושברי הכלים נפלו לבי"ע, הם גחלים עוממות.

וי"ל[2] עם,

הע', רומז על[3] הז"ת דתהו, הנמשך מעינים דא"ק, והם הז' נקודות מציר"י והלאה, שנשברו, כמ"ש[4] בע"ח שער דרושי נקודות פ"א.

והמ'[5], הוא הד' אחוריים דאב ואם וישראל[6] סבא ותבונה שנתבטלו.

לקוטי לוי יצחק, הערות לתניא עמוד כה

1) ספר יצירה פ"א מ"ז. ראה ספר המאמרים ה'תשי"ב ד"ה באתי לגני. פרשת חיי שרה תשי"ג. במדבר וחג השבועות ה'תשי"ד. נצבים וילך ה'תשט"ו. פנחס ה'תשח"י. ועוד.

2) מרמז בתיבת עם" לעולם התהו, הן בפירוש" התיבה (כנ"ל מלשון עוממות), והן בהגימטריא" של האותיות ע־מ", ובמספר קטן הוא מספר ד־ד".

3) פירוש: האות ע" מרומז בו, הן דהוא מספר שבעה (במספר קטן) והוא רמז על הז" תחתונים — הז' מלכי אדום שנפלו, והן רמז דתיבת" עין" מרמז לעינים, דהוא רמז על תהו כמ"ש בע"ח. ראה גם לעיל סימן קד.

4) שער ח.

5) האות מ' במספר קטן הוא ד', כנגד הד' בחי' אחוריים.

6) בענין השבירה בז' תחתונים וביטול האחוריים דאו"א, ראה ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א' עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תתקנא. לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קיח ואילך. וראה לעיל סימן קטו הערה 3. ובהקדמה כללית לעיל קודם סימן צו.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שבת קודש עמ' א

לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר – נצרך לדרשתו של רבי אלעזר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שה' נוהג לעולם במידת 'נְקֹם', וסולח תמיד, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר באותו פסוק 'לֹא יְנַקֶּה', וכן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שה' נוהג רק במידת 'לֹא יְנַקֶּה', שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר 'נְקֹם', הָא כֵּיצַד – איך מתפרש הפסוק שלא יסתור את עצמו, אלא מְנַקֶּה הוּא לְשֵׁבִים בתשובה, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים בתשובה, אבל בשבועת שקר אף לשבים בתשובה לא ינקה בלא להפרע מהחוטא, ומחמת חומרא זו של שבועת שקר הזדעזע העולם.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְאילו כָּאן – בשבועת שקר נפרעים מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ. מקשה הגמרא: וְכִי בְּכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ לֹא – אין נפרעים, וְהָכְתִיב לגבי הנותן מזרעו למולך (ויקרא כ ה) 'וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ' וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם', וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם הוּא חָטָא, מִשְׁפַּחְתּוֹ מֶה חָטְאַת כדי שתיענש, אלא לוֹמַר לְךָ, אֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס – גובה מס הנוטל ממון שלא כדין, שֶׁאֵין בני המשפחה כּוּלָּהּ נחשבים מוֹכְסִין כמותו, וְכן אין משפחה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִסְטִים, שֶׁאֵין בני המשפחה כּוּלָּהּ נחשבים לִסְטִים כמותו. והטעם לכך, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַפִּין עָלָיו – מסתירים את חטאיו ומגינים עליו. הרי שגם בשאר עבירות נפרעים ממשפחתו של החוטא.

מתרצת הגמרא: עדיין יש חילוק בין העבירות, דְּהָתָם – בשאר העבירות, נפרעים ממשפחת החוטא בְּדִינָא אַחֲרִינָא – בדין אחר, כלומר בעונש קל יותר מעונשו של החוטא עצמו, ואילו הָכָא – בשבועת שקר, בְּדִינָא דִּידֵיהּ – נפרעים ממשפחת החוטא באותו דין שנפרעים מהנשבע לשקר בעצמו, כִּדְתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בפסוק לגבי המעביר מזרעו למולך (ויקרא כ ה) 'וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה בא הכתוב ללמדנו, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בתחילת הפסוק, 'וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ', יָכוֹל הייתי לומר שכָּל הַמִּשְׁפָּחָה כּוּלָּהּ בְּהִיכָּרֵת – נענשת בכרת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹתוֹ', ללמד שרק אוֹתוֹ הענישה התורה בְּהִיכָּרֵת, וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כּוּלָּהּ בְּהִיכָּרֵת. והבדל זה בין החוטא לבין משפחתו הוא רק בשאר העבירות, אבל בשבועת שקר נפרעים ממשפחת החוטא באותו עונש של הנשבע לשקר עצמו.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ – מהחוטא עצמו בלבד, וְאילו כָּאן בשבועת שקר נפרעים מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ (שֶׁנֶּאֱמַר אָלָה וְכַחֵשׁ וּכְתִיב עַל כֵּן תֶּאֱכַל הָאָרֶץ, וְאִימָא עַד דְּעָבֵיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ, לֹא קָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב מִפְּנֵי אָלָה אֲבֵלָה הָאָרֶץ). שואלת הגמרא: וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, מִכָּל הָעוֹלָם לֹא – וכי אין נפרעים מכל העולם מחמת החוטא, וְהָכְתִיב (ויקרא כו לז) 'וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו', והיינו שיכשלו ויענשו אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, ופסוק זה מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בְּזֶה, כלומר כפי שגובים את החוב מהערב של הלוה, כך נפרעים מכל אדם על העבירות של חבירו. ומוכח שגם בשאר עבירות נענשים שאר העולם ולא רק בשבועת שקר.

א, יב – וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ויקוצו מפני בני ישראל

א. וימת יוסף, כמו שבמצרים מת יוסף קודם אחיו, כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג וירבו צרות רבות ורעות בהריגת משיח בן יוסף וכל אחיו הנלוים עמו, ואף על פי שמת יוסף אלהיהם לא מת, חי וקיים הוא, ובני ישראל פרו וישרצו וכו' ויבא משיח בן דוד לגאלם, ויתקיים רמז שמות בני ישראל על העתיד ויתקיים פקידה כפולה כמ"ש (בראשית נ, כד) פקוד יפקוד.

וכמו שקם עליהם מלך חדש במצרים ורצה להכרית מעם, כן יקום לעתיד גוג ומגוג וכמ"ש עתה הבה נתחכמה לו למושיען של ישראל, כן גוג ומגוג יאמר בלבו ללחום עם מושל בכל העולם ויקום על ה' ועל משיחו ואז כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, שמתוך צרה רווחה עת צרה היא ליעקב וממנה יושע, ומה שאירע לאבותינו במצרים יארע לנו שנאמר (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

חן טוב

א, כא – ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים

ב. איתא בפר"א הובא בילקוט שמות פסוק ויעש להם בתים בתי כהונה ומלכות וכו', יוכבד לכהונה ומרים למלכות שנאמר וקוץ הוליד את ענב וכו' והיתה מרים נשאת את כלב שנאמר ותמות עזובה ויקח לו את כלב את אפרת וגו' וכתיב (שמואל-א יז, יב) ודוד בן איש אפרתי, הא כל המקריב את עצמו מן השמים מקריב אותו ע"כ, ועיין מדרש רבה סדר כי תשא הרי דמרים נקרא אפרת והמלכות מבית דוד מגיע מצדה, ממה שהבטיח להוציא ממנה בתי מלכות, ובזה מבואר למה נקרא דוד בן איש אפרתי לומר שזכה למלכותו ממרים שנקראת אפרת על שם שישראל פרו ורבו על ידה.

ובזה מבואר מסורה, **וילך איש** שנים **וילך איש מבית לוי (רות א, א) וילך איש מבית לחם יהודה** ע"כ, והיינו לפי ששני הבטחות היתה ביד אלו המילדות אחת בתי כהונה שנית בתי מלכות, ונתקיים בתי כהונה ע"י שוילך איש מבית לוי, דהיינו ע"י עמרם ואשתו יוכבד, ונתקיים בתי מלכות ע"י שוילך איש מבית לחם וגו' והיינו מזרעו של אלימלך על ידי רות אשת מחלון וכאמור, וכבר בארנו שם דעל כן נתן פניו ללכת לשדה מואב מפני שצפה שמלכות בית יהודה צריך לצאת על ידי מואביות וע"ש.

זרע ברך פרשת במדבר

ב, כג – ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה

ג. רבני אשכנז פירשו, הובא הענין בספר לב ארי', דישראל היו צריכין לישב במצרים ת"ל שנה, ולא היו בשעבוד קשה אלא פ"ו שנה, והנה, ה' [פעמים] אלהים גימ' ת"ל, ונמצא, דישבו פ"ו שנה כמנין שם אלהים פעם אחד, ופשו שמ"ד שנה גימטר' ד' אלהים.

וז"ש בפסוק זה ה' פעמים אלקים, ותעל שועתם אל האלקים, וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים וכו' וירא אלקים את בני ישראל, וידע אלקים וכו', הרי ה' פעמים אלקים, שהיו צריכים לישב גימ' ת"ל שנה, ולא ישבו אלא פ"ו שנה נגד אלקים פעם אחת, ובזכות משה, שהי' לו אחד יתר על שמ"ד והי' מסטרא דקדושה, נגאלו.

ובספר תורת חיים, בחולין דף צ"א, כתב, דשמ"ד הנותרים השלמנו בד' גליות (וזהו הרמז מ"ש (דברים ד, כו) כי **השמ"ד** השמדון) כי הוא יתברך יודע חליפי שמ"ד שנים מקושי השעבוד כמה שנים יעלו, זהו תוכן דבריהם עש"ב.

ועל פי זה נבין, פסוק עובדי' (א, יח) והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ודלקו בהם ואכלום, ולא יהי' שריד לבית עשו כי פי ה' דיבר.

בית יעקב **א"ש** ובית יוסף **להב"ה**, גימטר' שמ"ג עם הכולל שמ"ד, שיהי' סוף וקץ לעבדות ת"ל, שהוא גי' לק"ש. ולכן, בית עשו לק"ש, גי' ת"ל, ודלקו בהם ואכלום, ולא יהי' שריד לבית עשו, כמו שהי' במצרים, שנשאר שמ"ד, כי פי ה' דיבר, והוא יודע החשבון, והעיקר הוא לעסוק בתורה **פרד"ס**, גימט' שמ"ד.

דברים אחדים (מהחיד"א) – דרוש ח"י, לשבת הגדול

ג, א – ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבוא אל הר האלקים חורבה

ד. ומשה הי' רועה את צאן יתרו חותנו וינהג את הצאן אחר המדבר אל הר האלקים חרבה. הכוונה על דרך דרוש, לרמוז מ"ש הפרשת דרכים (דרוש ח') בכוונת המדרש שלא מת משה במדבר אלא להביא עמו דור המדבר, שהיא עפמ"ש בגמרא אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי, למנוחה זאת אינם באים אלא למנוחה אחרת, והיינו לימות המשיח, אמנם ידוע אם הי' משה בא לארץ שלא הוי עבודה זרה בישראל, כי הי' עולם התיקון, ולא הוי נחרב הבית אשר נחרב ע"י עון זה כמבואר בקר' ולא הוי ישראל גולים, ולא הוי אלא מנוחה אחרת, ולא הוי תקנה לדור המדבר. נמצא כי מיתת מרע"ה במדבר הי' סיבה לתקנת דור המדבר עכ"ל.

והנה משה רבינו ע"ה הי' בעלה דמטרוניתא, והקב"ה חתן שלו, וגם יתואר הקב"ה בשם יתר, ע"ש יתר מרעהו צדיק (משלי יב, כו), וישראל הם צאן מרעיתו של הקב"ה, ומשה רעיא מהימנא דידהו, כ"ז מבואר ונגלה (בזוה"ק).

וזה שרמז הכתוב ומשה הי' רועה את צאן יתרו חותנו, שהי' רועה ומנהיג ישראל שהם צאנו של הקב"ה, המתואר יתרו כנ"ל, והוא חותנו של משה כנ"ל, אמנם וינהג את הצאן רק אחר המדבר ולא יותר, כי לא הכניסם לארץ ישראל, ומאי טעמא היתה כזאת כי ויבוא אל הר האלקים חורבה, כדי להביאם אחר כך אל הר האלקים המעותד במהרה בימינו אמן, אחר שיחרב וכנ"ל.

ספרי ר' נתן אדלר – תורת אמת

◆ יום ראשון י"ג טבת ◆

א (א) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:**

א וְאֵלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וֶאֱנַשׁ בֵּיתֵהּ עַלוּ:

רש"י ◄ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָן, חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה) ◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ שיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט

רַק הַ"שֵּׁמוֹת", הֶאָרָה שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בָּאוּ לְמִצְרַיִם, בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם־הַזֶּה בִּכְלָל וְשֶׁל הַגָּלוּת בִּפְרָט (מִצְרַיִם מִלְּשׁוֹן מֵיצַר וּגְבוּל), אֲבָל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לָבוֹא בַּגָּלוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת שמות תשמ"ו. התוועדויות תשמ"ו כרך ב, עמ' 351 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)

בְּשֵׁם הַפָּרָשָׁה מִתְבַּטֵּא תֹּכֶן הַפָּרָשָׁה, וְכָאן לִכְאוֹרָה יֵשׁ נִגּוּד מְחֻלָּט בֵּין שֵׁם הַפָּרָשָׁה לְבֵין תָּכְנָהּ: הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ עוֹסֶקֶת בְּעִנְיַן הַשַּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת, וְאִלּוּ 'שְׁמוֹת' מְבַטֵּא אֶת עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁהֵרֵי "עַל שֵׁם גְּאֻלָּתָן נִקְרְאוּ", וְהַגְּאֻלָּה גַּם הָיְתָה "בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא שִׁנּוּ שְׁמָם"?

וְהַבֵּאוּר: הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר וְהִפּוּכוֹ. מִצַּד אֶחָד הוּא מַעְלִים עַל עֶצֶם הָאָדָם, וְאֵינוֹ מְגַלֶּה דָּבָר עַל מַהוּתוֹ, וּמִצַּד שֵׁנִי – הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַד שֶׁהַקְּרִיאָה בִּשְׁמוֹ שֶׁל אָדָם הִיא דֶּרֶךְ לְהָעִירוֹ מֵעֵלָפוֹן. מֵעֵין זֶה מָצוּי גַּם בַּגָּלוּת – מִצַּד אֶחָד הִיא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהִיא אֶפְשָׁרִית רַק כְּשֶׁהָעֶצֶם אֵינוֹ גָּלוּי; וּמִצַּד שֵׁנִי, כַּאֲשֶׁר מְגַלִּים אֶת הָעִנְיָן הַפְּנִימִי בַּגָּלוּת, מְבִיאִים אֶת הַגְּאוּלָה, שֶׁעִנְיָנָהּ גִּלּוּי עַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ל עמ' 253 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה (א, א)

הַהֶבְדֵּל בְּפַשְׁטוּת בֵּין סֵפֶר בְּרֵאשִׁית לְסֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁבְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית מְסֻפָּר עַל תּוֹלְדוֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שֶׁזּוֹ הַהֲכָנָה לִיצִירַת עַם־יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ בְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסֻפָּר סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּנְתִינַת הַתּוֹרָה.

אֲבָל אִם כָּךְ, לָמָּה הַתְחָלַת סֵפֶר שְׁמוֹת אֵינָהּ בְּסִפּוּר **יְצִיאַת** מִצְרַיִם, שֶׁאָז נוֹלַד עַם־יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא **בְּגָלוּת** מִצְרַיִם דַּוְקָא? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁבְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסֻפָּר סִפּוּר לֵידַת עַם־יִשְׂרָאֵל וּנְתִינַת הַתּוֹרָה, אֲבָל הַהַתְחָלָה שֶׁל סִפּוּר זֶה אֵינָהּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, וְאַף לֹא בִּיצִיאַת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, אֶלָּא דַּוְקָא **בְּגָלוּת** מִצְרַיִם, הַמְסַמֶּלֶת אֶת הֵירִידָה לַ'מִּצְרַיִם' וְהַגְּבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם בִּכְלָל.

מִכַּיָּון שֶׁתַּכְלִית הַתּוֹרָה הִיא בֵּרוּר הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בְּתוֹךְ גָּלוּת מִצְרַיִם, בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָנֵי מִצְרַיִם נִכְנְסוּ לִרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, לִתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ו, עמ' 7 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל... שִׁבְעִים נָפֶשׁ (א, א־ה)

שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כִּצְבָא הַשָּׁמַיִם. נֶאֱמַר כָּאן "שְׁמוֹת" וְנֶאֱמַר בַּכּוֹכָבִים "שֵׁמוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא". אַף הַקָּבָּ"ה, כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מָנָה מִסְפָּרָם כַּמָּה הָיוּ (מדרש רבה).

מִסְפָּר, מֵעֶצֶם טִיבוֹ, מַבְלִיט אֶת הַמְכַנֶּה־הַמִּשְׁתָּף שֶׁל הַדְּבָרִים

ספורנו

וְסִפֵּר בְּסִפְרוֹ הַשֵּׁנִי, כִּי מֵאָז הֵחֵל זֶרַע יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּל בְּרִית אֲבוֹתָם בְּמִצְרַיִם, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד יְחֶזְקֵאל בְּאָמְרוֹ "וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי, אִישׁ אֶת שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ, וְאֶת גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ, וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם, לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם" (יחזקאל כ, ח), הָיוּ לַעֲבָדִים בְּפָרֶךְ, עַד אֲשֶׁר שָׁבוּ קְצָתָם וְהִתְפַּלְּלוּ, וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם.

וְסִפֵּר רִאשׁוֹנָה, כִּי כַּאֲשֶׁר חָפֵץ בִּיקָרָם דִּבֵּר אֲלֵיהֶם פָּנִים בְּפָנִים, וּבָזֶה זָכוּ אֶל עֲדִי רוּחָנִי וְזוּלָתוֹ בְּהַר חוֹרֵב. וְהַמָּה מָרוּ וְהִתְנַצְּלוּ אֶת עֲדִיָּם, וְסִלְּקוּ שְׁכִינָה מֵאִתָּם.

וְסִפֵּר שֵׁנִית, כִּי בְּכָל זֹאת לֹא חָדַל הָאֵל יִתְבָּרֵךְ לְתַקֵּן עִנְיָנָם בְּאֹפֶן מָה לְשָׁכְנוֹ בְּתוֹכָם, וְצִוָּה עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלִים וְתִקּוּן כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם, וּבָזֶה הֵשִׁיב שְׁכִינָתוֹ לְתוֹכָם אַחַר תַּכְלִית הַקִּלְקוּל וְהַיֵּאוּשׁ. וּבְכֵן סִיֵּם סִפְרוֹ הַשֵּׁנִי.

א (א) **אֵלֶּה.** הַנִּזְכָּרִים בְּכָאן הָיוּ רְאוּיִים לְהִוָּדַע בְּשֵׁם, כִּי כָּל אֶחָד מֵהֶם רָאוּי לִהְיוֹת נֶחְשָׁב אִישׁ עַל שְׁמוֹ הַמּוֹרָה עַל צוּרָתוֹ הָאִישִׁיּוּת. וְאֵלֶּה כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם הָיוּ לִמְאוֹרוֹת, וְלֹא יָצָא הַדּוֹר לְתַרְבּוּת רָעָה. אָמְנָם אַחֲרֵי מוֹתָם לֹא הָיוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁבִּבְנֵיהֶם כָּל כָּךְ חֲשׁוּבִים בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם. תורה ב

הַנִּמְנִים, וּמְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַהֶבְדֵּלִים הַקַּיְמִים בֵּינֵיהֶם. לְעֻמַּת זֹאת, קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמְּיֻחָד וְהַשּׁוֹנֶה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל פְּרָט וּפְרָט בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

בְּכָל יְהוּדֵי קַיְמוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וּקְרִיאַת "שֵׁם". **מִסְפָּר** רוֹמֵז לִנְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת שֶׁהִיא שָׁוָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת **שֵׁם** רוֹמֶזֶת לַסְּגוּלָה וְלַיִּתְרוֹן הַמְיַחֲדִים כָּל יְהוּדִי.

לָכֵן הִתְבַּטְּאָה חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ גֹּדֶל חִבָּתָם, הֵן מִצַּד נְקוּדַּת הַיַּהֲדוּת הַמִּשְׁתָּפֶת לְכֻלָּם, וְהֵן מִצַּד מַעֲלָתוֹ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל כָּל יְהוּדִי וִיהוּדִי כִּפְרָט. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה **מִסְפָּר** לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם **שֵׁמוֹת** יִקְרָא".

(ב) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:

ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:

(ג) יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:

ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

(ה) וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם:

ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה בְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם•** וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים, וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף:

הוּא יוֹסֵף הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְעָמַד בְּצִדְקוֹ.

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא:

ו וּמִית יוֹסֵף וְכָל אַחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא:

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלְּדוּ וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן:

רש"י◄ **וַיִּשְׁרְצוּ•** שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד.

(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף:

ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל מִצְרָיִם דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת יוֹסֵף:

רש"י◄ **וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ•** רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (סוטה יא). **אֲשֶׁר לֹא יָדַע•** עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע (כך גרס רא"ם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 10)

חָדָשׁ מַמָּשׁ .. שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (רש"י א, ח) רַב, שֶׁדִּקְדֵּק בְּהוֹרָאַת אִסּוּר וְהֶתֵּר, אוֹמֵר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם **לַמָּקוֹם**; וּשְׁמוּאֵל, שֶׁהָיָה רָגִיל לִפְסֹק דִּינֵי מָמוֹנוֹת, סָבוּר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם **לַחֲבֵרוֹ**. **שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו** – רִשְׁעוּת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם **לַחֲבֵרוֹ**, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף גָּמַל לוֹ טוֹב; אַךְ לֹא כָּל־כָּךְ בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ אֵלָיו

ספורנו

(ו) **וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא.** כָּל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא בָּא הַדּוֹר לְקִלְקוּל גָּמוּר כָּל יְמֵיהֶם. תורה ז

(ז) **פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ.** וְאַחַר שֶׁמֵּתוּ כָּל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ נָטוּ לְדַרְכֵּי שְׁרָצִים, שֶׁרָצִים לִבְאֵר שָׁחַת. וּבְכֵן, תורה ח

(ח) **וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה זִכְרוֹן מְמֻנּוּ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים לַמְּלָכִים בְּלִי סָפֵק, בִּפְרָט בְּעִנְיַן הַחֹמֶשׁ אֲשֶׁר שָׁם לְחֹק (בראשית מז, כו), לֹא עָלְתָה עַל לֵב הַמֶּלֶךְ הֶחָדָשׁ אֶפְשָׁרוּת הֱיוֹתוֹ מִזֶּה הָעָם, וְשֶׁהָיָה עִם זֶה רָאוּי לְשֵׂאת פָּנִים לְעַמּוֹ בַּעֲבוּרוֹ. תורה ט

וְקִבְּלוּ מַלְכוּתוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ הַצְדָּקָה מִשָּׁמַיִם (לְדַעְתּוֹ) לִשְׁלֹט בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ. **חָדָשׁ מַמָּשׁ** – רִשְׁעוּת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם **לַמָּקוֹם**, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ אֲמִתְּלָא זוֹ כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא; אַף לֹא כָּל־כָּךְ בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף לֹא גָּמַל לוֹ טוֹב.

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:

ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין מִנָּנָא:

(י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי יְעַרְעֵנָּנָא קְרָב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סַנְאָנָא וִיגִיחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא:

רש"י◄ **הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ•** כָּל "הָבָה", לְשׁוֹן הֲכָנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוֹמַר: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְכָךְ. **נִתְחַכְּמָה לוֹ•** לָעָם. נִתְחַכְּמָה מַה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: נִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוּנָם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הֵבִינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הוּא מֵבִיא עַל אֻמָּה אַחַת, בְּרַשׁ"י יָשָׁן). **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ•** עַל כָּרְחֵנוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּאֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתַב: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ.

(יא) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:

יא וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנִין מַבְאִישִׁין בְּדִיל לְעַנּוֹאֵהוֹן בְּפָלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵּית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס:

רש"י◄ **עָלָיו•** עַל הָעָם. **מִסִּים•** לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמַהוּ הַמַּס? שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה. **לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם•** שֶׁל מִצְרַיִם. **עָרֵי מִסְכְּנוֹת•** כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה פב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה", גִּזְבָּר הַמְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת (שמות רבה). **אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס•** שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ, וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר.

(יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יב וּכְמָא דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגֵן וְכֵן תַּקִּיפִין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ•** בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעַנּוֹת, כֵּן לֵב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ. **כֵּן יִרְבֶּה•** כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, אַתֶּם אוֹמְרִים: פֶּן יִרְבֶּה, וַאֲנִי אוֹמֵר: כֵּן יִרְבֶּה. **וַיָּקֻצוּ•** קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: הַמִּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקַל לְהָבִין). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

(יג) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:

יג וְאַפְּלָחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ:

רש"י◄ **בְּפָרֶךְ•** בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבַּרְתּוֹ.

ספורנו

(י) **הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ.** לְבוֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין.

וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. מֵעַצְמוֹ, מִבִּלְתִּי שֶׁנְּגָרֵשׁ בְּכֹחַ בִּלְתִּי סִבָּה מִבַּאֶרֶת, לָתֵת אוֹתָנוּ לִשְׁמִצָּה בְּקָמֵינוּ. וְזֶה נַעֲשָׂה **פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה.** כִּי תִקָּרֶאנָה רָעוֹת וְצָרוֹת שֶׁל אֵיזוֹ מִלְחָמָה, כְּמוֹ "וַתִּכַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ" (שמואל ב יג, לט), נָפֶשׁ דָּוִד.

וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ. כִּי בִּהְיוֹתָם נִבְדָּלִים מִמֶּנּוּ בַּמִּילָה וּבִלְשׁוֹן וּבְדַעוֹת הָעִבְרִים, בְּאֹפֶן שֶׁ"לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעִבְרִים לֶחֶם" (בראשית מג, לב), הֵם לָנוּ לְאוֹיְבִים בְּלִי סָפֵק, וְיִגְלוּ שִׂנְאָתָם אָז בְּעֵת צָרוֹת הַמִּלְחָמָה. תורה יא

(יא) **לְמַעַן עַנֹּתוֹ.** כְּדֵי שֶׁיַּסְכִּימוּ לָצֵאת אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת.

וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת. וְהֵם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְמַס לִבְנוֹת אֶת הֶעָרִים. תורה יב

(יג) **וַיַּעֲבִדוּ.** כִּשְׁרָאוּ אוֹתָם מְבַזִּים עַצְמָם לִפְעֻלָּה פְּחוּתָה – שָׂמוּ אוֹתָם לַעֲבָדִים, וְזֶה כְּפִי מַה שֶּׁהָיוּ מוֹסִיפִים חַטָּאת עַל חַטָּאת (ע"פ ישעיה ל, א) כֵּן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ (א, יג)

הָרַמְבַּ"ם (הלכות עבדים פ"א) מַגְדִּיר "עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ" – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא נְטוּלַת קִצְבָּה וְתוֹעֶלֶת.

גַּם כַּיּוֹם רַבִּים 'מְשׁוּעְבָּדִים' בְּעֵסֶק פַּרְנָסָתָם, בִּבְחִינַת 'עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ'. עַל־פִּי תּוֹרָה אֵין לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּעֲסָקָיו, וְאָסוּר שֶׁהָעֵסֶק יִמְנַע מִמֶּנּוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְלִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה. מְלָאכָה כָּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קִצְבָּה, כַּאֲשֶׁר רַק שָׁעוֹת מְסֻיָּמוֹת מֻקְדָּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסֻיֶּמֶת שֶׁל תְּשׁוּמֶת־לֵב. אָז יֵשׁ לִמְלָאכָה זוֹ גַּם תּוֹעֶלֶת – הִיא כְּלִי רָאוּי לְהַמְשָׁכַת בִּרְכַּת ה'.

וּמִכְּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו. כַּאֲשֶׁר אָדָם שֶׁשָּׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בִּמְלַאכְתּוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קִצְבָּה (כִּי הוּא שָׁקוּעַ בָּהּ כָּל־כֻּלּוֹ, וְכָל עִתּוֹתָיו מֻקְדָּשׁוֹת לָהּ), וְאַף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמֶּנָּה אֶת הַתּוֹעֶלֶת הָרְאוּיָה (כִּי אֵינָהּ כְּלִי מַתְאִים לְבִרְכַּת ה').

(יד) וַיְמָרֲרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃

יד **וְאַמְרָרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפָלְחָנָא קָשְׁיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וּבְכָל פָּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְלָחוּ בְהוֹן בְּקַשְׁיוּ׃**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 487 – מתוך 'התקשרות')

וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה (א,יד)

"וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – הַמִּצְרִים יָרְדוּ תְּחִלָּה **לְחַיֵּיהֶם הָרוּחָנִיִּים** שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שֶׁרַק עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר לְהָחִיל אֶת הַהַגְדָּרָה "חַיִּים") וְהֶעֱרִימוּ קְשָׁיִים בְּכָל הַנּוֹגֵעַ לִשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת.

"בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה" – כַּאֲשֶׁר הָעָם נִכְנַע לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, גָּרַם הַדָּבָר בַּעֲקִיפִין לְשִׁעְבּוּד גַּשְׁמִי, "עֲבוֹדָה קָשָׁה" כְּמַשְׁמָעוּתָהּ. אִם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת.

תּוֹפָעָה זוֹ חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַגָּלֻיּוֹת שֶׁל עַמֵּנוּ.

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃

טו **וַאֲמַר מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְחַיָּתָא יְהוּדַיָּתָא דְּשׁוּם חָדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיֵתָא פּוּעָה׃**

רש"י◄ **לַמְיַלְּדֹת** • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן קַל, וְיֵשׁ לָשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמְשַׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמְדַבֵּר, כָּךְ מוֹלִיד וּמְיַלֵּד. **שִׁפְרָה** • זוֹ יוֹכֶבֶד, עַל שֵׁם שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. **פּוּעָה** • זוֹ מִרְיָם, עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעָה וּמְדַבֶּרֶת וְהוֹגָה לַוָּלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפַיְּסוֹת תִּינוֹק הַבּוֹכֶה (שם). **פּוּעָה** • לְשׁוֹן צְעָקָה, כְּמוֹ: (ישעיה מב) כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה.

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃

טז **וַאֲמַר כַּד תֶּהְוְיָן מוֹלְדָן יָת יְהוּדַיָּתָא וְתֶחְזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תִּקְטְלַן יָתֵהּ וְאִם בְּרַתָּא הִיא וּתְקַיְּמִנַּהּ׃**

רש"י◄ **בְּיַלֶּדְכֶן** • כְּמוֹ בְּהוֹלִידְכֶן. **עַל הָאָבְנָיִם** • מוֹשַׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מַשְׁבֵּר, וְכָמוֹהוּ: (ירמיה יח) "עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם". מוֹשַׁב כְּלִי אֱמָנוּת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס. **אִם בֵּן הוּא וְגוֹ'** • לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו שֶׁעָתִיד לְהִוָּלֵד בֵּן הַמּוֹשִׁיעַ אוֹתָם. **וָחָיָה** • וְתִחְיֶה.

ספורנו

אָבְדָה עֲצָתָם וְיָצְאוּ מֵרָעָה אֶל רָעָה (עפ"י ירמיה ט, ג). תורה יד

(יד) **וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם.** כַּאֲשֶׁר הוֹסִיפוּ לַחֲטֹא בְּדֵעוֹת וּבְמַעֲשִׂים, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ "וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי, אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ, וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם" (יחזקאל כ, ח), וְכֵן הָיְתָה יַד צָרֵיהֶם עֲלֵיהֶם הָלוֹךְ וְקָשָׁה. תורה טו

(טו) **לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת.** לְאוֹתָן שֶׁהָיוּ בְּעִיר מִצְרַיִם, כִּי אָמְנָם בְּעַם כָּל כָּךְ רַב לֹא הָיוּ שְׁתֵּי מְיַלְּדוֹת בִּלְבָד. אֲבָל אַחַר שֶׁבָּגְדוּ בַּמֶּלֶךְ מְיַלְּדוֹת מִצְרַיִם, אַחַר שֶׁדִּבֶּר לָהֶן הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ, לֹא שָׂם לִבּוֹ לִבְטֹחַ בִּמְיַלְּדוֹת שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת. תורה טז

(יז) **וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יז וּדְחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וְלָא עַבְדָא כְּמָא דְּמַלִּיל עִמְּהֵן מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם וְקַיְּמָא יָת בְּנַיָּא:

רש"י ◄ **וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים** • מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן (סוטה שם). תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן, וְקַיְּמָא. וְהַשֵּׁנִי, וְקַיְּמִתּוּן, לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן עִבְרִית לְנְקֵבוֹת רַבּוֹת, תֵּיבָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פָּעַלוּ וּלְשׁוֹן פְּעַלְתֶּם, כְּגוֹן: (שמות ב) "וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי", לְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ" לִזְכָרִים. "וַתִּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם", לְשׁוֹן דִּבּוּרָתָן, כְּמוֹ "וַתְּדַבְּרוּ" לִזְכָרִים. וְכֵן (יחזקאל יג) "וַתְּחַלְּלֻנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי", לְשׁוֹן עָבָר חִלֻּלָתָן, כְּמוֹ "וַתְּחַלְּלוּ" לִזְכָרִים.

◆ יום שני י"ד טבת ◆

(יח) **וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יח וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין עֲבַדְתִּין יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְקַיֶּמְתִּין יָת בְּנַיָּא:

(יט) **וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:**

יט וַאֲמָרָא חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כִּנְשָׁיָא מִצְרָיָתָא יְהוּדַיָּתָא אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן עַד לָא עַלַת לְוָתְהֶן חַיָּתָא וִילִידָן:

רש"י ◄ **כִּי חָיוֹת הֵנָּה** • בְּקִיאוֹת כְּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת "חַיָּתָא". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (שם ושמות רבה) חֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת. וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת? — "גּוּר אַרְיֵה", "זְאֵב יִטְרָף", "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ", "אַיָּלָה שְׁלוּחָה", וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ, חֲרֵי הַכָּתוּב כּוֹלְלָן, "וַיְבָרֶךָ אוֹתָם". וְעוֹד כְּתִיב: (שם יט) "מָה אִמְּךָ לְבִיאָה".

(כ) **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד:**

כ וְאוֹטֵיב יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא:

רש"י ◄ **וַיֵּיטֶב** • הֵטִיב לָהֶן, וְזֶה חִלּוּק בְּתֵיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ ב' אוֹתִיּוֹת, וְנָתַן לָהּ ו"ו יו"ד בְּרֹאשָׁהּ, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיַּפְעִיל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּצֵירֵ"י שֶׁהוּא קָמַץ קָטָן (אוֹ בְּסֶגוֹל שֶׁהוּא פַּתָּח קָטָן), כְּגוֹן: "וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת", "וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה" (איכה ב) — הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה. וְכֵן: "וַיְגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית" (דברי הימים ב לו) דְּנִבוּזַרְאֲדָן, הִגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית. "וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב" (שופטים טו) — הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ, כָּל אֵלּוּ לְשׁוֹן הִפְעִיל אֶת אֲחֵרִים. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּחִירֵ"ק, כְּגוֹן: "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו" — לְשׁוֹן הוּטַב, וְכֵן: "וַיֶּרֶב הָעָם" — נִתְרַבָּה הָעָם. "וַיִּגֶל יְהוּדָה" - הָגְלָה יְהוּדָה, "וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה" — פָּנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַל תְּשִׁיבֵנִי: וַיֵּלֶךְ, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּרֶד, וַיֵּצֵא, לְפִי שֶׁאֵינָן מִגִּזְרָתָן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי הַיּוּ"ד יְסוֹד בָּהֶן: יָרַד, יָצָא, יָשַׁב, יָלַךְ — יוּ"ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ. **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת** • מַהוּ הַטּוֹבָה?.

(כא) **וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:**

כא וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין:

רש"י ◄ **וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים** • בָּתֵּי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים: "וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ", כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד, וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (שם).

ספורנו

(יח) **מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן.** שֶׁבְּגַדְתֶּן בִּי, כִּי הִנֵּה כְּשֶׁצִּוִּיתִי לֹא מֵאַנְתֶּן לַעֲשׂוֹת מִצְוָתִי, וּבְטַחְתִּי בְּכֶן שֶׁתְּמִימוּ אֶת הַיְלָדִים, וְתוֹחַלְתִּי נִכְזָבָה. **וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים.** וְלֹא דַּי שֶׁלֹּא עֲשִׂיתֶן מִצְוָתִי לַהֲמִיתָן, כִּי גַּם נְתַתֶּם עֵצוֹת לְהַחֲיוֹתָם. תורה יט

(יט) **כִּי חָיוֹת הֵנָּה.** בְּקִיאוֹת בִּמְלֶאכֶת הַמְיַלֶּדֶת, וְאִם נַחְפֹּץ לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד (רש"י א, כא) אֵינוֹ מְפֹרָשׁ "כְּהֻנָּה מֵאַהֲרֹן וּלְוִיָּה מִמֹּשֶׁה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשַׁ"י מְסֻפָּק בְּפֵרוּשׁ הַדְּבָרִים: הַאִם הַכַּוָּנָה שֶׁנִּתְּנָה כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וּלְוִיָּה לְמֹשֶׁה, אוֹ שֶׁמָּא אַף הַכְּהֻנָּה נִתְּנָה לְמֹשֶׁה. וְסָפֵק זֶה תָּלוּי בִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת בְּרַשַׁ"י לְהַלָּן (ד, יד) הַאִם מֹשֶׁה נֶעֱנַשׁ בְּכָךְ שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ הַכְּהוּנָּה.

(כב) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן׃ פ

כב **וּפַקִּיד פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דִּיתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תִּרְמֻנֵּהּ וְכָל בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן׃**

רש"י ◄ **לְכָל עַמּוֹ** • אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר. יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: הַיּוֹם נוֹלָד הַמּוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בְּמַיִם. לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיִּלּוֹד לָעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 – מתוך 'לקראת שבת')

גְּזֵרַת הַיְּאוֹר הָרוּחָנִית

כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: (א, כב)

גְּזֵרַת פַּרְעֹה הָיְתָה רַק עַל הַבָּנִים, וְלֹא עַל הַבָּנוֹת. לְפִי זֶה אֵינוֹ מוּבָן: מַדּוּעַ הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת "וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" בְּפָסוּק שֶׁמְּדַבֵּר עַל הַגְּזֵרָה, וַהֲרֵי מִכֹּחַ מַשְׁמַע שֶׁ"וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" הוּא גַּם חֵלֶק מֵהַגְּזֵרָה!

הַבֵּאוּר בָּזֶה:

כַּוָּנָתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה בְּ"תְּחַיּוּן" שֶׁל הַבָּנוֹת הִיא לְחַנֵּךְ אֶת חַיֵּיהֶן לְפִי אֹרַח הַחַיִּים שֶׁל הַמִּצְרִים, וּבְכָךְ לְהָמִית אֶת נִשְׁמָתָן. לָכֵן הָיְתָה זוֹ גְּזֵרָה כֹּה חֲמוּרָה, עַד שֶׁהִיא נִכְלְלָה בַּפָּסוּק יַחַד עִם גְּזֵרַת הַבָּנִים – הַמָּוֶת בְּפֹעַל. בְּמִדָּה מְסֻיֶּמֶת "קָשָׁה מִיתָה רוּחָנִית יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית"!

גְּזֵרָה זוֹ גַּם מְרֻמֶּזֶת בִּגְזֵרַת הַשַּׁלְכַת הַיְּלוֹדִים לַיְּאוֹר. הַנִּילוּס שִׁמֵּשׁ עֲבוּר הַמִּצְרִים עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵם הִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ כְּדֵי: א. הֲמָתַת גּוּפָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַבָּנִים). ב. הֲמָתַת נִשְׁמָתָם (הַבָּנוֹת) – גָּלוּת מִצְרַיִם הָרוּחָנִית.

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃

א **וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסִיב יָת בַּת לֵוִי׃**

רש"י ◄ **וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי** • פָּרוּשׁ הָיָה מְמֻנֶּה מִפְּנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה, (וְחָזַר וּלְקָחָהּ. וְזֶהוּ "וַיֵּלֶךְ", שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ, שֶׁאָמְרָה לוֹ: גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה: אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת. בְּרַשַׁ"י יָשָׁן) וְהֶחֱזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לִקּוּחִין שְׁנִיִּים. וְאַף הִיא נֶהְפְּכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה, וּבַת ק"ל שָׁנָה הָיְתָה, שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת, וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים נִשְׁתַּהוּ שָׁם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ, הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם־כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי.

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃

ב **וְעַדְיָאַת אִתְּתָא וִילִידַת בְּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין׃**

רש"י ◄ **כִּי טוֹב הוּא** • כְּשֶׁנּוֹלַד, נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה (סוטה שם).

(ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃

ג **וְלָא יְכִילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסִיבַת לֵהּ תֵּבוּתָא דְּגוֹמֶא וְחַפָּתַהּ בְּחֵמְרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוְיַאת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוְיַתֵהּ בְּיַעֲרָא עַל כֵּיף נַהֲרָא׃**

ספורנו

לְדַבֵּר שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, תִּהְיֶינָה מַרְגִּישׁוֹת בַּדָּבָר וְלֹא תִקְרֶאנָה עוֹד אוֹתָנוּ לְיַלֵּד, וְלַמֶּלֶךְ אֵין שׁוֹעֶה (ע"פ אסתר ג, ח) לְהָמִית אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם בִּלְבָד. תורה כ

ב (ב) **כִּי טוֹב הוּא.** יָפֶה, כְּמוֹ "כִּי טֹבֹת הֵנָּה" (בראשית ו, ב). רָאַתְהוּ יָפֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה מֻרְגָּל, וְחָשְׁבָה שֶׁזֶּה הָיָה לְתַכְלִית מְכֻוָּן מֵאֵת יוֹצְרוֹ, כִּי אָמְנָם יְפֵי הַתַּבְנִית יוֹרֶה עַל טוּב מֶזֶג הַחֹמֶר וּשְׁלֵמוּת הַכֹּחַ הַמְצַיֵּר. תורה ג

(ג) **וַתָּשֶׂם בַּסּוּף.** מְקוֹם שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתָהּ עוֹבְרֵי דֶּרֶךְ כְּשֶׁהָיְתָה מַנִּיחָה שָׁם

רש"י◄ **וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ •** שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ. וְהִיא יְלָדַתּוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקֻטָּעִין, וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט׳. **גְּמָא •** גֶּמִי בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַעַ"ז יונק"ו, וְדָבָר רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה. **בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת •** זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת. **וַתָּשֶׂם בַּסּוּף •** הוּא לְשׁוֹן אֲגַם, רושי"ל בְּלַעַ"ז, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה יט) "קָנֶה וָסוּף קָמַלּוּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

הָרוֹגָצ'וֹבִי מַסְבִּיר: יוֹכֶבֶד לֹא רָצְתָה לְהַצִּיל אֶת מֹשֶׁה עַל־יְדֵי הַנָּחַת הַתֵּיבָה בַּיְּאוֹר, מִפְּנֵי שֶׁ"הֵם הָיוּ עוֹבְדִים לַגִּילוּס", בְּהֶתְאֵם לַהֲלָכָה, שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה אֲפִילוּ לְצוֹרֶךְ הַצָּלָה, וְלָכֵן "וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל **שְׂפַת** הַיְּאוֹר". אַךְ כַּאֲשֶׁר "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְּאוֹר", וְהַכַּוָּנָה הִיא "שֶׁיָּרְדָה לִרְחוֹץ מִגִּלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ", הִיא בִּטְּלָה בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה־זָרָה "וְשׁוּב בָּאתָה הַתֵּיבָה בְּתוֹךְ הַיְּאוֹר".

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "וְלָמָּה הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ בַּיְּאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ חוֹשְׁבִין הָאַסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁכְּבָר הוּשְׁלַךְ לַמַּיִם וְלֹא יְחַפְּשׂוּ אַחֲרָיו" - הַגְּזֵרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" נִקְבָּעָה מִפְּנֵי שֶׁהָאַסְטְרוֹלוֹגִים רָאוּ שֶׁ"מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בַּמַּיִם הוּא נִידוֹן", לְפִיכָךְ "הִשְׁלִיכָה" יוֹכֶבֶד אֶת מֹשֶׁה לַיְּאוֹר וְ"כֵּיוָן שֶׁהוּשְׁלַךְ מֹשֶׁה לַמַּיִם, אָמְרוּ כְּבָר מוּשְׁלָךְ מוֹשִׁיעָן בַּמַּיִם ("וְלֹא יְחַפְּשׂוּ אַחֲרָיו") מִיַּד בִּטְּלוּ הַגְּזֵרָה" - עַל־יְדֵי־כָּךְ הִתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ".

כָּל הָעִנְיָנִים בַּתּוֹרָה מְדוּיָקִים לַחֲלוּטִין, וּמוּבָן, שֶׁשְּׁנֵי הַ"בִּיטּוּלִים" שֶׁנִּגְרְמוּ בְּקֶשֶׁר לְ"הַשְׁלָכַת" מֹשֶׁה לַיְּאוֹר - (א) בִּיטּוּל הָעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁבַּגִּילוּס, (ב) בִּיטּוּל גְּזֵרַת "כָּל הַבֵּן..." קְשׁוּרִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים לְמֹשֶׁה - מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

...מִכָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ מִסְתַּפֶּקֶת בַּסִּפּוּר הַכְּלָלִי עַל גְּזֵרַת פַּרְעֹה "אִם בֵּן הוּא **וַהֲמִיתֶן** אוֹתוֹ", אֶלָּא מְפָרֶטֶת גַּם אֶת אוֹפֶן בִּיצּוּעַ הַגְּזֵרָה "**הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ**", מוּבָן, שֶׁאֵין זֶה סְתָם פְּרָט בִּגְזֵרַת פַּרְעֹה אוֹ פְּרָט הַמַּסְבִּיר אֶת הַסִּבָּה לַגְּזֵרָה. אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן **עִקָּרִי** בְּגָלוּת מִצְרַיִם, וּבְכָךְ מִתְבַּטֵּאת הַמַּשְׁמָעוּת הַכְּלָלִית שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם.

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: תַּכְלִיתָהּ שֶׁל גְּזֵרַת פַּרְעֹה הִיא "**הַיְּאוֹרָה** תַּשְׁלִיכוּהוּ" - הַהַשְׁלָכָה **לַגִּילוּס** - לַעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. כְּלוֹמַר, פַּרְעֹה רָצָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל "יוּשְׁלְכוּ" וְ"יוּטְבְּעוּ" בְּתוֹךְ הָעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

הַמִּצְרִים עָבְדוּ לַגִּילוּס מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה מְקוֹר פַּרְנָסָתָם: כַּיָּדוּעַ, מִצְרַיִם אֵינָהּ אֶרֶץ גְּשׁוּמָה, וְהַצְּמִיחָה וְהַתְּבוּאָה וְכַדּוֹמֶה תְּלוּיִים בַּגִּילוּס הַ"עוֹלֶה" וּ"מַשְׁקֶה" אֶת הַשָּׂדוֹת.

עוּבְדָה זוֹ נוֹתֶנֶת מָקוֹם לַמַּחְשָׁבָה הַמּוּטְעִית, שֶׁפַּרְנָסַת מִצְרַיִם אֵינֶנָּה בָּאָה מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא מֵאֵת הַגִּילוּס [שֶׁהֵרֵי כְּשֶׁתְּלוּיִים בַּגְּשָׁמִים, אָז "הַכֹּל תּוֹלִין עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְחָשִׁים שֶׁתְּלוּיִים בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. אַךְ תְּלוּת זוֹ בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינֶנָּה נִיכֶּרֶת כַּאֲשֶׁר הַגִּילוּס "עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה"],

לְפִיכָךְ בְּאוֹפֶן פָּשׁוּט, הָפַךְ הַגִּילוּס לַעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. וְזֹאת הָיְתָה גְּזֵרַת פַּרְעֹה "הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" - גַּם יְהוּדִים יוּשְׁלְכוּ, חַס־וְחָלִילָה, אֶל מִתַּחַת לְמִגְבְּלוֹת הַטֶּבַע וְחוּקָיו.

(ד) **וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:**

ד **וְאִתְעַתְּדַת אֲחָתֵהּ מֵרָחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ:**

(ה) **וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְּאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְּאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ:**

ה **וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהּא מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא וְאוֹשִׁטַת יָת אַמְתַהּ וּנְסֵבְתַּהּ:**

רש"י◄ **לִרְחֹץ עַל הַיְּאֹר •** סָרַס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְּאֹר, לִרְחֹץ בּוֹ". **עַל יַד הַיְּאֹר •** אֵצֶל הַיְּאֹר, כְּמוֹ: (שמואל ב יד) "רָאוּ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי", וְהוּא לְשׁוֹן "יָד" מַמָּשׁ שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ.

ספורנו

אֶת הַתֵּבָה, וְעִם זֶה בָּחֲרָה בִּמְקוֹם הַסּוּף, לְהֶפֵךְ גְּזֵרַת הַשְׁלָכָתוֹ בַּיְּאוֹר לַעֲמִידָתוֹ בַּסּוּף עַל שְׂפַת הַיְּאוֹר. תורה ד

(ד) **לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ.** שֶׁחָשְׁבָה שֶׁיְּקַחֵהוּ אֵיזֶה מִצְרִי כִּשְׁאָר אֱסוּפֵי, כִּי רַבִּים אֲסוּפִים הָיוּ בְּמִצְרַיִם בְּלִי סָפֵק, כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ "וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם" (יחזקאל כג, כ). תורה ה

(ה) **לִרְחֹץ עַל הַיְּאֹר.** בְּחֶדֶר שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַיְּאוֹר וּמַבִּיט בּוֹ. כִּי אָמְנָם כְּבוּדָּהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה (ע"פ תהלים מה, יד), בְּלִי סָפֵק לֹא יָצְאָה אֶל הַיְּאוֹר.

וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת. לָכֵן לֹא שָׁלְחָה אַחַת מֵהֶן, שֶׁלֹּא הָיוּ אָז שָׁם עִמָּהּ.

וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ. הָאֲמָה הַמְשָׁרֶתֶת אוֹתָהּ אָז לִרְחֹץ. וְכָל זֶה בְּרָצוֹן אֱלֹהִי, שֶׁלֹּא תִּשְׁלַח אַחַת מֵהַנְּעָרוֹת הַחֲשׁוּבוֹת וְתִסְמֹךְ עָלֶיהָ, וְאוּלַי תִּבְחַר לְהַשְׁלִיכוֹ אֶל הַיְּאוֹר. תורה ו

(ו) **וַתִּפְתַּח** וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה
וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃

ו וּפְתַחַת וַחֲזַת יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי
וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמָרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין׃

רש"י ◄ **וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ** • אֶת מִי רָאֲתָה? — הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: שֶׁרָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם). **וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה** • קוֹלוֹ כְּנַעַר.

(ז) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ
אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃

ז וַאֲמָרַת אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאֵיזִיל וְאֶקְרֵי
לִיךְ אִתְּתָא מֵינַקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ
יָת רַבְיָא׃

רש"י ◄ **מִן הָעִבְרִיּוֹת** • מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירַתּוּ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינֹק, וְלֹא יָנַק, לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם).

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה
וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃

ח וַאֲמָרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אֵיזִילִי וַאֲזָלַת
עוּלֶמְתָּא וּקְרַת יָת אִמֵּהּ דְּרַבְיָא׃

רש"י ◄ **וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה** • הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעַלְמוּת, כְּעֶלֶם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה
הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃

ט וַאֲמָרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְיָא
הָדֵין וְאוֹנְקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת אַגְרָךְ
וּנְסִיבַת אִתְּתָא יָת רַבְיָא וְאוֹנְקַתֵּהּ׃

רש"י ◄ **הֵילִיכִי** • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה: הֵי שֶׁלִּיכִי (שמות רבה. סוטה שם).

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃

י וּרְבָא רַבְיָא וְאַיְתִיתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לַהּ
לְבַר וּקְרַת שְׁמֵהּ מֹשֶׁה וַאֲמָרַת אֲרֵי מִן מַיָּא
שְׁחַלְתֵּהּ׃

רש"י ◄ **מְשִׁיתִהוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁחַלְתֵּהּ — וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מֵחֲלָבָא. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי "מְשִׁיתִהוּ", לְשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר

(ו) **וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ.** "וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא", וְיָפֶה מְאֹד.
אֶת הַיֶּלֶד וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה. וְרָאֲתָה, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ "יֶלֶד", הָיָה "נַעַר בֹּכֶה". וְזֶה, כִּי הַוָּלָד, מֵעֵת הִוָּלְדוֹ עַד הֱיוֹתוֹ שָׁלֵם בְּגִדּוּל יִקָּרֵא "יֶלֶד", כְּעִנְיַן "הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ" הָאָמוּר בִּרְחַבְעָם (מלכים א יב, ח), וְכֵן "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מאוּם" הָאָמוּר בְּדָנִיֵּאל וַחֲבֵרָיו (דניאל א, ד). וּמֵעֵת הֱיוֹתוֹ מִתְנַעֵר וּמִתְנוֹעֵעַ בְּתְנוּעוֹת בִּלְתִּי שְׁלֵמוֹת לְהַשִּׂיג תַּכְלִית – יִקָּרֵא 'נַעַר'. וּמִזֶּה יִקָּרֵא כָּל מְשֻׁרֶת 'נַעַר', כִּי אָמְנָם רֹב תְּנוּעוֹתָיו בִּלְתִּי שְׁלֵמוֹת כְּפִי הַצָּרִיךְ לְהַשִּׂיג הַתַּכְלִית הַמְכֻוָּן מֵאֲדוֹנָיו. אָמַר, אִם כֵּן, שֶׁרָאֲתָה, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ "יֶלֶד" נוֹלַד מִקָּרוֹב, הִנֵּה הָיָה "נַעַר בֹּכֶה", מִתְנַעֵר בִּתְנוּעָה נִפְלָאָה מִבֶּן גִּילוֹ.
וַתַּחְמֹל עָלָיו. שֶׁיְּהֵא וָלָד נָאֶה וּמוּכָן לִשְׁלֵמוּת כָּזֶה נִזְרָק לַיְאוֹר.
וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה. אֵין זֶה אֲסוּפִי נוֹלָד מִזְּנוּת, בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן לִבְגֹד, כְּאָמְרוֹ "יַלְדֵי פֶשַׁע זֶרַע שָׁקֶר" (ישעיה נט, ד). תורה ז
(ז) **מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת.** שֶׁיִּהְיֶה הֶחָלָב יוֹתֵר נָאוֹת לְמִזְגּוֹ.
וְתֵינִק לָךְ. לֵעֲמֹד לְפָנַיִךְ, מֵאַחַר שֶׁלְּפִי יָפְיוֹ וְהַכְנוֹתָיו, לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב (ע"פ משלי כב, כט). תורה ח

שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מַשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגִּזְרַת מָשָׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים", שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ, לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מְשִׁיתִיהוּ, אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֵאָמֵר מִן קָם – הֲקִימוֹתִי, וּמִן שָׁב – הֲשִׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הֲבִיאוֹתִי, אוֹ מַשְׁתִּיהוּ, כְּמוֹ: (זכריה ג) "וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ". אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגִּזְרַת תֵּיבָה שֶׁפּוֹעֵל שֶׁלָּהּ מְיֻסָּד בְּהֵ"א בְּסוֹף הַתֵּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צִוָּה, פָּנָה, כְּשֶׁיָּבֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תָּבֹא הַיּוּ"ד בְּמָקוֹם הֵ"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, פָּנִיתִי, צִוִּיתִי.

◆ יום שלישי ט"ו טבת ◆

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו:

יא וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת אַחוֹהִי וַחֲזָא בְּפָלְחַנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרִי מָחֵי לְגֻבַר יְהוּדִי מֵאַחוֹהִי:

רש"י ◄ וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה • וַהֲלֹא כְּבָר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד"? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר: הָרִאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לִגְדֻלָּה, שֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ. וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם • (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלִבּוֹ לִהְיוֹת מֵצֵר עֲלֵיהֶם. אִישׁ מִצְרִי • (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מְמֻנֶּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידָם מִ"קְרוֹת הַגֶּבֶר" לְמְלַאכְתָּם. מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי • מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ, וּבַעֲלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ – כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעְלָהּ, וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם.

(יב) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל:

יב וְאִתְפְּנֵי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְּרֵהּ בְּחָלָא:

רש"י ◄ וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה • רָאָה מֶה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת, וּמֶה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ – כְּמַשְׁמָעוֹ. וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ • שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּר.

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ:

יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גֻּבְרִין יְהוּדָאִין נָצָן וַאֲמַר לְחַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי לְחַבְרָךְ:

רש"י ◄ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים • דָּתָן וַאֲבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן. נִצִּים • מְרִיבִים. לָמָּה תַכֶּה • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד. רֵעֶךָ • רָשָׁע כְּמוֹתְךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 – מתוך 'לקראת שבת')

הַכָּאָה הִיא חֵטְא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם

וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: (ב, יג)

וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "לָמָּה תַכֶּה – אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד".

יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ נִקְרָא רָשָׁע "אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ"?

הַהֶסְבֵּר:

תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא "לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ" (משנה ובריתא סוף קידושין). מוּבָן, שֶׁלְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר שֶׁבָּאָדָם יֵשׁ אֶת הַתַּכְלִית שֶׁלִּשְׁמָהּ נִבְרָא.

ספורנו

(י) **וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה.** מְמַלֵּט וּמוֹשֶׁה אֶת אֲחֵרִים מִצָּרָה.

וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ. הַטַּעַם שֶׁקָּרָאתִיו 'מֹשֶׁה' לְהוֹרוֹת שֶׁיְּמַלֵּט אֶת אֲחֵרִים הוּא, כִּי אָמְנָם מְשִׁיתִיהוּ מִן הַמַּיִם אַחַר שֶׁהָיָה מוּטָל בְּתוֹכָם. וְזֶה לֹא הָיָה כִּי אִם בִּגְזֵרַת עִירִין (ע"פ דניאל ד, יד), כְּדֵי שֶׁיְּמַלֵּט הוּא אֶת אֲחֵרִים. תורה יא

(יא) **וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם.** נָתַן לִבּוֹ לִרְאוֹת בָּעֲנִי אֶחָיו.

וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו. וּמִצַּד הָאַחֲוָה הִתְעוֹרֵר לְהִנָּקֵם. תורה יב

(יג) **וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע.** מִפְּנֵי הֱיוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶם אָחִיו לֹא הִתְעוֹרֵר לְהִנָּקֵם, אֲבָל הוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר. תורה יד

יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם נוֹעֶדָה לִנְתִינָה. לְמָשָׁל, "יָד הַמְּחַלֶּקֶת צְדָקָה" (תניא פכ"ג – כח, ב) וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. לָכֵן, אִם תְּמוּרַת הַשִּׁמּוּשׁ בַּיָּד לְהֵיטִיב לַזּוּלַת הִיא מְנֻצֶּלֶת לְמַטָּרָה הָפְכִּית, יֵשׁ בָּזֶה חֵטְא כְּלַפֵּי הַמָּקוֹם.

וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, עָצָם הַגְּבָהַת הַיָּד כְּדֵי לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ (אֲפִילוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא הִכָּהוּ בְּפֹעַל) כְּבָר מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַטָּרָה הַנּוֹגֶדֶת אֶת תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן הַחֵטְא כְּלַפֵּי הַקָּבָּ"ה מַתְחִיל כְּבָר בַּהַגְּבָהָה.

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:

יד וַאֲמַר מָן שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב וְדַיָּן עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ אָמַר כְּמָא דִּקְטַלְתָּא יָת מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָּמָא:

רש"י ◄מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ• וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר. הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר• מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָרְגוּ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. וַיִּירָא מֹשֶׁה• כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דַּלְטוּרִין, אָמַר: מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל. אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר• כְּמַשְׁמָעוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו: מָה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אֻמּוֹת לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת פָּרְךָ, אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִים לְכָךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 1)

דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דַּלְטוּרִין (רש"י ב, יד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁיָּרֵא לְנַפְשׁוֹ כֵּיוָן שֶׁנּוֹדַע דְּבַר הֲרִיגָתוֹ אֶת הַמִּצְרִי, וּמֵבִיא גַּם אֶת מִדְרָשׁוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ קָשֶׁה: לְשֵׁם מַה מְסַפֶּרֶת הַתּוֹרָה שֶׁמֹּשֶׁה פָּחַד, דָּבָר שֶׁלֹּא גָּרַם שׁוּם תּוֹצָאָה מַעֲשִׂית (מֹשֶׁה בָּרַח לְמִדְיָן רַק אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ). לָכֵן מֵבִיא פְּרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ, שֶׁיִּרְאָה זוֹ מַשְׁמָעוּתָהּ **דָּאָגָה** - שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך לו עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּטָּחוֹן בַּה' מוֹעִיל לִדְחוֹת הַצָּרָה

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: (ב, יד)

וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב בְּכָךְ שֶׁמֹּשֶׁה חָשַׁשׁ וְאָמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר, הֲרֵי לְפֹעַל לֹא נִמְלַט לְמִדְיָן עַד שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר רַק מַה שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה, וְתוּ לֹא?

וְנִרְאֶה לְיַשֵּׁב:

אִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר ר"פ עו) "ר' פִּנְחָס בְּשֵׁם ר' רְאוּבֵן שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הִבְטִיחָן הַקָּבָּ"ה וְנִתְיָרְאוּ, הַבָּחוּר שֶׁבָּאָבוֹת וְהַבָּחוּר שֶׁבַּנְּבִיאִים . . א"ל הַקָּבָּ"ה כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וּלְבַסּוֹף נִתְיָרֵא כוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך לא עמ' 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דִּוְקָא עָוֹן לְשׁוֹן הָרַע מְעַכֵּב אֶת הַגְּאוּלָה

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:

דָּאַג עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דַּלְטוּרִין, אָמַר מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִים לִיגָּאֵל (ב, יד. ובפרש"י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, הֲרֵי מְצִינוּ בְּמִדְרָשֵׁי חַז"ל (מכילתא בשלח יד, כט. ובכ"מ) שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיוּ בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם כָּל מִינֵי חוֹטְאִים, וַאֲפִילוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, וְאִם חֵטְא עֲבוֹדָה־זָרָה לֹא עִכֵּב אֶת הַגְּאוּלָה, מַדּוּעַ עָוֹן לְשׁוֹן־הָרַע יְעַכֵּב?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, שְׁבוַדַּאי הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לִיגָּאֵל אַף אִם חָטְאוּ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁעָוֹן לְשׁוֹן־הָרַע עִכֵּב הוּא מִשּׁוּם שֶׁחֵטְא זֶה גּוֹרֵם שֶׁלֹּא תָּחוּל עָלָיו גְּדֶר גְּאוּלָה רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

ספורנו

(יד) **הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר.** אַתָּה מְעוֹרֵר מְדָנִים לְהָרְגֵנִי.

וַיִּירָא מֹשֶׁה. וּבְכֵן נִשְׁמַר לְנַפְשׁוֹ וּבָרַח.

וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר. כְּשֶׁאָמַר זֶה הַמּוֹסֵר אֶת דְּבָרָיו אֵלֶּה בִּפְנֵי רַבִּים. וְלָכֵן לֹא הָרַג אֶת הַמּוֹסֵר, מִבְּלִי אֵין תּוֹעֶלֶת בַּהֲרִיגָתוֹ, אַחַר שֶׁכְּבָר מָסַר. תורה טו

כְּלוֹמַר: בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם בָּחַר הַקָּבָּ"ה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶפְצָא שֶׁל "עַם", וּכְמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי", דְּעַד אָז הָיוּ רַק קִבּוּץ אֲנָשִׁים רַבִּים מִמִּשְׁפָּחָה אַחַת, וְהָא דְּנַעֲשׂוּ בְּגֶדֶר גּוֹי וְעַם, הָיָה בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמִכֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הָרַע גּוֹרֵם לְפֵרוּד הַלְּבָבוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁאֵין אַחְדוּת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּחוּל עֲלֵיהֶם גֶּדֶר "עַם", וְאֵין כָּאן מִי שֶׁיָּחוּל עָלָיו גֶּדֶר בְּחִירַת הַקָּבָּ"ה רַחֲמָנָא־לִיצְלַן, וְרַק כְּשֶׁיֵּשׁ אַחְדוּת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל.

(טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:

טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וִיתֵיב בְּאַרְעָא דְּמִדְיָן וִיתֵיב עַל בֵּירָא:

רש"י ◄ וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה • הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו. וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה • מְסָרוֹ לְקוּסְטִינָר לְהָרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב – הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה": (וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן • נִתְעַכֵּב שָׁם, כְּמוֹ "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב"). וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר • לָמַד מִיַּעֲקֹב שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר.

(טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:

טז וּלְרַבָּא דְּמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וְאָתָאָה וּדְלָאָה וּמְלָאָה יָת רְהָטַיָּא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַּאֲבוּהֵן:

רש"י ◄ וּלְכֹהֵן מִדְיָן • רַב שֶׁבָּהֶן, וּפֵרַשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם. אֶת הָרְהָטִים • אֶת בְּרֵכוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ.

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשֻׁם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם:

יז וַאֲתוֹ רָעַיָּא וּטְרָדוּנוּן וְקָם מֹשֶׁה וּפְרָקִנּוּן וְאַשְׁקֵי יָת עַנְהֵן:

רש"י ◄ וַיְגָרְשׁוּם • מִפְּנֵי הַנִּדּוּי.

(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם:

יח וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהֵן וַאֲמַר מָה דֵּין אוֹחִיתִין לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵּין:

(יט) וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָּנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן:

יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה שֵׁזְבָנָא מִיַּד רָעַיָּא וְאַף מִדְּלָא דְּלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי לוי־יצחק לזוהר, חלק א ענ' א – מתוך 'התקשרות')

אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ (ב, יט)

מֹשֶׁה, מוֹשִׁיעָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נוֹלַד בַּשָּׁנָה הַמֵּאָה וּשְׁלֹשִׁים לִירִידַת יַעֲקֹב וּבָנָיו לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכֶבֶד אִמּוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, הָיְתָה בַּת ק"ל בְּלִדָּתוֹ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחֲצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תֵּבַת 'מִצְרִי': מ"צ – בְּגִימַטְרִיָּא 130.

לְאַחַר מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאֲלוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה שֶׁל תֵּבַת מִצְרִי: ר"י – בְּגִימַטְרִיָּא 210.

וְזֶהוּ "אִישׁ **מִצְרִי** הִצִּילָנוּ".

ספורנו

(טו) **וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן.** בְּחַר לָשֶׁבֶת אֵיזֶה זְמַן בְּאֶרֶץ מִדְיָן.

וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר. וּבְעָבְרוֹ בָּאָרֶץ קָרָה לוֹ שֶׁיָּשַׁב סָמוּךְ לְאֵיזֶה בְּאֵר, כְּמוֹ "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם" (בראשית כח, יא), בְּאֵיזֶה מָקוֹם, כַּמְּבֹאָר לְמַעְלָה. תורה טז

(יז) **וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן.** בִּהְיוֹת שְׁנֵי בַּעֲלֵי הָרִיב נָכְרִים לֹא הִתְעוֹרֵר לְהִנָּקֵם, גַּם לֹא הִקְפִּיד לְיַשֵּׁר אֹרְחוֹתָם בְּתוֹכְחוֹת מוּסָר, רַק קָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת הָעֲשׁוּקִים מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם. תורה יח

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם:

כ וַאֲמַר לִבְנָתֵהּ וְאָן הוּא לְמָה דְנַן שְׁבַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן לֵהּ וְיֵכוּל לַחְמָא:

רש"י◄ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן • הִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ. וְיֹאכַל לָחֶם • שֶׁמָּא יֶשׁ אַחַת מִכֶּם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל".

(כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה:

כא וּצְבִי מֹשֶׁה לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת צִפֹּרָה בְּרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה:

רש"י◄ וַיּוֹאֶל • כְּתַרְגּוּמוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: כְּמַשְׁמָעוֹ), וְדוֹמֶה לוֹ: (שופטים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוּ הוֹאַלְנוּ", "הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר". וּמִדְּרָשׁוֹ: לְשׁוֹן אָלָה, נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ.

(כב) וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ

כב וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אָמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה:

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה:

כג וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמִית מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאִתְנָחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פָּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קָבֶלְתְּהוֹן לָקֳדָם יְיָ מִן פָּלְחָנָא:

רש"י◄ וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם • שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גָּר בְּמִדְיָן, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהֵצְרִכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וְגוֹ', וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן. וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם • (שמות רבה) נִצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כד וּשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יָת קְבֶלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קַיְמֵהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב:

רש"י◄ נַאֲקָתָם • צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם • עִם אַבְרָהָם.

ספורנו

(כ) **לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן.** מֵאַחַר שֶׁהוּא אוֹרֵחַ וְאִישׁ חֶסֶד, הָיָה לָכֶן לִגְמֹל עִמּוֹ חֶסֶד הַבְנָסַת אוֹרְחִים. תורה כא

(כא) **לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ.** לִרְעוֹת אֶת צֹאנוֹ, כְּמוֹ "שְׁבָה עִמָּדִי" (שם כט, יט). תורה כב

(כב) **גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה.** גֵּר בְּאֶרֶץ שֶׁאֵינָהּ אֶרֶץ מוֹלַדְתִּי. תורה כג

(כג) **בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם.** מִיּוֹם שֶׁבָּרַח מֹשֶׁה מִמִּצְרַיִם בְּיַלְדוּתוֹ, עַד שֶׁנּוֹלַד גֵּרְשֹׁם, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אָז קָרוֹב לְבֶן שְׁמוֹנִים שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי אֱלִיעֶזֶר נוֹלַד בַּדֶּרֶךְ בְּלֶכְתּוֹ בִּשְׁלִיחוּת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ לְמִצְרַיִם, וְאָז הָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה (להלן ז, ז).

וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף אֶת מֹשֶׁה, וְלָכֵן קָרָא שֵׁם בְּנוֹ אַחֵר כָּךְ אֱלִיעֶזֶר, כִּי אָז יָדַע הֱיוֹתוֹ נִמְלָט וְנִצּוֹל מֵ"חֶרֶב פַּרְעֹה".

וַיִּזְעָקוּ. זָעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב עַל עֲבוֹדָתָם, כְּעִנְיַן "הֵילִילִי שַׁעַר זַעֲקִי עִיר" (ישעיה יד, לא).

וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה. לֹא בִּשְׁבִיל תְּשׁוּבָתָם וּתְפִלָּתָם, אֲבָל כִּמְקַנֵּא עַל אִכְזְרִיּוּת הַמַּעֲבִידִים, כְּאָמְרוֹ "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ" (להלן ג, ט). תורה כד

(כד) **וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם.** תְּפִלַּת קְצָתָם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אָז צַדִּיקֵי הַדּוֹר, כְּאָמְרוֹ "וַנִּצְעַק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ" (במדבר כ, טז).

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ. שֶׁאָמַר "וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" (בראשית יז, ז). וְזֶה יַעֲשֶׂה "בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו" (ע"פ דברים ד, ז), כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי" (להלן ו, ה). תורה כה

(כה) **וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס**

כה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִפְרַקְהוֹן יְיָ:

רש"י ◄ **וַיֵּדַע אֱלֹהִים** • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעְלִים עֵינָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת־קודש פרשת שמות תשמ"ג)

יְצִיאַת מִצְרַיִם בָּאָה לְאַחַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל זָעֲקוּ וּבִקְּשׁוּ לְהִגָּאֵל . . בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִצְעוֹק אֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל אֲרִיכוּת הַגָּלוּת, וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיּוֹצִיאֵם מִן הַגָּלוּת, בְּאָמְרָם שֶׁכְּבָר סִימוּ אֶת עֲבוֹדָתָם, וּמִכְּיוָן שֶׁכֵּן, מַדּוּעַ מְעַכְּבִים אוֹתָם בַּגָּלוּת? וּצְעָקָה וּזְעָקָה זוֹ תָּבִיא לְ"וַיֵּדַע אֱלוֹקִים", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גוֹאֵל צֶדֶק בְּקָרוֹב.

◆ יום רביעי ט"ז טבת ◆

ג (א) **וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה:**

א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוֹהִי רַבָּא דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא לְבָתַר שְׁפַר רַעְיָא לְמִדְבְּרָא וְאָתָא לְטוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ לְחוֹרֵב:

רש"י ◄ **אַחַר הַמִּדְבָּר** • לְהִתְרַחֵק מִן הַגְּזֵל שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. **אֶל הַר הָאֱלֹהִים** • עַל שֵׁם הֶעָתִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

מַהוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוּא הַ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" (רוֹעֶה נֶאֱמָן) הַמֵּבִיא לִידֵי כָּךְ שֶׁהָאֱמוּנָה תִּשְׁפִּיעַ עַל מַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל בְּפוֹעַל. גַּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ **רְאִיַּת** אֱלוֹקוּת, וַאֲפִילוּ לֹא בַּהֲבָנָה וּבְהַכָּרָה, הוּא הֵבִיא לְכָךְ שֶׁ"תְּאִיר אֵצֶל יִשְׂרָאֵל **הָאֱמוּנָה** בַּה', וּבְאֶמְצָעוּת זֹאת יוּכְלוּ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה.

וְלַמְרוֹת שֶׁכֹּחַ הָאֱמוּנָה הָיָה קַיָּם אֶצְלָם לִפְנֵי־כֵן, כְּיָון שֶׁהֵם "בְּטִבְעָם" "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", אַךְ אֱמוּנָה רְגִילָה, בְּאוֹפֶן שֶׁל "מַקִּיף", אֵינֶנָּה מַסְפֶּקֶת לְשֵׁם כָּךְ.

כְּדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה תִּשְׁפִּיעַ עַל חַיָּיו **וְהִתְנַהֲגוּתוֹ** שֶׁל הָאָדָם, הִיא צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל "**וִרְעֶה** אֱמוּנָה", לְהַחְדִּירָהּ לַפְּנִימִיּוּת, דָּבָר זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, **רַעְיָא** מְהֵימְנָא".

בְּכָךְ יוּבָן הַדִּיּוּק בַּפָּסוּק "וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה אֶת צֹאן **יִתְרוֹ** חוֹתְנוֹ **כֹּהֵן מִדְיָן**", לִכְאוֹרָה מוּבָן, שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת עַל הֱיוֹתוֹ רוֹעֶה צֹאן, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הִיוָּה, כִּידוּעַ, הֲכָנָה וְנִסָּיוֹן לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּרוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, אַךְ לְשֵׁם מַה יֵּשׁ לְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא הָיָה רוֹעֶה דַּוְקָא שֶׁל "צֹאן **יִתְרוֹ**", וְדַוְקָא **כֹּהֵן מִדְיָן**?

הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית בְּעִנְיָן זֶה הִיא: בְּתוֹךְ "צֹאן יִתְרוֹ" הָיוּ "חֵילֵי דִּקְדוּשָׁה" (=כּוֹחוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה), וּמֹשֶׁה פָּעַל "לְאַקְרָבָא לִקְדוּשָׁה" (=לְקָרְבָם לִמְקוֹרָם, לַקְּדוּשָׁה), לְפִיכָךְ מַדְגִּישִׁים "צֹאן יִתְרוֹ... כֹּהֵן מִדְיָן": אֲפִילוּ עִם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ אֵצֶל "כֹּהֵן מִדְיָן" - כֹּהֵן **עֲבוֹדָה־זָרָה** שֶׁ"לֹא הִנִּיחַ עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ", פָּעַל מֹשֶׁה "לְאַקְרָבָא לִקְדוּשָׁה".

לָכֵן הָיְתָה זֹאת הֲכָנָה מַתְאִימָה לִהְיוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל **בְּמִצְרַיִם**. אֲפִילוּ בִּהְיוֹתָם בְּמַצָּב שֶׁאֵין שׁוּם רְאִיָּה אוֹ הַכָּרָה בָּאֱלוֹקוּת, וְרַק הַנְהָגַת הַטֶּבַע נִיכֶּרֶת בְּגָלוּי, הָיָה מֹשֶׁה, רַעְיָא מְהֵימְנָא, מְעוֹרְרָם וּמַחְדִּיר אֶל תּוֹכָם אֶת הָאֱמוּנָה בַּה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי התוועדות יום ב' דחג השבועות תש"מ)

אין לְוַתֵּר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד!

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה" (ג, א) אִיתָא בִּ'שְׁמוֹת רַבָּה' (פרשה ב, ב) "מֹשֶׁה לֹא בְּחָנוֹ הַקָּבָּ"ה אֶלָּא בַּצֹּאן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם רוֹעֶה צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ בַּמִּדְבָּר, בָּרַח מִמֶּנּוּ גְּדִי, וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית, כֵּיָון שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּרֵכָה שֶׁל מַיִם, וְעָמַד הַגְּדִי לִשְׁתּוֹת, כֵּיָון שֶׁהִגִּיעַ מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר אֲנִי לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁרָץ הָיִיתָ מִפְּנֵי צָמָא, עָיֵף אַתָּה. הִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ. אָמַר הַקָּבָּ"ה יֵשׁ לְךָ רַחֲמִים לִנְהֹג צֹאנוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם,

---

ספורנו

(כה) **וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** הִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם וְלֹא הִסְתִּיר עוֹד פָּנָיו מֵהֶם, כִּעִנְיַן "כִּי רָאִיתִי אֶת עַמִּי, כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי" (שמואל א ט, טז), כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם" (להלן ג, ז).

וַיֵּדַע אֱלֹהִים. יָדַע נִגְעֵי לְבָבָם וְשֶׁהָיְתָה תְּפִלָּתָם וְצַעֲקָתָם בְּכָל לֵב, כְּמוֹ שֶׁסִּפֵּר אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו" (שם), עַל הֵפֶךְ "וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם.. וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ" (תהלים עח, לו לז). תורה א

ג (א) **וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה.** הוּא לְבַדּוֹ, לְהִתְבּוֹדֵד וּלְהִתְפַּלֵּל, עַל דֶּרֶךְ "וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" (במדבר יג, כב).

כָּךְ חַיֶּיךָ אַתָּה תִּרְעֶה צֹאנִי יִשְׂרָאֵל".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: דְּהִנֵּה אִיתָא בְּ'אֶסְתֵּר רַבָּה' (פרשה ט, ד) "נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה . . וְאָמַר מַה קּוֹל גָּדוֹל הַזֶּה שֶׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ כִּגְדָיִים וּטְלָאִים, עָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, וְאָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . קְטַנֵּי עַמְּךָ". וְנִמְצָא דִּגְדָיִים קָאֵי עַל "קְטַנֵּי עַמְּךָ" אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

וְעַל זֶה הִיא הַהוֹרָאָה אֵלֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, רוֹעֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא וִתֵּר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד, וְעָשָׂה כָּל שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לְהַחֲזִיר הַגְּדִי לְעֵדֶר הַצֹּאן, כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁאָסוּר לְוַתֵּר עַל אַף יֶלֶד יְהוּדִי, וְאִם רוֹאִים "גְּדִי" שֶׁבּוֹרֵחַ מִן הָעֵדֶר, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁבִּיכֹלֶת וּבִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהַחֲזִיר אֶת הַיֶּלֶד לְ"צֹאן קֳדָשִׁים".

(ב) וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל:

ב וְאִתְגְּלִי מַלְאָכָא דַיְיָ לֵהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְנָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאָכִיל:

רש"י◄ **בְּלַבַּת אֵשׁ** • בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלֵב הָאֵלָה". וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי"ו, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בוֹ: (יחזקאל טז) "מָה אֲמֻלָה לְבָבֵךְ". **מִתּוֹךְ הַסְּנֶה** • וְלֹא אִילָן אַחֵר, מִשּׁוּם "עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה". **אֻכָּל** • נֶאֱכָל, כְּמוֹ "לֹא עֲבַד בָּהּ", "אֲשֶׁר לֵקַח מִשָּׁם".

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵּין לָא מִתּוֹקַד אַסְנָא:

רש"י◄ **אָסֻרָה־נָּא** • אָסוּרָה מִכָּאן לְהִתְקָרֵב שָׁם.

(ד) וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא:

(ה) וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא:

ה וַאֲמַר לָא תִּקְרַב הַלְכָא שְׁרִי סֵינָךְ מֵעַל רִגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאִים עַלּוֹהִי אָתַר קַדִּישׁ הוּא:

רש"י◄ **שַׁל** • שְׁלֹף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל", (שם כח) "כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ". **אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא** • הַמָּקוֹם.

ספורנו

(ב) **וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו.** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. כִּי אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יִגָּלוּ הַמַּלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים בִּלְתִּי נְבוּאָה, כָּעִנְיָן לְאַבְרָהָם וּלְלוֹט וּלְבִלְעָם וּלְזוּלָתָם, לֹא יֹאמַר עֲלֵיהֶם 'וַיֵּרָא', אֲבָל יֹאמַר עֲלֵיהֶם 'וַיַּרְא', כְּמוֹ "וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים" (בראשית יח, ב), "וַיַּרְא לוֹט" (שם יט, א), "וַיַּרְא אֶת מַלְאַךְ ה' נִצָּב בַּדֶּרֶךְ" (במדבר כב, לא).

וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ. הוֹלֵךְ. וְזֶה דֶּרֶךְ חִידַת הַנְּבוּאָה, שֶׁהָיָה הַמַּלְאָךְ בְּתוֹךְ הַסְּנֶה, וְהָאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בַּסְּנֶה סָבִיב הַמַּלְאָךְ, לְהוֹרוֹת שֶׁבִּהְיוֹת צַדִּיקֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מַלְאֲכֵי ה', בְּתוֹךְ הַסְּנֶה שֶׁל עַם מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ לָהֶם סָרָבִים וְסַלּוֹנִים – הַסְּנֶה יִבְעַר בָּאֵשׁ בְּצָרַת עֲשֶׂר מַכּוֹת, אֲבָל לֹא יִכְלוּ בְּאוֹתָן הַצָּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוֹרָה בְּאָמְרוֹ "וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל", שֶׁהָיָה בִּלְתִּי כָלֶה בָּאֵשׁ הַמְלַהֵט בּוֹ. כִּי לֹא הָיְתָה נְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אָז כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה אַחַר כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים" (פסוק ו), עַל הֵפֶךְ "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט" (במדבר יב, ח). אֲבָל מִיּוֹם מַתַּן תּוֹרָה וְאֵילָךְ, שֶׁנִּגְלָה אָז לְכָל יִשְׂרָאֵל פָּנִים בְּפָנִים, וְהֵם לֹא סָבְלוּ זֶה, כְּאָמְרָם "לֹא אֹסֵף עוֹד לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהָי" (דברים יח, טז), וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאַר בְּאוֹתָהּ מַדְרֵגָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי" (דברים ה, כז כח). וּכְאָמְרוֹ "וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ" (להלן כ, יח), הָיְתָה נְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ "פָּנִים אֶל פָּנִים" (שם לג, יא), "וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת" (במדבר יב, ח). תורה ג

(ג) **אָסֻרָה נָּא וְאֶרְאֶה.** אֶתְבּוֹנֵן וְאֶרְאֶה. **מַדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסְّנֶה.** לָמָּה לֹא יִכְלוּ הַמִּצְרִים בְּרֹב מַכּוֹתָם, כְּעִנְיַן "וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם" (עובדיה א, יח). תורה ד

(ד) **וַיַּרְא ה' כִּי סָר לִרְאוֹת.** לְהִתְבּוֹנֵן בַּדָּבָר.

וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים. לְהוֹדִיעוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "בָּא לִטָּהֵר – מְסַיְּעִין אוֹתוֹ" (שבת קד, א), כְּעִנְיַן "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר" (להלן יט, ג). תורה ה

(ה) **שַׁל נְעָלֶיךָ.** אַפְלוּ שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁאַתָּה בּוֹ עָתָּה. תורה ו

(ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים:

ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְּאָבוּךְ אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק וֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב וּכְבֵשְׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצִית יְקָרָא דַיְיָ:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו:

ז וַאֲמַר יְיָ מִגְּלָא גְּלֵי קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּי בְּמִצְרָיִם וְיָת קְבֵלְתְּהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְּלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כֵּיבֵיהוֹן:

רש"י◄ כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו • כְּמוֹ "וַיֵּדַע אֱלֹהִים", כְּלוֹמַר, כִּי שַׂמְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלָדַעַת אֶת מַכְאוֹבָיו, וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטֹם אֶת אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם.

(ח) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:

ח וְאִתְגַּלֵּיתִי לְשֵׁזָבוּתְהוֹן מִידָא דְּמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפַתְיָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָעֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

ט וּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת דּוּחֲקָא דִּי מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן:

(י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

י וּכְעַן אִיתָא וַאֲשַׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִّצְרָיִם:

רש"י◄ וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וְגוֹ' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוּ דְּבָרֶיךָ וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם.

ספורנו

(ז) **רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי.** צַדִּיקֵי הַדּוֹר הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל עֲוֹנוֹת הַדּוֹר וְעַל עָנְיָם וּמִתְפַּלְּלִים, וּכְנֶגְדָּם נִגְלָה מַלְאַךְ ה' תּוֹךְ הַסְּנֶה. וְטַעַם "רָאֹה רָאִיתִי" – אָמְנָם רָאִיתִי. וְזֶה טַעַם הַמָּקוֹר בְּכָל מָקוֹם כְּשֶׁיּוּשַׂם לְכֶפֶל, כְּמוֹ "עָלֹה נַעֲלֶה" (במדבר יג, ל), "יָכוֹל נוּכַל" (שם), כִּי עִנְיָנוֹ כְּטַעַם 'אָמְנָם', לְהוֹרוֹת שֶׁהָאֱמֶת כָּךְ הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁיִּטְעַן הַטּוֹעֵן וְיֹאמַר הֵפֶךְ זֶה, כְּעִנְיַן "יָדָעְתִּי בְנִי יָדָעְתִּי" (בראשית מח, יט). כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁ"רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם", כְּמוֹ שֶׁהוֹרָה הֱיוֹת הַמַּלְאָךְ בְּתוֹךְ הַסְּנֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁ"עַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי" (ע"פ תהלים פא, טו), כְּמוֹ שֶׁהוֹרָה הָאֵשׁ בַּסְּנֶה, מִכָּל מָקוֹם לֹא יָסוּפוּ הַמִּצְרִים הַצָּרִים אוֹתָם בְּכָל הַמַּכּוֹת שֶׁאֲשַׁלַּח בָּם, כְּמוֹ שֶׁהוֹרָה עִנְיָן "וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל", כִּי אָמְנָם אֵין הַכַּוָּנָה בַּמַּכּוֹת שֶׁאָבִיא עֲלֵיהֶם לְהַכְרִיתָם וּלְהוֹשִׁיב יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹמָם, אֲבָל לְהַצִּיל יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם וּלְהוֹשִׁיבָם בְּמָקוֹם אַחֵר. תורה ח

(ח) וְזֶה טַעַם **וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ.. וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ.** כְּלוֹמַר, נִגְלֵיתִי בְּמַרְאָה זוֹ לְהַצִּילוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ, לֹא לְהַכְרִית הַמִּצְרִים.

זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. רַבַּת הַמִּקְנָה וְרַבַּת הַמָּזוֹן, עָרֵב וּמוֹעִיל, כְּאָמְרוֹ "אֲכָל דְּבַשׁ בְּנִי כִּי טוֹב וְנֹפֶת מָתוֹק" (משלי כד, יג). תורה ט

(ט) **וְעַתָּה.** בִּהְיוֹת זֶה כֻּלּוֹ אֱמֶת. וְזֶה טַעַם "וְעַתָּה" בְּכָל מָקוֹם. אָמַר: וּבִהְיוֹת זֶה אֱמֶת, שֶׁ"יָדָעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו" (פסוק ז) וְנִגְעֵי לְבָבוֹ,

הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי. שֶׁקִּבַּלְתִּי תְּפִלָּתָם, מֵאַחַר שֶׁקְּרָאוּנִי בֶּאֱמֶת, לֹא עַל דֶּרֶךְ "וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם" (תהלים עח, לו).

וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ. מִצַּד רֹב הַלַּחַץ רָאוּי לַעֲנֹשׁ אֶת הַלּוֹחֲצִים, כְּעִנְיַן "וְקָצַף גָּדוֹל אֲנִי קֹצֵף עַל הַגּוֹיִם הַשַּׁאֲנַנִּים, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעָט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה" (זכריה א, טו). תורה י

(י) **וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ.** אֲלֵיהֶם, לְהַתְרוֹת בָּהֶם בְּטֶרֶם שֶׁאַעֲנִישֵׁם. תורה יא

(יא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מָן אֲנָא אֲרֵי אֵזֵיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ **מִי אָנֹכִי•** מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים. **וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי, מַה זָּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס, וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם?.

(יב) **וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:**

יב וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ•** הֵשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שֶׁאָמַרְתָּ מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי־אִם מִשֶּׁלִּי: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּסְּנֶה, "לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל, כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל, כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִזּוֹק. וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: מַה זְּכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? — דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ, "לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מַבְטִיחֲךָ, שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתִּקַּבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלָיו, וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ: (ישעיה לז) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וּגוֹ'", מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת — שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפֵּרוֹת, וַאֲנִי אֲבָרֵךְ הַסְּפִיחִים.

(יג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם:**

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מָה שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַקָּבָּ"ה נִמְצָא אִתָּנוּ בְּצָרַת הַגָּלוּת

וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: (ג, יג) כְּבָר תָּמְהוּ מְפָרְשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עַד הֵנָּה? וּבֵאֲרוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, דְּחוּשֵׁשׁ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁכַּאֲשֶׁר יָבוֹא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִמְסֹר לָהֶם אֶת דִּבְרֵי הַקָּבָּ"ה "רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי גו' צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי גו' וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ גו'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תְּקִשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֹשְׁיָא עֲצוּמָה: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בִּמְאֹד עַד עַתָּה, עָבְדוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה - עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וּפַרְעֹה גָּזַר "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" (פרשתנו א, כב), וְעַד שֶׁ"הָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וְרוֹחֵץ בְּדָמָם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם כֵּן יָקְשָׁה לָהֶם, "מַה שְּׁמוֹ", דְּאִם "אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לוֹ צָרוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵיזֶה "שֵׁם" מִשְּׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה (הַמּוֹרָה עַל הַנְהָגָה שֶׁל מַעְלָה) יָנִיחַ לְבָנָיו שֶׁל מָקוֹם לִסְבּוֹל כ"כ עַד עַתָּה, וְיִתְעַלֵּם כְּבִיכוֹל מִצָּרָתָם? וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקָּבָּ"ה "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" דְּפֵרוּשׁוֹ כִּלְשׁוֹן

ספורנו

(יא) **מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ.** אֵיךְ יַחְשֹׁב אֶת הַתְּרָאָתִי.

וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁאֲזַכֶּה לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַתָּה בִּלְתִּי רְאוּיִים לְכָךְ. תורה יב

(יב) **כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת.** שֶׁ"תִּגְזַר אֹמֶר וְיָקֻם לָךְ" (איוב כב, כח) בְּכֹל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם, וּבָזֶה יַכִּירוּ הַכֹּל שֶׁשְּׁלַחְתִּיךָ וְיַחְשִׁיבוּ אוֹתְךָ וְאֶת דְּבָרֶיךָ, כִּבְעִנְיָן "גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (להלן יא, ג).

בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיִים, הֵם מוּכָנִים לַעֲבֹד אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה בְּהוֹצִיאֲךָ אוֹתָם מִבֵּין הַפּוֹשְׁעִים. תורה יג

(יג) **וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ.** הִנֵּה הַשֵּׁם יוֹרֶה עַל הַצּוּרָה הָאִישִׁיִּית, וְהַצּוּרָה הִיא סִבָּה עַצְמִיִּית לִפְעֻלָּה הַמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ. יֹאמְרוּ אִם כֵּן: בְּאֵיזֶה פֹּעַל נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ, שֶׁבּוֹ יִקָּרֵא בְּשֵׁם, שְׁלָחֲךָ אֵלֵינוּ. תורה יד

רַשִׁ"י "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בִּשְׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכִיּוֹת", וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגְּלוּת אֵין הַקָּבָּ"ה מַזְנִיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא גַּם לוֹ "צַר" כִּבְיָכוֹל, וְנִמְצָא אִתָּם בְּצָרַת גָּלוּתָם. וְזֶה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה לִסְבֹּל עַד עַכְשָׁו אֵינוֹ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה אִתָּם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁ"וְזֶה שְׁמִי לְעֹלָם - חָסֵר וָי"ו . . הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ" (פרשתנו ג, טו וברש"י), דִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הָיָה אָז בְּהֶעְלֵם וּבְהֶסְתֵּר וּבְאֹפֶן שֶׁל רַחֲמִים נִסְתָּרִים, אֲבָל וַדַּאי שֶׁגַּם אָז פְּעֻלּוֹ רַחֲמָיו.

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן:

רש"י ◄ **אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה •** "אֶהְיֶה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֶהְיֶה" עִמָּם בִּשְׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכִיּוֹת (ברכות ט). אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת? דַּיָּם בְּצָרָה זוֹ". אָמַר לוֹ: "יָפֶה אָמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגוֹ'" (שמות רבה). (לֹא שֶׁהִשְׂכִּיל, חָלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי לֹא מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמֵּאָז כָּךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה", לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִגִּיד, וְלֹא שֶׁיַּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ: יָפֶה אָמַרְתָּ, שֶׁגַּם דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה כָּךְ הָיְתָה, שֶׁלֹּא תַּגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֶלָּא: "כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֶהְיֶה פַּעַם אַחַת, וְכֵן מַשְׁמַע בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְדוֹק).

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אֱלָהֵה דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵה דְּיִצְחָק וֵאלָהֵה דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעַלָּם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר:

רש"י ◄ **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם •** חָסֵר וָי"ו, לוֹמַר: הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ (שמות רבה). **וְזֶה זִכְרִי •** לִמְדוֹ הֵיאָךְ נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: "ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם, ה' זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר".

◆ יום חמישי י"ז טבת ◆

(טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם:

טז אֲזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמֵימָר מִדְּכַר דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת דְּאִתְעֲבַד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל •** מְיֻחָדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זְקֵנִים" סְתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זְקֵנִים שֶׁל סַנְהֶדְרִין רִבּוֹא?.

ספורנו

(יד) **אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה.** הַהֹוֶה תָּמִיד עַל עִנְיָן אֶחָד מִצַּד עַצְמוֹ, וּמִזֶּה יִתְחַיֵּב שֶׁיֶּאֱהַב הַמְּצִיאוּת וְיִשְׂנָא כָּל הֶפְסֵד מְנֻגָּד לַמְּצִיאוּת, כְּאָמְרוֹ "כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת" (יחזקאל יח, לב), וּמִזֶּה יִתְחַיֵּב שֶׁיֶּאֱהַב מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, אֲשֶׁר תַּכְלִיתָם מְצִיאוּת, וְיִשְׂנָא הָעָוֶל וְהָאַכְזְרִיּוּת, הַמַּשִּׁים עֲקַלְקַלּוֹת אֶל הָעִדֵּר וְהֶפְסֵד, וּבָזֶה שָׁנָא חָמָס וְאַכְזְרִיּוּת הַמְּצָרִים נֶגְדְּכֶם. תורה טו

(טו) **וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם.** מִצַּד פְּעֻלָּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, אֲשֶׁר יוֹרֶה עָלֶיהָ הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, וּמִצַּד הֱיוֹתוֹ "אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם", שֶׁכָּרַת עִמָּם בְּרִית לָהֶם וּלְזַרְעָם. **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם.** הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, וְזֶה הַשֵּׁם הַקּוֹדֵם הַמּוֹרֶה מְצִיאוּתִי, קַדְמוּתִי וְנִצְחִיּוּתִי, הוּא **זִכְרִי לְדֹר דֹּר.** הוּא מַה שֶׁהִשִּׂיגוּ כָּל חַכְמֵי הַדּוֹרוֹת, חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים, שֶׁיֵּשׁ בְּהֶכְרֵחַ נִמְצָא קַדְמוֹן נִצְחִי בִּלְתִּי מִשְׁתַּנֶּה. תורה טז

(טז) **פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם.** מִצַּד הֱיוֹתְכֶם זַרְעָם. **וְאֶת הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם.** מִצַּד הֱיוֹתִי שׂוֹנֵא הָאַכְזְרִיּוּת וְהֶחָמָס. תורה יז

(יז) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

יז וַאֲמָרִית אַסֵּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

יח וְיַקְבְּלוּן לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דְּיִהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:

רש"י◄ וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ • מֵאֵלֵיהֶם, מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ, שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה מָסוּר בְּיָדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית נ) "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים • יו"ד יִתֵּרָה רֶמֶז לִי' מַכּוֹת, בְּרַשֵׁ"י יָשָׁן). נִקְרָה עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרֶה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקָּר אֱלֹהִים", "וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה" — אֶהֱא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הֲלֹם.

(יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה:

יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמֵיזָל וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף:

רש"י◄ לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ • אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, כְּלוֹמַר, כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ". לֹא יִתֵּן • [כְּתַרְגּוּמוֹ] לָא יִשְׁבּוֹק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ", (שם לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי" — וְכֵלֶן לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה", וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ', וּמְתַרְגְּמִינָן אוֹתוֹ: וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף. מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם נֶאֱמַר לִי.

(כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם:

כ וָאֲשַׁלַּח פּוֹן יָת מְחַת גְּבֻרָתִי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פִּרְשָׁוָתִי דִּי אַעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן:

(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם:

כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְּהָכוּן לָא תְּהָכוּן רֵיקָנִין:

ספורנו

(יח) **וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ.** בְּכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֶּה. **אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים.** אֱלֹהֵי הַמַּחֲזִיקִים בְּדַעוֹת עֵבֶר.

נִקְרָה עָלֵינוּ. בְּעֵת שֶׁלֹּא הָיִינוּ מִתְכַּוְּנִים לִבְוֹאָה, וְלֹא מְבַקְּשִׁים דָּבָר מִלְּפָנָיו, רַק לַהֲפָקַת רְצוֹנוֹ צִוָּה שֶׁנִּזְבַּח. תורה יט

(יט) **כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ.** לֹא יַסְכִּים לַעֲשׂוֹת זֶה בִּרְצוֹנוֹ, לְבַקֶּשְׁתִּי.

וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה. וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ כַּאֲשֶׁר תֶּחֱזַק יָדִי עָלָיו, כִּי בְּסוּר הַמַּכּוֹת אֲחַזֵּק לִבּוֹ שֶׁלֹּא יִירָא, שֶׁאוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ. תורה כ

(כ) **וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי.** בְּאֹפֶן שֶׁיִּפָּלֵא עֲלֵיהֶן כָּל שׁוֹמֵעַ, וְרַבִּים יִרְאוּ וְיִירָאוּ, אוּלַי יָשׁוּבוּ קְצָתָם. תורה כא

(כב) **וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֵנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:**

כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁבַּבְתַּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתַהּ מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדַהַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוּן עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם:

רש"י ◄ **וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ** • מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָּרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת. **וְנִצַּלְתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: וּתְרוֹקְנוּן, וְכֵן "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", (שמות יב) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיָּם", (שם לג) וְהַנּוּ"ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָדֵ"י עִם (בראשית לא) "וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ", וְלֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו, כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוּ"ן יְסוֹד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִירֵ"ק, לֹא תִּהְיֶה מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם, כְּמוֹ: (דברים כח) "וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה", (ויקרא כו) "וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב", (שם) "וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב) "וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ז) "וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ", לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ, וְכָל נוּ"ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה, כְּנוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשֵׁא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁךְ, כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, תִּנָּקֵד בִּשְׁוָא"א בַּחֲטָף, כְּגוֹן: (בראשית מה) "רִנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם", (במדבר לב) "וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בראשית יז) "וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁזֹּאת הַנְּקוּדָה בְּחִירֵ"ק מִן הַיְסוֹד הִיא, וִיסוֹד שֵׁם דָּבָר — נָצוּל, וְהוּא מִן הַלְּשׁוֹנוֹת הַכְּבֵדִים, כְּמוֹ: דִּבּוּר, כִּפּוּר, לִמּוּד, כְּשֶׁיְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם יִנָּקֵד בְּחִירֵ"ק, כְּמוֹ: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", (יחזקאל מה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דברים יא) "וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

ד (א) **וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:**

א וַאֲתִיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּלֵי לָךְ יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁאִם יֹאמַר "פָּקוֹד פָּקַדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן מָסוּר בְּיָדָם שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה יִהְיוּ נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמַדּוּעַ חָשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא הָיָה סָבוּר שֶׁמִּצַּד קֹשִׁי הַגָּלוּת וַאֲרִיכוּת הַשִּׁעְבּוּד הָפַךְ הַגָּלוּת לְדָבָר רָגִיל אַצֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֶת בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ לִקְלֹט אוֹתָהּ וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁאָכֵן הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם.

(ב) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה:**

ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דֵּין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא:

רש"י ◄ **מַזֶּה בְיָדֶךָ** • לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת, לִדְרֹשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אַתָּה חַיָּב לִלְקוֹת, שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזּוֹ שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הִיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ.

(ג) **וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו:**

ג וַאֲמַר רְמִיהִי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי:

רש"י ◄ **וַיְהִי לְנָחָשׁ** • רָמַז לוֹ שֶׁסִּפֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי"), וְתָפַשׂ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ.

ספורנו

(כב) **וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם.** אַף עַל פִּי שֶׁתִּקַּבְּלוּ הַכֹּל מֵהֶם דֶּרֶךְ הַשְׁאָלָה, וְתִהְיוּ חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, הִנֵּה תִּקָּנוּ אַחַר כָּךְ אֶת הַכֹּל בְּדִין, בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם לְהִלָּחֵם בָּכֶם וּלְשַׁלֵּל אֶת שְׁלַלְכֶם. כִּי אָמְנָם כַּאֲשֶׁר מֵתוּ בְּאוֹתָהּ הַמִּלְחָמָה, כִּי ה' נִלְחַם, הָיָה בְּדִין מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה כָּל שְׁלַל הָרוֹדְפִים לַנִּרְדָּפִים, כַּמִּנְהָג בְּכָל מִלְחָמָה. תורה א

ד (א) **הֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלִי.** אַחַר שֶׁיִּרְאוּ שֶׁלֹּא יִתֵּן אוֹתָם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָהֶלֵךְ. **כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'.** כִּי "הוּא אָמַר וַיֶּהִי". תורה ב

(ב) **מַה זֶּה בְיָדֶךָ.** הִנֵּה הַמַּטֶּה הוּא דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, וְהַיָּד הִיא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, וַ"אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", כִּי אָמִית הַיָּד בְּצָרַעַת, וְאָתֵּן רוּחַ חַיִּים בַּמַּטֶּה הַמֵּת. תורה ג

(ג) **וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו.** כִּי אָמְנָם הָיָה אָז נָחָשׁ גָּמוּר וְרוֹדֵף. אֲבָל תַּנִּינֵי

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מַה־זֶּּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ וַיֹּאמֶר הַשְׁלֵךְ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יָדָךְ וְאֵחוּד בְּזַנְבֵּהּ וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְאַתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃

רש"י ◄ וַיַּחֲזֵק בּוֹ • לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בראשית יט) "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דברים כה) "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ", (שמואל א יז) "וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו", כָּל לְשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבִי"ת, לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃

ה בְּדִיל דִּיהֵמְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְהוֹן אֱלָהֵי דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵי דְּיִצְחָק וֵאלָהֵי דְּיַעֲקֹב׃

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃

ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל כְּעַן יָדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חִוָּרָא כְּתַלְגָּא׃

רש"י ◄ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג • דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה: "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא", אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע סִפֵּר, בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי". לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה מִרְיָם עַל לָשׁוֹן הָרַע.

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃

ז וַאֲמַר אָתִיב יָדָךְ לְעִטְפָּךְ וַאֲתִיב יְדֵהּ לְעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָבַת חֲוַת כְּבִשְׂרֵהּ׃

רש"י ◄ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגוֹ' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מֵחֵיקוֹ" (שמות רבה).

(ח) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן׃

ח וִיהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקַל אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵמְנוּן לְקַל אָתָא בַתְרָאָה׃

רש"י ◄ וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן • מִשֶּׁתֹּאמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרַע, יַאֲמִינוּ לָךְ. שֶׁכְּבָר לֵמְדוּ בְּכָךְ, שֶׁהַמְּזַדְּוְגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים, כְּגוֹן: פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה.

(ט) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃

ט וִיהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן אַף לְתָרִין אָתַיָּא הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִסַּב מִמַּיָּא דִּבְנַהֲרָא וְתִשְׁוֹד לְיַבֵּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָּא דִּי תִסַּב מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא בְּיַבֵּשְׁתָּא׃

רש"י ◄ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר • רָמַז לָהֶם שֶׁבְּמַכָּה רִאשׁוֹנָה נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם (פֵּרוּשׁ: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמּוֹת, נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם תְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַנִּילוּס הַמְחַיֶּה אוֹתָם, וַהֲפָכָם לְדָם. בְּרַשִׁ"י

ספורנו

הַחַרְטֻמִּים בְּלַהֲטֵיהֶם לֹא הָיְתָה בָהֶם תְּנוּעָה, עִם הֱיוֹתָם עַל תְּמוּנַת תַּנִּינִים. כִּי אָמְנָם הַכְּשָׁפִים לֹא יַמְצִיאוּ נִמְצָא טִבְעִי בֶּאֱמֶת, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "הָאֱלֹהִים! אֲפִלּוּ כְּגַמְלָא (נמי) לֹא מָצוּ בָּרוּ" (סנהדרין סז, ב). וּלְפִיכָךְ אָמַר "וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ" (להלן ז, טו), וְלֹא אָמַר "לְתַנִּין". תורה ד

(ח) **וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן.** כִּי יוֹתֵר רָחוֹק אֵצֶל הַטֶּבַע לְרַפֹּאת אֶת הַצָּרַעַת הָעֵדָה כַּשֶּׁלֶג (פסוק ז), אֲשֶׁר הִיא כְּמוֹ מֶוֶת לְאוֹתוֹ אֵבֶר אֲשֶׁר הִיא בוֹ בְּלִי סָפֵק. תורה ט

(ט) **וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר.** כִּי הֱיוֹת הַפְּשׁוּט נֶהְפָּךְ כֻּלּוֹ לְמֻרְכָּב בִּלְתִּי אֶמְצָעִי לֹא יְצַיֵּר כְּלָל. תורה י

יָשָׁן). **וְהָיוּ הַמַּיִם וְגוֹ'** • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְּעָמִים. נִרְאֶה בְּעֵינַי, אִלּוּ נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבִּידוֹ הֵם נֶהֱפָכִים לְדָם, וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָיָתָן, אֲבָל עַכְשָׁו מְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָּם עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת.

(י) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי:**

יַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מִתְּמָלִי אַף מִדְּקָמוֹהִי אַף מֵעַדַּן דְּמַלֶּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלָל וְעַמִּיק לִישָׁן אֲנָא:

רש"י◄ **גַּם מִתְּמוֹל וְגוֹ'** • לָמַדְנוּ שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בַּסְּנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ: "מִתְּמוֹל", "שִׁלְשֹׁם", "מֵאָז דַּבֶּרְךָ" — הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה גַּמִּין, רִבּוּיִין הֵם, הֲרֵי שִׁשָּׁה, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו (שמות רבה). וְכָל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לִטֹּל גְּדֻלָּה עַל אַהֲרֹן אָחִיו, שֶׁהָיָה גָּדוֹל הֵימֶנּוּ וְנָבִיא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וְגוֹ'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֵלִי הַכֹּהֵן) (שמואל א ב) "הֵנָּגֹלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וָאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ'", "וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרָה. **כְּבַד פֶּה** • בִּכְבֵדוּת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבִלְשׁוֹן לַעַ"ז בלב"ו.

(יא) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה:**

יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִּי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן שַׁוִּי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ פִּקְחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **מִי שָׂם פֶּה וְגוֹ'** • מִי לִמֶּדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהָיִיתָ נִדּוֹן לִפְנֵי פַּרְעֹה עַל הַמִּצְרִי?. **אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם** • (תנחומא) מִי עָשָׂה פַּרְעֹה אִלֵּם, שֶׁלֹּא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוֹת הֲרִיגָתְךָ, וְאֶת מְשָׁרְתָיו חֵרְשִׁים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּצַוּוֹתוֹ עָלֶיךָ? (שבת קמ) וְלָאִסְפַּקְלָטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עִוְרִים, שֶׁלֹּא רָאוּ כְּשֶׁבָּרַחְתָּ מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ?. **הֲלֹא אָנֹכִי** • שֶׁשְּׁמִי ה' עָשִׂיתִי כָּל זֹאת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט)

מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם, בְּלִמֻּ"ד קְמוּצָה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ הָאָדָם, בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, כַּמְּבוֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שֶׁרוֹמֵז עַל הָאָדָם הַיָּדוּעַ, דְּהַיְנוּ אָדָם הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם.

מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם וגו'. דְּהִנֵּה, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה אֶת תֹּקֶף קְלִיפַּת מִצְרַיִם, שָׁאַל ב' שְׁאֵלוֹת. הָא', אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת הַגִּלּוּי דַּאֲצִילוּת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהֲרֵי זוֹ יְרִידָה כוּ'. וְהַב', הֲרֵי קְלִיפַּת מִצְרַיִם הִיא בְּתָקְפָּהּ לִמְנֹעַ וּלְעַכֵּב כוּ'. וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקָּבָּ"ה ב' תְּשׁוּבוֹת. הַמַּעֲנֶה עַל שְׁאֵלָה הָא' הוּא, מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם וגו' הֲלֹא אָנֹכִי הַוָּי', דְּשֹׁרֶשׁ הַגִּלּוּי לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הוּא מִבְּחִינַת כֶּתֶר עֶלְיוֹן כוּ'. וְהַמַּעֲנֶה עַל שְׁאֵלָה הַב' הוּא, מִי יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ וגו' אוֹ עִוֵּר, שֶׁבְּכֹחוֹ יִתְבָּרֵךְ לִפְעֹל שְׁבִירַת הַקְּלִיפּוֹת. וּמַה שֶּׁכָּתוּב אוֹ פִּקֵּחַ, קָאֵי עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּפֵרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ מִי עָשָׂה עַצְמְךָ פִּקֵּחַ שֶׁתִּבְרַח מִפַּרְעֹה. דְּהִנֵּה, עַל־יְדֵי מֹשֶׁה הָיָה אַחַר־כָּךְ הַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז נִתְרַפֵּא, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא שֶׁהִמְשִׁיךְ תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר עִנְיָנוֹ, לָכֵן הָיָה בּוֹ אָז בְּחִינַת הַדִּבּוּר בַּפֶּה, שֶׁהִמְשִׁיךְ גִּילּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲבָל קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה עֲדַיִן כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ כְּבַד פֶּה כוּ', הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הֻצְרְכָה לִהְיוֹת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה בִּשְׁעַת בְּרִיחַת מֹשֶׁה מִפַּרְעֹה, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת גִּלּוּי מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כַּנַּ"ל, אֲבָל עֲדַיִן לֹא נִתְרַפֵּא עַד מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה אֶצְלוֹ בְּחִינַת הַפֶּה דְּמַלְכוּת לְהַמְשִׁיךְ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר "וְעַל תּוֹרָתְךָ" בַּאֲצִילוּת "שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ" בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה עַד לְמַטָּה מַטָּה. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, כָּךְ יִהְיֶה גַּם בַּגְּאֻלָּה

ספורנו

(י) **לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי.** בִּלְתִּי מְרֻגָּל בִּמְלֶאכֶת לְשׁוֹן לְמוּדִים וְסִדְרָהּ לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.
גַּם מִתְּמוֹל. בִּהְיוֹתִי גֵּר בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה.
גַּם מִשִׁّלְשֹׁם. בִּהְיוֹתִי בְּבֵית פַּרְעֹה.
גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ. אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה נַפְשִׁי הַדַּבְּרִית אָז בְּאוֹר פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, לֹא קָנְתָה לְשׁוֹן לְמוּדִים.
כִּי כְבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי. וְזֶה קָרָה לִי, כִּי בִּהְיוֹת כְּלֵי הַדִּבּוּר שֶׁלִּי בִּלְתִּי מוּכָנִים, לְפִיכָךְ לֹא פָּנָה לִבִּי "לָדַעַת לָעוּת אֶת יֶעֶף דָּבָר". תורה יא

(יא) **מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם.** מִי נָתַן הַהֶכְנוֹת הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁבְּכֹחַ טֶבַע הָאָדָם. תורה יב

הָעִתִּידָה, שֶׁהֲרֵי גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שֶׁעַל־יָדוֹ יִהְיֶה גִּילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה עַד לְמַטָּה, וְכִידּוּעַ שֶׁבִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה לֹא נִתְגַּלָּה כִּי־אִם גַּלְיָא דְּתוֹרָה, וּלְעָתִיד יִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה לְמַטָּה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃

יב וּכְעַן אֱזֵיל וּמֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ וְאַלְפִנָּךְ דִּי תְמַלִּיל׃

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃

יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר דְּתִשְׁלָח׃

רש"י ◄ **בְּיַד תִּשְׁלָח** • בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלֹחַ, וְהוּא אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: בְּיַד אַחֵר שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ, שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעָתִיד — יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה.

(יד) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃

יד וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאי גְּלֵי קֳדָמַי אֲרֵי מַלָּא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחְדֵּי בְּלִבֵּהּ׃

רש"י ◄ **וַיִּחַר אַף** • (דבחים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֲרוֹן־אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עֹנֶשׁ עַל־יְדֵי אוֹתוֹ חָרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם: "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי", שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי וְלֹא כֹּהֵן, וְהַכְּהֻנָּה הָיְתָה אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כג) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי". **הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ • כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם. וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ** • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁיִּהְיֶה מַקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה לִגְדֻלָּה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב.

(טו) וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ וּתְשַׁוִּי יָת פִּתְגָמַיָּא בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלִּיף יָתְכוֹן יָת דִּי תַעְבְּדוּן׃

(טז) וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים׃

טז וִימַלֵּל הוּא לָךְ לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ לְמִתְרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵהּ לְרָב׃

רש"י ◄ **וְדִבֶּר הוּא לְךָ** • בִּשְׁבִילְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל 'לְךָ' וְ'לִי' וְ'לוֹ' וְ'לָכֶם' וְ'לָהֶם' הַסְּמוּכִים לַדִּבּוּר, שֶׁכֻּלָּם לְשׁוֹן 'עַל' הֵם. **יִהְיֶה לְךָ לְפֶה • לְמֵלִיץ**, לְפִי שֶׁאַתָּה כְּבַד פֶּה. **לֵאלֹהִים • לְרַב וּלְשַׂר.**

ספורנו

(יב) **וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ.** לְהָכִין כְּלֵי הַדִּבּוּר.

וְהוֹרִיתִיךָ. לְשׁוֹן לִמּוּדִים. תורה יג

(יג) **שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח.** בְּיַד מִי שֶׁיִּהְיֶה שָׁלִיחַ מוּכָן לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתְךָ, וְלֹא אִישׁ כָּמוֹנִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה עִם פִּי וְתוֹרְנִי בְּאֹפֶן שֶׁאַתָּה תִּהְיֶה הַמְדַבֵּר. תורה יד

(יד) **הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי.** אִם הָיְתָה הַכַּוָּנָה לִשְׁלֹחַ אִישׁ מוּכָן לְדַבֵּר, הֲלוֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ שֶׁהוּא לֵוִי, בַּעַל חָכְמָה בְּלִי סָפֵק בְּכָל אֶחָיו הַלְּוִיִּם. **יָדַעְתִּי כִּי דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא.** שֶׁמֵּעַצְמוֹ הוּא בַּעַל לְשׁוֹן לִמּוּדִים. **וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ.** וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא לִקְרָאתְךָ לְכַבְּדְךָ מִפְּנֵי מַעֲלָתְךָ עָלָיו, יִשְׂמַח בְּלִי סָפֵק וְיִהְיֶה לְךָ לְמֵלִיץ בְּלֵב שָׁלֵם. תורה טו

(טו) **וְשַׂמְתָּ אֶת הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְעִם פִּיהוּ.** אַף עַל פִּי שֶׁתְּשִׂים אֶת הַדְּבָרִים בְּפִיו לֹא יַסְפִּיק זֶה, אֶבֶל יִצְטָרֵךְ שֶׁאֶהְיֶה אָנֹכִי עִם פִּיכֶם, בְּאֹפֶן שֶׁיִּכָּנְסוּ דִּבְרֵיכֶם בְּלֵב פַּרְעֹה, וְלֹא יִתְקוֹמֵם עֲלֵיכֶם וְלֹא יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מֵעִם פָּנָיו. תורה טז

(טז) **לֵאלֹהִים.** שֶׁיַּעֲשֶׂה נִפְלָאוֹת בְּמִצְוָתְךָ. תורה יז

(יז) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ פ

יז וְיָת חֻטְרָא הָדֵין תִּסַּב בִּידָךְ דִּתַעְבֵּד בֵּהּ יָת אָתַיָּא׃

◆ יום שישי י"ח טבת ◆

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃

יח וַאֲזַל מֹשֶׁה וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוּהִי וַאֲמַר לֵהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֱזֵיל לִשְׁלָם׃

רש"י◄ **וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ•** לִטֹּל רְשׁוּת, שֶׁהָרֵי נִשְׁבַּע לוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ. מְכִילְתָּא). וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, קֵינִי וְכוּ׳.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֱזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דִּבְעוֹ לְמִקְטְלָךְ׃

רש"י◄ **כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים•** מִי הֵם? דָּתָן וַאֲבִירָם. חַיִּים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת (נדרים סד)◆

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃

כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב לְאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא דְּאִתְעַבִּידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ׃

רש"י◄ **עַל הַחֲמוֹר•** חֲמוֹר הַמְיֻחָד. הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק, וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט) "עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר"◆.

וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה וְגוֹ׳• אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר מְדֻקְדָּקִים בַּמִּקְרָא◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 15)

עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר (רש"י ד, כ) יֵשׁ לְדַיֵּק, מַדּוּעַ מַעְתִּיק מִן הַכָּתוּב גַּם תֵּבַת "עָנִי". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה לֹא רָצָה לִטּוֹל גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ, וְאָמַר "מִי אָנֹכִי, מָה אֲנִי חָשׁוּב", וּכְדֵי לְהָשִׁיב עַל כָּךְ, הִזְכִּיר לוֹ הַקָּבָּ"ה חֲמוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּלוֹמַר: טְעָנָה זוֹ מוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנָוָה וּבִטּוּל, וְדַוְקָא **מִשּׁוּם כָּךְ** בָּחַר בּוֹ ה' לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן, רַק מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדָּה זוֹ רָאוּי וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שָׁלִיחַ ה' וְלִהְיוֹת כְּלִי לְהַשְׁרָאַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה. לָכֵן מֵבִיא תֵּבַת "עָנִי", הַיְינוּ "עַנְוָתָן" (רש"י זכריה שם).

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ לְמִתּוּב לְמִצְרָיִם חֲזֵי כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִּידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא׃

ספורנו

(יז) **וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה.** וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִמִּין עֵץ חָשׁוּב, הִנֵּה קִדַּשְׁתִּיו לִהְיוֹת לְךָ לְאוֹת.
תִּקַּח בְיָדֶךָ. לְשֵׁבֶט מוֹשֵׁל, שֶׁמִּנִּיתִיךָ לְשַׁנּוֹת אֶת הַטֶּבַע בְּמִצְוָתְךָ.
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתֹת. שֶׁתְּצַוֶּה לַטֶּבַע בְּמִצְוָתִי מִצַּד מַה שֶּׁמִּנִּיתִיךָ לָזֶה. תורה יח

(יח) **אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה.** בֵּין כָּךְ יִהְיוּ אִשְׁתִּי וּבָנַי אֶצְלֶךָ.
לֵךְ לְשָׁלוֹם. כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה. תורה יט

(יט) **כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים.** הַמֶּלֶךְ וַעֲבָדָיו אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְהָרְגֶךָ, כַּאֲשֶׁר בֵּאֵר לְמַעְלָה בְּאָמְרוֹ "וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם" (לעיל ב, כג). תורה כ

(כ) **וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר.** לְהוֹלִיכָם מִן הַמִּדְבָּר לְמִדְיָן וּלְבֵית חָמִיו.
וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם. הוּא לְבַדּוֹ אַחַר שֶׁלִּוּוֹחֵיהֶם. תורה כא

(כא) **בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה.** בְּכָל פַּעַם שֶׁאֶשְׁלָחֲךָ מֵאָהֳלִי שֶׁיִּהְיֶה חוּץ

רש"י◄ **בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה וְגוֹ'** • דַּע, שֶׁעַל־מְנָת כֵּן תֵּלֵךְ, שֶׁתְּהֵא גִּבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַּרְעֹה וְלֹא תִּירָא מִמֶּנּוּ. **אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ** • לֹא עַל שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא לִפְנֵי פַּרְעֹה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם, אֶלָּא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּאֲמִינוּ לוֹ, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂאם לְפָנָיו. אֶלָּא מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לָשׂוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ז) "כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה וְגוֹ'". וְאַל תִּתְמַהּ עַל אֲשֶׁר כְּתִיב "אֲשֶׁר שַׂמְתִּי", שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוֹ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּבָר שַׂמְתִּים בְּיָדְךָ.

(כב) **וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל:**

כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּרִי בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה** • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלִּבּוֹ חָזָק וּיְמָאֵן לְשַׁלֵּחַ, אֱמֹר לוֹ כֵּן. **בְּנִי בְכוֹרִי** • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תהלים פט) "אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ:

כָּאן חָתַם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו.

(כג) **וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעֲבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בְּנֶךָ בְּכֹרֶךָ:**

כג וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרָךְ בּוּכְרָךְ:

רש"י◄ **וָאֹמַר אֵלֶיךָ** • בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **שַׁלַּח אֶת בְּנִי וְגוֹ'. הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג וְגוֹ'** • הִיא מַכָּה אַחֲרוֹנָה, וּבָהּ הִתְרָהוּ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) "הֵן אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה". בָּשָׂר־וָדָם הַמְבַקֵּשׁ לְהִנָּקֵם מֵחֲבֵרוֹ מַעְלִים אֶת דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ הַצָּלָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יְכֹלֶת לְהִמָּלֵט מִיָּדוֹ, כִּי־אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרֵהוּ וּמַתְרֶה בּוֹ לָשׁוּב.

(כד) **וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ:**

כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ מַלְאָכָא דַיְיָ וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ:

רש"י◄ **וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן** • מֹשֶׁה. **וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ** • לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל נֶעֱנַשׁ עֹנֶשׁ מִיתָה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֶלָּא אָמַר: אָמוּל וְאֵצֵא לַדֶּרֶךְ — סַכָּנָה

ספורנו

לְעִיר מִצְרַיִם, כְּאָמְרוֹ "כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר אֶפְרֹשׂ כַּפַּי" (להלן ט, כט), וַאֲצַוְּךָ שֶׁתָּשׁוּב לְמִצְרַיִם לְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה.

רְאֵה כָּל הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ. עַיֵּן בְּכָל פַּעַם כָּל הַמּוֹפְתִים, שֶׁיִּהְיוּ אָז מוּשָׂמִים בְּיָדְךָ, לַעֲשׂוֹתָם עַל הָאֹפֶן וְהַסֵּדֶר אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ.

וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה. אָז תַּצְלִיחַ לַעֲשׂוֹתָם לִפְנֵי פַרְעֹה כְּשֶׁלֹּא תִשָּׁנֶה, כִּי כְּשֶׁיֵּחֶטָא הָאָדָם בְּמִצְוֹת בּוֹרְאוֹ בְּחֶסֶר וּבְיֶתֶר יְקַלְקֵל הַכַּוָּנָה וְהִיא לֹא תִצְלַח, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּמֵי מְרִיבָה, וְכֵן צִוָּה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת "לֹא תֹסִפוּ וְלֹא תִגְרְעוּ" (דברים ד, ב).

וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לִבּוֹ. כִּי בִּהְיוֹתוֹ בְּלִבְּתִי יָכוֹל לִסְבֹּל הַמַּכּוֹת הָיָה מְשַׁלֵּחַ אֶת הָעָם בְּלִי סָפֵק, לֹא מִפְּנֵי שֶׁיִּכָּנַע לָאֵל יִתְבָּרֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, וְלָזֶה חִזַּק אֶת לִבּוֹ שֶׁיִּתְאַמֵּץ לִסְבֹּל הַמַּכּוֹת וּלְבִלְבְּתִי שַׁלְּחָם. תורה כב

(כב) **בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל.** אַף עַל פִּי שֶׁלְּקֵץ הַיָּמִין "אֶהְפֹּךְ אֶל הָעַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' וּלְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" (צפניה ג, ט), מִכָּל מָקוֹם יֵחָשֵׁב יִשְׂרָאֵל אֶצְלִי נִכְבָּד מִכֻּלָּם, בַּאֲשֶׁר הוּא "בְּנִי", עוֹבֵד כְּמוֹ 'בֵּן' מֵאַהֲבָה, לֹא כְּ"עֶבֶד", מֵאַהֲבַת שָׂכָר וְיִרְאַת עֹנֶשׁ. וּמִצַּד מַה שֶּׁהוּא "בְּכֹרִי", רִאשׁוֹן לַעֲבוֹדָתִי, בִּתְעוֹת כָּל הָאֻמּוֹת מֵעָלַי, כְּאָמְרוֹ "כִּי כָל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד" (מיכה ד, ה). תורה כג

(כג) **הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ.** כְּפִי הַמִּשְׁפָּט הָאֱלֹהִי שֶׁהוּא 'מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה', כְּאָמְרוֹ "וּכְאֹרַח אִישׁ יִמְצָאֻנוּ" (איוב לה, יא). כִּי אָמְנָם מַכּת בְּכוֹרוֹת לְבַדָּהּ הָיְתָה לְמִשְׁפַּט עֹנֶשׁ לְפַרְעֹה מִכָּל הַמַּכּוֹת, אֲבָל שְׁאָר הַמַּכּוֹת הָיוּ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת לְמַעַן יָשׁוּבוּ, "כִּי לֹא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת" (ע"פ יחזקאל יח, לב), כִּי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם דַּרְכֵּי הַתְּשׁוּבָה הָאֲמִתִּית כְּלָל, לוֹ חָכְמוּ (עפ"י דברים לב, כט) לָשׁוּב אֶל הָאֵל יִתְבָּרֵךְ מֵאַהֲבַת טוּבוֹ וְיִרְאַת גְּדֻלּוֹ, שֶׁהִיא הַתְּשׁוּבָה הַמַּגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, אֲשֶׁר הִיא הַמַּצֶּלֶת וְנוֹתֶנֶת חֵן בְּעֵינֵי אֱלֹהִים, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "עֲוֹנוֹת נֶחְשָׁבִים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת" (יומא פו, ב), אוֹ לְפָחוֹת לָשׁוּב כַּעֲבָדִים מִיִּרְאַת מַה שֶּׁיּוּכַל לְהַעֲנִישׁ. אֲבָל מַכַּת בְּכוֹרוֹת וּטְבִיעַת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בַּיָּם הָיוּ שִׁפָּטִים אֱלֹהִיִּים, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. תורה כד

(כד) **וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן.** בִּלְבָּתוֹ מִן הַמִּדְבָּר לְמִדְיָן עִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. וְסִפֵּר זֶה אַחַר שֶׁהִשְׁלִים כָּל מִצְוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ אֲלֵיהוּ בְּדִבֵּר הַשְּׁלִיחוּת.

וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה'. קָרָה יוֹם מִילַת בְּנוֹ, אֲשֶׁר

היא לַתִּינוֹק עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים — הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צִוָּנִי: "לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם", וּמִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה (במסכת נדרים דף לא). וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשָׂה כְּמִין נָחָשׁ וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם. הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא.

(כה) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי:

כה וּנְסִיבַת צִפּוֹרָה טִנָּרָא וּגְזַרַת יָת עָרְלַת בְּרַהּ וּקְרִיבַת לָקֳדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת אֲרֵי בִּדְמָא דִּמְהֵלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא:

רש"י ◄וַתַּגַּע לְרַגְלָיו • הִשְׁלִיכַתּוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה. וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם לִהְיוֹת הֶחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ — הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי.

(כו) וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת: פ

כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמֶרֶת אִלּוּלֵי דְּמָא דִּמְהֵלְתָּא הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל:

רש"י ◄וַיֶּרֶף • הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. אָז • הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהָרְגוֹ. אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת • חֲתָנִי הָיָה נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שִׁנָּה רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹנוֹ: לְעֵיל כָּתַב אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י מַה זֶּה: "אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים", וַהֲלֹא גַּם לְעֵיל אָמְרָה "חֲתַן דָּמִים"? אֶלָּא מִתְּחִלָּה סָבְרָה דְּזֶה וְזֶה גּוֹרֵם, חֵטְא הַמִּילָה וְחֵטְא אַחֵר. אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁרָאָתָה: "וַיֶּרֶף" לְגַמְרֵי, אָז הֵבִינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבָזֶה מְתֻרָּץ גַּם כֵּן שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בַּחֲתַן דָּמִים, וְדוֹק. כֵּן נִרְאֶה לִי). לַמּוּלֹת • עַל דְּבַר הַמּוּלוֹת. שֵׁם דָּבָר הוּא, וְהַלַּמֶּ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן 'עַל', כְּמוֹ: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "דָּמִים", עַל דַּם הַמִּילָה.

(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ:

כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֲזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ וּנְשַׁק לֵהּ:

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ:

כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּיְיָ דִּי שַׁלְּחֵהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי פַקְּדֵהּ:

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כט וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם:

ל וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא:

ספורנו

בּוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה לַעֲמֹד בַּבְּרִית, כְּעִנְיָן "נִמּוֹלוֹ אִתּוֹ" (בראשית יז, כז) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" (שם יח, א). וְאוּלַי זֹאת הִיא סִבַּת הַמִּנְהָג לְהָכִין כִּסֵּא כָבוֹד בִּמְקוֹם הַמִּילָה.

וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ. מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל זֶה בִּקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל. תורה כה

(כה) **וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי.** עָשִׂיתִי זֶה כִּי אַתָּה כְּשֶׁנִּשְׁאַתִּנִי וְהָיִיתָ "חָתָן" "לִי", הִתְנֵיתָ עִמִּי שֶׁנִּמּוּל אֶת בָּנַיְנוּ וְנוֹצִיא מֵהֶם "דַּם" בְּרִית. וְכָל זֶה אָמְרָה לְזַכּוֹת מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמְבַקֵּשׁ לְהָמִית. תורה כו

(כו) **וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ.** אֲבָל לֹא הִנִּיחוֹ לְגַמְרֵי.

אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת. כְּשֶׁהָיִיתָ חָתָן אָמַרְתָּ שֶׁנּוֹצִיא דָּמִים בִּשְׁתֵּי מִילוֹת, שֶׁהֵן כְּרִיתַת הַמִּילָה וְהַפְרִיעָה. תורה כז

(כז) **לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה.** כְּתַלְמִיד מִקַּבִּיל פְּנֵי הָרַב, כְּאָמְרוֹ "וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים" (פסוק טז).

וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים. בְּשׁוּבוֹ מִמִּדְיָן לָלֶכֶת לְמִצְרָיִם.

וַיִּשַּׁק לוֹ. כִּמְנַשֵּׁק דָּבָר קָדוֹשׁ, כְּעִנְיָן "וַיִּשְׁקֵהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי מְשָׁחֲךָ ה' עַל נַחֲלָתוֹ לְנָגִיד" (שמואל א ,י, א). תורה כח

(לא) וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי דְכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְלֵי קֳדָמוֹהִי יָת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:

◆ שבת קודש י"ט טבת ◆

ה (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר:

א וּבָתַר כֵּן עָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי וִיחַגּוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא:

רש"י◄ וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'• אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כֻּלָּם, קֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לְפָלָטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת (שמות רבה). וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם: "וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ" — הֶחֱזִירָם לַאֲחוֹרֵיהֶם.

(ב) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:

ב וַאֲמַר פַּרְעֹה שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דִּי אֶקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לְשַׁלָּחָא יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב:

ג וַאֲמָרוּ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעַרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא אוֹ בִּקְטוֹל:

רש"י◄ פֶּן יִפְגָּעֵנוּ• פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פְּגִיעָה" זוֹ, לְשׁוֹן מִקְרֶה מָוֶת הוּא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם:

ד וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעוֹבָדֵהוֹן אֱזִילוּ לְפָלְחַנְכוֹן:

רש"י◄ תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו• תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם, שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה. וְכֵן (משלי ד) "פְּרָעֵהוּ — אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א) "וַתִּפְרְעוּ כָּל־עֲצָתִי", (שמות לב) "כִּי פָרוּעַ הוּא", נִרְחָק וְנִתְעָב. לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם• לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְתֵדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי" – טַעֲנַת פַּרְעֹה!

עַל הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם . . לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם" (ה, ד) פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י "לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי". וּמְבָאֵר הָרַמְבַּ"ן דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"מִנְהָג בְּכָל עַם לִהְיוֹת

ספורנו

ה (ב) **לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'.** לֹא יָדַעְתִּי שׁוּם נִמְצָא מְהֻוֶּה אַחַר אֲפִיסוּת מֻחְלָט. **וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ.** וְגַם שֶׁיִּתְאַמֵּת מְצִיאוּת זֶה הַנִּמְצָא, לֹא בִּשְׁבִיל זֶה אֲשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל. תורה ג

(ג) **אֱלֹהֵי הָעִבְרִים.** עַל שֶׁאָמַרְתָּ מִי הוּא זֶה – הִנֵּה הוּא אֱלֹהֵי הָעִבְרִים הַמְפֻרְסָמִים, הַמַּחֲזִיקִים בְּדֵעוֹת עֵבֶר. וְעַל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ שֶׁאַף גַּם זֹאת לֹא תִשַּׁלֵּחַ – הִנֵּה מַה טּוֹב שֶׁתִּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ **פֶּן יִפְגָּעֵנוּ.** אוֹתָנוּ וְאוֹתְךָ. תורה ד

לָהֶם חֲכָמִים מוֹרֵי תּוֹרָתָם, לָכֵן הֵנִיחַ לָהֶם פַּרְעֹה שֶׁבֶט לִוִּי שֶׁהָיוּ חַכְמֵיהֶם וְזִקְנֵיהֶם".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא, שֶׁכְּשֶׁאָמַר פַּרְעֹה "לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם" וְלִמְלַאכְתָּם שֶׁהָיָה לָהֶם בַּבַּיִת, הִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמּוּטָב לָהֶם לַעֲסוֹק בְּעַצְמָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְאֵין לָהֶם לְנַסּוֹת לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

אַךְ זוֹ הָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה. וּמִנֶּגֶד, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו, אֶלָּא הִמְשִׁיכוּ בִּפְעֻלּוֹתֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאִם הָיוּ מִתְמַהְמְהִים עוֹד רֶגַע אֶחָד, הָיוּ חַס־וְשָׁלוֹם נִשְׁאָרִים בְּמִצְרַיִם עַד עַכְשָׁיו (סידור האריז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

הָיָה אֶפְשָׁר לָאָדָם לַחֲשֹׁב, מָה אִכְפַּת לִי שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים שֶׁבִּמְקוֹם לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, עוֹבְדִים אֶת פַּרְעֹה הָרָשָׁע וְאֵינָם מְקַיְּמִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, הֲרֵי "אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי", עוֹסֵק הִנְנִי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, וּמַה לִּי לַעֲסֹק בְּקֵרוּב עוֹד אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַיֵּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה שֶׁסְּבָרָא זוֹ כְּבָר הֶעֱלָה "פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם", אַךְ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ"ה הוֹרָה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֵלָיו, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁבִּיכָלְתָּם לִגְאֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְהַצִּיל אוֹתָם מֵעֲבוֹדַת פַּרְעֹה, וּלְקָרְבָם לַעֲבוֹדַת ה'.

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְּאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן:

רש"י ◄ הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ • שֶׁהַעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם, וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלֹתָם, הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה.

(ו) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:

ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא וְיָת סָרְכוֹהִי לְמֵימַר:

רש"י ◄ הַנֹּגְשִׂים • מִצְרִיִּים הָיוּ, וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים. הַנּוֹגֵשׁ, מְמֻנֶּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים. וְהַשּׁוֹטֵר, מְמֻנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

(ז) לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן:

ז לָא תּוֹסְפוּן לְמִיתַּן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי לְבְנִין כְּמִתְמַלֵּי וּמִדְקָמוֹהִי אִנּוּן יְהָכּוּן וּיִגַּבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא:

רש"י ◄ תֶּבֶן • אשטובל"א, הָיוּ גּוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט. לְבֵנִים • טיוול"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁעוֹשִׂים מִטִּיט וּמְיַבְּשִׁין אוֹתָן בַּחַמָּה, וְיֵשׁ שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם • כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה. וְקֹשְׁשׁוּ • וְלַקְּטוּ.

(ח) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ:

ח וְיָת סְכוּם לְבֵנַיָּא דִּי אִנּוּן עָבְדִין מִתְמַלֵּי וּמִדְקָמוֹהִי תְּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִינֵהּ אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא:

רש"י ◄ וְאֶת מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים • סְכוּם חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כְּשֶׁהָיָה הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם, אוֹתוֹ סְכוּם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עַתָּה, לְמַעַן תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם. כִּי נִרְפִּים • מִן הָעֲבוֹדָה הֵם, לָכֵן לִבָּם פּוֹנֶה אֶל הַבַּטָּלָה וְצוֹעֲקִים לֵאמֹר: נֵלְכָה וְגוֹ'.

ספורנו

(ה) הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ. כִּי הַמַּשְׂכִּילִים לֹא יִפְנוּ אֶל דִּבְרֵיכֶם. תורה ו

(ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃

ט תִּתְקַף פָּלְחָנָא עַל גֻּבְרַיָּא וְיִתְעַסְּקוּן בַּהּ וְלָא יִתְעַסְּקוּן בְּפִתְגָּמִין בְּטֵלִין׃

רש"י◄ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר• וְאַל יֶהְגּוּ וִידַבְּרוּ תָּמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: גַּלְכָה נִזְבְּחָה", וְדוֹמֶה לוֹ: "וְאֶשְׁעָה בְּחֵקֶיךָ תָּמִיד". "לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה", מִתַּרְגֻּמֵינָן וּ"לְשׁוֹעִין". "וַיְסַפֵּר", "וְאֶשְׁתָּעִי". וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "יִשְׁעוּ" לְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְגוֹ' וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", וּלְפָרֵשׁ "אַל יִשְׁעוּ", אַל יִפְנוּ, שֶׁאִם־כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "וְאַל יִשְׁעוּ אֶל דִּבְרֵי שָׁקֶר", אוֹ "לְדִבְרֵי שָׁקֶר", כִּי כֵּן גִּזְרַת כֻּלָּם: (ישעיה נז) "יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עוֹשֵׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת", וְלֹא מָצָאתִי שִׁמּוּשׁ שֶׁל בֵּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אֲבָל אַחַר לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נוֹפֵל לְשׁוֹן שִׁמּוּשׁ בֵּי"ת, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנִּדְבָּרִים בָּךְ", (במדבר יב) "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה", (זכריה ד) "הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ", אַף כָּאן: "אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר", אַל יִהְיוּ נִדְבָּרִים בְּדִבְרֵי שָׁוְא וַהֲבַאי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ד תמוז – מתוך 'התקשרות')

תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר (ה, ט)

הָרַבִּי הַ'צְּמַח־צֶדֶק' אָמַר:

לְחָסִיד שֶׁהוּא 'פְּנִימִי', הִנֵּה בַּקָּשַׁת בְּרָכָה מֵהָרַבִּי בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא – הִיא בִּבְחִינַת "וְאַל יִשְׁעוּ גוֹ'", כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת "תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ".

(י) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן׃

י וּנְפָקוּ שִׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְסָרְכוֹהִי וַאֲמָרוּ לְעַמָּא לְמֵימָר כִּדְנַן אֲמַר פַּרְעֹה לֵית אֲנָא יָהֵב לְכוֹן תִּבְנָא׃

(יא) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאַשֶּׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר׃

יא אַתּוּן אֱזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא מֵאֲתַר דִּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע מִפָּלְחָנְכוֹן מִדְּעַם׃

רש"י◄ אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן• וּצְרִיכִים אַתֶּם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת. כִּי אֵין נִגְרָע• דָּבָר, מִכָּל סְכוּם לְבֵנִים שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָכֶם מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(יב) וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן׃

יב וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְגַבָּבָא גִּילֵי לְתִבְנָא׃

רש"י◄ לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן• לֶאֱסֹף אֲסִיפָה, לִלְקֹט לֶקֶט לְצֹרֶךְ תֶּבֶן הַטִּיט. קַשׁ• לְשׁוֹן לִקּוּט, עַל שֵׁם שֶׁדָּבָר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא וְצָרִיךְ לְקוֹשְׁשׁוֹ, קָרוּי קַשׁ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת.

(יג) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃

יג וְשִׁלְטוֹנַיָּא דָּחֲקִין לְמֵימָר אַשְׁלִימוּ עוֹבְדֵיכוֹן פִּתְגַּם יוֹם בְּיוֹמֵהּ כְּמָא דַּהֲוִיתוּן עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב לְכוֹן תִּבְנָא׃

רש"י◄ אָצִים• דּוֹחֲקִים. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ• חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כַּלּוּ בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן מוּכָן!.

(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׁי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃

יד וּלְקוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַרְעֹה לְמֵימָר מָא דֵּין לָא אַשְׁלֶמְתּוּן גְּזֵרָתְכוֹן לְמִרְמֵי (לִבְנִין) כְּמֵאתְמָלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי אַף תְּמָלֵי אַף יוֹמָא דֵּין׃

רש"י◄ וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל• הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, וְחָסִים עַל חַבְרֵיהֶם מִלְּדַחְקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין הַלְּבֵנִים לַנּוֹגְשִׂים, שֶׁהֵם מִצְרִיִּים, וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם, הָיוּ מַלְקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַׂם עֲלֵיהֶם,

שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו. **וַיֵּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֲשֶׁר שָׂמוּ נֹגְשֵׁי פַּרְעֹה אוֹתָם לְשוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מַדּוּעַ וְגוֹ'". לָמָּה "וַיֵּכּוּ"? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תְּמוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֹק הַקָּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל הַשִּׁלְשִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוֹל? וְהוּא הָיָה בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם. **וַיֵּכּוּ** • לְשׁוֹן וַיַּכְּעֵלוּ, הֵכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנּוֹגְשִׁים הִכּוּם.

(טו) **וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַּעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ:**

טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ (קֶדֶם) לְפַרְעֹה לְמֵימַר לְמָא תַּעְבֵּד כְּדֵין לְעַבְדָּךְ:

(טז) **תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ:**

טז תִּבְנָא לָא מִתְיְהֵב לְעַבְדָּךְ וּלְבֵנַיָּא אָמְרִין לָנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדָּךְ לָקָן וְחָטָן עֲלֵיהוֹן עַמָּךְ:

רש"י◄ **וּלְבֵנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ** • הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבֵנִים כַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן. **וְחָטָאת עַמֶּךָ** • אִלּוּ הָיָה נָקוּד פַּתָּח, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דָּבוּק, וְדָבָר זֶה חַטָּאת עַמֶּךָ הוּא. עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ – שֵׁם דָּבָר הוּא, וְכָךְ פֵּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמֶּךָ, כְּאִלּוּ כָּתוּב "וְחָטָאת לְעַמֶּךָ", כְּמוֹ: (רות א) "כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה.

(יז) **וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה:**

יז וַאֲמַר בַּטְּלָנִין אַתּוּן בַּטְּלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ:

(יח) **וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ:**

יח וּכְעַן אֲזִילוּ פְּלָחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוֹם לְבֵנַיָּא תִּתְּנוּן:

רש"י◄ **וְתֹכֶן לְבֵנִים** • חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֶת הַכֶּסֶף הַמִּתֻּכָּן", הַמָּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן: "וַיָּצוּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף".

(יט) **וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:**

יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִּמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְגַּם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:

רש"י◄ **וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם. **בְּרָע** • רָאוּ אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצֵאת אוֹתָם, בְּהַכְבִּידָם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגוֹ'".

(כ) **וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה:**

כ וַעֲרָעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם פַּרְעֹה:

רש"י◄ **וַיִּפְגְּעוּ** • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כָּל "נִצִּים" וְ"נִצָּבִים", דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "יָצְאוּ נִצָּבִים".

ספורנו

(טז) **וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ.** וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ הַמֻּכִּים, וְאַנְשֵׁי הַחַטָּאת הַמַּכִּים, כֻּלָּנוּ עַמֶּךָ, וְרָאוּי לְךָ לְהַקְפִּיד עַל שְׁתֵּי אֵלֶּה. תורה יז

(יז) **נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים.** אַתֶּם הַנִּרְפִּים וְעֲצֵלִים, מִתְרַפִּים אַתֶּם בִּמְלַאכְתְּכֶם, לְפִיכָךְ הִכְבַּדְתִּי עֲלֵכֶם לְזָרְזָכֶם. **עַל כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה.** מִזֶּה הִתְבָּאֵר שֶׁ"אַתֶּם נִרְפִּים", שֶׁאֵין לַחְשֹׁב שֶׁתֹּאמְרוּ "נִזְבְּחָה" אֶלָּא כְּדֵי לְהִתְרַפּוֹת מִן הַמְּלָאכָה. תורה יח

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃

כא וַאֲמָרוּ לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי אַבְאֶשְׁתּוּן יָת רֵיחָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא׃

(כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃

כב וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי׃

רש"י◄ לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אִכְּפַת לְךָ? — קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי (שמות רבה)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 – מתוך 'התקשרות')

לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה (ה, כב)

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא בָּא בִּטְרוּנְיָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא חַס־וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָה הֲרֵעֹתָה", אֶלָּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סִבַּת הַדָּבָר.

כִּי דַּרְגָּתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חָכְמָה. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּחַר בּוֹ לִהְיוֹת מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּצוּרָה שֵׂכְלִית וְהֶגְיוֹנִית. מִשּׁוּם כָּךְ הָיְתָה שְׁאֵלָתוֹ "לָמָה הֲרֵעֹתָה" חֵלֶק מִמִּלּוּי שִׂיחוּתוֹ – הוּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סֵדֶר וְתַהֲלִיךְ הַגְּאוּלָה בְּשֵׂכֶל וְהֶגְיוֹן.

אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: "הָאֲבוֹת לֹא הִרְהֲרוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָה הֲרֵעֹתָה". גַּם בְּשֵׂכֶל וּבְחָכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְרֻגָּשׁ הַבִּטּוּל וְהָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל, וְלֹא תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֵלוֹת וַחֲקִירוֹת.

(כג) וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃

כג וּמֵעֵדֶן עַלִּית לְוָת פַּרְעֹה לְמַלָּא בִּשְׁמָךְ אַבְאֵשׁ לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁזְבָא לָא שֵׁזַבְתָּא יָת עַמָּךְ׃

רש"י◄ הֵרַע • לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אַבְאֵשׁ◆

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ ססס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאֶעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַּקִּיפָא יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ׃ ס ס ס

רש"י◄ עַתָּה תִּרְאֶה וְגוֹ' • (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי, לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ: הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהַר אַחַר מִדּוֹתַי, לְפִיכָךְ: "עַתָּה תִּרְאֶה", הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִּרְאֶה, וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אֻמּוֹת, כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ. **כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם** • מִפְּנֵי יָדִי הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עָלָיו יְשַׁלְּחֵם. **וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ** • עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגוֹ'":

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - רעו

ספורנו

(כב) **לָמָה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי.** אִם הָיוּ רְאוּיִים לְזֶה הַפְּרָעָנוּת, לָמָּה גִּלְגַּלְתָּ אוֹתוֹ עַל יָדִי. תורה כג

(כג) **וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ.** אֶת שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל הַמֻּכִּים. תורה א

ו (א) **עַתָּה תִּרְאֶה.** עַתָּה שֶׁרָאִיתָ אֶת פֶּשַׁע פִּרְעֹה הַמִּתְאַמֵּץ לְהַחֲזִיק בְּיִשְׂרָאֵל בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ, תִּרְאֶה **כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם.** שֶׁיִּתְאַמֵּץ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן לְשַׁלְּחָם בְּכָל כֹּחוֹ. **וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ.** וּכְנֶגֶד מַה שֶׁהִפִּיץ עַתָּה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, יִתְאַמֵּץ לְגָרְשָׁם מֵאַרְצוֹ, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בְּכֻלָּהּ אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶם.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום רביעי - ט"ז טבת** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד טבת מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום חמישי - י"ז טבת** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום שישי - י"ח טבת** מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט טבת פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא.

פֶּרֶק יא. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובכך – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

ליקוטי אמרים

פרק יא וזה לעומת זה רשע וטוב לו לעומת צדיק ורע לו דהיינו שהטוב שבנפשו האלהי' שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם כן לרבבות מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושיה הנ"ל דהיינו או במעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות ח"ו או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות וכהאי גוונא או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים מעבירה וגם אם אינו מהרהר בעבירה לעשותה אלא בענין זיווג זכר ונקיבה בעולם שעובר על אזהרת התורה ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום כו'

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד־עשר:

וְזֶה לְעֻמַּת זֶה[1], רָשָׁע וְטוֹב לוֹ לְעֻמַּת צַדִּיק וְרַע לוֹ. דְּהַיְנוּ, – "רשע וטוב לו" – הוא, **שֶׁהַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחוֹ וּבֶחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב, **כָּפוּף וּבָטֵל לְגַבֵּי הָרַע מֵהַקְּלִיפָּה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמֹאלִי.** – ה"רע" של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. **וְזֶה** – התואר "רשע וטוב לו", **מִתְחַלֵּק גַּם־כֵּן לִרְבָבוֹת מַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת,** – כשם שמדריגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדריגת "רשע וטוב לו" להרבה מדריגות בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, **בְּעִנְיַן כַּמּוּת וְאֵיכוּת הַבִּטּוּל** – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבויו של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו ביטול, כי יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: **וּכְפִיפַת הַטּוֹב לָרַע חַס־וְשָׁלוֹם. יֵשׁ מִי שֶׁהַכְּפִיפָה וְהַבִּטּוּל אֶצְלוֹ** – של הטוב לגבי הרע הוא, **מְעַט מִזְעָר, וְאַף גַּם זֹאת אֵינוֹ בְּתְמִידוּת, וְלֹא תָדִיר לְפָרָקִים קְרוֹבִים,** – נדיר מאד שהרע יתגבר בו על הטוב, **אֶלָּא לְעִתִּים רְחוֹקִים מִתְגַּבֵּר הָרַע עַל הַטּוֹב,** – עובר זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, **וְכוֹבֵשׁ אֶת הָ"עִיר קְטַנָּה" הוּא הַגּוּף,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתיהן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו. **אַךְ לֹא כֻּלּוֹ** – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, **אֶלָּא מִקְצָתוֹ לְבַד,** – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שֶׁיִּהְיֶה סָר לְמִשְׁמַעְתּוֹ,** – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, **וְנַעֲשֶׂה לוֹ מֶרְכָּבָה וּלְבוּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל[2]. דְּהַיְנוּ, אוֹ בְּמַעֲשֶׂה לְבַד,** – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: **לַעֲשׂוֹת עֲבֵרוֹת קַלּוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם;** – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, **אוֹ בְּדִבּוּר לְבַד,** – ובדיבור עצמו, רק **לְדַבֵּר אַבַּק לָשׁוֹן הָרַע** – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, **וְלֵיצָנוּת וּכְהַאי גַּוְנָא;** – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה לְבַד,** – לחשוב בלבד, **הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקָּשִׁים** – בפרטים מסויימים, **מֵעֲבֵרָה[3].** – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. **וְגַם אִם אֵינוֹ מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה לַעֲשׂוֹתָהּ אֶלָּא בְּעִנְיַן זִוּוּג זָכָר וּנְקֵבָה בָּעוֹלָם,** – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שֶׁעוֹבֵר עַל אַזְהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע"[4]** – ודרשו

---

1. קהלת ז, יד. 2. בפרק ו. 3. יומא כט, א. 4. דברים כג, י.

חכמינו ז"ל: **"שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר בַּיּוֹם כּוֹ"**[5]; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. **אוֹ שֶׁהִיא שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְהוּא מְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, כִּדְתְנַן בְּ'אָבוֹת'**[6]: – כמו שלמדנו במשנה במסכת "אבות": **"הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְכוּ'** – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה, **וּמְפַנֶּה לִבּוֹ כּוֹ"** – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **שֶׁבְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה, וְכֵיוָצֵא בָהֶן** – כשנכשל במעשה בעבירה קלה איזו שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמהרהר במחשבות אסורות – **נִקְרָא "רָשָׁע" בְּעֵת הַהִיא,** – ו"רשע" הוא: **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ גּוֹבֵר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ וּמַחֲטִיאוֹ וּמְטַמְּאוֹ. וְאַחַר כָּךְ** – לאחרי שנכשל באחד מהדברים האמורים, **גּוֹבֵר בּוֹ הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, וּמִתְחָרֵט** – על מה שעשה, דיבר או חשב, **וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵה', וַה' יִסְלַח לוֹ, אִם שָׁב בִּתְשׁוּבָה הָרְאוּיָה עַל־פִּי עֲצַת חֲכָמֵינוּ זַ"ל בִּשְׁלֹשָׁה חִלּוּקֵי כַּפָּרָה שֶׁהָיָה ר' יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כּוֹ'**[7], – "עבר על מצות־עשה ושב – אינו זז משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות־לא־תעשה ושב – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית־דין – תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – כלומר: על־ידי תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו". **הערת כ"ק רבינו:** "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו'". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. **וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרַע גּוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר, וּמִתְלַבְּשִׁים בּוֹ כָּל שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע,** – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, **וּמַחֲטִיאוֹ בַּעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר.** – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, כי הוא אמנם נכשל בחטא, **אַךְ בֵּינְתַּיִם** – בין חטא אחד לשני, הוא **מִתְחָרֵט, וּבָאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מִבְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר קְצָת בֵּינְתַּיִם,** – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. **אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ** – לטוב, כוח **הִתְגַּבְּרוּת כָּל־כָּךְ לְנַצֵּחַ אֶת הָרַע לִפְרֹשׁ מֵחֲטָאָיו לְגַמְרֵי לִהְיוֹת "מוֹדֶה וְעוֹזֵב".** – עד לידי כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, **וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל**[8]: **"רְשָׁעִים מְלֵאִים חֲרָטוֹת",** – בין חטא אחד לשני הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא שאין ביכלתם לשלוט על עצמם. **שֶׁהֵם רֹב הָרְשָׁעִים, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת טוֹב בְּנַפְשָׁם עֲדַיִן.** – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שהרבה מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושיו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. **אַךְ מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְחָרֵט לְעוֹלָם,** – על חטאיו, **וְאֵין בָּאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה כְּלָל - נִקְרָא "רָשָׁע וְרַע לוֹ",** – רשע ששולט בו הרע בלבד, **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר בְּקִרְבּוֹ, כִּי גָּבַר כָּל־כָּךְ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק** – הטוב, **מִקִּרְבּוֹ וְעוֹמֵד בִּבְחִינַת מַקִּיף עָלָיו מִלְּמַעְלָה.** – ובפנימיותו אינו מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית – **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[9]: **"אַכָּל כֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא":** – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", כי בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.

ליקוטי אמרים

או שהיא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה כדתנן באבות הניעור בלילה כו' ומפנה לבו כו' שבאחת מכל אלה וכיוצא בהן נקרא רשע בעת ההיא שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיאו ומטמאו ואח"כ גובר בו הטוב שבנפשו האלהי' ומתחרט ומבקש מחילה וסליחה מה' וה' יסלח לו אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש כו' כמ"ש במ"א. ויש מי שהרע גובר בו יותר ומתלבשי' בו כל שלשה לבושים של הרע ומחטיאו בעבירות חמורות יותר ובעתים קרובים יותר אך בינתיים מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה מבחי' הטוב שבנפשו שמתגבר קצת בינתיים אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרטות שהם רוב הרשעים שיש בחי' טוב בנפשם עדיין. אך מי שאינו מתחרט לעולם ואין באים לו הרהורי תשובה כלל נקרא רשע ורע לו שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה ולכן ארז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא:

---

5. כתובות מו, א. 6. אבות ג, ד. 7. סוף יומא. 8. נדרים ט, ב. 9. סנהדרין לט, א.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק", מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר־הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר־הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על־ידי הנפש האלקית והיצר־טוב בלבד – שני ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

יום שני י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

פֶּרֶק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על־ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס **לכוחות** השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

וְהַבֵּינוֹנִי, הוּא שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הָרַע – של נפשו הבהמית, **גּוֹבֵר כָּל־כָּךְ לִכְבֹּשׁ אֶת הָ"עִיר קְטַנָּה"** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף לְהַחֲטִיאוֹ;** – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. **דְּהַיְנוּ, שֶׁשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָּה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב **שאֵין גּוֹבְרִים בּוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף כַּמֹּחַ** – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּבַפֶּה** – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" **וּבְשְׁאָר רְמָ"ח אֵבָרִים,** – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש המעשה", **לְהַחֲטִיאָם וּלְטַמְּאָם חַס־וְשָׁלוֹם,** – ועל־ידי־זה להיקרא "רשע", **רַק שְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבַדָּם מִתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף,** – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, **שֶׁהֵם** – לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה,** – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, **וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה מִיָּמָיו,** – **הערת כ"ק רבינו:** "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי **שלא עבר** עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדריגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי 'תשובה', הרי יכול האדם להגיע אפילו למדריגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע למדריגת "בינוני"!) "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק רבינו בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו **(כעת)** הוא כזה שמושללת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע **בכח**, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל)". הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי־רגשי **הנוכחי** מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" **לא** היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו **הנוכחי** לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה־שאין־

ליקוטי אמרים

פרק יב והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר כל כך לכבוש את העיר קטנ'
להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו ששלש' לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ' אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא

כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, **ולא** במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" **בכוח**: באופן פוטנציאלי ביכלתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל.

מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם,** – אין הכוונה שבעתיד **אינו עלול** לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו **הנוכחי** הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת וְרֶגַע אֶחָד כָּל יָמָיו.** – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"? **אַךְ מָהוּת וְעַצְמוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, **לֹא לָהֶן לְבַדָּן הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בְּ"עִיר קְטַנָּה",** – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי־אִם בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהִיא שְׁעַת מֹחִין דְּגַדְלוּת לְמַעְלָה,** – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, **וְגַם לְמַטָּה** – בעולם־הזה, **הִיא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לְכָל אָדָם,** – להתעלות למדריגה נעלית יותר, **שֶׁאָז** – בשעת קריאת שמע ותפלה, **מְקַשֵּׁר** – ה"בינוני" את כוחות **חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁלּוֹ לַה',** לְהַעֲמִיק **דַּעְתּוֹ בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, **וּלְעוֹרֵר** – על־ידי התבוננות, **אֶת הָאַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל־ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאַהֲבָה, – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, כי על־ידי־זה הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שֶׁזֶּהוּ – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על־ידי התבוננות בגדולת ה', ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא עִנְיַן הַמְבֹאָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא, – שהיא מצוה מן התורה, וּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁלְּפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן - הֵן הֲכָנָה לְקִיּוּם הַקְּרִיאַת שְׁמַע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[1]; וְאָז – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להב־שלהבת לה', הָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כָּפוּף וּכְבֵטֵל לַטּוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחֶלֶל הַיְמָנִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּמֹחַ הַמְקֻשָּׁרִים בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, בְּהִסְתַּלְּקוּת הַמֹּחִין דְּגַדְלוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, חֲרֵי הָרַע חוֹזֵר וְנֵעוֹר בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו. – הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

ליקוטי אמרים

נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות עוה"ז ותענוגיו.

---

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על־ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע -

יום שלישי ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן

רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ – ל"רע" של הנפש הבהמית, מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש גם כן מה לומר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ, – "מחשבה ממש" – היינו: לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוַת לִבּוֹ, – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – להעמיק מחשבתו בכך. ואילו מחשבות הנופלות ברעיונו בדרך ממילא, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2] בְּ'דַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ – הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין שעליו לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הַהֵפֶךְ לְגַמְרֵי, – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. וּכְפָרֵט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה, – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה ובירא שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. כִּדְכְתִיב[3]: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פֵּרוּשׁ, – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ, – וכיצד נדחה החושך? – שֶׁנִּדְחֶה מִמֶּנּוּ מֵאֵלָיו

צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). **2.** זהר ח"ג רכד, א. **3.** קהלת ב, יג. **4.** קהלת ד, יג.

וּמִמֵּילָא, – אין על האור להילחם עם החושך, **כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְלִיפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [**כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]**:** – אין אדם עובר עבירה **"אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת"** [**וְכוּ'**], – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, **מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ** – של הנפש האלקית הוא הרי: **לִמְשֹׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר,** – ב"עיר קטנה" היא הגוף, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[6]**, בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[7]**, שֶׁהֵם** – שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה **בלבד** ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? –

ליקוטי אמרים

החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

יום רביעי ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צַדִּיק" כְּלָל, – אלא הוא נקרא "בינוני", **מִפְּנֵי שֶׁיִּתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל הַחֹשֶׁךְ וְסִכְלוּת שֶׁל הַקְלִיפָּה הַנִּדְחֶה מִמֵּילָא - אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, **וְלֹא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – של הנפש האלקית, **עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – **וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – עצם מציאותה של הנפש הבהמית, **לֹא נִדְחֶה כְּלָל מִמְּקוֹמוֹ בֵּבֵינוֹנִי אַחַר הִתְפַּלְּלָה, שֶׁאֵין** – אז, **רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בְּחֶלֶל הַיְמָנִי,** – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, **כִּי־אִם תּוֹכוֹ** – החלק הפנימי שבלבו, **רָצוּף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת",** – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, **שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. **וַאֲזַי** – אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, **יָכוֹל לִהְיוֹת סִכְלוּת הַכְּסִיל הָרַע** – של הנפש הבהמית, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחָלֶל הַשְּׂמָאלִי, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל עִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין בְּהֵתֵּר** – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי־אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, **בֵּין בְּאִסּוּר חַס־וְשָׁלוֹם,** – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, **כְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלָל. אֶלָּא שֶׁבְּדִבַּר אִסּוּר אֵינוֹ עוֹלֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס־וְשָׁלוֹם,** – לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. **אֶלָּא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקָּשִׁים מֵעֲבֵרָה** – כפי שהוסבר בפרק הקודם, **יְכוֹלִים לִפְעֹל לַעֲלוֹת לְמֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה**

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו

---

5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

ליקוטי אמרים

מתורה ועבודה וכמארז"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

וַעֲבוֹדָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[8]: "ג' עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם, – שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעִיּוּן תְּפִלָּה כוּ'". – הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם־לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

---

יום חמישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

רַק שֶׁלָּזֶה מוֹעִיל הָרְשִׁימוּ בַּמֹּחִין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, וְיִרְאַת ה' וְאַהֲבָתוֹ הַמְסֻתֶּרֶת בֶּחָלָל הַיְמָנִי, - שבלבו, הן עוזרות לו, לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט עַל הָרַע הַזֶּה - של הנפש הבהמית, הַמִּתְאַוֶּה תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא לִהְיוֹת לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה בָּעִיר - שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בגוף, לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל - בפועל ממש. לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף. וַאֲפִלּוּ בַּמֹּחַ לְבַדּוֹ, לְהַרְהֵר בְּרַע, אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהַרְהֵר חַס־וְשָׁלוֹם בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, - מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב בהם, כי־אם מפני שלבו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות־תאווה אלה, שלא ברצונו, שֶׁיְּקַבֵּל בְּרָצוֹן חַס־וְשָׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הָרַע הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו מֵהַלֵּב לַמֹּחַ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[9], - הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, אֶלָּא מִיָּד בַּעֲלִיָּתוֹ לְשָׁם, - משעולה ההרהור במוחו, דּוֹחֵהוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, - הוא דוחה את ההרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, וּמַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִיָּד שֶׁנִּזְכָּר שֶׁהוּא הִרְהוּר רַע, וְאֵינוֹ מְקַבְּלוֹ בְּרָצוֹן אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בּוֹ בְּרָצוֹן, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך – אינו שייך ב"בינוני", וְכָל שֶׁכֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לַעֲשׂוֹתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אוֹ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר בּוֹ, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כִּי הַמְהַרְהֵר - הרהורי עבירה, בְּרָצוֹן נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, - ואילו, וְהַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת לְעוֹלָם. - הרי, שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וְכֵן - כך הדבר, בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, - אין הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מִיָּד שֶׁעוֹלֶה לוֹ מֵהַלֵּב לַמֹּחַ אֵיזוֹ טִינָא וְשִׂנְאָה חַס־וְשָׁלוֹם, - לזולת, אוֹ אֵיזוֹ קִנְאָה אוֹ כַּעַס אוֹ קְפֵידָא וְדוֹמֵיהֶן - אֵינוֹ מְקַבְּלָן כְּלָל בְּמֹחוֹ וּבִרְצוֹנוֹ. - שירצה להרהר בהן, וְאַדְּרַבָּה, הַמֹּחַ שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל בָּרוּחַ שֶׁבְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת הַהֵפֶךְ מַמָּשׁ, - ממה שדורש הרגש שבלבו: לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד, - וזאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס – הנובע ממדת ה"גבורה" – שיש בלבו כלפי הזולת – יתיחס אליו במדת החסד, וְחִבָּה יְתֵרָה מוּדַעַת לוֹ - להראות לו אהבה מיוחדת, עד לִסְבֹּל מִמֶּנּוּ עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לִכְעֹס חַס־וְשָׁלוֹם, - על מי שהוא סובל ממנו, וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, אֶלָּא אַדְּרַבָּה לִגְמֹל לְחַיָּבִים - כנגדו, טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[10], לִלְמֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו: - שבמקום היסורים שגרמו לו – שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל

הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

---

8. בבא בתרא קסד, ב. 9. פרק ט, בתחלתו. 10. ח"א רא, א.

לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי־אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: – בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

יום שישי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יח, פרק יג ובזה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

וּבָזֶה יוּבָן לְשׁוֹן מַאֲמַר רַז"ל[1]: "בֵּינוֹנִים - זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן" [פֵּרוּשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע], - היצר־הטוב והיצר־הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראיה לכך: **דִּכְתִיב[2]: "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשּׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ",** - "שופטי" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר־הטוב והיצר־הרע. על־כל־פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה **שופטן**" – **וְלֹא אָמְרוּ "זֶה וָזֶה מוֹשְׁלִים" חַס־וְשָׁלוֹם,** - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, **מושלים** בגופו של ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט **ולמשול** בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" – כפי שיוסבר להלן: **כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרַע בָּ"עִיר קְטַנָּה",** - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, **אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה** כָּלָה - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, **נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", **אֶלָּא הַיֵּצֶר הָרַע אֵינוֹ רַק עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדַיָּן הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ בַּמִּשְׁפָּט,** - ולא שיש לו שליטה על הגוף, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּסַק הֲלָכָה כָּךְ לְמַעֲשֶׂה,** - כדעתו של שופט זה, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדַיָּן הַחוֹלֵק עָלָיו, וְצָרִיךְ לְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ.** כָּךְ - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר־הטוב לבין היצר־הרע ב"בינוני": **הַיֵּצֶר הָרַע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, **וּמֵהַלֵּב עוֹלֶה לַמֹּחַ לְהַרְהֵר בּוֹ,** - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא. שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, **וּמִיָּד** - עם עליית ההרהורים במוח, **חוֹלֵק עָלָיו הַשּׁוֹפֵט הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ, הַמִּתְפַּשֵּׁט בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבַּלֵּב מְקוֹם מִשְׁכַּן הַיֵּצֶר טוֹב,** - ב"חלל" הימני שבלב, מתגלה היצר־הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר־הטוב נאבק עם היצר־הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצר־הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להיות מנוצלים בענינים של קדושה בלבד. **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹזְרוֹ לְהַיֵּצֶר טוֹב,** - שיהיה בכוחו להתגבר על היצר־הרע, **כְּמַאֲמַר רַז"ל[3]: "אִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ** - ליצר־הטוב, **אֵין יָכוֹל לוֹ".** - ליצר־הרע המתגבר באדם מדי יום. **וְהָעֵזֶר,** - שהקב"ה עוזר ליצר־הטוב, הוא: **הִיא הַהֶאָרָה שֶׁמֵּאִיר אוֹר ה' עַל נֶפֶשׁ**

ליקוטי אמרים

פרק יג ובזה יובן לשון מאמרז"ל בינונים זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע] דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קטנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצה"ר אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצה"ר אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות

---

1. ברכות סא, ב. **2.** תהלים קט, לא. **3.** קדושין ל, ב.

הָאֱלֹהִית, לִהְיוֹת לָהּ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה עַל סִכְלוּת הַכְּסִיל וְיֵצֶר הָרַע, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר־הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית – בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר־הטוב[4]. בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? "וגם: אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב"? – מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". **אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׁמָאלִי בַּבֵּינוֹנִי הוּא בְּתָקְפּוֹ כְּתוֹלַדְתּוֹ, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִתְבַּטֵּל בְּמִעוּט לְגַבֵּי הַטּוֹב,** - של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", **וְלֹא נִדְחֶה מִמְּקוֹמוֹ כְּלָל, רַק שֶׁאֵין לוֹ** - ל"רע", **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. **הרבי מעיר:** "גם בזה – במניעת התפשטות הרע – לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כי־אם": **מִפְּנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹמֵד לִימִין אֶבְיוֹן וְעוֹזֵר וּמֵאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית – הוא בתקפו כתולדתו. **לָכֵן נִקְרָא** - ה"בינוני", **"כְּרָשָׁע",** - כמו רשע, **כְּמַאֲמַר רַז"ל: "אֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע", וְלֹא רָשָׁע מַמָּשׁ,** - שכן, המשנה[5] הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, **אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיק עַצְמוֹ לְבֵינוֹנִי, וְלֹא לְהַאֲמִין לְהָעוֹלָם שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ נִתְבַּטֵּל לְגַבֵּי הַטּוֹב, שֶׁזּוֹ מַדְרֵגַת צַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו – שאינו עובר עבירה איזו שהיא – חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" **הגורם** לעבירות – אל לו לקבל דיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, **אֶלָּא יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בֶּחָלֶל הַשְּׁמָאלִי כְּתוֹלַדְתּוֹ, וְלֹא חָלַף וְהָלַךְ מִמֶּנּוּ** - ה"רע", **מְאוֹמָה, וְאַדְרַבָּה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, **הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה.** - ההשתמשות המתמדת בנפש הבהמית לעניני העולם־הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על־ידי ההשתמשות בו. הרי למדנו, שרבנו הזקן מפרש את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" – הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדריגה עליונה – טוב ונחוץ לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" – יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדריגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

ליקוטי אמרים

לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארז"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר ענייני עוה"ז

---

4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה". **5.** אבות ב, יג.

יום שבת קודש י"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו.

עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" – "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: **וְאַף מִי שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה לִשְׁמָהּ - אֵין זוֹ הוֹכָחָה כְּלָל שֶׁנִּדְחֶה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** - של הרע, **הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** - שבלב, **רַק שֶׁלְּבוּשָׁיו, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵינָן מִתְלַבְּשִׁים בַּמֹּחַ וְהַפֶּה וְהַיָּדַיִם וּשְׁאָר אֵבְרֵי הַגּוּף,** - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, **מִפְּנֵי ה' שֶׁנָּתַן שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַמֹּחַ עַל הַלֵּב. וְלָכֵן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ מוֹשֶׁלֶת בָּ"עִיר קְטַנָּה", אֵבְרֵי הַגּוּף כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיוּ לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה לִשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ** - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלושת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, **שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם,** - באברי הגוף, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות – שולטת הנפש האלקית – בעזרתו של הקב"ה – על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. **אֲבָל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - אֵין לָהּ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בַּבֵּינוֹנִי, כִּי־אִם בְּשָׁעָה שֶׁאַהֲבַת ה' הוּא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** - בלבד, **כְּמוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.** - שאז, כפי שנזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב־שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. **וְאַף גַּם זֹאת הַפַּעַם,** - גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, **אֵינָהּ רַק שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְבַד,** - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, **כְּדִכְתִיב**[6]**: "וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ"** - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית – הרי זה "יאמץ" בלבד, ש"יעקב" **מתחזק** בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: **"כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, וּכְשֶׁזֶּה קָם כּוּ'"**[7], - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש **שליטה** בלבד – וגם זאת באופן זמני בלבד – על הנפש הבהמית. **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בִּמְקוֹר הַגְּבוּרוֹת שֶׁהִיא בִּינָה,** - כפי שמובא בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּלְהוֹלִיד אַהֲבָה עַזָּה לַה' כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, וְאָז** - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי.** - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על־ידי הנפש האלקית, **אֲבָל** - ה"רע", **לֹא נִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי בַּבֵּינוֹנִי, אֶלָּא בַּצַּדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[8]**:** - ב"צדיק", **"וְלִבִּי חָלַל**[9] **בְּקִרְבִּי",** - מקומו של היצר־הרע בלבו של ה"צדיק" – ריק, **וְהוּא** - ה"צדיק", **מוֹאֵס בָּרַע וְשׂוֹנְאוֹ**

ליקוטי אמרים

ואף מי שבתורת

ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק שלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושיה שיתלבשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני כי אם בשעה שאהבת ה' הוא בהתגלות לבו בעתים מזומנים כמו בשעת התפלה וכיוצא בה ואף גם זאת הפעם אינה רק שליטה וממשלה לבד כדכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל וכשזה קם כו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפיא ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולבי חלל בקרבי והוא מואס ברע ושונאו

---

6. בראשית כה, כג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)".
8. תהלים קט, כב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיתא בירוש' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירוש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'".

בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמִּאוּס, - כך הדבר ב"צדיק גמור", **אוֹ שֶׁלֹּא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** - כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור", **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", **אֲבָל כַּבֵּינוֹנִי הוּא** - ה"רע" של נפשו הבהמית, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּאָדָם שֶׁיָּשַׁן, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזֹר וְלֵיעוֹר מִשְּׁנָתוֹ,** - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, **כָּךְ הָרַע כַּבֵּינוֹנִי הוּא כְּיָשֵׁן בַּחָלָל הַשְּׁמָאלִי** - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב – וזהו **בְּשָׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁלְּבוֹ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה',** - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, **וְאַחַר־כָּךְ** - אחרי התפלה, **יָכוֹל** - ה"רע", **לִהְיוֹת חוֹזֵר וְנֵיעוֹר.** - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" – כשהוא נתון **כל היום** באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה – בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי־אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, כי אם כן – כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע – עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה לרע – יובן לנו הדבר היטב. **וְלָכֵן הָיָה רַבָּה מַחֲזִיק עַצְמוֹ כְּבֵינוֹנִי, אַף דְּלֹא פָסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא,** - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה, **וּבְתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, כַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לַה' בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּכִשְׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה,** - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה – **שכל היום** בערה בו אהבה להשי"ת, ולא היתה לו **אף פעם** כל שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִדְמֶה בְּעֵינָיו** - של רבה, **כַּבֵּינוֹנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם,** - שנתון כל היום באותה מדריגה כמו בשעת התפלה – האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איזו שהיא, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל[10]: "הַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ":** - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" – מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על־כל־פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כי־אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדריגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי־השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

ליקוטי אמרים

1 בתכלית השנאה והמיאום או שלא בתכלית השנאה
2 כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול
3 לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל
4 השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבת ה'
5 ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק
6 עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה'
7 חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש
8 שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה
9 בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי
10 שיתפלל אדם כל היום כולו:

---

10. ברכות כא, א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...במה ששואל בפירוש המלה, הנולד, אם זהו לעתיד או לעבר ומציין למס' יבמות י"א ע"א, ואשר רבינו הזקן מפרש איזהו חכם הרואה את הנולד, דקאי על העבר. הנה בדא"ח מובאים שני הפירושים במאמר רז"ל זה (תניא פמ"ג. לקו"ת שמע"צ צא, ב)...

בברכה.

יום ראשון

יום שני | יג טבת | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפֵצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו.

כְּשֶׁמַּעֲמִידִים פַּנָּס - מִתְקַבְּצִים הַחֲפֵצִים בָּאוֹר, כִּי אוֹר מַמְשִׁיךְ - אוֹר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו.

יום שני

יום שלישי | יד טבת | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האַנט אויפ'ן האַרצען און פון יעמאלט אָן איז מיר ווארעם".

תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הַסָּבָא מִשְּׁפָאלֶע - דֶּער שְׁפָאלֶער זֵיידֶע - הָיָה אִישׁ נִלְהָב מְאֹד, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז עַל שְׁאָר חֲבֵרָיו תַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד. בְּבִקּוּרוֹ בְּלִיאַדִי אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן - שְׁנַת תקס"ט אוֹ תק"ע - סִפֵּר, אֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאָה אֶת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב "וְהוּא הִנִּיחַ אֶת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה עַל לִבִּי, וּמֵאָז חַם לִי".

תְּנוּעַת צַדִּיק, וּמִכָּל שֶׁכֵּן רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעַת קוֹל, צָרִיךְ לִפְעֹל שֶׁלֹּא יִשָּׁכַח לָעַד.

יום שלישי

יום רביעי | טו טבת | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "אֹסְרִי" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה זֶהוּ", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְהַעֲלָאַת נִיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ אֲפִלּוּ הַבְּהֵמוֹת יִתְעַלּוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת".

הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הָעֵת הַזֹּאת הִיא מוֹעֵד הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְהַיִּסּוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ הֵם חֶבְלֵי מָשִׁיחַ, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. אַל תַּאֲמִינוּ לִנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הַמַּבְטִיחִים לָכֶם יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת אַחֲרֵי כְּלוֹת הַמִּלְחָמָה, זִכְרוּ דְּבַר הַשֵּׁם (יִרְמְיָה יז, ה) "אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ, וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ".

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהָכֵן עַצְמְךָ וּבְנֵי בֵּיתְךָ לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ הַבָּא בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

יום רביעי

יום חמישי — **טז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האָט געזאָגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר לְר' הֶענְדֶל בְּ'יְחִידוּת': "זֹהַר" - מְרוֹמֵם אֶת הַנֶּפֶשׁ, "מִדְרָשׁ" - מְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב, וּתְהִלִּים בִּדְמָעוֹת - מֵדִיחַ אֶת הַכְּלִי.

יום חמישי

יום ששי — **יז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִלְמֹד בְּנִיתֵל, שָׁמַעְתִּי מֵאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] הַטַּעַם, שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף חִיּוּת.

פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: מַתְמִידִים אֵלּוּ שֶׁשְּׁמוֹנֶה הַשָּׁעוֹת הַלָּלוּ [שֶׁלֹּא לוֹמְדִים] 'נוֹגֵעַ' לָהֶם בַּנֶּפֶשׁ - אֵינֶנִּי מְחַבֵּב.

וְהוּא רַק עַד חֲצוֹת לַיְלָה.

יום שישי

שבת — **יח טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גַּם הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק
בַּאֲמִירַת וִיהִי נֹעַם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ כּוֹפְלִים פָּסוּק אֹרֶךְ יָמִים גו', אֲבָל לֹא בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בִּהְיוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ יֶלֶד וְלָמֵד אֶת הַכָּתוּב ״וַיִּחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה״, תִּרְגֵּם לוֹ מוֹרוֹ – עַל פִּי פֵּרוּשׁ בַּעַל־הַטּוּרִים – יַעֲקֹב אָבִינוּ חַי אֶת שְׁבַע עֶשְׂרֵה הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁבָּא הַבַּיְתָה מֵהַ״חֶדֶר״, שָׁאַל אֶת זְקֵנוֹ אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: הֵיתָּכֵן שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר הָאָבוֹת, יִהְיוּ מִבְּחַר שְׁנוֹת חַיָּיו יז שָׁנָה שֶׁגָּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עֶרְוַת הָאָרֶץ?

וַיַּעֲנֵהוּ אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: כְּתִיב ״וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה״, וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ – מוּבָא בְּרַשִׁ״י – אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁתְּהֵא שָׁם תּוֹרָה וְשֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגִים בַּתּוֹרָה. ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה״, כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים תּוֹרָה ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו״, אֲזַי ״גֹּשְׁנָה״, ׳נִגָּשִׁים׳ וּמִתְקָרְבִים לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם בְּמִצְרַיִם הָיָה ״וַיִּחִי״ בְּחַיּוּת.

שבת קודש

יום ראשון | יט טבת | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב״ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי׳ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש״י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב״ד.

אֵצֶל חֲסִידֵי חַבַּ״ד מְקֻבֶּלֶת מִדּוֹר דּוֹר תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, שֶׁכָּל יוֹם יִלְמְדוּ פָּרָשָׁה חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. כָּךְ גַּם נָהֲגוּ הָאַדְמוֹ״רִים נְשִׂיאֵי חֲסִידֵי חַבַּ״ד.

המשך ביאור למס׳ שבועות ליום חמישי עמ׳ ב

אֲבֵדָה וְכֹחֵשׁ בָּהּ׳, שעל כולם נאמר ׳וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה׳, מִיעֵט – זהו מיעוט, שרק על חמשה דברים אלו נאמר חיוב ׳והשיב׳, ׳אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר׳, חָזַר וְרִיבָּה את כל ההכחשות, וכיון שהפסוק רִיבָּה, וּמִיעֵט, וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל – כך הוא הלימוד ב׳ריבוי ומיעוט וריבוי׳, שהריבוי בא לרבות את הכל, וּמַאי רִיבָּה – מה בא הפסוק שלפנינו לרבות, רִיבָּה כָּל מִילֵּי – ריבה הפסוק כל דבר שנגזל, וּמַאי מִיעֵט בכך שפירט חמשה דברים מסוימים, מִיעֵט שְׁטָרוֹת, שאין גופן ממון, שהרי השימוש שבהם הוא רק להוכיח מהם שהיתה הלוואה, והגוזלם אינו בכלל החיוב של ׳והשיב את הגזילה׳.

ממשיכה הגמרא לבאר: וְרַבָּנַן, החולקים על רבי אליעזר, דְּרָשֵׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, וכך הם דורשים את הפסוק, ׳וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ׳ זהו כְּלָל, הכולל כל דבר, ׳בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל׳, זהו פְּרָט, שפירטה התורה שרק בדברים אלו יש חיוב השבה, ׳אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו׳, חָזַר הפסוק וְכָלַל את כל הדברים, ואופן הדרשה של ׳כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל׳ הוא שאי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט – אין לומדים מה׳כלל׳ אלא דברים הדומים ל׳פרט׳, מָה הַ׳פְּרָט׳ מְפוֹרָשׁ בפסוק שהוא דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל, וְגוּפוֹ מָמוֹן, ונאמר בהם חיוב השבה, כך אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן יש על הגזלן חיוב השבה, יָצְאוּ מכלל זה קַרְקָעוֹת, שֶׁאֵין מִטַּלְטֵל – שאי אפשר לטלטלם, וכן יָצְאוּ עֲבָדִים כנעניים, שֶׁהוּקְּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, וכן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין, אֵין גּוּפָן מָמוֹן, ועל שלשה דברים אלו אין חיוב השבה.

מסיים רבי ירמיה את דבריו: ולפי זה יש לומר דמַאן דְּמַחֲיֵיב קרבן שבועה על קרקעות, סובר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שבפרשת גזילה לא התמעטו קרקעות, וכשם שיש בהן חיוב ׳והשיב׳ כך יש בהן גם חיוב קרבן שבועה, שהרי שני חיובים אלו נאמרו באותה פרשה, וּמַאן דְּפָטַר מקרבן שבועה סובר כְּרַבָּנַן, שמיעטו קרקעות מחיוב ׳והשיב׳, והוא הדין שמיעטום מחיוב ׳קרבן שבועה׳.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי אבהו, לֹא – אין הכרח לומר שנחלקו בזה, כי אמנם מַאן דְּמַחֲיֵיב קרבן שבועה בקרקע בודאי סובר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שקרקע אינה ממועטת בפרשה זו, ואינו יכול לסבור כחכמים הממעטים קרקעות בפרשה זו, ומכל מקום מַאן דְּפָטַר אינו חייב לסבור דווקא כחכמים, אלא אָמַר לְךָ, כְּהָא – בנידון זה, של קרבן שבועה, אֲפִילּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה שאין חייבים בו על שבועת קרקע, כיון דְּרַחֲמָנָא אָמַר לגבי חיוב חומש ואשם ׳אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר׳, ויש לדרוש שחיובים אלו נאמרו ׳מִכֹּל׳ – על חלק מכל הדברים המנויים לעיל, וְלֹא על ׳הַכֹּל׳, ומיעטה בזה התורה אף קרקעות מקרבן שבועה, הגם שאינם ממועטים מחיוב ׳והשיב׳.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי יוחנן, שקרקע ממועטת מחיוב קרבן שבועה: אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – אף ממשנתינו (לה:) מדייק שאין חיוב קרבן שבועה על קרקע, דְּקָתָנֵי, אמר לו התובע ׳נָגַבְתָּ אֶת שׁוֹרִי׳ וְהוּא אוֹמֵר ׳לֹא נָגַבְתִּי׳, אמר לו התובע ׳מַשְׁבַּעֲךָ אֲנִי׳ וְאָמַר הנתבע ׳אָמֵן׳, חַיָּיב. וְאִילּוּ אופן שהתובע אומר ׳נָגַבְתָּ אֶת עַבְדִּי׳ לֹא קָתָנֵי במשנה, אף שבהמשך הביאה המשנה דוגמא של עבד, לגבי ׳המית שורך את שורי, המית שורך את עבדי׳, וּמַאי טַעְמָא שלגבי גניבה לא נקטה המשנה אופן של גניבת עבד, לָאו – האם אין זה מִשּׁוּם דְּעֶבֶד אִיתְקַשׁ לְקַרְקָעוֹת, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל כְּפִירַת שֶׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת, ומוכח כדברי רבי יוחנן, שקרקעות ממועטות מחיוב קרבן שבועה.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, אִימָא סֵיפָא – אמור ובאר את הסיפא של משנתינו, בה נאמר כך, ׳זֶה הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ חַיָּיב, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ פָּטוּר׳, ויש לברר, ׳זֶה הַמְשַׁלֵּם׳ לְאָתְוֵי מַאי – מה באה המשנה לרבות בזה, לָאו לְאָתְוֵי – האם אין כוונתה לרבות את האופן של ׳נָגַבְתָּ אֶת עַבְדִּי׳ שאינו מפורש במשנה, ואף הוא כלול בכלל של ׳המשלם על פי עצמו׳ שחייב.

'דם הנפש'

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ח

הלכות מאכלות אסורות פרק ו, הלכה ג: אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וּנְחִירָה... כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדַמְדּוּמִית... וְעַל דַּם הַקָּזָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא... שֶׁדַּם הַקִּלּוּחַ, הוּא הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ.

לדעת התוספות (כריתות כ, ב. ד"ה דם הקזה) גם על דם שחיטה או דם נחירה חייבים כרת רק כאשר הוא מקלח ויוצא, כי זהו הדם שהנפש יוצאה בו. ואף שבמשנה הוזכר 'דם שהנפש יוצאה בו' רק בדם הקזה (לשם רפואה) הרי זה משום שאין רגילים להקיז דם לבהמה עד שיצא לה דם הנפש.

אבל לדעת הרמב"ם רק בדם הקזה אין חייבים כרת אלא כאשר הוא מקלח, אבל על דם שחיטה או נחירה חייבים אף שאינו מקלח, כל זמן שיש בו אדמומית. כי כיון שהוא בא ממקום שהנשמה יוצאה בו (הסימנים) - כל דם היוצא ממקום זה הוא דם הנפש (לחם משנה).

ויש להקשות:

בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ג) כתב הרמב"ם שיש לדם תורת משקה לדיני טומאה רק כאשר הוא שותת לאחר השחיטה "אבל דם הקלוח אינו מכשיר שעדיין חיים הם והרי הוא דומה... לדם הקזה". ולכאורה הרי זה סותר לדבריו כאן "שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצאה בו"?

והביאור:

לענין איסור אכילה וודאי שדם הקילוח יש בו חיוב כרת שהרי הוא דם שהנפש יוצאת בו (אף שבשעת הקילוח הבהמה עדיין בחיים) אך לענין הכשר טומאה "דם הקלוח אינו מכשיר", כי הגמרא (חולין לו א) לומדת מהפסוק "ודם חללים ישתה" שרק דם היוצא לאחר יציאת הנפש, כאשר הבהמה כבר 'חלל', נחשב כמשקה להכשר טומאה, והרי בעת הקילוח היא עדיין בחיים.

(תבואות שור סי' כח סק"ל. ערוך לנר, כריתות כב, א)

גיד הנשה של בהמה טמאה ושל נבילה

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ח

הלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ו: הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵלָה, אוֹ שֶׁל טְרֵפָה... חַיָּב שְׁתַּיִם; מִתּוֹךְ שֶׁנִּכְלַל בְּאִסּוּר שְׁאָר גּוּפָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר, נִכְלַל גַּם הַגִּיד וְנוֹסַף עָלָיו אִסּוּר אַחֵר.

זו דעת רבי מאיר (חולין קא, א) שהאוכל גיד הנשה של נבילה חייב שתיים, אחת משום אוכל גיד הנשה ואחת משום אוכל נבילה, כי 'יש בגידים בנותן טעם' והגיד נחשב כבשרה של הבהמה שנתנבלה. ואף ש'אין איסור חל על איסור', כאן הרי זה 'איסור כולל', כי איסור נבילה כולל את כל הבהמה, ומתוך שחל האיסור על שאר אברי הבהמה, חל גם על הגיד הנשה.

והקשו מפרשים (רשב"א הובא בכסף משנה, שער המלך ועוד):

הרמב"ם פסק (להלן פט"ו הי"ז ופט"ז ה"י) ש'אין בגידין בנותן טעם' (וגיד הנשה התורה אסרתו אף שאינו נותן טעם), ולכן האוכל גיד הנשה של נבילה וטריפה אינו לוקה (לעיל פ"ד הי"ח). וכן כתב בהלכה הקודמת (ה"ה), שהאוכל גיד הנשה מבהמה וחיה הטמאים פטור כי אין הגידים בכלל הבשר. ואם כן איך כתב כאן ש"גיד הנשה של נבלה או של טרפה, חייב שתים" כי על הגיד נוסף עוד איסור (נבילה או טריפה) והרי 'אין בגידין בנותן טעם'?

ותירץ ה'שער המלך':

גידים של נבילה וטריפה אכן אינם ראויים לאכילה, אבל בגיד הנשה כיון שהתורה אסרה את אכילתו ובכך החשיבה את אכילתו לאכילה, הרי גם כאשר נוסף עליו איסור נבילה או טריפה אומרים 'אחשביה רחמנא לאכילתו' גם לענין האיסור הנוסף. מה שאין כן באכילת גיד הנשה של בהמה טמאה (בהלכה הקודמת) אין מקום לומר 'אחשביה רחמנא לאכילתו' שהרי איסור גיד הנשה אינו נוהג בבהמה טמאה, כמבואר בגמרא (חולין קא, א) שהתורה אסרה גיד הנשה רק בבהמה טהורה שבשרה מותר - "יצתה זו [בהמה טמאה] שבשרה אסור".

'רוצה בקיומו' בעבודה־זרה ובשאר איסורים

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ח

הלכות מאכלות אסורות פרק יג, הלכה כא: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בְּגוֹי מָנֶה - הָלַךְ הַגּוֹי וּמָכַר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ וְיֵין נָסֶךְ, וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאִם אָמַר לוֹ קְרַם שֶׁיִּמְכֹּר: 'תַּמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ יַיִן שֶׁלִּי וְאָבִיא לְךָ'... הֲרֵי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵלִי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

ידועה תקנת אדמו"ר הזקן ב'סדר מכירת חמץ', להעמיד יהודי כערב־קבלן על החוב שמתחייב הנכרי תמורת החמץ.

והקשה על כך ה'שואל ומשיב' (מהדו"ת, ח"ד סי' י): כיון שהערב רוצה בקיומו של החמץ, כדי שלא יאלץ לשלם מכיסו את חובו של הנכרי עבור החמץ, הרי היהודי נהנה מהאיסור, והדבר צריך להיאסר כשם שאסור ליהודי ליהנות ממעות לאחר שהגוי אמר לו "המתן לי עד שאמכור עבודה־זרה... ואביא לך" כי היהודי מעוניין בקיומו של האיסור כדי שיפרע ממנו את חובו.

אך ה'פרי חדש' (או"ח סי' תנ) כתב שהאיסור של 'רוצה בקיומו' נאמר לגבי עבודה־זרה שבה יש חיוב על ישראל לבטלה מהעולם וכאשר חפץ בקיומה הרי זה סותר את חיוב

הביעור, אך בשאר איסורי הנאה שאין בהם מצות ביעור, אין איסור בכך שיש לו תועלת מקיומו של האיסור בעולם. ואמנם בחמץ יש מצות ביעור אך אין זה אלא בחמץ שלו ולא של נכרי, ולכן אין איסור בכך שיש לו תועלת מהימצאותו של החמץ בעולם כל עוד אין עליו חובה לבערו.

אך לדעת ה'מגן אברהם' (סי' תנ סק"י) איסור 'רוצה בקיומו' קיים גם בשאר איסורי הנאה, כי יסוד האיסור אינו מצד חובת הביעור אלא מעצם איסור ההנאה הכולל לא רק שימוש בדבר בפועל אלא גם הנאה ממציאותו בעולם. ולשיטתו הקושיא על העמדת 'ערב קבלן' על החמץ במקומה עומדת!

ויש ליישב על פי דברי ה'חתם סופר' (שו"ת או"ח סי' קטז, קיט) כי איסור 'רוצה בקיומו' הוא רק כשנהנה ומרוויח מקיומו של החפץ בעולם, כמו בהלכה זו שחפץ בקיומו משום שלבסוף יגיע לידו, אך כאשר מעוניין בקיומו של האיסור לא למטרת רווח אלא רק כדי להינצל מהפסד אין בכך איסור.

ולפי זה, מאחר והערב אינו מרוויח מקיומו של החמץ אלא הדבר רק גורם לו הצלה מנזק (שלא יצטרך לשלם מכיסו את דמי החמץ) - אין בכך איסור.

(מקראי קודש פסח א סי' ע, ב, וראה לקו"ש טז עמ' 130 הערה 13).

איסור טבל בזמן הזה

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ח

הלכות מאכלות אסורות פרק יד, הלכות טז-יז: מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֶּלְמוּס - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִיָּד... וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ חֵלֶב הַקַּל תְּחִלָּה... כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנֵינוּ טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה תְּחִלָּה, שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה.

ותמה ה'נודע ביהודה' (מהדו"ק סי' לו):

במקור ההלכה בגמרא (יומא פג, א) מבואר שאיסור טבל חמור יותר כי עונשו במיתה וזהו לדעה שתרומות ומעשרות בזמן הזה מן התורה (יבמות פב, א) אבל הרמב"ם (הל' תרומות פ"א הכ"ו) סובר כרבנן (שם) שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדרבנן, וכאן כתב 'מי שאחזו בולמוס... מאכילין אותו נבילה תחילה' ולא פירט, ואם כן כוונתו גם לזמן הזה. ותמוה, הרי עדיף להאכילו טבל שאיסורו מדרבנן מנבילה שאסורה מהתורה!

וביאר:

אף שלדעת הרמב"ם בזמן הזה הן תרומות והן מעשרות הם מדרבנן, לגבי תרומה כתב (שם) שבזמן הזה היא מדרבנן "שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם", אך לגבי מעשרות כתב "יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם". כי לגבי תרומה ההכרעה וודאית, כי מהכתוב "בבואכם אל הארץ" למדים שהחיוב הוא "בביאת כולכם", היינו רק כאשר כל ישראל נמצאים בארץ (נדה מז, ב), ואילו לגבי מעשרות אין ראיה מפורשת שאין חיוב מן התורה בזמן הזה.

ולכן "לא רצה לקבוע בה מסמרות כאן בחולה" ולא פירט מה הדין בזמן הזה (שתרומה מדרבנן ויש להאכיל את החולה טבל ולא נבילה) כי לענין מעשרות אין הכרעה מפורשת שאינה מן התורה, אלא הזכיר רק את הדין שנהג בזמן בית ראשון שדין הטבל חמור יותר.

והוסיף ה'נודע ביהודה':

אם מעשרות בזמן הזה מן התורה – אף שתרומה מדרבנן – איסור טבל הוא מן התורה, מפני תרומת מעשר שבו.

טבילת כלים של גר שהתגייר

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ח

הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה ג: הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעוּדָה מִן הַגּוֹיִם, מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית... מַטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶם וְלִשְׁתּוֹת.

האם גר שהתגייר צריך להטביל את הכלים שהיו בידו קודם הגירות?

בספר 'חדרי דעה' (יו"ד סי' קכ סק"א, הביאו הדרכי תשובה שם) כתב שיש להסתפק בדין זה, כי הטעם שצריך להטביל כלים שנלקחו מן הגוי הוא משום שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל (ירושלמי ע"ז פ"ה הט"ו). ואם כן, גם גר שהתגייר כליו צריכים טבילה או שמא אינם צריכים טבילה, כי רק כאשר יציאת הכלים מרשות הגוי היא בדרך קנין וזכיה, כמו בכלי מדין (שנקנו במלחמה) הצריכו חז"ל טבילה, אבל לא באופן של גירות.

ולדעת מהרי"א הלוי (שו"ת סי קט) גר שהתגייר אינו צריך להטביל כליו, כי ב'שלחן ערוך' לא מובא שצריך להטבילם. והוסיף: לכאורה היה אפשר להוכיח זאת מכך שבשעת מתן תורה לא נתחייבו בני ישראל לטבול את כליהם, אף שבאותה שעה נכנסו לברית (כריתות ט, א). אך דחה זאת, כי אי אפשר לומר שבזמן מתן תורה יצאו הכלים שלהם מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל, שהרי גם קודם מתן תורה לא היו ישראל טמאים ח"ו, ובמרה כבר נצטוו בכמה מצוות.

ובספר 'שם משמואל' (ר"ה יוה"כ וסוכות עמ' קנח. במדבר עמ' תג) הביא בשם אביו בעל ה'אבני נזר' שאין הגר צריך לטבול כליו, וראיה לדבר מדברי הגמרא (תמורה לא, א): טריפה אסורה להקרבה על גבי המזבח, וגם וולד שלה (כאשר נטרפה אחרי שהתעברה) אסורה למאן־דאמר 'עובר ירך אמו' כי "הטריפות חלה על העובר באמצעות האם". וכך יש לומר גם לענין גר שהתגייר וכליו עמו, שאין הכלים צריכים טבילה כיון "שפקעה הטומאה מן הכלים, וחלה עליהם קדושת ישראל באמצעות טבילתו של הגר".

ולמעשה כתב ה'ציץ אליעזר' שיש מקום לומר שאין הגר צריך לטבול כליו, "והרוצה להחמיר יטבלם בלא ברכה".

שחיטת הגוי

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ח

הלכות שחיטה פרק ד, הלכות יא-יב: נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל... שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה; וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ"; מֵאַחַר שֶׁהַזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר... וְגֵדֶר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר - שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

התוספות (חולין ג, ב ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ב') כתבו ששחיטת גוי פסולה לפי שאינו בתורת זביחה, שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ומשמעו "מה שאתה זובח אתה אוכל", ולא מה שזובח הגוי, כי אינו מצווה על השחיטה וגם אם הגוי אינו עובד ע"ז שחיטתו פסולה.

אבל הרמב"ם לומד ששחיטת הגוי פסולה מהכתוב (שמות לד, טו) "וזבחו לאלקיהם, וקרא לך ואכלת מזבחו" - "מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור". ולפי זה שחיטת הגוי פסולה לא משום שאינו בר זביחה אלא משום שהיא לשם ע"ז, ורבנן הוסיפו וגזרו "שאפילו גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה" (כסף משנה. תבואות שור יו"ד סי' ב ס"ק א).

והש"ך (יו"ד סי' ב ס"ק ב) סובר שלדעת הרמב"ם שחיטת גוי פסולה מן התורה גם אם אינו עובד ע"ז, והגדר שהוסיפו חכמים הוא, שפסלו שחיטת כותים, שבתחילה היתה שחיטתם מותרת כשישראל עומד על גביו, וגזרו לפסול את שחיטתם כמבואר בגמרא (חולין ו, א).

ומדברי הרמב"ם ששחיטת הגוי "נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה", דייק ה'פרי חדש' (יו"ד שם ס"ק א) שהיא נבלה מן התורה לא רק לאיסור אכילה אלא אף לטומאה. והקשה, שאם כן הדברים סותרים לדברי הרמב"ם בהלכות אבות הטומאות (פ"ב ה"י): "טומאת נבלה של שחיטת גוי, אף שעובד ע"ז, אינה אלא מדרבנן, שהרי טומאת ע"ז וטומאת תקרובת ע"ז היא מדבריהם"!

ומבאר ה"תבואות שור" (יו"ד שם ס"ק א):

הרמב"ם כאן כתב ששחיטת הגוי נבלה ולא פירט האם טומאתה מן התורה או מדרבנן, אך בהלכות 'אבות הטומאות' (ששם מקומו) מפרט ששחיטת הגוי נבילה רק מדרבנן "ואף שהיא אסורה באכילה דין תורה? לא כל האסור באכילה – מטמא, שהרי הטריפה אסורה וטהורה"!

ומדוע אם כן לוקים על אכילתה מן התורה? מבאר ה'תבואות שור' שחיוב המלקות על אכילתה הוא משום איסור תקרובת ע"ז ולא משום נבלה.

לחי העליון ולחי התחתון

שבת קודש י"ט טבת ה'תשע"ח

הלכות שחיטה פרק ח, הלכה כג: לְחִי הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּטַּל, טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִטַּל הַתַּחְתּוֹן... הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

במשנה (חולין נד, א) נאמר שאם ניטל הלחי התחתון של הבהמה (חלקו התחתון של הלחי שבו קבועות השיניים) - כשרה, אך דין הלחי העליון לא התפרש במשנה והרמב"ם כותב שניטל העליון טריפה.

ועל כך כתבו לרמב"ם חכמי לוניל (מובא ב'כסף משנה' כאן): "אנו בעניותינו לא שמענו עד היום הזה" דין זה שאם ניטל לחי העליון טריפה ולשיטתם כוונת המשנה לחדש שאפילו אם ניטל לחי התחתון כשרה, אע"פ שבו תלויים סימני השחיטה וכל-שכן אם ניטל העליון כשרה.

וכן תמה ה'טור' (יו"ד סי' לג) על הרמב"ם, היאך הוסיף מדעתו על הטריפות והרי המשנה פירטה את כל סוגי הטריפות ולא הזכירה ניטל לחי העליון!

אמנם בתשובתו לחכמי לוניל (מובא בכס"מ) האריך הרמב"ם לבאר את שיטתו כי הלחי העליון חיוני לתהליך הנשימה, כי בהיעדרו יכנס האוויר הצונן לתוך הריאה והיא תתקרר והבהמה תמות וכלל בידינו שכל שאינה יכולה לחיות, הרי היא טריפה.

והרשב"א (תורת הבית הלכות טריפות מב-א) כתב שנראים דברי הרמב"ם, אך עדיין יש לתמוה מדוע לא נזכר דין זה במשנה המונה את כל הטריפות?

ומבאר הרבי:

יש שני סוגי טריפות: א) מום בגוף הבהמה שהוא עצמו גורם שתמות. ב) מום המהווה סיבה לדבר אחר שמחמתו תמות.

ובמשנה נמנו רק הטריפות מהסוג הראשון – שהם עצמם גורמים למיתה, אך נטילת הלחי העליון אינה גורמת למיתה מצד עצמה אלא מחמת כניסת אויר קר לריאה (כי כתוצאה מנטילת הלחי נעשה פי הקנה מגולה) ולכן אינה נמנית במשנה.

(תורת מנחם תשמ"ה ה ע' 2654)

גם אלה ששקעו בגלותם עד שנעשו "אובדים" ו"נידחים", ואין להם הרצון לצאת מהגלות – גם הם יתעוררו בתשובה ועד שיבואו "והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים".

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך יא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ג־י"ט טבת תשע"ח

יום א' י"ג טבת ה'תשע"ח

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר איסור אבר מן החי ובשר המדולדל בבהמה; המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול והכליות והניחו בתוכה; ודין ביצים שניתקן; עובר שהוציא ידו שנאסר אותו אבר ואח"כ נולד; השוחט בהמה מעוברת ומצאה בה שליל או בן תשעה חי.

1 **א. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹא**
2 **תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר - לֶאֱסֹר אֵבֶר שֶׁנֻּחְתַּךְ מִן**
3 **הַחַי[3]. וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי[4] הוּא אוֹמֵר לְנֹחַ: אַךְ בָּשָׂר**
4 **בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ. וְאָסוּר אֵבֶר מִן הַחַי נוֹהֵג**
5 **בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בִּטְהוֹרִים אֲבָל לֹא בִּטְמֵאִים[5].**

2) תורה שבעל פה. 3) "דאבר חי מקרי נפש שאם יחתכנו אינו עושה חליפין שלא ישוב עוד, כנפש הנטולה שאינה חוזרת והכי משמע לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר בעוד החיות עם הבשר". 4) אבר מן החי היא אחת משבע מצוות שבני נח נצטוו עליהן. 5) מחלוקת תנאים בדבר, ופסק כחכמים.

6 **ב. אֶחָד אֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, כְּגוֹן**
7 **הַיָּד וְהָרֶגֶל, וְאֶחָד אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם[6], כְּגוֹן**
8 **הַלָּשׁוֹן וְהַבֵּיצִים וְהַטְּחוֹל וְהַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב[7] וְכַיּוֹצֵא**
9 **בָּהֶן. אֶלָּא שֶׁהָאֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - בֵּין שֶׁחָתַךְ**
10 **כֻּלּוֹ בֵּין שֶׁחָתַךְ מִקְצָתוֹ[8], הֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם אֵבֶר**
11 **מִן הַחַי; וְהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו**
12 **מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כִּבְרִיָּתוֹ: בָּשָׂר**
13 **וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַי הַבָּשָׂר**
14 **בִּלְבַד - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
15 **לֹא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.**

6) "אכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלוש" (משום חלב ומשום טרפה ומשום אבר מן החי). הרי דגם באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מן החי, שהלא אין עצם בחלב. 7) "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו ... איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו" (שחלו בבת אחת), הרי שאם חתך ממנה אבר שהיא נטרפת מנטילתה חייב משום אבר מן החי כשאכלו (אמנם בגיליון נדפס: "מצאתי כתוב בגליון ספר אחד וזה לשונו, והלב, נראה לי שצריך להיות והחלב כי הלב עושה טרפה אם ניטל", אבל הדברים תמוהים, כי מה בכך אם הבהמה נטרפת, וכי משום זה אין איסור אבר מן החי? 8) "אכל חלב מן החי", משמע אפילו מקצת. הרי שבאבר שאין בו עצם, כמו חלב, חייב משום אבר מן החי אפילו אם חתך מקצתו.

16 **ג. הָאוֹכֵל מֵאֵבֶר מִן הַחַי כְּזַיִת[9] - לוֹקֶה. וַאֲפִלּוּ אָכַל**
17 **אֵבֶר שָׁלֵם: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת[10] - חַיָּב, פָּחוֹת מִכְּזַיִת**
18 **- פָּטוּר[11]. חָתַךְ מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים**
19 **וַעֲצָמוֹת כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ**
20 **בָּשָׂר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא[12]. אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֵבֶר אַחַר**
21 **שֶׁתְּלָשׁוֹ מִן הַחַי וְהִפְרִיד הַבָּשָׂר מִן הַגִּידִים וּמִן**
22 **הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לוֹקֶה[13] עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִן הַבָּשָׂר**
23 **לְבַדּוֹ, וְאֵין הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ לִכְזַיִת,**
24 **מֵאַחַר שֶׁשִּׁנָּה בְּרִיָּתוֹ[14].**

9) ככל איסורי תורה. 10) וגידים ועצמות מצטרפים לכזית. 11) אף על פי שאכל אבר שלם. 12) שגידים ועצמות מצטרפים. 13) "חלקו מבחוץ פטור". ואפילו אם החלק הוא יותר מכזית, אין עליו כבר שם אבר מן החי אלא בשר מן החי, והגידין והעצמות אין מצטרפים. 14) האבר נברא בשר ועצמות וגידים מחוברים, ועכשיו הם נפרדים ולפיכך אין לו דין אבר מן החי.

25 **ד. חִלְקוֹ לְאֵבֶר זֶה[15] וַאֲכָלוֹ מְעַט מְעַט: אִם יֵשׁ בְּמַה**
26 **שֶׁאָכַל כְּזַיִת בָּשָׂר - חַיָּב, וְאִם לָאו - פָּטוּר[16]. לָקַח**
27 **כְּזַיִת מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת וַאֲכָלוֹ,**
28 **אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחֱלַק בְּפִיו בִּפְנִים קֹדֶם שֶׁיִּבְלָעֶנּוּ -**
29 **חַיָּב[17].**

15) ולא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות, ואין בכל חלק כזית. אין לו דין אבר מן החי, אלא דין בשר מן החי, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "שאכל כזית בשר", כי הגידים והעצמות אינם מצטרפים. אבל אם יש בכל חלק כזית, הרי הוא אבר מן החי, מכיוון שלא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות. 16) שגידים ועצמות אין מצטרפים בבשר מן החי. 17) "חלקו מבפנים חייב".

30 **ה. תָּלַשׁ אֵבֶר מִן הַחַי וְנִטְרְפָה בִּנְטִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ -**
31 **חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם טְרֵפָה;**
32 **שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בְּאֵין כְּאַחַת[18]. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב**
33 **מִן הַחַי וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי,**
34 **וּמִשּׁוּם חֵלֶב[19]. תָּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה**
35 **שָׁלֹשׁ[20].**

18) כלומר, בבת אחת, ש"בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת", ואיסור אבר מן החי חל רק בשעה שהופרש האבר ובאותה שעה היא נטרפה ובאיסור בת אחת איסור חל על איסור לכל הדעות. 19) ואף על פי שאיסור אבר מן החי חל בשעה שנחתך האבר ואיסור חלב הרי חל משעת יציאת הבהמה לאוויר העולם, חל איסור אבר מן החי על איסור חלב, מפני שאבר מן החי נאסר גם לגויים, ומתוך שהוא חל על הגויים חל גם על יהודים, אף על פי שכבר נאסר עליהם משום חלב. 20) משום טרפה ומשום חלב ומשום אבר מן החי.

36 **ו. בָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּל[21] בְּבְהֵמָה וְאֵבֶר הַמְּדֻלְדָּל בָּהּ, אִם**
37 **אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ**

אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אָסוּר[23], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.
וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ נָפַל מֵחַיִּים[24].
לְפִיכָךְ לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. אֲבָל הַיָּכוֹל
לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת, אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה מֵתָר[25].

21) נתלש מן הגוף, אבל לא לגמרי אלא מחובר עוד ברצועות בשר קטנות. 22) להתחבר אל הגוף ולהידבק בו. 23) מדרבנן. 24) "מיתה עושה ניפול שחיטה אין עושה ניפול", כלומר, אם מתה אנו רואים כאילו האבר נפל מחיים והרי זה אבר מן החי, אבל בשחיטה אין אנו אומרים, כאילו נפל מחיים, וממילא אין זה אבר מן החי. 25) הואיל ויכול האבר לחזור ולחיות, השחיטה מתירתו ונחשב כגוף הבהמה. ובמתה אינו חייב אלא משום נבלה ולא משום אבר מן החי.

ז. שָׁמַט[26] אֵבֶר אוֹ מִעֶכוֹ אוֹ דָכוֹ, כְּגוֹן הַבֵּיצִים
שֶׁמִּעֵךְ אוֹתָן אוֹ נִתְקָן[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אָסוּר מִן
הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חַיִּים, וּלְפִיכָךְ[28] אֵין
מַסְרִיחַ. וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ
כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאֵבֶר מִן הַחַי.

26) אבל לא תלשו. 27) ונשחטה הבהמה. 28) מפני שיש בו מקצת חיים.

ח. עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר: אִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה[29]
רֹב עָבְיוֹ[30] שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁבָּר וְרֹב הֶקֵּף הַשֶּׁבֶר[31] - הֲרֵי
זֶה מֵתָר; וְאִם יָצָא הָעֶצֶם לַחוּץ[32] - הֲרֵי הָאֵבֶר אָסוּר.
וּכְשֶׁיִּשְׁחַט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף - יַחְתֹּךְ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר
וְיַשְׁלִיכוֹ, וְהַשְּׁאָר מֵתָר. נִשְׁבַּר הָעֶצֶם, וְהַבָּשָׂר חוֹפֶה
אֶת רֻבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בָּשָׂר מְרֻסָּס[33] אוֹ נִתְאַכֵּל,
כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט[34] הָרֹב
מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר שֶׁעָלָיו נְקָבִים
נְקָבִים[35], אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר כְּמִין טַבַּעַת,
אוֹ שֶׁנִּגְרַר הַבָּשָׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַבָּשָׂר
אֶלָּא כִּקְלִפָּה, אוֹ שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל
הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֵינוֹ נוֹגֵעַ
בָּעֶצֶם - בְּכָל אֵלּוּ מוּרִין לְאִסּוּר[36], עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא
הַבָּשָׂר[37]. וְאִם אָכַל מִכָּל אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
מַרְדּוּת.

29) מכסה. 30) שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו מכוסה. 31) רוב היקף הבשר שעל השבר - קיים. 32) הבשר אינו מכסה אותו. 33) כלומר, שהיה הבשר מרודד וקלוש אבל מכסה את רוב העצם. 34) בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד אלא כאן מעט וכאן מעט ואם תצרפו הרי רוב היקפו נכסה. 35) בלא חיסרון. 36) כל אלו בעיות הן בגמרא שם ומספק מחמירים. 37) "מסרטו בעצם ומעלה ארוכה", הרי שאם מעלה ארוכה (מתרפא) - כשר.

ט. הַמּוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה וְחָתַךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן
הַכְּלָיוֹת וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[38], וְהִנִּיחַ הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מְעֶיהָ,
וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת
מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ
מֵעֶיהָ. אֲבָל אִם חָתַךְ מִן הָעֵבֶר שֶׁבְּמֵעֶיהָ וְלֹא
הוֹצִיאוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי חֲתִיכַת הָעֵבֶר אוֹ
אֵיבָרוֹ מֵתָר, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא[40]. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ אוֹ
רַגְלוֹ - נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֵבֶר לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם
שֶׁתִּשָּׁחֵט אִמּוֹ בֵּין שֶׁחָתְכוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ[41].
וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר אוֹתוֹ אֵבֶר לִמְעֵי אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ
נִשְׁחַט[42], אוֹ נוֹלַד הַוָּלָד וְחָיָה כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי אוֹתוֹ
הָאֵבֶר אָסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה. שֶׁכָּל בָּשָׂר שֶׁיָּצָא חוּץ
לִמְחִצָּתוֹ - נֶאֱסַר כְּבָשָׂר שֶׁפָּרַשׁ מִן הַחַי; שֶׁנֶּאֱמַר:
וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ
כְּשָׂדֶה נַעֲשָׂה טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה נעשה טריפה..".

דין זה מרמז על ישראל בגלות, ש'טריפה' רומז על הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, שהרמז בזה הוא שכאשר ישראל נמצאים חוץ למחיצתן בגלות, הגם שעבודתם בתכלית המעלה והשלימות, הרי מצד שנמצאים ב"שדה" - גלות, אין להם שלימות אמיתית החיות והחירות.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ב עמוד 42)

38) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה. 39) והשחיטה אינה מתירה אותן. 40) וניתר בשחיטת אמו. 41) אכן יש הבדל בין חתכו קודם שחיטת אמו לחתכו אחר שנשחטה אמו, שאם נחתך לפני שנשחטה אמו, אסור משום טרפה כדמסיים בסוף ההלכה. ובחתכו לאחר שחיטת אמו חייב משום אבר מן החי. 42) כלומר, שהוולד יצא חי לאוויר העולם אחרי שחיטת אמו, אז נשאר האבר היוצא באיסורו לעולם ושחיטת אמו אינה מתירתו מכיוון שהאבר לא היה בפנים הבהמה בשעת שחיטה, והוולד עצמו, הרי נחשב כשחוט, מפני שהוא היה בפנים [=הבהמה] בשעת שחיטה, ואין לו דין שחיטה. אבל אם הוולד יצא לפני ששחטו את אמו, הרי יש לוולד דין שחיטה, ששחיטת אמו לא התירתו, ואז שחיטתו מתירה גם את האבר היוצא.

י. הוֹצִיא מִקְצַת הָאֵבֶר וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ בִּפְנִים, אֲפִלּוּ
לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעוּטוֹ[43] - הַיּוֹצֵא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים
מֻתָּר[44]. וְאִם חָתַךְ הַיּוֹצֵא מִן הָאֵבֶר אַחַר שֶׁהֶחֱזִירוּ
וְנִשְׁחַטָה - אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא בִּלְבַד אָסוּר[45], וּשְׁאָר הָאֵבֶר
מֻתָּר; וְאִם לֹא הֶחֱזִירוּ וַחֲתָכוֹ וְהוּא בַּחוּץ, בֵּין
שֶׁחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוֹם
הַחֲתָךְ אָסוּר. וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁנֶּגֶד הָאֲוִיר[46], אַחַר
שֶׁיַּחְתֹּךְ הַיּוֹצֵא חוֹזֵר וְחוֹתֵךְ מְקוֹם הַחֲתָךְ.

43) כלומר, אף על פי שבלידה אומרים אנו "יצא רובו הרי זה כילוד". 44) כי אין לידה לאברים ואין הרוב היוצא

עושה כילוד את המיעוט שנשאר בפנים. 45) ומצמצם וחותך ומקום החתך גם כן ניתר בשחיטת הבהמה. 46) "מפני שהוא עומד על שפת הרחם ולא קרינא ביה בהמה בבהמה, דלאו בתוכה הוא".

1 **יא. כָּל אֵבֶר עֵבֶר שֶׁיָּצָא, וְחָתְכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא**
2 **בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה אֵבֶר מִן הַחַי[47] וְלוֹקִין עָלָיו, וַאֲפִלּוּ**
3 **מֵת[48] הָעֵבֶר קֹדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם נֶחְתַּךְ אַחַר שְׁחִיטָה**
4 **- הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה[49], וַאֲפִלּוּ מֵת. וְאִם מֵתָה**
5 **הַבְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ חֲתָכוֹ - הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר**
6 **מִן הַחַי[50].**

47) וכמו שביארנו למעלה שהאיסור של "ובשר בשדה טרפה" אינו אלא כשנחתך אחרי שחיטת אמו, אבל בנחתך לפני השחיטה הרי זה אבר מן החי. 48) "דעובר שבפנים אפילו מת חשיב כחי דהא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה". 49) משום אבר מן החי. אבל לוקה משום טריפה. 50) דמיתה עושה ניפול ורואים כאילו נפל מחיים.

7 **יב. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא אֵבֶר וְנֶאֱסַר הָאֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד**
8 **וַהֲרֵי הִיא נִקְבָה - הֵחֶלֶב שֶׁלָּהּ אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ מִסָּפֵק,**
9 **הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכְּלַל הָאֵיבָרִין וְיֵשׁ בָּהּ אֵבֶר אֶחָד**
10 **אָסוּר. וַהֲרֵי זֶה כַּחֵלֶב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרֵב בַּחֵלֶב טְהוֹרָה.**

11 **יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל[51], בֵּין**
12 **חַי בֵּין מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וַאֲפִלּוּ שִׁלְיָא[52]**
13 **מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. וְשִׁלְיָא שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ וְשָׁחַט אֶת**
14 **הַבְּהֵמָה: אִם הָיְתָה שִׁלְיָא זוֹ קְשׁוּרָה[53] בַּוָּלָד - מַה**
15 **שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר[54], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם לֹא הָיְתָה**
16 **קְשׁוּרָה בּוֹ - כֻּלָּהּ אֲסוּרָה; שֶׁמָּא שִׁלְיָא זוֹ שֶׁיָּצְאַת**
17 **מִקְצָתָהּ הָלַךְ לוֹ וָלָד שֶׁהָיָה בָּהּ[55], וּוָלָד זֶה שֶׁנִּמְצָא**
18 **בַּבֶּטֶן הָלְכָה שִׁלְיָא שֶׁלּוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא**
19 **נִמְצָא בַּבֶּטֶן וָלָד כְּלָל, שֶׁהַשִּׁלְיָא כֻּלָּהּ אֲסוּרָה.**

51) עובר. 52) "והוא הכיס שבתוכו יהיה העובר". 53) ואם כן השלייה היא חלק מהוולד שנמצא בתוך הבהמה. 54) שהרי הוא כאבר מן העובר שיצא. 55) ולא ניתר בשחיטת האם ולפיכך גם שלייתו אסורה.

20 **יד. מָצָא בָּהּ עֵבֶר חַי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה**
21 **חֳדָשִׁים גְּמוּרִין וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה,**
22 **אֶלָּא שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. וְאִם הִפְרִיס עַל גַּבֵּי**
23 **קַרְקַע - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[56].**

56) ושחיטה זו היא מדרבנן משום מראית עין.

24 **טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ שָׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה וּמָצָא**
25 **בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[57] לְהַתִּירוֹ, וְאֵין**
26 **שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ. וְאִם לֹא גָּמְרוּ לוֹ חֳדָשָׁיו,**
27 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בִּמְעֵי הַטְּרֵפָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר,**
28 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאִמּוֹ. כָּל עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ**
29 **וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ**
30 **מוֹעֶלֶת לוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּיָלוּד וְצָרִיךְ שְׁחִיטָה.**

57) שאין הוולד ניתר בשחיטת אמו טרפה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר האוכל כזית מן הדם ועל איזה דם חייב; ודיני הלב הטחול והכבד ודגים וחגבים; השובר מפרקת בהמה עד שתצא נפשה; ודין מליחת הבשר; ואם מולחין דגים ועופות ביחד; וראש שצלהו בתנור; עופות שהניחן שלמים ומילא חללן בשר וביצים או שטפלן בבצק; סכין ששחט בה אם יחתוך בה רותח.

31 **א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִן הַדָּם[2]: בְּמֻזִּיד - חַיָּב כָּרֵת[3],**
32 **בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וְדָבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה,**
33 **שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בִּלְבַד, בֵּין**
34 **טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ**
35 **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה; וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר וְגוֹמֵר אַיָּל**
37 **וּצְבִי וְגוֹמֵר. אֲבָל דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים**
38 **וְדַם הָאָדָם[4] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[5] מִשּׁוּם דָּם. לְפִיכָךְ:**
39 **דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים טְהוֹרִים[6] - מֻתָּר לְאָכְלוֹ. וַאֲפִלּוּ**
40 **כִּנְּסוֹ בִּכְלִי וְשָׁתָהוּ - מֻתָּר[7]. וְדַם חֲגָבִים וְדָגִים**
41 **טְמֵאִים - אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תַּמְצִית גּוּפָן, כַּחֵלֶב**
42 **בְּהֵמָה טְמֵאָה[8]. וְדַם שְׁקָצִים - כִּבְשָׂרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

2) שיעור איסור אכילת דם בכזית, אף־על־פי שהוא משקה, וכל המשקים שיעורם רביעית. וטעמו של דבר, מפני שהתורה כתבה בלשון אכילה "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה". "דמו הוא כל אוכליו יכרת" וכל אכילה שיעורה בכזית, וכן כתב פרק ב הלכה ט־י, וכן משמע מגמרא כריתות כא: כב. ורק לענין טומאה שיעורו ברביעית. וכן בנזיר לח. בסוגיא של עשר רביעיות. אולם ביבמות קיד: גרסינן "דם עד דאיכא רביעית", ושם המדובר באיסורי אכילה. וכיצד משערים אותו? שנינו בתוספתא נזיר, ששמים זית בכוס מלאה משקה, והכמות הנשפכת מהכוס הוא שיעור כזית. 3) משנה כריתות ב. כשלא התרו בו שעבירה זו עונשה מלקות, אבל כשהתרו בו למלקות, בית־דין מלקים אותו ונפטר מכרת. 4) בלשון הגמרא: דם מהלכי שתים. 5) אבל הוא אסור כשפירש, כמבואר בהלכה ב. 6) ברייתא בכריתות כא. דם דגים וחגבים מותר לכתחילה. ובגמרא שם מפרשים, כגון "דאית ביה קשקשים", ולפיכך אין לחוש משום מראית עין, אפילו כנסו בכלי. 7) רבינו אינו מחלק בדם דגים טהורים, בין כנסו ובין לא כנסו. 8) ואין לוקין עליו, כמו שכתב בפרק ג הלכה א, ו, אבל אין בו איסור דם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל כזית מן הדם במזיד, חייב כרת".

ואינו חייב אלא על דם חיה ועוף, אבל דם חגבים ושקצים ורמשים ודם האדם, אין חייבין עליהם משום דם, ובהלכה שאח"ז ממשיך "דם האדם אסור מדברי סופרים ... ומכין

אותו מכת מרדות". נמצא שבאיסור דם יש הבדל בין בעלי־חיים גדולים - חיה ועוף - ובין דגים וחגבים ושקצים ורמשים. ולאידך, דם האדם "אין חייבים עליו אלא מדברי סופרים". תוכן זה מצינו גם בהלכה שלפני־זה "כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית, לוקה מן התורה". אבל "האוכל מבשר האדם ... אינו לוקה, אבל אסור הוא ב'עשה'".

וביאור העניין: עניין טומאה וטהרה שייך רק בעניינים השייכים לקדושה - אצל בני ישראל דוקא, כי רוח הטומאה והלעו"ז מתאווה לדבר כדי לקבל יניקה מקדושה, משא"כ בדבר שאין בו קדושה אין השתדלות מצד רוח הטומאה והלעו"ז לקבל ממנו, ועד"ז בענין הגלות ושליטת אוה"ע על ישראל בסיבת החטאים - "מפני חטאינו גלינו מארצנו" כי כשיהודי עובר על המצוות, אזי יש יניקה ללעו"ז.

ומזה יובן גם ההבדל בנוגע לדם בהמה חיה ועוף לדם דגים וחגבים כו' כי בריה קטנה אין בה ריבוי חיות, ומעט הדם שבו הוא להחיות את מציאותו של החגב, ובוודאי שאין בו כדי שמישהו אחר יוכל לקבל ולינוק ממנו ולכן אין איסור לשתות מדמו, אבל בדם בהמה ועוף הגדולים ישנה חיות מרובה ויש מקום ללעו"ז לינוק ממנו ולכן אסור לשתותו. אלא שלפי־זה אין מובן מדוע הותר דם האדם ונאסר רק מדברי סופרים.

והביאור בזה: אמרו חז"ל "חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", ונמצא שלא זו בלבד שאיסורו של דם האדם חמור יותר משל בהמה חיה ועוף להיותו איסור מדברי סופרים, ומה שאין בו עונש חמור כמו בהם הוא שאיסורו חמור כל־כך עד שאי אפשר לתקנו על־ידי עונש. וא"כ צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם "ומכין אותו מכת מרדות" כי הוא אחרי עבודת התשובה, שאז "אין לך דבר שעומד בפני התשובה". וענייננו של מכות מרדות הוא כדי לעוררו לתשובה, ואין צורך במלקות ממש שהם לשם צער ועונש אלא רק ב"מכת מרדות" שעל־ידי־זה יבוא הדבר על תיקונו ואף יתהפך לטוב.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קדושה סימן ז)

1 **ב. דַּם הָאָדָם - אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אִם פֵּרַשׁ,**
2 **וּמַכִּין עָלָיו מַכַּת מַרְדּוּת[9]. אֲבָל דַּם הַשְּׁנַיִם[10] - בּוֹלְעוֹ**
3 **וְאֵינוֹ נִמְנָע. חֲרֵי שֶׁנָּשַׁךְ בְּפַת וּמָצָא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵר**
4 **אֶת הַדָּם וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, שֶׁחֲרֵי פֵּרַשׁ.**

9) מלקות מדרבנן, כדי לרדות את החוטאים העוברים על דברי חכמים. 10) בגמרא: דם שבין השיניים.

5 **ג. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה**
6 **וּנְחִירָה אוֹ הַתָּזַת הָרֹאשׁ[11], כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
7 **אַדְמוּמִית[12]; וְעַל הַדָּם הַכָּנוּס בְּתוֹךְ הַלֵּב[13]; וְעַל דַּם**
8 **הַקָּזָה, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא[14]. אֲבָל הַדָּם**
9 **הַשּׁוֹתֶת[15] בִּתְחִלַּת הַקָּזָה קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְקַלֵּחַ, וְדָם**
10 **הַשּׁוֹתֶת בְּסוֹף הַקָּזָה כְּשֶׁיַּתְחִיל הַדָּם לִפְסֹק - אֵין**
11 **חַיָּבִין עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֵיבָרִים[16]; שֶׁדַּם**
12 **הַקִּלּוּחַ הוּא הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ[17] יוֹצְאָה בּוֹ.**

11) כל אלה הם דם שהנשמה יוצאה בו, כמו ששנינו בדם הקזה ונקרא דם הנפש. 12) שהוא דם של חיות הבהמה, אבל הליחה שאין בה אדמימות המטפטפת אינה דם. 13) שם כב. שנמצא תמיד בלב, אבל דם שמתכנס מאליו בשעת שחיטה, אינו חייב כרת אלא בלאו, כמו שכתב בהלכה ד. בגמרא שם גירסת רבינו היא: "כי קאמר רב (שחייב כרת) בדם דיליה (דם שלו), כי קתני "אין חייבין" דאתי מעלמא (שבא מבחוץ). ובספרים שלפנינו הגירסא הפוכה, ראה שם. ופירשה רש"י שדם דיליה זהו דם של בשר הלב, ודינו כדם איברים שאין חייבים עליו כרת, ודם שחייב עליו כרת הוא הדם הכנוס בחלל הלב. 14) הקילוח רצוף, שרק דם זה הנפש יוצאה בו. כמו שמסיים רבינו. כרבי יוחנן שם. 15) מטפטף. 16) בהלכה הסמוכה. 17) הנשמה.

13 **ד. דַּם הַתַּמְצִית[18] וְדַם הָאֵיבָרִין, כְּגוֹן דַּם הַטְּחוֹל**
14 **וְדַם הַכְּלָיוֹת וְדַם בֵּיצִים[19], וְדָם הַמִּתְכַּנֵּס לַלֵּב בִּשְׁעַת**
15 **שְׁחִיטָה, וְדָם הַנִּמְצָא בַּכָּבֵד[20] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.**
16 **אֲבָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה[21], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל דָּם**
17 **לֹא תֹאכְלוּ. וּבְחִיּוּב כָּרֵת הוּא אוֹמֵר: כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר**
18 **בַּדָּם הִיא[22] - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא עַל הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ**
19 **יוֹצְאָה בּוֹ.**

18) דם השותת שאין הנפש יוצאה בו. 19) ביצי זכר. 20) במשנה ובברייתא שם, לא נמנה דם הכבד בדין דם האיברים. ורבינו־תם למד מזה, שדם הכבד אף־על־פי שפירש, מותר מן התורה. מפני שהכבד כולו דם, והתורה התירה לאכלו. ראה תוספות חולין קי: דיבור־המתחיל כבדא. ורבינו מסתמך כנראה, על מה שאמרו שם קיא. לענין דם הכבד: "דם דאורייתא הוא". 21) כריתות כא: הרי אלו בלא־תעשה. 22) ולפני־זה (פסוק י) כתוב: והכרתי אותה מקרב עמה".

20 **ה. הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בִּמְעֵי הַבְּהֵמָה - חֲרֵי דָמוֹ כְּדַם**
21 **הַיְּלוּד[23]. לְפִיכָךְ: הַדָּם הַנִּמְצָא כָּנוּס בְּתוֹךְ לִבּוֹ -**
22 **חַיָּבִין עָלָיו[24] כָּרֵת[25], אֲבָל שְׁאָר דָּמוֹ - חֲרֵי הוּא כְּדַם**
23 **הָאֵבָרִין[26].**

23) ואפילו הוא בן שמונה שלא שלמו לו חדשיו, שחלבו מותר, כמבואר בפרק ז הלכה ג - דמו אסור. 24) כר' יוחנן חולין עד: וטעם ההבדל בין חלב לדם בשליל שלא שלמו לו חדשיו, שבחלב פירט הכתוב שור או כשב או עז, ושליל שלא שלמו לו חדשיו אינו חלב שור כשב ועז אלא חלב אבר מאיברי אמו, שהתירתו התורה מקרא "וכל... בבהמה אותה תאכלו", אבל בדם נאמר "כל דם" ואפילו של שליל משמע, תשובת הרשב"ץ הובאה ב'לחם משנה'.

25) כמבואר בהלכה ג. 26) שעובר בלא־תעשה, אבל אינו חייב כרת.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצָלִי[27] בֵּין לִקְדֵרָה[28] - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ[29]. וְאִם בִּשֵּׁל הַלֵּב וְלֹא קְרָעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִּשְּׁלוֹ וּמֵתָּר[30]; וְאִם לֹא קְרָעוֹ וַאֲכָלוֹ[31] - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו כָּרֵת[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלֵב הָעוֹף, שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת דָּם[33]; אֲבָל אִם הָיָה לֵב בְּהֵמָה - חַיָּב כָּרֵת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת מִדָּם שֶׁבְּתוֹךְ הַלֵּב, שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

27) לצלות אותו. 28) לבשלו. 29) מלשון רבינו נראה שמולחו בין לצלי ובין לקדירה, שאף לצלות את הבשר צריך למלחו קודם, כמו שכתב רבינו בהלכה יב, וראה מה שכתבתי שם. 30) משום שבשר הלב חלק ואינו בולע את הדם (פסחים עד), ולפי־זה רק הלב אינו נאסר, אבל אם לא בשלו עמו דברים אחרים נאסרים, שהדם היוצא מן הלב נבלע בהם ואוסר אותם (רשב"א). 31) בבא בפני עצמה ואינו מוסב על בשלו, דמיירי בלא בישול, שהרי הדם שבשלו אסור רק מדרבנן (מנחות כא. מגיד משנה). וב'לחם משנה' כאן מביא בשם הרלב"ח, שרבינו לא קיבל להלכה את המימרא של ר' חנינא במנחות שהזכרנו, וסובר שגם דם שבישלו, אסור מן התורה וחייבין עליו כרת. 32) ואפילו מלקות אין בו, כיון שאין בו כזית. 33) בתוך הלב. ואם יש בו כזית מדם שבתוכו ומתכנס אליו בשעת שחיטה ביחד, עובר בלאו וחייב מלקות, אבל כרת אין בו, שעל הדם המתכנס אין חייבין כרת כמו שכתב למעלה הלכה ד, ובדם שבתוכו אין שיעור כזית. תשובות ר' לוי בן חביב הובאה ב'לחם משנה'.

ז. הַכָּבֵד, אִם חֲתָכָהּ[34] וְהִשְׁלִיכָהּ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ[35] אוֹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין[36] עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַשֵּׁל אוֹתָהּ[37] אַחַר כֵּן. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל[38] לְהַכְּהֵבָהּ עַל הָאוּר וְאַחַר כָּךְ מְבַשְּׁלִין אוֹתָהּ. בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ לְבַדָּהּ בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ עִם בָּשָׂר אַחֵר. וְכֵן מִנְהָג פָּשׁוּט[39], שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין הַמֹּחַ שֶׁל רֹאשׁ וְלֹא קוֹלִין[40] אוֹתוֹ עַד שֶׁמְּהַכְּהֵבִין אוֹתוֹ בָּאוּר[41].

34) אע"פ שחולט אותה בחומץ או במים רותחים, צריך לפני כן לחתוך הכבד ואז מותר לבשל אותה, החליטה רק מצמיתה הדם שבכבד עצמה, והדם אינו יוצא והרי הוא כדם האיברים שלא פירש שמותר, אבל הרי יש דם בסמפונות הכבד והוא ככנוס בכלי, ולפיכך צריך לחתוך אותה כדי שיצא הדם שבסמפונות. 35) בגמרא הלשון: חלטה. 36) ולא פושרים, עיין הלכה י. 37) אבל לצלי, דין הכבד כדין בשר ואינה צריכה חתיכה. ויש אומרים, שכבד צריכה חתיכה אפילו לצלי. 38) בבה"ג מביא תשובות הגאונים: שלחו מישיבה, שעכשיו אין אנו בקיאים בחליטה וספק איסור להחמיר, ומותר לאכול כבד מבושלת אלא אם צלאוה תחלה ואחר־כן בישלוה, אבל לבשלה לכתחלה (בלי צליה) אסור, וכן המנהג בכל ישראל. ור' אלפסי כתב מנהג ישראל שלא לבשל את הכבד בקדירה אלא לאחר צלייה ולא לאחר מליחה, אבל רבינו־תם אומר שאם נמלחה הכבד, מותר לבשלה כמו אחר צלייה, שגם המלח מוציא דם. 39) אבל לא פשט בכל ישראל. 40) צולין. 41) ועכשיו נוהגים שמוציאים המוח מקדרת הראש שהוא נתון בו ואחר־כך הקרום מעליו ומולחו, ומותר בזה אף לקדרה.

ח. הַכָּבֵד שֶׁבִּשְּׁלָהּ וְלֹא הִכְהֵבָהּ עַל הָאוּר וְלֹא חֲלָטָהּ[42] בְּחֹמֶץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הֲרֵי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה, הַכָּבֵד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִמָּהּ[43]. וּמֻתָּר לִצְלוֹת[44] כָּבֵד עִם הַבָּשָׂר בְּשַׁפּוּד אֶחָד, וְהוּא שֶׁתְּהֵיֶה הַכָּבֵד לְמַטָּה[45]. וְאִם עָבַר וּצְלָאָהּ לְמַעְלָה מִבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה אוֹכְלוֹ[46].

42) וגם לא חלטה, אבל אם חלטה כדין הגמרא, מותרת הכבד וכל שנתבשל עמה, שמה שתיקנו הגאונים והמנהג הנהוג שלא לבשל כבד אפילו לאחר חליטה, אינו אלא לכתחילה. אבל בדיעבד, אם נתבשלה מותר. 43) כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, שאמר: שלוקה אוסרת ונאסרת. 44) לכתחילה. 45) שהדם הזב מן הכבד, אינו נוטף על הבשר אלא זב לחלל התנור, שם. ודווקא אם השפוד מונח או תלוי בתנור זקוף וחודו למטה, אבל אם השפוד כולו מונח לרוחב התנור על גבי האש ואין כאן מעלה ומטה, בכל אופן אסור לכתחילה, מגיד משנה. והרשב"א כתב: הוא הדין שאסור למלוח לכתחילה את הכבד על הבשר, וכן נהגו. 46) שהדם הזב אגב צליה, אינו נבלע בבשר אלא מחליק ונופל, בגמרא: מישרק שריק.

ט. הַטְּחוֹל - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ אֲפִלּוּ עִם הַבָּשָׂר; שֶׁאֵינוֹ דָּם, אֶלָּא בָּשָׂר[47] הַדּוֹמֶה לְדָם. הַשּׁוֹבֵר מַפְרֶקֶת בְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - הֲרֵי הַדָּם נִבְלָע בָּאֵבָרִים[48], וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה בָּשָׂר חַי[49], וַאֲפִלּוּ חֲלָטוֹ[50]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[51]? יַחְתֹּךְ הַחֲתִיכָה[52] וְיִמְלַח יָפֶה יָפֶה[53], וְאַחַר כָּךְ יְבַשֵּׁל אוֹ יִצְלֶה[54]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין[55].

47) ואף שהוא אדום מאד, ונראה כאילו כולו דם. בגמרא חולין שם: "טחלא שומנא בעלמא הוא". ורבינו כתב: "בשר", שצריך מליחה כשאר בשר. והדם שבו הוא כדם האיברים, כמו שכתב בהלכה ד. 48) לפי שבשעת שחיטתה היא טרודה להוציא דם. וכששבר מפרקתה, מתוך צרתה אין בה כוח להתאנח ולהוציא דם, והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באבריה, רש"י. 49) בעיה בגמרא שם קיג. ומשום ספק איסור - מחמירים ואוסרים. 50) שהחליטה אינה מוציאה את הדם אלא מצמיתו במקומו, ודם זה שנבלע באיברים אינו דומה לדם האיברים שלא פירש, ו'מגיד משנה' מפרש בדעת רבינו, שכל דם האיברים שלא פירש אסור, ולכן אסור לאכול כל בשר חי בלא מליחה או חליטה, אבל בשובר מפרקתה אפילו חליטה אינה מועילה אלא מליחה. וראה להלן הלכה יב ו'כסף משנה' שם. 51) כיון שאפילו חליטה אינה מותרת. 52) לדעת ה'מגיד משנה' החתיכה אינה מעכבת כלל. וה'לחם משנה' מפרש, שצריך לחתוך כמו בכבד למעלה הלכה ז. 53) אבל חליטה, אפילו אחר החיתוך אינה מועילה. ואין זה דומה

לכבד, מפני ששבר המפרקת ונבלע בבשרה דם האיברים שפירש ממקומו כדי לצאת, ולפיכך דינו כדם האיברים שפירש, שאסור. והחליטה אינה מוציאו, אלא מצמיתו במקומו, כמו שנתבאר למעלה. מה־שאין־כן בכבד שדם הכבד שלא פירש מותר, שהרי כולו דם הוא והתורה התירתו, וראה לקמן בהלכה יב בדין חליטה של בשר. 54) שאפילו לצלי צריך מליחה קודם בשובר מפרקתה, וב'לחם משנה' מפרש שלצלי לא צריך חתיכה ומליחה כלל, אלא צולה כשאר הבשר. 55) ואין אומרים שמא מתים היו, כמו שכתב רבינו שם. וגם אין אנו חוששין שמא נבלע דם באיבריה ולא יצא כמו בשובר מפרקתה.

1 **י. אֵין הַבָּשָׂר יוֹצֵא מִידֵי דָּמוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוֹלְחוֹ**
2 **יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מַדִּיחַ**
3 **הַבָּשָׂר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה[56], וּמַנִּיחוֹ**
4 **בְּמֶלְחוֹ כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל[57], וְאַחַר כָּךְ מְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[58]**
5 **עַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם זַכִּים, וּמַשְׁלִיכוֹ מִיָּד[59] לְתוֹךְ מַיִם**
6 **רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לְפוֹשְׁרִין, כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּן מִיָּד וְלֹא**
7 **יֵצֵא דָם.**

56) מכל צדדיו עד שיהיה אינו נאכל מחמת מלחו, הגהות מיימוניות. 57) שמליח הרי הוא כרותח דצלי, שם קיא: ושיעור צלייה, פירשו הגאונים: כדי הילוך מיל. 58) להדיח שתי פעמים, ראשונה להעביר המלח הבלוע מדם, ושניה להעביר לחלוחית המים הראשונים האסורים הנשארים על הבשר, הגהות מיימוניות. 59) חומרת רבינו, אבל הראב"ד כתב: לא שמענו ולא ראינו מימינו. וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר. והמחמיר יותר מכן, עליו להביא ראיה. וכן דעת כל האחרונים, שאחר מליחה אין צריך שום דבר. ואין מקור לדברי רבינו, מגיד משנה.

8 **יא. כְּשֶׁמּוֹלְחִין הַבָּשָׂר - אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּכְלִי**
9 **מְנֻקָּב. וְאֵין מוֹלְחִין אֶלָּא בְּמֶלַח עָבֶה כַּחוֹל הַגַּס[60];**
10 **שֶׁהַמֶּלַח דַּק כְּקֶמַח יִבָּלַע בַּבָּשָׂר וְלֹא יוֹצִיא דָם.**
11 **וְצָרִיךְ לְנַפֵּץ הַבָּשָׂר מִן הַמֶּלַח[61] וְאַחַר כָּךְ יְדִיחֶנּוּ[62].**

60) "מילחא גללינתא". והערוך פירש גללינתא חזק כאבן. והטעם, שהמלח הדקה נבלעת ואינה מוציאה דם. 61) שנאסר מפני שנבלע בו דם. 62) אפילו בכלי שאינו מנוקב.

12 **יב. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - לְבָשָׂר שֶׁצָּרִיךְ לְבַשְּׁלוֹ; אֲבָל**
13 **לְצָלִי - מוֹלֵחַ וְצוֹלֶה מִיָּד[63]. וְהָרוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּשָׂר חַי**
14 **- מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה[64] וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ**
15 **יֹאכַל. וְאִם חֲלָטוֹ בְּחֹמֶץ[65] - מֻתָּר לְאָכְלוֹ[66] כְּשֶׁהוּא**
16 **חַי. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת הַחֹמֶץ[67] שֶׁחֲלָטוֹ בּוֹ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ**
17 **מוֹצִיא הַדָּם.**

63) שאין צריך לשהות במלחו כדי הילוך מיל, האמור בהלכה י. נראה מזה שדעת רבינו, שאף לצלי צריך מליחה. ובמנחות כא. גורס "אמר אביי, וכן לצלי" שמולחו וצולהו מיד, מגיד משנה. ואפשר לפרש אחרת בדברי רבינו: אם רצה למלוח ולצלות מיד, בלא הדחה רשאי, שהמלח הנשאר על הבשר לא נאסר. אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולהו ואוכל. ולפי פירוש זה, אין ללמוד מדבריו אם לצלי צריך מליחה או לא, שהרי כאן המדובר במקרה שהוא רוצה למלוח, והשאלה היא אם צריך להדיח לפני הצליה. 64) והראב"ד משיג ואומר, שמותר לאכול בשר חי בלא מליחה, שדם האברים שלא פירש מותר, והסוגיא דחולין שם, מדברת בבשר מבית השחיטה שבולע יותר כמו חתיכה שהאדימה בהלכה הסמוכה, ולפיכך מולחו יפה יפה, מגדל עוז. ודעת רבינו, שדם האברים אף־על־פי שלא פירש אסור, אם הוא ראוי (יכול) לפרוש. 65) פסחים עד: האי אומצא וכו'. 66) שהחומץ מצמית את הדם ולא יפרוש יותר. ודם האברים שאינו ראוי לפרוש, גם לדעת רבינו מותר, כסף משנה. 67) שם: "הוא וחליה שרי", שהדם לא נבלע בחומץ.

18 **יג. חֹמֶץ שֶׁחָלַט בּוֹ בָּשָׂר - לֹא יַחְלֹט בּוֹ פַּעַם**
19 **שְׁנִיָּה[68]. וַחֲתִיכָה שֶׁהֶאְדִּימָה[69] בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ - הִיא**
20 **וְהַחֹמֶץ אֲסוּרִין[70], עַד שֶׁיִּמְלַח[71] אוֹתָהּ יָפֶה יָפֶה**
21 **וְיִצְלֶה[72]. בָּשָׂר שֶׁהֶאְדִּים[73], וְכֵן בֵּיצֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[74]**
22 **בַּקְּלִפָּה שֶׁעֲלֵיהֶן[75], וְכֵן הָעֹרֶף שֶׁבּוֹ הַמִּזְרָקִים[76] שֶׁהֵן**
23 **מְלֵאִים דָּם, אִם חֲתָכָן וּמְלָחָן כַּדָּת - מֻתָּר לְבַשְּׁלָן[77].**
24 **וְאִם לֹא חֲתָכָן[78] וּצְלָאָן בְּשַׁפּוּד, וְצָלָה הָעֹרֶף וּפִיו**
25 **לְמַטָּה[79], אוֹ שֶׁצְּלָאָן כֻּלָּן עַל הַגֶּחָלִים[80] - הֲרֵי אֵלּוּ**
26 **מֻתָּרִין.**

68) בשר כדי להתירו כשהוא חי, לפי שנחלש כוחו בחליטה הראשונה, רש"י שם. 69) בגמרא פסחים שם: "אומצא דאסמיק". ורבינו מפרש, שהכוונה להאדים בתוך החומץ. 70) רבינו גורס: "הוא וחליה אסור". כשנותנים בשר חי לתוך החומץ, ואינו שוהה בתוכו, הדם נצמת בתוך הבשר ואינו פולט כלום, ולפיכך הכל מותר שהדם לא פירש. ואם שוהה בתוכו עד שהתאדם, נעקר הדם מהבשר ונפלט בחוץ, ולפיכך גם החתיכה וגם החומץ אסורים. 71) כבשר שלא נחלט. 72) נראה שהכוונה או יצלה, כי לפי פירושו של ה'מגיד משנה' שאנו הולכים כאן בעקבותיו, מותר גם לבשלו אחרי המליחה. וב'כסף משנה' פירוש אחר, ולדעתו רק לצלייה מותר. וכן כתב בפירוש ב'טור' יורה־דעה סי' סז, וראה 'לחם משנה' כאן. 73) פסחים שם: אומצא דאסמיק חתיכה וכו'. 74) של זכר, רש"י שם. 75) הקרום שעליהם, שאסור משום דם, כמבואר בחולין צג. וזהו כפירוש רבינו חננאל שם ולא כפירוש רש"י, ראה תוספות שם. 76) כן מפרש רבינו "ומזרקי" שם עד: אבל רש"י מפרש חוטים גסים שהם ורידים שבבית השחיטה. 77) בגמרא, חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שרי, דין זה כולל בשר שהאדים בתוך החומץ, לחם משנה. וכנראה גם ה'מגיד משנה' מפרש כך. 78) לבשלו צריך גם חתיכה, אבל לצלי לא. ובתוספות חולין צג. דיבור־המתחיל חתכיה, כתבו שגם לצלי צריך חתיכה, אבל לא מליחה. 79) בגמרא שם, בית השחיטה למטה שהדם זב דרך החתך, ורבינו אומר ופיו למטה שהמדבר במזרקי העורף. ראה מה

שכתבנו למלעלה. 80) מחלוקת רב אחא ורבינא שם, והלכה כרב אחא להקל.

יד. רֹאשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁצָּלָהוּ בְּתַנּוּר אוֹ בְּכִבְשָׁן, אִם תָּלָהוּ וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ לְמַטָּה[81] - מֻתָּר; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא וְשׁוֹתֵת. וְאִם הָיָה בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִן הַצַּד: מֹחוֹ - אָסוּר[82], שֶׁהַדָּם מִתְקַבֵּץ לְתוֹכוֹ; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁעַל הָעֲצָמוֹת מִבַּחוּץ - מֻתָּר[83]. הִנִּיחַ חָטְמוֹ לְמַטָּה[84]: אִם הִנִּיחַ בּוֹ גְּמִי אוֹ קָנֶה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּתוּחַ וְיֵצֵא דָּמוֹ דֶּרֶךְ חָטְמוֹ - מֻתָּר, וְאִם לַאו - מֹחוֹ אָסוּר.

81) והוא־הדין אם ניקב העצם שהמוח מונח בו, וצלאו כשהנקב למטה - מותר (רשב"א). 82) אבל ראשו מותר, וכן כתב בהלכות גדולות בפירוש הסוגיא, ואם בישל את הראש אחרי צלייתו, הכל אסור אם אין ששים נגד המוח, ואף־על־פי שמונח בקדרתו, רמב"ן. 83) בצלי. 84) שם, כלשון ראשון להחמיר.

טו. אֵין מַנִּיחִין כְּלִי תַּחַת הַצָּלִי לְקַבֵּל מֵימָיו[85] עַד שֶׁתִּכְלֶה כָּל מַרְאֵה אַדְמוּמִית שֶׁבּוֹ. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? מַשְׁלִיכִין לְתוֹךְ הַכְּלִי[86] מְעַט מֶלַח[87], וּמַנִּיחַ הַכְּלִי עַד שֶׁיִּצָּלֶה, וְלוֹקֵחַ הַשַּׁמְנוּנִית[88] שֶׁל מַעְלָה[89], וְהַמַּיִם שֶׁל מַטָּה שֶׁתַּחַת הַשַּׁמְנוּנִית אֲסוּרָה[90].

85) השמנונית של הצלי, ואסור מפני שמעורב בה דם. 86) ורש"י שם פירש בין על הבשר ובין בתוך הכלי. 87) בגמרא: "תרי גללי דמילחא". והדם נגרר אל המלח בשולים, ודווקא מעט מלח, אבל כשנותן הרבה מלח מתערב הדם בשומן. רש"י שם (מגיד משנה בשם הלכות גדולות). 88) ויש לשאול: הרי מיד כשנוטף קצת שומן מן הבשר נאסר מחמת איסורו, על־פי הכלל "אפשר לסוחטו אסור"? בעלי התוספות הרגישו בקושיא זו שם דיבור־המתחיל תרי, ותירצו שהדם נפרד לגמרי מן השמנוניות ולא נשאר אפילו משהו, ובכגון זה לא אמרו אפשר לסוחטו אסור. 89) בגמרא שם: ומשפייה. ופירש רש"י יערה השומן העליון בנחת מכלי אל כלי, כדי שלא יתערב הדם בו. 90) צריך להיות: אסורים.

טז. פַּת שֶׁחָתַךְ עָלֶיהָ בָּשָׂר צָלִי[91] - מֻתָּר לְאָכְלָהּ, שֶׁאֵינָהּ[92] אֶלָּא שַׁמְנוּנִית[93]. דָּגִים וְעוֹפוֹת שֶׁמְּלָחָן זֶה עִם זֶה, אֲפִלּוּ בִּכְלִי מְנֻקָּב - הַדָּגִים אֲסוּרִין[94]; שֶׁהַדָּג רָפֶה[95], וּבוֹלֵעַ דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָעוֹף. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָלַח דָּג עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[96].

91) שם. והיינו שנצלה עד שיהא ראוי לאכילה. ויש מי שכתב, כל שהגיע לשליש בישולו, מגיד משנה. ובלשון התלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", שהיה אוכל בשר כשהגיע לשליש בישולו. 92) האדמימות. 93) הואיל ונצלה. בגמרא: רבא אכל, וקרא לזה יין של בשר. 94) אבל העופות מותרים. 95) שהקרום שלו רפה, כמבואר בגמרא. 96) אבל בהמה ועוף, מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מפני שהעופות פולטים ציר כל זמן שבשר בהמה פולט דם, ומתוך שטרוד לפלוט אינו בולע את הדם, מגיד משנה.

יז. עוֹפוֹת שֶׁהִנִּיחָן שְׁלֵמִים וּמִלֵּא חֲלָלָן בָּשָׂר וּבֵיצִים וּבִשְׁלָן - אֲסוּרוֹת, שֶׁחֲרֵי דָם יוֹצֵא לְתוֹכָן[97]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּלָחָן יָפֶה יָפֶה[98]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן שָׁלוּק אוֹ צָלוּי[99]. וְאִם צְלָאָן - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת[100], אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן חַי[101], וַאֲפִלּוּ פִּיהֶן לְמַעְלָה[102].

97) כלומר, הדם יוצא מן העופות לתוך הבשר וביצים של המילוי, מגדל עוז. 98) לפני בישולם, שאין המליח מפליט את כל הדם בשיעור המליחה, כמו שכתב רבינו בהלכה י, שאחרי המליחה משליך את הבשר מיד לתוך רותחין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם. וכשחללן מלא מבשר, אין המים הרותחים נכנסים לתוכן יפה, מגיד משנה. והוא מוסיף וכותב, שכל האחרונים חולקים על רבינו וסוברים, שלאחר המליחה אין כל דם בבשר, ונהגו כדבריהם. 99) (ואין אומרים שבשר שלוק או צלי הוא רך ואינו מעכב על המים הרותחים מלהכנס לפנים. ומה שכתב ה'מגיד משנה' כאן: "מה לי מבושל, מה לי אינו מבושל" וכו', אי־אפשר ליישבו עם פירושו בעיקר הדין שלפנינו). 100) שם. והלכתא מולייתא שריא, ופירש הרי"ף: ודוקא לצלי כעין פסח שהוא צלי, אבל לקדירה לא, מגיד משנה. 101) דקיימא־לן כבולעו כך פולטו. 102) שהאור שואב הדם ומוציאו.

יח. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁמִּלְאָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּבָשָׂר צָלוּי אוֹ שָׁלוּק[103], אוֹ שֶׁמִּלְאָן בְּבֵיצִים וּשְׁלָקָן אוֹ קְלָאָן[104] - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין דָּם בִּבְנֵי מֵעַיִם[105]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

103) אבל בבשר מלוח, אנו חוששים משום דם היוצא מן הבשר ובולעים בני המעיים, שאין המלח מפליט את כל הדם, כמו שכתבנו בהלכה יז, מגיד משנה. 104) צלאן. 105) האיברים הפנימיים, שהמאכל סובב בחללם, כמו שכתב בפרק ז הלכה טו.

יט. עוֹפוֹת שֶׁטְּפָלָן בְּבָצָק וּצְלָאָן, בֵּין שְׁלֵמִים בֵּין מְחֻתָּכִין: אִם טְפָלָן בְּסֹלֶת גַּסָּה, אֲפִלּוּ הִסְמִיקָה[106] הַטְּפֵלָה - אוֹכֵל אֶת הַטְּפֵלָה, מִפְּנֵי שֶׁסֹּלֶת גַּסָּה מִתְפָּרֶרֶת[107] וְיוֹצֵא הַדָּם. וְאִם טְפָלָן בְּקֶמַח חִטִּים שֶׁלְּתָתָן[108]: אִם הָיְתָה הַטְּפֵלָה לְבָנָה כְּמוֹ הַכֶּסֶף[109] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה, וְאִם לַאו - אֲסוּרָה[110]. טְפָלָן בִּשְׁאָר קְמָחִין: אִם הֶאְדִּימוּ - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא הֶאְדִּימוּ[111] - מֻתָּרִין.

106) האדימה. 107) אינה נדבקת כל־כך ומלחלח, והדם זב דרך הרווחים הזעירים וכבולעו כך פולטו. 108) הקמח דק, והבצק נדבק ואינו פולט מה שבלע. 109) בגמרא: "דזיג כזוזא חיוורא". 110) אף בצלי, מה־שאין־כן במולייתא שמותרת בצלי, כמו שנתבאר בהלכה יז. וכל דינים אלה, אף אם העופות מלוחים ומוכשרים לקדירה כמו שביארנו בדעת רבינו, מגיד משנה. 111) אף שאינו לבן ככסף.

כ. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ[112] - אָסוּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ רוֹתֵחַ[113], עַד שֶׁיְּלַבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר, אוֹ יַשְׁחִיזֶנָּה בְּמַשְׁחֵזֶת, אוֹ יִנְעָצֶנָּה בְּקַרְקַע[114] קָשֶׁה עֶשֶׂר פְּעָמִים. וְאִם חָתַךְ בָּהּ רוֹתֵחַ - מֻתָּר[115]. וְכֵן אֵינוֹ חוֹתֵךְ בָּהּ צְנוּן[116] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים הַחֲרִיפִים לְכַתְּחִלָּה. וְאִם הֵדִיחַ הַסַּכִּין[117] אוֹ שֶׁקִּנְּחָהּ בִּכְלִי - מֻתָּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ צְנוּן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[118], אֲבָל לֹא רוֹתֵחַ.

112) והסכין בולעת מן הדם, רש"י. 113) חולין קיא: מפני שחוזרת ופולטת בו, רש"י. 114) כיון שהיא רק חומרא בעלמא כמו שיתבאר, מספיקה נעיצה בקרקע. אבל מסכין שבלעה איסור רותח ממש, צריך ללבנה באור אם רוצה לחתוך בה רותח, ולחתוך צונן מספיקה נעיצה בקרקע. 115) לאכול, מפני שבית השחיטה צונן, והסכין לא בלעה דם בשעת השחיטה, אלא לכתחילה אנו מחמירים (מגיד משנה). 116) שם קיב. "צנון, אגב חורפיה בלע". 117) שם קיא: כפירוש התוספות שם ח: דיבור־המתחיל והלכתא, ולא כפירוש רש"י שהצנון שנחתך טעון הדחה. 118) נראה שרבינו גורס שם בגמרא "צנון" ולא "צונן" כגירסתנו. וסתם צנון אינו חריף כל כך. ויש ספרים שגורסים ברבינו "צונן", אבל הסיום "וכיוצא בו", מראה שגירסא זו מוטעית. וה'מגיד משנה' מקיים גירסא זו, ואם־כן לכל צונן צריך הדחת סכין לכתחלה או קינוח.

כא. קְעָרָה שֶׁמָּלַח בָּהּ בָּשָׂר, אֲפִלּוּ הָיְתָה שׁוּעָה בְּאָבָר - אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתֵחַ[119] לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר נִבְלַע הַדָּם בַּחֲרָסֶיהָ[120].

119) חולין שם. מפני שדם הנבלע בכלי חוזר ונפלט בו. ויש אומרים שאף בצונן אסור להשתמש בה, שמא יבא להשתמש בחמין. ולפיכך שבר ר' אמי הקערה שמלח בה. יש אומרים דוקא כשאין הקערה מנוקבת, אבל אם היתה מנוקבת לא נאסרה. והרשב"א אוסר אפילו אם היא מנוקבת (מגיד משנה). 120) משמע שמדבר בכלי חרס, ולפיכך כתב "אסור לעולם", כי כלי חרס ניתרים בהגעלה במים רותחים (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר האוכל כזית חלב משלשה מיני בהמה; השוחט בהמה ונמצא בה שליל חי או מת אם חלבו מותר; החלבים שחייב עליהם כרת מן התורה; חוטין האסורין משום דם וחלב; מליחת חלבים עם בשר; וסכין שחתך בה חלבים אם יחתוך בה בשר; ודין טבח שדרכו לנקר הבשר ומצאו אחריו חלב.

א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב[2]: בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[3], בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[4]. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד[5], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ. בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב שְׁחוּטָה בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה[6] שֶׁלָּהֶן[7]. אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - חֶלְבָּהּ כִּבְשָׂרָהּ[8]. וְכֵן נֵפֶל[9] שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה - חֶלְבּוֹ כִּבְשָׂרוֹ[10], וְהָאוֹכֵל מֵחֶלְבּוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה.

2) כל איסורי אוכלין שיעורם בכזית. 3) משנה כריתות ב, א. 4) כבשה או שעירה, שם. יש שני סוגי קרבן חטאות, קבועה ועולה ויורד, חטאת קבועה בין עני בין עשיר מביא בהמה, וקרבן עולה ויורד - עשיר מביא בהמה, ועני מביא שני תורים או שני בני יונה. ויש קרבנות שעני שקשה לו להביא עופות, מביא סולת למנחה, וזה נקרא בתלמוד "דלי דלות". 5) שם ד, א. 6) ככתוב (ויקרא ז, כד) "וחלב נבלה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו". 7) ראה הלכה ב. 8) בחיה טהורה מותר לאכול אפילו החלב, ובבהמה וחיה טמאות אסור לאכול החלב כבשרן, משום טומאה, אבל אין בו כרת. 9) שלא נגמרו חדשי הריונו. 10) ואין בו עונש כרת של חלב. ודוקא נפל שלא נגמרו חדשי הריונו, אבל כשנגמרו חדשיו - אסרה התורה את חלבו, כרבי יוחנן בחולין עה, א. וכלשון אחרון.

ב. הָאוֹכֵל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה - חַיָּב מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה. מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף הָאִסּוּר בִּבְשָׂרָהּ[11] שֶׁהָיָה מֻתָּר[12], נוֹסָף עַל הַחֵלֶב, וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

11) כלומר, אף־על־פי שכלל בידינו ש"אין איסור חל על איסור", ולמה כאן חל איסור נבילה או טריפה על איסור חלב? ומבאר, מתוך שנוסף וכו'. ובתלמוד זה נקרא "איסור כולל", מפני שהאיסור השני כולל דברים שהאיסור הראשון לא חל עליהם. "ואיסור מוסיף" זהו ענין אחר. ובפירוש המשניות לכריתות פ"ג מ"ד, מגדיר את שלושת האופנים, שאיסור חל על איסור, היינו: כולל, מוסיף ובת־אחת. ולפי הגדרתו שם, המקרה שלפנינו נקרא "איסור כולל". וראה 'מגיד משנה' ו'כסף משנה' כאן. ויש לדייק בדברי רבינו, למה הוא מנמק דין זה מפני שהוא "מוסיף", הלא בחולין לז, א - אמר רבא, אמרה התורה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, שנאמר (ויקרא ז, כד) "וחלב נבילה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו", והוא חידוש שאין אומרים כאן "אין איסור חל על איסור", כמו שפירש רש"י שם, וכן פירשו 'תוספות' במעילה טז, א. דיבור־המתחיל אמר. וכנראה רבינו מפרש טעם הפסוק על־פי הכלל, שב"איסור כולל" איסור חל על איסור, ואיסור נבילה חל על איסור חלב משום שנבילה "איסור כולל" הוא. 12) אחר שחיטה.

ג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל[13] - כָּל חֶלְבּוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ חַי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מִמֶּנָּה[14]. וְאִם שָׁלְמוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וּמְצָאוֹ חַי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִיס[15] עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה[16] - חֶלְבּוֹ אָסוּר[17], וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת הָאֲסוּרִין[18], כִּשְׁאָר הַבְּהֵמוֹת[19].

13) שלא שלמו לו חדשיו. 14) ואין איסור חלב בו. 15) עמד על פרסותיו, רש"י. 16) כמו שכתב פ"ב הי"ד. 17) כרבי יוחנן וכלשון אחרון, חולין עה, א - שסובר שחדשים גורמים באיסור חלב, וכיון ששלמו לו חדשיו

אף־על־פי שלא יצא לאויר העולם - החלב אסור. וסובר רבינו שאפילו בנשחטה האם ונמצא העובר בתוכה, גם כן חלבו אסור. אבל מפרשים אחרים אמרו, שכשנשחטה האם - חלבו מותר, ורבי יוחנן לא אמר אלא בשלא נשחטה האם, וכגון שהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של העובר החי ואכלו, אבל נשחטה ועוד העובר במעיה - הכל מותר, כמו שדרשו חכמינו: כל בבהמה תאכלו (מגיד־משנה). 18) שיש בהם משום חלב, וכל־שכן הקרומות האסורים משום דם, כמו שכתב בפ"ו ה"ה. 19) הילודות.

1 **ד. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי בְּהֵמָה וְחָתַךְ מֵחֵלֶב הָעֵבֶר**
2 **שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וְהוֹצִיאוֹ[20] - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלָיו כְּאִלּוּ**
3 **חֲתָכוֹ מֵחֵלֶב הָאֵם עַצְמָהּ; שֶׁהֶחָדָשִׁים הֵן הַגּוּרְמִין**
4 **לֶאֱסֹר הַחֵלֶב.**

20) משמע דוקא כשהוציאו לחוץ ואכלו, אבל אם תלשו והניחו במעי בהמה, מותר לאכול את החלב שניתר בשחיטת האם, מן הדרש "כל בבהמה תאכלו". וכן כתבו הרא"ש ורמב"ן. ואף־על־פי שכתב רבינו בהלכה הקודמת שאין חלב השליל ניתר בשחיטת האם - כאן, בחלב שנחתך ונשאר במעיה - מותר (כסף־משנה).

5 **ה. שְׁלֹשָׁה חֲלָבִים הֵן שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת: חֵלֶב**
6 **שֶׁעַל הַקֵּרֶב, וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, וְשֶׁעַל הַכְּסָלִים.**
7 **אֲבָל הָאַלְיָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[21]. לֹא נִקְרֵאת חֵלֶב[22]**
8 **אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרְאוּ חֲלָבִים כְּלָיוֹת**
9 **וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[23] לְעִנְיַן קָרְבָּן. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר[24]:**
10 **חֵלֶב הָאָרֶץ[25] וְחֵלֶב כְּלָיוֹת חִטָּה[26], שֶׁהוּא טוּבָם.**
11 **וּלְפִי שֶׁמְּרִימִין דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הַקָּרְבָּן לִשְׂרָפָה לַשֵּׁם**
12 **נִקְרְאוּ חֵלֶב, שֶׁאֵין שָׁם[27] דָּבָר טוֹב אֶלָּא הַמּוּרָם**
13 **לַשֵּׁם[28]. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת**
14 **חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ.**

21) חולין קיז, א. 22) כן מפרש רבינו את תשובת רב זביד לרב מרי שם. ראה שם בסוגיא. 23) לענין קרבן, שם. למדו שיש מעילה בכליות ויותרת הכבד של קדשים קלים, מפסוק "כל חלב לה'" לרבות אימורי קדשים־קלים למעילה. 24) כלומר, פירושו של חלב האמור לענין קרבן טוּבָהּ של הבהמה, היינו המורם לשם. 25) בראשית מה, יח. 26) דברים לב, יד. 27) ראה פ"א מהל' יסודי התורה הערה ד. 28) מובא ב'תוספות' שם צב, ב: חלב שאין ראוי ליקרב לא אמרתי לך.

15 **ו. חֵלֶב שֶׁעַל הַמֶּסֶס וְשֶׁעַל בֵּית הַכּוֹסוֹת - הוּא הַחֵלֶב**
16 **שֶׁעַל הַקֵּרֶב[29]. וְחֵלֶב שֶׁבְּעִקְּרֵי הַיְּרֵכוֹת מִבִּפְנִים[30] -**
17 **חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְהוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּסָלִים. וְיֵשׁ**
18 **שָׁם חֵלֶב עַל הַקֵּבָה עָקֹם כְּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאָסוּר[31];**
19 **וְחוּט מָשׁוּךְ כְּמוֹ יֶתֶר, וְהוּא מֻתָּר[32]. חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב**
20 **- אֲסוּרִין[33], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.**

29) שם צג, א. 30) שם: תרבא דקליבוסתא. וב'הלכות גדולות' וב'שאילתות' כתבו: חלב הקלובוסתא במקום שהירכים מתחברות. 31) שם מט, ב. 32) בגמרא שם, שבני בבל נהגו בו איסור שלא מן הדין, ואין אנו נגררים אחר בני בבל במנהג שלא מן הדין, ובזמננו נהגו לאסור (מגיד־משנה). 33) מדרבנן, רש"י שם צב, ב.

21 **ז. חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ - מֻתָּר; שֶׁעַל הַכְּסָלִים**
22 **אָסַר הַכָּתוּב, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים[34]. וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל**
23 **הַכְּלָיוֹת נֶאֱסַר, וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיוֹת[35]. וְאַף עַל פִּי**
24 **כֵּן, נוֹטֵל אָדָם לֵבֶן שֶׁבְּתוֹךְ הַכֵּלְיָא[36] וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל**
25 **אוֹתָהּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַטֵּט[37] אַחֲרָיו.**

34) שם צג, א. 35) שם. 36) שיש להחמיר בלובן כוליא. וכן דעת רש"י, ועי' ב'תוספות' שם צב, ב דיבור־המתחיל אמר אביי, שביארו הדברים בהרחבה. 37) כרב אסי, שם.

26 **ח. יֵשׁ כְּמוֹ שְׁתֵּי פִּתְילוֹת שֶׁל חֵלֶב בְּעִקְּרֵי הַמָּתְנַיִם[38]**
27 **סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַיָּרֵךְ. כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה - חֵלֶב זֶה נִרְאֶה**
28 **בַּמֵּעַיִם[39], וּכְשֶׁתָּמוּת - יִדְבַּק בָּשָׂר בְּבָשָׂר וְיִתְכַּסֶּה**
29 **חֵלֶב זֶה, וְאֵינוֹ נִרְאֶה עַד שֶׁיִּתְפְּרֵק הַבָּשָׂר מִן הַבָּשָׂר.**
30 **וְאַף עַל פִּי כֵּן הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר**
31 **חוֹפֶה אוֹתוֹ[40]. וְכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא בּוֹ הַחֵלֶב תַּחַת**
32 **הַבָּשָׂר, וְהַבָּשָׂר מַקִּיף אוֹתוֹ מִכָּל סְבִיבָיו, וְלֹא יֵרָאֶה**
33 **עַד שֶׁיִּקָּרַע הַבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

38) שם צג, ב: תרבא דתותי מתני. 39) מפני שבחייה, מפורק הבשר מן הבשר. "בהמה בחייה, אפרוקי מיפרקא". 40) כיון שבחיים, אין הבשר חופהו.

34 **ט. חֵלֶב הַלֵּב[41] וְחֵלֶב הַמֵּעַיִם[42], וְהֵן הַדַּקִּין**
35 **הַמְלַכְּפִין[43] - כֻּלָּן מֻתָּרִין, וַהֲרֵי הֵם כַּשָּׂמָן שֶׁהוּא**
36 **מֻתָּר. חוּץ מֵרֹאשׁ הַמְּעִי שֶׁסָּמוּךְ לַקֵּבָה[44], שֶׁהוּא**
37 **תְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם, שֶׁצָּרִיךְ לִגְרֹר הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו[45]. וְזֶהוּ**
38 **חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין[46] שֶׁאָסוּר. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים**
39 **שֶׁאוֹמֵר, שֶׁרֹאשׁ הַמְּעִי שֶׁצָּרִיךְ לְגָרְרוֹ הוּא הַמְּעִי**
40 **שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָרְעִי, שֶׁהוּא סוֹף הַמֵּעַיִם[47].**

41) וכן פסק רבינו בהל' שחיטה פ"ו ה"ו, ולמד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם מט, ב - שלב שניקב וחלב הלב סותמו - טריפה, שאין זו סתימה טובה. ולמה צריך להשמיענו במיוחד דין זה, הלא כבר נאמר למעלה שחלב אסור אינו סותם? ומוכח מכאן שחלב הלב מותר באכילה, ואף־על־פי־כן אינו סותם. 42) בחולין צג, א — אמרו: בראש המעים צריך גרירה, ודנו מזה ששאר חלב המעים מותר (מגיד־משנה). 43) היינו "כנתא דהדורי", וכיון שבשעה שמפרישים את החלב, נשאר מן החלב על המעים ואינו תותב קרום ונקלף כחלב המכסה את הקרב - אינו אסור (רש"י שם מט:). 44) כשהדקין יוצאין מן הקיבה (רש"י שם צג.). 45) שם הגירסא: ריש מעיא באמתא בעי גרירה, ופירש רש"י: לגרור חלב שעליהן אורך אמה. ורבינו לא כתב באורך אמה, ונראה שהוא מפרש "באמתא" בבני מעיים, שלבני מעיים קורא אמתא, כמו אמת המים (כסף־משנה בשם הרא"ש). 46) כרבי ישמעאל, שאומר שם מט, ב: "את כל החלב", להביא חלב שעל גבי הדקין. ופירשו

שם צג, א בראש המעיים בלבד. 47) וכן פירשו הראב"ד ורבינו חננאל בפירוש שני. וכתב ה'מגיד' שרבינו הביא שני הפירושים, שיש לחוש לשניהם. אבל בפ"ו מהל' שחיטה ה"י הוא מונה חלב המעי האחרון, בין החלבים המותרים.

י. יֵשׁ בְּגוּף הַבְּהֵמָה חוּטִין וּקְרוּמוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרִין. מֵהֶם מִשּׁוּם חֵלֶב, וּמֵהֶן מִשּׁוּם דָּם[48]. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם כָּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ - צָרִיךְ לְנָטְלוֹ וְאַחַר כָּךְ יִמְּלַח וִיבַשֵּׁל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[49]. וְאִם חֲתָכוֹ וּמְלָחוֹ[50] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ. וְכֵן לְצָלִי - (אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ)[51]. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם כָּל חֵלֶב, בֵּין לְצָלִי בֵּין לְבִשּׁוּל - צָרִיךְ לְנָטְלוֹ[52] מִן הַבְּהֵמָה.

48) שם צג, א. 49) פ"ו ה"י. 50) שם. חתכו ומלחו אפילו לקדירה - שפיר דמי. 51) שהצלי מוציא הדם, וכן שם קלג, א. בחוטי לחי אם בצלי הדם זב, ואם לבשל צריך חתיכה ומליחה. וראה למעלה פ"ו הי"ג בענין מזרקים. ודעת הרשב"א שאפילו לצלי צריך חתיכה, אבל אינו טעון מליחה. וראה ב'תוספות' שם צג, א דיבור־המתחיל חתכיה. 52) שם.

יא. חֲמִשָּׁה חוּטִין יֵשׁ בַּכְּסָלִים:[53] שְׁלֹשָׁה מִן הַיָּמִין, וּשְׁנַיִם מִן הַשְּׂמֹאל. הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁמִּן הַיָּמִין - מִתְפַּצְּלִין לִשְׁלֹשָׁה שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּן הַשְּׂמֹאל - מִתְפַּצְּלִין לִשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. וְכֻלָּן מִשּׁוּם חֵלֶב. וְחוּטֵי הַטְּחוֹל וְחוּטֵי הַכְּלָיוֹת - מִשּׁוּם חֵלֶב. וְכֵן קְרוּם שֶׁעַל הַטְּחוֹל וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּסָלִים וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת - אֲסוּרִין מִשּׁוּם חֵלֶב. וּקְרוּם שֶׁעַל דַּד הַטְּחוֹל[54] - חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּשְׁאָר הַקְּרוּם[55] - אָסוּר, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו[56].

53) שם: "בכפלי" (בארמית). 54) על מקום עביו (רש"י שם). 55) שעל הטחול. 56) שם.

יב. וּשְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַכֶּלְיָא: הָעֶלְיוֹן[57] - חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, כַּחֵלֶב שֶׁעַל הַכֶּלְיָא; וְהַתַּחְתּוֹן - חֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר קְרוּמוֹת. וְחוּטִין שֶׁבָּהֶן - אֲסוּרִין, וְאֵין בָּהֶן כָּרֵת.

57) שעל הכליות יש חלב דק והוא חלב גמור, שם.

יג. חוּטֵי הַלֵּב[58] וְחוּטֵי הַיָּד[59] וְחוּטֵי הָעֹקֶץ[60] וְחוּטֵי הַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן[61] שֶׁבְּצַד הַלָּשׁוֹן מִכָּן וּמִכָּן, וְכֵן הַחוּטִין הַדַּקִּין[62] שֶׁהֵן בְּתוֹךְ חֵלֶב הַדַּקִּין כְּמוֹ בֵּית עַכְבִּישׁ מְסֻבָּכִין זֶה בָּזֶה, וּקְרוּם שֶׁעַל הַמֹּחַ[63] שֶׁבַּקְּדְקֹד, וּקְרוּם שֶׁעַל הַבֵּיצִים - הַכֹּל אֲסוּרִין מִשּׁוּם דָּם.

58) שהן מלאים דם. בגמרא לא מוזכרים חוטי הלב, אבל לפי שמלאים דם - דינם כדין שאר החוטים. וכן נוטה דעת הראב"ד, אבל הרשב"א כתב שאינן אסורים אלא הנזכרים בגמרא (ביאור הגר"א). 59) רש"י חולין צג, א. 60) שם: חוטין שבעוקץ, אסורין. ומפרש רבינו שאסורים משום דם, אבל רש"י שם מפרש חוטין שבעוקץ היינו ה' חוטין שבכפלי, ואם כן אסורים משום חלב. וכוונתו לקרום שאנו נוטלים מן הכסלים שקורים פלאנקש, ועב וחזק הוא, לכן אסור שחלב נבלע בו, כמו שכתב רש"י שם ח, ב. אבל אין זה חלב הכפלא ממש. ובזה תתיישב תמיהת ה'לחם משנה' וה'בית יוסף' על רש"י. ולפירוש רבינו, עוקץ לחוד וכפלי לחוד. 61) בגמרא: דלועה. 62) היא הוראת הגאונים שאסרו חלב הדקין מפני ריבוי החוטין הדקים שיש בהם דם. ועכשיו נהגו בהם היתר, והבקי בחוטים אלו שולפם היטב עד שלא ישאר אחד מהם (מגיד־משנה). וב'בית יוסף' יו"ד סי' סה, מביא בשם 'הרוקח' סי' סט: יש בבהמה נ"א חוטין, כ"ה מצד זה וכ"ה מצד זה, ואחד בתוך האליה. וסימנך: אל תאכלו נ"א. 63) חולין, שם.

יד. בֵּיצֵי גְּדִי אוֹ טָלֶה[64] שֶׁלֹּא הִשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֻתָּר לְבַשְּׁלָן בְּלֹא קְלִפָּה[65]. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם נִרְאֶה בָּהֶן חוּטִין דַּקִּין אֲדֻמִּים[66] - בְּיָדוּעַ שֶׁהָלַךְ בָּהֶם הַדָּם, וְלֹא יְבַשֵּׁל עַד שִׁיְּקַלֵּף[67] אוֹ עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ וְיִמְּלַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בָּהֶן חוּטִין הָאֲדֻמִּים - מֻתָּרִין.

64) שם צג, ב: ביעי דגדיא. משמע דוקא בהמה דקה כמו גדי או טלה, ודינה של בהמה גסה לא נתפרש (מגיד־משנה). 65) בלא קליפת הקרום (רש"י). ואפילו נראים בהם חוטים אדומים, שאין זה אודם אלא שומן (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 66) בגמרא שם: "אי אית בהו שורייקי סומקי". 67) את הקרום.

טו. וְכָל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁהַמַּאֲכָל סוֹבֵב בַּחֲלָלָן[68] - אֵין מַחֲזִיקִין בָּהֶן דָּם[69].

68) כגון חלחולת, קיבה, כרס ומעיים, שם קיג, א. 69) ואינם צריכים מליחה, כמו שכתב למעלה בפ"ו הי"ח, אבל הכרס ושאר המעיים צריכים מליחה (מגיד־משנה). וכתב הרשב"א, דוקא במעיים עצמם אין דם, אבל בשומן שעליהם יש דם, והעין מעידה על כך, ולפיכך שמולחים כרכשתא מולחים אותה בצד החיצון ששם נמצא השומן.

טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת - אִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[70]. וְאִם תֹּאמַר שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה[71] בִּכְלַל כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם[72] - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת; וְיִהְיוּ כַּחֲצִי שִׁעוּר[73], שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

70) שאין אלו דם גמור היוצא צלול, ואינו דומה לדם האיברים שעובר בלא־תעשה, כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ד, שחוטין וקרומות אינם קרויים דם (מגיד־משנה) וכן כתב רש"י שם צב, ב שאסורים מדרבנן. 71) רבינו אינו מכריע, אלא שדעתו נוטה שהוא מדברי סופרים. 72) שנאמר "כל", לרבות חוטין וקרומות. 73) שגם כן בא מריבוי הכתוב. וכן כתב ה'מגיד משנה' בפ"ג ה"ו שנקט רבינו לשון דומה. [וראה 'ספר המצוות' לרבינו שורש ב,

הגדרה מדויקת בדבר הדינים שלמדו בי"ג מידות, איזהו מדאורייתא ואיזהו מדרבנן.

יז. אֵין מוֹלְחִין חֲלָבִים[74] עִם הַבָּשָׂר, וְלֹא מְדִיחִין[75] חֲלָבִים עִם בָּשָׂר. וְסַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ חֲלָבִים - לֹא יַחְתֹּךְ בָּהּ בָּשָׂר[76], וּכְלִי שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים - לֹא יָדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר[77]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַטַּבָּח[78] לְהַתְקִין שָׁלֹשׁ סַכִּינִין: אַחַת - שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ[79], וְאַחַת - שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְאַחַת - שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים.

74) שם צז, ב. שהבשר בולע קימעה מן החלב, וגם נדבק בבשר. ואם עבר ומלח לא נאסר הבשר, כמו שיתבאר לקמן בהי"ט. ורבים חולקים בזה על רבינו, וגם לדעתו, צריך לשפשף את הבשר יפה יפה, כדי להוריד את החלב שנדבק עליו מבחוץ (מגיד־משנה). 75) שם ח, ב. 76) בלא קינוח, רש"י. 77) שם. שמא ידיח חלבים תחילה, ויקלטו המים מן השמנונית ע"י השפשוף בידים, ואע"ג שאין החלב נבלע בבשר, נדבק הוא מבחוץ (רש"י). 78) שם. 79) ולא ינקנה על־ידי חיתוך דבר אחר, כדי שלא תיפגם ותתקלקל, ופעמים שיבוא לידי איסור, שישחוט בלא בדיקה (רש"י).

יח. וְאִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּדִיחַ הַטַּבָּח הַבָּשָׂר בַּחֲנוּת, צָרִיךְ לְהַתְקִין לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁל מַיִם[80]: אֶחָד - שֶׁמֵּדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד - שֶׁמֵּדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים.

80) ועושה באחד מהם סימן (רש"י שם).

יט. וְאָסוּר לַטַּבָּח לִפְרֹשׁ[81] חֵלֶב הַכְּסָלִים עַל הַבָּשָׂר כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ; שֶׁהַקְּרוּם שֶׁעַל הַחֵלֶב דַּק, וְיִתְמַעֵךְ בְּיַד הַטַּבָּח[82], וְיָזוּב הַחֵלֶב וְיִבָּלַע בַּבָּשָׂר[83]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[84] אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן, וְאִם נַעֲשׂוּ - לֹא נֶאֱסַר הַבָּשָׂר[85]. וְאֵין מַכִּין[86] אֶת הָעוֹשֶׂה, אֶלָּא מְלַמְּדִין[87] אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה.

81) בגמרא שם: לסחוף. 82) כיון שיד הטבח ממשמשת בו. 83) יש אומרים: דוקא בעוד שהם חמים, אבל אחר שנצטננו מותר, שהרי כתוב (ויקרא ט, כ) "וישימו את החלבים על החזות" (מגיד־משנה). וכן כתבו ה'תוספות' שם. וכנראה כן דעת רבינו שכתב "טבח", היינו אחר ששחטו שעוד חמים (לחם־משנה). 84) אין מולחים ולא מדיחים חלב עם בשר, סכין שחתך בה חלבים לא יחתוך בה בשר, כלי שהדיח בו חלבים לא ידיח בו בשר, וכן אסור לפרוש חלב הכסלים על הבשר. 85) ויש חולקים בדין חלב הכסלים, וסוברים שהבשר בלע חלב וצריך קליפה (מגיד־משנה בשם הרשב"א). ודעת רבינו שהיא בליעה מועטת ובטלה, ולפיכך אין צריך אלא הדחה כדין בשר למליחה. 86) מכות מרדות, כטבח שנמצא אחריו כזית חלב, כמו שמסיים רבינו בהכ"א. 87) משמע שאין מעבירין אותו, ראה בהכ"א.

כ. וְכֵן אֵין מוֹלְחִין[88] אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוּמוֹת וְאֶת הַחוּטִין הָאֲסוּרִין. וְאִם מָלַח - מְסִירָם אַחַר שֶׁנִּמְלְחוּ[89]. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן גִּיד הַנָּשֶׁה - מְסִירוֹ אַחַר שֶׁנִּמְלַח וּמְבַשֵּׁל.

88) לכתחילה. משמיענו כאן רבינו שגם חוטים וקרומות אסור למלוח עם בשר לכתחילה ולא רק חלב, וצריך לטרוח ולהסירם לפני מליחת הבשר. 89) ודעת הרשב"א, שצריך להסיר משהו מן הבשר כנגד כל החוטין והקרומות מפני שאוסרים בקליפה (מגיד־משנה).

כא. וְטַבָּח שֶׁדַּרְכּוֹ לְנַקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוּם - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ[90] וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְזַלְזֵל בָּאִסּוּרִין. אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב, אִם הָיָה כִּשְׁעוֹרָה[91] - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחֲרָיו כְּזַיִת חֵלֶב, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[92] וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהַטַּבָּח נֶאֱמָן[93] עַל הַחֵלֶב.

90) שרק בטבח שנמצא חלב אחריו, אמרו "מכין אותו" או "מעבירין אותו" מפני שחלב אסור מן התורה, אבל חוטין וקרומות שאיסורם מדרבנן - לא אמרו (מגיד־משנה). 91) חולין צג, ב. 92) מפני שעובר על "לפני עור לא תתן מכשול", אבל אינו חייב מלקות מן התורה, מפני שלאו זה כולל כמה דינים, כגון: לייעץ עצה לא נכונה, ללוות ולהלוות בריבית, וכל הלאווין הכוללים כמה איסורים, אין לוקים עליהם. ולאו כזה נקרא "לאו שבכללות". 'ספר המצוות' שורש ט, ולא־תעשה רצ"ח. 93) כחכמים שם, שעד אחד נאמן באיסורין, ואע"פ שיש טורח לחטט אחרי החלב, הואיל והוא איבד את נאמנותו וחשוד הוא, לפיכך מעבירין אותו. ונקט רבינו "טבח", מפני שדרכו לנקות הבשר, כמו שכתב בראש דבריו "וסומכים עליו", ולפיכך אם מצאו חלב אחריו מעבירים אותו, וכן כתב רש"י שם שדרך הטבח לנקות הבשר.

יום ב' י"ד טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר דיני גיד הנשה ובמה נוהג; טבח שיצאה טרפה מתחת ידו ומאי תקנתיה; קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם מצא בשר בין החנויות; בשר הנעלם מן העין; ואם עושין סחורה בנבלות וטרפות.

א. גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בִּבְהֵמָה וְחַיָּה הַטְּהוֹרִין[2], וַאֲפִלּוּ בִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. וְנוֹהֵג בִּשְׁלִיל וּבְמֻקְדָּשִׁין, בֵּין קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. וְנוֹהֵג בִּיָּרֵךְ שֶׁל יָמִין וּבְיָרֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל. וְאֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁעַל כַּף הַיָּרֵךְ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ. אֲבָל שְׁאָר הַגִּיד שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַכַּף וְשֶׁלְּמַטָּה עַד סוֹפוֹ, וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל הַגִּיד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּשְׁנֵי גִּידִין הֵן: הַפְּנִימִי[3] הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם - אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[4], וְהָעֶלְיוֹן כֻּלּוֹ[5] - אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם איסור אכילת גיד הנשה, התפרש בתורה גם טעמו "... כי נגע בכף ירך יעקב". וטעם זה קובע גם את פרטיו של האיסור, כפסק הרמב"ם שנוהג גם בירך של ימין וגם בשל שמאל, כדעת חכמים שהמלאך נגע בשתיהן.

ומובא במפרשים הטעם שהוא "לזכרון גבורתו של יעקב, ונס שעשה לו הקב"ה". וב'חינוך' כתב "שהוא רמז לישראל שאע"פ שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו אלא לעולם יעמוד זרעם". כלומר, שהצלה זו קשורה עם עניין כללי מאוד בישראל.

וצריך להבין: הלא כל זכר לנס שאנו עושים יש בו מעין המאורע, על־דרך שעושים כל מעשה ליל הסדר "דרך חירות", ומדוע הזכר והרמז לעניין יסודי וכללי כל־כך בישראל מוזכר רק בפרט קטן שאינו נוגע ממש לנס ההצלה מהמלאך, ואיך גיד הנשה הוא זכר שמתאים לעניין ההצלה.

ויובן בהקדים: ידועה שיטת הבעש"ט שההשגחה הפרטית היא לא רק על מין המדבר אלא גם על כל הברואים, שלא דעת כמה מחכמי ישראל שסברו שההשגחה הפרטית על כל הברואים היא על המין הכללי ולא על כל פרט ופרט שבהם, וסובר הבעש"ט שכל תנועה ותנועה של כל אחד מהפרטים, משלימה את הכוונה הכללית של הבריאה.

אמנם גם לשיטת הבעש"ט יש הבדל בין שניהם, כי כל הברואים אינם תכלית ומטרת הבריאה אלא אמצעי המשלים את כוונת הבריאה, ומכין את העולם לישראל שבשבילם נברא העולם, נמצא שחפץ ה' בישראל הוא רצון 'עצמי', ולא שהם אמצעי להשלמת כוונת הבריאה. תכונת הרצון היא שכשרוצה ובוחר בדבר מסויים, הרי הרצון הוא בכל הפרטים בשווה. ועל־דרך־משל כמו עקרת הבית שמלבד שיודעת ומפקחת על כל חפצי ופרטי הדברים הנמצאים אצלה בבית, ובנוסף כל פרטי חפצי הבית הם חלק במטרה הכללית של הנהגת הבית. כך ממש השגחת הקב"ה על ישראל שכיון שרצונו וחפצו בהם, הרי שמשגיח על כל פרט ופרט השייך ונוגע להם. ומכאן יובן מדוע נקבע הזכרון של פרטי המאורע על יעקב עם המלאך בפרט שולי לכאורה של המאורע, לרמז שההשגחה הפרטית על ישראל היא בכל פרט ופרט, וגם הדברים הנראים כטפלים ומיעוטי ערך - כולם מושגחים מאתו יתברך באופן שוה.

ועדיין קצת קשה, מדוע לא הוקבע זכרון הנס בעניין הנוגע לכללות ההצלה, ורק בגיד הנשה שהוא פרט של המאורע. ויש לומר: הכלל לגבי עצם הוא "שהתופס במקצתו תופס בכולו", כי העצם של כל עניין נמצא בכל עצמותו בכל חלקיו בשוה, ועל־דרך שמצינו בהלכה לגבי בני ישראל ש"עכו"ם שאמרו לישראל "תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל", כי בכל חלק של ישראל תופסים בכולו. ובזה יובן מדוע נקבע זכרון הנס בעניין גיד הנשה, כי זהו התוכן של הקשר בין הקב"ה לישראל שכשהוא תופס בעצם תופסים את כולו, וגם זכרון בעניין שולי וצדדי לכאורה, מבטא את כללות עניין ההשגחה הפרטית המיוחדת על ישראל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קדושה סימן ט)

2) ולא הטמאין. ולמדו דין זה מן הפסוק: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. ודרשו: מי שבשרו מותר גידו אסור. ובמשנה שם: אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם. אמרו לו: בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. 3) הגיד הארוך והוא בצד פנימי של ירך. הצד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת קורא לה פנימי. 4) שהוא על הכף. 5) גיד הקצר שבסוף השופי (=הבשר העב הסובב את הקולית לרחבו.) וראשו מחובר בעצם אליה ויורד ומתפשט על הכף וכשמגיע למקום חיבור הקולית ועצם הירך שם הוא סמוך לעצם ומשם ואילך נכנס בצד פנימי של ירך שתחת הבשר לאורך הירך עד הארכובה התחתונה לצומת הגידין. 6) שאינו על הכף אלא מובלע בתוך בשר הכף.

ב. הָאוֹכֵל מִגִּיד הַנָּשֶׁה הַפְּנִימִי מִמָּקוֹם שֶׁעַל הַכַּף - לוֹקֶה. וְאִם אָכַל מֵחֶלְבוֹ אוֹ מִשְּׁאָר הַגִּיד הַפְּנִימִי אוֹ מִכָּל הַחִיצוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7]. וְכַמָּה שִׁעוּר אֲכִילָה? כְּזַיִת. וְאִם אָכַל הַגִּיד שֶׁעַל הַכַּף כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה[8], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּבְרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

7) כעובר על איסור מדברי סופרים. 8) שכל דבר ששמו עליו כשהוא שלם, וכשאינו שלם אבד את שמו, נקרא "בריה", וגיד הנשה כשאינו שלם אינו קרוי גיד אלא חתיכת גיד.

ג. אָכַל כְּזַיִת מִגִּיד שֶׁל יָמִין וּכְזַיִת מִגִּיד שֶׁל שְׂמֹאל[9], אוֹ שֶׁאָכַל שְׁנֵי גִידִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כְּזַיִת - לוֹקֶה שְׁמוֹנִים. (וְכֵן הוּא לוֹקֶה עַל כָּל גִּיד וָגִיד.)

9) ומדובר כשהתרו על כל אכילה ואכילה בפני עצמה.

ד. הָעוֹף - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּיד הַנָּשֶׁה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּף יָרֵךְ[10], אֶלָּא יְרֵכוֹ אָרֹךְ. וְאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיְּרֵכוֹ כְּיֶרֶךְ הַבְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלּוֹ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[11]. וְכֵן בְּהֵמָה[12] שֶׁכַּף יְרֵכָהּ אָרֹךְ כְּשֶׁל עוֹף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלָּהּ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

10) שיש לו כף, אבל אינו עגול. 11) שהיא בעייא שלא נפשטה בגמרא: ואסור מספק, אבל אין לוקין על הספק. 12) גם זו בעייא שלא נפשטה בגמרא.

ה. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בִּטְמֵאָה, אֶלָּא בִּבְהֵמָה שֶׁכֻּלָּהּ מֻתֶּרֶת[13]. וְאֵינוֹ כְּאוֹכֵל מִשְּׁאָר גּוּפָהּ, שֶׁאֵין הַגִּידִים מִכְּלַל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם אָכַל מֵחֵלֶב שֶׁעַל הַגִּיד - חֲרֵי זֶה כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָהּ[14].

13) דרשו דין זה מן המקרא. ואין לומר משום שאין איסור גיד הנשה שבא אחרי שנקשרו הגידין חל על איסור בהמה טמאה שקדם לו, שהרי לדעת רבינו אין עליו איסור טומאה כלל. 14) וחייב משום בהמה טמאה.

ו. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל טְרֵפָה אוֹ שֶׁל עוֹלָה - חַיָּב שְׁתַּיִם[15]. מִתּוֹךְ שֶׁנִּכְלַל בְּאִסּוּר[16] שְׁאָר גּוּפָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר, נִכְלַל גַּם הַגִּיד וְנוֹסַף עָלָיו אִסּוּר אַחֵר[17].

15) משום גיד הנשה ומשום נבילה או טריפה או עולה. 16) ואיסור כולל חל על איסור. 17) אין זה איסור מוסיף, אלא איסור כולל.

ז. הַנּוֹטֵל גִּיד הַנָּשֶׁה צָרִיךְ לְחַטֵּט אַחֲרָיו עַד שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ כְּלוּם. וְנֶאֱמָן הַטַּבָּח עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן עַל הַחֵלֶב. וְאֵין לוֹקְחִין בָּשָׂר מִכָּל טַבָּח[18]; אֶלָּא אִם הָיָה אָדָם כָּשֵׁר וּמֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת - הוּא שֶׁשּׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר[19] וְנֶאֱמָן.

18) מקור הדין בעבודה זרה לט: (מגיד משנה כאן), [תוספתא שם, הובאה בגמרא: אין לוקחים ימ"ח מה"ג (ראשי תיבות של שישה דברים) וכו' אלא מן המומחה, פירוש: בני אדם שהם בחזקת כשרות ואינם חשודים להאכיל איסורים, ובשר לא נמנה בין ששת הדברים, ורק בדין לשלוח על ידי נכרי נזכר בשר. אבל רבינו תפס כאן גירסת התוספתא, שבמקום "חלב" כתוב "חתיכה", היינו חתיכת בשר או חתיכת דג, לפי גירסת התוספות שם ודין בשר כדין דג]. ולקמן בפרק י"א הלכה כ"ה, השיג הראב"ד על רבינו, שהרי לא נחשדו עמי הארץ על איסורים חוץ ממעשרות, ובמגיד משנה שם מבאר, שכל ששת הדברים שנמנו שם בברייתא, שאין לוקחים אותם אלא מן המומחה, רגילים עמי הארץ להקל בהם ולכן אין לוקחים מהם. ונראה שבבשר החמיר רבינו ביותר ודורש שיהיה אדם כשר ומוחזק בכשרות כי שמא אינו בקי או אינו זהיר בהלכות שחיטה. 19) אבל אם אינו מוחזק בכשרות ישחוט אחר והוא ימכור.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוּצָה לָאָרֶץ[20]; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - לוֹקְחִין מִכָּל אָדָם.

20) שמעורבים בין הגויים ויש חשש של חילוף עם גוי או שיקנו מן הגוי.

ט. טַבָּח הַנֶּאֱמָן לִמְכֹּר בָּשָׂר, וְנִמְצָא בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר טְרֵפָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים[21] לַבְּעָלִים, וּמְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה לְעוֹלָם לִקַּח מִמֶּנּוּ בָּשָׂר, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב, אוֹ יִשְׁחוֹט לְעַצְמוֹ וְיוֹצִיא טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב; שֶׁוַּדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּלֹא הַעֲרָמָה[22].

21) ואף על פי שאכלו הבשר. 22) אבל אם יש ספק שהערים, אין תשובתו מועילה.

י. הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵעַמֵּי הָאָרֶץ - חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא יַחֲלִיף[23]. וַאֲפִלּוּ עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל[24] וְאַמְהוֹתֵיהֶן נֶאֱמָנִין בְּדָבָר זֶה[25]; אֲבָל לֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁמָּא יַחֲלִיף[26].

23) כיוון שאינו חשוד על הגזל לא יקח את הבשר של חבירו ויחליפו באיסור, שהרי גוזלו, ואם אינו מרוויח בזה למה לו להחליף, הרי אין אדם חוטא ולא לו. 24) נכרים שנמכרו לישראל לעבדים. שבכל מקום שעד אחד נאמן אפילו עבד או שפחה נאמנין. 25) אף על פי שבכל מקום שנוגע לאיסורי תורה אין העבדים נאמנים, אך כאן נאמנים מפני שאינם חשודים על הגזל. 26) שגוי אינו נאמן כלל.

יא. עֶשֶׂר חֲנֻיּוֹת, תֵּשַׁע מוֹכְרוֹת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת נְבֵלוֹת, וְלָקַח בָּשָׂר מֵאַחַת מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח - חֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁכָּל קְבוּעַ - כְּמֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה דָּמֵי[27]. אֲבָל בָּשָׂר הַנִּמְצָא מֻשְׁלָךְ בַּשּׁוּק[28] - הַלֵּךְ אַחַר הָרֹב; דְּכָל דְּפָרֵשׁ - מֵרֻבָּא פָּרֵשׁ[29]. אִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִים[30] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר, וְאִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִים יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר.

27) והחנויות של השחוטות ושל הנבלות הן קבועות במקומן והרי זה כספק השקול, וספק איסור של תורה אסור. 28) ואין אנו יודעים מאין בא. 29) כלומר, פירש מן הרוב, היינו מחנות כשרה ודווקא כשלא ראינו שפירש אלא מצאנוהו כך, אבל אם בפנינו לקח מחנות ולא ידענו אם המקום שממנו לקח הייתה חנות מוכרת שחוטה או חנות מוכרת נבלה, דינו כקבוע מכיוון שנולד הספק במקום קביעות. 30) של אותה עיר.

יב. וְכֵן בָּשָׂר הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ יָדוּעַ מִמִּי לָקַח[31], אִם הָיוּ מוֹכְרֵי הַבָּשָׂר יִשְׂרָאֵל[32] - מֻתָּר. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה. וּכְבָר אָסְרוּ חֲכָמִים[33] כָּל הַבָּשָׂר הַנִּמְצָא, בֵּין בַּשּׁוּק בֵּין בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[34], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשּׁוֹחֲטִין[35] וְכָל הַמּוֹכְרִין יִשְׂרָאֵל. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר[36] וְהִנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ וְנֶעְלַם מִן הָעַיִן - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ בּוֹ סִימָן, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹ טְבִיעַת עַיִן[37] וְהוּא מַכִּירוֹ וַדַּאי שֶׁהוּא זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה צָרוּר וְחָתוּם.

31) הגוי. 32) כלומר, רוב מוכרי הבשר. 33) כבשר שנתעלם מן העין. 34) בנמצא ביד גוי לא אסר רב, והטעם פירש רש"י שם הואיל שהייתה בחזקת המשתמר

והוא לא שחטה וטריפה לא מכרו לו למוכרה כאן, אבל בשר המונח [=סתם, שאינו נשמר] שמא עורבים החליפוהו. אבל רבינו פוסק שאסור משום בשר שנתעלם מן העין מפני שסומך על סוגיית הירושלמי שקלים פרק ז הלכה ד, שרב מחמיר אף בנמצא ביד גוי, לפיכך ראוי להחמיר בכל אופן. והכסף משנה מיישב שיש חילוק בין אם נוהגים להכריז בעיר שיש טריפה ואז אם לא הכריזו נמצא ביד גוי מותר שמן הסתם אינו טריפה, ובכגון זה עוסקת סוגיית הגמרא שם, מה שאין כן במקום שאין מנהג להכריז, ואם כן אפילו לא הכריזו יש חשש טריפה, לפיכך אפילו נמצא ביד גוי אסור, ורבינו מדבר במקום שאין מכריזין. 35) ולא רק רובם. 36) מאדם שהוחזק בכשרות. 37) ומשמע שכל אדם נאמן לאמר טביעות עין יש לי בו ואפילו אינו תלמיד חכם, כי עד אחד נאמן באיסורין, אבל באבידה אין סומכין אלא על תלמיד חכם שאין לחשוד בו שמא משקר הוא, כי בדברי ממון אין עד אחד נאמן.

1 **יג. תָּלָה כְּלִי מָלֵא חֲתִיכוֹת בָּשָׂר, וְנִשְׁבַּר הַכְּלִי וְנָפְלוּ**
2 **הַחֲתִיכוֹת לָאָרֶץ, וּבָא וּמָצָא חֲתִיכוֹת וְאֵין לוֹ בָּהֶן**
3 **סִימָן וְלֹא טְבִיעַת עַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר:**
4 **אוֹתוֹ בָּשָׂר שֶׁהָיָה בַּכְּלִי גְּרָרַתּוּ חַיָּה אוֹ שֶׁרֶץ, וְזֶה**
5 **בָּשָׂר אַחֵר הוּא.**

6 **יד. גִּיד הַנָּשֶׁה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[38]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְאָדָם**
7 **לִשְׁלֹחַ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יָרֵךְ שֶׁגִּיד הַנָּשֶׁה**
8 **בְּתוֹכָהּ. וְנוֹתֵן לוֹ הַיָּרֵךְ שְׁלֵמָה בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵין**
9 **חוֹשְׁשִׁין[39] שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל זֶה[40] קֹדֶם**
10 **שֶׁיְּנַטֵּל הַגִּיד, שֶׁהֲרֵי מְקוֹמוֹ נִכָּר[41]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה**
11 **הַיָּרֵךְ חֲתוּכָה - לֹא יִתְּנֶנָּה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
12 **בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּטֹּל הַגִּיד, שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה**
13 **יִשְׂרָאֵל[42].**

38) במתנה או במכירה. 39) בשלימה. 40) כלומר, ישראל שראה שהירך באה לידו [=לידי הגוי] מישראל יקנה מן הגוי ויאכל. 41) אילו ניטל הגיד. 42) שישראל הרואה סובר שכבר ניטל גידה. כי אין המקום ניכר.

14 **טו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹא תֹאכַל, לֹא**
15 **תֹאכְלוּ, לֹא יֹאכְלוּ, לֹא יֹאכַל - אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה**
16 **וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בַּמַּשְׁמָע, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב**
17 **כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בַּנְּבֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ**
18 **תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, וּכַהֵלֶב שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יֵעָשֶׂה לְכָל**
19 **מְלָאכָה. אוֹ עַד שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהוּא**
20 **מֻתָּר בַּהֲנָאָה. כְּגוֹן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְדָם וְאֵבֶר מִן**
21 **הַחַי וְגִיד הַנָּשֶׁה, שֶׁכָּל אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה מִפִּי**
22 **הַקַּבָּלָה אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה.**

23 **טז. כָּל מַאֲכָל שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, אִם נֶהֱנָה וְלֹא**
24 **אָכַל, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ**
25 **לְכֶלָבִים - אֵינוֹ לוֹקֶה[43]. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[44],**
26 **וְהַדָּמִים מֻתָּרִין[45]. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר**
27 **בַּהֲנָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה - אָסוּר**
28 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, וּלְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ[46] בִּדְבָרִים**
29 **אֲסוּרִים. חוּץ מִן הַחֵלֶב, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: יֵעָשֶׂה לְכָל**
30 **מְלָאכָה[47]. לְפִיכָךְ, אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה[48] לֹא בִּנְבֵלוֹת**
31 **וְלֹא בִּטְרֵפוֹת וְלֹא בִּשְׁקָצִים וְלֹא בִּרְמָשִׂים.**

43) מפני שדבר מאכל דרכו לאכילה ועיקר לא יאכל נאמר על איסור אכילה אלא שנכלל בזה גם איסור הנאה, וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, ולמדנו: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן. לפיכך אסור מן התורה ואין לוקין עליו. 44) כמו חצי שיעור. 45) שחליפי איסורי הנאה מלבד עבודה זרה מותרים, ויש אומרים שהמוכר עצמו אסור לו ליהנות מדמיהם, אבל אחרים מותרים, ומדברי רבינו משמע, שאפילו המוכר מותר בהם. 46) לקבוע עסק, אבל אם נזדמן לו דבר איסור מותר לסחור, שהרי התורה אמרה בנבילה "או מכור לנכרי". 47) רבינו מביא ראייה מן התורה שבחלב מותר לסחור. ומוכח מזה, שאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, כי אם הוא מדרבנן, אין ראייה ממה שהתורה התירה מלאכה בחלב. 48) דין זה נאמר רק בדבר שהוא אסור באכילה ואינו עומד למלאכה, אבל מה שעומד למלאכה כמו חמור או גמל מותר, שהרי אין לחוש בהם לאכילה.

32 **יז. הַצַּיָּד שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף וְדָג טְמֵאִים וְצָדָן,**
33 **אוֹ שֶׁנִּצּוֹדוּ לוֹ טְמֵאִים וּטְהוֹרִים - מֻתָּר לְמָכְרָן. אֲבָל**
34 **לֹא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ לַטְּמֵאִים. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה**
35 **בְּחֶלֶב שֶׁחֶלְבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל**
36 **רוֹאֵהוּ וּבִגְבִינוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[49] וְכַיּוֹצֵא**
37 **בָּהֶן.**

49) כי חלב וגבינת גויים אסורים מדבריהם ומותר לעשות בהם סחורה, כמו שמסיים רבינו בהלכה הסמוכה. [ולמה משמיענו רבינו דין חלב וגבינת גויים לחוד? והלא כותב בהלכה יח, שכל איסורי דרבנן מותרים בסחורה? מפני שחלב וגבינות של גויים נאסרו משום שמא נתערב בהם דבר האסור מן התורה, וספק איסורי תורה אסורין בסחורה, לכן משמיענו רבינו שמותרים בסחורה, והטעם הוא, כי אין זה ספק גמור, אלא חששו רבנן לכך וגזרו עליהם איסור אכילה, אבל לא איסור סחורה].

38 **יח. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה[50] - אָסוּר**
39 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה; וְכֹל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - מֻתָּר**
40 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, בֵּין בִּסְפֵקוֹ בֵּין בְּוַדָּאוֹ.**

50) ואפילו בספק איסור אסור לעשות סחורה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר בשר בחלב ואם ניער וכסה; הכחל צלוי ומבושל; ודין המעמיד בעור קיבת נבלה; ואם מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת; מליח אם הוא כרותח; ואם מעלים העוף עם הגבינה בשולחן; אם לשין העיסה בחלב; ופת שאפאה עם הצלי; סכין שחתך בה צלי וחזר וחתך בה צנון;

ואם מניחין כד של מלח בצד כד של כמך; מי שאכל גבינה אם יאכל אחריה בשר או איפכא.

א. בָּשָׂר בְּחָלָב - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ, וְאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִין. וּמִי שֶׁיְּבַשֵּׁל מִשְּׁנֵיהֶם כְּזַיִת כְּאֶחָד[2] - לוֹקֶה[3], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְכֵן הָאוֹכֵל[4] כְּזַיִת מִשְּׁנֵיהֶם, מֵהַבָּשָׂר וְהֶחָלָב שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ כְּאֶחָד[5] - לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּשֵּׁל[6].

2) הבשר והחלב ביחד. ואיך משערים חלב שהוא משקה בשיעור כזית? מביא כוס מלא משקין ומביא זית ונותנן לתוכו, המשקה היוצא לחוץ הוא שיעור כזית. 3) שמצטרפים, כלוי שם. 4) משמע רק אוכל, אבל נהנה אינו לוקה אף על פי שאסור מן התורה בהנאה, שעל הנאת איסור אין לוקין אפילו בבשר ובחלב. למעלה בפרק ח הלכה טז כתב רבינו שהנהנה מאיסורי הנאה אינו לוקה. ומנמק המגיד משנה, שכל הנאה מדבר מאכל הוא שלא כדרך הנאתן, ואם כן יש לשאול למה הנהנה מבשר בחלב אינו לוקה? הלא בשר בחלב אסור אפילו כדרך הנאתם, כמו שמבואר לקמן בפרק יד הלכה י? ובלחם משנה כתב שרבינו סובר כאיסי בן יהודה בחולין קטו: שלומד איסור הנאה בבשר בחלב בקל וחומר מערלה, ואין עונשין מן הדין, כלומר, אין מטילין ענשי הגוף על עבירות שלא נאמרו בפירוש בתורה, אלא נלמדו מקל וחומר. אמנם בספר המצוות לא־תעשה קפו, כתב רבינו כדברי המכילתא פרשת משפטים, שלמדנו איסור הנאה ממה שנכפל בתורה שלש פעמים הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו". 5) שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, שם קח. 6) אלא אחרים בישלו.

ב. לֹא שָׁתַק הַכָּתוּב[7] מִלֶּאֱסֹר הָאֲכִילָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסַר הַבִּשּׁוּל. כְּלוֹמַר: וַאֲפִלּוּ בִּשּׁוּלוֹ אָסוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֲכִילָתוֹ. כְּמוֹ שֶׁשָּׁתַק מִלֶּאֱסֹר הַבַּת מֵאַחַר שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת.

7) זה ביאור למה שכתב בהלכה הקודמת, שהאוכל בשר בחלב לוקה והלא איסור אכילה אינו מפורש בתורה ורק נדרשת ממדות התורה ומדוע לוקה? ולזה כתב, שאכילה נכללת באיסור הבישול, ופירוש הפסוק "לא תבשל" הוא שאף הבישול אסור ואין צריך לומר האכילה, כמו באיסור הבת שהתורה כתבה רק בת הבת ונכללה בזה הבת. ואין לראות בכך מידת קל וחומר ולומר אין עונשין מין הדין, ובלשון התלמוד זה נקרא "גילוי מילתא בעלמא". וראה פרק ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ו.

ג. אֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ[8]. וּגְדִי הוּא כּוֹלֵל[9] וְלַד הַשּׁוֹר וְלַד הַשֶּׂה וְלַד הָעֵז, עַד שֶׁיִּפְרֹט וְיֹאמַר גְּדִי עִזִּים. וְלֹא נֶאֱמַר גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֹוֶה. אֲבָל בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה (שֶׁבִּשְּׁלוֹ)[10] בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אוֹ בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה (שֶׁבִּשְּׁלוֹ) בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - מֻתָּר לְבַשֵּׁל, וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה, וְאֵין חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב[11].

8) גדי להוציא בהמה טמאה, חולין קיג: 9) שם. נאמר "וישלח יהודה את גדי העזים" וכן נאמר, "את עורות גדיי העזים" ולמדנו מכאן שבכל מקום שנאמר גדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע. 10) בספרים אחרים אינו, והוא הנכון. 11) אלא יש בו איסור בהמה טמאה.

ד. וְכֵן בְּשַׂר חַיָּה וָעוֹף[12], בֵּין בַּחֲלֵב חַיָּה בֵּין בַּחֲלֵב בְּהֵמָה - אֵינוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ[13] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְאָסוּר בַּאֲכִילָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְשְׁעוּ הָעָם וְיָבוֹאוּ לִידֵי אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁל תּוֹרָה, וְיֹאכְלוּ בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אֵין מִשְׁמַע[14] הַכָּתוּב אֶלָּא גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ מַמָּשׁ, לְפִיכָךְ אָסְרוּ[15] כָּל בָּשָׂר בְּחָלָב[16].

12) אין בו איסור בשר בחלב מן התורה, כרבי עקיבא במשנה שם. ה'כסף משנה' מקשה, והרי בהלכות ממרים פ"ב ה"ט כתב רבינו: "הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה", מפורש שבשר חיה אסור מן התורה, הפך ממה שכתב כאן, ראה לחם משנה כאן שתירץ. 13) אפילו מדרבנן, שלא גזרו חכמים אלא באכילה לבד. ומה ששנינו שבשר חיה ועוף אסור לבשל בחלב, הכוונה לבשל ולאכול, אבל בישול עצמו לא אסרו. 14) כלומר, הם יאמרו כן ויכשלו באיסור בשר בחלב. 15) באכילה. 16) אפילו בשר חיה ועוף.

ה. דָּגִים וַחֲגָבִים - מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב. וְהַשּׁוֹחֵט עוֹף וְנִמְצָא בּוֹ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת[17] - מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב.

17) שיש להן חלמון וחלבון ואף על פי שהן מעורות בגידין. אבל אם אין לה אלא חלמון עדיין היא בשר ואסור לאכלה בחלב, וטעונה מליחה לבישול בקדירה כדין בשר, מגיד משנה בשם רשב"א. עיין בפרק ב הלכה ז במגיד משנה שם.

ו. הַמְעַשֵּׁן וְהַמְבַשֵּׁל בְּחַמֵּי טִבֶּרְיָא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין לוֹקִין עָלָיו[18]. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּמֵי חָלָב[19] אוֹ בַּחֲלֵב מֵתָה[20] אוֹ בַּחֲלֵב זָכָר[21], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל דָּם בְּחָלָב - פָּטוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב[22]. אֲבָל הַמְבַשֵּׁל בְּשַׂר מֵתָה אוֹ חֵלֶב וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בְּחָלָב - לוֹקֶה עַל בִּשּׁוּלוֹ[23], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב; שֶׁאֵין אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב חָל עַל אִסּוּר נְבֵלָה אוֹ אִסּוּר חֵלֶב, שֶׁאֵין כָּאן לֹא אִסּוּר כּוֹלֵל וְלֹא אִסּוּר מוֹסִיף[24] וְלֹא אִסּוּר בַּת אַחַת.

18) לא על הבישול משום לא תבשל ולא על האכילה אם אכל מעושן שעשנו בחלב וכן מבושל בחמי טבריה עם חלב, שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול. מעושן בעיא היא בירושלמי נדרים פרק ה אם חשוב בישול. ומספק

אסור ואין לוקין עליו, ומבשל בחמי טבריה אינו בישול לענין חיוב מלקות כמו ששנינו בהלכות שבת פרק ט הלכה ג: המבשל בחמי טבריה פטור. 19) מים המתחמצים מן הקפאת הגבינה ונשארים אחרי שהוציאו את הגבינה פטור ואינו לוקה, מפני שמי חלב אינם כחלב אבל אסור מדרבנן, שהרי כותח עושים ממי חלב, וקיימא לן אסור לאכול בשר בכותח. 20) בגמרא שם קיג: בחלב אמו להוציא חלב שחוטה, שכתוב אמו הראויה להיות אם ולא משנשחטה (רש"י) והוא הדין מתה. 21) אבל אסור. כל אלו שאנו ממעטים בחלב אמו הוא פטור אבל אסור. 22) אבל לוקה משום נבלה בחלב מתה. 23) שהרי לא נאסר לבשל אלא בשר בחלב בלבד, לפיכך לענין בישול אין כאן אלא איסור בשר בחלב, רש"י שם. ופסק רבינו כלשון אחרון שם קיד. שלא נחלקו כלל ר' אמי ור' אסי ושניהם סוברים שלוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו. 24) (ואם תשאל, הלא דעת רבינו שאיסור הנאה נקרא מוסיף, כמו שכתב בפירוש המשניות כריתות פרק ג וכאן ניתוסף איסור הנאה כשבישל החלב או הנבילה בחלב ולמה לא חל איסור בשר בחלב? יש לומר, שמפני שאין לוקין על הנאת בשר בחלב (ראה הלכה א) אין חיוב מלקות כאן גם באכילה, כי כל איסור האכילה בא מתוך שניתוסף איסור הנאה, ולא יהא טפל חמור מן העיקר. ובפירוש המשניות הנ"ל מבאר רבינו בעצמו טעמו של דבר ואומר, שמכיון שאיסור הנאה בבשר וחלב כלול באיסור אכילה, לפיכך אם לא חל איסור אכילה, לא נקרא שם בשר בחלב עליו ומותר בהנאה ואין כאן "מוסיף", אבל מדסתם רבינו כאן ולא כתב "מותר בהנאה" כמו שכתב בהלכה ג גבי בשר בהמה טמאה, משמע שאסור בהנאה. וכנראה חזר בו מדבריו שבפירוש המשניות. כידוע רבים הם המקומות ביד החזקה המנוגדים לפירוש המשניות, שחיבר בצעירותו).

1 **ז. הַמְבַשֵּׁל שְׁלִיל[25] בְּחָלָב - חַיָּב[26]. וְכֵן הָאוֹכְלוֹ. אֲבָל**
2 **הַמְבַשֵּׁל שְׁלָיָא[27] אוֹ עוֹר וְגִידִין[28] וַעֲצָמוֹת וְעִקְּרֵי**
3 **קַרְנַיִם[29] וּטְלָפַיִם הָרַכִּים בְּחָלָב - פָּטוּר. וְכֵן הָאוֹכְלָן**
4 **- פָּטוּר.**

25) עובר. 26) ששליל גם כן נקרא גדי. 27) מפני שאינה ראויה לאכילה וכן כתב רבינו פרק ד הלכה יח. 28) שם קיד. לא נזכר בברייתא שם, אלא ודאי עור כדין גידים ועצמות שמשוה אותם בכל מקום. 29) בברייתא שם, קרנים, וכן כתב רבינו שם ולמה כתב כאן עיקרי קרנים? אפשר שקרנים יבשים שם ואין בהם כל לחלוחית ולא צריך להשמיענו. ולכן כתב, שהכוונה עיקריהם הדקים וכן כתב בטלפים הרכים, אבל עור מדובר בקשה, שהרי עורות רכים דינם כבשר.

5 **ח. בָּשָׂר שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הֶחָלָב אוֹ חָלָב שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ**
6 **הַבָּשָׂר וְנִתְבַּשֵּׁל עִמּוֹ - שִׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. כֵּיצַד?**
7 **חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁנָּפְלָה לְקִדְרָה רוֹתַחַת[31] שֶׁל חָלָב**
8 **- טוֹעֵם הַנָּכְרִי[32] אֶת הַקִּדְרָה: אִם אָמַר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טַעַם**
9 **בָּשָׂר - אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. וְאוֹתָהּ חֲתִיכָה -**
10 **אֲסוּרָה[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁקָּדַם וְהוֹצִיא אֶת**
11 **הַחֲתִיכָה קֹדֶם שֶׁתִּפְלֹט חֶלֶב שֶׁבָּלְעָה[34]; אֲבָל אִם לֹא**
12 **סִלֵּק - מְשַׁעֲרִים אוֹתָהּ[35] בְּשִׁשִּׁים[36], מִפְּנֵי שֶׁהֶחָלָב**
13 **שֶׁנִּבְלַע בָּהּ וְנֶאֱסַר יָצָא וְנִתְעָרֵב עִם שְׁאָר הֶחָלָב[37].**

30) בבשר שנפל לתוך חלב אם יש בבשר כדי לתת טעמו בחלב, ובחלב שנפל לתוך בשר אם יש בחלב כדי לתת טעמו בבשר. 31) שהצונן אינו בולע ואינו פולט. 32) בגמרא שם צז. גרסינן "קפילא ארמאה", היינו נכרי מומחה בטעמי המאכלים. מדברי רבינו משמע שכל נכרי נאמן, אבל בתוספות שם דבור המתחיל קפילא, כתבו, שרק מומחה נאמן, כי חושש הוא שמא יערער את האימון במומחיותו או בנאמנותו, ולפיכך לא ישקר. 33) שהרי נבלע בה חלב. 34) לא ביאר רבינו כמה זמן תשהה. 35) את החתיכה. 36) אם יש בקדרה ששים כנגדה, היינו שביחד יהיו ששים ואחד, וראה פרק טז הלכה יז. 37) ואי אפשר להבחין בטעמו, כי טעמם שוים ולפיכך משערים בששים, וידוע היה לחז"ל, שביותר מששים אין נתינת טעם (והסמיכו זאת על דין זרוע בשילה באיל נזיר, שם צח.).

14 **ט. נָפַל חֶלֶב לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר[38] - טוֹעֲמִין אֶת**
15 **הַחֲתִיכָה[39] שֶׁנָּפַל עָלֶיהָ חֶלֶב: אִם אֵין בָּהּ טַעַם חֶלֶב**
16 **- הַכֹּל מֻתָּר; וְאִם יֵשׁ בַּחֲתִיכָה טַעַם חֶלֶב, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁאִם תִּסָּחֵט הַחֲתִיכָה[40] לֹא יִשָּׁאֵר בָּהּ טַעַם,**
18 **הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עַתָּה טַעַם חֶלֶב - נֶאֱסְרָה אוֹתָהּ**
19 **חֲתִיכָה. וּמְשַׁעֲרִין בְּכֻלָּהּ[41]: אִם הָיָה בְּכָל שֶׁיֵּשׁ**
20 **בַּקְּדֵרָה מִן הַחֲתִיכוֹת וְהַיָּרָק וְהַמָּרָק וְהַתַּבְלִין כְּדֵי**
21 **שֶׁתִּהְיֶה חֲתִיכָה זוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[42] מִן הַכֹּל[43] -**
22 **הַחֲתִיכָה אֲסוּרָה[44], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר[45].**

38) כלומר, על חתיכה אחת של בשר. 39) כלומר, נכרי, כמבואר למעלה. 40) ותפלוט את החלב שבלעה, בגמרא שם: "אפשר לסוחטו אסור". 41) שהחתיכה עצמה נעשית כולה חתיכת איסור ואוסרת כל החתיכות. 42) וטעימה אינה מועילה, שהרי הבשר עצמו אוסר ואי אפשר לעמוד על טעם בשר בבשר. 43) וביחד יהיה ששים ואחד כמו שבארנו. 44) שהיא כבר נעשית דבר אסור, כיון שהיה בה טעם חלב, בלשון התלמוד והפוסקים: "חתיכה נעשית נבילה", ולהלן נשתמש במשפט זה. 45) ואם אין ששים הכל אסור.

23 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא נִעַר אֶת הַקְּדֵרָה**
24 **בַּתְּחִלָּה[46] כְּשֶׁנָּפַל הֶחָלָב אֶלָּא לְבַסּוֹף[47], וְלֹא כִּסָּהּ[48];**
25 **אֲבָל אִם נִעַר מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[49], אוֹ שֶׁכִּסָּהּ מִשְּׁעַת**
26 **נְפִילָה עַד סוֹף - הֲרֵי זֶה בְּנוֹתֵן טַעַם[50]. וְכֵן אִם נָפַל**
27 **חָלָב לְתוֹךְ הַמָּרָק אוֹ לְכָל הַחֲתִיכוֹת וְלֹא נוֹדַע לְאֵי**
28 **זוֹ חֲתִיכָה נָפַל - נוֹעֵר[51] אֶת הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁיָּשׁוּב**
29 **וְיִתְעָרֵב הַכֹּל. אִם יֵשׁ בַּקְּדֵרָה כֻּלָּהּ טַעַם חָלָב[52] -**
30 **אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. אִם לֹא נִמְצָא נָכְרִי**
31 **שֶׁיִּטְעַם וְנִסְמֹךְ עָלָיו[53] - מְשַׁעֲרִים בְּשִׁשִּׁים. בֵּין בָּשָׂר**
32 **לְתוֹךְ חָלָב בֵּין חָלָב לְתוֹךְ בָּשָׂר, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים -**
33 **מֻתָּר, פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים - אָסוּר.**

46) הרי זאת החתיכה כדבר נפרד בפני עצמו והחלב אינו מפעפע לשאר החתיכות ולמרק ולפיכך בה לבדה משערים, ואם אין בחתיכה ששים כנגד החלב נעשית כל החתיכה כנבלה. 47) אחר שכבר נאסרה זאת החתיכה, זה הניעור גורם לכך, שהחתיכה שנאסרה חוזרת ואוסרת כל מה שבקדרה אם אין בכולה ששים כנגדה, שאם לא ניער כלל אינה פולטת כלום לתוך הקדירה, מכיון שהיא כדבר נפרד, כמו שאמרנו למעלה, שמטעם זה אין שאר החתיכות מצטרפות לבטל את טיפת החלב. 48) בתחלה. 49) והטור ביורה דעה סימן צב כתב, שמספיק אם ינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפילו פסק אחר כך מלנער כבר נתערב הטעם בכל מה שבקדירה ונתבטל, ובכסף משנה כאן מפרש, שגם דעת רבינו כך. 50) אם הטיפה נותנת טעם בכל הקדרה אוסרת, ואם אין בה כדי ליתן טעם בכולה, הכל מותר אף על פי שיש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה לבדה, שכיון שניער או כיסה מיד בשעת נפילה באותה שעה נעשה כל דבר שבקדרה כחתיכה אחת. 51) מיד כשראה נפילת הטיפה לקדירה ולא השגיח על איזו חתיכה נפלה ימהר לנער או לכסות ובזה מצטרף כל מה שבקדרה לבטל את החלב. 52) יטעום נכרי. 53) מזה הלשון משמע שלא כל נכרי נאמן, אלא "קפילא ארמאה" שעליו אנו סומכים וזה מנוגד למה שנתבאר למעלה בהלכה ח, וצריך עיון.

יא. קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בָּשָׂר - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב. וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם[54].

54) אם יש נכרי טועם ואם אין משערים בששים, גמרא שם.

יב. הַכְּחָל[55] אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[56]; שֶׁאֵין בָּשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בַּחֲלֵב שְׁחוּטָה[57] אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, אִם קְרָעוֹ וּמֵרֵק[58] הֶחָלָב שֶׁבּוֹ - מֻתָּר לִצְלוֹתוֹ וּלְאָכְלוֹ. וְאִם קְרָעוֹ שְׁתֵּי וָעֶרֶב[59] וְטָחוֹ בַּכֹּתֶל[60] עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ לַחְלוּחִית חָלָב - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ עִם הַבָּשָׂר. וּכְחָל שֶׁלֹּא קְרָעוֹ, בֵּין שֶׁל קְטַנָּה שֶׁלֹּא הֵנִיקָה[61] בֵּין שֶׁל גְּדוֹלָה - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ. וְאִם עָבַר וּבִשְּׁלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[62] - מֻתָּר לְאָכְלוֹ; וְאִם בִּשְּׁלוֹ עִם בָּשָׂר אַחֵר[63] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ[64] בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן[65].

55) שד הבהמה. 56) שם קט: רבינו כותב בראש ההלכה: "אסור מדברי סופרים" ולאחר מכאן הוא מברר את פרטי דין הכחל. 57) החלב שנשאר בכחל אחרי שחיטת הבהמה. 58) ומיצה. 59) שלבישול עם בשר לא די במריקה משום טעם בשר הנבלע בחלב שבכחל ויש בו טעם בבשר בחלב. 60) לחצו בכוח אל הכותל והוציא כל מה שעומד לצאת. 61) שם קי. כחל של מניקה שניתי לו. וראה שם בתוספות. 62) ואינו אסור אפילו מדברי סופרים כר' זירא אמר רב, כלשון ראשון, שם קט: כיון שאפילו נסחט ויצא ממנו חלב שחוטה אסור רק מדרבנן, וזה שמובלע ולא פירש אפילו מדברי סופרים מותר (רש"י שם) (אמנם דרכו של רבינו לפסוק כלשון אחרון, אבל כאן פסק כלשון ראשון מפני ששנינו בברייתא כמותו). 63) ולא קרעו. 64) כל הכחל לא רק בחלב שיצא ממנו, כי אין אנו יודעים כמה חלב פלט, שם צז. 65) כלומר, אם יש חמשים ותשעה נגד הכחל, מצרפים גם את הכחל עצמו ומתבטל בששים. ובפרק טו הלכה יח מבאר רבינו: הואיל והכחל מדבריהם, כמו שביארנו, הקלו בשיעורו. ויש מפרשים, מפני שלא הכחל אוסר אלא החלב שבו, לפיכך הכחל עצמו שהוא בשר, מצטרף לבטל את החלב. (רבו הפירושים בסוגיא של כחל, ודעתו של רבינו, כפי פירושו של המגיד משנה כאן, היא: לכתחילה צריך לצלי קריעה ומירוק, ולבישול אפילו לבדו צריך קריעה שתי וערב וטחו בכותל, ובדיעבד בין צלאו בין בישלו לבדו אפילו בלא קריעה כלל מותר, אבל אם בשלו עם בשר ולא קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אוסר אם אין שישים נגדו).

יג. כֵּיצַד[66]? אִם הָיָה הַכֹּל עִם הַכְּחָל כְּמוֹ שִׁשִּׁים בַּכְּחָל - הַכְּחָל אָסוּר[67], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם הָיָה בְּפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים - הַכֹּל אָסוּר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[68], אִם נָפַל לִקְדֵרָה אַחֶרֶת - אוֹסֵר אוֹתָהּ, וּמְשַׁעֲרִין בּוֹ בְּשִׁשִּׁים כְּבָרִאשׁוֹנָה[69]; שֶׁהַכְּחָל עַצְמוֹ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל נַעֲשָׂה כַּחֲתִיכָה הָאֲסוּרָה[70]. וְאֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא[71] בְּעֵת שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, לֹא כְּמוֹת שֶׁהָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּפַל[72].

66) מוסב על ההלכה הקודמת. 67) מפני שהבשר נתן טעם בחלב שבתוך הכחל, רש"י שם. והר"ן מפרש: מפני מראית העין. 68) בין שיש ששים ובין שאין ששים. 69) ששים ביחד עם הכחל. 70) כיון שאסרוה חכמים היא אוסרת עד ששים, שם מימרא של ר' יצחק. 71) שם צז: בדידיה משערינן. 72) אין משערים את הפרש הכמות שבין שעת הנפילה ובין השעה שהביאוהו לפנינו, אלא משערים לפי כל כמותו כמו שהוא לפנינו, כך פירש במגיד משנה.

יד. אֵין צוֹלִין אֶת הַכְּחָל שֶׁחֻתְּכוּ[73] [לְמַעְלָה] מִן הַבָּשָׂר[74] בְּשַׁפּוּד; וְאִם צָלָהוּ - הַכֹּל מֻתָּר[75].

73) כלומר, שקרעו כדין כחל לצליה, ראה בהלכה הקודמת. 74) אף על פי שחתכו אסור לכתחילה שעדיין נוטף חלב מן הכחל על הבשר (שם קיא.) ובקרעו וחתכו וטחו, מותר אפילו למעלה מן הבשר (כסף משנה). 75) כמרימר שם. הכל מותר אפילו הבשר ואין אומרים הרי החלב ודאי נבלע בבשר ואסור - כיון שכחל איסורו מדברי סופרים לא גזרו אלא לכתחילה.

טו. קֵבָה שֶׁבִּשְּׁלָהּ בֶּחָלָב שֶׁבָּהּ[76] - מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵינוֹ חָלָב, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּטִנֹּפֶת[77], שֶׁהֲרֵי יִשְׁתַּנֶּה בַּמֵּעַיִם.

76) המכונס בה. 77) בגמרא: "חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא". ומשמע אפילו אם החלב צלול גם כן פרש הוא, ולא כשיטת רבינו תם שבחלב צלול עדיין שם חלב עליו ואסור (כסף משנה).

טז. אָסוּר לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּעוֹר הַקֵּבָה[78] שֶׁל שְׁחוּטָה. וְאִם הֶעֱמִיד - טוֹעֵם[79] אֶת הַגְּבִינָה: אִם יֵשׁ

בָּהּ טַעַם בָּשָׂר - אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעֲמִידּ[80] דָּבָר הַמֻּתָּר הוּא, שֶׁקֶּבֶת שְׁחוּטָה הִיא, וְאֵין כָּאן אֶלָּא אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב[81], שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. אֲבָל הַמַּעֲמִיד בְּעוֹר קֵבַת נְבֵלָה וּטְרֵפָה וּבְהֵמָה טְמֵאָה, הוֹאִיל וְהַמַּעֲמִיד דָּבָר הָאָסוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - נֶאֱסְרָה הַגְּבִינָה מִשּׁוּם נְבֵלָה, לֹא מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב. וּמִפְּנֵי חֲשָׁשׁ זֶה אָסְרוּ גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

78) שבשר גמור הוא (פי' הרדב"ז). 79) נכרי. 80) שלא תאמר הרי כלל בידינו שדבר המעמיד אוסר בכל שהוא ועור הקיבה מעמיד הוא, לפיכך מבאר רבינו שזה נאמר כשהמעמיד הוא דבר האסור, אבל כשהוא בפני עצמו מותר כגון בשר בחלב, אוסר בנותן טעם בלבד. 81) ואם אינו נותן טעם אין זה בשר בחלב.

יז. הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ מֻתָּר, וְהֶחָלָב לְבַדּוֹ מֻתָּר, וּבְהִתְעָרֵב שְׁנֵיהֶן עַל יְדֵי בִּשּׁוּל - יֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ שְׁנֵיהֶם[82] בְּיַחַד, אוֹ שֶׁנָּפַל חַם לְתוֹךְ חַם[83], אוֹ צוֹנֵן לְתוֹךְ חַם[84]; אֲבָל אִם נָפַל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם וְהוּא חַם לְתוֹךְ הַשֵּׁנִי וְהוּא צוֹנֵן - קוֹלֵף הַבָּשָׂר כֻּלּוֹ[85] שֶׁנָּגַע בּוֹ הֶחָלָב, וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר. וְאִם נָפַל צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֵדִיחַ[86] הַחִתִּיכָה וְאוֹכְלָהּ. לְפִיכָךְ[87] מֻתָּר לִצְרוֹר בָּשָׂר וּגְבִינָה בְּמִטְפַּחַת אַחַת, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה. וְאִם נָגְעוּ - מֵדִיחַ הַבָּשָׂר[88] וּמֵדִיחַ הַגְּבִינָה[89] וְאוֹכֵל.

82) גמרא שם קח. "דרק בישול אסרה תורה". 83) שבולע, והרי הוא כבישול. 84) כשמואל פסחים עו. שסובר תתאה גבר (התחתון גובר), וכיון שלמטה חם הרי הוא בולע. ואף על פי שבכל מקום הלכה כרב באיסורים, כאן הלכה כשמואל ששנינו כמותו בברייתא שם. 85) שעד אשר הצונן שהוא למטה מקרר את החם שעליו, בולע החם קצת המצונן והבליעה מתפשטת עד כדי קליפה. ורק הבשר צריך קליפה שהוא דבר שאפשר לקלוף אותו אבל החלב שאין שייך בו קליפה מותר. 86) להסיר את החלב שיש בעין על הבשר (שם). 87) מפני שצונן בצונן מספיקה הדחה מותר לצרור וכו' ואין חוששין שמא יאכל בלי הדחה, מפני שהיא טירחה קלה (רדב"ז). 88) שם בסוגיא: "הדחה מי לא בעי". 89) וגבי חלב שלא שייך בו הדחה אין צריך שום דבר ומותר כמו שנתבאר למעלה.

יח. מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל[90] מֵחֲמַת מִלְּחוֹ - הֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ[91]. וְאִם נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא[92], כְּמוֹ הַכּוּתָּח[93] - אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ[94].

90) כמליחת בשר לשימור, שאינו נוח להאכל מרוב מלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים. 91) ובולע ופולט ואוסר. 92) בלא הדחה. 93) שנאכל אף על פי שמליח הוא. ולשון הגמרא הוא שם קיב. "האי כותחא הרי נאכל מחמת מלחו הוא". כותח יש בו נסיוב של חלב והוא מליח ועשוי לטבל בו. 94) והוא כצונן שצריך קליפה או הדחה כמבואר בהלכה יז.

יט. עוֹף שֶׁחוּט שֶׁנָּפַל לְחָלָב אוֹ לְכוּתָּח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָלָב[95]: אִם חַי הוּא - מְדִיחוֹ וּמֻתָּר[96]; וְאִם צָלִי - קוֹלְפוֹ[97]. וְאִם הָיוּ בּוֹ פְּלָחִים פְּלָחִים[98], אוֹ שֶׁהָיָה מִתֻּבָּל בְּתַבְלִין[99], וְנָפַל לְחָלָב אוֹ לְכוּתָּח - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

95) אף על פי שהכותח מליח הוא כיון שנאכל מחמת מלחו אינו כרותח אלא הוא כצונן. 96) כדין צונן בצונן. 97) בבית יוסף יו"ד סימן צא הביא בשם הרא"ש, שאפילו צלי צונן צריך קליפה, כי הוא רך ובולע. והר"ן אומר שהגמרא עומדת בצלי חם. ורבינו סתם ולא נתבררה דעתו. 98) בגמרא שם "פילי פילי" ורש"י מפרש: בקעים בקעים. 99) שהתבלין מרככים אותו נוח לבלוע, וכשנפל לכותח היה צמא לבלוע ונבלע (רש"י שם).

כ. אָסוּר לְהַעֲלוֹת הָעוֹף[100] עִם הַגְּבִינָה עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁהוּא אוֹכֵל עָלָיו[101]. גְּזֵרָה מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[102], שֶׁמָּא יֹאכַל זֶה עִם זֶה[103]. אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹף בְּחָלָב אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[104].

100) משנה שם קד: וכבית הלל שאוסרים, שהלכה זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. 101) אבל שלחן שמסדר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש (משנה שם). 102) מביא לידי עבירה. 103) העוף עם הגבינה. 104) כלומר, מדברי סופרים בלבד כמבואר בהלכה ד. כאן בדין זה ובדומה לו עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שקרוב לבוא לידי איסור תורה ולאכול גם בשר בהמה שאינו גדי מפני שבתורה נאמר רק גדי (רדב"ז). יוצא מלשונו של רבינו שהגזירה היא העלאת עוף משום אכילתו ואכילתו משום אכילת בשר בהמה עם הגבינה, אבל בגמרא כאן משמע שהגזירה היא: העלאה של עוף משום העלאה ואכילה של בשר בהמה, ופירש רש"י שהעלאה ואכילה נחשבות כגזירה אחת (וראה לחם משנה).

כא. שְׁנֵי אַכְסָנָאִין שֶׁאֵינָם מַכִּירִין זֶה אֶת זֶה - אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד זֶה בְּשַׂר בְּהֵמָה וְזֶה גְּבִינָה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה גַּס לִבּוֹ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ.

כב. אֵין לָשִׁין הָעִסָּה בְּחָלָב. וְאִם לָשׁ - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה[105], מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ בָּשָׂר. וְאֵין טָשִׁין[106] אֶת הַתַּנּוּר בְּאַלְיָה[107]. וְאִם טָשׁ - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה[108] עַד שֶׁיַּסִּיק[109] אֶת הַתַּנּוּר, שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ חָלָב. וְאִם שִׁנָּהּ[110] בְּצוּרַת הַפַּת עַד שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּהּ לֹא בָּשָׂר[111] וְלֹא חָלָב[112] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

105) ואפילו לאכלה במלח (רש"י). 106) טחים. 107) שומן. 108) שהשומן נותן טעם בקרקעית התנור ונותן טעם בלחם (רש"י). 109) הא הוסק כבר נאבד טעם השומן, שם ל: 110) שם לו. "עבדינהו כעין תורא",

וכפירוש הרי"ף דהיינו שינה תבנית הפת. 111) אם לש עיסה בחלב. 112) אם אפה פת בתנור שטח בשומן אליה. ואם לש עיסה בחלב ושינה תבנית הפת ואפה עיסה אחרת בתנור שטח בשומן ושינה תבנית הפת בצורה אחרת מותר לאכול כל אחת לפי צורתה ואין חוששים שמא יטעה (רדב"ז).

כג. פַּת שֶׁאֲפָאָהּ עִם הַצָּלִי[113], וְדָגִים שֶׁצְּלָאָן עִם הַבָּשָׂר[114] - אָסוּר לְאָכְלָן בְּחָלָב[115]. קְעָרָה שֶׁאָכְלוּ בָּהּ בָּשָׂר[116] וּבִשְּׁלוּ[117] בָּהּ דָּגִים - אוֹתָן הַדָּגִים מֻתָּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[118].

113) בתנור אחד ואינם נוגעים זה בזה (רדב"ז). 114) לשון הגמרא פסחים עו: "ביניתא דאטוי בהדי בישרא". 115) רש"י שם מפרש הטעם: משום "ריחא מילתא היא" פירוש: הריח ממשות יש בו. ורבינו בפרק טו פוסק, ריחא לאו מילתא היא ואף על פי כן אוסר כאן כדעת הרי"ף בחולין סימן תתכב, שאפילו לדעת האומרים ריחא לאו מילתא היא, כאן אסור מכמה טעמים: א. שזה כמו לכתחילה, ב. זה כמו דבר שיש לו מתירין, מפני שאפשר לאכלו עם בשר, ודבר שיש לו מתירין אוסר במשהו ואפילו באלף אינו בטל וריח משהו יש בו. 116) אפילו שבישלו בה בשר, ונקט שאכלו, כדי שלא יטעו לומר דוקא בישלו במים מותר, שהן בן בנו של נ"ט. 117) בחולין קיא: "עלו", והוא הדין אם נתבשלו הדגים בקערה. 118) כשמואל שם, שאביי פסק הלכה כמותו, והטעם: משום שהוא נותן טעם בן נותן טעם, שהבשר נותן טעמו בקערה והקערה נותנת טעם בדגים, ועדיין הכל היתר. בלשון הפוסקים: נ"ט בר נ"ט, ולא נעשה בשר בחלב. ורק בבשר וחלב מותר נ"ט בר נ"ט, לפי שכל אחד מותר בפני עצמו, אבל לא בשאר איסורים (רדב"ז ובית יוסף יורה דעה סימן צה, בשם הר"ן והרשב"א). והכלל הוא: נ"ט בר נ"ט דהיתירא -מותר, נ"ט בר נ"ט דאיסורא - אסור.

כד. סַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ בָּשָׂר צָלִי[119], וְחָזַר וְחָתַךְ בָּהּ צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים חֲרִיפִין[120] - אָסוּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[121]. אֲבָל אִם חָתַךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְחָזַר וְחָתַךְ בָּהּ קִשּׁוּת אוֹ אֲבַטִּיחַ - גּוֹרֵד מְקוֹם הַחֲתָךְ[122] וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר בְּחָלָב.

119) שהוא חם. צלי לאו דוקא והוא הדין בשר מבושל חם (כסף משנה ורדב"ז). 120) כגון שומים ובצלים. 121) שם קיא: הלכה בשם אביי. וטעמו של דבר, שהצנון בולע משמנונית הסכין הקרושה עליה ולפעמים אינה ניכרת ויש כאן טעם הבא מן הממש ואינו בגדר נ"ט. ורש"י שם קיב. מוסיף עוד טעם, מפני שהדבר חריף בולע יותר מדגים חמים. ומשמע מדברי רבינו, שכל הצנון אסור לאכלו בחלב וכן דעת הרשב"א ור"ן, ויש חולקים עליהם ואוסרים רק כדי קליפה או נטילה (כעובי אצבע, ראה בית יוסף יורה דעה סימן צו). 122) בגמרא שם. וזה רק בחתך בשר חם, אבל בחתך בשר צונן מספיקה הדחת הקישות, מפני שלא נדבקה שמנונית הרבה על הסכין. (וגרידה פחותה מקליפה שבהלכה יז, קליפה עבה קצת, כדי שתוכל להינטל כולה כאחת (ר"ן)).

כה. אֵין מַנִּיחִין כַּד שֶׁל מֶלַח בְּצַד כַּד שֶׁל כָּמָךְ[123], מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ[124], וְנִמְצָא מְבַשֵּׁל הַבָּשָׂר בְּמֶלַח זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם הֶחָלָב. אֲבָל מַנִּיחַ כַּד הַחֹמֶץ בְּצַד כַּד הַכָּמָךְ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ שׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ[125].

123) כותח בלשון הגמרא בצורה ארמית - כמכא, ורבינו נתן לה צורה עברית, שם קיב. 124) דרך דפנות הכלים שואב המלח מן הכותח. כתב הרדב"ז, לפי טעם רבינו אסור רק בכדים של חרס, אבל כלי מתכות מותר מפני שאין שואבים זה מזה. אבל לפירוש רש"י ותוספות שאסור להניח שמא יפול מן הכותח לתוך המלח והוא לא ידע וימלח ממנו בשר, אין חילוק בין כדי חרס לכדי מתכות. 125) רש"י ותוספות מפרשים לפי גירסתם בגמרא, שאפילו אם יפול מן הכותח לתוך החומץ יבטל בששים, אבל במלח ניכר הכותח הסמיך במקומו ולפיכך אינו מתבטל. ברור, שרבינו אינו גורס בגמרא את המשפט: האי איתיה לאיסורא בעיניה והאי ליתיה לאיסורא בעיניה (וראה ראב"ד וכסף משנה).

כו. מִי שֶׁאָכַל גְּבִינָה אוֹ חָלָב תְּחִלָּה - מֻתָּר לֶאֱכֹל אַחֲרָיו בָּשָׂר מִיָּד. וְצָרִיךְ שֶׁיָּדִיחַ יָדָיו[126] וִיקַנֵּחַ פִּיו[127] בֵּין הַגְּבִינָה וּבֵין הַבָּשָׂר. וּבַמֶּה מְקַנֵּחַ פִּיו[128]? בְּפַת אוֹ בְּפֵרוֹת, שֶׁלּוֹעֲסָן וּבוֹלְעָן אוֹ פּוֹלְטָן. וּבְכֹל מְקַנְּחִין אֶת הַפֶּה, חוּץ מִתְּמָרִים אוֹ קֶמַח אוֹ יְרָקוֹת, שֶׁאֵין אֵלּוּ מְקַנְּחִין יָפֶה.

126) רש"י פירש מדיח שאומרים בית הלל, היינו הדחת פה, ורבינו מפרש "מדיח" שאמרו בית הלל, היינו הדחת ידים. 127) לדעת הרי"ף ורש"י צריך גם הדחת הפה וגם קינוחו. 128) שם בסוגיא.

כז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָשָׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[129]; אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף אַחַר שֶׁאָכַל הַגְּבִינָה אוֹ הֶחָלָב - אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא קִנּוּחַ הַפֶּה וְלֹא נְטִילַת יָדַיִם.

129) צריך קנוח והדחה, אף על פי שבשר חיה בחלב אסור רק מדברי סופרים כמו שכתב רבינו בהלכה ד. ומה ההבדל בן בשר חיה לבשר עוף, יש לומר משום שבשר חיה דומה לבשר בהמה, לכן עשו חיה כבהמה (כסף משנה בשם הר"ן). ובתוספות שם קד: ד"ה עוף, כתבו בשם רבינו תם שאגרא התיר בשר עוף בלבד מפני שאינו נדבק בחניכיים, אבל בשר חיה נדבק ולכן אסור לאכול אחריו גבינה.

כח. מִי שֶׁאָכַל בָּשָׂר בַּתְּחִלָּה, בֵּין בְּשַׂר בְּהֵמָה בֵּין בְּשַׂר עוֹף[130] - לֹא יֹאכַל אַחֲרָיו חָלָב עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן כְּדֵי שִׁעוּר סְעֻדָּה אַחֶרֶת[131], וְהוּא כְּמוֹ שֵׁשׁ שָׁעוֹת, מִפְּנֵי הַבָּשָׂר שֶׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם[132] שֶׁאֵינוֹ סָר בְּקִנּוּחַ.

130) צריך להמתין שיעור האמור כאן. 131) "אמר מר עוקבא וכו' בסעודתא אחריתא אכילנא". ובין סעודה לסעודה הפסק של שש שעות. וכתב הרי"ף שכן צריך לנהוג

ורבינו הולך בשיטתו ומחמיר גם בבשר עוף לחכות שש שעות ולאחר ששהה שש שעות נתעכל הבשר הזה. 132) ולטעם זה אפילו לא בלע אלא לעס להאכיל לתינוק גם כן צריך לחכות שש שעות. ויש מפרשים שטעם הבשר נמשך בפה כשיעור הזה. ולדבריהם אם לעס ולא בלע מותר לאכול גבינה אחרי קינוח והדחה (וראה כסף משנה וטור יורה דעה סימן פט).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דיני החדש וכלאי הכרם והערלה, ואם נוהגים בארץ ובחוצה לארץ; נטע רבעי ופדיונו ואם נוהג בארץ ובחוץ לארץ; האוכל כזית טבל; וטבל שיש בו מיתה או לאו; משקין היוצאין מהטבל והחדש וספיחי שביעית כו'.

1 **א. כָּל אִסּוּרִין שֶׁאָמַרְנוּ[2] הֵן בְּמִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה[3]. וְיֵשׁ**
2 **אִסּוּרִין אֲחֵרִים שֶׁל תּוֹרָה בִּזְרַע הָאָרֶץ, וְהֵן: הֶחָדָשׁ,**
3 **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהַטֶּבֶל, וְהָעָרְלָה[4].**

2) בתשעת הפרקים הקודמים. 3) כלומר, בבעלי־חיים וחלקי הגוף שלהם. 4) בהלכות שלפנינו, מפרש רבינו לפי הסדר את כל דיני האיסורים הללו. וישנם עוד איסורים אחרים בזרע הארץ, כגון תרומה, תרומת מעשר וביכורים, אלא שאיסורם מוגבל לזרים, אבל לכהנים מותרים. ורבינו קבע להם הלכות מיוחדות בספר זרעים. ויש גם איסורים במיני בעלי־חיים שלא נתבארו בתשעת הפרקים הקודמים, וכולם במוקדשין - כגון פיגול, נותר וטמא, ונתבארו בספר עבודה.

4 **ב. הֶחָדָשׁ כֵּיצַד? כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה**
5 **בִּלְבַד[5] אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶחָדָשׁ שֶׁלּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֶר**
6 **בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא**
7 **תֹאכְלוּ[6]. וְכָל הָאוֹכֵל כְּזַיִת חָדָשׁ[7] קֹדֶם הַקְרָבַת הָעֹמֶר**
8 **- לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בְּכָל מָקוֹם[8] וּבְכָל זְמַן, בֵּין בָּאָרֶץ**
9 **בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[9], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[10] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
10 **הַבַּיִת. אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ - מִשֶּׁיִּקְרַב הָעֹמֶר**
11 **הֵתֵּר הֶחָדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִין[11] מֻתָּרִין**
12 **אַחַר חֲצוֹת[12], שֶׁאֵין בֵּית דִּין מִתְעַצְּלִין בּוֹ עַד אַחַר**
13 **חֲצוֹת; וּבִזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ**
14 **אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[13]. וּבַזְּמַן הַזֶּה, בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין**
15 **שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים - הֶחָדָשׁ אָסוּר כָּל יוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר**
16 **בְּנִיסָן עַד לָעֶרֶב[14], מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[15].**

5) חלה פ"א, מ"א: החיטים, והשעורים, והכוסמים, ושיבולת שועל, והשיפון. 6) ומסיים הפסוק: עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו', והיינו קרבן עומר שהקריבו בט"ז בניסן. ובמנחות ע, ב – דריש, אתיא "לחם" "לחם" ממצה, בחדש כתוב לחם וקלי, ובמצה כתוב לחם עני, מה מצה הלחם הנאכל בפסח אינו בא אלא מחמשת מינים, אף חדש נוהג בחמשת המינים בלבד (פירוש המשניות חלה פ"א, מ"א). 7) שכל איסורי אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות. 8) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 9) פירוש של בכל מקום. 10) פירוש של בכל זמן (משנה מנחות סח.). 11) שאינם יודעים אם כבר קרב העומר או לא. 12) שם: מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעים שאין בית־דין מתעצלים בו. 13) שנאמר (ויקרא כג): "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום, היינו כל היום. פלוגתא של אמוראים שם: ופסק כרבינא שהוא אחרון (כסף־משנה). 14) ואם תאמר: והרי רבינו סובר "חדש אסור מן התורה" אפילו בחוץ לארץ, ואם־כן אסור מפני הספק, שמא הוא יום טז, ולמה אמר "מדברי סופרים" ולא אמר שזה ספק איסור תורה? יש לומר שעכשיו בקיאים אנו בקביעות החודש, ואין אנו מסופקים ביום יז שמא הוא טז לחודש, ומה שאנו עושים שני ימים־טובים הוא, כדי שלא לשנות מנהג אבותינו, לפיכך אומר רבינו שאסור רק מדברי סופרים (רדב"ז). 15) כרבינא, שם.

17 **ג. הָאוֹכֵל לֶחֶם וְקָלִי[16] וְכַרְמֶל[17], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד**
18 **וְאֶחָד - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[18]; שֶׁנֶּאֱמַר וְלֶחֶם וְקָלִי**
19 **וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[19], שֶׁשִּׁלְשָׁתָן**
20 **בְּלָאוִין חֲלוּקִין זֶה מִזֶּה.**

16) גרעיני תבואה קלויים באש. 17) שבלים קלויות. 18) ודוקא בשלש התראות, ואם לאו אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז). ואע"פ ששלשתם נכללו בלאו אחד, וכלל בידינו "אין לוקין על לאו שבכללות", כאן לוקין־ מפני שמצאו חכמים (כריתות ה) פסוקים מיותרים, ופירשו שבאו לחלק לשלשה לאוין. וזה שסיים רבינו "מפי השמועה למדו". 19) רצונו לומר, כל לימוד שאינו יוצא ברור מן המקרא שחז"ל מסתמכים עליו, אומר רבינו: מפי השמועה למדו (יד מלאכי, כללי הרמב"ם). וראה מה שכתב רבינו בשורש תשיעי מ'ספר המצוות'.

21 **ד. כָּל תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה קֹדֶם הַקְרָבַת הָעֹמֶר[20], אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּרַב - מֻתֶּרֶת**
23 **בַּאֲכִילָה[21] מִשֶּׁקָּרַב הָעֹמֶר. וּתְבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר**
24 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה[22] קֹדֶם שֶׁקָּרַב**
25 **הָעֹמֶר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה**
26 **הַבָּאָה. וְדִין זֶה בְּכָל מָקוֹם[23] וּבְכָל זְמַן[24] מִן הַתּוֹרָה.**

20) אע"פ שכבר נקצר העומר, כרבי יונה מנחות ע, ב. 21) משנה, חלה פ"א מ"א, ומנחות שם, אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן. 22) שם. 23) [אפילו במקומות שזמני הזריעה וההשרשה שונים מזמנים שבארץ ישראל]. 24) אע"פ שאין העומר קרב, תבואה שהשרישה קודם לטז בניסן, מותרת ביז בניסן לערב, ותבואה שלא השרישה עד טז בניסן, אסורה עד יז בניסן בערב לשנה הבאה.

27 **ה. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר הָעֹמֶר[25], וּקְצָרָהּ, וְזָרַע**
28 **מִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ קָרַב הָעֹמֶר הַבָּא[26]**
29 **וַעֲדַיִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע[27] - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק[28] אִם הִתִּירָן**
30 **הָעֹמֶר[29] כְּאִלּוּ הָיוּ מֻנָּחִין בְּכַד[30], אוֹ לֹא יַתִּיר אוֹתָן**
31 **מִפְּנֵי שֶׁבָּטְלוּ בַּקַּרְקַע[31]. לְפִיכָךְ, אִם לָקַט מֵהֶם וְאָכַל**
32 **- אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[32]. וְכֵן שִׁבֹּלֶת**
33 **שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ[33] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, וַעֲקָרָהּ וּשְׁתָלָהּ אַחַר**
34 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[34] אִם תִּהְיֶה**

5) חלה פ"א, מ"א: החיטים, והשעורים, והכוסמים, ושיבולת שועל, והשיפון. 6) ומסיים הפסוק: עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו', והיינו קרבן עומר שהקריבו בט"ז בניסן. ובמנחות ע, ב – דריש, אתיא "לחם" "לחם" ממצה, בחדש כתוב לחם וקלי, ובמצה כתוב לחם עני, מה מצה הלחם הנאכל בפסח אינו בא אלא מחמשת מינים, אף חדש נוהג בחמשת המינים בלבד (פירוש המשניות חלה פ"א, מ"א). 7) שכל איסורי אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות. 8) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 9) פירוש של בכל מקום. 10) פירוש של בכל זמן (משנה מנחות סח.). 11) שאינם יודעים אם כבר קרב

1 אֲסוּרָה[35] מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת[36] עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא, אוֹ
2 לֹא תִּהְיֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרִישָׁה קֹדֶם הָעֹמֶר[37].

25) ולא התירה העומר העבר. 26) שהיה מתיר את החיטים לולא זרען. 27) ולא הושרשו (כסף־משנה). 28) אם החיטים שנזרעו מותרות, בעיא היא במנחות סט, א - ולא איפשטא. 29) הבא. 30) ולא זרען. 31) והרי זו זריעה חדשה, ולא השרישו קודם העומר הבא ואינו מתירן. 32) כדין כל ספק 'איסור תורה'. 33) שליש בישול הגרעינין, שזה חשוב כגמר פרי והעומר מתיר, ואם לא הביאה שליש ועקרה, הרי זה כקוצר שחת ולא תבואה ואין העומר מתיר (רש"י שם). 34) בעיא, שם. 35) כולה. 36) שהולכים אחר התוספת, גמרא שם. 37) והולכים אחר העיקר.

3 ו. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם כֵּיצַד? מִין מִמִּינֵי תְּבוּאָה אוֹ מִינֵי
4 יְרָקוֹת[38] שֶׁנִּזְרְעוּ עִם הַגֶּפֶן, בֵּין שֶׁזָּרַע יִשְׂרָאֵל בֵּין
5 שֶׁזָּרַע נָכְרִי[39], בֵּין שֶׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶן בֵּין שֶׁנָּטַע הַגֶּפֶן
6 בְּתוֹךְ הַיָּרָק[40] - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה.
7 שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע
8 וּתְבוּאַת הַכָּרֶם. כְּלוֹמַר: פֶּן תִּתְרַחֵק[41] וְתֵאָסֵר שְׁנֵיהֶם.

38) משמע אפילו מין אחד בגפן, אסור באכילה ובהנאה. ואע"פ שרבינו פסק בפ"ה מהל' כלאים ה"א, שאינו חייב על זריעת כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, על אכילתם לוקה אפילו נזרע רק מין אחד בכרם, ואפילו עלו מאליהם (לחם־משנה ורדב"ז). 39) שאין איסור האכילה תלוי באיסור זריעה. ב'ירושלמי' קידושין פ"א ה"ח, שנינו: "נוהג בגויים", כנראה מפרש רבינו, בין אם זרע גוי ובין אם הכרם הוא של גוי. 40) 'ירושלמי' כלאים פ"א ה"ח. 41) בראש הפסוק כתוב "לא תזרע כרמך כלאים", ומפרש רבינו: פן תתרחק מהם כי תאסור שניהם. ובחולין קטו, א - דרשו איסור אכילה והנאה מן "פן תקדש" "תוקד אש" שתצטרך לשורפן, ונפלא הדבר למה לא הביא רבינו דרשה זו (וראה רדב"ז).

9 ז. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת[42] מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין מִן הַיָּרָק בֵּין
10 מִן הָעֲנָבִים - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[43]. וּשְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין[44]
11 זֶה עִם זֶה.

42) אע"פ שלא נזכר בו לשון אכילה, שאיסור אכילה נלמד מ"פן תקדש", שיעורו כשאר איסורי אכילה, שסתם אכילה בכזית. 43) שנאמר "פן תקדש", וכלל הוא בידינו (מכות יג, ובמקבילות) השמר, פן, אל — לא־תעשה. 44) אם אכל חצי זית ירק, וחצי זית ענבים - מצטרפים לכזית, שהכל איסור אחד הוא.

12 ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[45];
13 אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כִּלְאֵי הַכֶּרֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[46].
14 וּבְהִלְכוֹת כִּלְאַיִם[47] יִתְבָּאֵר: אֵי זֶה מִין אָסוּר בְּכִלְאֵי
15 הַכֶּרֶם וְאֵי זֶה מִין אֵינוֹ אָסוּר, וְהֵיאַךְ יֵאָסֵר, וּמָתַי
16 יֵאָסֵר, וְאֵי זֶה דָּבָר מְקַדֵּשׁ[48] וְאֵי זֶה אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ.

45) שכלאי הכרם הוא מסוג המצוות התלויות בארץ, ואינן נוהגות אלא בארץ (משנה, קידושין סוף פ"א). 46) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 47) בספר זרעים, וכאן אנו עוסקים רק בדיני איסור אכילה והנאה של כלאי הכרם. 48) כלאי הכרם שאסורים מן התורה באכילה ובהנאה וטעונים שריפה, על־פי לשון הכתוב: "פן תקדש".

17 ט. הָעָרְלָה כֵּיצַד? כָּל הַנּוֹטֵעַ אִילָן מֵאֲכָל - כָּל פֵּרוֹת
18 שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ אִילָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים[49] מִשֶּׁנְּטָעָה הֲרֵי הֵן
19 אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה[50], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלֹשׁ שָׁנִים
20 יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל[51] מֵהֶם
21 כְּזַיִת[52] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.

49) הפרשה מתחילה: וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל. ומונים משעת נטיעה. 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"ב (כסף־משנה). אבל אינו יוצא מאיסור ערלה עד חנטת הפירות בטו בשבט של השנה הרביעית, והפירות שחנטו לפני כן אף־על־פי שנגמרו אחרי טו בשבט, אסורים משום ערלה (ראה ראש־השנה י:). 50) ברייתא, קידושין נו, ב. 51) אבל הנהנה אינו לוקה, כמו שכתב רבינו בפ"ח הט"ז. 52) שסתם אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות.

22 י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
23 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ[53] וְגוֹמֵר; אֲבָל
24 אִסּוּר עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה
25 מִסִּינַי[54], שֶׁוַּדַּאי הָעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲסוּרָה,
26 וּסְפֵקָהּ מֻתָּר[55]. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשַׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר
27 דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם עָרְלָה וּדְבָרִים הַמֻּתָּרִין.

53) משעת ביאה (פ"י מהל' מעשה שני ה"ט). ואפילו בי"ד שנים שכבשו וחילקו את ארץ ישראל, נוהגת ערלה במקומות שכבשו (ערלה פ"א, מ"ב). 54) כך נאמרה: ודאה אסור, ספיקה מותר (קידושין לט.). 55) ובסוריא - ראה הלכה הבאה.

28 יא. סְפֵק עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -
29 אָסוּר; בְּסוּרְיָא, וְהִיא אֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד[56] - מֻתָּר.
30 כֵּיצַד? הָיָה כֶּרֶם[57] וְעָרְלָה[58] וַעֲנָבִים נִמְכָּרוֹת חוּצָה
31 לוֹ, הָיָה יָרָק זָרוּעַ בְּתוֹכוֹ[59] וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ,
32 שֶׁמָּא מִמֶּנּוּ[60] הוּא זֶה שֶׁמָּא מֵאַחֵר - בְּסוּרְיָא מֻתָּר.
33 וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אֲפִלּוּ רָאָה הָעֲנָבִים יוֹצְאוֹת מִכֶּרֶם
34 עָרְלָה, אוֹ יָרָק יוֹצֵא מִן הַכֶּרֶם - לוֹקֵחַ מֵהֶן[61];
35 וְהוּא שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הָעָרְלָה אוֹ לוֹקֵט
36 הַיָּרָק בְּיָדוֹ[62].

56) מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ונקראת כיבוש יחיד ולא נתקדשה בקדושת הארץ, ולפיכך ספיקה מותר. 57) שאינו כלאים. 58) והכרם הוא ערלה. 59) והירק אסור משום כלאי הכרם, כמו שנתבאר בה"ו. 60) כלומר, מאותו הכרם שאילנותיו ערלה או מהירקות שגדלו בו האסורים משום כלאים. 61) שאפילו ספק כמו זה, שאין שני הצדדים שקולים, והדעת נוטה שהפירות הם מכרם זה שהוא ערלה או כלאים, אלא שיש אפשרות רחוקה שהפירות האלו הם מכרם אחר והובאו לכאן, התירה

ההלכה, שכך נאמרה - כל מיני ספקות מותר (רדב"ז בהי"ג). 62) שזהו ודאי ערלה או כלאי הכרם, ואסור אפילו בחוצה לארץ. הרמ"ך משיג על רבינו שהשווה דין ערלה לכלאי הכרם, והלא בגמרא קידושין לז, ב - אמרו שלדעת הסוברים ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, אין דין ספיקם שווה. ורבינו סובר הלכה למשה מסיני, ולמה השווה כאן דינם? והר"ן שם מתרץ שרבינו סובר כמר בריה דרבינא שפוסק להקל בשניהם. ובתשובות הרמב"ם המסופחות לספר קדושה, הוצאת שולזינגר סימן כב, מסתמך רבינו על ה'ירושלמי' ואומר: "למדנו התלמוד, שהדין בערלה ובכלאי הכרם שווין, דהיינו ודאן אסור בכל מקום, אבל ספקן הוא אסור בארץ ישראל ומותר בסוריא וכו' עד שנראה לקיטתן". רבינו גילה איפוא כאן את מקור שיטתו, והסיר את ההשגה.

1 **יב. כֶּרֶם שֶׁהוּא סְפֵק עָרְלָה[63] אוֹ סְפֵק כִּלְאַיִם[64]:**
2 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אָסוּר, וּבְסוּרְיָא - מֻתָּר[65], וְאֵין צָרִיךְ**
3 **לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

63) ספק עבר על הכרם שלש שנים. 64) ספק אם נזרע בכרם ירק קודם או לא. 65) משמע מותר בכל אופן, אפילו ראה אותו בוצר או לוקט בידו. בהלכה הקודמת מדובר בכרם שהוא ודאי ערלה או כלאים, והספק נפל בפירות אם הם מאותו הכרם או ממקום אחר, ולפיכך אם רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הרי זה ודאי ערלה או כלאים, ואסור אפילו בחוצה לארץ, ובסוריא אסור אפילו אם ראה הפירות יוצאים מכרם זה ולא ראה הלקיטה. אבל כאן מדובר כשהספק בכרם עצמו, אם הוא ערלה או כלאים, ולכן אפילו רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הוא עומד בספקו - והלכה "ספק בחוץ לארץ ואפילו בסוריא מותר" (כסף־משנה).

4 **יג. חָבִית יַיִן הַנִּמְצֵאת טְמוּנָה בְּפַרְדֵּס[66] שֶׁל עָרְלָה -**
5 **אֲסוּרָה בִּשְׁתִיָּה[67] וּמֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה; שֶׁאֵין הַגַּנָּב גּוֹנֵב[68]**
6 **מִמָּקוֹם וְטוֹמֵן בּוֹ. אֲבָל עֲנָבִים הַנִּמְצָאִין טְמוּנִים שָׁם**
7 **- אֲסוּרִים; שֶׁמָּא מִשָּׁם נִלְקְטוּ וְהִצְנִיעָן שָׁם.**

66) בבא־בתרא כד, א. 67) כך היא גירסת הב"ח ב'טור' יו"ד סי' רצד. ובספרים אחרים הגירסא: מותרת בשתיה ומותרת בהנאה, וכן גורסים ה'לחם משנה' והרדב"ז. וכן משמע ממה שכתב רבינו "אבל ענבים וכו' אסורים", ולגירסת הב"ח - הלא גם יין אסור, ומה "אבל"? ואם תשאל: למה אין אוסרים היין משום חשש יין נסך? ה'תוספות' שם הקשו כך, ותירצו: רוב גנבי ישראל נינהו (עבודה זרה ע.). פירוש: רובם של הגנבים הם יהודים, אמנם בזמנו ובמקומו של רבינו נשתנה המצב, ולפיכך אומר רבינו לקמן בסוף פי"ב בחבית שפתחוה גנבים: אם רוב גנבי העיר ישראל - היין מותר, ואם לאו - אסור. וכאן עוסק רבינו בדיני ערלה בלבד, ולא נכנס לדיני יין נסך, וסומך על מה שכתב שם (וראה לחם־משנה ורדב"ז). 68) בגמרא בבא־בתרא כד, א. אומר זה הטעם למאן־דאמר רוב וקרוב הולכים אחר הקרוב, ואם כן לולא הטעם שאין הגנב טומן שם, היה אסור משום שפרדס זה של ערלה הוא הקרוב והוא כוודאי ערלה, כמו שמפרשים ה'תוספות' (ובלחם־משנה מתמה, הלא בגמרא שם נאמר טעם זה להסוברים רוב וקרוב - הולכים אחר הקרוב, ודעת רבינו היא שהולכים אחר הרוב, ראה שם).

8 **יד. נָכְרִי וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ שֹׁתְּפִין בִּנְטִיעָה[69]: אִם**
9 **הִתְנוּ מִתְּחִלַּת הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁיִּהְיֶה הַנָּכְרִי אוֹכֵל שְׁנֵי**
10 **עָרְלָה[70] וְיִשְׂרָאֵל אוֹכֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְּׁנֵי הֶתֵּר**
11 **כְּנֶגֶד שְׁנֵי הָעָרְלָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[71]; וְאִם לֹא**
12 **הִתְנוּ מִתְּחִלָּה - אָסוּר[72]. וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יָבֹאוּ**
13 **לְחֶשְׁבּוֹן[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיַּחְשֹׁב כַּמָּה פֵּרוֹת אָכַל**
14 **הַנָּכְרִי בִּשְׁנֵי עָרְלָה עַד שֶׁיֹּאכַל יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד**
15 **אוֹתָן הַפֵּרוֹת. אִם הִתְנוּ כָּזֶה - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי זֶה**
16 **כְּמַחֲלִיף פֵּרוֹת עָרְלָה.**

69) ע"ז כב, א. 70) ומתעסק בנטיעה באותן השנים (רש"י שם). 71) ואינו כנהנה מערלה, שכן המשפט לפי התנאי שהגוי יאכל בשני ערלה שהתעסק בנטיעות, והישראל בשנות היתר כשהוא עובד. 72) שנהנה מחליפת אכילת שני ערלה באכילת שנים המותרות. 73) ואפילו התנו כך, מכיון שמחשבים פירות כנגד פירות, הרי זה חילופי פירות ערלה ממש, וערלה חליפיה אסורים, כמו שמסיים רבינו.

17 **טו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין דִּין נֶטַע רְבָעִי נוֹהֵג בְּחוּצָה**
18 **לָאָרֶץ[74], אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית בְּלֹא פִּדְיוֹן**
19 **כְּלָל; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא הָעָרְלָה. וְקַל וָחֹמֶר**
20 **הַדְּבָרִים: וּמַה סּוּרְיָא, שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּמַעַשְׂרוֹת**
21 **וּבִשְׁבִיעִית מִדִּבְרֵיהֶם, אֵינָהּ חַיֶּבֶת[75] בְּנֶטַע רְבָעִי,**
22 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; חוּצָה לָאָרֶץ -**
23 **לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶטַע רְבָעִי נוֹהֵג בָּהּ?! אֲבָל**
24 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹהֵג בָּהּ בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא**
25 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[76]. וְהוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[77], שֶׁכֶּרֶם רְבָעִי**
26 **לְבַדּוֹ[78] פּוֹדִין אוֹתוֹ[79] בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה**
27 **מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וְאֵין לְדָבָר זֶה עִקָּר.**

74) טעמו מפני שלומדים נטע רבעי ממעשר שני ב'גזירה־שוה' "קודש" "קודש" בקידושין נד, א. יש ללמוד גם מה מעשר שני אין נוהג בחוצה לארץ, כך נטע רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ (כסף־משנה בשם הרשב"א). ולפי זה, גם כרם רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ, שגם כרם רבעי לומדים שם מ'גזירה־שוה' "קודש" "קודש". וחלקו על רבינו כמה מגדולי הפוסקים, ומחלקים בין כרם רבעי לנטע רבעי (שאר אילנות, לא גפנים) וסוברים שכרם רבעי נוהג בחוץ לארץ, אבל לא בשאר אילנות. וכן כתבו ה'תוספות' ברכות לה, א. ד"ה ולמאן. 75) רבינו למד דין סוריא, מ'ירושלמי' מעשר שני פ"ה (ר"ן סוף קידושין). 76) מעשר שני פ"ה מ"ב, וכן משמע מגמרא ביצה ה, א. בכרם רבעי של רבי אליעזר, והרי הוא היה אחרי חורבן בית שני. 77) רב אחאי גאון (כסף־משנה). 78) כלומר, רק בכרם ולא בשאר אילנות, ראה מה שכתבנו למעלה בזה. 79) מחללין אותו על שוה פרוטה ושוחק ומטיל לנהר, שאילתות דרב אחאי פרשת קדושים סי' ק. וכן כותב רבינו בהי"ז בארץ ישראל בזמן הזה.

טז. פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית[80] כֻּלָּהּ[81] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּפָּדוּ. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר מִשְׁפְּטֵי פִּדְיוֹנָן, וְדִין אֲכִילָתָן, וּמֵאֵימָתַי מוּנִין לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי.

80) של כל אילנות ולא רק כרם רבעי (ברכות לה.). 81) אפילו אם חנטו ברביעית ונכנסו לחמישית, אין אוכלים אותם בלא פדיון (רדב"ז).

יז. כֵּיצַד פּוֹדִין פֵּרוֹת נֶטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה? אַחַר שֶׁאוֹסֵף אוֹתָן[82] מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן נֶטַע רְבָעִי. וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת כֻּלָּן, וַאֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה אַחַת[83], וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ פְּדוּיִין בִּפְרוּטָה זוֹ. וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ פְּרוּטָה לְיָם הַמֶּלַח[84]. אוֹ מְחַלְּלָן עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְאוֹמֵר: הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין[85] עַל חִטִּים אֵלּוּ[86] אוֹ עַל שְׂעוֹרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְשׁוֹרֵף אוֹתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַקָּלָה לַאֲחֵרִים[87]. וְאוֹכֵל כָּל הַפֵּרוֹת.

82) שאין פודים במחובר לקרקע כדאיתא בתוספתא (כסף־משנה). 83) שבזמן הזה מותר אפילו לכתחילה לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כמו בהקדש (ערכין כט.). 84) כדי שלא ימצאנה אדם ויבוא לידי תקלה. 85) [הראב"ד משיג, שהרי נטע רבעי למדנו ממעשר שני, ואין פודים מעשר שני אלא בכסף. וביותר קשה, שרבינו עצמו אומר בהל' מעשר שני פ"ד ה"ט: אין פודין מעשר שני אלא בכסף. אולם באותו פרק עצמו ה"ב, הוא כותב: וכן אם רצה לחלל על פירות אחרות יעלו וכו' בירושלים, וראה רדב"ז שם שמחלק בין פדיון לחילול, פדיון רק בכסף - וחילול מותר רק על פירות. וראה סיני כרך מה, מאמר פדיון מעשר שני, מאת משה רייך]. 86) אף־על־פי שחיטים הוא אינו מינו, ומעשר שני אין מחללין מין על שאינו מינו, כמו שפסק בפ"ג מהל' מעשר שני, כיון שבזמן שבית־המקדש קיים - בדיעבד אם חיללו מחולל, מחללים בזמן הזה לכתחילה (כמו שכתב הכסף־משנה כאן לתרץ השגת הראב"ד, וכן כתב ביו"ד סי' שלא) (לחם־משנה). 87) ואם תאמר, בכל דבר שהוא משום תקלה - ההלכה היא שקוברים ולא שורפים, ראה עבודה זרה סב, ב. ושנינו במשנה תמורה לד, א: כל הנקברים לא ישרפו, וכן פסק רבינו. ולמה כתב כאן "ושורף אותן"? אולם רבינו למד מגמרא עבודה זרה סב, ב - שבתבואה אין הקבורה מונעת את התקלה, כי המוצא אותה יחשוב שגנבים הטמינוה ויאכלוה (ראה שם).

יח. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁפָּדָה פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית אוֹ חִלְּלָן - אָסוּר לְאָכְלָן עַד שֶׁתִּכָּנֵס שָׁנָה חֲמִישִׁית. וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עִקָּר. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁזּוֹ שִׁגְגַת הוֹרָאָה. וְהַטַּעַם[88]: לְפִי שֶׁכָּתוּב: וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ[89]. וְאֵין עִנְיַן הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ פִּרְיוֹ[90] בְּלֹא פִּדְיוֹן, כְּכָל חֵלִין שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֵין רָאוּי לָחוּשׁ לְהוֹרָאָה זוֹ.

88) כלומר, טעמם של מקצת הגאונים. 89) ופירשו שהכתוב מדבר בפירות שנה רביעית, ואמרה תורה לאכול אותם בשנה החמישית אחרי שפדאם, ולא ברביעית. 90) פירוש, פירות של השנה החמישית ובלא פדיון, אבל פירות של הרביעית שנפדו - אוכלים אותן גם ברביעית.

יט. הַטֶּבֶל כֵּיצַד? כָּל אֹכֶל שֶׁהוּא חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת - קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ נִקְרָא טֶבֶל, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ. כְּלוֹמַר: לֹא יִנְהֲגוּ בָּהֶן מִנְהַג חֵלִין וַעֲדַיִן קָדָשִׁים שֶׁעֲתִידִין לְהִתָּרֵם לֹא הוּרְמוּ. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת[91] מִן הַטֶּבֶל קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ[93] אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹמֵר, וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא יחללו את קדשי בני ישראל וגו' והשיאו אותם עון אשמה".

והוא כדרשת הגמרא (סנהדרין פג, א.) "בעתידים לתרום הכתוב מדבר", אבל רש"י בפירושו על התורה (ויקרא כב, טו.) פירש הפסוק "שהוא איסור להאכילו לזרים". ולכאורה צ"ע כיון שאיסור טבל הוא מצד התרומה המעורבת בו, למה דחק רש"י לפרש שהוא איסור להאכיל תרומה לזרים, ולא פירש כהגמרא שמדבר באיסור אכילת טבל, ונקרא "קדשי בני ישראל" מצד חלק התרומה שבו. ויש לומר שלשיטת רש"י בפשוטו של מקרא, יש חילוק בין טבל לתרומה גדולה ומעשר הטבול לתרומת מעשר, כי בפשוטו של מקרא לא מסתבר לומר שרק מצד החיוב להפריש תרומה כבר ישנו בפועל חלק תרומה בטבל, ולכן אי אפשר לפרש הכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" על איסור טבל כי אין כאן קודש. משא"כ לגבי מעשר שכבר נעשית פעולת ההפרשה, הרי בהפרשה זו כבר נכללת גם הפרשת תרומת מעשר, אלא שהיא מעורבת במעשר, ופעולת הלוי היא רק שמברר חלק תרומת מעשר מן המעשר.

ולכן לא מצינו בפשוטו של מקרא חיוב מיתה על אכילת טבל, כי בגמרא סנהדרין (שם) למדו "חילול חילול מתרומה", לחייבו עונש מיתה (או מ"והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם") אבל לפי רש"י לא איירי שם בטבל.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 69 הערה 36)

91) משנה, מכות פ"ג מ"א, כחכמים. 92) סנהדרין סג, א. 93) ולומדים "חילול" "חילול" מטמא שאכל תרומה

טהורה, שנאמר בו (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (רש"י שם).

כ. אֲבָל הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעַשְׂרוֹת[94], וַאֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר בּוֹ אֶלָּא מַעֲשַׂר עָנִי[95] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טֶבֶל[96], וְאֵין בּוֹ מִיתָה; שֶׁאֵין עָוֹן מִיתָה אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[97].

94) כגון שעבר והפריש תרומת מעשר מן הכרי לפני שהפריש מעשר ראשון. 95) אע"פ שאין בו קדושה, ומותר לזרים ונאכל בכל מקום (רש"י). 96) שם טז, ב. להלן בהכ"א מבאר רבינו שהאזהרה לאוכל טבל, למדנו מן הכתוב (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר הגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו (שם יד, כט), וזהו מעשר עני. וזהו פירושו של הפסוק: לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו "בשעריך" - בתוכו (רש"י שם) ולפיכך לוקה משום לאו ד"לא תוכל לאכול". 97) שזר חייב על אכילתן מיתה בידי שמים, אבל מעשרות אין בהם מיתה. ואפילו לרבי מאיר האוסר מעשר ראשון לזרים - אין חיוב מיתה על אכילתו, ולמדו זה ביבמות פו, א - ממה שכתוב בתרומה "ומתו בו כי יחללוהו", ודרשו: "בו" ולא במעשר.

כא. אַזְהָרָה לְאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מִמֶּנּוּ מַעַשְׂרוֹת - בִּכְלַל שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל[98] בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[99] יִתְבָּאֵר: אֵי זֶה דָּבָר חַיָּב בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת וְאֵי זֶה דָּבָר פָּטוּר, וְאֵי זֶה דָּבָר הוּא חַיָּב מִן הַתּוֹרָה וְאֵי זֶהוּ הַחַיָּב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִטֶּבֶל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אוֹ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם[100] וְעָרְלָה שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ[101] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

98) ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת. 99) בספר זרעים. 100) בחוץ לארץ - מדברי סופרים, כמ"ש בה"ה. 101) ערלה בחוץ לארץ אסורה - הלכה למשה מסיני, כמבואר בה"י, אבל כיון שאין כאן לאו מפורש בתורה, אינו לוקה מלקות מן התורה אלא מכת מרדות, כדין חצי שיעור. וכן כתב רבינו למעלה בפ"ג ה"ר. ובכמה מקומות אחרים.

כב. הַטֶּבֶל וְהֶחָדָשׁ וְהַהֶקְדֵּשׁ וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית וְהַכִּלְאַיִם[102] וְהָעָרְלָה - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִפֵּרוֹתֵיהֶן[103] אֲסוּרִים כְּמוֹתָם[104], וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן[105]. חוּץ מִיַּיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל עָרְלָה[106] וְיַיִן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[107], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקִין עַל הַזֵּיתִים וְעַל הָעֲנָבִים שֶׁלָּהֶן.

102) פירוש, הירק הנזרע בכרם שאסור משום כלאי הכרם. ואין לפרש שהמדובר בכלאי זרעים, שהרי כלאי זרעים מותרים באכילה (ראה פ"א מהל' כלאים ה"ז). 103) כגון: תותים, תאנים ורמונים. 104) חולין קכ, ב. 105) שהוא שלא כדרך אכילתו, ואין לוקין עליו כמ"ש הרב המגיד למעלה בפ"ח הט"ז לדעת רבינו בדין אין לוקין על הנאה.

106) שלמדים ב'גזירה־שוה' "פרי" "פרי" מביכורים, וביכורים מתרומה, ובתרומה כתיב "תירוש ויצהר", תירוש הוא יין, ויצהר הוא שמן, כמבואר שם קכא, א. ו'גזירה־שוה' היא כמפורש בתורה, ולפיכך לוקים על יין ושמן. 107) דקיימא־לן כלאי הכרם לוקה עליהם אפילו שלא כדרך הנאתם. וכן פסק בפט"ו. ולכך לוקין על המשקין היוצאים מהם שאסורים כמותם (לחם־משנה). [אולם נשאר עוד לבאר למה כתב רבינו בתחילת הלכה זו שאין לוקין על משקה היוצא מירקות שנזרעו בכרם כפי שפירשנו שם דבריו, והלא דינם כדין הענבים. והרגיש בזה ה'לחם משנה' עצמו. ונראה שרבינו נוקט כאן שיטתו של אביי בפסחים כד, ב - שמיץ פירות "זיעה בעלמא", כלומר אין בו ממשות האיסור. וראה רש"י תמורה לג, ב - שלמדנו ערלה טעונה שריפה מכלאי הכרם בהיקש. ומכאן אפשר ללמוד כלאי הכרם מערלה לענין מלקות ביין, בלי כל הפלפול של ה'לחם משנה'].

כג. וְיֵשׁ בְּקָדָשִׁים אִסּוּרִין אֲחֵרִים בְּמַאֲכָלוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל תּוֹרָה הֵן. כְּגוֹן אִסּוּרִין שֶׁיֵּשׁ בַּאֲכִילַת תְּרוּמוֹת וּבִכּוּרִים וְחַלָּה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאִסּוּרִין שֶׁיֵּשׁ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, כְּגוֹן פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

כד. וְשִׁעוּר כָּל אֲכִילָה מֵהֶן - כְּזַיִת, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח וְדִינָיו בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[108]. אֲבָל אִסּוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - אִסּוּר מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ[109]; וְכֵן אִסּוּר יוֹצֵא מִגֶּפֶן עַל הַנָּזִיר אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּלְפִיכָךְ[110] יִתְבָּאֵר אִסּוּר כָּל אֶחָד מֵהֶן וְשִׁעוּרוֹ וְדִינָיו בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי לוֹ.

108) ולפיכך לא נכתבו כאן. 109) שאין שם איסור על המאכל, אלא שביום זה נאסרה אכילה ושתיה בכלל. 110) מפני שישנם הבדלים עקרוניים בין אלה ובין שאר איסורי אכילה.

יום ג' ט"ו טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר יין שנתנסך לעבודה זרה וסתם יינם; וגוי שנגע ביין שלא בכוונה; ודין הלוקח עבדים מהגוי ומלו וטבלו וגר תושב, שנגעו ביין; אם נתערב ביין ישראל מעט דבש ומעט שאור; גוי שדרך וישראל עומד על גביו, וחומץ הגוי; הכשר כלי הגויים אשר לחרש ולעץ ולאבן; בזמן הזה אין לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות; והמתארח אצל בעל הבית.

א. יַיִן[2] שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְהַשּׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[3]. וְכֵן הָאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא מִתִּקְרֹבֶת[4] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מִבָּשָׂר אוֹ מִפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מַיִם וָמֶלַח, הָאוֹכֵל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם, יָקוּמוּ וְגוֹמֵר[5].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"יין שנתנסך לעבודה־זרה אסור בהניה.... שנאמר "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם".

לדעת הרמב"ם, ה'חינוך' ועוד, שלא מנו מצות־עשה של ברכת התורה מהפסוק בהאזינו (לב, ג - "כי שם ה' אקרא כו'") כן מנו בנוגע למצוות איסור יין נסך, מהפסוק בפרשת האזינו לב, לח. כי הוא מצות לא־תעשה ואפשר ללומדו משירת האזינו.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 187 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל מהן כל שהוא – לוקה".

ידוע הכלל שעצם, כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר בעצם, הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו.

כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי, גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו". האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאחר הוא שבכל חלק הכי קטן ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה־זרה שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 155)

2) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. 3) שתי מלקות, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואף על פי שכתב כאן סתם "לוקה" נתכוין לשתי מלקות. 4) מה שמקריבים לעבודה זרה. 5) ומה שהביא כאן פסוק זה, הרי זה רק כדי ללמוד ממנו שיין נסך דינו כזבח.

ב. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ - כְּזֶבַח שֶׁקָּרַב לָהּ. וְכֵיוָן שֶׁאֲסוּר זֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא - אֵין לוֹ שִׁעוּר[6], שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם[7].

6) טעם למה שאמר בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור. 7) בעיר הנידחת שהיא גם כן מעין עבודה זרה.

ג. יֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְנַסֵּךְ אוֹ לֹא נִתְנַסֵּךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא סְתָם יֵינָם[8] - אָסוּר בַּהֲנָאָה כְּמוֹ יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ[9]. וְדָבָר זֶה מִגְּזֵרוֹת סוֹפְרִים הוּא[10]. וְהַשּׁוֹתֶה מִסְּתָם יֵינָם רְבִיעִית[11] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

8) ודניאל פירש ממנו שנאמר: "אשר לא יתגאל בפתבג המלך וביין משתיו". 9) משום חומרת איסור עבודה זרה עשאוהו חכמים כיין נסך גמור שנתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. 10) גזרו החכמים על יינם של גויים משום בנותיהם. פירוש: שתיית יין מביא לקירוב לבבות ויביא לחיתון עם בנותיהם. והיא אחת משמונה עשר גזירות שגזרו בעליית חנניא בן גוריון: וגזרו מתחילה על השתייה בלבד, אבל בית דין שלאחריהם ראו שהגויים מרבים בניסוך וגזרו איסור הנאה אף בסתם יינם. 11) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיין נסך, לא החמירו חכמים לעניין שיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתון.

ד. וְכָל יַיִן שֶׁיִּגַּע[12] בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי זֶה אָסוּר[13], שֶׁמָּא נִסֵּךְ אוֹתוֹ[14]; שֶׁמַּחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[15]. הָא לָמַדְתָּ[16], שֶׁיַּיִן יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - דִּינוֹ כְּסְתָם יֵינָם שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה.

12) נגיעה משמעותה שכשוך. 13) בגמרא אמרו, רבא שהתיר בהנאה חזר בו. 14) אם נגע בו בכוונה וידע שזהו יין. 15) אפילו שלא בפני עבודה זרה. 16) שלא יין של גוי בלבד אסור אלא אפילו יין של ישראל שנגע בו גוי ואין הישראל יכול לומר לו אין בכוחך לאסור ייני שלא בהסכמתי. ולפיכך חוששים שמא נסך ודינו כסתם יינם.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[17], וְכֵן תִּינוֹק[18] עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן - אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[19] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[20]. הַלּוֹקֵחַ עֲבָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּמָלוּ וְטָבְלוּ - מִיָּד אֵין מְנַסְּכִין, וְיַיִן שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָהֲגוּ בְּדָתֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּסְקָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּיהֶם[21].

17) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה. או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא יין. 18) לא תינוק ממש אלא כל שאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דינו כך. 19) והטעם משום הרחקת עבירה כמבואר בגמרא: "לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" (לנזיר אומרים: לך מסביב לכרם ואל הכרם לא תקרב) להרחיקו מן העבירה, שהנזיר אסור ביין. 20) ודאי לא נתנסך כיון שהיה שלא בכוונה. 21) כרב, ולא כשמואל שאומר עושן יין נסך עד שתשקע [=תישכח] עבודה זרה מפיהם. וטעמו של דבר מכיוון שמלו וטבלו ודאי לא ניסכו לשם עבודה זרה.

ו. בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וּמָלוּ וַעֲדַיִן לֹא טָבְלוּ[22] - הַגְּדוֹלִים אוֹסְרִין הַיַּיִן כְּשֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ, וְהַקְּטַנִּים אֵינָן אוֹסְרִין[23].

22) אבל אם לא מלו ולא טבלו אפילו קטנים אוסרים במגעם לשתייה כדין גוי קטן. 23) דווקא בני שפחות שמלו ולא טבלו שגדלו ברשות ישראל, קטנים אינם אוסרים, אבל הלוקח עבד מן הגוי ומלו ולא טבלו אפילו קטנים עושים יין נסך לאסור בשתייה כשאר גוי קטן.

ז. גֵּר תּוֹשָׁב, וְהוּא שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[24] - יֵינוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[25]. וּמְיַחֲדִין אֶצְלוֹ יַיִן[26], וְאֵין מַפְקִידִין אֶצְלוֹ יַיִן[27]. וְכֵן כָּל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּגוֹן אֵלּוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים[28] - יֵינָן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים. אֲבָל אוֹתָם הָעוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - סְתַם יֵינָם אָסוּר בַּהֲנָיָה.

24) "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח". 25) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה בלבד אסרו וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל איסור הנאה בסתם יינם שגזרו בית דין שלאחריהם משום חשש ניסוך, לא גזרו אלא בעובד עבודה זרה בלבד. 26) מניח בחנותם זמן מה עד שילך כדי מיל בערך. והטעם, כיון שאינו עובד עבודה זרה, אינו נוגע ביין ולא ינסך וגם לא יניח לגוי אחר לנגוע ולנסך, שהרי אין לו כל הנאה בזה. 27) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים לחילוף. 28) ומה שכתב רבינו בתחילת הלכה זו "שקיבל עליו שבע מצוות" ומשמע מדבריו שאם קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה בלבד אסור בהנאה, זה נאמר רק בגר תושב בן אומה עובדת עבודה זרה, אבל אם כל אומתו אינה עובדת עבודה זרה, אינו אסור במגעו בהנאה וגם לא צריך קבלה בפני שלושה חברים.

ח. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה[29] שֶׁהַיַּיִן אָסוּר, אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנֶּאֱסַר הַיַּיִן בִּגְלָלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָכִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה בִּלְבַד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר נָכְרִי סְתָם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

29) בעניין ניסוך היין.

ט. אֵין מִתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶלָּא יַיִן שֶׁרָאוּי לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל סְתַם יֵינָם וְגָזְרוּ עַל כָּל יַיִן שֶׁיִּגַּע בּוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה - לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְהִתְנַסֵּךְ. לְפִיכָךְ, יַיִן מְבֻשָּׁל[30] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינוֹ אָסוּר. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31] בְּכוֹס אֶחָד. אֲבָל יַיִן מָזוּג[32] וְיַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁתֶה[33], אִם נָגַע בּוֹ - נֶאֱסָר.

30) מאימתי נקרא מבושל? משהרתיח על גבי האש. 31) וכתב הרא"ש: הדבר תמוה כיון שגזרו על יינם בשתייה משום בנותיהם וכי משום שהרתיחו לא שייך לגזור בזה? ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים. [=ואולי אפשר לומר שיין מבושל אינו גורם לקירוב לבבות.] 32) במים, אם יש בו טעם ומראה יין. 33) שלושה ימים הראשונים יש בו משום יין נסך, שכל שלושה ימים הראשונים עדיין טעמו טעם יין.

י. הוֹרוּ גְאוֹנֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּיֵין יִשְׂרָאֵל מְעַט דְּבַשׁ אוֹ מְעַט שְׂאוֹר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ[34] - הֲרֵי הוּא כִּמְבֻשָּׁל אוֹ כְּשֵׁכָר[35], וְאֵינוֹ מִתְנַסֵּךְ, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

34) הרמב"ן, הרא"ש והר"ן חולקים על רבינו ואוסרים, ונימוקם, שהרי הגויים מקריבים פירות לעבודה זרה שאסורים להקרבה על גבי המזבח, גם יין מזוג פסול למזבח ויש בו משום יין נסך. 35) סתם שכר בתלמוד הוא מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה, שלא אסרו שכר של גויים, אלא משום שחוששים שמא שתה ממנו נחש, וגויים אינם מקפידים לכסות, אבל לא אסרוהו משום בנותיהם או משום גזירת יין נסך, ולפיכך אם ידוע שלא נתגלה או במקומות שאין נחשים מצויים מותר לשתותו.

יא. מֵאֵימָתַי יֵאָסֵר יֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת? מִשֶּׁיִּדְרֹךְ וְיִמָּשֵׁךְ הַיַּיִן[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָרַד לַבּוֹר, אֶלָּא עֲדַיִן הוּא בַּגַּת - הֲרֵי זֶה אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְכִין עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּגַּת, שֶׁמָּא יִגַּע בְּיָדוֹ[37] וִינַסֵּךְ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת[38]. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ גַת דְּרוּכָה[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיַּיִן מְעֹרָב עִם הַחַרְצַנִּים וְזַגִּין וְלֹא יָרַד לַבּוֹר.

36) מימרא של רב הונא: ופירש רש"י הגת עשוייה כמדרון ומשעה שהיוצא מן הענבים נמשך מצד העליון לצד התחתון נקרא יין ונגיעת גוי אוסרתו ואף על פי שעדיין הוא בגת. ורבינו תם מפרש משהתחיל היין לקלח מן הגת אל הבור, וקודם לכן הם ענבים דרוכים ולא יין ולפיכך אינם נעשים יין נסך. 37) משמע שאם ניסך ברגלו שהוא דורך בה אינו יין נסך שכלל בידינו ניסוך ברגל אינו נקרא ניסוך... ומותר בהנאה, אבל בשתייה אסור. [=והטור סימן קכג נוקט שיטה אחרת לגמרי, ודעתו שניסוך ברגל אסור בהנאה וכאן מותר בהנאה מפני שהגוי טרוד בדריכה ואינו מנסך, אבל נגיעה ברגל שלא אגב דריכה אוסרת כמו ביד]. 38) ידיו קשורות שגוזרים כפות משום אינו כפות ואסור אפילו בהנאה. 39) והיין מושך מחלק העליון לתחתון.

יב. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁדָּרַךְ הַיַּיִן וְלֹא נָגַע בּוֹ, וַהֲרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[40], וְיִשְׂרָאֵל[41] הוּא שֶׁכִּנְּסוֹ בֶּחָבִית - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

40) ומשמרו שלא יגע בידו. 41) לבדו.

יג. הַחֹמֶץ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה יֵין נֶסֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה דוֹרֵס עֲנָבִים בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ. הָיָה אוֹכֵל מִן הַסַּלִּים[42] וְהוֹתִיר כִּסְאָה וְכִסְאָתַיִם וּזְרָקָן בַּגַּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִגִּתּוֹ[43] עַל הָעֲנָבִים - אֵין עוֹשֶׂה יֵין נֶסֶךְ[44].

42) שהביאו ענבים לגת. 43) בדפוס רומי ר"מ וכן בתוספתא שם: מנתז. וכן נכון. 44) תוספתא שם: גוי שהיה מעלה ענבים בסלים ובדרדורין לגת אף על פי שניפצן לגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכם מנסכין כן.

1 **יד. הַחַרְצַנִּים וְהַזַּגִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת -**
2 **אֲסוּרִים[45] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[46]; וּלְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר**
3 **חֹדֶשׁ - כְּבָר יָבְשׁוּ וְלֹא נִשְׁאֲרָה בָהֶן לַחְלוּחִית,**
4 **וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁל יַיִן שֶׁיָּבְשׁוּ לְאַחַר**
5 **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - מֻתָּרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהֶן רֵיחַ**
6 **יַיִן, וַהֲרֵי הֵן כְּעָפָר וְכַאֲדָמָה[47].**

45) אפילו בהנאה. 46) שהם לחים, כחכמים, שאמרו לחים אסורים, יבשים מותרים. ופירשו בגמרא: לחים - כל י"ב חודש, יבשים - לאחר י"ב חודש. 47) משמע אפילו לא נתן עליהם מים מותרים ולא כדעת רבינו תם.

7 **טו. נֹאדוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְקַנְקַנֵּיהֶן**
8 **שֶׁהִכְנִיסוּ בָּהֶן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵינָם - אָסוּר**
9 **לִתֵּן לְתוֹכָן יַיִן עַד שֶׁיִּישְׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[48]; אוֹ**
10 **עַד שֶׁיַּחֲזִירָן לְאוּר[49] עַד שֶׁיִּתְרַפֶּה הַזֶּפֶת[50] שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ**
11 **שֶׁיְּחַמְּמוּ[51]; אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים**
12 **מֵעֵת לְעֵת[52], וּמְעָרֶה הַמַּיִם וּמַחֲלִיף מַיִם אֲחֵרִים כָּל**
13 **מֵעֵת לְעֵת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים. בֵּין שֶׁהָיוּ**
14 **הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶן בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן**
15 **וְהִכְנִיסוּ בָּהֶן יֵינָם. וְאִם נָתַן לְתוֹכָם יַיִן[53] קֹדֶם**
16 **שֶׁיְּטַהֵר אוֹתָן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.**

48) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדף. 49) שהחזירן לכבשן האש. 50) שבפנים וזהו סימן שנתלבנו הכלים. 51) אם אין הכלים מזופתים אבל הוחמו בשיעור כזה, שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה. 52) שהמים יהיו בכלים שלושה ימים מעת לעת. 53) מלשון רבינו נראה שאפילו נתן בהם רק לזמן קצר גם כן אסור.

17 **טז. וּמֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכָן שֵׁכָר[54] אוֹ צִיר[55] אוֹ מוּרְיָס[56]**
18 **מִיָּד[57], וְאֵין צָרִיךְ לִכְלוּם. וּמֻתָּר לִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכָן**
19 **אַחַר שֶׁנּוֹתֵן הַצִּיר אוֹ הַמּוּרְיָס[58], שֶׁהַמֶּלַח שׁוֹרְפָן.**

54) כי השכר מבטל טעמו של היין. 55) המתמצה מדגים שנמלחו. 56) שומן של דגים. 57) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. 58) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמוריס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אבל אם נתן שכר טעון הכשר אם רצה לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל אינו מכלהו.

20 **יז. הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים חֲדָשִׁים שֶׁאֵינָם מְזֻפָּתִים מִן הָעוֹבְדֵי**
21 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - נוֹתֵן לְתוֹכָן יַיִן מִיָּד[59], וְאֵינוֹ**
22 **חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נָתְנוּ בָּהֶן יֵין נֶסֶךְ. וְאִם הָיוּ מְזֻפָּתִין -**
23 **מִדִּיחָן[60], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים[61]. וְכֵן כְּלֵי שֶׁנָּתְנוּ**
24 **בּוֹ יֵין נֶסֶךְ וְאֵין מַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם[62], כְּגוֹן כְּלֵי שֶׁחוֹשֵׁשׁ**
25 **בּוֹ[63] אוֹ הַמַּשְׁפֵּךְ וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מְשַׁכְשְׁכוֹ[64] בְּמַיִם**
26 **וְדַיּוֹ.**

59) ואין צריכים הדחה. 60) ואין צריך עירוי מים שלוש פעמים, כיוון שהגוי לא הכניס לתוכם יין לקיום, כי אחרת לא היו נראים הכלים כחדשים, מספיקה הדחה לבדה. 61) כלומר, נראים כחדשים. 62) הגוי אינו מכניס בהם יין על מנת לשהותו בהם זמן רב. 63) כלי שדולים [=שואבים] בו מן הבור. 64) למרות שהם ישנים, מספיק שכשוך.

27 **יח. וְכֵן כּוֹס שֶׁל חֶרֶס שֶׁשָּׁתָה בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
28 **וּמַזָּלוֹת - אָסוּר לִשְׁתּוֹת בּוֹ. הֶדִּיחוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה**
29 **וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית - מֻתָּר, שֶׁכְּבָר הָלְכוּ צַחְצוּחֵי הַיַּיִן**
30 **שֶׁבּוֹ[65]. וְהוּא שֶׁהָיָה מְצֻפֶּה בְּאָבָר[66], כְּדֶרֶךְ**
31 **שֶׁהַיּוֹצְרִין[67] עוֹשִׂין, אוֹ שֶׁהָיָה מְזֻפָּת[68]; אֲבָל שֶׁל**
32 **חֶרֶס[69] - צָרִיךְ הֲדָחָה[70].**

65) אבל בפעם ראשונה ושנייה נשארו עוד טיפות זעירות של יין. 66) בבדיל. 67) עושי כלי חרס. 68) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. 69) בלא ציפוי ואינו מזופת. 70) פעם אחת בלבד. שיותר בולע מצופה באבר או מזופת מאינו מצופה באבר, והמדובר כשאין הציפוי חלק כל כך, אבל כאשר הוא חלק לגמרי בולע פחות מחרס ונקרא "שוע" שיתבאר דינו בהלכה יט.

33 **יט. כְּלֵי חֶרֶס הַשּׁוּעִים[71] בְּאָבָר שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּיֵין**
34 **נֶסֶךְ: אִם הָיוּ לְבָנִים אוֹ אֲדֻמִּים[72] אוֹ שְׁחֹרִים -**
35 **מֻתָּרִין[73]; וְאִם הָיוּ יְרֻקִּין - אֲסוּרִין[74], מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
36 **בּוֹלְעִים. וְאִם יֵשׁ בָּהֶם מָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁל חֶרֶס[75], בֵּין**
37 **לְבָנִים בֵּין יְרֻקִּים - אֲסוּרִים[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵם בּוֹלְעִין.**
38 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא בְּשֶׁכִּנְּסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם[77];**
39 **אֲבָל לֹא כִּנְּסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם - מְדִיחָן וּמֻתָּרִין וַאֲפִלּוּ הֵם**
40 **שֶׁל חֶרֶס[78].**

71) חלקים ומצופים יפה. 72) בגמרא נזכר רק לבנים ושחורים. 73) בהדחה בלבד. 74) "משום דמיצריף". [פירש רש"י, שיש בהם תערובת קרקע של מחפורת צריף, היינו נתר שבולע הרבה. ומשמע מדבריו, שאפילו הגעלה ברותחים אינה מועילה. ... ומכל שכן שמילוי ועירוי או יישון אינם מועילים. אולם רבינו כאן בדין "מקום מגולה" כלל ביחד ירוקים ולבנים ומשמע שמשווה דינם, ולבנים בוודאי שמועיל בהם עירוי ויישון. 75) היינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. 76) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות וצריכים מילוי ועירוי ג' מעת לעת או יישון. 77) כלומר, בכלים העשויים להכניס בהם לקיום. ... כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו חכמים. ולבנים ושחורים שאין בהם מקום מגולה אפילו במכניסם לקיום מותרים בשכשוך בעלמא שהם ככלי מתכות מפני שהם מצופים באבר, ומדבריו למדנו שכלי מתכות אפילו במכניס לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא די. 78) פירוש: אף על פי שהם של חרס.

כ. גַּת שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל עֵץ שֶׁדַּרַךְ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[79], אוֹ גַּת שֶׁל אֶבֶן שֶׁזִּפְּתָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[80] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - מְדִיחָן[81] בְּמַיִם וּבְאֵפֶר אַרְבַּע פְּעָמִים[82] וְדוֹרֵךְ בָּהֶן. וְאִם הָיְתָה בָּהֶם לַחְלוּחִית - מַקְדִּים הָאֵפֶר[83] לַמַּיִם; וְאִם לַאו - מַקְדִּים הַמַּיִם[84].

79) ואינם זפותים. 80) ודרך לשים בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. 81) כדי להעביר צחצוחי היין שעל הזפת. ודווקא גת של אבן שזפתה די בהדחה, אבל גת של עץ אם זפתה אף על פי שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת, מפני שנבלע בה הרבה יין. 82) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. 83) היינו, נותן אפר ומים אפר ומים. 84) נותן מים ואפר מים ואפר.

כא. גַּת שֶׁל אֶבֶן מְזֻפֶּפֶת[85] שֶׁדָּרַךְ בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ גַּת שֶׁל עֵץ זְפוּתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - צָרִיךְ לִקְלֹף[86] אֶת הַזֶּפֶת. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְלֹף. לֹא תִּהְיֶה הַגַּת חֲמוּרָה[87] יָתֵר מִן הַקַּנְקַנִּים. לֹא נֶאֱמַר יִקְלֹף אֶלָּא לְהַתִּירָהּ מִיָּד[88].

85) שאפילו גת של אבן בולעת הרבה אם דרך בה הגוי. 86) אפילו בגת של עץ. 87) שהרי בגת אין מעכבים את היין כל כך כמו בקנקנים. 88) בלי יישון ועירוי.

כב. גַּת שֶׁל חֶרֶס[89], אַף עַל פִּי שֶׁקָּלַף אֶת הַזֶּפֶת - אָסוּר לִדְרֹךְ בָּהּ מִיָּד, עַד שֶׁיָּחֵם אוֹתָהּ בָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּרְפֶּה הַזֶּפֶת[90]. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים - מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

89) במשנה שם: ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה. והקליפה אינה מתירה אותה. 90) הראב"ד תמה הלא המדובר בקלף ואין כאן זפת? אבל רבינו דייק בלשונו וכתב "עד שייחם אותה באש עד שירפה" וכוונתו עד שיתחמם כדי שיתרפה הזפת אילו היה נמצא שם.

כג. מְשַׁמֶּרֶת[91] שֶׁל יַיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל שַׂעַר[92] - מְדִיחָהּ[93] וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל צֶמֶר[94] - מְדִיחָהּ בְּמַיִם וּבְאֵפֶר[95] אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמַנִּיחָהּ עַד שֶׁתִּנָּגֵב וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שֵׁשׁ[96] - מְיַשְּׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[97]. וְכֵן כְּלֵי חֶלֶף[98] וְהוּצִים[99] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּפִיפוֹת[100] שֶׁדּוֹרְכִין בָּהֶן יַיִן: אִם הָיוּ תְּפוּרִין בַּחֲבָלִים - מְדִיחָן; וְאִם הָיוּ אֲחוּזוֹת זוֹ בָזוֹ בְּסִבּוּךְ קָשֶׁה - מְדִיחָן בְּאֵפֶר[101] וּבְמַיִם אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמְנַגְּבָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בְּפִשְׁתָּן - מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[102].

91) מסננת. 92) משמע כל מיני שער, ורש"י פירש שער אדם. 93) שהשער אינו בולע כלל. 94) בולע קצת. 95) היינו ניגוב. 96) של פשתן. 97) ואחר כך מנגבן שהיין נבלע בקשרים. 98) מין צמח. 99) סיבים הנכרכים סביב הדקלים. 100) סלים קלועים. 101) מנגבן שהיין מתעכב יותר. 102) ואחר כך מנגבן.

כד. כְּלֵי הַגַּת שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵין נֶסֶךְ, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתָן כְּדֵי שֶׁיִּדְרֹךְ בָּהֶן הַיִּשְׂרָאֵל? הַדַּפִּין[103] וְהָעֲדָשִׁים וְהַלּוּלְבִין[104] - מְדִיחָן[105]. הָעֲקָלִין[106]: שֶׁל נְסָרִין וְשֶׁל בִּצְבּוּץ[107] - מְנַגְּבָן; שֶׁל שִׁיפָּה[108] וְשֶׁל גֶּמִי - מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם רָצָה לְטַהֲרָן מִיָּד - מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטָן בְּמֵי זֵיתִים[109], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[110] אוֹ בְּמַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[111] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת[112], וְאַחַר כָּךְ יֶתֶרוּ[113].

103) כעין דלת שנותנים על הענבים. 104) מטאטא שמאספים בו את הענבים המתפזרים, או שמנקים בו את הגת. 105) במים. 106) שקושרים בהם את הקף סביב הזיתים שלא יתפזרו בשעת הדריכה. וכנראה גם בגת השתמשו בכלי כזה שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. 107) קנבוס שבולע יותר. 108) מין עשב הגדל במים. 109) דרך לבשל זיתים להיות רכים להוציא שומנם. 110) בזרם חזק בלתי פוסק. 111) שוטפים. 112) עונה, יום או לילה בתקופת תשרי וניסן שהיום והלילה שווים, והעיקר שישהו במים שתים עשרה שעות. 113) שקילוח המים ורדיפתם במשך י"ב שעות מבטל ומפליט את היין.

כה. בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - הָיוּ לוֹקְחִין הַיַּיִן מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ לֹא הָיוּ לוֹקְחִין אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת; וּבַזְּמַן הַזֶּה - אֵין לוֹקְחִין יַיִן בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת. וְכֵן הַבָּשָׂר וְהַגְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כו. הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְהֵבִיא לוֹ יַיִן אוֹ בָּשָׂר אוֹ גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, אֶלָּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יְהוּדִי בִּלְבַד. וְאִם הֶחְזַק שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר וְלֹא מְדַקְדֵּק בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אָסוּר לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ. וְאִם עָבַר וְנִתְאָרַח אֶצְלוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן עַל פִּיו עַד שֶׁיָּעִיד לוֹ אָדָם כָּשֵׁר עֲלֵיהֶם.

114) שסתמו אוכל כשר ונותן לו ממה שהוא אוכל. אבל אין לוקחים דברים אלו בחוץ לארץ ובארץ ישראל בזמן הזה אלא ממי שהוחזק בכשרות, מפני שעמי הארץ אינם מקפידים על לפני עיוור לא תיתן מכשול ושמא קנה מהגוי ומוכרם לישראל ואינו מקפיד על מה שהישראל יאכל דבר איסור.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד היא הנגיעה, שאוסר בה הגוי היין; וניצוק אי

הוי חיבור; המניח יינו בקרון או בספינה ונכנס לעיר לעשות צרכיו; היה שוהה עם הגוי ושמע קול תפלה ויצא; גדוד שנכנס למדינה דרך שלום או מלחמה; חבית שצפה בנהר כנגד עיר שרובה ישראל.

א. כֵּיצַד הִיא הַנְּגִיעָה שֶׁאוֹסֶר בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[2] הַיַּיִן? הוּא שֶׁיִּגַּע בַּיַּיִן עַצְמוֹ[3], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בִּשְׁאָר אֵיבָרָיו שֶׁדַּרְכָּן לְנַסֵּךְ[4] בָּהֶן, וִישַׁכְשֵׁךְ[5]. אֲבָל אִם פָּשַׁט יָדוֹ לֶחָבִית[6], וְתָפְסוֹ אֶת יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיאָהּ וְלֹא יְנִידָהּ, וּפָתְחוּ הֶחָבִית מִלְּמַטָּה עַד שֶׁיָּצָא הַיַּיִן וְיָרַד לְמַטָּה מִיָּדוֹ - לֹא נֶאֱסַר[7] הַיַּיִן. וְכֵן אִם אָחַז כְּלִי פָּתוּחַ שֶׁל יַיִן וְשִׁכְשְׁכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ[8] הַכְּלִי וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - נֶאֱסַר הַיַּיִן[9].

2) אפילו בהנאה. 3) אבל אם נגע בנוד שיש בו יין, ופי הנוד סתום ואפילו אינו מלא והניע דפנותיו זה לזה והיין התנדנד על ידי ההנעה מותר. 4) אבל ברגל אין דרך ניסוך בכך, ואם נגע גוי ביין ברגלו אין היין נאסר, כמו שנתבאר למעלה בפרק יא, הלכה יא. 5) וינדנד ויניע היין בחוזק, אבל נגיעה בלא שכשוך, ואפילו נענוע קל הבא על ידי הכנסת היד בלבד - אינם אוסרים בהנאה, אבל בשתיה אסור. 6) עבודה זרה נט: מעשה שהיה. 7) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר למעלה. 8) שהגבהה לא מעלה ולא מורידה, בין לאיסור ובין להיתר, והעיקר נדנוד היין ופי הכלי פתוח. רבינו למד דין זה מגמרא שם ס. בדין גוי הנושא נאד יין, והתיר רב אשי מפני שאין דרך ניסוך בכך, ופירש רבינו שהמדובר בנאד סגור ואין דרך ניסוך בכלי סגור, ומכאן שבכלי פתוח דרך ניסוך בשכשוך. 9) והרשב"א בתורת הבית חולק, וסובר שאין דרך ניסוך בכך לנסך בהנעת כלי בין פתוח בין סתום, אלא על ידי שכשוך גופו של יין באחד מאבריו, שדרכם לנסך בהם או על ידי דבר אחר. וכן כתב הטור ביורה־דעה סימן קכה בשם הרא"ש.

ב. נָטַל כְּלִי שֶׁל יַיִן[10] וְהִגְבִּיהוּ[11] וְיָצַק הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁכְשֵׁךְ[12] - נֶאֱסַר; שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[13]. הִגְבִּיהַּ וְלֹא שִׁכְשֵׁךְ וְלֹא נָגַע - מֻתָּר[14].

10) פתוח. 11) נתבאר למעלה, שהגבהה אינה קובעת כלל, ומשום שדרך יציקה על ידי הגבהה, כתב "והגביהו". 12) אפילו בהנאה. 13) והרי הוא כאילו נגע בו. (רבינו סתם ולא פירש אם גם היין שנשאר בכלי שממנו יצק נאסר, או רק היין שיצא ממנו. בגמרא שם מפרש רב ששת, שגוי המערה מכלי אל כלי נאסר רק היין שיצא מן הכלי, אבל הנשאר מותר, מפני שאיסור כוחו הוא רק מדרבנן, גזרו רק ביין שיצא. וכתב רבינו ירוחם, שמשמע מלשונו של רבינו שהכל אסור. אבל הרא"ש והמרדכי מתירים את הנשאר אפילו בשתיה, וכן דעת רש"י שם ותוספות שם ס. דיבור־המתחיל גוי). 14) גיטין נג. שהגבהה בעצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך. ומותר אפילו בשתיה, ואין זה דומה לפשט ידו בחבית שבהלכה הקודמת, מפני ששם נגע ביד אלא שלא שכשך, אבל כאן לא נגע כלל, והגבהה אינה אוסרת.

ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה אוֹחֵז הַכְּלִי בַּקַּרְקַע, וְיִשְׂרָאֵל יָצַק לְתוֹכוֹ יַיִן - הַיַּיִן מֻתָּר[15]. וְאִם נִדְנֵד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַכְּלִי - נֶאֱסַר הַיַּיִן[16].

15) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו. ראה ההלכה הקודמת. 16) מימרא של רב פפא ע"ז ס. כיון שנדנד בשעת הקילוח הרי הוא כנוגע בקנה. תוספות שם דיבור־המתחיל ואי. כלומר, כנוגע על ידי דבר אחר בקילוח (הגהות מיימוניות). ואין לומר שמשום הנדנוד נאסר היין שבכלי, כמו שמשמע מפשטות לשונו של רבינו, שהרי נענוע קל אינו אוסר, אלא שכשוך כמו שנתבאר למעלה.

ד. כְּלִי סָתוּם[17] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד; שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַנִּסּוּךְ. הֶעֱבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנּוֹד בְּיָדוֹ[18], בֵּין שֶׁהָיָה הַנּוֹד מָלֵא אוֹ חָסֵר - מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד. הֶעֱבִיר כְּלִי חֶרֶס פָּתוּחַ מָלֵא יַיִן - אָסוּר, שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ[19]. וְאִם הָיָה חָסֵר[20] - מֻתָּר, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁכְשְׁכוֹ[21].

17) מבואר למעלה. 18) הרי הוא כסתום, וכן אם פיו קשור. ירושלמי שם: והוא דקטור פומיה. 19) שם: כיון שהוא מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שיגע ביין. ודווקא שהעביר כלי בידיו, אבל אם העבירו בחוט או דרך טבעות מותר, שאין לחשוש שמא נגע בו. 20) אין לחשוש שמא נגע בו. 21) נתבאר למעלה בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה ביין עצמו.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָזֶה - הֲרֵי הַיַּיִן מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד[22]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עַל נוֹד שֶׁל יַיִן[23], אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לֶחָבִית עַל מְנָת[24] שֶׁהִיא שֶׁמֶן וְנִמְצֵאת יַיִן.

22) אבל אסור בשתיה, כמו שנתבאר בפרק יא, הלכה ה. 23) פתוח. 24) כלומר, נדמה היה לו שהיא של שמן.

ו. בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּלֹא כַּוָּנָה, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[25]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיהַּ כְּלִי שֶׁל יַיִן וְיָצַק לִכְלִי אַחֵר, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁהוּא שֵׁכָר אוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

25) אפילו בשתיה. כוחו של גוי בלי נגיעה ביין מותר מן התורה, וחכמים אסרוהו וגזרו על כוחו בכוונה בלבד, אבל שלא בכוונה לא אסרו חכמים, שם.

ז. נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְבַיִת אוֹ לַחֲנוּת לְבַקֵּשׁ יַיִן, וּפָשַׁט יָדוֹ כְּשֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ וְנָגַע בְּיַיִן[26] - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי לְיַיִן נִתְכַּוֵּן[27], וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ בְּלֹא כַּוָּנָה.

26) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. שם נז: מעשה שהיה במחוזא, ונפסקה הלכה שאסור בהנאה. 27) אף־על־פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יין, שהרי היה מחפש יין, אין זה נוגע שלא בכוונה, כיון שנתכוין ליין בכלל. והראב"ד סובר שמה שאמרו בגמרא שם "שכשך

ביה", פירושו ששכשך אחרי שהכיר שבחבית זו יש יין, אבל אם אחר שנודע הוציא ידו ולא שכשך מותר, כמו שהביא הטור בשמו. וזו היא כוונת דבריו בהשגתו על רבינו כאן. ובזה מיושבת תמיהת ה'כסף משנה' על הראב"ד.

ח. חָבִית שֶׁנִּסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ, וְקָדַם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וַחֲבָקָהּ[28] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ הַחֲרָסִים[29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה[30]. אֲבָל אִם נִסְדְּקָה לְרָחְבָּהּ, וְתָפַס בַּסֶּדֶק הָעֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה; שֶׁהֲרֵי אֵין הַיַּיִן עַל כֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31].

28) לחצה בין זרועותיו, וחיבר חלקי החרס שלא ישפך היין, רש"י שם (ראה ערוך, ערך חבק). 29) המדובר בחבית של חרס. 30) כנוגע שלא בכוונה, שהרי נתכוין להציל היין בלבד. 31) שהרי גם בלי מעשה הגוי אין היין נשפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק מכביד עליו, כדי שלא יפול. בגמרא שם: מעשה לבינה קעביד, פירוש כאילו ניתנת לבינה על החבית, כדי להכביד. ורש"י מוסיף ואומר שאף־על־פי שיוצא מעט יין, מותר בשתיה.

ט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּפַל לְבוֹר שֶׁל יַיִן[32] וְהֶעֱלוּהוּ מִשָּׁם מֵת, אוֹ שֶׁמָּדַד הַבּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַיַּיִן בְּקָנֶה[33], אוֹ שֶׁהִתִּיז אֶת הַזְּבוּב וְהַצִּרְעָה מֵעָלָיו[34] בְּקָנֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ[35] עַל פִּי הֶחָבִית הָרוֹתַחַת[36] כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ הָרִתִּיחָה[37], אוֹ שֶׁנָּטַל חָבִית וּזְרָקָהּ בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר[38] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד. וְאִם עָלָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת חַי[39] - הַיַּיִן אָסוּר בַּהֲנָיָה.

32) משנה שם: ואף־על־פי שנגע ממש ביין מותר בהנאה, מכיון שהוא נוגע שלא בכוונה, כמו שנתבאר בהלכה ה. 33) שמודדין בו את היין. ונגיעה על ידי דבר אחר אוסרת בשתיה אבל לא בהנאה, ואין זה דומה לכוחו שלא בכוונה שבהלכה ו, שהרי כאן נתכוון לנגוע ביין. 34) מעל היין. 35) בידו. 36) התוספת ומעלה בועות, והגוי מטפח בידו על הרתיחות (הבועות). 37) אין דרך ניסוך בכך. 38) שם: "זה היה מעשה והכשירו". ומפרש רבינו, והכשירו בהנאה אבל בשתיה אסור. והטעם מפני שזה נגיעה על ידי דבר אחר, אבל שלא בחמתו חוששים שמא נגע בידו ביין, ואסור גם בשתיה. (וראה כסף־משנה, רדב"ז ולחם־משנה, שהאריכו בדברי רבינו אלה, כדי להסיר מעליו השגת הראב"ד, וראה ט"ז יורה־דעה סימן קכה, סעיף־קטן ה וש"ך שם). 39) הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו ומנסך לו את היין. שם: אמר רב פפא, דמי עליה כיום אידם, וכפירוש רש"י שם.

י. חָבִית שֶׁהָיָה נֶקֶב בְּצִדָּהּ, וְנִשְׁמַט הַפְּקָק מִן הַנֶּקֶב, וְהִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶצְבָּעוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַיַּיִן. כָּל הַיַּיִן שֶׁמֵּרֹאשׁ הֶחָבִית עַד הַנֶּקֶב[40] - אָסוּר, וְשֶׁתַּחַת הַנֶּקֶב - מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[41].

40) אפילו בהנאה. והטעם, שאילו לא הניח אצבעו, היה יוצא כל אותו היין ונמצא כולו בא מכחו. 41) ואף שרבינו פוסק בהלכה ב ניצוק חיבור, שאם יוצקים יין כשר לתוך כלי שבו יין נסך בקילוח בלתי פוסק, נאסר כל היין, והיין שלמעלה מתחבר עם היין שלמטה, וכל־שכן כאן שכל היין מחובר, לא אסרו כאן מה שלמטה מן הנקב, מפני שהיין שלמעלה מן הנקב נאסר רק מדרבנן כבא מכוחו, לא אסרו חיבורו, וגם לא אסרוהו משום שמתערב היין התחתון בעליון.

יא. מֵינֶקֶת כְּפוּפָה[42], שֶׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ מְמַתֶּכֶת אוֹ מִזְּכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהִנִּיחַ רֹאשָׁהּ לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבֶּחָבִית וְהָרֹאשׁ הָאַחֵר חוּץ לֶחָבִית, וּמָצַץ הַיַּיִן וְהִתְחִיל הַיַּיִן לִירֵד כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׁין תָּמִיד, וּבָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּי הַמֵּינֶקֶת וּמָנַע הַיַּיִן מִלֵּירֵד - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבֶּחָבִית; שֶׁהַכֹּל הָיָה יוֹצֵא וְנִגְרָר[43] לוּלֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּבָא מִכֹּחוֹ.

42) בגמרא שם עב: "גישתא ובת גישתא". 43) והרי הוא כנוגע בחבית ממש, שזו היא כמו חבית ארוכה. ומשום ניצוק אינו אסור היין כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, כיון שאינו נוגע ממש, ונאסר רק כבא מכוחו, וגם אין כאן כוונה לנסך, לא אסרו בו חכמים משום ניצוק חיבור.

יב. הַמְעָרֶה יַיִן לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[44] - נֶאֱסַר[45] כָּל הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן; שֶׁהֲרֵי הַעֲמוּד הַנִּצּוֹק[46] מְחַבֵּר[47] בֵּין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן וּבֵין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הַתַּחְתּוֹן. לְפִיכָךְ, הַמּוֹדֵד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁבְּיָדוֹ - יְנַפֵּץ נְפִיצָה[48] אוֹ יִזְרֹק זְרִיקָה[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִצּוֹק חִבּוּר וְיֵאָסֵר עָלָיו מַה שֶׁיִּשָּׁאֵר בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן.

44) (אפילו סתם יינם, והרשב"א בשם הגאונים, מובא בטור יורה־דעה סימן קכה, כתב, שניצוק אוסר רק ביין נסך ממש, אבל בסתם יינם מותר אפילו בשתיה. וראה בית־יוסף שם). 45) בהנאה. והראב"ד משיג ואומר שאסור בשתיה בלבד. 46) עמוד של יין המקלח. 47) כרב הונא, ומעשה רב של רב חסדא שם. 48) שיפסיק ראש העליון של הניצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי, כדי שלא יחבר את היין שבשני הכלים. 49) מרחוק. בגמרא שם: "קטפי קטופי או נפצי נפוצי". ומפרש רבינו ש"קטפי" היינו זריקה, ו"נפצי" משמעותה להפסיק. ורש"י פירש להיפך.

יג. מַשְׁפֵּךְ[50] שֶׁמָּדַד בּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אִם יֵשׁ בִּקְצֵה הַמַּשְׁפֵּךְ עֲכֶבֶת יַיִן[51] - לֹא יִמְדֹּד בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּדְּחֶנּוּ וִינַגֵּב[52]. וְאִם לֹא הֵדִיחַ[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

50) כלי שלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר, ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיה צר, ושופכים היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. 51) מקום שמתעכבת שם טיפת יין. והיא אסורה משום ניצוק חיבור. 52) סתם ניגוב האמור בגמרא היינו במים ואפר, כמו שנתבאר בפרק יא הלכה ג. ובלא עכבת יין אין צורך ניגוב, ומספיקה הדחה בלבד, ומה ששנינו בברייתא שם עד.

המשפך של עץ ושל אבן ינגב, ומשמע אף־על־פי שאין שם עכבת יין, היינו במשפך של גוי שנשתמש בו הרבה, אבל משפך של ישראל שאין בו עכבת יין, ומדד בו פעם אחת לגוי, מדיחו ודיו. (הכסף־משנה מדייק מלשונו של רבינו, שכתב "ידיחנו וינגב", שניגוב לבדו אינו מועיל, ומתוך כך נכנס לפירוש דחוק קצת, אבל מפירושו הקצר של הלחם־משנה משמע שאין כל קושי, ומה שאמר רבינו שידיחנו וינגב היינו סתם ניגוב, האמור בגמרא, שהוא הדחה וניגוב, ולהלן בהלכה כז כותב רבינו גם כן "להדיח וינגב").
53) אבל אם הדיח, אף־על־פי שלא ניגב, מותר בדיעבד.

1 **יד. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין[54] יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ,**
2 **כְּמוֹ הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶם לַיָּדִים, שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן**
3 **בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מֵחֹטֶם זֶה,**
4 **וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מִן הַחֹטֶם**
5 **הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[55]. וְהוּא שֶׁיַּקְדִּים הַיִּשְׂרְאֵלִי**
6 **וְיִפְסֹק וַעֲדַיִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שׁוֹתֶה;**
7 **שֶׁמִּשֶּׁיִּפְסֹק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - יַחֲזֹר הַיַּיִן**
8 **שֶׁיִּשָּׁאֵר בַּחֹטֶם[56] לַכְּלִי וְיֵאָסֵר כָּל מַה שֶׁיִּשָּׁאֵר בּוֹ,**
9 **שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[57].**

54) בגמרא שם עב: קנישקנין. 55) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילוח הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון אחר מזה שנמשך לפיו של הגוי. 56) אף־על־פי שלא נגע בפי הגוי. ורש"י שם מפרש שהיין הנוגע בפי גוי חוזר למטה. 57) לשיטתו שחוששים ליין שנשאר בחוטם, אבל לשיטת רש"י שחוששין ליין שנגע בפיו שחוזר למטה, אין צריך לזה, אלא פשוט משום שמתערב היין בכל החבית.

10 **טו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁמָּצַץ הַיַּיִן מִן הֶחָבִית**
11 **בְּמֵינֶקֶת[58] - אָסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבָּהּ; שֶׁכְּשֶׁיִּפְסֵק - יַחֲזֹר**
12 **הַיַּיִן שֶׁעָלָה בַּמֵּינֶקֶת[59] בִּמְצִיצָתוֹ וְיִפֹּל לֶחָבִית וְיֶאֱסֹר**
13 **הַכֹּל[60].**

58) קנה חלול שנותנים לחבית דרך נקב שבמגופה, ומוצצים בו ומעלה יין. 59) ואפילו לא הגיע לפיו נאסר משום שבא מכחו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ושיטת רש"י משום שמעלה במינקת היין עד לפיו. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד. 60) אפילו בהנאה.

14 **טז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה מַעֲבִיר עִם יִשְׂרָאֵל**
15 **כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן**
16 **לְשָׁמְרָן[61], אֲפִלּוּ הִפְלִיגוּ[62] מִמֶּנּוּ כְּדֵי מִיל[63] - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן, וְאוֹמֵר: עַתָּה יֵצֵא**
18 **לְקָנֵינוּ וְיִרְאֶה אוֹתָנוּ. וְאִם אָמַר לָהֶם: לְכוּ וַאֲנִי**
19 **אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם - אִם נִתְעַלְּמוּ מֵעֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּחוּ[64]**
20 **פִּי הַכַּד וַיַּחְזְרוּ וַיָּגִיפוּ[65] אוֹתָהּ וְתִגֹּב[66] - הֲרֵי הַיַּיִן כֻּלּוֹ**
21 **אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[67]; אִם פָּחוֹת מִכָּן - מֻתָּר[68].**

61) במשנה: אם היה בחזקת המשתמר. 62) התרחקו. 63) בגירסתנו שם בברייתא כתוב: אפילו הפליג מהם יותר ממיל. ורבינו גורס כדי מיל, וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וכן מפרש רש"י במשנה. 64) פירוש, שיפתח את כל פי הכד. 65) ויסתמו במגופה אחרת. 66) ותתייבש, אבל אם שהה כדי לעשות חור במגופה ולסותמה לא נאסר, כרבן שמעון בן גמליאל שם. 67) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין ואחר־כך סתמוהו, אבל בהנאה מותר, מפני שחתימת הכד הרי הוא כחותם אחד, ורבינו פוסק להלן בפרק יג הלכה ט, שיין המופקד אצל גוי בחותם אחד, אסור בשתיה ומותר בהנאה. 68) אפילו בשתיה.

22 **יז. וְכֵן הַמַּנִּיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּחֲנוּתוֹ, אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הַיַּיִן מֻתָּר[69];**
24 **וְאִם מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַפְלִיג[70], וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח**
25 **וְיִגּוֹף וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכֵן הַמַּנִּיחַ יֵינוֹ**
26 **בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנִכְנַס**
27 **לָעִיר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו[71] - הַיַּיִן מֻתָּר; וְאִם הוֹדִיעוֹ**
28 **שֶׁהוּא מַפְלִיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח[72] וְיִגּוֹף[73] וְתִגֹּב -**
29 **הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּחָבִיּוֹת**
30 **סְתוּמוֹת[74]; אֲבָל בִּפְתוּחוֹת, אֲפִלּוּ לֹא שָׁהָה, מֵאַחַר**
31 **שֶׁהוֹדִיעָן שֶׁהוּא מַפְלִיג - הַיַּיִן אָסוּר.**

69) אפילו בשתיה, שמתיירא הגוי לנגוע ביין, פן יכנס הישראל. 70) שהוא מתרחק. 71) במשנה: הלך לו בקפנדריא נכנס לעיר ורחץ. פירוש, הלך בדרך עקלתון קצרה. ורבינו לא הזכיר קפנדריא, ומשמע שאפילו הלך בדרך הרגילה מותר, וקפנדריא שאמרו במשנה לאו דוקא, ואין בזה כל ניגוד לדברי רבא שם: שהמדובר רק בבא בדרך עקלתון, כי דבריו נאמרו לענין טהרות הטעונות על החמור, והפועלים עמי הארץ ומטמאים בנגיעתם, אבל לעניין יין נסך לא צריכים דרך עקלתון. והטעם, כתב הכסף־משנה, שבטהרות בנגיעה בלבד כהרף עין נטמאות, מה־שאין־כן ביין אינו נאסר אלא־אם־כן יגע הגוי וישכשך, וחושש הוא שמא בינתיים יבוא הישראל ויראהו, ונוסף לכך, הרי כאן המדובר בחביות סתומות כמו שמסיים וצריך זמן מסוים כדי לפתוח ולסתום, ולכן מותר אפילו אם לא בא הישראל דרך עקלתון, ומותר בשתיה. והר"ן והרא"ש חולקים על רבינו, וסוברים שגם ביין נסך רק בדרך עקלתון מותר בשתיה. 72) החבית. 73) יעשה מגופה חדשה.
74) בסוף המשנה: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות. משמע שעל כל הבבות מוסבים הדברים.

32 **יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהִנִּיחַ**
33 **יַיִן פָּתוּחַ עַל הַשֻּׁלְחָן וְיַיִן פָּתוּחַ עַל הַדּוֹלְפְּקִי[75] וְיָצָא**
34 **- שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן אָסוּר[76], וְשֶׁעַל הַדּוֹלְפְּקִי מֻתָּר. וְאִם**
35 **אָמַר לוֹ: מְזֹג וּשְׁתֵה[77] - כָּל הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּיִת**
36 **אָסוּר.**

75) כגירסת הערוך. ופירושו, כלי עץ שמניח בו כלי יין.
76) שמתיירא הגוי לנגוע בו, פן יכנס הישראל. 77) הואיל שחיזק את ידיו ברשות במקצת, סומך דעתו ונוגע בכל היין.

37 **יט. הָיָה שׁוֹתֶה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78], וְשָׁמַע קוֹל**
38 **תְּפִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצָא - אַף הַיַּיִן הַפָּתוּחַ מֻתָּר.**
39 **שֶׁהַנָּכְרִי אוֹמֵר: עַתָּה יִזְכֹּר הַיַּיִן וְיָבוֹא בִּמְהֵרָה,**

וְיִמְצָא אוֹתִי נוֹגֵעַ בְּיֵינוֹ, וּלְפִי זֶה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ, וְאֵין נֶאֱסָר אֶלָּא מַה שֶּׁלְּפָנָיו בִּלְבַד[79].

78) שם ע. מעשה שהיה, והתיר רבא. 79) ומה שלפניו אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שעל השולחן אסור.

כ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ דָרִין בְּחָצֵר אַחַת[80], וְיָצְאוּ שְׁנֵיהֶם[81] בְּבֶהָלָה לִרְאוֹת חָתָן אוֹ הֶסְפֵּד, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְסָגַר הַפֶּתַח[82], וְאַחַר כָּךְ יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּהֶתֵּרוֹ[83]; שֶׁלֹּא סָגַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁכְּבָר נִכְנַס הַיִּשְׂרְאֵלִי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִשְׁאַר אָדָם בַּחוּץ, וְכִמְדֻמֶּה לוֹ שֶׁהוּא קִדְּמוֹ[84].

80) שם, מעשה שהיה. 81) ולא סגר הישראל את ביתו. 82) של החצר. 83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בבהלה, ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמא נכנס הגוי לביתו של ישראל ונגע ביינו, מכיון שסגר את הפתח בפניו. 84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם, ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת רש"י שעליונה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל רואהו מלמעלה.

כא. יַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּבַיִת אֶחָד[85], וְהָיוּ חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת[86], וְנִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לַבַּיִת וְנָעַל הַדֶּלֶת בַּעֲדוֹ - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן[87]. וְאִם יֵשׁ חַלּוֹן[88] בַּדֶּלֶת שֶׁמִּסְתַּכֵּל מִמֶּנּוּ הָעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַפֶּתַח וְרוֹאֶה כְּנֶגְדּוֹ - כָּל הֶחָבִיּוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מֻתָּרוֹת, וְשֶׁמִּן הַצְּדָדִין אֲסוּרוֹת; שֶׁחֲרֵי מְפַחֵד מִן הָרוֹאֶה אוֹתוֹ.

85) שם בגמרא שלפנינו הגירסא: ההוא ביתא דיתיב ביה חמרא דישראל, על גוי. אולם רבינו גורס "דיתיב ביה חמרא דישראל וגוי", וכן היא גירסת הרי"ף והרשב"א. 86) אבל בסתומות אינו אסור אלא אם שהה כשיעור שיפתח ויגוף ותיבש, כמו בהלכה יז. 87) שהרי אין הגוי מפחד שמא יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך. 88) שם. שהרי מפחד - נימוק להיתרן של החביות שכנגד החלון.

כב. וְכֵן אִם שָׁאַג אַרְיֵה[89] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וּבָרַח הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִחְבָּא בֵּין הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁהוּא אוֹמֵר: שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר נֶחְבָּא כָּאן, וְהוּא רוֹאֶה אוֹתִי כְּשֶׁאֲגַע.

89) שם, מעשה שהיה.

כג. אוֹצָר שֶׁל יַיִן[90] שֶׁהָיוּ חֲבִיּוֹתָיו פְּתוּחוֹת, וְיֵשׁ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֲבִיּוֹת אֲחֵרוֹת בְּאוֹתוֹ הַפֶּנְדָּק[91], וְנִמְצָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹמֵד בֵּין חֲבִיּוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּתוּחוֹת: אִם נִבְהַל כְּשֶׁנִּמְצָא וְנִתְפַּשׂ עָלָיו כְּגַנָּב[92] - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, שֶׁמִּפַּחְדּוֹ וְיִרְאָתוֹ אֵין לוֹ פְּנַאי לְנַסֵּךְ; וְאִם לֹא נִתְפַּשׂ כְּגַנָּב, אֶלָּא חֲרֵי הוּא בּוֹטֵחַ שָׁם - הַיַּיִן אָסוּר. וְתִינוֹק הַנִּמְצָא בֵּין הֶחָבִיּוֹת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[93] - כָּל הַיַּיִן מֻתָּר[94].

90) שם, מעשה שהיה. גם כאן הגירסא בגמרות שלפנינו: מחמרא דישראל. ורבינו גורס: דישראל ודגוי. 91) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות, היינו פינות להעמיד בהן יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. 92) והסימן שנבהל כשנמצא, ואף־על־פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. 93) בין שנתפס כגנב, בין שלא נתפס כגנב. 94) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר היין אלא בשתיה (ראה למעלה פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לו, מותר אפילו בשתיה, דכיון שאין לו דעת לנסך, אינו טורח ליגע ביין. והראב"ד בהשגתו סובר שרק שנתפס כגנב מותר, ואם לא נתפס כגנב אפילו בתינוק אסור.

כד. גְּדוּד שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה דֶּרֶךְ שָׁלוֹם[95] - כָּל הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת שֶׁבַּחֲנֻיּוֹת[96] אֲסוּרוֹת, וּסְתוּמוֹת מֻתָּרוֹת[97]. וּבִשְׁעַת מִלְחָמָה, אִם פָּשַׁט הַגְּדוּד בַּמְּדִינָה וְעָבַר - אֵלּוּ וָאֵלּוּ[98] מֻתָּרוֹת, שֶׁאֵין פְּנַאי לְנַסֵּךְ[99].

95) במשנה: בשעת שלום. 96) משמע מלשון רבינו, שהחביות הפתוחות שבבתים מותרות. 97) שאילו פתחון לא טרחו לסתמן, שאין אימת אדם עליהם. ודוקא סתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ אסורות, מפני שבני אדם רגילים להחזיר את הפקק למקומו, ואין בזה כל טורח. ולפיכך אע"פ שהחביות סתומות, אפשר שפתחון ונגעו ביין וחזרו ופקקון. 98) בין סתומות בין פתוחות. 99) ודוקא פתוחות מתחילתן, אבל סתומות שנפתחו - חוששים להן ואסורות, שהרי אנו רואים שהיה להם פנאי לפתוח.

כה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן: אִם יֵשׁ לוֹ מִלְוָה עַל אוֹתוֹ הַיַּיִן[100] - חֲרֵי זֶה אָסוּר[101]; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בּוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמְנַסֵּךְ; וְאִם אֵין לוֹ עָלָיו מִלְוָה - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[102].

100) במשנה כתוב: "אם יש לו עליו מלוה". ושמואל שם בגמרא אומר: והוא שיש לו מלוה על אותו יין, ופירש רש"י, שהישראל שיעבד לו על אותו היין לגבות ממנו, ולפיכך סומך דעתו ונוגע בו ואינו מתיירא. אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין, אף־על־פי שיש לו מלוה על בעליו, מותר בשתיה שמפחד ואינו נוגע. 101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב. 102) אם נתפס עליו כגנב.

כו. זוֹנָה עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בִּמְסִבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁאֵימָתָן עָלֶיהָ וְלֹא תִּגַּע[103]. אֲבָל זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית בִּמְסִבַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵינָהּ שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּכֵלֶיהָ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ[104].

103) בגמרא נותן טעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה־זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. 104) כלומר,

שלא ברשותה ואינם מתייראים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגררת אחריהם. ופירש רש"י שהיא אינה מוחה בהם כשמנסכים את היין.

כז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא בְּבֵית הַגַּת[105]: אִם יֵשׁ שָׁם לַחְלוּחִית יַיִן כְּדֵי לִבְלֹל הַכַּף[106] עַד שֶׁתִּבְלֹל הַכַּף לְכַף שְׁנִיָּה - צָרִיךְ לְהָדִיחַ כָּל בֵּית הַגַּת וְיַנִּגֵּב[107]; וְאִם לַאו - מֵדִיחַ בִּלְבַד. וְזוֹ הַרְחָקָה יְתֵרָה[108].

105) שאין בו יין, שם ס: 106) להרטיב את כף היד. בגמרא: טופח על־מנת להטפיח. 107) במים ואפר. ראה למעלה פרק יא, הלכה כ. 108) מפני שאם אין טופח על־מנת להטפיח לא נחשב יין כלל ולמה צריך הדחה, אלא משום הרחקה יתרה.

כח. חָבִית שֶׁצָּפָה בְּנָהָר: אִם נִמְצֵאת כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל - מֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה[109]; כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה.

109) כרב, נגד דעת שמואל, בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. (בגמרא שם אמרו, שרב התיר רק במקרה שהספינות הבאות ממקומות רחוקים קשה להן להגיע למקום שנמצאה החבית (מפני מכשולות שבדרך - בלשון הגמרא: "דאיכא עקולי ופשורי") אבל כשאין עיכובים, הולכים אחר רוב הסביבות, כר' חנינא שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. וראה לחם־משנה שתמה, למה סתם רבינו ולא חילק בין יש עקולי ופשורי או אין).

כט. מָקוֹם שֶׁהָיוּ רֹב מוֹכְרֵי הַיַּיִן בּוֹ יִשְׂרְאֵלִים[110], וְנִמְצְאוּ בּוֹ כֵּלִים גְּדוֹלִים מְלֵאִים יַיִן, וְהֵם כֵּלִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמּוֹכְרִין לְבַדָּם לִכְנֹס בָּהֶם הַיַּיִן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[111]. חָבִית שֶׁפְּתָחוּהָ גַּנָּבִים: אִם רֹב גַּנְּבֵי הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[112]; וְאִם לַאו - אָסוּר.

110) שם: רוב שפוכאי ישראל. 111) הקנקנים והיין. (אף־על־פי שרוב תושבי העיר הם גוים, הולכים רוב המוכרים, משום שרק מוכרים משתמשים בכלים כאלה, ורוב המוכרים הם ישראלים. ובשתיה אסור, מפני שרוב התושבים הם גויים. דין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, וגם שם התיר בהנאה בלבד ולא בשתיה, מפני רוב הסביבות שתושביהן גויים. וראה כסף־משנה שצידד לפרש, שרבינו התיר את הקנקנים בלבד ולא את היין. ונראה שאין כן דעת הלחם־משנה והרדב"ז). 112) (קשה למצוא את הסברא המבדילה בין דין זה לדין שלמעלה ושבהלכה כח, למה שם אסר בשתיה וכאן התיר, ולא חילק בין רוב תושבי העיר ישראלים ובין רוב גויים).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר השוכר בית בחצרו של גוי ומלאה יין; גוי ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה למוכרו לישראל; אם היה היין ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים; חותם בתוך חותם באיסור תורה, וחותם אחד באיסור דרבנן; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין בהם איסור נחסוך כלל; ודין דבר שהוא בהנייה ועבר ומכרו; גר וגוי שירשו את אביהם גוי; המוכר יינו לגוי ומודד לו בכליו או בכלי הגוי; גוי שנגע ביינו של ישראל לאונסו.

א. הַלּוֹקֵחַ בַּיִת[2] אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּיִת בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִלְּאָהוּ יַיִן: אִם הָיָה הַיִּשְׂרְאֵלִי דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ[3] - הַיַּיִן מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְפֻחָד תָּמִיד וְאוֹמֵר: עַתָּה יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ פִּתְאֹם וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם הָיָה דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיִּסְגֹּר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה הַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיָדוֹ[4]. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְזַיֵּף[5] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְתֵּחַ הַבַּיִת.

2) עבודה זרה סא, א. 3) בברייתא שם: ואף־על־גב שאין מפתח וחותם בידו. 4) מפתח וחותם הם שני סימנים, והרי זה כחותם בתוך חותם (ר"ן). ועיין לקמן בה"ח וב'לחם משנה' שם, ה"ט. 5) כיון שהיין של ישראל, מתיירא הוא לזייף שמא ירגיש בו הישראל הדר בחצר אחרת. פסק כרבי מאיר שם: ואע"פ שחכמים חולקים עליו שם לפי מה שפירשו בגמרא דבריהם, ורבינו דרכו לפסוק כחכמים נגד רבי מאיר, אבל כאן הוא מסתמך על הסוגיא שם דף לא, א - שממנה יש ללמוד שחכמים מתירים ביין של ישראל כשמפתח וחותם ביד ישראל (לחם־משנה).

ב. יָצָא וְלֹא סָגַר הַפֶּתַח, אוֹ שֶׁסָּגַר וְהִנִּיחַ הַמַּפְתֵּחַ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[6]; שֶׁמָּא נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִסַּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שָׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: אֶחֹז לִי מַפְתֵּחַ זֶה עַד שֶׁאָבוֹא - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת, אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ[7].

6) ובהנאה מותר מן הספק, דַּיֵּינוּ שנאסור בשתיה עד שנדע שוודאי נגע (רדב"ז). בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, היינו כשהישראל גר בחצר אחרת. 7) אבל לא שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד ליכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב, שם ע, ב - מעשה שהיה. וסובר רבינו שהתירו בשתיה רק כשאמר לגוי בפירוש אחוז לי מפתח זה, אבל כשמסר לו סתם את המפתח - אין הגוי מפחד להכנס לבית, משום שהישראל מסר לו שמירת הבית. [וה'כסף משנה' כתב, שהמדובר בבית של גוי המושכר לישראל, ומכיון שיש לו קצת שייכות בבית, וגם נמסר לו המפתח -אינו מפחד להכנס, אבל כשהבית של ישראל מותר בשתיה אפילו אם לא אמר כלום לגוי בשעת מסירת המפתח].

ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׂכַר יִשְׂרָאֵל[8] לִדְרֹךְ לוֹ יֵינוֹ בְּטָהֳרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקָּחוּהוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הַיַּיִן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[9]: אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁשּׁוֹמֵר הַיַּיִן דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר[10] - הַיַּיִן מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ[11] וְהַשּׁוֹמֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא; וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת[12] - הַיַּיִן אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיַד יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַיַּיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבִרְשׁוּתוֹ, אֵינוֹ

מְפַחֵד לְזַיֵּף[13] וּלְהִכָּנֵס לַבַּיִת, וְיֹאמַר: וִיהִי מָה, אִם יֵדְעוּ בוֹ - לֹא יִקְחוּ מִמֶּנִּי[14].

8) משנה וברייתא שם סא, א. 9) אפילו בביתו של גוי (רדב"ז). 10) הרי הוא כשומר קבוע, שדי ביוצא ונכנס (רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה המטהר). רבינו סובר ששני התנאים מעכבים, היינו א. ישראל יוצא ונכנס. ב. הישראל דר באותה חצר. 11) כרבי יוחנן שם שאמר: אע"פ שאין מפתח וחותם בידו. 12) אינו שומר קבוע, ומשום כך לא מועיל יוצא ונכנס (לחם־משנה). והבדל זה בין שומר קבוע לאינו קבוע, אנו לומדים מלשון המשנה שם על־פי הגירסא בספרי המשניות: "עד שיושיב שומר", ולא כגירסתנו במשנה שבגמרא "עד שישב ומשמר", והיינו שיהיה שומר ממונה וקבוע. ודעת הראב"ד שאם ישראל יוצא ונכנס, היין מותר בשתיה אפילו אם הוא דר בחצר אחרת. 13) להתקין מפתח אחר. 14) ולא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

ד. אֲפִלּוּ כָּתַב הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[15] לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת[16] לִמְכֹּר לוֹ בָּהֶן יַיִן, הוֹאִיל וְאֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - הֲרֵי הוּא שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָסוּר[17], אֶלָּא אִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר שָׁם בֶּחָצֵר. וְאֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תָּמִיד, אֶלָּא נִכְנָס וְיוֹצֵא[18], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[19]. בֵּין בִּרְשׁוּת בַּעַל הַיַּיִן בֵּין בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחֵר[20].

15) משנה, שם. 16) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון (רש"י). 17) משמע, אפילו אם מפתח וחותם ביד ישראל. והטעם, כיון שיש לו מלוה על אותו היין, אינו מתיירא הגוי לנגוע בו, שהרי יש לו שייכות בו, כמו שנתבאר למעלה בפי"ב הכ"ה. 18) כמו שביארנו למעלה, שצריך שני דברים, גם דר בחצר וגם יוצא ונכנס, ואם לאו - אסור. 19) בהלכה הקודמת. 20) גמרא שם: מפני שחוששים לגומלים, ואין גוי אחד מתיירא מפני גוי חבירו, כי הפעם הוא אינו מפריע לנפקד, ובפעם אחרת כשיופקד בידו יין של אותו הנפקד - לא יפריע לו לנסך.

ה. הָיָה יַיִן זֶה הַטָּהוֹר[21] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּבֵית הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשָׁבִים - מֻתָּר; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22].

21) במשנה שם. ומותר אפילו כשאין מפתח וחותם ביד ישראל, וגם לא כתב לו התקבלתי (לחם־משנה). 22) ולפיכך הוא מתיירא פן יראוהו ישראל העוברים ושבים ויתפס כגנב. ורש"י פירש אחרת, ראה שם. אבל כשנכנס לרשותו, נתבאר כבר בה"ג שאינו מפחד פן ייאסר יינו.

ו. וְאַשְׁפָּה וְחַלּוֹן[23] וָדֶקֶל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ פֵּרוֹת[24] - הֲרֵי אֵלּוּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים: וְחָבִית יַיִן שָׁם[25] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא שָׁם - אֵינוֹ אוֹסְרָהּ; וּבֵית הַפָּתוּחַ לְשָׁם - הֲרֵי הוּא כְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

23) מימרא של רב יוסף, שם. גם בהלכה זו מדובר כשהיין לא נכנס עדיין לרשותו של הגוי. 24) בגמרא שם: "פסיק רישיה". 25) רבינו מפרש, מה שאמרו בגמרא: "אשפה חלון ודקל", היינו בין כשהיין נמצא שם, ובין אם מקומו של היין פתוח להם. בשני המקרים האלה, דינם כמו בהלכה הקודמת.

ז. חָצֵר הַחֲלוּקָה[26] בִּמְסִיפִיס[27], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּצַד זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אַחֵר; וְכֵן שְׁנֵי גַּגִּין, שֶׁהָיָה גַּג יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה[28], אוֹ שֶׁהָיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן מְסִיפִיס[29]; אַף עַל פִּי שֶׁיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַגַּעַת לְחֵלֶק יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ[30] וְלֹא מִשּׁוּם טְהָרוֹת[31].

26) שם ע, ב. 27) מחיצה נמוכה (רש"י שם). וה'ערוך' פירש בשם גאון, כותל שיש בו חלונות (כסף־משנה). 28) ואע"פ שהגוי אינו מפחד כל־כך להושיט ידו ולנגוע ביין מפני שיוכל להתנצל בטענה שכוונתו היתה להתמודד או למדוד הגובה - היין מותר, וכל־שכן כשגג גוי למעלה ושל ישראל למטה (ב"ח יו"ד סי' קכט). 29) בברייתא שם לא נזכר מסיפיס גבי שני גגים, אלא גבי חצר שחלקו. וסובר רבינו שגם בשני גגים הסמוכים זה לזה, הדין כך. [וב'בית יוסף' יו"ד סי' קכט, פירש שגם בגג גוי למעלה ושל ישראל למטה, מותר רק כשיש מחיצה, וכן פסק באותו סי' סט"ז ב'שולחן ערוך']. 30) מפני שנתפס עליו כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. 31) פסק כרבנן שם החולקים על רבי שמעון בן גמליאל (ראה כסף־משנה ולחם־משנה).

ח. מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיד יֵינוֹ בִּכְלִי סָתוּם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין[32]. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם[33]. כֵּיצַד? סָתַם הֶחָבִית בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְהֻדָּק, כְּדֶרֶךְ שֶׁסּוֹתְמִין כָּל אָדָם, וְטָח בְּטִיט - הֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד[34]; הָיָה כְּלִי מְהֻדָּק וְטָח עָלָיו מִלְּמַעְלָה - הֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְכֵן אִם צָר פִּי הַנּוֹד - הֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד; הָפַךְ פִּי הַנּוֹד לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו - הֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְכֵן כָּל שִׁנּוּי[35] שֶׁמְּשַׁנֶּה מִדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל אָדָם - הֲרֵי הֵן כְּחוֹתָם אֶחָד, וְהַטִּיחָה אוֹ הַקְּשִׁירָה - חוֹתָם שֵׁנִי.

32) שם לא, א. מחלוקת של רבי אליעזר ורבנן. וכתב הר"ן שם שנראה שרבינו גורס בברייתא "מפתח וחותם בידו", שהם שני סימנים, כמו שנתבאר למעלה בה"א בשם הר"ן. וכן היא גם גירסת ה'תוספות' שם ד"ה ותרוויהו. ופסק רבינו כרבי אליעזר, משום שבגמרא שם אמרו: הלכה כרבי אליעזר. 33) שם, כרבי יוחנן. 34) שם. 35) שהגוי לא יטרח לזייף כל־כך.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּחוֹתָם אֶחָד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית[36].

36) שאם לא כן, אין הגוי מפחד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה (גמרא שם). אבל אסור בשתיה, כי רבי אליעזר מתיר בשתיה רק כשיש בו שני סימנים, היינו חותם בתוך חותם.

י. יַיִן מְבֻשָּׁל וְהַשֵּׁכָר, אוֹ יַיִן שֶׁעֵרְבוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים[37], כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֹמֶץ[38] וְהַגְּבִינָה[39] וְהֶחָלָב וְכָל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִפְקִידוּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת, אֶלָּא חוֹתָם אֶחָד בִּלְבַד דַּיּוֹ[40]. אֲבָל הַיַּיִן[41] וְהַבָּשָׂר וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן[42] שֶׁהִפְקִידָן בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - צְרִיכִין שְׁנֵי חוֹתָמוֹת[43].

37) שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה פי"א ה"ט-י. 38) למעלה שם. 39) למעלה פ"ג. 40) גמרא שם לט, ב. כדי לנסך, טורח ומזייף חותם אחד, אבל כדי להחליף לא יטרח, ולפיכך חותם אחד מועיל ביין מבושל וחומץ יין, אבל יין הראוי לניסוך טרח ומזייף ומנסך. וברשב"א, הובא ב'טור', מרחיב הדברים ומבאר: כל דבר שאם הוחלף יש בו איסור תורה, כגון בשר שאם הוחלף בבשר נבילה, ודג שהוחלף בדג טמא, ודאי צריך שני חותמות. אבל דבר שאם הוחלף אין בו אלא איסור מדברי סופרים, כגון גבינה שהוחלפה בגבינת גוי, וכן בחומץ שהוחלף בחומץ של גוי שהיה יין מתחילתו האסור משום סתם יינם, אין חוששים לחלוף בחותם אחד שלא יטרח הגוי בזה (לחם־משנה). 41) אע"פ שסתם יינם אינו אסור אלא מדברי סופרים, החמירו בו כמו בשל תורה, משום שחביב על הגוי ניסוך, וטורח ומזייף בחותם אחד (כסף־משנה). 42) ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. 43) כמו שביארנו, שאלה הם איסורי תורה, וחוששים שמא יחליף.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּיַיִן שֶׁלָּנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֵתֶר בַּהֲנָיָה מִפְּנֵי צַד נְגִיעָה[44] שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - כְּשֶׁהָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים; אֲבָל אִם הָיָה אִסּוּרוֹ בִּגְלַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּגוֹן יִשְׁמְעֵאלִי[45] שֶׁנָּגַע בְּיַיִן שֶׁלָּנוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אוֹ שֶׁטִּפַּח עַל פִּי הַחֶבִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[46]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה, וכן תינוק גוי שנגע ביין, פי"א ה"ה, ופי"ב ה"ה; חבית שנסדקה וקדם הגוי וחבקה, שם ה"ח, וכדומה. 45) רבינו גילה בכמה מקומות, ולמעלה בפי"א ה"ז, שמאמיני דת מוחמד, אינם עובדי עבודה־זרה. 46) שאין כאן איסור של חתנות מפני שהיין הוא של ישראל, והנגיעה אינה אוסרת מכיון שאינו עובד עבודה־זרה.

יב. אֲבָל הַמַּפְקִיד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשָׁב[47], אוֹ שֶׁשִּׁלְּחוֹ עִמּוֹ וְהִפְלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פָּתוּחַ בַּחֲצַר גֵּר תּוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[48]. שֶׁכָּל חֲשָׁשׁ שֶׁל חִלּוּף וְזִיּוּף - יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שָׁוִים בּוֹ. הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַיַּיִן בִּרְשׁוּתָן[49], נֶאֱסַר בִּשְׁתִיָּה עַל כָּל פָּנִים.

47) שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפי"א ה"ז. 48) שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. 49) יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אִסּוּר נִסּוּךְ כְּלָל, וְאָסְרוּ אוֹתָם חֲכָמִים כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הַנִּסּוּךְ[50]. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יִמְזֹג[51] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא יָבוֹא לָצוּק הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם. וְלֹא יוֹלִיךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[52] עֲנָבִים לַגַּת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִדְרֹךְ אוֹ לִגַּע. וְלֹא יְסַיַּע לְיִשְׂרָאֵל[53] בְּשָׁעָה שֶׁמַּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי, שֶׁמָּא יַנִּיחַ הַכְּלִי בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִכֹּחוֹ. וְאִם סִיַּע אוֹ מָזַג הַמַּיִם אוֹ הֵבִיא עֲנָבִים - מֻתָּר[54].

50) משום הרחקת עבירה. 51) שם נח, ב. משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. 52) שם נט, א. 53) שם עב, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ג. 54) דעת רבינו שאסור רק לכתחילה משום הרחקת עבירה, ובדיעבד מותר. ושיטת רש"י שם נח, ב - שיין שמזגו גוי, אסור בשתיה ובהנאה מותר. וב'תוספות' שם ד"ה שמסכו, כתבו שהיין אסור אף בהנאה. [בגמרא שם: אמר רבי יוחנן, יין שמגזו גוי אסור, משמע שגם בדיעבד אסור, ורבינו פסק שכל מה שאסרו משום לך לך אמרינן נזירא וכו' מותר בדיעבד, ולמד זאת מדין הולכת ענבים לגת, שם נט, ב - שאסרו משום לך לך אמרין וכו', ואמרו שם בפירוש שבדיעבד מותר. וכן משמע גם בדין סיוע, שם עב, ב - שאם לא הניח הכלי ביד הגוי - מותר (כסף־משנה)].

יד. וְכֵן מֻתָּר שֶׁיִּרְיַחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[55] בְּחָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁלָּנוּ. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל[56] לְהָרִיחַ בְּחָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ, וְאֵין בָּזֶה שֵׁם אִסּוּר; שֶׁאֵין הָרֵיחַ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[57].

55) ולא נחשב כנגיעה, שם סו, ב. 56) כרבא, שם. 57) בגמרא שם: "ריחא לאו מילתא", ומפרש רבינו, שאין בו ממש. וזה נאמר רק בדברים שעיקרם אינם להריח, כמו יין וכדומה, אבל בדברים שעיקרם לריח, כגון מיני בושם - לא אמרו. ולפיכך פוסק רבינו בהל' מעילה סוף פ"ה, שהמריח בקטורת של הקדש, חייב אשם מעילות. ראה רש"י ו'תוספות' פסחים כו, א. ולמעלה בפ"ט הכ"ג, כתב רבינו: פת שאפאה עם הצלי, אסור לאכלה בחלב. והסתמך בזה על דעת רביה דרביה, הרי"ף, שאפילו רבא מודה בזה (כסף־משנה). וראה לחם־משנה כאן.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם עָבַר וּמְכָרוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ[59] וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[60]. וְהֶחְמִירוּ חֲכָמִים בִּסְתָם יֵינָם לִהְיוֹת דָּמָיו אֲסוּרִין כִּדְמֵי יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ[61], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיַיִן[62] - שְׂכָרוֹ אָסוּר[63].

58) בהל' אישות פ"ה ה"ב. 59) שאסורים בהנאה כעבודה־זרה. ראה הל' עבודה זרה ה"ב. 60) כולם אסורים בהנאה משום עבודה־זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו". ודרשו חז"ל: כל מה שאתה מהווה ממנו, הרי הוא כמוהו (קידושין נח:). 61) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו (לחם־משנה). 62) סתם יינם. 63) שקנסוהו חכמים, כמו בעושה יין נסך ששכרו אסור (עבודה זרה סב.).

טז. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו יַיִן, אוֹ שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהָבִיא בָּהּ יַיִן - שְׂכָרָן אָסוּר[64]. אִם מָעוֹת נָתְנוּ לוֹ - יוֹלִיכֵן לְיָם הַמֶּלַח[65]; וְאִם נָתְנוּ לוֹ בִּשְׂכָרוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת - הֲרֵי זֶה יִשְׂרֹף אוֹתָן וְיִקְבֹּר הָאֵפֶר[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בּוֹ.

64) אף־על־פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו (שם:). 65) ולא ישליכם במקום שאפשר לישראל למצוא אותם ולהיכשל בהנאתם. 66) אבל לקברם כמו שהם, אסור - פן ימצאם ישראל ויהנה מהם, שלא ידע שהם שכר עבודה־זרה ויבוא לידי תקלה (שם).

יז. שָׂכַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[67] חֲמוֹר לִרְכֹּב עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לָגִין שֶׁל יַיִן[68] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. שְׂכָרוֹ לְשַׁבֵּר כַּדֵּי יֵין נֶסֶךְ[69] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. וְתָבוֹא עָלָיו בְּרָכָה[70], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בִּתְפִלָּה.

67) משנה, שם. ביין נסך, והוא־הדין לסתם יינם. במשנה כתוב "שכר" סתם, והכוונה שהגוי שכר, וסגנונו של רבינו כאן קשה קצת, ואולי נפלה שגיאה קלה, וצריך להיות: השכיר לגוי או שכר הגוי, כלשון המשנה. 68) במשנה, שם: והניח לגינו עליו, ופירש ה'ערוך', וכן רש"י בשבת קלט, ב - כדים גדולים. 69) שינה ואמר יין נסך, ולא סתם יין כבבא ראשונה - לרבותא, שאפילו ביין נסך והישראל רוצה בקיומם של הכדים שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרו (ע' רש"י ע"ז סג:) - שכרו מותר, כמו שמסיים רבינו. 70) לשון הגמרא שם.

יח. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל שֵׂכָר בְּמֵאָה פְּרוּטוֹת, וְנִמְצָא אַחַת מֵהֶן יַיִן - שְׂכָרוֹ כֻּלּוֹ אָסוּר[71].

71) אפילו של תשעים ותשע חביות של היתר. ואין זה דומה לנתערבה חבית יין נסך ביין של היתר, שהדין הוא שיוליך חבית אחת מהן לים המלח והשאר מותרות, מפני ששם ההיתר היה מובדל מן האיסור בתחילה ואחר־כך נתערב, ולפיכך מותר למוכרו לגוי ויוותר לו על דמי יין נסך שבו, ונמצא שאינו נהנה מן האיסור כלל, אבל כאן שלא נתברר מעולם שכר ההיתר לבדו ולא נבדל מעולם שכר האיסור, שהרי מתחילה שכרו בשכירות אחת, מאה חביות במאה פרוטות, הרי כל פרוטה ופרוטה היא גם שכר של יין נסך, שהכל שכירות אחת היא ('מגדל עוז' בשם רבותינו הראשונים).

יט. אָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי חָבִית בִּפְרוּטָה חָבִית בִּפְרוּטָה[72], וְהֶעֱבִיר, וְנִמְצָא בֵּינֵיהֶן חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - שְׂכַר חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן אָסוּר, וּשְׁאָר שְׂכָרוֹ מֻתָּר.

72) שם סה, א.

כ. אֲמָנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלַח לָהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים חָבִית שֶׁל יַיִן בִּשְׂכָרָן - מֻתָּר שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ[73]: תֵּן לָנוּ אֶת דָּמֶיהָ. וְאִם מִשֶּׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתָן - אָסוּר[74].

73) שהאומנים לא קנו את היין, והגוי חייב להם מעות, ולפיכך המעות שיתן להם אינם חליפים של יין ששלח להם (משנה, שם עא.). 74) כיון שהיין נכנס כבר לרשות האומנין, קיבלוהו בשכרם. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף חליפי יין נסך ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה[75] בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָנֶה, הָלַךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָכַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְיַיִן נֶסֶךְ וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[76]. וְאִם אָמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר: הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ יַיִן נֶסֶךְ שֶׁיֵּשׁ לִי וְאָבִיא לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סְתָם יֵינוֹ[77], וּמָכַר וְהֵבִיא לוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

75) שם סד, א. 76) מימרא של רב נחמן: דמי עבודה־זרה ביד גוי מותרים. 77) גם בסתם יינם אסור כשרוצה בקיומו.

כב. וְכֵן גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78] שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין וּבָאוּ לַחֲלֹק - אֵין הַגֵּר יָכוֹל לוֹמַר לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת; שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמָן כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל כְּנֶגְדָּן. אֲבָל גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[79] שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עוֹבֵד כּוֹכָבִים - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן. קֹל הוּא שֶׁהֵקֵלוּ בִּירֻשַּׁת הַגֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לְסוֹרוֹ. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר - אָסוּר[80].

78) שם סד, ב. 79) שם. 80) שזהו חילופי עבודה־זרה ממש, ולא הקילו כל־כך אפילו בגר. [בגמרא שם הקדימו דין ירושה לדין שותפות, ורבינו החליף את הסדר, כדי להשלים את רשימת האסורים, ואחריה הוא מביא רק דין של היתר].

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר יֵינוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[81]: פָּסַק[82] עַד שֶׁלֹּא מָדַד לוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין. שֶׁמִּשֶּׁפָּסַק סָמְכָה דַעְתּוֹ[83], וּמִשֶּׁמָּשַׁךְ קָנָה[84], וְיַיִן נֶסֶךְ אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ. נִמְצָא בִּשְׁעַת מְכִירָה[85] הָיָה מֻתָּר[86]. מָדַד לוֹ[87] עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים - דָּמָיו אֲסוּרִין. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[88] אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ, וְנִמְצָא כְּשֶׁנָּגַע עַדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ לִקַּח, וְנֶאֱסַר הַיַּיִן בִּנְגִיעָתוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר סְתָם יֵינָם.

81) משנה, שם עא, א. 82) קבע מחיר היין. 83) לקנות,

כיון שיודע מחירו. 84) והכסף נשאר בהלואה אצל הגוי, שגוי קונה במשיכה. וכן כתב הרב המגיד בדעת רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה. 85) בשעה שנגמר הקנין. 86) והדמים אינם חליפי יין נסך. 87) ונתן לגוי, ומשכו לפני שפסק דמיו. 88) שמא יבקש ממנו דמים מרובים ויבטל את הקניה.

כד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּדַד הַיִּשְׂרְאֵלִי לְכֵלָיו; אֲבָל אִם מָדַד לִכְלֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[89] אוֹ לִכְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[90] - צָרִיךְ לִקַּח אֶת הַדָּמִים[91] וְאַחַר כָּךְ יִמְדֹּד. וְאִם מָדַד וְלֹא לָקַח דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק - דָּמָיו אֲסוּרִים; שֶׁמִּשֶּׁיַּגִּיעַ לַכְּלֵי נֶאֱסָר[92] כִּסְתָּם יֵינָם.

89) שהיה בו קצת יין שלו, ונאסר היין בנפילתו לכלי קודם שקנהו הגוי, שהרי עוד לא משך. וכשלוקח הדמים, דמי יין אסור הוא לוקח. 90) שאוחזו באויר ומתנדנד הכלי, ואוסר היין בנדנודו שהוא כנגיעה, כמו שנתבאר בפי"ב ה"ג (כסף־משנה). 91) והגוי קונה את היין בכסף והיין נעשה שלו מיד, וסובר רבינו שגוי קונה בין במשיכה ובין בכסף, כמ"ש הרב המגיד פ"א מהל' זכיה ומתנה (כסף־משנה). שאם לא כן, הרי הדמים שבידי ישראל עודם קנינו של הגוי, וכשנגע ביין ואסרו, נעשו הדמים שביד ישראל דמי יין נסך למפרע כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שקילו. 92) משום ניצוק חיבור, כמבואר בפי"ב הי"ב. ורבינו לשיטתו הולך, שניצוק אפילו בסתם יינם אסור בהנאה.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֲנֻנִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים[93], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: לֵךְ וּשְׁתֵה וֶאֱכֹל מִן הַחֲנֻנִי וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ יַיִן נֶסֶךְ וְהִשְׁקָהוּ[94]. וּכְנֶגֶד זֶה בִּשְׁבִיעִית[95] - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֲנֻנִי יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ[96], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי: לֵךְ וֶאֱכֹל וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ. וְאִם אָכַל הַפּוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר - אָסוּר[97].

93) שם סג, ב - כשהקדים לו דינר. כיון שנתן לחנוני מעות קודם ששלח את הפועל אליו, הרי הוא כאילו קנה מהחנוני מה שיתן לפועל, ונמצא שהפועל אוכל משל בעל־הבית. 94) ופורע חוב מזונותיו מיין נסך. 95) שנמצא בעל־הבית פורע חוב מזונות הפועל מפירות שביעית שקנה מן החנוני. 96) וחשוד על המעשרות. 97) כלומר, שאסור לבעל־הבית לעשות כן. ולשון רבינו כאן אינו ברור.

כו. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ בְּדִינָר זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ עָלַי מִן הַחֲנֻנִי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד שִׁעְבּוּדוֹ[98] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר.

98) שלא שעבד לחנוני מעות מסוימות, ולפיכך לא קנה בעל־הבית מה שיתן החנוני לפועל, ונמצא שהפועל אינו אוכל משל בעל־הבית, כפי פירושו של רב פפא שם.

כז. מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְחַלֵּק[99] יֵינוֹ לָעָם וְלוֹקֵחַ מֵהֶן דָּמָיו כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה - אַל יֹאמַר אָדָם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז וְהַכְּנֵס תַּחְתַּי בְּאוֹצַר הַמֶּלֶךְ[100], כְּדֵי שֶׁיִּקַּח הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַיַּיִן[101] שֶׁכָּתְבוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּמִים לַמֶּלֶךְ. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז וּמַלְּטֵנִי מִן הָאוֹצָר[102].

99) כן מפרש רבינו הברייתא שם עא, א. והסוגיא שם. 100) גירסת רבינו בגמרא: אצר באל"ף, אבל בגירסתנו: עוצר בעי"ן. ופירושו, שוטר. וראה רש"י שם. 101) שנמצא שהישראל מוכר לגוי את יינו שצריך לקבל מאת המלך (רדב"ז). 102) שהרי הישראל חייב לאוצר מעות, והגוי פוטרו מחיוב זה, ואין הישראל מוכר לו יין, והגוי מקבל את היין לא בשליחותו, מה־שאין־כן באומר לו הכנס במקומי.

כח. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּיֵינוֹ[103] שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאָנְסוֹ - מֻתָּר לִמְכֹּר[104] אוֹתוֹ יַיִן לְאוֹתוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֲסָרוֹ לְבַדּוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּוֵּן[105] זֶה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְהַזִּיקוֹ וְלֶאֱסֹר יֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁשְּׁבָרוֹ אוֹ שְׂרָפוֹ[106] שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם; וְנִמְצְאוּ הַדָּמִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַהֶזֵּק[107], וְלֹא דְּמֵי הַמְּכִירָה.

103) שם נט, ב. 104) [בגמרא שם, לא אמרו "מותר למכור", אלא: שרי ליה למשקל דמיה (פירוש: מותר לו לבעל היין לקבל דמיו מהגוי), מאי טעמא? מיקלא קלייה (שרפו), וקשה להבין למה נקט רבינו לשון זה, הלא טעם ההיתר הוא מפני שאין כאן מכירה אלא גביית דמי הזיקו]. 105) ואם נגע שלא בכוונה להזיק, אינו חייב לשלם לו, מפני שזה היזק שאינו ניכר. כלומר, לא נשתנה היין כלל על־ידי מעשיו, ורבינו פוסק בפ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג, שהיזק שאינו ניכר בשגגה או באונס - פטור. 106) בגמרא: מקלא קלייה. 107) ודמי יין כשר נוטל (רש"י שם).

יום ד' ט"ז טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברה שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

א. כָּל אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שִׁעוּרָן[2] בִּכְזַיִת בֵּינוֹנִי, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת בֵּין לְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַמְחַיֵּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל מַאֲכָל - לוֹקֶה[4].

2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. 3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בבן סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. 4) אם התרו בו למלקות.

ב. וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשִּׁעוּרִין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵם. וְאָסוּר מִן הַתּוֹרָה[5] לֶאֱכֹל כָּל שֶׁהוּא מִדָּבָר הָאָסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה[6] אֶלָּא עַל כְּזַיִת. וְאִם אָכַל כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].

5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. 6) מן התורה. 7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

ג. כְּזַיִת שֶׁאָמַרְנוּ - חוּץ מִשֶּׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם; אֲבָל מַה שֶּׁבֵּין הַחֲנִיכַיִם[8] - מִצְטָרֵף לְמַה שֶּׁבָּלַע, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ[9] מִכְּזַיִת. אֲפִלּוּ אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְהֶקִיאוֹ, וְחָזַר וְאָכַל אוֹתוֹ[10] חֲצִי זַיִת עַצְמוֹ שֶׁהֵקִיא - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא עַל הֲנָאַת הַגָּרוֹן בְּכַזַּיִת מִדָּבָר הָאָסוּר.

8) המודבק בחכו ולא בלעו. 9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. 10) שטעם גרונו כזית שלם ביחד.

ד. כְּזַיִת חֵלֶב אוֹ נְבֵלָה אוֹ פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהִנִּיחוֹ בַּחַמָּה וְנִתְמַעֵט - הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר[11]. חָזַר וְהִנִּיחוֹ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּח[12] - חַיָּבִין עָלָיו[13] כָּרֵת[14] אוֹ מַלְקוּת[15]. הָיָה פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִבַּתְּחִלָּה, וְנִתְפַּח וְעָמַד עַל כְּזַיִת - אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[16].

11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות מכשיעור. 12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. 13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. 14) בחלב פיגול ונותר. 15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיגול, נותר וטמא. ואף על פי שבינתיים נתמעט שיעורן אין דיחוי אצל איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. 16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, חוּץ מִבְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר טְרֵפָה[17], וְאִסּוּרֵי נָזִיר שֶׁיִּתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָן. וַחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְבוּאָה[18] וּקְמָחִין שֶׁלָּהֶן וְהַבְּצָקוֹת שֶׁלָּהֶן - הַכֹּל מִצְטָרְפִים לְכַזַּיִת, בֵּין לְאִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח[19], בֵּין לְאִסּוּר חָדָשׁ[20] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, בֵּין לְאִסּוּרֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] וּתְרוּמוֹת.

17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. 18) חיטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. 19) שכולם מחמיצים. 20) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. 21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

ו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הַחַיָּב[22] בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִצְטָרֵף לְכַזַּיִת בְּטֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנִבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׂה וְנִבְלַת הַצְּבִי, שֶׁהֵן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].

22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. 23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

ז. הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְּדוֹלָה[24] מִדָּבָר אָסוּר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מַלְקוּת אוֹ כָּרֵת עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, אֶלָּא חִיּוּב אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה[25]. וְאִם הָיוּ הָעֵדִים מַתְרִים בּוֹ[26] בִּשְׁעַת אֲכִילָה עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת - חַיָּב עַל כָּל הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אַחַת וְלֹא הִפְסִיק.

24) כזיתים הרבה בלי הפסק. 25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבבא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. 26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

ח. הָאוֹכֵל כִּשְׁעוֹרָה אוֹ כְּחַרְדָּל מֵאֶחָד מִכָּל מַאֲכָלוֹת הָאֲסוּרִים, וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כְּחַרְדָּל, וְכֵן עַד שֶׁהִשְׁלִים כַּזַּיִת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - יִצְטָרֵף הַכֹּל, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת בְּבַת אַחַת; וְאִם שָׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא אָכַל כְּחַרְדָּל אַחַר כְּחַרְדָּל, הוֹאִיל וְלֹא הִשְׁלִים כְּזַיִת אֶלָּא בְּיָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס - אֵינָן מִצְטָרְפִין וּפָטוּר.

27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר' יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.

ט. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית שֶׁל סְתָם יֵינָם מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁהִמְּחָה אֶת הֶחָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מִן הַדָּם מְעַט מְעַט: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית - מִצְטָרְפִין, וְאִם לַאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

י. כָּל הָאֲכָלִין הָאֲסוּרִין[28] אֵינוֹ חַיָּב[29] עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן דֶּרֶךְ הֲנָאָה[30], חוּץ מִבָּשָׂר בְּחָלָב וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא אִסּוּר אֲכִילָתָן בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת, בִּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל[31] וּבִלְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ[32], לֶאֱסֹר אוֹתָן וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָיָה.

28) באכילה או בהנאה. 29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה. 30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה. 31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור אכילה. 32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

יא. כֵּיצַד[33]? הֲרֵי שֶׁהִמְּחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ כְּשֶׁהוּא חַם עַד שֶׁנִּכְוָה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב חַי; אוֹ שֶׁעֵרֵב דְּבָרִים מָרִים, כְּגוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה, לְתוֹךְ יַיִן נֶסֶךְ אוֹ לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל נְבֵלָה, וַאֲכָלָן כְּשֶׁהֵן מָרִין; אוֹ

שֶׁאָכַל אֹכֶל הָאָסוּר אַחַר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבָטַל מֵאֹכֶל אָדָם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם עֵרֵב דָּבָר מַר בְּתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחֶלֶב אוֹ בְּיֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וַאֲכָלוֹ - חַיָּב.

33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

יב. הָאוֹכֵל מַאֲכָל מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׂחוֹק אוֹ כְּמִתְעַסֵּק[34], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְגוּף הָאֲכִילָה, הוֹאִיל וְנֶהֱנָה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְעַצְמָהּ שֶׁל אֲכִילָה. וַהֲנָיָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ בְּאִסּוּר מִכָּל הָאִסּוּרִין[35]: אִם נִתְכַּוֵּן - אָסוּר, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן - מֻתָּר[36].

34) בלי כוונה לאכילה. 35) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה. 36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בכל האיסורים.

יג. הָאוֹכֵל מַאֲכָל אָסוּר לְתֵאָבוֹן אוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב - חַיָּב[37]. וְאִם הָיָה תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא דְּבַר אִסּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[38].

37) אם אין סכנת נפש. 38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

יד. עֲבָרָה[39] שֶׁהֵרִיחָה מַאֲכָל אָסוּר, כְּגוֹן בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמָּרָק. אִם נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַחוֹלֶה שֶׁהֵרִיחַ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּעַרְעֲרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דִּינוֹ כְּעֲבָרָה.

טז. מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֶּלְמוּס[40] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִיָּד[41] עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו[42]. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל דָּבָר הַמֻּתָּר, אֶלָּא מִמַּהֲרִין בַּנִּמְצָא[43]. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקַּל הַקַּל תְּחִלָּה[44]. אִם הֵאִירוּ עֵינָיו - דַּיּוֹ[45]; וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֶחָמוּר.

40) מחלת הרעבון. 41) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. 42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות. 43) בדברים הנמצאים במקום. 44) אם אין לנו דברים מותרים כדי צורכו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל קל. 45) אין מאכילים אותו יותר.

יז. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנָיו טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה תְּחִלָּה; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה[46]. נְבֵלָה וּסְפֵיחֵי שְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ סְפֵיחֵי שְׁבִיעִית; שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[47], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה. טֶבֶל וּשְׁבִיעִית[48] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁבִיעִית[49]. טֶבֶל וּתְרוּמָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטֶּבֶל[50] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ טֶבֶל[51], שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמָה[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרישו ממנו מעשרות אינו במיתה. 47) שמאכילים אותו תחילה איסורי דרבנן. 48) לאחר זמן הביעור. 49) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. 50) ולהאכילו את החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש ממנו התרומות לא יספיק לו. 51) אין מפרישים ממנו תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא. והמדובר בזר שאסור בתרומה. 52) תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

יח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, אֶלָּא אִם הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[53], אוֹ שֶׁהָיָה אִסּוּר מוֹסִיף אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָךְ יֵשׁ אוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד, וְלוֹקֶה עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[54]. וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה אִסּוּרִין[55] שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן טָמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב שֶׁנּוֹתַר מִן הַמֻּקְדָּשִׁים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב[56], וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמֵעַל.

53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. 54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. 55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. 56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. וְלָמָּה חָל כָּאן אִסּוּר עַל אִסּוּר? שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הָיָה חֶלְבָּהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[57]. הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסַר חֶלְבָּהּ בַּהֲנָיָה[58]. וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר הֲנָיָה[59], נוֹסַף עָלָיו אִסּוּר קָדָשִׁים. וַעֲדַיִן הָיָה חֵלֶב זֶה מֻתָּר לַגְּבוֹהַּ[60] וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט. נַעֲשָׂה נוֹתָר - מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר לַגְּבוֹהַּ, נֶאֱסַר לְהֶדְיוֹט. וְהָאוֹכֵל הַזֶּה[61] הָיָה מֻתָּר בִּבְשַׂר הַבְּהֵמָה וְאָסוּר בְּחֶלְבָּהּ. נִטְמָא - נֶאֱסַר אַף בִּבְשָׂרָהּ. נוֹסַף לוֹ אִסּוּר עַל הַחֵלֶב. בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים - כָּלַל כָּל הָאֲכָלִין. וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסַר אַף בְּחֵלִין, נוֹסַף אִסּוּרוֹ בְּחֵלֶב זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) שהחלב אסור רק באכילה. 58) שהקדש אסור בהנאה. 59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. 60) להקריב למזבח. 61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

1 **א. דָּבָר אָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר מֻתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ**
2 **מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[2]; וּמִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד**
3 **עַל טַעְמוֹ - יִבָּטֵל בְּרֹב[3].**

2) כמו שמבאר בהלכה ב. 3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות ד־ה.

4 **ב. כֵּיצַד? חֵלֶב הַכְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין וְנִמּוֹחַ**
5 **הַכֹּל[4] - טוֹעֲמִין אֶת הַגְּרִיסִין: אִם לֹא נִמְצָא בָּהֶן**
6 **טַעַם חֵלֶב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם נִמְצָא בָּהֶם טַעַם**
7 **חֵלֶב, וְהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ[5] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִן**
8 **הַתּוֹרָה[6]; נִמְצָא בָּהֶן טַעְמוֹ, וְלֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ -**
9 **הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7].**

4) ונתערב. 5) אע"פ שנמוח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמוח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. 6) עבודה זרה סז: אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. 7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

10 **ג. כֵּיצַד הוּא מַמָּשׁוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִן הַחֵלֶב כְּזַיִת**
11 **בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[8] מִן הַתַּעֲרֹבֶת. אִם אָכַל מִן הַגְּרִיסִין**
12 **הָאֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן כְּזַיִת מִן הַחֵלֶב**
13 **- לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי טַעַם הָאִסּוּר וּמַמָּשׁוֹ קַיָּם; אָכַל פָּחוֹת**
14 **מִשָּׁלֹשׁ בֵּיצִים[9] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10]**
15 **מִדִּבְרֵיהֶם[11]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת בְּכָל**
16 **שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְאָכַל**
17 **כָּל הַקְּדֵרָה - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת.**

8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. 9) אין בהן כזית של האיסור. 10) כדין חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק ג הלכה ו. 11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

18 **ד. נָפַל חֵלֶב כְּלָיוֹת לְחֵלֶב הָאַלְיָה וְנִמּוֹחַ הַכֹּל, אִם**
19 **הָיָה חֵלֶב הָאַלְיָה כְּשְׁנַיִם בְּחֵלֶב הַכְּלָיוֹת - הֲרֵי הַכֹּל**
20 **מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה[12]. אֲפִלּוּ חֲתִיכַת נְבֵלָה[13] שֶׁנִּתְעָרְבָה**
21 **בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שֶׁל שְׁחוּטָה - הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה.**
22 **אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הַכֹּל אָסוּר, עַד שֶׁיֹּאבַד דָּבָר**
23 **הָאָסוּר מֵעֹצֶם מְעוּטוֹ, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁעֵינוֹ**
24 **עוֹמֶדֶת[14], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. 13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. 14) שנשאר בעין.

25 **ה. וּבְכַמָּה יִתְעָרֵב דָּבָר הָאָסוּר וְיֹאבַד בְּעֹצֶם מְעוּטוֹ?**
26 **כַּשְּׁעוּר שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים: יֵשׁ דָּבָר שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים,**
27 **וְיֵשׁ שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּמֵאָה[15], וְיֵשׁ שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּמָאתַיִם[16].**

15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. 16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

28 **ו. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין אִסּוּרֵי**
29 **מַלְקוּת בֵּין אִסּוּרֵי כָּרֵת בֵּין אִסּוּרֵי הֲנָיָה, שֶׁנִּתְעָרְבוּ**
30 **בְּמַאֲכָל הַמֻּתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[17];**
31 **מִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם - שִׁעוּרוֹ**
32 **בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם[18]. חוּץ מִיֵּין נֶסֶךְ,**
33 **מִפְּנֵי חֲמָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְחוּץ מִטֶּבֶל, שֶׁהֲרֵי**
34 **אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[19]; וּמִפְּנֵי זֶה אוֹסְרִין בְּמִינָן - בְּכָל**
35 **שֶׁהֵן, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם[20], כִּשְׁאָר כָּל**
36 **הָאִסּוּרִין.**

17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. 18) כמבואר בהלכה הקודמת. 19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בידינו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כהיתרו כך איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן ייבטלכלכל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). 20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. ובר"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

37 **ז. כֵּיצַד? טִפַּת יַיִן נֶסֶךְ שֶׁנָּפְלוּ עָלֶיהָ כַּמָּה חָבִיּוֹת**
38 **שֶׁל יַיִן - הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן כּוֹס שֶׁל יַיִן**

טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחָבִית - הַכֹּל טֶבֶל, עַד שֶׁיִּפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת הָרְאוּיִין לַתַּעֲרֹבֶת[21], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא.

ח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[22], אַף עַל פִּי שֶׁאִם נִתְעָרְבוּ בְּמִינָן - בְּכָל שֶׁהוּא[23], וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵינָן בִּכְלַל אִסּוּרֵי תּוֹרָה; שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לֶאֱכֹל כָּל הַתַּעֲרֹבֶת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[24].

22) לפני שהגיע זמן ביעורם. 23) וצריל לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. 24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוונת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה כבת שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שקערובת חמץ ניתרת מאליו לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון).

ט. חָמֵץ בְּפֶסַח[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - אֵינוֹ בִּכְלָלוֹת אֵלּוּ[26]; לְפִי שֶׁאֵין הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה לְעוֹלָם[27], שֶׁהֲרֵי לְאַחַר הַפֶּסַח תִּהְיֶה כָּל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[28].

25) שאוסר במשהו. 26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שהו. 27) כלו', שהאיסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאיסור בעצמו הוא איסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האיסור הוא איסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. 28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

י. וְהוּא הַדִּין לִתְבוּאָה חֲדָשָׁה[29] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּישָׁנָה מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר - אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ מַתִּירִין[30], שֶׁלְּאַחַר הָעֹמֶר יֶתֶר הַכֹּל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן אִסּוּר מֵקְצָה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[31]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיֵּתַּר בָּהּ. כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[32].

29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. 30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתרת מאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאה ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. 31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. 32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחללוהו.

יא. אֲבָל הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן תְּרוּמוֹת - נָתְנוּ חֲכָמִים בָּהֶן שִׁעוּר; שֶׁאֵין בָּהֶן דֶּרֶךְ הֶתֵּר לְכָל אָדָם[33].

33) שתרומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

יב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, אִם נִתְעָרֵב בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְלֹא נָתַן טַעַם - מֻתָּר[34]. לֹא יִהְיֶה זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין חָמוּר מִטֶּבֶל; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל חָמֵץ בְּפֶסַח; שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. 35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחוץ בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

יג. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁעוּרִין שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[36] וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - עוֹלִין[37] בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְצָרִיךְ לְהָרִים[38]. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[39]. וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים[40] לְתוֹךְ פְּרוּסוֹת שֶׁל חֵלִין - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה. כֵּיצַד? סְאָה קֶמַח מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, אוֹ סְאָה מִכֻּלָּם, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה קֶמַח שֶׁל חֵלִין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל[41] סְאָה אַחַת כְּנֶגֶד סְאָה שֶׁנָּפְלָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו

בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". 37) בטלים. 38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. 39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. 40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה. ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. 41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושית הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

1 **יד. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[42].**
2 **וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[43]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים[44]. כֵּיצַד?**
3 **רְבִיעִית שֶׁל יַיִן עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, אוֹ שֶׁהָיְתָה**
4 **הָרְבִיעִית מִצְטָרֶפֶת מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מָאתַיִם[45]**
5 **רְבִיעִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל מֻתָּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים**
6 **כְּלוּם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאתַיִם - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה[46].**

42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב המלאה ובבכורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכפל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטלו. ראה לקמו הט"ז). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. 43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששוים הם בשיעור ביטולם, שלמדים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. 44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. 45) של היתר. 46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה זרה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה זרה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי איסורי הנאה ולאו דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האוסרים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי זה כשאר איסורים שנפלו לפחות משששים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

7 **טו. וְלָמָּה צָרִיךְ לְהָרִים הַתְּרוּמָה וְלֹא יָרִים עָרְלָה**
8 **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה מָמוֹן כֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ, כָּל**
9 **תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת**
10 **הַכְּלִיסִין[47] וְהֶחָרוּבִין וּשְׁעוֹרִין שֶׁבֶּאֱדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ**
11 **לְהָרִים.**

47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

12 **טז. וְלָמָּה כָּפְלוּ שִׁעוּר עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? מִפְּנֵי**
13 **שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[48]. וְלָמָּה סָמְכוּ עַל שִׁעוּר מֵאָה**
14 **בִּתְרוּמוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה[49]**
15 **וּמְקַדֵּשׁ[50] הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. אָמְרוּ**
16 **חֲכָמִים: דָּבָר שֶׁאַתָּה מֵרִים מִמֶּנּוּ[51], אִם חָזַר לְתוֹכוֹ[52]**
17 **- מְקַדְּשׁוֹ[53].**

48) ירושלמי ובא למעלה בהלכה יד. 49) מעשר מן המעשר. 50) ואוסר. 51) תרומת מעשר. 52) אם יפול בחזרה לפירות שמהם הורם. 53) אוסרו.

18 **יז. שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה[54] כֵּלָן, כְּגוֹן בְּשַׂר שְׂקָצִים**
19 **וּרְמָשִׂים וְחֵלֶב וָדָם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים.**
20 **כֵּיצַד? כְּזַיִת חֵלֶב כְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ שִׁשִּׁים כְּזַיִת[55]**
21 **מֵחֵלֶב הָאַלְיָה - הַכֹּל מֻתָּר; נָפַל לְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים[56] -**
22 **הַכֹּל אָסוּר. וְכֵן אִם נָפַל כִּשְׁעוֹרָה[57] חֵלֶב - צָרִיךְ**
23 **שֶׁיִּהְיֶה שָׁם כְּמוֹ שִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה[58]. וְכֵן בִּשְׁאָר אִסּוּרִין.**
24 **וְכֵן שֵׁמֶן שֶׁל גִּיד הַנָּשֶׁה[59] שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר -**
25 **מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְאֵין שֵׁמֶן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן[60].**
26 **וְאַף עַל פִּי שֶׁשֵּׁמֶן גִּיד הַנָּשֶׁה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבַּאַרְנוּ - הוֹאִיל וְגִיד הַנָּשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ,**
28 **הֶחְמִירוּ בּוֹ כְּאִסּוּרֵי תּוֹרָה[61]. וְהַגִּיד עַצְמוֹ - אֵין**
29 **מְשַׁעֲרִין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם.**

54) למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע. 55) ועמו יהיו ששים ואחד כזית. 56) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. 57) משמיענו שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע. 58) מלבד השעורה שנפלה. 59) רי"ף שם צו: מין במינו שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניתו של גיד, אמר רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנין. ע"כ. פירוש, שצריך ששים בלא הגיד. 60) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. 61) לענין ביטול.

30 **יח. אֲבָל כְּחָל[62] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבָּשָׂר - בְּשִׁשִּׁים,**
31 **וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן. הוֹאִיל וְהַכְּחָל מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ**
32 **שֶׁבַּאַרְנוּ[63], הֵקֵלּוּ בְּשִׁעוּרוֹ[64].**

62) שד הבהמה. 63) שם הלכה יב: שבשר שנתבשל בחלב שחוטה אינו אסור מן התורה. 64) שהוא מן המנין.

יט. בֵּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֶפְרוֹחַ שֶׁנִּשְׁלְקָה[65] עִם בֵּיצִים הַמֻּתָּרוֹת: אִם הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים וְאַחַת וְהִיא[66] - הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת; הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים בִּלְבַד[67] - נֶאֱסְרוּ הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[68], עָשׂוּ הֶכֵּר בָּהּ וְהוֹסִיפוּ בְּשִׁעוּרָהּ.

65) שנתבשלה. 66) היינו שביחד הם ששים ושתים וכן פירש רש"י שם צח. 67) וביחד הם ששים ואחת. 68) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה. מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנין.

כ. אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנִּשְׁלְקָה עִם בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר - לֹא אָסְרָה אוֹתָם[69]. וְאִם טָרַף אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה בֵּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בֵּיצַת טְרֵפָה עִם בֵּיצִים אֲחֵרוֹת - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים[70].

69) חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים בשאינה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. 70) דעת רבינו, שאפילו מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

כא. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים עַל שִׁעוּר שִׁשִּׁים? שֶׁהֲרֵי הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, וְהִיא הַזְּרוֹעַ[71], אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[72] מִשְּׁאָר הָאַיִל[73], וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמּוֹ וְאֵינָהּ אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה[74] מִן הָאַיִל.

71) בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות. 72) כך שיערו חכמים. 73) מבשר ועצמות של האיל. 74) שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם האיל.

כב. מִין בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, כְּגוֹן קְדֵרָה שֶׁהָיָה בָּהּ חֵלֶב אַלְיָה[75] וּגְרִיסִין, וְנָפַל לְתוֹכָהּ חֵלֶב הַכִּלְיוֹת[76], וְנִמְחָה הַכֹּל וְנַעֲשָׂה גּוּף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֵלֶב הָאַלְיָה וְאֶת הַגְּרִיסִין כְּאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד[77], וּמְשַׁעֲרִין חֵלֶב הַכִּלְיוֹת בַּגְּרִיסִין וּבָאַלְיָה, אִם הָיָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר כָּאן לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם[78].

75) היתר. 76) איסור. 77) אע"פ שהם שני מינים של היתר. 78) של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל חלב כליות שוה.

כג. וְהוּא הַדִּין לִתְרוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[79] - לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אוֹ עָרְלָה - לְשַׁעֵר אוֹתָן בְּמָאתַיִם.

79) ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

כד. כְּשֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל הָאִסּוּרִין, בֵּין בְּשִׁשִּׁים בֵּין בְּמֵאָה בֵּין בְּמָאתַיִם - מְשַׁעֲרִין בַּמָּרָק וּבַתַּבְלִין[80] וּבַכֹּל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה[81] וּבְמַה שֶׁבָּלְעָה קְדֵרָה[82] מֵאַחַר שֶׁנָּפַל הָאִסּוּר[83] לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת[84], שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מַה שֶּׁבָּלְעָה בְּצִמְצוּם.

80) בגמרא: ברוטב ובקיפה. 81) בגמרא: ובחתיכות. 82) בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה. 83) כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו, היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. 84) בקירוב. בדיוק אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

כה. אָסוּר לְבַטֵּל אִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה לְכַתְּחִלָּה[85]. וְאִם בִּטֵּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאַף עַל פִּי כֵן קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים[86] וְאָסְרוּ הַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא קְנָס - אֵין אוֹסְרִין תַּעֲרֹבֶת זוֹ אֶלָּא עַל זֶה הָעוֹבֵר שֶׁבִּטֵּל הָאִסּוּר[87]; אֲבָל לַאֲחֵרִים - הַכֹּל מֻתָּר.

85) להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם. 86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור' שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. 87) וכן על מי שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב הרשב"א בכוונת רבינו.

כו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ מֵאָה סְאָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר הַכֹּל - לֹא יָבִיא מֵאָה סְאָה אֲחֵרוֹת וִיצָרֵף כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הַכֹּל מֻתָּר[88]. אֲבָל בְּאִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְבַטְּלִין הָאִסּוּר לְכַתְּחִלָּה.

88) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. כֵּיצַד? חָלָב שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּשַׂר עוֹף[89] וְנָתַן טַעַם בַּקְּדֵרָה - מַרְבֶּה עָלָיו בְּשַׂר עוֹף אַחֵר עַד שֶׁיִּבְטַל הַטַּעַם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה פרק ט הלכה ד. 90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב, אסור לבטל.

כח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָתַן דָּבָר הָאָסוּר טַעְמוֹ בְּדָבָר הַמֻּתָּר - נֶאֱסָר הַכֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִשְׁבִּיחוֹ; אֲבָל אִם פָּגַם[91] זֶה הָאָסוּר לַמֻּתָּר וְהִפְסִיד טַעְמוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פּוֹגֵם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם פָּגַם בַּתְּחִלָּה וְסוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, אוֹ הִשְׁבִּיחַ בַּתְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לִפְגֹּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[92].

91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. 92) בגמרא שם אמרו, שהשביח ולבסוף פגם אסר והטעם, מפני שנאסר בשעה שהיה לשבח אינו חוזר להיתרו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו, שהוא הדין בפוגם ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א. וראה לחם משנה.

כט. וּמִי יִטְעַם אֶת הַתַּעֲרֹבֶת? אִם הָיָה הַמְּעֹרָב תְּרוּמוֹת עִם הַחֵלִין - טוֹעֵם אוֹתָן הַכֹּהֵן[93]. אִם הָיָה טַעַם הַתְּרוּמָה נִכָּר - הַכֹּל מְדֻמָּע[94]. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֵר דִּין הַמְּדֻמָּע.

93) שמותר לאכול בתרומה, חולין צז: 94) תערובת תרומה עם חולין.

ל. וְאִם הָיָה בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ יַיִן נֶסֶךְ וְיַיִן עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְרַבַּשׁ[95], אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֵם אוֹתָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְסוֹמְכִין עַל פִּיו[96]. אִם אָמַר: אֵין בּוֹ טַעַם, אוֹ שֶׁאָמַר: יֵשׁ בּוֹ טַעַם וּמִטַּעַם רַע הוּא וַהֲרֵי פְּגָמוֹ - הַכֹּל מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[97]. וְאִם אֵין שָׁם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[98] לִטְעֹם - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁעוּרוֹ: בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה[99] אוֹ בְּמָאתַיִם[100].

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיין נסך אוסר במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. 96) משמע, שכל גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט), ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י, שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. 97) בהלכה הקודמת. 98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. 99) בתרומה. 100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר " ואם אין שם גוי לטעום" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עַכְבָּר שֶׁנָּפַל לְשֵׁכָר אוֹ לְחֹמֶץ[101] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין[102] שֶׁמָּא טַעְמוֹ בְּשֵׁכָר וּבְחֹמֶץ מַשְׁבִּיחַ. אֲבָל אִם נָפַל לְיַיִן אוֹ לְשֶׁמֶן אוֹ לִדְבַשׁ - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נָתַן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁטַּעְמוֹ פּוֹגֵם[103]. שֶׁכָּל אֵלּוּ צְרִיכִין לִהְיוֹתָן מְבֻשָּׂמִים, וְזֶה מַסְרִיחָן וּמַפְסִיד טַעְמָן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל. 102) בעיה שלא נפשטה, בגמרא עבודה זרה סח: 103) בגמרא שם שאלו רק בשכר וחומץ, אבל ביין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גְּדִי שֶׁצָּלָאוּ בְּחֶלְבּוֹ[104] - אָסוּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ מִקְצָה אָזְנוֹ[105]; שֶׁהַחֵלֶב נִבְלָע[106] בְּאֵיבָרָיו וְהוּא מַשְׁבִּיחוֹ וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כָּחוּשׁ וְלֹא הָיָה בּוֹ חֵלֶב כְּלָיוֹת וְלֹא חֵלֶב קֶרֶב[107] אֶלָּא מְעַט כְּאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[108] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַחֵלֶב[109]. וְכֵן יָרֵךְ שֶׁצָּלָאָהּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה[110] שֶׁבָּהּ - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[111] עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַגִּיד[112] וּמַשְׁלִיכוֹ. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁצָּלָאָהּ שְׁלֵמָה, וְלֹא הֵסִיר לֹא חוּטִין וְלֹא קְרוּמוֹת[113] הָאֲסוּרוֹת - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[114], וְכֵיוָן שֶׁגִּיעַ לְדָבָר אָסוּר - חוֹתְכוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ. שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם כְּדֵי לְשַׁעֵר בָּהֶן[115].

104) עם החלב שבו, שלא נטל חלב הכליות והקרב. 105) שרחוק מן החלב. 106) בגמרא שם: שהחלב מפעפע. 107) האסורים מן התורה. 108) בגמרא אמרו שר' יוחנן התיר בגדי כחוש שצלאו בחלבו ומפרש רבינו, שכחוש היינו שיש ששים בבשר נגד החלב. כך מבאר הרשב"א דברי רבינו. 109) ואינו צריך לא נטילה ולא קליפה סמוך לחלב אלא משליך החלב ואוכל השאר. 110) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. 111) קולף את הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמנונית הגיד רזה היא ואינה מפעפעת כחלב אלא נצמתת במקומה. ואפילו אם הוא מפעפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. 112) או לשומנו, אבל אם נתבשל עם הגיד צריך ששים נגד שומנו. 113) האסורים מן התורה משום חלב. 114) הואיל וחלב זה כחוש ורזה, אינו מפעפע בבשר. 115) פירוש, אפילו שומנם אינו מפעפע בצליה כל כך עד כדי נתינת טעם, כמו שנתבאר למעלה בשם הכסף משנה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "כדי לער בהן" כלומר, שומנו של גיד או החוטין והקרומות נותנים אמנם קצת טעם, אבל לא כדי... פירוש זה, מסלק כל התמיהות של הלחם משנה.

לג. אֵין צוֹלִין בְּשַׂר שְׁחוּטָה עִם בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹגְעִין[116] זֶה בָּזֶה. וְאִם צָלָאן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָאֲסוּרָה שְׁמֻנָּה הַרְבֵּה וְהַמֻּתֶּרֶת רָזָה. שֶׁהֲרֵיחַ אֵינוֹ אוֹסֵר[117], וְאֵינוֹ אוֹסֵר אֶלָּא טַעְמוֹ שֶׁל אִסּוּר.

116) משום שריח האיסור נכנס בהיתר. 117) כלוי בפסחים עו: שאומר: "ריחא לאו מילתא היא", פירוש, ריח אין בו ממש, אבל לכתחילה אסור, שגם לוי לא התיר אלא בדיעבד. ומשמע שאפילו בבשר נבילה כחוש אסור לכתחילה לצלותו עם בשר שחוטה, שהרי רבינו סתם וכתב: אין צולין וכו'. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק יג: מותר להריח בחבית של יין נסך ואין בזה שום איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש, כבר פירש 'שם הרדב"ז, שהמדובר כשהישראל אינו מתכוון ליהנות. וראה למעלה פרק ט הלכה כג.

לד. בְּשַׂר נְבֵלָה מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ[118] בְּשַׂר שְׁחוּטָה[119] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר[120]; מִפְּנֵי שֶׁתַּמְצִית הַנְּבֵלָה נִבְלַעַת בְּגוּף בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד כָּאן לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשִּׁעוּר[121]. וְכֵן בְּשַׂר דָּג טָמֵא מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תָּפֵל טָהוֹר - נֶאֱסָר מִפְּנֵי צִירוֹ. אֲבָל אִם הָיָה הַמָּלִיחַ טָהוֹר, וְהַתָּפֵל דָּג טָמֵא - לֹא נֶאֱסָר[122] הַמָּלִיחַ. [אַף עַל פִּי] שֶׁהַתָּפֵל בּוֹלֵעַ מִן הַמָּלִיחַ[123] - [אֵינוֹ בּוֹלֵעַ כָּל כָּךְ שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְלֹט]. דָּג טָמֵא שֶׁכְּבָשׁוֹ[124] עִם דָּג טָהוֹר - הַכֹּל אָסוּר[125]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַטָּמֵא[126] אֶחָד מִמָּאתַיִם[127] מִן הַטָּהוֹר.

118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלוח בשר נבילה ובשר שחוטה זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. 119) משמע בשר שחוטה תפל. 120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. 121) ומשום כך הכל נאסר ואינו ניתר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. 122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. 123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוץ אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוץ השני של הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט. 124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. 125) שהציר הטמא אוסר כולו. 126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. 127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י, ח, ולפי חשבונו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף.?

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כָּל הַשִּׁעוּרִים הָאֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים לַדָּבָר הָאָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ[2] הַמֻּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[3] בַּדָּבָר הַמֻּתָּר; אֲבָל אִם הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל[4] אוֹ דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי־אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. כֵּיצַד? שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ עִסַּת חִטִּין[5] שֶׁל חֵלִין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי הָעִסָּה כֻּלָּהּ מְדֻמָּע[6]. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לִקְדֵרַת חֵלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמִּין הַחֵלִין[7] - הַכֹּל מְדֻמָּע. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאוֹר אוֹ הַתְּבָלִין אֶחָד מֵאֶלֶף[8]. וְכֵן שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תְּבָלִין שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ הַקִּדְרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. 6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. 7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[9] - שִׁבְעָה דְּבָרִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן: אֲגוֹזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָּדָן[11], וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת[12], וְחִלְפּוֹת[13] תְּרָדִין[14], וְקִלְחֵי כְּרוּב[15], וּדְלַעַת יְוָנִית, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[16].

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. 10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. 11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. 12) ב"ירושלמי" שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר־כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. 13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. 14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. 15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. 16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל־כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים[17] - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יַיִן עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם

1 שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל
2 אֲסוּרִים בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְּבָרִים[18].

17) ראה למעלה הערה ז. 18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

3 ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה
4 אוֹ עוֹף אוֹ דָּג הַטְּמֵאִין שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים
5 חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר[19] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[20] אוֹתָהּ חֲתִיכָה[21],
6 וְאַחַר כָּךְ יִשְׁעַר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[22]. שֶׁאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ
7 - הֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[23], וְהַחֲתִיכָה
8 חֲשׁוּבָה אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ[24] לִפְנֵי הָאוֹרְחִין.

19) משנה, חולין צו, ב. 20) שיוציאה מן התערובת. 21) כשמכירה. 22) משמע, שהמדובר כשנתבשלו, שאם לא נתבשלו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. 23) ראה לקמן הי"א. 24) שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף־על־פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

9 ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[25] אוֹ שֶׁל
10 חֲלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעַזָּרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[26] אֲסוּרִים
11 מִדִּבְרֵיהֶן[27] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[28]
12 - אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד
13 הַנָּשֶׁה[29] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר: בִּזְמַן
14 שֶׁמַּכִּירוֹ - מַגְבִּיהוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; שֶׁאֵין בַּגִּידִים
15 בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ - הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי
16 שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[31], הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר
17 בְּכָל שֶׁהוּא.

25) אף־על־פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). 26) כלומר, אף־על־פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף־משנה). 27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. 28) פ"ב ה"ג. 29) משנה, חולין צו, ב. 30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם־משנה). 31) שם ק, א.

18 ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין[32].
19 לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה
20 עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגָלוֹת, אוֹ צִפּוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[34]
21 בְּאֶלֶף צִפָּרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[35] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן
22 אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[36]. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, אַף עַל פִּי
23 שֶׁדַּרְכָּן לִמָּנוֹת[37] - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

32) זבחים עג, א. 33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. 34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. 35) בכור לאמו. 36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליך דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. 37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

24 ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכֹּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה
25 בְּמָאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב
26 בְּמָאתַיִם אֶתְרוֹגִים - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27 ט. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֵצֶל בְּנֵי מָקוֹם
28 מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן[38] אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ
29 יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי
30 חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הֵזְכִּרוּ אֵלּוּ
31 אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא
32 הַדִּין לְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בָּרוּר
33 הוּא, שֶׁכָּל אִסּוּרִין הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם[39].

38) כלומר: כמו. 39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי־חיים.

34 י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַזֹּאת לִשְׁנֵי רִמּוֹנִים
35 אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלֹשָׁה רִמּוֹן אֶחָד
36 לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאֲחֵרִים מֻתָּרִין[40]; שֶׁהֲרֵי
37 הָרִמּוֹן שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בָּרֹב[41]. וְאִם נָפַל
38 מִן הַתַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרִין.
39 לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק סְפֵקָן[42], שֶׁאִם
40 יִפֹּל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר.
41 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף־משנה). 41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. 42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור

תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נִתְפַּצְּעוּ[43] אֱגוֹזִים אֵלּוּ[44] שֶׁנֶּאֶסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֱגוֹז עָרְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְרוּ[45] הָרִמּוֹנִים[46] וְנִתְפַּתְּחוּ[47] הֶחָבִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין[48] וְנִתְפָּרְסוּ[49] הַכִּכָּרוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[50]. וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדּוֹכָה[51] בְּכָל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא[52] - עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.

43) ערלה פ"ג, מ"ח. 44) אגוזי פרך. 45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפרדו. 46) רמוני בדן. 47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. 48) דלעת יוונית. 49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. 50) שפקעה חשיבותם. 51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולאו דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. 52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֱגוֹזִים וּלְפָרֵר הָרִמּוֹנִים וְלִפְתֹּחַ הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה[53]. וְאִם עָשָׂה כֵּן[54] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].

53) ואף־על־פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף־על־פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. 54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. 55) אבל לאחרים מותר. 56) שם.

יג. שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[57] וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשֶׁיִּצְטָרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי לְחַמֵּץ - אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[58] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן תְּבָלִין[59] שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קְדֵרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָבָר הָאָסוּר לָהֶם תִּבְּלָהּ, וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[60].

57) משנה ערלה פ"ב, מי"ד־טו. 58) כתנא־קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. 59) שם, מט"ו. 60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

יד. תְּבָלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם[61] אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד[62], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[63] - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד?[64] שְׂאוֹר שֶׁל חִטִּין וּשְׂאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים, הוֹאִיל וְשֵׁם שְׂאוֹר אֶחָד הוּא[65] - אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד, וּמִצְטָרֵף לְשַׁעֵר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[66], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל שְׂעוֹרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.

61) שם, מ"י. 62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו־תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפי"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. 63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. 64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. 65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף־משנה ובלחם־משנה). 66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

טו. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל נְהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אֲפָר וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[67], הוֹאִיל וְהֵם מִין אֶחָד - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל.

67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה־לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן קְדֵרָה מְתֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם: אִם יֵשׁ בַּשְּׂאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אִלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה מַצָּה[68], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקְּדֵרָה אִלּוּ הָיְתָה תְּפֵלָה[69] - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[70]; וְאִם אֵין בָּהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁעוּרָן: תְּרוּמָה - בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

68) לא מחומצת. 69) לא מתובלת. 70) שם, יא, א. ואף־על־פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה אֶת הָעָרְלָה[71] וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים

חֵלִין[72], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל[73] חֲצִי סְאָה[74] שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה[75] וְלֹא אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה.

71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. 72) במשנה: "נפלה למאה", וב"ירושלמי" מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. 73) לכל התערובת. 74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. 75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה[76]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֵלִין[77] - נַעֲשָׂת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה. וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מֵאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֵתָּר, וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.

76) משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה "והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה[78] אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מָאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֵלִין[79], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מָאתַיִם סְאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֵתָּר. שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּטַל הָאִסּוּר שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֵלִין הַמֻּתָּרִין[80].

78) שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. 80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר־כך לאסור את התערובות, וכן פסק בפי"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בֶּגֶד שֶׁצִּבְעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[81] - יִשָּׂרֵף[82]. נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[83]. וְכֵן תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּפַת שֶׁאָפָאָהּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם - יִשָּׂרֵף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[84]. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). 82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פריו. 83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בהי"ב ובהערות שם]. 84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט[85] שֶׁצִּבְעוֹ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[86]. נִתְעָרְבוּ סַמְנֵי עָרְלָה[87] בְּסַמְנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. מֵי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יְבָטֵל בְּרֹב[88].

85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. 86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. 87) "ירושלמי" ערלה פ"ג. 88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ[89] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבִכְלִאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[90] בֵּין יָשָׁן[91] - יוּצַן[92], וְאַחַר כָּךְ יָחֵם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר[93]. וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[94]. יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ[95] וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֻמּוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶן[96].

89) פסחים, שם. 90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. 91) ונתחמם על ידי האיסור. 92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. 93) אף־על־פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר־כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה

הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על־ידי איסור ועצי ההיתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. 94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף־על־פי שהתרנו בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. 95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. 96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף־משנה).

כג. קְעָרוֹת[97] וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְׁלָן הַיּוֹצֵר בְּקִלְפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[98]; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה עָשָׂה אוֹתָן חָדָשׁ.

97) שם כז, א. 98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פַּת שֶׁבִּשְׁלָהּ עַל גַּבֵּי גֶחָלִים[99] שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה[100] - מֻתֶּרֶת; כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶחָלִים הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת[101]. קִדְרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[102] בְּקִלְפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[103] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה גּוֹרֵם; שֶׁבִּשָּׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה[104] מֶחֱמַת עֲצֵי אִסּוּר עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר, וְנִמְצָא מִקְצָת הַבִּשּׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[105].

99) שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). 101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). 102) את הקדירה עצמה. 103) שנתבשל אחר־כך באותה קדירה בעצי היתר. 104) גוף הקדירה. 105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י].

כה. נְטִיעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּעֲרוּגוֹת[106] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל[107]. וְאִם הָיְתָה נְטִיעָה בְּמָאתַיִם נְטִיעוֹת וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט מֻתָּר[108]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כָּל הַנִּלְקָט אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל[109] עַד שֶׁיִּטְרַח וְיוֹצִיא הַנְּטִיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה? שֶׁהַדָּבָר חֻזָּקָה[110] שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ[111] בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדְעָהּ - הָיָה מוֹצִיאָהּ.

106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. 107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על־פי ה'ירושלמי' גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. 108) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. 109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. 110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. 111) גיטין, שם.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פַּגֵּי עָרְלָה[112], אוֹ בְּקֵבֶת תִּקְרֹבֶת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[114] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[115], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[116]; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּכָּר[117] וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[118].

112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. 113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה־זרה. 114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. 115) שם. 116) לא בטל במיעוטו. 117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף־משנה). 118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[119], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף[120] הַמַּשְׁקִין.

119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר:

"פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:) וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). 120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[122] בְּשֶׁהוּרַק הַיַּיִן הַמַּתָּר עַל טִפָּה שֶׁל יֵין נֶסֶךְ[123]; אֲבָל אִם עֵרָה יֵין נֶסֶךְ מִצַּלְצוּל קָטָן[124] לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אֲפִלּוּ עֵרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - רְאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל[125]. עֵרָה מִן הֶחָבִית, בֵּין שֶׁעֵרָה מִן הַמַּתָּר לָאָסוּר אוֹ מִן הָאָסוּר לַמַּתָּר - הַכֹּל אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעַמּוּד הַיּוֹרֵד מִפִּי הֶחָבִית גָּדוֹל.

121) למעלה פט"ו ה"ו־ז. 122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. 123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. 124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". 125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל שֶׁהוּא בִּשְׁתִיָּה[126]; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן[127] הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח[128], וְיֵהָנֶה בִּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ[129] בֵּין הֶחָבִיּוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִין בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חָבִית לְיָם הַמֶּלַח כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[130]. וְכֵן בְּחָבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם[131].

126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. 127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. 128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. 129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. 130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. 131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף־משנה).

ל. מַיִם[132] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[133] אוֹ יַיִן[134] בְּמַיִם[135] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[136]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[137] בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שֶׁיּוּרַק מִצַּלְצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מְרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִים?[138] כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[139].

132) של היתר. 133) של יין נסך. 134) של היתר. 135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. 137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. 138) מבאר המלים: או יין במים. 139) שהקריבו אותם לעבודה־זרה.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן[140] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה[141], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נֶסֶךְ - רוֹאִים אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[142], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ, אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ - הֲרֵי הַמַּיִם רָבִין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר.

140) שם. 141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. 142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה־שאין־כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי־אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים[143] - יְדִיחֵם וְהֵן מֻתָּרוֹת[144] בַּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[145], בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן[146] בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה, וְאִם לַאו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה.

143) משנה, שם סה, ב. 144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. 145) היין נכנס לתוכה. 146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים[147] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירון וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין

בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

1 **לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים[148] - הֲרֵי אֵלּוּ**
2 **אֲסוּרוֹת[149] בַּאֲכִילָה וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[150]. וְלֹא יִמְכְּרֵם**
3 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל[151].**
4 **אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת**
5 **וּמוֹכְרָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל[152], כְּדֵי**
6 **שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי**
7 **פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[153]. וְלָמָּה**
8 **אֵין בּוֹרְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
9 **שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[154].**

148) שם סה, ב. 149) כיון שיש בהם סדק בולעות. 150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. 151) גמרא, שם. 152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. 153) בפי"ז ה"ט. 154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

10 **לה. יֵין נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֵׁכָר - אוֹסֵר**
11 **בְּכָל שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[155].**
12 **וְיַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיַיִן בֵּין**
13 **שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ[156] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.**

155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא - שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. 156) צריך עיון למה לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן - ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל?

יום ה' י"ז טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית־דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

14 **א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶס[2] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר**
15 **שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ**
16 **הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר - הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[3];**
17 **בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר - בְּנוֹתֵן טַעַם[4].**

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה, על מנת להשתמש בה בחלב. 3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. 4) וטועמו גוי.

18 **ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ[5] בִּלְבַד,**
19 **הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן[6] שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה.**
20 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7] לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ[8] לְעוֹלָם[9]. לְפִיכָךְ אֵין**
21 **לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
22 **שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת,**
23 **לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בַּאֶבֶר. וְאִם לָקַח וּבִשֵּׁל**
24 **בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[10] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[11].**

5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. 6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. 7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. 8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. 9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. 10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. 11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

25 **ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעֻדָּה[12] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
26 **מִכְּלֵי מַתֶּכֶת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ**
27 **בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[13] בְּמֵי מִקְוֶה[14] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ**
28 **מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
29 **עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת -**
30 **מְדִיחָן[15] וּמַטְבִּילָן[16] וְהֵן מֻתָּרוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ**
31 **בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקְמוֹסִין וּמְחַמְּמֵי**
32 **חַמִּין - מַגְעִילָן[17] וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים**
33 **שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר[18], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין**
34 **וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[19] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן**
35 **וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.**

12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. 13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. 14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. 15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. 16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. 17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. 18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. 19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

36 **ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה**
37 **גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם[20] עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה,**
38 **וּמַרְתִּיחָהּ רָפֶה רָפֶה[21]. וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף**
39 **עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלֵּא מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ**
40 **הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד**
41 **שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ אוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵדִיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד**

שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֵתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן[22] שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם[23] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. 21) כנראה כוונת רבינו שישהנה במי ההגעלה עד שתפלוט. 22) שנבלעו בהן. 23) באינה בת יומה.

ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ יַחְזְרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה - אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[24], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. וְרֶמֶז לָהּ: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטָהֳרָתָן מִידֵי גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לֹא מִידֵי טֻמְאָה. שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ[26]. וְכָל הַטְּמֵאִים - בִּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן, וְטֻמְאַת מֵת - בְּהַזָּאָה וּטְבִילָה, וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל, אֶלָּא לְעִנְיַן גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב וְטָהֵר, אָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹסִיף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27].

24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. 25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. 26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. 27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

ו. לֹא חִיְּבוּ בִּטְבִילָה זוֹ אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת[28] שֶׁל סְעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן[29] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת - מֵדִיחַ[30] אוֹ מַרְתִּיחַ[31] אוֹ מְלַבֵּן[32], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[33]. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מֵדִיחַ[34] אוֹ מַרְתִּיחַ[35], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[36]. וְכֵן כְּלֵי חָרָשִׁים[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[38]. אֲבָל הַשּׁוּעִין בְּאָבָר[39] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. 29) בעייא היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. 30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. 31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. 32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. 33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. 34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. 35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. 36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. 37) כלי חרס. 38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. 39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְלַבְּנָהּ בָּאֵשׁ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בָּרֵיחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נְעָצָהּ בְּקַרְקַע קָשֶׁה[40] עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צוֹנֵן. וְאִם הָיוּ בָהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ[41] - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרֶנָּה - מֵדִיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה[42]; וְאִם קָלַף - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[43].

40) קרקע שאינה עבודה. 41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. 42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. 43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ עַד שֶׁיְּדִיחָהּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[44], אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ לִידֵי חַתְנוּת. וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְיֵין נֶסֶךְ[45], וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בְּשׁוּלֵיהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְגִעוּלֵיהֶן[46].

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשתותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. 46) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בִּמְסִבָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר[47], אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִכֶּלְיוֹ לְבַדּוֹ. וְאִם הָיָה רֹב הַמְּסִבָּה יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[48]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם - מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלוֹ[49].

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. 48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. 49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[50]. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[51]. יֵין צִמּוּקִים[52] - הֲרֵי הוּא כְּיַיִן וּמִתְנַסֵּךְ.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. 51) אבל שכר הוא

דבר המצוי ואסור לשתותו במקום מכירתו. 52) תניא, יין צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת הַנַּחְתּוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל וּבַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָפָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנִעַר[53] הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כְּבָשׁוֹ לָאֵשׁ, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַפַּת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק[54] אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְהִיוֹת הֶכֵּר[55] שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

53) את העצים או הגחלים. 54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? 55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פְּרִישִׁין[56] וְכִיוֹצֵא בָּאֵלּוּ (מִכָּל) דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל[57] וּבֵיצָה וִירָקוֹת. אִם בִּשְׁלָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בִּבְשׁוּלָן[58] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

56) מין פרי. 57) לא מלוח. 58) רק אם נשתתף בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכִיוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוֹסִין[59] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ בִּסְעֻדָּה; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת - אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. וְדָגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בִּשּׁוּל, וְאִם צָלָאן עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר כֵּן - מֻתָּרִין[60]. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל מְעַט בִּשּׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהֵגִיס[61] בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[62].

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. 61) בחש. 62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּפֵרוֹת שֶׁעִשְׁנָן עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. מָלִיחַ אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמְּעֻשָּׁן אֵינוֹ כִּמְבֻשָּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת[63] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים[64] מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[65], וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּכָל מָקוֹם; שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר[66] אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסִּפְגָּנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשֶׁמֶן - אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[67].

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. 65) לקינוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". 66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. 67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

יט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבִשּׁוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִצִּית אוּר בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[68], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בָּהּ חַגָּבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין[69] עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת. וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין[70] וּמִן רֹאשׁ אָזְנַיִם שֶׁנִּצְלוּ בִּשְׁעַת חֲרִיכָה.

68) עשבים רעים. 69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. 70) תלתלי בשר.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמִתַּקְּנָן הַבִּשּׁוּל - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. קָלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ[72] - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֲבָל קָלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[73].

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלשו גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלשו במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. 73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שֶׁמֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּר[74]. וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁמַּמְרֶה עַל פִּי בֵּית דִּין[75] שֶׁהִתִּירוּהוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[76] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי; וְלֹא מִפְּנֵי גִּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר[77] פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.

74) רבי ובית דינו התירו השמן. 75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. 76) בכלי גויים. 77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

כג. וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[78].

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

כד. כֻּסְכֻּסָּן[79] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהוּחַמּוּ חַמִּין[80], בֵּין בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָּם הוּא[81]. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁים וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[82]. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[83], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר[84] - אֲסוּרִין.

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. 80) שחלטו אותן. 81) שמנונית האיסור שביורה. 82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. 83) שהחומץ של גויים אסור כיין. 84) של גויים גם כן אסור.

כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן. לְפִיכָךְ, הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר[85] - מֻתָּר[86].

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. 86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

כו. הַמּוּרְיָס[87], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[88] - אָסוּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס - מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר אָסוּר. שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב דָּבָר הַיָּקָר בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר.

87) שמן דגים. 88) במקום שהיין זול מן המורייס. המדובר במורייס של בעלי בתים, שאילו במורייס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במורייס.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[89] - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ[90] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. 90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹמֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ופרישה, שנאמר חנוך לנער על פי דרכו".

ובהלכה כ"ז כתב "קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת, אין בית־דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת". וי"ל שסברת הרמב"ם היא שהחובה להפרישו מאיסור באה מהחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, הנלמד מהפסוק "חנוך לנער כו'", ואין זה חיוב פרטי בכל האיסורים כי־אם חיוב כללי לחנכו בקדושה. ועל־פי־זה מובן מדוע הביא דין זה כאן, אף שהזכיר דין חובת חינוך במצוות כמה פעמים לפנ"ז, ומבלי להביא הפסוק "חנוך לנער כו'" כי כאן מדובר בחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, ומשום כך גם נקט הלשון לחנכו בקדושה ופרישה, לשון שלא הובאה בכל הפעמים שלפנ"ז.

(על־פי לקו"ש חלק לה עמוד 63 הערה 23)

כט. אָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה[91] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בִּכְלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[92] מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי בֵית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפְּרִין[93] שֶׁגּוֹרְעִין[94] בָּהֶם אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". 92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. 93) מקיזי הדם. 94) מקיזים.

1 ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת מְזֹהָמוֹת, וְעַל
2 גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִים. שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ בִּכְלַל אַל
3 תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ - מַכִּין
4 אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

5 לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו כְּלָל, בֵּין
6 גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. וְכָל הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו - הֲרֵי זֶה
7 בִּכְלָל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יֶתֶר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל
8 עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ
9 בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[96] בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם
10 וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. 96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

11 לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה
12 יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא;
13 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.

14 בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. מֵרֵישׁ וְעַד כְּעַן.

15 # הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

16 יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁתַּיִם
17 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לִשְׁחֹט וְאַחַר
18 כָּךְ יֹאכַל. ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד.
19 ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל
20 הַבָּנִים. ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.
21 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

22 ## פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדק סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

23 א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] שֶׁיִּשְׁחוֹט מִי שֶׁיִּרְצֶה לֶאֱכֹל בְּשַׂר[3]
24 בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ
25 מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ. וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם: אַךְ כַּאֲשֶׁר
26 יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל[4]. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחַיָּה
27 כִּבְהֵמָה[5] לְעִנְיַן שְׁחִיטָה[6]. וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר
28 יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד,
29 שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה[7].

2) מן התורה 3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מוותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצות עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. 4) ובראש הפסוק כתוב: "תזבח ואכלת בשר". 5) שהרי צבי ואיל חיה הם 6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כן מונה איל וצבי כמבואר שם עא. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. 7) למדו מפסוק זה "בשפיכה בעלמא סגי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולאו דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיכת דמם אחת היא.

30 ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[8] בְּכֻלָּן אַחַת הֵן. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט
31 בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף[9] - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה[10]: אֲשֶׁר
32 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה[11]. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ,
33 בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַכָּשֵׁר מֻתָּר[12]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל
34 מִן הַשְּׁחוּטָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[13]. וְהָאוֹכֵל
35 מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי
36 הוּא בִּכְלַל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם[14], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].
37 וּמֵתָר לַחְתּוֹךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא
38 נַפְשָׁהּ[16], וּמוּלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[17],
39 וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּת[18] וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. 9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. 10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. 11) ולא לשחוט, מפני שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצוה וגם השחיטה מצוה - מברך לשחוט. 12) לפי שברכות אינן מעכבות. 13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרכסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. 14) שיש עוד חיות בבמה 15) מפני שהוא לאו שבכללות". פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. 16) וכמו

שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. 17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. 18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

1 **ג. דָּגִים וַחֲגָבִים[19] - אֵינָן צְרִיכִים שְׁחִיטָה, אֶלָּא**
2 **אֲסִיפָתָן הִיא הַמַּתֶּרֶת אוֹתָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הֲצֹאן**
3 **וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם**
4 **יֵאָסֵף לָהֶם - אֲסִיפַת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וְצֹאן[20].**
5 **וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: אֹסֶף הֶחָסִיל - בַּאֲסִיפָה לְבַדָּהּ[21].**
6 **לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ מֵאֲלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם - מֻתָּרִין[22].**
7 **וּמֻתָּר לְאָכְלָן חַיִּים[23].**

19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. 20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. 21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראיה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשונו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אבך אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר שחיטה בפסוק, מנין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וחיה שנאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונין שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. 22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואיזא נו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. 23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום בל תשקצו, ומתרצים: א. רק חגב טמא אסור משום בל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמותר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום בל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

8 **ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ**
9 **אוֹתָהּ וְלִידַע: בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין?**
10 **וְכַמָּה שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? וּמָתַי**
11 **שׁוֹחֲטִין? וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין? וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין? וּמָה הֵן**
12 **הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה? וּמִי הוּא**
13 **הַשּׁוֹחֵט? וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר:**
14 **וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וְגוֹמֵר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ**
15 **וְגוֹמֵר. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָּהֶן, כִּשְׁאָר**
16 **תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת מִצְוָה, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה[24].**

24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

18 **ה. מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחַי[25] הוּא הַצַּוָּאר. וְכָל**
19 **הַצַّוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד בַּוֵּשֶׁט? מִתְּחִלַּת**
20 **הַמָּקוֹם שֶׁכְּשֶׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְכַּוֵּץ[26] עַד מָקוֹם**
21 **שֶׁיַּשְׁעִיר וְיַתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין[27] כְּכָרֵס - זֶה**
22 **הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּוֵּשֶׁט.**

25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עודנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. 26) נכפל הוושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. 27) ואינו חלק כפנים הוושט.

23 **ו. שָׁחַט לְמַעְלָה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא הַנִּקְרָא תַּרְבַּץ**
24 **הַוֵּשֶׁט[28], אוֹ לְמַטָּה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי**
25 **מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[29]. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט**
26 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה[30]: בְּבְהֵמָה וְחַיָּה - כְּדֵי**
27 **שֶׁיֹּאחַז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[31]; וּבְעוֹף - הַכֹּל לְפִי גָדְלוֹ**
28 **וְקָטְנוֹ[32]. וּלְמַטָּה - עַד הַזַּפֶּק[33].**

28) מקום דבוקו בלחי. 29) כרמי בר יחזקאל משמיה דרב. 30) לצד הראש 31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. 32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורבץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. ומזה משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. 33) גגו של זפק נידון כוושט.

29 **ז. וְאֵי זֶה הוּא מְקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשֶּׁפּוּי כּוֹבַע**
30 **וּלְמַטָּה[34] עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה[35]**
31 **צַוָּארָהּ[36] לִרְעוֹת[37] - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה.**
32 **וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ - נִקְרָא צַוָּאר[38].**

34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק

רבינו כר' חנינא בן אנטיגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. 35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. 36) כדרכה 37) ולא יותר. 38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

1 **ח. אָנְסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[39] וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּה, אוֹ**
2 **שֶׁאִנֵּס[40] הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט**
3 **בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר וְנִמְצֵאת הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ**
4 **בַּוֵּשֶׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[41] - הֲרֵי זֶה סְפֵק נְבֵלָה[42].**

39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. 40) שדחק. 41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיטה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. 42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

5 **ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחַט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר. וְאִם**
6 **שָׁחַט מִן הַצְּדָדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[43]. וְכַמָּה הוּא**
7 **שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין, שֶׁהֵן הַקָּנֶה**
8 **וְהַוֵּשֶׁט[44], הַשְּׁחִיטָה הַמְעֻלָּה שֶׁיַּחְתְּכוּ שְׁנֵיהֶן, בֵּין**
9 **בִּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף[45]. וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵט[46].** וְאִם
10 **שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה**
11 **וּבְחַיָּה[47] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. 44) קנה, בגמרא - גרגרת. 45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. 46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. 47) שחיה היא כבהמה.

12 **י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי - בִּבְהֵמָה שְׁחִיטָתוֹ**
13 **פְּסוּלָה[48]. רֻבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֻבּוֹ שֶׁל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
14 **שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֶצְיוֹ כְּחוּט**
15 **הַשַּׂעֲרָה[49] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֶצְיוֹ**
16 **כָּל שֶׁהוּא - רֻבּוֹ הוּא.**

48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. 49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

17 **יא. שָׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל זֶה וְחֶצְיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף**
18 **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנֶה שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ פָּסוּק[50], וְשָׁחַט**
19 **עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מְעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב, בֵּין שֶׁהִתְחִיל**
20 **לִשְׁחֹט[51] בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת**
21 **הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

50) בגמרא: "פגום". 51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

22 **יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּימָנִין[52] לְאַחַר**
23 **שְׁחִיטָה. וְאִם לֹא בָּדַק, וְנָחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק**
24 **- הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[53], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר[54].**

52) אם חתוכים הם. 53) כברייתא שם: נבלה ומטמאה במשא. 54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

25 **יג. כָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ[55] בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת[56], עַד**
26 **שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[57] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.**

55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". 56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיטה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלאו הבא מכלל עשה של "וזבחת" . וכן דעת התוספות והרשב"א. 57) "עד שיודע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

27 **יד. וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בְּכָל דָּבָר. בֵּין בְּסַכִּין**
28 **שֶׁל מַתֶּכֶת בֵּין בְּצֹר[58], אוֹ בִּזְכוּכִית אוֹ בְּקִרוּמִית[59] שֶׁל**
29 **קָנֶה הָאֲגַם[60], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין. וְהוּא**
30 **שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם[61]. אֲבָל אִם הָיָה**
31 **כְּמוֹ תֵּלֶם בְּחֵדוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה**
32 **הַתֵּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר[62] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.**

58) אבן שחדדה. 59) צלע. 60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. 61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. 62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.

33 **טו. הָיָה הַתֵּלֶם הַזֶּה מֵרוּחַ אַחַת[63] - לֹא יִשְׁחַט בָּהּ[64].**
34 **וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפְּגִימָה נִכֶּרֶת בָּהּ[65] -**
35 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזת. 64) לכתחילה. 65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.

36 **טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְדֵּק בְּהוֹלָכָה וְלֹא תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ**
37 **בָּהּ פְּגָם[66], וּכְשֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
38 **פְּגָם: אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הֵבִיא -**
39 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[67]; וְאִם הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[68].**

66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזת והוליך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחז בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. 67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. 68) מכיון שבהבאה נאחז הסימן בעוקץ שלא הוחלק.

40 **יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ[69] וְאֵין בָּהּ פְּגָם**

- שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק וְאֵינָהּ חַדָּה[70], הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשְּׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[71].

69) שנפגמה והוחלקו העוקצים במשחזת והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא. לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. 70) "סכין רעה". 71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשהייה.

יח. סַכִּין חַדָּה שֶׁהֶשְׁחֲזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה, אֶלָּא מַגַּעְתָּהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע, הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקָּצַץ צֹר אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נְעָצָן בַּקַּרְקַע[72] - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נְעוּצִים; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[73].

72) תלוש ולבסוף חברו. 73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בברייתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנבנה בידי אדם.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן קֹדֶם שֶׁיֵּעָקֵר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[74], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם פְּגָם.

74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנַּיִם[75] חַדּוֹת וְשָׁחַט בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל[77]. אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת[78] הַקְּבוּעָה בַּלֶּחִי[79] - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ[80].

75) שתים ויותר. 76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לזו 77) קציר שקוצרין בה התבואה. 78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הוליך והביא בסכין כל שהוא כשירה. 79) התלושה מן הגוף. 80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר[81] וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[82]. סַכִּין שֶׁצִּדָּהּ אֶחָד מַגָּל[83] וְצִדָּהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט, הוֹאִיל וּבַצַּד הַיָּפֶה שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

81) באש. 82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבונה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, ווישט שנקב כל שהוא - טריפה. 83) מגל יד בלשון המשנה

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחֲדָדָהּ וּמִצַּד זֶה[84] וּמִצַּד זֶה. וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ[85] עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ[86] וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיהָ וּשְׁנֵי צְדָדָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט בָּהּ.

84) שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". 85) כדרך מעשה השחיטה 86) ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת ובאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. 87) בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבודק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגימות הצפורן.

כד. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק כֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה[88]. שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה[89]; שֶׁמָּא בָּעוֹר[90] נִפְגְּמָה, וּכְשֶׁשָּׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים[91] - צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת. שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בָּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת סַכִּין פְּגוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה[92].

88) כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נזהרים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. 89) אמר רב הונא פסולה, וכונתו ספק נבלה. 90) כשחתך את עור הצואר. 91) אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. 92) שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיטתה לפני שחיטת הסימנים, שם:

כה. בָּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בְּדָקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשָׁבַר בָּהּ עֶצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בָּדַק וּמְצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[93]; שֶׁחֲזְקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בַּדָּבָר הַקָּשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ[94]. וְכֵן אִם פָּשַׁע וְלֹא בָּדַק הַסַּכִּין, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[95].

93) והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. 94) אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. 95) כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש שחיטתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בגוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

1 **כו. כָּל טַבָּח שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ**
2 **לִפְנֵי חָכָם[96], וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם**
3 **נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁיִּסְמֹךְ עַל**
4 **עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת[97] וְתִהְיֶה פְּגוּמָה וְיִשְׁחוֹט בָּהּ; וְאִם**
5 **נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ[98],**
6 **וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה[99].**

96) מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. 97) מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרינן בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. 98) רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. 99) כלומר, ששחיטתו פסולה והבהמה נבלה.

7 **כז. כַּמָּה הוּא אֹרֶךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט? כָּל שֶׁהוּא.**
8 **וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ**
9 **רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן[100] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[101].**

100) שיש לו עוקץ 101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

10 **כח. וּמָתַי שׁוֹחֵטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה.**
11 **וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה.**
12 **וְאִם שָׁחַט בַּאֲפֵלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

13 **כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג[102], אַף**
14 **עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הָיָה מֵזִיד הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[103] אוֹ**
15 **מִתְחַיֵּב מַלְקוּת[104] עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ**
16 **כְּשֵׁרָה[105].**

102) אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. 103) בשבת שחייב סקילה. 104) שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת. 105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכח אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיטת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

17 **א. בְּכָל מָקוֹם מֻתָּר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעַזָּרָה. שֶׁאֵין**
18 **שׁוֹחֲטִין בָּעַזָּרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל**
19 **הַחֻלִּין - אָסוּר לִשָּׁחֲטָן בָּעַזָּרָה[2], בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה**
20 **בֵּין עוֹף[3]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה: כִּי יִרְחַק**
21 **מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ**
22 **וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין**
23 **שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה'.**

2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. ובבשר תאוה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. 3) קידושין נז, ב. וב'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי־חיים שלא יישחטו בעזרה: א. "ושחטו פתח אהל מועד". ב. "ושחט אותו לפני אהל מועד". ג. "ושחט אותו לפני אהל מועד". הוא"ו הסופית של "ושחטו" וגם המלים "אותו" שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

24 **ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט[4] חוּץ לַמָּקוֹם הוּא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלוֹ**
25 **בְּכָל הַשְּׁעָרִים; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעַזָּרָה - אוֹתוֹ**
26 **הַבָּשָׂר טָהוֹר[5] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה, כְּבָשָׂר בְּחָלָב[6] וְכַיּוֹצֵא**
27 **בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ[7], וְאָפְרוֹ אָסוּר[8]. אֲפִלּוּ שָׁחַט**
28 **לִרְפוּאָה[9] אוֹ לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְהַאֲכִיל**
29 **לִכְלָבִים. אֲבָל הַנּוֹחֵר[10] בָּעַזָּרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְעוֹבֵד**
30 **כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה[11], וְהַשּׁוֹחֵט**
31 **בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִים[12] בָּעַזָּרָה - חֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן**
32 **מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה.**

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם־כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון שסובר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא

לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לאו שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה ב"ירושלמי" נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה – כרבי שמעון. תוספתא שם פ"ה. 12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

1 **ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד[13], אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין אָסוּר**
2 **לְהַכְנִיסָן לָעֲזָרָה[14], אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פֵּרוֹת**
3 **וָפַת. וְאִם עָבַר וְהִכְנִיסָן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[15] כְּשֶׁהָיוּ.**
4 **וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין**
5 **בָּעֲזָרָה אוֹ הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה**
6 **- מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].**

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". 14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זביחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא־הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד־משנה מכת"י). 15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. 16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולאו הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

7 **ד. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ[17] חֻלִּין, אִם**
8 **נִשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה - וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה[18], לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
9 **יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתוֹ בִּרְחוּק מָקוֹם[19].**

17) העובר שבה. 18) אף־על־פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטת אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזבוח בריחוק מקום, אסור לזבוח בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

10 **ה. אֵין שׁוֹחֲטִין[20] לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ:**
11 **עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה[21], וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם. וְלֹא**
12 **יִשְׁחוֹט לְכְלִי מָלֵא מַיִם[22], שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לַצּוּרָה[23]**
13 **שֶׁתְּרָאֶה בַּמַּיִם שָׁחַט. וְלֹא יִשְׁחוֹט בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא**
14 **לְתוֹךְ הַגֶּמָא, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[24]. וְאִם**
15 **שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[25].**

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחיט", פירוש: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף־על־פי שהם מחוברים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד־משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) ונראה כאילו עובד עבודה־זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

16 **ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מַיִם[26] עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאִית**
17 **בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּמָא[27], וְהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד**
18 **לַגֶּמָא. וּבַשּׁוּק[28] לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן[29], שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת**
19 **הַמִּינִים[30]. וְאִם שָׁחַט[31] לַגֶּמָא בַּשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל**
20 **מִשְּׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֻתָּר**
21 **לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה[32], וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן**
22 **וְיוֹרֵד לַמַּיִם[33]. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[34].**

26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). 27) משנה וגמרא שם. 28) בפרהסיא 29) משום "ובחוקותיהם לא תלכו" (גמרא שם). 30) עובדי עבודה־זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. 31) גמרא, שם. 32) כשהוא מהלך בה. 33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. 34) ולא לתוכם.

23 **ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ אֶת הַצַּוָּאר[35] וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין**
24 **וּמְבִיאָהּ[36] עַד שֶׁשּׁוֹחֵט. בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה[37]**
25 **בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ**
26 **מִלְּמַטָּה[38] וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.**

35) ראה שם מה, א. 36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד־משנה מכת"י). 37) והסכין מלמעלה. 38) שם יז, ב.

27 **ח. נָעַץ אֶת הַסַּכִּין בַּכֹּתֶל[39] וְהֶעֱבִיר הַצַּוָּאר עָלֶיהָ עַד**
28 **שֶׁנִּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר**
29 **הַבְּהֵמָה לְמַטָּה וְסַכִּין לְמַעְלָה[40]; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר**
30 **בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד**
31 **גּוּפָהּ וְתֶחְתֵּךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה[41], וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה,**
32 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף[43], בֵּין שֶׁהָיָה**
33 **צַוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנָּעוּצָה אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ -**
34 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[44].**

39) והיא מחוברת. 40) שם. 41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכביד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צואר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד־משנה מכת"י). 42) להלן פ"ג הי"א. 43) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד־משנה). 44) שם יז, ב.

35 **ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֱבִיאָהּ[45] אוֹ**
36 **הֱבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ**
37 **וְהֵבִיא עַד שֶׁתַּךְ הָרֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[46].**
38 **הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא[47] אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ וְהִתִּיז אֶת**
39 **הָרֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד: אִם יֵשׁ**
40 **בַּסַּכִּין כְּמִלֹּא שְׁנֵי צַוָּארִים[48] מִצַּוָּארֵי הַנִּשְׁחָט -**
41 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[49], וְאִם לַאו[50] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[51].**
42 **שְׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים[52] כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

45) משנה, שם ל, ב. 46) משנה, שם. וראה מגיד־משנה. 47) במשנה, שם. 48) בגמרא, שם לא, א. 49) שיש בה

כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). 50) שאורך הסכין כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו (רש"י). 51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמהם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. 52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צוארי הנשחט (כסף־משנה).

1 **י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין[53], אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי**
2 **מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן**
3 **שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי**
4 **מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר[54] - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[55]. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט**
5 **זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד[56] אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם**
6 **אַחֵר[57] הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - חֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף**
7 **עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְׁחִיטָה כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן**
8 **שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקֻלְמוֹס[58] וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה**
9 **כְּמַסְרֵק[59] - כְּשֵׁרָה.**

53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחזים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיטתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחזין - שאוחזין, והסיום שחיטתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמא יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחז בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחזים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו לכתחילה מותר (מגיד־משנה). 54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיטות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף־משנה בשם הראשונים). ורב אחא משבחא פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד־משנה). 55) שם. 56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד־משנה). 57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיטה מפורעת וגלויה, חולין שם. 58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). 59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

10 **יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה[60], אֶלָּא אֲפִלּוּ**
11 **שָׁחַט כְּמִתְעַסֵּק אוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ שֶׁדֶּרֶךְ סַכִּין**
12 **לְנָעֲצָהּ בַּכֹּתֶל וּשְׁחָטָהּ בַּהֲלִיכָתָהּ[61], הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה**
13 **כָּרָאוּי בִּמְקוֹמָהּ וְשֶׁעוּרָהּ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.**

60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. 61) ובהוליך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציירים אפשרות של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

14 **יב. לְפִיכָךְ[62], חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ שִׁכּוֹר**
15 **שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[63] וּמִי שֶׁאֲחָזָתוּ רוּחַ רָעָה שֶׁשָּׁחֲטוּ,**
16 **וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָם[64] שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקָּנָהּ - חֲרֵי זוֹ**
17 **כְּשֵׁרָה[65]. אֲבָל סַכִּין שֶׁנָּפְלָה[66] וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ**
19 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם[67] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן**
20 **לִשְׁחִיטָה.**

62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. 63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה.). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. 64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. משנה, שם פ"א. 65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. 66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה־שאין־כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף־על־פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. 67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זובח אתה אוכל.

21 **יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ[68] שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין**
22 **קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוָּאר הָעוֹף**
23 **אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל - חֲרֵי**
24 **זוֹ כְּשֵׁרָה[69]. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל,**
25 **וְשָׁם אֶת הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - חֲרֵי**
26 **זוֹ פְּסוּלָה[70]. וְאִם פָּטַר[71] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ**
27 **וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל וְשָׁחַט בִּסְבִיבָתוֹ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה,**
28 **שֶׁחֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה**
29 **רִאשׁוֹנָה[72], שֶׁהִיא מִכֹּחַ הָאָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה**
30 **וּלְאַחֲרֶיהָ[73] - אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם, אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם**
31 **בְּהִלּוּכָן.**

68) שם טז, א. 69) שהאדם סיבב את הגלגל. 70) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. 71) פתח. 72) בגמרא: כח ראשון. 73) שם: כח שני.

32 **יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים[74], לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים,**
33 **לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן**
34 **לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הֲבַאי**
35 **שֶׁאוֹמְרִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[75].**
36 **אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַזַּל הַיָּם אוֹ מַזַּל הָהָר אוֹ**
37 **לְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה**
38 **בַּהֲנָיָה[76] כְּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[77].**

74) משנה, שם מ, א. 75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה־זרה (כסף־משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים

לעבוד הרים וגבעות. 76) בברייתא שם: הרי אלו זבחי מתים. 77) דבר הקרב לעבודה־זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל ההר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרובת עבודה־זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

1 **טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**
2 **אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ[78] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ**
3 **אֲסוּרָה[79]. שֶׁלְּמִדִּין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֵלִין[80] מִמַּחֲשֶׁבֶת**
4 **הַקֳּדָשִׁים בִּפְנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ[81] פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ**
5 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[82].**

78) שחטה על־מנת שיעבוד העבודה־זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה־זרה. 79) בהנאה כזבחי מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן וריש לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה. 80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. 81) השוחט קדשים לשמן על־מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. 82) פט"ו ה"י.

6 **טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב[83] לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת**
7 **כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי**
8 **זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק[84]; שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ,**
9 **וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.**

83) ששמעו שאמר כך. 84) שם: "זה היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

10 **יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים[85] שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנִדָּרִים**
11 **כְּמוֹתָן[86] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[87], שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים**
12 **בַּחוּץ[88]. שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה**
13 **- שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

85) משנה, שם מא, ב. 86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחטם לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. 87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). 88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד־משנה).

14 **יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה[89], לְשֵׁם שְׁלָמִים,**
15 **לְשֵׁם תּוֹדָה, לְשֵׁם פֶּסַח[90] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל**
16 **וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[91],**
17 **הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר[92] וְהַנִּדָּב. שָׁחַט לְשֵׁם**
18 **חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי[93], לְשֵׁם**
19 **בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[94], לְשֵׁם תְּמוּרָה[95] - שְׁחִיטָתוֹ**
20 **כְּשֵׁרָה[96].**

89) משנה, שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. 90) אף־על־פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. 91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. 92) שהרואה יחשוב שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). 93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (הל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. 94) מעשר בהמה, שהשבט מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. 95) אינה בנדר ונדבה, וכשאין לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. 96) כי אין מקום לחשוש, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף־על־פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

21 **יט. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת[97], וְשָׁחַט וְאָמַר: לְחַטָּאתִי -**
22 **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[98]. הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט**
23 **וְאָמַר: לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי**
24 **הֵמִיר בּוֹ[99].**

97) גמרא, שם. 98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעוונו, לפיכך השומע שאמר לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף־על־פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). 99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם־כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "והא לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יז־יח ותחילת הי"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

25 **כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה[100] לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה:**
26 **זוֹ לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת**
27 **בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת[101] שֶׁנִּתְחַיְּבָה**
28 **בָּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל**
29 **הַמַּפֶּלֶת - קוֹל יֵשׁ לָהּ[102]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת**

נָזִיר[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים[104].

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לאתויי (לרבות) עולת יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו)? מהו דתימא אפולי אפולא – קא־משמע־לן". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחייבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. 101) וכל הרואה יודע שמשקרת. 102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. 103) שם. 104) ואולי נדר בנזירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם־כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין[105] וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה[106], וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמֻּתָּר[107] לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחַר זֶה[108], וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֻׁתָּפוּת[109]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֻׁתָּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה[110]; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ[111].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצערו".

במקרה זה לא יועיל גם גילוי דעת שמתכוון לאסור, כי "אין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו".

(לקו"ש חלק י"א עמוד 149)

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוחזין בקת. 106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ, א - ומא, ב. 107) שם. 108) בלא שהיה ביניהם. 109) שם מא, א. 110) אפילו באכילה (מגיד־משנה). 111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף־על־פי־כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה־זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוחזים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה־זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה־זרה. וההלכה שבמומר לעבודה־זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[112], אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[113] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ[114], לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ[115], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל[116], אֲפִלּוּ הָיָה[117] קָטָן[118] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[119].

112) בשביל לא יהודי. 113) ואפילו לשם עבודה־זרה. 114) במשנה שם לח, ב - הכל הולך אחר השוחט. 115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם־משנה). 116) שהבהמה של ישראל. 117) הגוי. 118) שאינו יודע לעבוד עבודה־זרה. 119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבחו". ובהלכה יב: וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד עבודה־זרה, שחיטתו נבילה.

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהַזָּהֵר בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה וְעִקּוּר.

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג[2] בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה: אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

2) שאינו תלוי בכוונת ודעת השוחט.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה - שִׁעוּר שְׁהִיָּתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וְאִם הָיְתָה גַּסָּה -

כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וּבָעוֹף - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וַיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שִׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁתַּחְשֹׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֻּלָּן שִׁעוּר שְׁהִיָּה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה[3]. וְכֵן אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וַיַרְבִּיצֶנָּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחַט כְּמוֹ מִעוּט הַסִּימָנִין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה[4] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

3) שזו היא בעייא שלא נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. 4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כְּמְחַתֵּךְ[5] בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ[6] חֶצְיוֹ[7] אוֹ מִעוּטוֹ, וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה[8] אוֹ שֶׁנִּקַּב בַּוֵּשֶׁט[9] כָּל שֶׁהוּא וְשָׁהָה כַּשִּׁעוּר, בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נְבֵלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) שיודע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. 7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. 8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. 9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁהִיָּה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל. שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה - כְּבָר נִגְמְרָה שְׁחִיטָתוֹ; כְּשֶׁחָזַר וְגָמַר - מְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא. וְאִם שָׁחַט בְּמִעוּט הַקָּנֶה[10] וְשָׁהָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפְסֹק רֹב הַקָּנֶה.

10) או אפילו בחציו.

ח. שָׁחַט[11] הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ[12], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[13] אִם נִקַּב הַוֵּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[14], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוֵּשֶׁט מִבִּפְנִים[15]. אִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ טִפַּת דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

11) התחיל לשחוט בקנה. 12) בחציו הראשון. 13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. 14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם. 15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חֻלְּדָה[16] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן, בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַתַּחְתּוֹן לְמַטָּה, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִים כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מְסֻבָּךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְלִית[17] עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְלִית, הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט מִעוּט הַסִּימָנִים בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דְּרָסָה[18] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וְלֹא הוֹבָאָה[19]; אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַּוָּאר וְדָחַק וְחָתַךְ לְמַטָּה, כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת, עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. 19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הַגְרָמָה כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה[20] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה. וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּים יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה[21] לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּים: אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה[22] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשְּׁפוּי כּוֹבַע[23] וּלְמַטָּה[24], וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם, אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. 21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסבבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר

והם נקראין חיטים. 22) לצד הראש. 23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. 24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

1 **יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד[25] אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם[26], וְהִשְׁלִים**
2 **הַשְּׁחִיטָה בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[27];**
3 **שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשִּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ,**
4 **וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[28]. שָׁחַט שְׁלִישׁ,**
5 **וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן -**
6 **כְּשֵׁרָה[29]. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים**
7 **שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[30]. וְאִם דָּרַס אוֹ**
8 **הֶחֱלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי -**
9 **הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.**

25) בעוף. 26) של שני הסימנים בבהמה. 27) למד רבינו משהייה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. 28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. 29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. 30) שאין כאן רוב בשחיטה.

10 **יד. עִקּוּר כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנַּעֲקָרָה הַגַּרְגֶּרֶת[31], וְהִיא**
11 **הַקָּנֶה, אוֹ הַוֵּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן[32] אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם**
12 **גְּמַר שְׁחִיטָה. אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף[33] אוֹ רֻבּוֹ,**
13 **וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[34].**

31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. 32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. 33) שגם בעוף עיקור סימנים פוסל. 34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פוסל.

14 **טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי -**
15 **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[35]. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי**
16 **שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט אוֹ אַחַר**
17 **שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.**

35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

18 **טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט[36] - הֲרֵי זוֹ**
19 **כְּשֵׁרָה[37]. שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שֶׁאִלּוּ נֶעֱקַר**
20 **קֹדֶם שְׁחִיטָה - הָיָה מִתְדַּלְדֵּל וְלֹא נִשְׁחָט.**

36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. 37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטה", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

21 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[38]? שֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ**
22 **כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט - אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט**
23 **אַחַר הָעִקּוּר. וּלְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת[39] שְׁמוּטָה**
24 **וּשְׁחוּטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.**

38) שאין שמוטה נעשית שחוטה. 39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

25 **יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הֲרֵי זוֹ**
26 **נְבֵלָה[40], וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל**
27 **נְבֵלָה. שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה,**
28 **כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**
29 **וְכָל סָפֵק בִּשְׁחִיטָה - הֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה, וְהָאוֹכֵל**
30 **מִמֶּנָּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41].**

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

31 **יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יָרֵךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ, עַד**
32 **שֶׁתְּרָאֶה חֲסָרָה כְּשֶׁתִּרְבַּץ[42] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ**
33 **שֶׁנֶּחְתַּךְ[43] חֲצָיָהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה**
34 **מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֵקְתָּהּ וְרֹב בָּשָׂר**
35 **עִמָּהּ[44], אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מִגַּבָּהּ כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב**
36 **הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
37 **לִשְׁחִיטָה[45] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֵחַיִּים[46], וְאֵין הַשְּׁחִיטָה**
38 **מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף[47] בְּכָל**
39 **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.**

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתיהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך זהה עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבילה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

40 **כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוֵּשֶׁט: הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי**
41 **לָבָן. נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - כְּשֵׁרָה[48]; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן**
42 **בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה.**
43 **וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמִקּוֹם הַנֶּקֶב[49] בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם**
44 **אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶם זֶה**
45 **שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה - נְבֵלָה[50].**

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחיט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

1 **כא. נִקַּב הַוּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם**
2 **כָּלוּם[51], וַהֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד[52]**
3 **בַּוּשֶׁט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא נִקַּב הַוּשֶׁט וְעָלָה**
4 **קְרוּם[53] בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב וְאֵינוֹ נִרְאֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא**
5 **הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ[54] בַּוּשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שֶׁרֹב**
6 **הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נקב הושט ועלה בו קרום וסתמו, אין הקרום כלום".

מכאן משמע קצת שדעת הרמב"ם היא ש"טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני "שאין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

הנ"ל, הוא מראה־מקום אחד מתוך למעלה משלושים שהביא הרבי במכתב להגאון הרוגוצו'בי בשנת תרפ"ב (בהיותו בן 32!), ובו מוכיח משלל מראי־מקומות בש"ס חולין וזבחים, י"ד החזקה, 'מורה נבוכים' ופירוש המשניות, שטריפה חוזרת להכשירה.

(הובא בלקו"ש חלק כ"ז עמוד 308)

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קוץ בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

7 **כב. וֶשֶׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ[55], אֶלָּא מִבִּפְנִים[56].**
8 **כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק. אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם -**
9 **בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.**

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמימות כלשהו.

10 **כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֻלָּהּ[57] בִּמְקוֹם הָרָאוּי**
11 **לִשְׁחִיטָה[58] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[59]. וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאִסָּר[60].**
12 **נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים[61]: אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן**
13 **הֵם - מִצְטָרְפִין לְרַבָּה[62]; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
14 **חִסָּרוֹן - מִצְטָרְפִין לִכְאִסָּר. וְכֵן אִם נִטְּלָה מִמֶּנָּה**
15 **רְצוּעָה[63] - מִצְטָרֶפֶת לִכְאִסָּר[64]. וּבָעוֹף[65] - כֹּל שֶׁאֵלּוּ**
16 **מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן[66] וּמַנִּיחָן**
17 **עַל פִּי הַקָּנֶה: אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ[67] - נְבֵלָה, וְאִם לַאו**
18 **- כְּשֵׁרָה.**

57) הגרגרת עשוייה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שייפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. 59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. 60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסר זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסר מצומצם נבלה ואין צריך יתר מכאיסר. 61) ניקבה כנפה. 62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכולם שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסר ושאין בהם חיסרון מצטרפין לרובה. 63) לאורכה ויש בה חיסרון. 64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסר, היא נבלה. 65) שאין מקום לשיעור כאיסר מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסר. 66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסר. 67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

19 **כד. נִקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מְפֻלָּשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ[68] כְּדֵי**
20 **שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לְרָחְבּוֹ[69] - נְבֵלָה. נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ[70],**
21 **אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה[71]**
22 **אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה.**

68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. 69) [בטור יורה דעה סימן לד, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסר], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסר לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. 70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר

נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. 71) באותה הבהמה או העוף.

1 **כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה**
2 **נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה**
3 **בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב[72]. אִם נִדְמֶה לוֹ -**
4 **מֻתֶּרֶת[73]. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלִיָּא גְּדוֹלָה[74] לְחֲלִיָּא**
5 **גְּדוֹלָה אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה, אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה.**
6 **שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיָּא וְחֲלִיָּא**
7 **חֲלִיָּא אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁתֵּיהֶן וְרַכָּה[75].**

72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסר ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. 73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. 74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא - שלוש טבעות. 75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי ובייתוסי, אם מותרת.

8 **א. יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמַּפְסִידִין אֶת**
9 **הַשְּׁחִיטָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[2] מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁבַּאֲרָנוּ[3],**
10 **וְשָׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[4] - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ,**
11 **לֹא הוּא[5] וְלֹא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי זוֹ קְרוֹבָה לִסְפֵק נְבֵלָה[6].**
12 **וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].**

2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף־על־פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. 3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג־כד. 4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד־משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. 5) ואף־על־פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. 6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמא שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה,לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. 7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

13 **ב. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים[8]**
14 **שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי[9] שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין**
15 **עַצְמוֹ שְׁחִיטָה נְכוֹנָה וּגְמוּרָה - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה[10].**
16 **הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמַּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד**
17 **הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[11], כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁהֶה אוֹ יִדְרֹס**
18 **אוֹ יִשְׁחוֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ בְּלֹא כַּוָּנָתוֹ.**

8) שם: שתים ושלש פעמים. 9) כלומר, מתקבל על הדעת. 10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. 11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

19 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה לֹא**
20 **יִשְׁחוֹט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט בִּפְנֵי**
21 **חָכָם פְּעָמִים רַבּוֹת[12] עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזָרִיז[13]. וְאִם**
22 **שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].**

12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. 13) ולא יתעלף בשחיטתו. וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. 14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

23 **ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וְשָׁחַט בִּפְנֵי חָכָם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה**
24 **רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא מֻמְחֶה[15]. וְכָל הַמֻּמְחִין שׁוֹחֲטִין**
25 **לְכַתְּחִלָּה בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן. וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים[16], אִם**
26 **הָיוּ מֻמְחִין - הֲרֵי אֵלּוּ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה.**

15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם־משנה. 16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

27 **ה. חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה[18] וְקָטָן וְשִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[19]**
28 **שֶׁשָּׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת,**
29 **שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ[20]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵי הַיּוֹדֵעַ,**
30 **וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחֲטוּ כַּהֶגֶן - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[21].**

17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנותנים לו. 19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. 20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו', זאת־אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על בל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד־משנה עוד טעמים. 21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

31 **ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ[22] שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**
32 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ[23]. אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עִקְּרֵי הִלְכוֹת**
33 **שְׁחִיטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. 23) כלומר, בודקים

אותו. ואף־על־גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו ידוע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

1 **ז. הֲרֵי שֶׁרָאִינוּ יִשְׂרְאֵלִי מֻרְחוֹק[24] שֶׁשָּׁחַט וְהָלַךְ לוֹ,**
2 **וְלֹא יָדַעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.**
3 **וְכֵן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט לִי, וּמְצָאָ הַבְּהֵמָה**
4 **שְׁחוּטָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָהּ אוֹ אַחֵר[25] -**
5 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין[26] אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִין**
6 **הֵן.**

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה שליחותו באיסורין־ להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.

7 **ח. אָבַד לוֹ גְּדִי אוֹ תַּרְנְגוֹל, וּמְצָאוֹ שָׁחוּט בַּבַּיִת -**
8 **מֻתָּר; שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִים הֵן. מְצָאוֹ**
9 **בַּשּׁוּק[27] - אָסוּר; שֶׁמָּא נִתְנַבֵּל[28], וּלְפִיכָךְ הֵשְׁלַךְ. וְכֵן**
10 **אִם מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה שֶׁבַּבַּיִת[29] - אָסוּר.**

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אוסר ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל כי פליגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם.
29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל־שכן באשפה שבשוק.

11 **ט. מֻמְחֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[30], וַהֲרֵי הוּא מֵבִין וְשׁוֹמֵעַ**
12 **וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה[31]. וְכֵן מִי**
13 **שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ[32] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט[33].**

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר.
33) לכתחילה. והמגיד־משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע־מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף־משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבדל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ו'מעדני יום־טוב' שם, כסף־משנה כאן, ובית־יוסף יורה־דעה סימן א).

14 **י. הַסּוּמָא - לֹא יִשְׁחוֹט[34] לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא אִם כֵּן**
15 **אֲחֵרִים רוֹאִים אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[35].**

34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. 35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

16 **יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי**
17 **יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין יָפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה[36] קָטָן[37] - שְׁחִיטָתוֹ**
18 **נְבֵלָה, וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ[38] מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל**
20 **מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר[39]. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה**
21 **לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה[40].**

36) הגוי. 37) ואינו עובד עבודה־זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששנינו "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה־זרה". 38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה־זרה, כמבואר בגמרא שם, שסתם מחשבת גוי אינה לעבודה־זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. 39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. 40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו.ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

22 **יב. וְגָדַר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר, שֶׁאֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[41]**
23 **שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.**

41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה־זרה כשיגדל, מה־שאין־כן גר תושב.

24 **יג. הִתְחִיל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִשְׁחֹט מִעוּט סִימָנִין**
25 **וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ הִתְחִיל יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד**
26 **כּוֹכָבִים - פְּסוּלָה. יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָתוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד**
27 **סוֹף[42]. אֲבָל אִם שָׁחַט הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
28 **עוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲצִי הַגַּרְגֶּרֶת בִּלְבַד,**
29 **וְגָמַר יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[43].**

42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם

נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. 43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

1 **יד. יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעֲבֵרָה[44] מִן הָעֲבֵרוֹת[45] שֶׁהָיָה**
2 **מֻמְחֶה[46] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה. וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל**
3 **כָּשֵׁר לִבְדֹּק אֶת הַסַּכִּין וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֶנָּה לְמוּמָר זֶה**
4 **לִשְׁחֹט בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לִבְדֹּק[47]. וְאִם**
5 **הָיָה מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[48]**
6 **אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס[49], וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ,**
7 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד**
8 **כּוֹכָבִים וּשְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.**

44) אחת, שהוחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. 45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא־הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו איסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. 46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. 47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). 48) שהוא כמומר לעבודה־זרה, שם ה. 49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל־פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם־משנה כאן העיר על ניגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

9 **טו. מִי שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[50] מִן הָעֲבֵרוֹת**
10 **שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[51], אִם**
11 **הָיָה מֻמְחֶה[52]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ[53] דָּבָר מֵתָּר וְאוֹכֵל דְּבַר**
12 **אִסּוּר. שֶׁזּוֹ חֲזָקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ**
13 **הָרְשָׁעִים מֵהֶן.**

50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. 51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. 52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. 53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

14 **טז. אֵלּוּ הַצְּדוֹקִין[54] וְהַבַּיְתוֹסִין וְתַלְמִידֵיהֶן וְכָל**
15 **הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶן שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה**
16 **- שְׁחִיטָתָן אֲסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זוֹ**
17 **מֻתֶּרֶת. שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁחִיטָתָן אֶלָּא שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ,**
18 **וְהֵם אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת הַשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ אֵינָן**
19 **נֶאֱמָנִין לוֹמַר: לֹא קִלְקַלְנוּ.**

54) דינם כדין הכותים שאינם מאמינין במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאום כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה־זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

20 **יז. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא נִצְטַוּוּ בִּשְׁחִיטַת**
21 **הַחֻלִּין, אֶלָּא הָיוּ נוֹחֲרִין[55] אוֹ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין**
22 **כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת. וְנִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה**
23 **לִשְׁחֹט[56] - לֹא יִשְׁחוֹט אֶלָּא שְׁלָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ**
24 **אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְגוֹמֵר, וְאֶל**
25 **פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר, לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְגוֹמֵר,**
26 **וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיְיָ וְגוֹמֵר. אֲבָל הָרוֹצֶה לִנְחֹר**
27 **וְלֶאֱכֹל[57] בַּמִּדְבָּר - הָיָה נוֹחֵר.**

55) דברי ר' עקיבא שם יז. 56) שחיטה כשרה. 57) חולין.

28 **יח. וּמִצְוָה זוֹ[58] אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא בַּמִּדְבָּר**
29 **בִּלְבַד בְּעֵת הֶתֵּר הַנְּחִירָה. וְנִצְטַוּוּ שָׁם, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ**
30 **לָאָרֶץ תֵּאָסֵר הַנְּחִירָה, וְלֹא יֹאכְלוּ חֻלִּין אֶלָּא**
31 **בִּשְׁחִיטָה, וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מָקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לָעֲזָרָה.**
32 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יַרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ**
33 **מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[59]. וְזוֹ**
34 **הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת: לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ**
35 **יֹאכֵל[60].**

58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשוחטם. 59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות־סופר נפלה כאן. 60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

36 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[2], שֶׁהַטְּרֵפָה**
37 **הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנּוֹטָה לָמוּת[3]. וְלֹא נֶאֱמַר**
38 **טְרֵפָה[4], אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, כְּגוֹן שֶׁטְּרֵפָה אֲרִי**
39 **וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְשִׁבְרָהּ וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה.**

2) פ"ד. 3) וזה לשונו שם (הלכה ח־ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף־על־פי שעדיין לא מתה,

והיא הטריפה . . בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה . . . בין שבא לה חולי מחמת עצמה . . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. 4) שמשמעותה שהוכתה על־ידי חיה טורפת.

1 **ב. וְיֵשׁ שָׁם[5] חֲלָאִים אֲחֵרִים, אִם יֶאֱרְעוּ לָהּ - תֵּחָשֵׁב**
2 **טְרֵפָה. וְהֵן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[6]. וּשְׁמוֹנָה מִינֵי**
3 **טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי[7], וְאֵלּוּ הֵן[8]: דְּרוּסָה,**
4 **נְקוּבָה, חֲסֵרָה[9], נְטוּלָה[10], פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה**
5 **וּשְׁבוּרָה[11].**

5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. 6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. 7) חולין מג, א. 8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר־כך. 9) חסר אבר מתחילת ברייתו. 10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. 11) ויש סימן לזה בראשי־תיבות: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמונת המינים האלה.

6 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן, הוֹאִיל**
7 **וְאֵין לְךָ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּרוּסָה[12] - הֶחְמִירוּ**
8 **בָּהּ[13], וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּדְרוּסָה - אָסוּר. וּשְׁאָר**
9 **שִׁבְעָה מִינֵי טַרְפוּת - יֵשׁ בָּהֶן סְפֵקִין מֻתָּרִין, כְּמוֹ**
10 **שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. 13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד־משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתיחה לאותה הלכה].

11 **ד. הַדְּרוּסָה הוּא שֶׁיִּטְרֹף הָאַרְיֵ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14] הַבְּהֵמָה**
12 **וְיִדְרֹס עָלֶיהָ בְּיָדוֹ, אוֹ יִדְרֹס הַנֵּץ וְהַנֶּשֶׁר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
13 **עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בִּבְהֵמָה גַּסָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה**
14 **אֶלָּא לָאַרְיֵ בִּלְבַד[15]; וּבִבְהֵמָה דַּקָּה[16] - מִן הַזְּאֵב**
15 **וּלְמָעְלָה[17]; וּבִגְדָיִים וּטְלָאִים[18], אֲפִלּוּ חָתוּל[19]**
16 **וְשׁוּעָל[20] וּנְמִיָּה[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[22] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה,**
17 **וְכָל שֶׁכֵּן בְּעוֹפוֹת.**

14) חיות בר. 15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף־משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי־חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. 16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. 17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א – דיבור־המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. 18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. 19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. 20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. 21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. 22) שהם למטה מן הזאב.

18 **ה. וְהַנֵּץ[23] - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹף גָּדוֹל[24]**
19 **מִמֶּנּוּ. אֲבָל שְׁאָר עוֹפוֹת הַדּוֹרְסִים[25] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה**
20 **בְּעוֹף שֶׁכְּמוֹתָן, וְאֵין לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גָּדוֹל**
21 **מֵהֶן.**

23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". 24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על־ידי בלשנים בדורנו]. 25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונח "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

22 **ו. וְיֵשׁ לְחֻלְדָּה דְּרִיסָה בְּעוֹפוֹת[26]. וְכֶלֶב - אֵין לוֹ**
23 **דְּרִיסָה כָּל עִקָּר[27], לֹא בְּעוֹף וְלֹא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. וְהַנֵּץ**
24 **- יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בִּגְדָיִים וּטְלָאִים[28]. וְהוּא שֶׁיִּקַּב**
25 **בְּצִפָּרְנָיו לְבֵית הֶחָלָל[29].**

26) שם נב, ב. 27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה

לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. 28) שם נב, ב. 29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הרי"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה־שאין־כן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדורס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

1 **ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטּוֹרֵף[30], אֲבָל בְּרַגְלָיו[31] -**
2 **אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[32]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בַּצִּפֹּרֶן[33], אֲבָל**
3 **בַּשֵּׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. אֶלָּא אִם כֵּן נִקַּב עַד בֵּית**
4 **הֶחָלָל[34], בּוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים**
5 **שֶׁנִּטְרֶפֶת בְּנִקִּיבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה[35] אֶלָּא בְּכַוָּנַת**
6 **הַטּוֹרֵף[36]. אֲבָל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפָּרְנָיו**
7 **בַּנִּטְרָף - אֵין זוֹ דְּרִיסָה[37]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מֵחַיִּים.**
8 **אֲבָל אִם דָּרַס וְנֶהֱרַג[38], וַעֲדַיִן יָדוֹ בַּדְּרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט**
9 **צִפָּרְנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[39].**

30) הרגל הקדמית. 31) האחוריות. 32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). 33) לשון הגמרא שם. 34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. 35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. 36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. 37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו לידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמט הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם־משנה). 39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד־משנה).

10 **ח. וְכֵיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין**
11 **לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנִּטְרָף וּבוֹדְקִין כָּל הֶחָלָל[40] שֶׁלּוֹ**
12 **מִכַּף הַיֶּרֶךְ עַד הַקָּדְקֹד[41]. אִם נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה**
13 **מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה -**
14 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי**
15 **זוֹ טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[42].**

40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסימן אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד־משנה). 41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד־משנה). 42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

16 **ט. אֵי זֶה הוּא רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה? שֶׁיַּאְדִּים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד**
17 **בְּנֵי מֵעַיִם[43]. וְאִם נִמּוֹק הַבָּשָׂר[44] כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם[45]**
18 **עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גוֹרְרוֹ מִן הַחֲבוּרָה[46] -**
19 **רוֹאִין אוֹתוֹ הַבָּשָׂר כְּאִלּוּ חָסֵר[47], וּטְרֵפָה.**

43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקדקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף־משנה). 44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסמס הבשר. 45) ורש"י שם מפרש, נתמסמס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. 46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. 47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסמס כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף־משנה).

20 **י. וְאִם דָּרַס בַּסִּימָנִין, מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[48] - טְרֵפָה.**
21 **וּדְרִיסָתָן בְּמַשֶּׁהוּ[49], כֵּיוָן שֶׁהֵאְדִּים בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא**
22 **מֵחֲמַת דְּרִיסָה[50] - טְרֵפָה.**

48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. 49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושורף (גמרא שם). 50) היינו, אדמומית הבאה מחמת דריסה.

23 **יא. סְפֵק דְּרוּסָה - אֲסוּרָה[51] עַד שֶׁתִּבָּדֵק כִּדְרוּסָה**
24 **וַדָּאִית[52]. כֵּיצַד? אֵרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין שְׁוָרִים, וְנִמְצָא**
25 **צִפֹּרֶן[53] בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֵרִי**
26 **דְּרָסוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא בַּכֹּתֶל נִתְחַכֵּךְ[54]. וְכֵן שׁוּעָל**
27 **אוֹ נְמִיָּה שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעוֹפוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵן**
28 **מְקַרְקְרִין[55] - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא דָּרַס. אֲבָל אִם הָיָה הוּא**
29 **נוֹהֵם וְהֵם מְקַרְקְרִין - מִיּרְאָתוֹ וּמִנְּהִימָתוֹ הֵן**
30 **מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן - הִנֵּה נָח**
31 **רָגְזוֹ. וְכֵן אִם שָׁתַק הוּא וְהֵם - אֵין חוֹשְׁשִׁין; שֶׁאִלּוּ**
32 **הִזִּיק - הָיוּ מְקַרְקְרִין.**

51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. 52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבודקים בדרוסה ודאית, והיינו שבודקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. 53) תלוש (רש"י). 54) השור, וציפורן זו בכותל היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח)

חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נז. 55) שם.

יב. סָפֵק שֶׁנִּכְנַס[56] לְכַאן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנַס, אוֹ שֶׁרָאִינוּ[57] וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטּוֹרְפִין אוֹ אֵינוֹ מִן הַטּוֹרְפִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין[58]. וְכֵן עוֹף[59] שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעֵצִים אוֹ לְבֵין הַקָּנִים, וְיָצָא וְרֹאשׁוֹ מְנַטֵּף דָּם אוֹ צַוָּארוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נִטְרַף, אֶלָּא אוֹמְרִים שֶׁמָּא בָּעֵצִים נִזְּק[60].

56) שם. 57) שם. 58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כי־אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד־משנה בהלכה ג). 59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד־משנה שם). 60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

יום ש"ק י"ט טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר טרפות נקובה כיצד ובכמה איברים שייך; מחט שנמצאת בחיתוך הכבד גדולה או קטנה; ניקבו הבני מעיים ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחריה; נתהפכו הבני מעים אע"פ שלא ניקבו; ניטל או נברא חסר אבר; וכל היתר כנטול דמי.

א. נְקוּבָה כֵּיצַד? אַחַד עָשָׂר אֵיבָרִים הֵן, שֶׁאִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחֲלָלוֹ[2] בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה. וְאֵלּוּ הֵן: תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט, וּקְרוּם שֶׁל מֹחַ הָרֹאשׁ[3], וְהַלֵּב עִם הַקָּנֶה שֶׁלּוֹ, וְהַמָּרָה, וּקְנֵה הַכָּבֵד[4], וְהַקֵּבָה, וְהַכְּרֵס[5], וְהַמֶּסֶס[6], וּבֵית הַכּוֹסוֹת[7], וְהַדַּקִּין[8], וְהָרֵאָה עִם הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ[9].

2) במשנה חולין מב. שנינו: ניקב הלב לבית חללו, ומשמיעה אותנו שאף על פי שיש בו נקב עמוק בבשר הלב העבה אינה טריפה עד שיינקב לבית חללו. ובשאר איברים שהם דקים כל שכן שאינה טריפה עד שיינקבו מעבר לעבר. 3) תחתון הסמוך למוח. 4) הקנה המתפצל מתחת לחזה ופורש אל הכבד ומתחלק בתוכו לסמפונות. 5) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה. ורבינו סתם וכתב "כרס", שכל הכרס לדעתו זו היא הכרס הפנימית. וכרס החיצונה הוא בשר החופה את רוב הכרס. 6) מקום בסוף הכרס מחובר לבית הכוסות, שדרכו יוצא המאכל מבית הכוסות לקיבה ומהקיבה לדקין. ונקרא המסס על שם שבו מתמסמסים האוכלין. 7) סוף הכרס עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב לו עבה כשני דפנות. והמסס מחובר בו וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילם יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס כו'. 8) בלשון הגמרא: "בני מעיים", שכולל גם הכרס וגם הדקין. 9) הקנה היורד מתחת לחזה ומתפצל ופורש אל הריאה ומתחלק בתוכה לסימפונות.

ב. תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט - כְּבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ, וְשֶׁהוּא הַמָּקוֹם מִן הַוֵּשֶׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה מִן הַוֵּשֶׁט. אִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַה שֶּׁהוּא - טְרֵפָה.

ג. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ. אִם נִקַּב הָעֶלְיוֹן הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[10]; וְאִם נִקַּב הַתַּחְתּוֹן הַסָּמוּךְ לַמֹּחַ[11] - טְרֵפָה. וּמִשֶּׁיַּתְחִיל הַמֹּחַ לְהִמָּשֵׁךְ לַשִּׁדְרָה, וְהוּא מִחוּץ לַפּוֹלִין שֶׁהֵן תְּחִלַּת הָעֹרֶף, יִהְיֶה לִקְרוּמוֹ דִּין אַחֵר[12]. וְאִם נִקַּב חוּץ לַפּוֹלִין - מֻתָּר.

10) שהטרפות תלוייה בתחתון לפי שאם הוא קיים הוא מגין על המוח. 11) משמע שאם ניקב התחתון לבד אף על פי שהעליון קיים, טרפה. מפני שעיקר ההגנה על המוח תלוייה בתחתון. 12) שזהו חוט השדרה ונטרף רק בנפסק רובו ולא בניקב.

ד. הַמֹּחַ עַצְמוֹ שֶׁנִּנְקַב אוֹ נִתְמַעֵךְ וְהַקְּרוּם קַיָּם - כְּשֵׁרָה. וְאִם נִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם אוֹ נָמַס כַּדּוֹנַג - טְרֵפָה[13].

13) מפני שכל שמגיע להפסד זה עתיד הקרום להינקב.

ה. הַלֵּב שֶׁנִּנְקַב לְבֵית חֲלָלוֹ, בֵּין לְחָלָל גָּדוֹל שֶׁבַּשְּׂמֹאל בֵּין לְחָלָל קָטָן שֶׁבַּיָּמִין - טְרֵפָה. אֲבָל אִם נִקַּב בְּשַׂר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לַחֲלָלוֹ - מֻתָּר. וּקְנֵה הַלֵּב, וְהוּא הַמִּזְרָק הַגָּדוֹל[14] שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ לָרֵאָה - הֲרֵי הוּא כַּלֵּב, וְאִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה.

14) קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

ו. מָרָה שֶׁנִּנְקְבָה וְכָבֵד סוֹתְמָהּ - מֻתֶּרֶת[15]. וְאִם לֹא נִסְתַּם הַנֶּקֶב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָמוּךְ לַכָּבֵד - טְרֵפָה.

15) שנקובה במקום דיבוקה בכבד וחיבור הכבד סותם את הנקב.

ז. נַזְיָה[16] שֶׁנִּמְצֵאת בַּמָּרָה: אִם הָיְתָה כְּמוֹ גַרְעִינָה שֶׁל תְּמָרָה, שֶׁאֵין רֹאשָׁהּ חַד - מֻתֶּרֶת[17]; וְאִם רֹאשָׁהּ חַד כְּגַרְעִינַת הַזַּיִת - אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי נִקְּבָה אוֹתָהּ כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְזֶה שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַנֶּקֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֶגְלַד[18] פִּי הַמַּכָּה.

16) גרעין. 17) ואף על פי שאינה יכולה לצאת דרך הסימפון כשרוצים להוציאה, שהסימפון צר, ואם כן איך הייתה יכולה להיכנס אם לא שניקבה? אפשר לומר, שעל ידי נענוע שנענעה הבהמה בהליכתה ימים רבים נכנסה מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. 18) שעלה קרום וכל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין.

ח. קְנֵי הַכָּבֵד[19], וְהֵן הַמִּזְרָקִין שֶׁבּוֹ שֶׁבָּהֶן הַדָּם מִתְבַּשֵּׁל, אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה[20]. לְפִיכָךְ, מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּחִתּוּךְ הַכָּבֵד[21]: אִם הָיְתָה מַחַט גְּדוֹלָה, וְהָיָה הַקָּצֶה הַחַד שֶׁלָּהּ לִפְנִים[22] -

1 בְּיָדוּעַ[23] שֶׁנִּקְּבָה[24] כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְאִם הָיָה הָרֹאשׁ הֶעָגֹל
2 לִפְנִים[25] - אוֹמְרִין: דֶּרֶךְ סִמְפּוֹנוֹת הָלְכָה[26], וּמֻתֶּרֶת.

19) קנה הפורש ויורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות, שהם הם המזרקים. 20) והראב"ד והראשונים חולקים על רבינו, וסוברים, שרק חלק הקנה הנמצא מחוץ לכבד עד אשר נכנס בתוכו אם ניקב במשהו טריפה, אבל הסימפונות שבתוך הכבד אם ניקבו כשרה, שהרי קיימא לן ניטל הכבד כשרה. ודעת רבינו, שמה שאמרו ניטל הכבד כשרה זה רק אם נשארו הסמפונות שלמים וקיימים, כמו בריאה שנשפכה כקיתון. 21) כגון שנמצאה באחד מסמפונות הדקים. 22) לחלל הבהמה ולא לצד פי הקנה. 23) קרוב לוודאי. 24) בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. ואף על פי שאין רואים שם נקב, קרום הוא שעלה וסתם, וקרום שעלה מחמת מכה אינו מגין. 25) והקצה החד לפי הקנה ואם כן לא ניקבה. 26) ואם נמצאה בבשר הכבד הרי על כורחך ניקב אחד מהסמפונות, ולדעת רבינו - טריפה.

3 ט. הָיְתָה מַחַט קְטַנָּה - הֲרֵי זֶה טְרֵפָה[27]; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי
4 רָאשֶׁיהָ חַדִּין, וַדַּאי נִקְּבָה. וְאִם נִמְצֵאת בַּסִּמְפּוֹן
5 הַגָּדוֹל שֶׁבַּכָּבֵד, וְהוּא הַקָּנֶה הָרָחָב שֶׁבָּאֶמְצַע שֶׁבּוֹ
6 נִכְנָס הַמַּאֲכָל לַכָּבֵד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וּבְשַׂר כָּבֵד
7 שֶׁהִתְלִיעַ[28] - מֻתֶּרֶת[29].

27) בכל אופן, אפילו אם הראש העגול לפנים. 28) שנתהוו בו תולעים. 29) ואין חוששים שמא ניקבו הסמפונות.

8 י. קֵבָה שֶׁנִּקְּבָה, וְחֵלֶב טָהוֹר[30] סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב -
9 מֻתֶּרֶת[31]. וְכֵן כָּל נֶקֶב שֶׁהַבָּשָׂר[32] אוֹ הַחֵלֶב[33] הַמֵּתֵר
10 בַּאֲכִילָה סוֹתֵם אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. חוּץ מֵחֵלֶב
11 הַלֵּב[34] וְהַקְּרוּם שֶׁעַל הַלֵּב כֻּלּוֹ; וְהַמְּחִיצָה שֶׁבְּאֶמְצַע
12 הַבֶּטֶן הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין אִיבְרֵי הַמַּאֲכָל וְאִיבְרֵי הַנְּשִׁימָה,
13 וְהִיא שֶׁקּוֹרְעִין אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ תֵּרָאֶה הָרֵאָה, וְהִיא
14 הַנִּקְרֵאת טַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד; וְהַמָּקוֹם הַלָּבָן שֶׁבְּאֶמְצָעָה[35];
15 וְחֵלֶב הַמְּעִי הָאַחֲרוֹן[36]. שֶׁבְּאֵיבָרִים אֵלּוּ אֵין מְגִנִּין,
16 לְפִי שֶׁהֵן קָשִׁים[37]; וְנֶקֶב שֶׁנִּסְתַּם בְּאֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ
17 כְּסָתוּם. וְחֵלֶב חַיָּה[38] שֶׁכְּנֶגְדּוֹ בִּבְהֵמָה אָסוּר - אֵינוֹ
18 סוֹתֵם[39], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּאֲכִילָה.

30) היינו החלב המשוך כחוט כמו יתר והוא מותר, אבל יש על הקיבה חלב עקום כמו קשת והוא אסור ונקרא חלב טמא. 31) לפי שחלב טהור מהודק וסותם יפה. 32) ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבישרא. 33) כגון שניקבו הדקין ושומן סותמן שמהודק בהם תמיד. 34) וזהו החלב שעשוי ככובע ואינו סותם. 35) אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. 36) כרכשתא, חלב שעל חלחולת המוציאה רעי. והוא עשוי קרטים קרטים כעין חיטים, והקרטים עגולים כמו כובע. 37) כלומר, כל אלו העשויים ככובע. 38) התורה אסרה רק חלב בהמה אבל לא של חיה ועוף. 39) שלא בהיתר אכילה תלוי הדבר אלא בטבע של החלבים, שאלו שהם טהורים בבהמה מהודקים וסותמים ומגינים יפה, וחלבים הטמאים בבהמה מטבע שלהם שאינם הדוקים היטב לא בבהמה ולא בחיה, ולפיכך אינם סותמים ואינם מגינים. וחלב עוף, אפילו זה שכנגדו בבהמה אסור, סותם.

19 יא. כָּרֵס שֶׁנִּנְקַב[40] - טְרֵפָה. וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּסְתֹּם
20 אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו אָסוּר. וְכֵן הַמֶּסֶס וּבֵית
21 הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה. וְאִם נִקַּב
22 אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ חֲלַל חֲבֵרוֹ - מֻתֶּרֶת[41].

40) הכרס הפנימית. ורבינו מפרש כרס פנימית זהו כל הכרס כולו. וכרס החיצונה זו היא בשר החופה את רוב הכרס. 41) שחברו מגין עליו.

23 יב. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בָּעָבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[42] מִצַּד אֶחָד
24 - כְּשֵׁרָה. וְאִם נִקְּבָה נֶקֶב מְפֻלָּשׁ[43] לְתוֹךְ חֲלַל בֵּית
25 הַכּוֹסוֹת[44], וְנִמְצֵאת טִפַּת דָּם[45] בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב[46] -
26 טְרֵפָה; שֶׁוַּדַּאי קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב. אֲבָל אִם אֵין דָּם
27 בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה[47]
28 דָּחֲקָה הַמַּחַט וְנִקְּבָה.

42) סביב שפתו נמצאים שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך עוביו אפשר שלא ניקב כולו. 43) משני צדדים. 44) שחברתה מגינה עליה. משמע שאם עברה רק עור אחד של בית הכוסות אפילו עברה כולו אבל לא מפולש לחלל זהו מצד אחד וכשרה. ואפילו כשניקב החיצון. אלא שצריך בדיקה כל החלל, כדין מחט שנמצא בחלל הגוף. 45) משני צדדים טריפה. נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה. ומפרש רבינו שבניקבה משני צדדים טריפה רק כשנמצא עליו קורט דם. ולא פירש מה הדין בניקב מצד אחד ונמצא קורט דם. וראה בלחם משנה, שכתב לדעת רבינו שם, נמצא קורט דם טריפה גם בניקב מצד אחד. 46) ורש"י פירש כנגד פי המחט. והראב"ד פוסק שטיפת הדם צריכה להימצא בחוץ. 47) בגמרא שאלו: למה כאן טריפה רק כשנמצא קורט דם ובנקובים אחרים טריפה אפילו כשאין קורט דם? ותירצו, כשיש מחט הדם נאחז ונדבק בה וסביבתה, וכשאין שם דם בידוע שניקבה לאחר שחיטה. אבל כשאין שם מחט או קוץ אפשר שהלחלוחית העבירה את הדם.

29 יג. בְּהֵמָה שֶׁהִלְעִיטָהּ דָּבָר שֶׁנּוֹקֵב בְּנֵי מֵעֶיהָ, כְּגוֹן
30 קֹרֶט שֶׁל חִלְתִּית[48] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שֶׁוַּדַּאי נוֹקֵב.
31 וְאִם הָיָה סָפֵק נוֹקֵב[49] סָפֵק אֵינוֹ נוֹקֵב - תִּבָּדֵק[50]. כָּל
32 אֶחָד מִן בְּנֵי הַמֵּעַיִם שֶׁפִּסְלֹת הַמַּאֲכָל סוֹבֶבֶת בָּהֶן,
33 וְהֵן הַנִּקְרָאִים דַּקִּין, שֶׁנִּקַּב - טְרֵפָה[51]. וְיֵשׁ מֵהֶן
34 מְלֻפָּפִין וּמֻקָּפִין זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ בְּעִגּוּל, כְּמוֹ נָחָשׁ
35 שֶׁנִּכְרַךְ, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים הָדְרָא דְּכַנְתָּה. אִם נִקַּב
36 אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ[52] - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ מֵגֵן עָלָיו.

48) עיקרין שלה אבל אכלה העלין - כשרה. 49) כלומר, אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק לנו אם הוא נוקב או לא - תיבדק. 50) הבהמה אם ניקבו המעיים או לא. 51) וניקבו הדקין ששנינו במשנה פירושו כל אחד מהדקין

שניקב. 52) שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב החיצון שבכולן.

יד. וּמֵעַיִם שֶׁנִּקְּבוּ וְלֵחָה[53] סוֹתְמַתָּן - טְרֵפָה; שֶׁאֵין זוֹ סְתִימָה עוֹמֶדֶת[54]. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁבָּא זְאֵב אוֹ כֶּלֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וּנְטָלָן[55], וַהֲרֵי הֵן נְקוּבִין אַחַר שֶׁהִנִּיחָן - תּוֹלִין בּוֹ וּמַהֲרֵת, וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב[56] נִקַּב. נִמְצְאוּ נְקוּבִין[57], וְלֹא נוֹדַע אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבוּ אִם אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהֶן נֶקֶב אַחֵר וּמְדַמִּין לוֹ: אִם הָיָה הַנֶּקֶב הָרִאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ - כְּשֵׁרָה[58]; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁנּוּי - קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב, וּטְרֵפָה. וְאִם מִשְׁמְשׁוּ הַיָּדַיִם בְּנֶקֶב הַסָּפֵק[59] - כָּךְ צָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ בַּנֶּקֶב שֶׁמְּדַמִּין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ עוֹרְכִין[60] זֶה לָזֶה.

53) בפנים המעיים יש ריר סמיך דבוק בהם ובדוחק מוציאים אותו. 54) אלא נודדת ממקום למקום. 55) אחר השחיטה. 56) שהיה מתחילה לפני השחיטה נקב הזאב. בגמרא שם מפרש הטעם, על פי הכלל בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואף על פי שיש כאן ריעותא שנקובים נמצאו ואולי היה הנקב לפני השחיטה, אין אוסרין מספק ומעמידים את הבהמה בחזקת היתר. 57) ולא היה כאן כלב או זאב שאפשר היה לתלות בהם. 58) שאין דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר השחיטה, ואם הנקב החדש דומה לנקב שאנו מסופקים בו, בוודאי שגם הוא נעשה לאחר שחיטה. 59) שמשמוש הידים משנה את צורת הנקב. 60) מסדרים ומדמים.

טו. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁיָּצְאוּ לַחוּץ וְלֹא נִקְּבוּ - מֻתֶּרֶת. וְאִם נִתְהַפְּכוּ[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ - טְרֵפָה; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְזְרוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[62] אַחַר שֶׁנֶּהֱפְכוּ, וְאֵינָהּ חַיָּה[63].

61) עליונים למטה, בין כולם ובין מקצתם. 62) וסופה לירקב ולהינקב, ולפיכך טרפה מטעם נקובה. 63) "ברא הקב"ה באדם כוננויות שאם נהפכה אחת מהן אינו יכול לחיות".

טז. הַמְּעֵי הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא שָׁוֶה וְאֵין בּוֹ עִקּוּם, וְהוּא שֶׁהָרְעִי יוֹצֵא בּוֹ מִן הָעֲרָוָה, וְהוּא דָּבוּק בֵּין עִקְּרֵי הַיְּרֵכַיִם - הוּא הַנִּקְרָא חַלְחֹלֶת[64]. אִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה, כִּשְׁאָר הַמֵּעַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּקַּב לַחֲלַל הַבֶּטֶן[65]; אֲבָל אִם נִקַּב בַּמָּקוֹם הַדָּבוּק בַּיְּרֵכַיִם - מֻתֶּרֶת[66]. וַאֲפִלּוּ נִטַּל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַדֶּבֶק כֻּלּוֹ - מֻתֶּרֶת; וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵאָרְכּוֹ בְּשׁוֹר כְּמוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת[67].

64) שהרעי מחלחל שם. 65) כלומר, למקום חוץ לבין הירכיים. 66) הואיל וירכיים מעמידות אותה. 67) וכן פירש הרי"ף, אבל רש"י שם סובר שאם נשתייר כאצבע כשרה, וזו היא "כדי תפיסה" שאמר רב נחמן שם. ובבהמות אחרות משערים לפי גודלן ביחס לשור.

יז. הָעוֹף - אֵין לוֹ כָּרֵס וְלֹא הֶמְסֵס וְלֹא בֵּית הַכּוֹסוֹת; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדָּן זֶפֶק[68] וְקַרְקְבָן. וְכָל הַטְּרֵפוֹת שָׁוּוֹת הֵן בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[69]. וְזֶפֶק שֶׁנִּקַּב נִגּוֹ בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה. וְאֵי זֶהוּ נִגּוֹ שֶׁל זֶפֶק? זֶה שֶׁיִּמָּתַח עִם הַוּשֶׁט כְּשֶׁיַּאֲרִיךְ הָעוֹף צַוָּארוֹ. אֲבָל שְׁאָר הַזֶּפֶק שֶׁנִּקַּב - מֻתָּר.

68) כיס שהאוכל נקבץ שם. 69) טריפות שמנו חכמים באיברי בהמה. גם בחיה ועוף, אם יש בהם אותם האיברים, טריפה.

יח. שְׁנֵי כִּיסִין יֵשׁ בַּקַּרְקְבָן: הַחִיצוֹן אָדֹם כְּמוֹ בָּשָׂר, וְהַפְּנִימִי לָבָן כְּמוֹ עוֹר. נִקַּב זֶה בִּלֹּא זֶה - מֻתֶּרֶת, עַד שֶׁיִּנָּקְבוּ שְׁנֵיהֶן בְּמַשֶּׁהוּ. וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה - מֻתָּר[70].

70) ואינו דומה לווושט שאם ניקבו העורות זה שלא כנגד זה נבילה, שהוושט מתכווץ ומתרחב הואיל ואוכלין נכנסים דרך הוושט ויכול להיות שיזדמנו זה כנגד זה, מה שאין כן בקורקבן, שתמיד הוא נח ואם ניקב זה שלא כנגד זה תמיד נמצאים במצב זה והעור האחד מגין על חבירו. וכתב המגיד משנה בשם הרשב"א והר"ן שבניקב החיצון כשר רק אם בא מחמת מחלה, אבל על ידי קוץ או מחט טריפה, כדין מחט בחלל הגוף.

יט. הַטְּחוֹל אֵינוֹ מִן הָאֵיבָרִין שֶׁנִּקְּבָתָן בְּמַשֶּׁהוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מָנוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בִּכְלָלָן. אֶלָּא יֵשׁ לַנֶּקֶב שֶׁלּוֹ שִׁעוּר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלּוֹ. כֵּיצַד? הַטְּחוֹל - רֹאשׁוֹ הָאֶחָד עָבֶה, וְהַשֵּׁנִי דַּק, כִּבְרִית הַלָּשׁוֹן. אִם נִקַּב בָּרֹאשׁ הֶעָבֶה[71] נֶקֶב מְפֻלָּשׁ - טְרֵפָה. וְאִם נִקַּב נֶקֶב שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ: אִם נִשְׁאַר תַּחְתָּיו כָּעֲבִי דִּינָר שֶׁל זָהָב[72] - מֻתָּר; פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי הוּא כִּמְפֻלָּשׁ וּטְרֵפָה. אֲבָל אִם נִקַּב הַדַּק - כְּשֵׁרָה[73].

71) אמרו: אין הלכה כר' עוירא שפסק ניקב הטחול טריפה, ומסיימים: "והני מילי בקולשיה, אבל בסומכיה טריפה". פירוש: ודברים אלה נאמרו בחלק הדק, אבל בחלק העבה טריפה. ויש מפרשים שכל שדבוק לבטן הוא בכלל ראש העבה. 72) ואם כן יש הגנה נגד הנקב. שיעור כעובי דינר זהב זהו פחות מחצי עוביו של הטחול. דינר של זהב עבה כפליים משל כסף. 73) ובטחול של עוף אין טריפות כלל.

כ. כָּל אֵבֶר שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים בּוֹ: שֶׁאִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה, כָּךְ אִם נִטַּל כֻּלּוֹ - טְרֵפָה[74]. בֵּין שֶׁנִּטַּל בְּחֹלִי אוֹ בְיָד[75] בֵּין שֶׁנִּבְרָא חָסֵר[76]. וְכֵן אִם נִבְרָא בִּשְׁנֵי אֵיבָרִים מֵאוֹתוֹ אֵבֶר - טְרֵפָה; שֶׁכָּל הַיָּתֵר - כְּנָטוּל הוּא חָשׁוּב[77]. כֵּיצַד? נִטַּל אֶחָד מִן הַמֵּעַיִם אוֹ הַמָּרָה[78] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[79], בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה - טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא בָּהֶן שְׁתֵּי מְרֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי מֵעַיִם - טְרֵפָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל אִם נִטַּל הַטְּחוֹל אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנַיִם - מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל הַמְּנוּיִין[80].

74) שהוא חיסרון כמו ניקבה. ובתוספות שם כתבו, שכל

הנקובים שנמנו בין הטריפות, מכל שכן אם ניטלו, טריפה. 75) טריפה משום נטולה. 76) טריפה משום חסירה. 77) רבינו מפרש, כנטול כאילו ניטלו שניהם וטריפה משום חסרה. 78) שאם ניקבה טריפה, כמבואר למעלה. ויש לטעום את הכבד ואם נמצא בו טעם מר, כשרה, כי המרה נבלעת בכבד ואין זה בכלל חסרה. 79) באיברים שאם ניקבו במשהו, טריפה. 80) עם האיברים שניקבו טריפה.

כא. הַמְּעֵי הַיָּתֵר שֶׁתִּטָּרֵף בּוֹ הַבְּהֵמָה הוּא הַיָּתֵר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי מֵעַיִם זֶה בְּצַד זֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּמְעֵי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהָיָה הַמְּעֵי יוֹצֵא כְּעֻנָּף מִן הַבַּד וַהֲרֵי הוּא מֻבְדָּל, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבְהֵמָה; אֲבָל אִם חָזַר וְנִתְעָרֵב עִם הַמְּעֵי וְנַעֲשָׂה אֶחָד מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶם מֻבְדָּלִין בָּאֶמְצַע - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וְאֵין כָּאן יָתֵר.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר נקובת הריאה, והקנה שנקב מן החזה ולמטה; ריאה הסרוכה לדופן; אטום בריאה וכיצד בודקין אותו; וריאה שנשפכה כקיתון; ריאה שנמצאו בה אבעבועות ואם היא אחת ונראית כשתים; ריאה שנתמסמסה ודמיון בין נקב לנקב; ומחט שנמצאת בריאה; מראות הריאה; ועוף שנפל לאור; או שנמצא הכבד כמראה בני מעיים; ודין ושט שנמצא עור החיצון לבן והפנימי אדום.

א. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ עַל הָרֵאָה. אִם נִקַּב זֶה בִּלְא זֶה[2] - מֻתֶּרֶת; וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן - טְרֵפָה[3]. אֲפִלּוּ נִגְלַד[4] הַקְּרוּם הָעֶלְיוֹן[5] כֻּלּוֹ וְהָלַךְ לוֹ - מֻתֶּרֶת. וְהַקָּנֶה שֶׁנִּקַּב מִן הַחָזֶה וּלְמַטָּה בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה[6]. וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה בַּקָּנֶה לְמַטָּה.

2) או התחתון או העליון. 3) כמו ששנינו ניקבה הריאה, שם. 4) נקלף. 5) ובמקרה שנגלד התחתון - טריפה, מפני שבוודאי חסרה הריאה. 6) שנידון כריאה, לא כגרגרת, גמרא שם מה.

ב. הִתְחִיל בִּשְׁחִיטָה וְשָׁחַט כָּל הַקָּנֶה וְאַחַר כָּךְ נִקְּבָה הָרֵאָה וְאַחַר כָּךְ גָּמַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְּבָה קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[8].

7) שאין הלכה כריש לקיש שם, ואע"פ שהריאה תלויה בקנה וקיימא־לן יש טרפות לחצי חיות. כלומר, אף־על־פי שהבהמה איבדה כבר חצי חיותה, היא נטרפת כמו בהמה חיה. 8) כגון ששחט את הושט ואחר־כך ניקבו בני מעיים ואח"כ גמר השחיטה, טריפה. אף שחיי בני מעיים תלויים בוושט, יש טרפות לחצי חיות. וכל זה בבהמה, אבל בעוף כיון ששחט סימן אחד או רובו, נגמרה השחיטה ואין טרפות אחריה.

ג. אֶחָד מִסַּמְפּוֹנֵי רֵאָה שֶׁנִּקַּב, אֲפִלּוּ נִקַּב לַחֲבֵרוֹ[9] - טְרֵפָה[10]. וְרֵאָה שֶׁנִּקְּבָה, וְעָלָה קְרוּם בַּמַּכָּה וְנִסְתַּם הַנֶּקֶב - אֵינוֹ כְּלוּם[11]. נִקְּבָה הָאוֹם שֶׁל רֵאָה[12], אַף עַל פִּי שֶׁדֹּפֶן סוֹתֶמֶתָּהּ - טְרֵפָה[13]. וְאִם נִקְּבָה בִּמְקוֹם חִתּוּךְ הָאֲנוֹת[14] שֶׁלָּהּ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁרוֹבֶצֶת עָלָיו[15] - כְּשֵׁרָה.

9) לסמפון שני הסותם את פי הנקב, ומכל־שכן אם ניקב במקום שאין כל סתימה, כגון שניקב לפני כניסת הסמפון לבשר הריאה, אבל אם ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין וכשרה. וראה גם מגיד־משנה וכסף־משנה. וראה גם לקמן הלכה י. 10) וחברו אינו מגין עליו, הואיל שדופן הסמפון קשה, אינו סותם הנקב. 11) בגמרא: אינו קרום, ופירש"י שסופו ליסתר. 12) העיקר שלה והיא היא הריאה. והראשונים קוראים לו בארמית: אומא, ראה 'תוספות' שם. והיא שוכבת רחוקה מן הדופן. 13) הואיל והאומה הגדולה למעלה בחלל רחוקה מן הדופן, הסתימה מתפרקת. 14) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתים מהאום השמאלית ונקראות אונות, כמבואר בפרק ח הלכה א. 15) הריאה והדופן גדלים כאחד וסמוכים תמיד, וסתימת הדופן קיימת ואינה מתפרקת.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁסָּתַם מְקוֹם הַנֶּקֶב שֶׁבָּאֲנוֹת בָּשָׂר[16]; אֲבָל אִם נִסְמַךְ הַנֶּקֶב לְעֶצֶם - אֵינוֹ מֵגֵן. וְאִם הָיָה נֶקֶב הָאֲנוֹת דָּבוּק בְּעֶצֶם וּבְבָשָׂר - מֻתֶּרֶת[17].

16) סוגיא שם. כיון שיש נקב ממש, צריך סתימת בשר, שאין סירכא סותמת ואין עצם סותמת. 17) מפני שהבשר מונע את העצם מלהתפרק.

ה. הָאוֹם שֶׁל רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת סְמוּכָה לַדֹּפֶן[18], בֵּין שֶׁהֶעֱלָת[19] צְמָחִים[20] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱלָת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִקְּבָה[21]. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בָּהּ? מְפָרְקִין אוֹתָהּ מִן הַדֹּפֶן, וְנִזְהָרִין בָּהּ שֶׁלֹּא תִּנָּקֵב[22]. אִם נִמְצֵאת נְקוּבָה, וְנִמְצָא בַּדֹּפֶן מַכָּה בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב - תּוֹלִין[23] בַּמַּכָּה[24] וְאוֹמְרִים: אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה כְּשֶׁנִּפְרְקָה מִן הַמַּכָּה; וְאִם אֵין מַכָּה בַּדֹּפֶן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּקֶב זֶה[25] בָּרֵאָה הָיָה קֹדֶם הַשְּׁחִיטָה, וּטְרֵפָה.

18) והוא־הדין סרוכה. 19) הריאה. 20) אבעבועות הדומים למראה מוגלה סביבות מקום סמיכתה לדופן. 21) כיון שנמצאה בה ריעותא. 22) בגמרא: מייתי סכינא דחליש פומיה, ופירש"י פיו חדוד ודק וחותך יפה, שלא יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן. 23) דוקא כשהמכה היא נגד מקום הנקב כולו תולין במכה, אבל אם היתה סרוכה במכה וחוץ למכה טריפה, כי מה תועיל המכה לאותו חלק הנקב שאינו כנגדה. 24) אף אם נמצאה הריאה נקובה. ודעת הראב"ד, שאם נמצאת נקובה, אין לתלות במכה ולהכשיר באומד. כתב המגיד־משנה, דוקא אם נמצאת מכה בדופן תולין בה, לפי שהדופן רחב וליחותו מרובה ונקלטת הריאה אליו. אבל במכה בשאר איברים, אין תולין בה כלל. 25) והיינו אם נמצא נקב. רבינו סתם כאן ולא פירש מה הדין אם לא נמצא נקב ולא מכה, אם צריך

לבדוק את הריאה בנפיחה כמ"ש בפרק יא, או לא. וראה מגיד־משנה וכסף־משנה כאן.

ו. הָרֵאָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ מָקוֹם אָטוּם כָּל שֶׁהוּא[26] שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בּוֹ וְאֵינוֹ נִתְפָּח - הֲרֵי זוֹ כִּנְקוּבָה, וּטְרֵפָה[27]. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? קוֹרְעִין הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא נִתְפַּח בִּשְׁעַת נְפִיחָה. אִם נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה[28] - מֻתֶּרֶת; שֶׁמֵּחֲמַת הַלֵּחָה לֹא נִכְנְסָה שָׁם הָרוּחַ. וְאִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה - נוֹתְנִין עָלָיו[29] מְעַט רֹק אוֹ תֶּבֶן אוֹ כָּנָף וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם נִתְנַדְּנֵד - כְּשֵׁרָה; וְאִם לַאו - טְרֵפָה, שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת לְשָׁם[30].

26) שם מז: שאין ניכר בו כל שינוי אחר, אלא שאינו עולה בנפיחה. 27) מטעם נקובה. 28) מוגלא, בגמרא. 29) על האטום לאחר שנקרע. 30) והרי היא כנקובה, כמבואר למעלה.

ז. רֵאָה שֶׁתִּשְׁמַע בָּהּ הֲבָרָה[31] כְּשֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם נִכָּר הַמָּקוֹם שֶׁמִּמְּנּוּ תִּשְׁמַע הַהֲבָרָה - מוֹשִׁיבִין עָלָיו רֹק אוֹ תֶּבֶן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[32]. אִם נִתְנַדְּנֵד - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא נְקוּבָה, וּטְרֵפָה. וְאִם לֹא נִכָּר הַמָּקוֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם בִּקְבֵּק[33] הַמַּיִם - טְרֵפָה[34]; וְאִם לַאו - בְּיָדוּעַ שֶׁקְּרוּם הַתַּחְתּוֹן בִּלְבַד נִקַּב, וְהָרוּחַ תִּנְהַג[35] בֵּין שְׁנֵי הַקְּרוּמוֹת, וּמִפְּנֵי זֶה יִשָּׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בִּשְׁעַת נְפִיחָה.

31) כגון נוצה. 32) כשכש. גירסא אחרת: "אם בצבץ", מלשון נדנוד. 33) בידוע שהיא נקובה. 34) הולכת. 35) שם. רב נחמיה בר יוסף בדיק ליה בפשורי.

ח. זֶה עִקָּר גָּדוֹל יִהְיֶה בְּיָדֶךָ[36]: שֶׁכָּל רֵאָה שֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין וְלֹא יְבַקְבֵּק הַמַּיִם - הֲרֵי הִיא שְׁלֵמָה מִכָּל נֶקֶב.

36) שהרי ניקב הסמפון טריפה, למעלה בהלכה ג, וכל־שכן נימוח.

ט. רֵאָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה כְּקִיתוֹן, וּקְרוּם הָעֶלְיוֹן שֶׁלָּהּ קַיָּם שָׁלֵם בְּלֹא נֶקֶב: אִם הַסִּמְפּוֹנוֹת עוֹמְדִים בִּמְקוֹמָם וְלֹא נִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרָה; וְאִם נִמּוֹחַ אֲפִלּוּ סִמְפּוֹן אֶחָד - טְרֵפָה[37]. כֵּיצַד עוֹשִׂין? נוֹקְבִין אוֹתָהּ וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ בִּכְלִי שֶׁהוּא שׁוּעַ בַּאֲבַר[38] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ. אִם נִרְאֶה בָּהּ חוּטִין לְבָנִין - בְּיָדוּעַ שֶׁנִּמּוֹקוּ הַסִּמְפּוֹנוֹת, וּטְרֵפָה; וְאִם לַאו - בְּשֵׂר הָרֵאָה בִּלְבַד הוּא שֶׁנִּמּוֹק, וּכְשֵׁרָה[39].

37) מחופה עופרת וחלק. 38) שם: ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים, כשרה. 39) שם מח. העלתה צמחים.

י. רֵאָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ אַבַּעְבּוּעוֹת[40]: אִם הָיוּ מְלֵאִים רוּחַ, אוֹ מַיִם זַכִּים, אוֹ לֵחָה הַנִּמְשֶׁכֶת כִּדְבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אוֹ לֵחָה יְבֵשָׁה וְקָשָׁה אֲפִלּוּ כָּאֶבֶן[41] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצֵאת בָּהֶן לֵחָה סְרוּחָה אוֹ מַיִם סְרוּחִין אוֹ עֲכוּרִין - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וּכְשֶׁמּוֹצִיא הַלֵּחָה וּבוֹדֵק אוֹתָהּ - צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּמְפּוֹן שֶׁתַּחְתֶּיהָ[42]. אִם נִמְצָא נָקוּב - טְרֵפָה.

40) בגמרא שם: טינרי, כלומר קשים כאבן. 41) שתחת האבעבוע, הואיל שהוא מקום מקולקל, יש לחשוש שמא ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא מגין עליו. וכמו בריאה שנשפכה כקיתון בהלכה הקודמת, ובזה מסולקת קושיית הראב"ד לקמן פרק יא ה"ה. ראה במגיד־משנה. 42) לא שנא מלאים מים זכים, לא שנא מים סרוחים. ודוקא שהן נפוחים ועומדים. אבל צמחים קשים כאבן, אפילו סמוכים אהדדי כשרה (מ"מ).

יא. רֵאָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ שְׁתֵּי אֲבַעְבּוּעוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ - טְרֵפָה[43]; שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב הַרְבֵּה שֶׁיֵּשׁ נֶקֶב בֵּינֵיהֶן, וְאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ בְּדִיקָה. הָיְתָה אַחַת וְנִרְאֶה כִּשְׁתַּיִם - נוֹקְבִין הָאַחַת. אִם שָׁפְכָה לָהּ הָאַחֶרֶת - אַחַת הִיא וּמֻתֶּרֶת[44], וְאִם לַאו - טְרֵפָה.

43) יש כמין סדק באמצעיתה, ונראים כשתים. 44) אם אין בהם לחה, מים סרוחים או עכורים.

יב. הָרֵאָה שֶׁנִּתְמַסְמְסָה - טְרֵפָה[45]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת שְׁלֵמָה, וּכְשֶׁתּוֹלִין אוֹתָהּ - תֵּחָתֵךְ וְתִפֹּל חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת נְקוּבָה בְּמָקוֹם שֶׁיַּד הַטַּבָּח מְמַשְׁמֵשׁ - מֻתֶּרֶת, וְתוֹלִין בְּיָדוֹ וְאוֹמְרִין: מִיַּד הַטַּבָּח נִקְבָה אַחַר הַשְּׁחִיטָה. נִמְצָא הַנֶּקֶב בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהּ נֶקֶב אַחֵר וּמְדַמִּין[46], כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂים בִּבְנֵי מֵעַיִם[47].

45) שם נג: וראה פרק ה הלכה ט, שזהו כל שרופא גורדו מן החבורה ורואים את הבשר כאילו חסר. והמגיד־משנה פרק ו הלכה יט כתב: והוי יודע, שכל מקום שאמרו חז"ל אם ניקב טריפה, הוא־הדין אם נמצא בשר רך שהרופא גורדו, חשבינן ליה כנקוב. 46) נקב לנקב. 47) למעלה פרק ו הלכה יד: נוקבים נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו כשרה, ואם היה ביניהן שינוי, קודם שחיטה ניקב וטריפה.

יג. וְאֵין מְדַמִּין מֵרֵאָה שֶׁל בְּהֵמָה דַּקָּה[48] לְרֵאָה שֶׁל בְּהֵמָה גַּסָּה, אֶלָּא מִדַּקָּה לְדַקָּה וּמִגַּסָּה לְגַסָּה. נִמְצָא הַנֶּקֶב בְּאֶחָד מִן הָאַבַּעְבּוּעוֹת[49] - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, וְאֵין אוֹמְרִין: נִקַּב אַבַּעְבּוּעַ אַחֵר וְנַעֲרַךְ, שֶׁאֵין הַדָּבָר נִכָּר.

48) שם: אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. אבל רש"י פירש שם דקה - החלק הדק בריאה, והיינו אונא שהיא קטנה. וגסה החלק הגס, והיינו האומא שהיא גדולה. 49) בגמרא שם מו: אין מקיפין בבועי, ופירש"י: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממשמשת, ואין לתלות ביד הטבח, ואין ידוע אם ניקבה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, אין מביאין בועה אחרת להקיף ולנקוב אותה

ולראות אם מראה הנקבים שוים, שבבועה העשויה להשתנות בכל שעה ושעה, יש לחשוש שמא מראה אחר היה ונשתנה. וזהו שמסיים רבינו, שאין הדבר ניכר.

יד. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בָּרֵאָה[50] - נוֹפְחִין אוֹתָהּ[51]. אִם לֹא יָצָא מִמֶּנָּה רוּחַ - בְּיָדוּעַ שֶׁזֹּאת הַמַּחַט דֶּרֶךְ סִמְפּוֹנוֹת נִכְנְסָה[52] וְלֹא נִקְּבָה. וְאִם נִתְחַתְּכָה הָרֵאָה קֹדֶם נְפִיחָה וְנִמְצֵאת בָּהּ הַמַּחַט - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[53]; שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב שֶׁנִּקְּבָה[54] כְּשֶׁנִּכְנְסָה.

50) כשהיא שלימה, והרגישו בה במשמוש היד. 51) שם מח: כרבנן המכשירים. ודוקא על ידי נפיחת הריאה, וכן כתב הרי"ף. 52) וכשרה בכל ענין, אפילו אם קצה החד של המחט לפנים. ואינו דומה לכבד, שפסק למעלה פרק ו הלכה ט, שאם קצה החד של המחט לפנים טריפה דוודאי ניקבה כשנכנסה, משום שסמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה לקנה, ואפילו אם הראש העגול לחלל, המחט נכנסת לתוך הסמפון, ומשם דוחקת ונכנסת לתוך הבשר של הריאה שהוא רך. 53) אפילו הראש העגול לפנים, והקצה החד לחוץ - טריפה. 54) שדרך הושט לבלוע, ואין דרך הקנה לבלוע, תולין בדבר המצוי יותר, ודרך הושט באה וניקבה.

טו. תּוֹלַעַת שֶׁהָיְתָה בָּרֵאָה וְנִקְּבָה וְיָצְאָה, וַהֲרֵי הָרֵאָה נְקוּבָה בְּתוֹלַעַת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; חֲזָקָתָהּ שֶׁאַחַר שְׁחִיטָה תִּקֹּב וְתֵצֵא. יֵשׁ שָׁם[55] מַרְאוֹת, שֶׁאִם נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה הָאֵבֶר לְאוֹתוֹ הַמַּרְאֶה הָרַע - הֲרֵי הוּא כְּנָקוּב. שֶׁאוֹתוֹ הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו לְמַרְאֶה זֶה - כְּמֵת הוּא חָשׁוּב[56], וּכְאִלּוּ הוּא הַבָּשָׂר שֶׁנֶּהְפַּךְ עֵינוֹ אֵינוֹ מָצוּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת. וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי. מִכְּלָל, שֶׁשְּׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה אֵינוֹ חַי.

55) כמו יש במציאות, וזהו מסגנונו של רבינו, ראה הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א. 56) זהו טעם כולל לכל המראות האסורות שיבואו בהלכות הסמוכות.

טז. רֵאָה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ, בֵּין מַרְאֶה כֻּלָּהּ בֵּין מַרְאֶה מִקְצָתָהּ: אִם נִשְׁתַּנִּית לְמַרְאֶה הַמֻּתָּר, אֲפִלּוּ נִשְׁתַּנִּית כֻּלָּהּ - מֻתֶּרֶת; וְאִם נִשְׁתַּנְּתָה לְמַרְאֶה הָאָסוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - טְרֵפָה; שֶׁהַמַּרְאֶה הָאָסוּר כְּנֶקֶב הוּא חָשׁוּב[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].

57) ונקב פסול אפילו בכל שהוא. 58) בהלכה הקודמת.

יז. וְחָמֵשׁ מַרְאוֹת אֲסוּרוֹת יֵשׁ בָּרֵאָה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחוֹרָה כִּדְיוֹ, אוֹ יְרֵקָה[59] כְּעֵין כְּשׁוּת, אוֹ כְּעֵין חֶלְמוֹן בֵּיצָה[60], אוֹ כְּעֵין חָרִיעַ[61], אוֹ כְּמַרְאֵה הַבָּשָׂר. וְחָרִיעַ הוּא הַצֶּבַע שֶׁצּוֹבְעִים בּוֹ הַבְּגָדִים, וְהוּא דּוֹמֶה לִשְׁעָרוֹת אֲדֻמּוֹת מְעַט וְנוֹטוֹת לִירוֹקָה.

59) חולין מז: המונח "ירוק" בלשון התלמוד. ורבינו כולל כמה גוונים, שבשפתנו המדוברת נקראים: ירוק, כתום, צהוב וכחול בהיר. וכחול כהה מדמים לשחור, "שחור ככחול". ולהלכה, דעת הפוסקים האחרונים, שכל הנוטה לכתום וצהוב - טריפה, וירוק וכחול - כשרה. 60) שהוא מראה ירוק, שם. 61) בגמרא: מוריקא. והנה רש"י שם פירש, מוריקא כרכום, ובנדה נא: פירש חריע כרכום. וכן פירש הרא"ש בעוקצין. וזה מתאים לירושלמי: מאי חריע מוריקא. ובפירוש המשניות לעוקצין פ"ג משנה ה כתב: "והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטום".

יח. נִמְצֵאת כְּעֵין חֲרִיּוֹת שֶׁל דֶּקֶל[62] - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק[63], שֶׁזֶּה קָרוֹב לְמַרְאֶה הָאָסוּר[64]. וְכָל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ אֵין אוֹסְרִין בָּהֶם עַד שֶׁנּוֹפְחִים אוֹתָהּ וּמְמָרֵס בָּהּ בְּיָדוֹ. אִם נִשְׁתַּנִּית לְמַרְאֶה הַמֻּתָּר - מֻתֶּרֶת[65]; וְאִם עָמְדָה בְּעֵינָהּ - אֲסוּרָה.

62) בחולין מז: האי ריאה דדמיא לאופתא טריפה", ומפרש רבינו "אופתא" כעין חריות של דקל. אבל רש"י מפרש בכמה מקומות אופתא - בקעת. 63) שיש שתי לשונות בגמרא בפירוש המילה "דמיא", אם דומה במראהו או במישוש, ולא הוכרעה הלכה כמי. 64) נוטה מעט לאדמימות או לצהוב. 65) כן כתוב בשם רבינו האי גאון: וששאלתם מראות אסורות בריאה כשנופחין אותה מתהפכת למראה בשר באיזה מראה עושין, במראה ראשון או במראה שני? פשיטא כי הריאה בחיי הבהמה נפוחה להניף אויר על הלב, וכמו שנראית כשהיא נפוחה עושין.

יט. אַרְבַּע מַרְאוֹת מֻתָּרוֹת יֵשׁ בָּהּ, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחוֹרָה כִּכְחוֹל[66], אוֹ יְרֵקָה כְּחָצִיר[67], אוֹ אֲדֻמָּה[68], אוֹ כְּמַרְאֵה הַכָּבֵד. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרֵאָה כֻּלָּהּ טְלָאִים טְלָאִים נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

66) צבע כחול כמראה לאזור. 67) בגמרא שם ככרתי, ותרגום של חציר כרתי. 68) בין כולה בין מקצתה. וכן נראה מסיום דברי רבינו שכתב: ואפילו היתה הריאה כולה וכו', וראה למעלה בהלכה טז דעת רבינו שמראות האסורות בכל שהוא, טריפה. והראב"ד חולק עליו ואומר, שאינה טריפה אלא־אם־כן נשתנה המראה בריאה כולה.

כ. עוֹף שֶׁנָּפַל לָאוּר[69] וְהוֹרִיק לִבּוֹ[70] אוֹ כְּבֵדוֹ[71] אוֹ קֻרְקְבָנוֹ אוֹ שֶׁהֶאְדִּימוּ הַמֵּעַיִם[72] שֶׁלּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[73] - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. שֶׁכָּל הַיְרֵקִים שֶׁהֶאְדִּימוּ אוֹ הָאֲדֻמִּים שֶׁהוֹרִיקוּ מְחֻמַּת הָאוּר בְּעוֹף - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁנִּטְּלוּ, וּטְרֵפָה[74]. וְהוּא שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמַרְאֶה זֶה אַחַר שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן מְעַט[75] וּמְמָרְסִין בָּהֶן[76].

69) משנה שם נו. ואלו טרפות בעוף וכו' נפלה לאור ונחמרו בני מעיה. ודוקא עוף אם נשתנו מראה בני מעיו מחמת האור טריפה, אבל בבהמה כשרה. וכ"כ בפירוש לקמן פרק י הלכה יא. וטעם הדבר כמו שכתב הרא"ש לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים להיחמר, כי בטרם יחמרו מן האש, ישרפו עורה ובשרה. 70) האיברים שמתחילתם הם אדומים, והוריקו. 71) משמע שלב וכבד וקורקבן דין אחד להם, ואף במשהו

טריפה. אבל הרשב"א ב'תורת הבית' כתב: שאינו מחוור, שלא אמרו במשהו אלא במקום שהנקב פוסל בו, וכמו שאמרו: שיעור ירקותן כשיעור נקיבתן, אבל כבד שאין הנקב פוסל בה, אין ירקותה במשהו אלא־אם־כן הוריקה כנגד מרה, אבל שלא כנגד מרה ושלא כנגד בני מעיים אלא כנגד מקום חיותה לא, עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותה, שאם ינטל כל מקום ירקותה תהא תלושה ממקומה. ואפשר שלזה נתכוין רבינו, אלא שהיה לו לפרש. ואפשר לפרש שהמלים "בכל שהוא" מתייחסות לבני מעיים שהאדימו. אבל כאן גבי לב וכבד, לא כתב שום שיעור, משום ששיעור הירוקות שונה בלב וכבד. וראה מה שכתבנו למטה. 72) שמתולדותם הם ירוקים. 73) בגמרא שם: שיעור ירוקתן כשיעור נקובתן. מה נקובתן במשהו, אף ירוקתן במשהו. 74) לפי גירסא זו, טעם שינוי המראה טריפה משום שזהו כחסר ונטול, שלקה כל האבר ומתחלחל מעט מעט, וסופו שיירקב ויינטל. אבל מהרשב"א נראה שהוא גורס ברבינו: כמי שניקבו. וכמו שדמה ר' יוחנן שיעור ירוקתן לשיעור נקובתן, וכן מביא המגיד־משנה שהגירסא ברבינו כמו "שניקבו" וטריפה. אם כן, טעם הטריפות של שינוי המראה משום נקובה, מפני שעומד לינקב, וכל העומד לינקב כנקוב דמי. אלא ודאי מילתא פסיקתא (דבר פשוט) היא, שאין הירוקות דומה לנקב, דבנקב אינה טריפה עד שיעבור לחלל, שאם לא עבר לחלל יכולה להתרפאות ולחיות, מה־שאין־כן בהוריקו כיון שלקה האבר, מתחלחל מעט מעט, ואע"פ שלא הגיע לחלל עכשיו, מכות האש עשויה לרדת למטה למטה ולנקוב, אלא שעתה אינו ניכר.ולפי זה, בלב וקורקבן טריפה אפילו הירקות היא רק עליהם מבחוץ. 75) גמרא שם: ירוקים שהאדימו ושלקן והוריקו כשרים, אבל רבינו מפרש שהוא־הדין אדומים שהוריקו ושלקו וחזרו והאדימו כשרים, משום האי טעמא גופא, ששינוי המראה בא מחמת העשן, שהעשן עושה מירוקים אדומים, ולפעמים מאדומים ירוקים, ראה מגיד־משנה. 76) כלומר, ממשמשים בהם פן יעבור המראה. כסף־משנה. והראה מקורו משם נ. ממשמש בהו ואידמו.

כא. כָּל עוֹף שֶׁנִּמְצֵאת הַכָּבֵד שֶׁלּוֹ כְּמַרְאֵה בְּנֵי מֵעַיִם[77], אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ שְׁאָר בְּנֵי מֵעַיִם, וְעָמְדוּ בְּשִׁנּוּיָן אַחַר שְׁלִיקָה וּמְרִיסָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר[78] וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁל עוֹף שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם שִׁנּוּי[79], וּכְשֶׁנִּשְׁלְקוּ נִשְׁתַּנּוּ וְהֶאְדִּימוּ הַיְרֵקִים וְהוֹרִיקוּ הָאֲדֻמִּים - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה. וְכֵן הַוֵּשֶׁט שֶׁנִּמְצָא הָעוֹר הַחִיצוֹן שֶׁלּוֹ לָבָן[80] וְהַפְּנִימִי אָדֹם, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבְהֵמָה - הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ אֵינוֹ[81], וּטְרֵפָה.

77) בגמרא שם נו: "הוריקה הכבד כנגד בני מעיים". ומפרש רבינו כנגד בני מעיים, כמראה בני מעיים ודומה להם. אבל רש"י וכמה מפרשים אחרים פירשו "כנגד" ממש, היינו חלק הכבד שמקומו כנגד המעיים. 78) שם, ואפילו לא ראינו שנפלה לאור (רבינו גורס בגמרא שם: "בידוע שנפלה לאור וכו'" ומשמע שאע"פ שלא ראינו שנפלה לאור. וכן היא גירסת הרי"ף, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן גורסים: בידוע שנחמרו בני מעיים, ומפרשים שהמדובר כשנודע שנפלה לאור, והכבד שכנגד בני המעיים הוריק, והמעיים עצמם לא נשתנה מראיהם, אבל כשלא נודע שנפלה לאור - כשרה לדעתם). 79) דברי רב נחמן בר יצחק שם: "אף אנו נאמר, אדומים שלא הוריקו ושלקו והוריקו טריפה", ואפילו לא נודע שנפל לאור. וכן כתבו הגאונים בדעת הרי"ף. 80) ומתולדתו הפנימי לבן, והחיצון אדום ונשתנה מראהו, שם מג. בין בעוף בין בבהמה - שלגבי ושט אין הבדל בין עוף לבהמה. 81) משמע, שטריפה לא מטעם נקובה אלא מטעם חסרה, וראה למעלה בהלכה הקודמת.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר חסירה כיצד; ויתור או חליף או סריך באונות; בהמה שצמקה ריאה שלה או שנמצאת נפוחה; בהמה שהיתה חסרת רגל או יתירה ואם היו לה שלוש ידים; נטולה כיצד? וצומת הגידין ושיעורן; ושתחתך מכאן ותחיה ומכאן ותמות; שיעור הכוליא שתהיה כשרה; ואם לקתה או נמצאת בה ליחה.

א. חֲסֵרָה[2] כֵּיצַד? שְׁנֵי אֵיבָרִים הֵן, שֶׁאִם חָסֵר מִמִּנְיָנָם[3] - טְרֵפָה. וְאֵלּוּ הֵן: הָרֵאָה וְהָרַגְלַיִם. וְחָמֵשׁ אֲנוֹת[4] יֵשׁ לָרֵאָה. כְּשֶׁיִּתְלֶה אוֹתָהּ אָדָם בְּיָדוֹ וּפְנֵי רֵאָה כְּנֶגֶד פָּנָיו - שָׁלֹשׁ מִן הַיָּמִין, וּשְׁתַּיִם מִן הַשְּׂמֹאל. וּבְצַד יָמִין מִמֶּנָּה[5] כְּמוֹ אֹזֶן קְטַנָּה[6], וְאֵינָהּ בְּצַד הָאֲנוֹת. וְיֵשׁ לָהּ כְּמוֹ כִּיס בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהִיא בְּתוֹךְ הַכִּיס. וְאֹזֶן זוֹ הַקְּטַנָּה הִיא הַנִּקְרֶאת וַרְדָּא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְוֶרֶד[7]. וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן. לְפִיכָךְ[8], אִם לֹא נִמְצֵאת הַוַּרְדָּא - מֻתֶּרֶת. שֶׁכָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ: יֵשׁ בְּהֵמוֹת תִּמָּצֵא בָהֶם[9], וְיֵשׁ בְּהֵמוֹת לֹא תִּמָּצֵא בָהֶם. וְאִם נִמְצֵאת נְקוּבָה[10], אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּיס שֶׁלָּהּ סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה[11].

2) מתחילת ברייתה, אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו בסיני, כמבואר למעלה פ"ה ה"ב. 3) כלומר, שכרגיל נמצאים בבהמה יותר מאחד, ובמנין קבוע. ודעת רבינו, שרק אלה נכללים במין חסירה, אבל אבר יחיד שניטל או חסר - טריפה, מפני שהוא כנקוב ונכלל במין "נקובה" על־פי הכלל: כל אבר שאמרו בו חכמים שאם ניקב - טריפה, גם ניטל או חסר - טריפה, כמו שכתב בפ"ו ה"כ. וראה ב'לחם משנה' [וב'תוספות' שם מב, א. ד"ה ניקב, כתבו: וניטל הלב והריאה והדקין, לא איצטריך למיתני, שבכלל נקובים הם. לקמן בפ"י ה"ט כותב ה'כסף משנה': "תחת חסירה, פרט כג טריפות", וקשה ליישב דבריו עם מה שאומר רבינו כאן, וכפי שנתבאר למעלה]. 4) אזנים, שם מז, א. 5) מן הריאה. 6) בלשון הגמרא: עינוניתא דוורדא. 7) שהיא דקה ואדומה כמותו (רש"י). 8) הואיל ואינה ממנין האונות. 9) סוגיא, שם. 10) דעת הגאונים שהיא רק סרוכה בכיס ואינה דבוקה יפה, ולפיכך אין הכיס מגין. 11) שהיא בכלל האום של הריאה, ואום שניקבה – טריפה, כמבואר למעלה.

ב. חָסַר מִנְיַן הָאֲנוֹת[12] וְנִמְצֵאת אַחַת מִן הַשְּׂמֹאל אוֹ שְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין - טְרֵפָה. וְאִם נִמְצְאוּ שְׁתַּיִם בַּיָּמִין וְזֹאת הַוּרְדָּא - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[13].

12) שם: חסר וכו' טריפה. 13) כי הוורדא משלימה את המנין, אבל אם חסרה אונה בצד שמאל, והוורדא היא בצד שמאל, אין הוורדא משלמת, מפני שאין דרכה לעמוד בשמאל אלא בימין (כסף־משנה בשם הר"ן).

ג. נִתְחַלְּפוּ הָאֲנוֹת, וְנִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ מִן הַשְּׂמֹאל וּשְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין בְּלֹא וֶרֶד[14], אוֹ שֶׁהָיָה הַוֶּרֶד עִם הַשָּׁלֹשׁ בְּצַד שְׂמֹאל - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, שֶׁהִיא חֲסֵרָה[15] מִצַּד הַיָּמִין[16].

14) אבל אם היה ורד מצד הימין, היא משלמת לשתים שבימין, כמו שכתב בהלכה הסמוכה, והרי יש שלש בימין. ולא נטרפה הבהמה בזה, שיש בשמאל יתרת, שלש במקום שתים, שדעת רבינו יתרת באונות מותרת, בהלכה הסמוכה. 15) אונה. 16) מפני שוורדא העומדת בצד שמאל אינה משלמת. ומשמע מזה, שאם לא חסרה אונה, והוורדא עומדת בשמאל - כשרה, וכן נמצאו שתי וורדות – כשרה, בניגוד לדעת רש"י. רבינו לשיטתו, שיתרת מותרת, כמסקנת הגמרא שם, שאין הלכה כרבא ביתרת.

ד. נִתּוֹסְפוּ הָאֲנוֹת[17] בְּמִנְיָנָם: אִם הָיְתָה הָאֹזֶן הַיְתֵרָה בְּצַד הָאֲנוֹת אוֹ מִלִּפְנֵי הָרֵאָה, שֶׁהוּא עֲמַת הַלֵּב[18] - מֻתֶּרֶת; וְאִם הָיְתָה עַל גַּבָּהּ, שֶׁהוּא לְעֻמַּת הַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; שֶׁהַיָּתֵר כְּחָסֵר. וְהוּא שֶׁתְּהֶיהָ[19] כְּמוֹ עָלֶה שֶׁל הֲדַס[20]; אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינָהּ אֹזֶן וּמֻתֶּרֶת.

17) שם מז, א. 18) בגמרא שם: מגוואי, כלומר מבפנים. 19) בגדלה. 20) ואפילו יש בה כעלה של הדס רק לאחר נפיחת הריאה - טריפה (כסף־משנה בשם ה'תוספות'). וטעם הדבר, שהרי בהמה בחייה ריאתה נפוחה תמיד (רדב"ז מכת"י).

ה. אֹזֶן שֶׁנִּמְצֵאת דְּבוּקָה[21] בַּחֲבֵרְתָּהּ הַסְּמוּכָה לָהּ - מֻתֶּרֶת. וְאִם נִסְמְכוּ שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנִּסְמְכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁלִישִׁית - טְרֵפָה[22].

21) גירסת ה'מגיד משנה' מכת"י, בדברי רבינו: אוזן שנמצאת דבוקה בחיתוך הסמוכה לחברתה, מותרת. ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית או מגב לגב שלא במקום החיתוך, טריפה. וכן נראה מהרבה פוסקים ראשונים, שגרסו כן בדברי רבינו. ראה ב'כסף משנה'. ולפי אותה גירסא, פירוש "שלא כסדרן" - שם מו, ב - הוא: שלא כסדר שכיבתן זו על גב זו, היינו היא אמנם דבוקה בחברתה הסמוכה לה, אבל לא מחיתוך של זו לחיתוך של זו אלא מגב לגב או מחיתוך לגב וטריפה, אבל גירסת ה'כסף משנה' כנוסח שלפנינו, ולפיה אין חילוק בין חיתוך לחיתוך ובין גב לגב, אלא אם דבוקה בחברתה הסמוכה, והן כסדרן, וכשרה בכל ענין שנסמכה, ורק אם נסמכה ראשונה לשלישית זהו שלא כסדרן וטריפה. ראה ב'כסף משנה' שכן פירשו דברי רבינו, רבינו ירוחם ו'הגהות מיימוניות'. 22) שדיבוק שלא על הסדר עומד להתפרק וסופו לינקב.

ו. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי הָאֲנוֹת כְּאֲנָה אַחַת וְאֵינָן נִרְאוֹת כִּשְׁתַּיִם דְּבוּקוֹת[23]: אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן כְּמוֹ עֲלֵה הַהֲדַס[24], בֵּין בְּעֹקְרָן בֵּין בְּאֶמְצָעָן בֵּין בְּסוֹפָן, כְּדֵי שֶׁיְּכַר שֶׁהֵן שְׁתַּיִם דְּבוּקוֹת - מֻתֶּרֶת; וְאִם לַאו - הֲרֵי זוֹ חֲסֵרָה[25] וּטְרֵפָה.

23) שאין להם חיתוך האונות והאומא חלקה, שם מז, ב: "שיעא". אבל אם היו נראות כשתים דבוקות - כשרה, מכיון שסמוכות הן הרי זה כסרוכות כסדרן וכשרה. ראה בה"ה. 24) שזהו השיעור להיכר האונה. ולמד זאת רבינו, מדין היתרת בה"ד, וכשם שלענין תוספת אינה אונה אלא כשיעור עלה של הדס, כן גבי חסרון לא נקרא חסר אם יש אונה כגודל עלה של הדס (מגיד־משנה מכת"י). 25) אונה אחת.

ז. נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת, וְאֵין לָהּ חִתּוּךְ אָזְנַיִם[26] - טְרֵפָה[27]. וְכֵן אִם חָסֵר גּוּף הָרֵאָה[28], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבָה - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁחָסֵר מִנְיַן הָאֲנוֹת וּטְרֵפָה[29]. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא מִמֶּנָּה מָקוֹם יָבֵשׁ[30] עַד שֶׁיִּפָּרֵךְ[31] בַּצִּפֹּרֶן - הֲרֵי זוֹ כְּחָסֵר[32] וּטְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּל שֶׁהוּא[33].

26) בגמרא שם: "שיעא". 27) שסוף־סוף חסר מנין האונות. [קשה להבין, למה הוצרך רבינו להשמיענו דין זה אחרי שפסק בהלכה הקודמת ששתי אונות דבוקות - טריפה], וראה ב'כסף משנה'. וכן נראה מסיום דברי רבינו: הרי זה כמי שחסר מנין האונות. 28) אע"פ שהקרום קיים. 29) שחסרון מבפנים תחת הקרום נקרא חסרון, שם. ואם תאמר הרי בפ"ז ה"ט פסק רבינו: ריאה שנשפכה כקיתון, אם הקרום שלה קיים - כשרה, הרי שחסרון מבפנים לא נקרא חסרון. יש לומר, שאם לא נימוקה אלא שיש בה איזה קמט וחסרון, קים להו לחכמים שסופה להנקב וטרפה, מה־שאין־כן בנימוקה הריאה, כיון שנתפשט ההפסד כל־כך, אם יש חשש שסופה להנקב כבר היתה נקובה, ולפיכך כשרה (כסף־משנה). 30) שם מו, ב. 31) שיתפורר. 32) מטעם חסירה ולא מטעם נקובה (כסף־משנה). 33) וכן בנשתנה מראה הריאה למראה האסור, ראה למעלה בפ"ז הט"ז, ובראב"ד שם.

ח. רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת נְפוּחָה כְּמוֹ עִקַּר חֲרָיוֹת שֶׁל דֶּקֶל[34] - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. שֶׁזּוֹ תּוֹסֶפֶת מְשֻׁנָּה בְּגוּפָהּ, וְשֶׁמָּא הַתּוֹסֶפֶת בַּגּוּף כְּחִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּנְיָן[35].

34) שם הלכה יח, פסק רבינו אותו הדין כשנשתנו מראיה כעין חריות של דקל. מקור הלכות אלו: שם מז, ב: אמר רפרם, ריאה הדומה לאופתא – טריפה. ומפרש רבינו, אופתא חריות של דקל כמ"ש הרב המגיד בפ"ז. ושם בסוגיא, לשונות חלוקות בכוונת דברי רפרם: איכא דאמרי (יש אומרים) בגישתא, כלומר במישוש שקשה כעץ. ואיכא דאמרי בחזותא, שהגון כחריות של דקל. ופסק רבינו כשתי

הלשונות, ובשני האופנים, כעיקר חריות של דקל וכעין חריות של דקל - טריפה, ובשניהם "אוסרים אותה מספק". 35) שהיתר כחסר, למעלה ה"ד.

ט. הַבְּהֵמָה שֶׁפְּחֻדָּה[36] וְיָרְאָה עַד שֶׁצָּמְקָה הָרֵאָה שֶׁלָּהּ וְקָרְבָה לִהְיוֹת יְבֵשָׁה: אִם פָּחֲדָה בִּידֵי שָׁמַיִם[37], כְּגוֹן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹל רַעַם אוֹ רָאֲתָה זִיקִים וְכַיּוֹצֵא בָזֶה - מֻתֶּרֶת; וְאִם פָּחֲדָה בִּידֵי אָדָם[38], כְּגוֹן שֶׁשָּׁחֲטוּ לְפָנֶיהָ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָזֶה - הֲרֵי זוֹ כַּחֲסֵרָה וּטְרֵפָה[39].

36) משנה, שם נד, א. ובריתא נה, ב. ובמשנה נקראת חרותה, היינו שקשה כחריות דקל, מפני יבשותה, כפירוש רש"י שם. 37) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה בידי שמים. 38) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני אדם. 39) שבידי אדם אינה חוזרת ומבריאה, אבל בידי שמים חוזרת ומבריאה. רבינו לא גילה דעתו בדין פחדה בידי שאר בריות. ונראה שהוא סומך על הבדיקה שנאמרה בהלכה הסמוכה, ולכן לא נכנס כלל לדון בפלוגתא של רבי שמעון בן אלעזר ורבנן בדין זה (רדב"ז מכת"י).

י. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתָהּ?[40] מוֹשִׁיבִין אֶת הָרֵאָה בְּמַיִם מֵעֵת לְעֵת. וְאִם הָיָה זְמַן הַקֹּר - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וּבְכְלִי שֶׁאֵין הַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ וְנוֹזְלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצּוֹנוּ[41] בִּמְהֵרָה. וְאִם הָיָה זְמַן הַחֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם צוֹנָן, בִּכְלִי שֶׁהַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ[42], כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ קָרִים. אִם חָזְרָה לִבְרִיָּתָהּ[43] - הֲרֵי זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא חָזְרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא וּטְרֵפָה.

40) בסוגיא, שם. 41) שלא יתקררו. 42) בגמרא שם: משיכלי חיורי, כלומר כלים עשויים מטיט לבן שעושין ממנו קיתונות ששותים בהם בימות החמה, שהמים מתמצים מגבם ועי"ז הם קרים. 43) שנתרככה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֲסֵרָה רֶגֶל[44] בִּתְחִלַּת בְּרִיָּתָהּ - טְרֵפָה. וְכֵן אִם הָיְתָה יְתֵרָה רֶגֶל; שֶׁכָּל הַיָּתֵר - כְּחָסֵר הוּא[45]. אֲבָל אִם הָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ יָדַיִם[46] אוֹ יָד אַחַת - מֻתֶּרֶת[47]. לְפִיכָךְ, אִם נֶחְתַּךְ הַיָּד שֶׁלָּהּ - מֻתֶּרֶת[48]. נֶחְתַּךְ הָרֶגֶל: מִן הָאַרְכֻּבָּה[49] וּלְמַעְלָה - טְרֵפָה; מִן הָאַרְכֻּבָּה[50] וּלְמַטָּה - מֻתֶּרֶת. בְּאֵי זוֹ אַרְכֻּבָּה[51] אָמְרוּ? בָּאַרְכֻּבָּה שֶׁהוּא סוֹף הַיֶּרֶךְ הַסָּמוּךְ לַגּוּף[52].

44) רבינו מתחיל כאן לפרש דיני האיבר השני, שאם חסר ממנינם - טריפה, כמבואר בה"א. 45) בגמרא שם: כל יתר כנטול, ומפרש רבינו כחסר בתחילת ברייתו. וכן נראה מפירוש רש"י שם שכתב, יתר אחד כחסר אחד וטריפה, שהוא כשמוטת הירך בבהמה שטריפה. ויש מפרשים: יתר כנטול, היינו כאילו היתר נטול ממקומו, והרי הוא כאילו ניקב או חסר מקומו, אבל הפוסקים מכריעים כפירוש רש"י ורבינו (לחם־משנה). 46) שתי הרגלים הקדמיות של הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגלים. 47) שרק חסר או יתר רגל - טריפה, אבל לא יד. סוגיא שם נח, ב. 48) הבהמה, אבל האיבר שנחתך אסור, ראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות ה"ב. 49) משנה, שם עו, א. 50) כמו ברך, מקום קשר וחיבור עצמות. 51) שלש עצמות הן, תחתון נקרא רגל, וארכובה שלו היא הנמכרת עם הראש. למעלה מאותה ארכובה עצם שני נקרא שוק, ובראשו התחתון של העצם השני סמוך לארכובה הם צומת הגידים, ובראשו העליון של אותו העצם היא ארכובה שכנגדו בגמל ניכר ששם בולט עצם בירך הגמל. למעלה מאותה ארכובה היא עצם הקולית (מגיד־משנה מכ"י). 52) היינו ארכובה שכנגדו בגמל ניכר. ומה שאמרו מן הארכובה ולמטה מותרת, היינו למעלה מצומת הגידים בעצם האמצעי, אבל אם נחתך במקום צומת הגידים טריפה, מחמת שהחיתוך באותו מקום מכאיב לה והיא טריפה (מגיד־משנה). ועי' בהט"ו.

יב. נִשְׁבַּר הָעֶצֶם[53] לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה[54]: אִם יָצָא כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ לַחוּץ - הֲרֵי זֶה כְּמָה שֶׁנֶּחְתַּךְ וְנָפַל, וּטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר[55] חוֹפֶה רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ[56] שֶׁל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[57]. וַאֲפִלּוּ נָפַל מִקְצָת הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר וְהָלַךְ לוֹ[58]. וְגִידִים הָרַכִּים אֵינָן חֲשׁוּבִין כְּבָשָׂר[59].

53) משנה, חולין עו, א. ופירש רש"י: נשבר העצם ולא נחתך. 54) אבל למטה מן הארכובה הבהמה מותרת אפילו אם יצא כולו לחוץ, כרב שם, ב. 55) לבדו, שהעור הרי הוא כבשר, שם. 56) רבינו אינו מפרש מה זה רוב עוביו ומה זה רוב היקפו. רש"י מפרש: רוב עוביו, שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב היקפו, רוב היקף הבשר שסביב העצם על השבר. ורוב עוביו ורוב היקפו, היינו שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר, ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים. ור"י מפרש: רוב עוביו ורוב היקפו, כעין רוב עוביה ורוב חללה האמור בגרגרת, שהעצם במקום אחד דק, ובמקום אחר גס, ופעמים יצא רוב עוביו לחוץ ולא רוב חללו, וצריך שיהיה מחופה רוב עוביו ורוב היקפו (מגיד־משנה). 57) הבהמה. ובספרים אחרים של רבינו, הגירסא: והאבר נמי מותר, היינו האבר שנשבר, כרב שם, שאם הבשר קיים - זה וזה מותר, בין הבהמה ובין האבר, מה־שאין־כן בנשברה למטה מן הארכובה ואין עור או בשר חופין את רובו, אף־על־פי שהבהמה מותרת - האבר אסור, שאין שחיטת הבהמה מתירתו, כיון שהוא מדולדל, כמבואר במשנה. 58) הואיל ועור או בשר חופין את רובו, מעלה ארוכה אע"פ שחסר העצם (כסף־משנה בשם הרשב"א ב'תורת הבית'). 59) שסופם להקשות והולכים אחר הסוף, ולפיכך אם מחופה השבר בגידים אינו חיפוי. שם, עמ' ב.

יג. צֹמֶת הַגִּידִין[60] הֵן בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה[61] לְמַעְלָה מִן הָעֲקֵב[62] בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַטַּבָּחִים[63] הַבְּהֵמָה. וְהֵן שְׁלֹשָׁה גִידִין לְבָנִים[64]: אֶחָד עָבֶה[65], וּשְׁנַיִם דַּקִּים. וּמִמָּקוֹם שֶׁיַּתְחִיל[66] וְהֵן קָשִׁים[67] וּלְבָנִים עַד שֶׁיָּסוּר הַלֶּבֶן מֵהֶן וַיַּתְחִילוּ לְהִתְאַדֵּם וּלְהִתְרַכֵּךְ - הוּא צֹמֶת הַגִּידִים. וְהוּא כְּאֹרֶךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֶצְבָּעוֹת בְּשׁוֹר[68].

60) קשר שלשה גידים ומקום הידוקם. בגמרא: מקום שהגידים צומתים בו. 61) שם. 62) זו היא ארכובה הנמכרת עם הראש, ראה הי"א, והשם עקב הוא העצם הקטן המחבר את הפרקים, שנקרא בתלמוד: עילוי ערקומא (כסף־משנה). 63) בגמרא: היכא דפרעי טבחיא. 64) בגמרא שם, מונה "חיורי" בין הסימנים של צומת הגידים. 65) שם, ב. 66) שיוצאים מן העצם ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק, ערום בלא בשר כשתים ושלש אצבעות, והגידים אדוקים בו (רש"י). 67) "אשוני" שם, וזהו הסימן השני של צומת הגידים. 68) בגמרא שם: וכמה? ארבעה בטדי, ומפרש רבינו "בטדא" ארבע אצבעות. ורש"י מפרש, "בטדא" אצבע. ואם כן, שיעור אורך צומת הגידין ארבע אצבעות. והרשב"א בתשובה כתב כפירוש רבינו, שהרי נראה לעין שאפילו בבהמה דקה מתפשטים צומת הגידים יותר מארבע אצבעות. ועוד, קבלת הגאונים היא ש"בטדא" הוא ארבע אצבעות (כסף־משנה). וה'ערוך' גורס בגמרא "בטרי" וע"ש.

1 **יד. וּמִנַּיִן גִּידִים אֵלּוּ בְּעוֹף - שִׁשָּׁה עָשָׂר גִּידִין[69].**
2 **תְּחִלָּתָן מִן הָעֶצֶם שֶׁל מַטָּה[70] מֵאֶצְבַּע יְתֵרָה עַד סוֹף**
3 **הָרֶגֶל שֶׁהוּא עָשׂוּי קַשְׁקַשִּׁים קַשְׁקַשִּׁים.**

69) שם. 70) טעות היא שנפלה בספרים, שהרי כל טריפות שמנו בבהמה, כנגדם בעוף. ורבינו בעצמו כתב בתשובה לחכמי פרובינצא, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא שצומת הגידים בעוף במקום שהם בבהמה (כסף־משנה). והראב"ד בהשגותיו כתב: זה חידוש גדול . . . ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף. והרשב"א כתב שרבינו חזר בו, והסכים שמקום צומת הגידים בעוף כמו בבהמה (כסף־משנה).

4 **טו. בְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ בִּמְקוֹם צֹמֶת הַגִּידִין[71] -**
5 **טְרֵפָה. וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר[72]: כֵּיצַד תֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה**
6 **מִצֹּמֶת הַגִּידִים וְהִיא מֻתֶּרֶת, עַד שֶׁתֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה מִן**
7 **הָאַרְכֻּבָּה הָעֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[73], וְאִם נֶחְתַּךְ**
8 **לְמַטָּה מִצֹּמֶת הַגִּידִים[74] - אֲסוּרָה? שֶׁבַּטְּרֵפוֹת, תֵּחָתֵךְ**
9 **מִכָּאן וְתֵחֶיה, וּמִכָּאן וְתָמוּת. וְלֹא נֶאֱסְרָה בְּהֵמָה זוֹ[75]**
10 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲתוּכַת רֶגֶל מִמָּקוֹם זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי**
11 **שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִין, שֶׁחֲתִיכָתָן מִכְּלַל הַטְּרֵפוֹת כְּמוֹ**
12 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[76].**

71) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה - כשרה, מן הארכובה ולמעלה – פסולה. ובגמרא שם פירשו, שהכוונה במקום צומת הגידים. 72) בסוגיא, שם. 73) בהי"א. 74) הגירסא הנכונה היא: למטה בצומת הגידים, שאם למטה מצומת הגידים היינו הארכובה התחתונה, ודאי כשרה. 75) זו היא הסברה נוספת של רבינו, שאין מדמין נחתך למעלה מצומת הגידים לנחתך במקום צומת הגידים, מכיון ששני סוגי טריפות הם, הראשון משום חתוכת רגל, והשני משום חתוכת הגידים (כסף־משנה). 76) בהי"ד.

13 **טז. נְטוּלָה[77] כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה אֵיבָרִים הֵן[78], שֶׁאִם**
14 **נִטְּלוּ - טְרֵפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נֶקֶב וְלֹא**
15 **דִּין חִסָּרוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: צֹמֶת הַגִּידִים[79], וְהַכָּבֵד[80], וּלְחִי**
16 **הָעֶלְיוֹן.**

77) אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו למשה בסיני, כמבואר פ"ה ה"ב. 78) שנאמר בהם בפירוש - נטולה. אבל בשאר אברים, יש כלל: כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה (פ"ו ה"כ). ואין למנותו במין "נטולה" אלא במין "נקובה". 79) במשנה, שם. שנינו, וכן שניטל צומת הגידין. ורבינו כולל בזה גם נחתכו צומת הגידים, כמו שיתבאר בהלכה הסמוכה. ומלשון המשנה מבואר שהטריפות הוא משום נטולה, ועי' בסמוך. 80) אין בו דין נקב ולא דין חסרון. עי' בפ"ו ה"ח.

17 **יז. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[81], שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתַּךְ רַגְלָהּ וְכֵן הָעוֹף**
18 **בִּמְקוֹם צֹמֶת הַגִּידִים, לֹא נַעֲשׂוּ טְרֵפָה אֶלָּא מִפְּנֵי**
19 **שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִין. לְפִיכָךְ, אִם נֶחְתְּכוּ הַגִּידִים לְבַדָּם**
20 **וְהָרֶגֶל קַיֶּמֶת - טְרֵפָה, שֶׁהֲרֵי נִטְּלָה צֹמֶת הַגִּידִים[82].**

81) בהט"ו. 82) והראב"ד משיג ואומר שחתוכת צומת הגידים - טריפה משום פסוקה, ושואל: מה בין חתוכה לפסוקה? ומה ששנינו במשנה בלשון נטולה, הוא מבאר כגון שנעקרו מן הארכובה ונקפלו.

21 **יח. נֶחְתַּךְ בַּבְּהֵמָה[83] הָאֶחָד הֶעָבֶה לְבַדּוֹ - מֻתֶּרֶת;**
22 **שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם[84]. נֶחְתְּכוּ הַשְּׁנַיִם הַדַּקִּין -**
23 **מֻתֶּרֶת; שֶׁהֲרֵי הָאֶחָד הֶעָבֶה גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶן[85], וַהֲרֵי לֹא**
24 **נִטַּל כָּל הַצֹּמֶת אֶלָּא מְעוּטָהּ[86]. נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל כָּל**
25 **אֶחָד מֵהֶן - טְרֵפָה[87]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁנֶּחְתְּכוּ כֻּלָּן**
26 **אוֹ נִטְּלוּ כֻּלָּן.**

83) חולין עו, ב. 84) בגמרא: שנשאר רוב מנין. 85) עבה מהם, ואם־כן נשאר רוב בנין. 86) ואפילו לדעת הראב"ד שנחתכו צומת הגידין - טריפה משום פסוקה, בפסוקה גם כן אינה טריפה אלא שנפסק הרוב. ראה בפ"ט ה"א. 87) כרב שם, ומשום שהלך לו רוב בנין ורוב מנין, שלא נשתייר שום אחד מהם שלם (מגיד־משנה בכת"י, וכסף־משנה).

27 **יט. וּבָעוֹף[88], אֲפִלּוּ נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל (כָּל) אֶחָד[89] מִן**
28 **הַשִּׁשָּׁה עָשָׂר[90] - טְרֵפָה.**

88) שם. 89) בגמרא: אפילו נחתך אחד מהששה־עשר - טריפה. והואיל ומחמירים בעוף, שאפילו נחתך אחד טריפה, חוזרים אנו אל הכלל "רובו ככולו" (כסף־משנה). 90) כמבואר בהי"ד.

29 **כ. וְעוֹף שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ אֲגַפָּיו[91] - מֻתָּר, כִּבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ**
30 **יָדֶיהָ[92].**

91) משנה, שם נו, ב: נשתברו גפיה. 92) למעלה בהי"א. שאגפים בעוף כידים בבהמה, ולפיכך אפילו אם נשברו סמוך לגוף - מותר (מגיד־משנה).

כא. כָּבֵד שֶׁנִּטְלָה כֻּלָּהּ[93] - טְרֵפָה. וְאִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה[94] כְּזַיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ[95] וּכְזַיִת בִּמְקוֹם מָרָה[96] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. נִדַּלְדְּלָה הַכָּבֵד[97] וַהֲרֵי הִיא מְעֹרָה בַּטַּרְפֵּשׁ[98] שֶׁלָּהּ - מֻתֶּרֶת[99]. נִטַּל מִמֶּנָּה מָקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ[100] וּמְקוֹם הַמָּרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאָר קַיָּם כְּמוֹ שֶׁהוּא - טְרֵפָה[101].

93) משנה, שם מב, א. 94) שם מו, א. 95) בגמרא: במקום שהיא חיה, ופירש רש"י שהכבד חיה, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. 96) בשני המקומות, כרב פפא שם. 97) נעקרה במקומות הרבה (רש"י). 98) כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת (רש"י). 99) ואפילו נדלדלה במקום מרה ובמקום חיותה - כשרה (מגיד־משנה). 100) כלומר, כזית ממקום זה, וכן ממקום המרה בשיעור כזית. 101) שאלו שני הזיתים עיקר חיותה של הכבד, ואם ניטלו הרי ניטל חיותה, ומה שנשתייר שאר הכבד אינו מועיל כלום (כסף־משנה).

כב. נִשְׁאַר בָּהּ כְּזַיִת[102] בִּמְקוֹם מָרָה וּכְזַיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ - כְּשֵׁרָה. אֲבָל הָיָה מְפֻזָּר מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, אוֹ שֶׁהָיָה מְרֻדָּד[103], אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ כִּרְצוּעָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהִיא אֲסוּרָה[104].

102) כאן יש כפל דברים, שכבר נזכר דין זה בהלכה הקודמת, אלא שכאן שינה לשונו, וכתב: כזית במקום מרה קודם, ואחר־כך כזית במקום שהיא תלויה בו, וראה למטה. 103) מרוקע (רש"י). 104) מתקשים בהבנת דברי רבינו, שהרי בעיית רב ירמיה היא בגמרא שם מו, א - ולא איפשיטא, וממילא כל ספק איסור - להחמיר, ולמה כתב רבינו "ויראה לי שהיא אסורה", כאילו זהו חידוש מסברת עצמו? ומפרש ה'כסף משנה', שרבינו מדבר כשאחד משני ה'כזית'ים שלם, והשני מפוזר או כרצועה, תדע שהוא אומר בלשון יחיד "אם היה מפוזר" ולא בלשון רבים אם היו מפוזרים. והעיקר, שעל־פי הדין צריך שישתייר אחד משני ה'כזית'ים הללו, אלא משום שספק לנו אם הכזית הזה צריך להיות במקום מרה או במקום חיותה, מחמירים שצריך שניהם. ומשמיענו רבינו, שאם אחד משניהם הוא שלם, והשני מלוקט או מרודד - אין מכשירים את הבהמה משום ספק ספיקא: שמא הכזית הקיים הוא אותו הכזית שצריך להשאר על־פי הדין. ואם תמצא לומר שלא, אולי מתלקט או מרודד גם כן כשר. וזה מה שכתב: ויראה לי שהיא אסורה. כי סברת עצמו היא, וטעמו של דבר, מפני שזה רק ספק אחד אם יש שיור הדרוש, ולכן הבהמה אסורה מספק.

כג. לְחֵי הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּטַּל - טְרֵפָה[105]. אֲבָל אִם נִטַּל הַתַּחְתּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּגְמַם עַד מְקוֹם הַסִּימָנִין[106] וְלֹא נֶעֱקְרוּ[107] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[108].

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחי העליון שניטל – טריפה".

והקשו ה'נושאי כלים', איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לוניל הוקשה להם כך... במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בעניותנו לא שמענו עד היום הזה..".

והביאור בזה: בנוגע ללחי העליון, כתב הרוגוצו'בי "כל שעל־ידי־זה הסיבה היא מתה אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל־מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל־ידי נטילת הלחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה.

ונמצא, שיש שני סוגי טריפות: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר שהוא שגרם לה שתמות. ועל־פי־זה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה זו במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן.

ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נאמר דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנקלף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה אוירא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים אין למנותה במשנה "אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן עצמן גורמות את המיתה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קדושה סימן יב)

105) שאלו חכמי לוניל את רבינו בדין זה, וכתבו: "ואנחנו בעניותנו עד היום הזה ולא מצאנו כתוב בשום חיבור שנעשה בכל לשון (שניטל הלחי העליונה - טריפה). והיה נראה בעינינו, כשאמר (במשנה חולין נד, א) ניטל לחי התחתון כשר, רבותא אשמעינן אע"פ שנראה כעיקור (סימנים) וכל־שכן לחי העליון". [ורבינו בתשובתו מסביר להם את ערכו של הלחי העליון בתהליך הנשימה, שבהעדרו יכנס האויר הצונן ישר לתוך הריאה ותתקרר ותמות הבהמה, וכלל בידינו, שכל שאין כמוה חיה - טריפה]. 106) התלויים בין עיקר החיך ובין הלשון. 107) הסימנים מחיבורם בבשר. 108) משנה, שם. ובגמרא מד, א: דאיגום איגומי.

כד. כָּל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: שֶׁאִם הָיָה חָסֵר - טְרֵפָה[109], כָּךְ אִם נִטַּל - טְרֵפָה. אֲבָל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: אִם נִטַּל - טְרֵפָה[110], אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת אֶלָּא אִם נֶחְתַּךְ אוֹתוֹ אֵבֶר[111]; אֲבָל אִם נִבְרֵאת חֲסֵרָה אוֹתוֹ אֵבֶר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[112]. שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, נִמְצֵאת הַחֲסֵרָה וְהַנְּטוּלָה אַחַת. וְכָל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: שֶׁאִם נִטַּל - מֻתֶּרֶת, קַל וָחֹמֶר אִם חָסֵר מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ וְלֹא נִבְרָא - שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת.

109) כגון חסרת הרגל. 110) כגון הכבד וצומת הגידין. 111) שנחתך בכלל ניטל, כמ"ש בצומת הגידים. 112) שניטל בידי אדם יותר גרוע.

1 **כה. בְּהֵמָה שֶׁנִּטְלָה הָאֵם[113] שֶׁלָּהּ, וְהוּא בֵּית**
2 **הָרֶחֶם[114], אוֹ שֶׁנִּטְלוּ הַכְּלָיוֹת[115] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.**
3 **לְפִיכָךְ, אִם נִבְרֵאת בְּכֶלְיָא אַחַת[116] אוֹ בְּשָׁלֹשׁ**
4 **כְּלָיוֹת[117] - מֻתֶּרֶת[118]. וְכֵן אִם נִקְּבָה הַכֶּלְיָא -**
5 **מֻתֶּרֶת[119].**

113) משנה, שם נד, א. 114) בית הריון (רש"י). 115) משנה, שם. 116) שחסר מתחילת ברייתו. 117) וקיימא־לן: יתר כנטול הוא. 118) כמו שמבואר בהלכה הקודמת: "וכל אבר שנאמר בו שאם ניטל מותרת, קל־וחומר אם חסר מתחילת ברייתה, ולא נברא שהיא מותרת". 119) שם נה, ב. וכן מוכרח גם מהכלל שהשמיענו רבינו בפ"ו ה"כ, שכל אבר שאמרו בו חכמים אם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה, ומפני שניטלה הכוליא כשרה, ברור שגם ניקבה כשרה.

6 **כו. אַף עַל פִּי שֶׁהַכֶּלְיָא שֶׁנִּטְלָה אוֹ חָסְרָה - מֻתֶּרֶת,**
7 **אִם נִמְצֵאת קְטַנָּה בְּיוֹתֵר[120], וְהַקְּטַנָּה בְּדַקָּה[121] עַד**
8 **כְּפוֹל וּבְגַסָּה[122] עַד כְּעֵנָב[123] - טְרֵפָה. וְכֵן אִם לָקְתָה**
9 **הַכֶּלְיָא[124], וְהוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה בְּשָׂרָהּ[125] כְּבְשַׂר הַמֵּת**
10 **שֶׁהִבְאִישׁ אַחַר יָמִים, שֶׁאִם תֵּאֶחֹז בְּמִקְצָתוֹ יִתְמַסְמֵס**
11 **וְיִפֹּל, וְהִגִּיעַ חֳלִי זֶה עַד הַלָּבָן שֶׁבְּתוֹךְ הַכֶּלְיָא[126] -**
12 **הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצֵאת בַּכֶּלְיָא לֵחָה[127], אַף**
13 **עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ סְרוּחָה, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ מַיִם עֲכוּרִין**
14 **אוֹ סְרוּחִים[128] - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִמְצְאוּ בָּהּ**
15 **מַיִם זַכִּים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.**

120) שם: ואפילו אם היתה קטנה מתחילת ברייתה (לחם־משנה). אבל שאר הפוסקים אומרים, שרק אם הקטינה מחמת חולי - טריפה, אבל אם היתה קטנה מתחילת ברייתה - כשרה (כסף־משנה). 121) בבהמה דקה. 122) בבהמה גסה. 123) שם. כענבה בינונית. ובעוף יש אומרים שאין לו כוליא, ואם כן לא שייך בו טריפות הכוליא. ויש אומרים שהיא בין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה שיש שם כמין בשר, ואותו הבשר הוא הכליות (מגיד־משנה מכת"י). 124) שם. 125) ורש"י שם פירש לקתה מליאה מוגלא. 126) בגמרא, שהגיע עד החריץ והוא מקום הלבן. 127) היינו מוגלא, שם. 128) שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג־י"ט טבת תשע"ח

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ח

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת[1]

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

16 **א. כָּל הָאוֹכֵל הַפַּת שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "הַמּוֹצִיא", צָרִיךְ**
17 **נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וָסוֹף[2]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא פַּת**
18 **חֻלִּין[3], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת[4], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ**
19 **לָהֶן טֻמְאָה[5] - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו[6]. וְכֵן**
20 **כָּל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקִין[7], צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם[8]**
21 **תְּחִלָּה[9].**

2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח:; חולין קו.). 3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, (וקל־וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). 4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. 5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. 6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו.). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). 7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. 8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א־ב). 9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

22 **ב. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לַאֲכִילָה, בֵּין לִקְרִיאַת**
23 **שְׁמַע[10], בֵּין לִתְפִלָּה[11] - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ**
24 **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת[12] יָדָיִם; שֶׁזּוֹ[13] מִצְוַת**
25 **חֲכָמִים, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ מִן הַתּוֹרָה לִשְׁמֹעַ מֵהֶן[14],**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ[15]. וּמַיִם אַחֲרוֹנִים**
27 **אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵינָם אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה[16].**
28 **וּלְפִיכָךְ[17] חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן בְּיוֹתֵר[18].**

10) ראה לעיל הלכות קריאת־שמע (פ"ג, ה"א). 11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). 12) לפי שצריך ליטול ידיו מן

הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז.), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בביאורנו). 13) נטילה זו. 14) חולין קו, ע"א. 15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). 16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר־כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. 17) הואיל והם באים למנוע סכנה. 18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

1 **ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תַּבְשִׁיל לְתַבְשִׁיל - רְשׁוּת[19]: רָצָה**
2 **- נוֹטֵל, רָצָה - אֵינוֹ נוֹטֵל. וּפֵרוֹת שֶׁל חֵלִין אֵינָן**
3 **צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בַּסּוֹף[20]. וְכָל**
4 **הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפֵרוֹת, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ[21]. כָּל פַּת**
5 **שֶׁהַמֶּלַח בּוֹ[22], צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא יֵשׁ**
6 **בּוֹ מֶלַח סְדוֹמִית, אוֹ מֶלַח שֶׁטִּבְּעוּ כְּמֶלַח סְדוֹמִית,**
7 **וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסָּמֵא. מִפְּנֵי זֶה חַיָּבִין לִטֹּל**
8 **יָדַיִם בְּסוֹף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמֶּלַח[23]. וּבַמַּחֲנֶה[24]**
9 **פְּטוּרִים מִנְּטִילַת יָדַיִם בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים**
10 **בַּמִּלְחָמָה[25]; וְחַיָּבִין בָּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי[26] הַסַּכָּנָה.**

19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יו"ד סי' קטז. ס"ג). 20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגנך תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. 21) הגאוותנים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). 22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף־על־פי שלא אכלו. ונוסח זה מכוון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). 23) וחכמינו אמרו (ברכות מ.): "אחר כל אכילתך אכול מלח". 24) היוצא למלחמה. 25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י. וכלשון "פירוש המשנה" שם). 26) עירובין יז, ע"ב.

11 **ד. עַד הֵיכָן הִיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפֶּרֶק[27]. וְכַמָּה**
12 **שִׁעוּר הַמַּיִם? רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדַיִם[28]. וְכָל**
13 **שֶׁחוּצָצִים בְּטְבִילָה[29], חוּצָץ בִּנְטִילַת יָדַיִם[30]. וְכָל**
14 **הָעוֹלֶה[31] לְמִדַּת מִקְוֶה[32], עוֹלֶה לְשִׁעוּר רְבִיעִית[33].**

27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:) וכרי"ף לברכות פ"ח. 28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י.

29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א־ב. 30) חולין קו, ע"ב. 31) המשלים. 32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). 33) זבחים כב, ע"א.

15 **ה. כָּל הַצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, וְהִטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מִקְוֶה[34]**
16 **- אֵינוֹ צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר[35]. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שֶׁאֵין**
17 **בָּהֶם שִׁעוּר מִקְוֶה[36], אוֹ בְּמַיִם שֶׁאוּבִין שֶׁבַּקַּרְקַע[37] -**
18 **לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁאוּבִין מְטַהֲרִין אֶת**
19 **הַיָּדַיִם אֶלָּא בִּנְטִילָה[38].**

34) שיש בהם ארבעים סאה. 35) לא הגבהת ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). 36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף־משנה על־פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). 37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. 38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף־משנה).

20 **ו. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְהַזְהֵר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים:**
21 **בַּמַּיִם עַצְמָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם[39],**
22 **וּבַשִּׁעוּר, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדַיִם, וּבַכְּלִי,**
23 **שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן בְּכְלִי, וּבַנּוֹטֵל, שֶׁיִּהְיוּ**
24 **הַמַּיִם בָּאִין מִכֹּחַ נוֹתֵן.**

39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

25 **ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמַּיִם: שִׁנּוּי מַרְאֶה,**
26 **וְגִלּוּי, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בָּהֶן, וְהֶפְסֵד, שֶׁמּוֹנֵעַ אֶת**
27 **הַבְּהֵמָה מִלִּשְׁתּוֹת מֵהֶן[40]. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ**
28 **מַרְאִיתָן - בֵּין בְּכֵלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּין מֵחֲמַת דָּבָר**
29 **שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן[41], בֵּין מֵחֲמַת מְקוֹמָן - הֲרֵי אֵלּוּ**
30 **פְּסוּלִין[42]. וְכֵן אִם נִתְגַּלּוּ גִּלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִשְׁתִּיָּה[43]**
31 **- נִפְסְלוּ לִנְטִילַת יָדַיִם[44].**

40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. 41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). 42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו:), כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). 43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:) והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"יא, ה"ו־יד. 44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאין נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כָּל מַיִם שֶׁנַּעֲשָׂה בָהֶן מְלָאכָה, נַעֲשׂוּ שׁוֹפְכִין, וּפְסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. כֵּיצַד? מַיִם שְׁאוּבִין[45] שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים אוֹ שֶׁשָּׂרָה בָהֶם פִּתּוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָזֶה - בֵּין בְּכֵלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם[46]. הֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים מוּדָחִין אוֹ חֲדָשִׁים - לֹא פְסָלָן[47]. מַיִם שֶׁהַנַּחְתּוּם[48] מְטַבֵּל בָּהֶן אֶת הַכְּעָכִים[49] - פְּסוּלִין, וְשֶׁהוּא חוֹפֵן מֵהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה[50] - כְּשֵׁרִים; שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּחָפְנָיו הֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהֶן מְלָאכָה, אֲבָל הַמַּיִם שֶׁחָפַן מֵהֶם הֲרֵי הֵן בְּכַשְׁרוּתָן[51].

45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. 46) ידים פ"א, מ"ג. 47) שם. 48) האופה. 49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. 50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). 51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וְכָל מַיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְּׁתִיַּת כֶּלֶב, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מָרִים אוֹ מְלוּחִים אוֹ עֲכוּרִין[52], אוֹ רֵיחַ רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה מֵהֶן הַכֶּלֶב[53]: בְּכֵלִים - פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם, וּבְקַרְקָעוֹת - כְּשֵׁרִים לְהַטְבִּיל[54]. חַמֵּי טִבֶרְיָא[55], בִּמְקוֹמָן, מַטְבִּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדַיִם[56]; אֲבָל אִם נָטַל מֵהֶן בִּכְלִי, אוֹ שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אַמָּה[57] לְמָקוֹם אַחֵר[58] - אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן, לֹא רִאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים[59], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיַּת בְּהֵמָה[60].

52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. 53) שם, מ"ג. וכפירושי הרי"ף לברכות פ"ח. 54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. 55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים ('רבינו יונה' לברכות שם). 56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. 57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. 58) ואינם מחוברים למי המעיינות. 59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך הט"ז. 60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם־משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יֵשׁ לַנּוֹטֵל לִתֵּן עַל יָדָיו מְעַט מְעַט[61], עַד שֶׁיִּתֵּן כַּשִּׁעוּר. וְאִם נָתַן הָרְבִיעִית כֻּלָּהּ בִּשְׁטִיפָה אַחַת - כָּשֵׁר[62]. נוֹטְלִין אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצַד זֶה[63], אוֹ יַד זֶה עַל־גַּבֵּי זֶה, בִּשְׁטִיפָה אַחַת[64]; וּבִלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ[65] יְדֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בֵינֵיהֶן הַמַּיִם, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשְּׁטִיפָה כְּדֵי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[66].

61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. 62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. 63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. 64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). 65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. 66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אֵין נוֹטְלִין מַיִם לַיָּדַיִם, לֹא בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים[67], וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[68], וְלֹא בַחֲרָסִים[69], וְלֹא בִּמְגוּפַּת[70] הֶחָבִית. וְאִם תִּקֵּן הַמְּגוּפָּה[71] לִנְטִילָה, נוֹטְלִין מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם. וְכֵן הַחֵמֶת[72] שֶׁתִּקְּנָהּ[73], נוֹטְלִין מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם. אֲבָל שַׂק וְקֻפָּה[74] שֶׁנִּתְקְנוּ[75] - אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן לַיָּדַיִם[76]. וְלֹא יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ בְּחָפְנָיו, שֶׁאֵין חָפְנָיו כֶּלִי[77]. וְכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ שְׁבִירָה הַמְטַהֶרֶת אוֹתָן מִידֵי טֻמְאָה[78], אֵין נוֹתְנִין בָּהֶם לַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁבָרֵי כֵלִים[79].

67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. 68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגי"ר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. 69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הל' כלים פרק יח, ה"י). 70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). 71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז.). 72) נאד של עור. 73) שעשה לה בית מושב. 74) סל. 75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. 76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). 77) מס' ידים, שם. 78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שאם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז.). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי' קנט, פ"ב). 79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בְּכָל הַכֵּלִים נוֹטְלִים לַיָּדַיִם, וַאֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים[80] וּכְלֵי אֲדָמָה[81]; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֵמִים. כְּלֵי שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק רְבִיעִית[82] אוֹ אֵין בּוֹ רְבִיעִית, אֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[83].

80) עשויים מגללי בקר. 81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). 82) אע"פ שמחזיק רביעית. 83) חולין קז, ע"א.

יג. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִתֵּן לַיָּדַיִם, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ[84], שׁוֹטֶה וְקָטָן[85]. אִם אֵין שָׁם אַחֵר - מַנִּיחַ הַכְּלִי בֵּין בִּרְכָּיו[86] וְצָק עַל יָדָיו, אוֹ יַטֶּה הֶחָבִית עַל יָדָיו וְיִטֹּל[87], אוֹ נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת וְצָק בְּזוֹ עַל זוֹ, וְחוֹזֵר וְצָק[88] בָּרִאשׁוֹנָה עַל הַשְּׁנִיָּה. וְהַקּוֹף נוֹטֵל לַיָּדַיִם[89].

84) שאינו שומע ואינו מדבר. 85) אף־על־פי שאינם בני דעת. 86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). 87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. 88) בכלי שביד. 89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. הַשֹּׁקֶת[90], שֶׁדּוֹלֶה אָדָם בְּיָדוֹ אוֹ בְּגַלְגַּל וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ[91], וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה[92] בָּאַמָּה[93] וְהוֹלְכִין וּמַשְׁקִין הַיְרָקוֹת אוֹ הַבְּהֵמָה, וְהִנִּיחַ יָדָיו בַּשֹּׁקֶת, וְעָבְרוּ הַמַּיִם וְשָׁטְפוּ עַל יָדָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן נוֹתֵן עַל יָדָיו[94]. וְאִם הָיוּ יָדָיו קְרוֹבוֹת לִשְׁפִיכַת הַדְּלִי, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמַּיִם שָׁטְפוּ עַל יָדָיו מִכֹּחַ נְתִינַת הָאָדָם - עָלְתָה לוֹ נְטִילָה.

90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. 91) בדלי מן הבאר. 92) דרך חור שבדפנה. 93) בתעלה. 94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מַיִם שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נַעֲשָׂה מֵהֶן מְלָאכָה אוֹ לֹא נַעֲשָׂה, אִם יֵשׁ בָּהֶן כַּשִּׁעוּר[95] אוֹ שֶׁאֵין בָּהֶן, אִם הֵן טְהוֹרִין אוֹ טְמֵאִין[96]; סָפֵק נָטַל יָדָיו, סָפֵק לֹא נָטַל יָדָיו - סְפֵקוֹ טָהוֹר[97], שֶׁכָּל סָפֵק שֶׁבְּטָהֲרַת יָדַיִם טָהוֹר[98].

95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור ('מגן אברהם' סי' קס). 96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). 97) מקוואות פ"ב, מ"ב. 98) מס' ידים, שם.

טז. מַיִם הָרִאשׁוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיַּגִּבִּיהַּ יָדָיו[99] לְמַעְלָה[100], עַד שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק[101] וְיַחַזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם[102]; וְאַחֲרוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא כָּל כֹּחַ הַמֶּלַח מֵעַל יָדָיו[103]. מַיִם רִאשׁוֹנִים נְטָלִים, בֵּין עַל־גַּבֵּי כְלִי בֵּין עַל־גַּבֵּי קַרְקַע, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטָלִין אֶלָּא עַל־גַּבֵּי כֶלִי[104]. מַיִם רִאשׁוֹנִים נְטָלִין, בֵּין בְּחַמֵּי הָאוּר[105] בֵּין בְּצוֹנֶן, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטָלִין בְּחַמִּין. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ חַמִּים שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת[106] בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת הַזֵּהֲמָא[107], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁפְשֵׁף בָּהֶן[108]. אֲבָל הָיוּ פּוֹשְׁרִין, נוֹטְלִין מֵהֶן בָּאַחֲרוֹנָה[109].

99) מסוף נטילתן עד שינגבן. 100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). 101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). 102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד:; ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפזרים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). 103) סוטה ד, עי"ב. 104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. 105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. 106) נכוית. 107) חולין, שם. 108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). 109) אפילו לכתחילה.

יז. נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית[110], וּמַתְּנָה עֲלֵיהֶן[111] כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה[112]; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן[113]. אֲבָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיךְ נְטִילָה[114].

110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. 111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכוין '(מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'). 112) חולין קו, ע"ב. 113) שיזהר מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). 114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא ('הגהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לָטֹל[115] אָדָם אֶת יָדָיו בְּמַפָּה וְאוֹכֵל בָּהֶן פַּת אוֹ דָבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו[116]. הַמַּאֲכִיל לַאֲחֵרִים אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם[117]; וְהָאוֹכֵל צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאַחֵר נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּאֲכָל[118]. וְהוּא הַדִּין לָאוֹכֵל בְּמַגְרֵפָה[119], שֶׁצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם[120].

115) עוטף. וכן לשון המקרא (שמואל־א כא, י): והנה היא לוטה בשמלה. 116) ואין חוששים שמא יגע בידיו (חולין קז:; והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף־משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. 117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). 118) שם. 119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג,

ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. 120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

1 **יט. אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו[121], וְאַף־עַל־פִּי**
2 **שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדָיִם[122].**
3 **וְצִוּוּיִים הַרְבֵּה צִוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדָּבָר[123].**
4 **אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַיִם אֶלָּא כְּדֵי שְׁתִיָּה, נוֹטֵל יָדָיו**
5 **בְּמִקְצָתָן, וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִקְּצָתָן[124].**

121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" ('רבינו יונה' ברכות פ"ח). 122) עדיות פ"ח, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (זלזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד:. 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:) "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). 124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימיך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאין לי אלא מה שאתה נותן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

6 **כ. צָרִיךְ אָדָם לְנַגֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחַר־כָּךְ יֹאכַל. וְכָל**
7 **הָאוֹכֵל בְּלֹא נִגּוּב יָדַיִם, כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא[125]. וְכָל**
8 **הַנּוֹטֵל יָדָיו בָּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ. וְתֵכֶף**
9 **לִנְטִילַת יָדַיִם - בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. לֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם**
10 **בְּדָבָר אַחֵר. אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם אַחַר שֶׁנּוֹטֵל יָדָיו**
11 **בָּאַחֲרוֹנָה אָסוּר, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[126].**

125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור' או"ח סי' קנח). 126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

12 **א. מִנְהָגוֹת רַבּוֹת נָהֲגוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בִּסְעוּדָה, וְכֻלָּן**
13 **דֶּרֶךְ אֶרֶץ[2]. וְאֵלּוּ הֵן: כְּשֶׁנִּכְנָסִין לִסְעוּדָה - הַגָּדוֹל**
14 **שֶׁבַּכֻּלָּן נוֹטֵל אֶת יָדָיו תְּחִלָּה. וְאַחַר־כָּךְ נִכְנָסִין[3]**
15 **וְיוֹשְׁבִין מְסֻבִּין[4]. וְגָדוֹל מֵסֵב בָּרֹאשׁ[5], וְשֵׁנִי לוֹ -**
16 **לְמַטָּה הֵימֶנּוּ[6]. הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִטּוֹת - גָּדוֹל מֵסֵב**
17 **בָּרֹאשׁ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ[7], וּשְׁלִישִׁי לוֹ -**
18 **לְמַטָּה הֵימֶנּוּ[8].**

2) מנהג העולם ונימוסי החברה. 3) למקום אכילתם. 4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5) תחילה. 6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

19 **ב. בַּעַל הַבַּיִת מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וּמַשְׁלִים הַבְּרָכָה**
20 **וְאַחַר־כָּךְ בּוֹצֵעַ[9]. וְהָאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[10], כְּדֵי**
21 **שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת[11]. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי הַבַּיִת -**
22 **הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן בּוֹצֵעַ, וְהוּא מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[12].**

9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מו עמוד א).

23 **ג. אֵין הַבּוֹצֵעַ רַשַּׁאי לִבְצֹעַ עַד שֶׁיְּבִיאוּ מֶלַח אוֹ**
24 **לִפְתָּן[13] לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד[14]; אֶלָּא־אִם־כֵּן נִתְכַּוְּנוּ**
25 **לֶאֱכֹל פַּת חֲרֵבָה[15]. וְאֵינוֹ בּוֹצֵעַ, לֹא פְּרוּסָה קְטַנָּה,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּצַר־עַיִן[16], וְלֹא פְּרוּסָה גְּדוֹלָה**
27 **יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּרַעֲבְתָּן[17]. וּבְשַׁבָּת יֵשׁ**
28 **לוֹ לִבְצֹעַ פְּרוּסָה גְּדוֹלָה[18]. וְאֵינוֹ בּוֹצֵעַ אֶלָּא מִמְּקוֹם**
29 **שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל[19] יָפֶה יָפֶה[20].**

13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15) כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י).

ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבנך תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). 16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". 17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). 18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). 19) נאפה. 20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

1 **ד. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לִבְצֹעַ כִּכָּר שְׁלֵמָה[21]. אִם הָיְתָה**
2 **שָׁם שְׁלֵמָה שֶׁל שְׁעוֹרִים וּפְרוּסָה שֶׁל חִטִּים - מַנִּיחַ**
3 **שְׁלֵמָה בְּתוֹךְ פְּרוּסָה[22] וּבוֹצֵעַ מִשְּׁתֵּיהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּבְצַע**
4 **מֵחִטִּים וּמִשְּׁלֵמָה[23]. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים חַיָּב**
5 **לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת[24] - נוֹטֵל שְׁתֵּיהֶן בְּיָדוֹ וּבוֹצֵעַ**
6 **אַחַת מֵהֶן[25].**

21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). 22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. 23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". 24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). 25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

7 **ה. הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד[26],**
8 **וְהָאַחֵר נוֹטֵל בְּיָדוֹ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן בְּיַד הָאוֹכֵל,**
9 **אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה אָבֵל[27]. וְהַבּוֹצֵעַ, הוּא פּוֹשֵׁט יָדָיו[28]**
10 **תְּחִלָּה וְאוֹכֵל. וְאֵין הַמְסֻבִּין רַשָּׁאִין לִטְעֹם עַד**
11 **שֶׁיִּטְעַם הַמְבָרֵךְ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רַשָּׁאי לִטְעֹם, עַד**
12 **שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן[29] מִפִּי רֹב הַמְסֻבִּין. וְאִם רָצָה הַבּוֹצֵעַ[30]**
13 **לַחֲלֹק כָּבוֹד לְרַבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה,**
14 **וְיַנִּיחֶנּוּ לִפְשֹׁט יָדוֹ קֹדֶם לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.**

26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). 27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). 28) לקחת הפרוסה לפיו. 29) שאחרי ברכת המוציא. 30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

15 **ו. שְׁנַיִם מַמְתִּינִין זֶה לָזֶה בַּקְּעָרָה[31]; שְׁלִשָׁה אֵין**
16 **מַמְתִּינִין. גָּמְרוּ[32] מֵהֶן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מַפְסִיק[33]**
17 **עִמָּהֶן. גָּמַר אֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנַיִם אֵין מַפְסִיקִין לוֹ[34],**
18 **אֶלָּא אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שֶׁגּוֹמְרִין. אֵין מְשַׁיְּחִין**
19 **בִּסְעוּדָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[35]. וּמִפְּנֵי זֶה,**
20 **אִם בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ**
21 **לְעַצְמוֹ; שֶׁאִם בֵּרַךְ אֶחָד, וְעוֹנֶה הָעוֹנֶה אָמֵן בִּשְׁעַת**
22 **הַבְּלִיעָה, יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[36]. וְאֵין מִסְתַּכְּלִין בִּפְנֵי**
23 **הָאוֹכֵל וְלֹא לְמָנָתוֹ, שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ[37].**

31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). 32) הפסיקו. 33) מפני הנימוס. 34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). 35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). 36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). 37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

24 **ז. הַשַּׁמָּשׁ שֶׁעוֹמֵד לִפְנֵי הַמְסֻבִּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[38].**
25 **וְדֶרֶךְ רַחֲמָנוּת הוּא לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו מִכָּל תַּבְשִׁיל**
26 **וְתַבְשִׁיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ[39]. וְאִם נָתְנוּ לוֹ יַיִן, מְבָרֵךְ**
27 **עַל כָּל כּוֹס וְכוֹס שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁתִיָּתוֹ**
28 **תְּלוּיָה בִּרְצוֹנוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנָם[40].**

38) אלא אחרי שיקומו המסובים. 39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאווה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. 40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

29 **ח. יָצָא אֶחָד מִן הַמְסֻבִּין לְהַשְׁתִּין מַיִם - נוֹטֵל יָדוֹ**
30 **אַחַת[41] וְנִכְנָס[42]. דִּבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג[43] - נוֹטֵל שְׁתֵּי**
31 **יָדָיו וְנִכְנָס[44]. אִם הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתִּיָּה - נִכְנָס וְיוֹשֵׁב**
32 **בִּמְקוֹמוֹ וְנוֹטֵל יָדָיו[45], וְאַחַר־כָּךְ מַחֲזִיר פָּנָיו**
33 **לָאוֹרְחִין[46]. וְלָמָּה נוֹטֵל בִּמְקוֹמוֹ? שֶׁמָּא יֹאמְרוּ לֹא**
34 **נָטַל יָדָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה[47].**

41) אותה ששיפשף בה ניצוצות. 42) למקום המסיבה. 43) שהה. 44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). 45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). 46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). 47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אינונות הדעת (יומא שם).

ט. אֵין מַנִּיחִין בָּשָׂר חַי[48] עַל הַפַּת[49], וְאֵין מַעֲבִירִין כּוֹס מָלֵא עַל הַפַּת[50], וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפַּת[51], וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפַּת[52], וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן קְלִפִּין, כְּגוֹן תּוּתִים[53] וַעֲנָבִים וּתְאֵנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין[54]. וּמֻתָּר לִמְשֹׁךְ אֶת הַיַּיִן בְּצִנּוֹרוֹת בְּכָתֵי חֲתָנִים[55], וְזוֹרְקִין לִפְנֵיהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים בִּימוֹת הַחַמָּה[56], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאֵין נוֹטְלִין יָדֵיהֶן בְּיַיִן - בֵּין חַי, בֵּין מָזוּג[57]. וְכֵן אֵין מַכְסִידִין שְׂאָר אֲכָלִין וּמַשְׁקִין דֶּרֶךְ בִּזּוּי וּבְעִיטָה[58].

48) בלתי מבושל. 49) שלא תימאס. 50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. 51) שמא יישפך המרק עליה. 52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). 53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). 54) הואיל והם רכים (ברכות שם). 55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). 56) שאין טיט בדרכים. 57) (ברכות שם). 58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש־ברוך־הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹרֶה אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א).

י. אָסוּר לָאוֹרְחִים לִטֹּל כְּלוּם מִמַּה שֶׁלְּפָנֵיהֶם וְלִתֵּן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בִתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁמָּא יִתְבַּיֵּשׁ בַּעַל הַסְּעוּדָה, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶׁהֵבִיא לְפָנֵיהֶם[59], וְנִמְצְאוּ הַקְּטַנִּים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים[60]. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לַחֲבֵרוֹ חָבִית יַיִן וְשֶׁמֶן צָף עַל פִּיהָ[61], שֶׁמָּא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם[62] חָבִית שֶׁכֻּלָּהּ יַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהוּא שֶׁל שֶׁמֶן[63], וְשֶׁמֶן הוּא שֶׁעַל פָּנֶיהָ בִּלְבַד, וִיזַמֵּן אוֹרְחִים[64] וְיִתְבַּיֵּשׁ[65]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְדְבָרִים אֵלּוּ, הַמְבִיאִים לִידֵי בוּשָׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אֲסוּרִין[66].

59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. 60) (חולין דף צד עמוד א). 61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. 62) אחר. 63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. 64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. 65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). 66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימהם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גָּמְרוּ מִלֶּאֱכֹל - מְסַלְּקִין אֶת הַשֻּׁלְחָן, וּמְכַבְּדִין אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ[67], וְאַחַר־כָּךְ נוֹטְלִין אֶת יְדֵיהֶם[68]; שֶׁמָּא יְשַׁיְּרוּ שָׁם פֵּרוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כַּזַּיִת, שֶׁאָסוּר לְהַלֵּךְ בָּהֶן וְלִרְחֹץ עֲלֵיהֶן[69]. אֲבָל פֵּרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת, מֻתָּר לְאַבְּדָן בַּיָּד[70].

67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. 68) מים אחרונים. 69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). 70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הֵבִיאוּ לָהֶם מַיִם לִנְטִילָה[71] - כֹּל שֶׁמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב הַגָּדוֹל[72] וְיָדָיו מְזֹהָמוֹת עַד שֶׁיִּטֹּל אַחֵר; וּשְׁאָר הַסּוֹעֲדִין נוֹטְלִין יָדָן בַּסּוֹף, זֶה אַחַר זֶה. וְאֵין מְכַבְּדִין בְּדָבָר זֶה[73], שֶׁאֵין מְכַבְּדִין בְּיָדַיִם מְזֹהָמוֹת, וְלֹא בִּגְשָׁרִים, וְלֹא בִּדְרָכִים[74], אֶלָּא בְּפֶתַח הָרָאוּי לִמְזוּזָה[75], וּבִשְׁעַת כְּנִיסָה[76].

71) למים אחרונים. 72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). 73) להקדים אחד את חבירו הגדול ממנו. 74) לומר לגדול ממנו לך לפני. 75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). 76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנלבוגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

יג. גָּמְרוּ לִטֹּל יְדֵיהֶן, וְנִגְּבוּ יְדֵיהֶן, וּבֵרְכוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהֵבִיאוּ אֶת הַמַּגְמָר[77] - מִי שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, הוּא מְבָרֵךְ עַל הַמַּגְמָר[78], וְכֻלָּן עוֹנִין אָמֵן.

77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים על גחלי־אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). 78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמרן (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אִם הָיָה שָׁם יַיִן[79], מְבִיאִין כּוֹס מַחֲזִיק רְבִיעִית אוֹ יָתֵר עַל רְבִיעִית, וּמְבִיאִין בְּשָׂמִים[80], וְאוֹחֵז אֶת הַיַּיִן בִּימִינוֹ[81] וְאֶת הַבְּשָׂמִים בִּשְׂמֹאלוֹ, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת

הַמָּזוֹן. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן[82], וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים[83]. אִם הָיוּ הַבְּשָׂמִים שֶׁמֶן עָרֵב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - טָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשַּׁמָּשׁ[84]; וְאִם הָיָה הַשַּׁמָּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, טָחוֹ בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מְבֻשָּׂם לַשּׁוּק[85].

79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ז. 80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). 81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. 82) ששותה אחרי ברכת המזון. 83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. 84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. 85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן צְרִיכָה יַיִן[86] - אִם בֵּרֵךְ עַל הַיַּיִן כַּמִּנְהָג שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיְּדִיחַ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה מִבִּפְנִים וְלִשְׁטֹף אוֹתוֹ מִבַּחוּץ[87]. וִימַלְּאֶנּוּ יַיִן חַי[88], וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבִרְכַּת הָאָרֶץ, נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם[89], כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עָרֵב לִשְׁתִיָּה[90]. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא הַכֹּל שׁוֹתְקִים עַד שֶׁתִּכְלֶה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּבִרְכַּת הַיַּיִן, וְיִשְׁתּוּ[91].

86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. 87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקייה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקייה אינו צריך (הגהות מיימוניות). 88) בלתי מזוג במים. 89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). 90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזגו במים (רבינו יונה). 91) מכוס של ברכה.

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ[2]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת[3]", חוּץ מֵחֲמִשֶּׁת הַמִּינִין הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה[4], וְהֵם: עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים וּתְאֵנִים וְזֵיתִים וּתְמָרִים, שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ[5]. וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ וְהַיְרָקוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה[6]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת[7]". דְּבָרִים שֶׁאֵין גִּדּוּלָן מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן בָּשָׂר וּגְבִינָה וְדָגִים וּבֵיצִים וּמַיִם וְחָלָב וּדְבַשׁ[8] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל[9]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְהַשּׁוֹתֶה מַיִם שֶׁלֹּא לְרִוּוּת צְמָאוֹ[10], אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה, לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו.

2) ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי־אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. ('תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. 4) דברים ח, ח. 5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"יג. ולקמן ה"יד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. 6) ברכות לה, ע"א. 7) שם, מד, ע"ב. 8) דבש דבורים. 9) שם, מ, ע"ב. 10) ששותה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה רוקח').

ב. הַסּוֹחֵט פֵּרוֹת וְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[11]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת"; חוּץ מִן הָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים, שֶׁעַל הַיַּיִן הוּא מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן[12]", וּלְבַסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ[13], וְעַל הַשֶּׁמֶן, בַּתְּחִלָּה הוּא מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ[14]". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ[15], וְשָׁתָה מִן הַשֶּׁמֶן עִם מֵי הַשִּׁלְקוֹת[16] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנֶה בִּשְׁתִיָּתוֹ; אֲבָל אִם שָׁתָה הַשֶּׁמֶן לְבַדּוֹ[17], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ[18] - מְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל", שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנֶה בְּטַעַם הַשֶּׁמֶן[19].

11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח.). 12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמח, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. 13) שמחמשת המינים הוא. 14) שם. 15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו. 16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. 17) שאין בו שום טעם והנאה. 18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. 19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא:; שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל חַיִּים - אִם בְּשֶׁלָּן אוֹ שְׁלָקָן[20], מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[21]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת". וִירָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל שְׁלוּקִין, כְּגוֹן כְּרוּב וָלֶפֶת[22] - אִם אֲכָלָן חַיִּין, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[23]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְאִם בְּשֶׁלָּן אוֹ שְׁלָקָן - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה[24]" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל חַיִּין וּמְבֻשָּׁלִין - אֲכָלָן, בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן:

1 **אִם הָיוּ פֵּרוֹת עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", וְאִם הָיוּ**
2 **פֵּרוֹת הָאֲדָמָה אוֹ יְרָקוֹת, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי**
3 **הָאֲדָמָה[25]".**

20) בישלם הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות מבישול. 21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). 22) מין ירק גנים (ריב"ע). 23) שאין זה דרך אכילתם. 24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). 25) שם: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

4 **ד. יְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁלֵק - שְׁלָקָן, מְבָרֵךְ עַל**
5 **מֵי־שֶׁלֶק שֶׁלָּהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה[26]"; וְהוּא**
6 **שֶׁשְּׁלָקָן לִשְׁתּוֹת מֵימֵיהֶן, שֶׁמֵּימֵי הַשְּׁלָקוֹת כַּשְּׁלָקוֹת[27]**
7 **בִּמְקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִשְׁתּוֹתָן. דְּבַשׁ תְּמָרִים - מְבָרְכִין עָלָיו**
8 **תְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[28]"; אֲבָל תְּמָרִים שֶׁמְּעָכָן בַּיָּד וְהוֹצִיא**
9 **גַּרְעִינִין שֶׁלָּהֶן וַעֲשָׂאָן כְּמוֹ עִסָּה - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן**
10 **תְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ[29]" וּלְבַסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין**
11 **שָׁלֹשׁ.**

26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישלם עם בשר, אבל אם בישלם עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). 27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). 28) ברכות לח, ע"א. 29) שם.

12 **ה. הַקָּנִים הַמְּתוּקִים, שֶׁסּוֹחֲטִין אוֹתָן וּמְבַשְּׁלִין**
13 **מֵימֵיהֶן עַד שֶׁיִּקְּפָא וְיִדְּמֶה לְמֶלַח[30] - כָּל הַגְּאוֹנִים**
14 **אוֹמְרִים, שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה",**
15 **וּמִקְצָתָם אָמְרוּ - "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ[31]"; וְכֵן אָמְרוּ[32],**
16 **שֶׁהַמּוֹצֵץ אוֹתָם קָנִים, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".**
17 **וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין זֶה פְּרִי, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו אֶלָּא**
18 **"שֶׁהַכֹּל", שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְּבַשׁ אֵלּוּ הַקָּנִים[33], שֶׁנִּשְׁתַּנָּה**
19 **עַל־יְדֵי[34] אוּר, גָּדוֹל מִדְּבַשׁ תְּמָרִים, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה**
20 **עַל־יְדֵי הָאוּר, וּמְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".**

30) הכוונה לשופר שלנו. 31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל־א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. 32) הגאונים שסוברים שהקנים פרי אדמה הם. 33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. 34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף־משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

21 **ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדֶּקֶל[35], שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לָבָן[36]**
22 **- מְבָרֵךְ עָלָיו בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[37]". קַפְרֵס שֶׁל צָלָף[38],**
23 **מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ**
24 **פֶּרִי[39]. וְהָאֲבִיּוֹנוֹת[40] שֶׁל צָלָף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן כְּצוּרוֹת**
25 **תְּמָרִים דַּקִּים קְטַנִּים - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי**
26 **הָעֵץ[41]".**

35) עץ התומר. 36) והוא רך ומתוק לחיך. 37) ברכות לו, ע"א. שסופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. 38) אילן קטן־קומה (קפרסטראון), ובערבית - אל־קפא"ר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). 39) אלא שומר הפרי. 40) גרגירים קטנים והם עיקר פריו. 41) ברכות לו, ע"א.

27 **ז. הַפִּלְפְּלִין וְהַזַּנְגְּבִיל[42] - בִּזְמַן שֶׁהֵן רְטֻבִּין[43], מְבָרֵךְ**
28 **עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה[44]", אֲבָל יְבֵשִׁין, אֵין**
29 **טְעוּנִין בְּרָכָה, לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מִפְּנֵי**
30 **שֶׁהֵן תַּבְלִין[45] וְאֵינוֹ אֹכֶל. וְכֵן אֲכָלִין שֶׁאֵין רְאוּיִין**
31 **לַאֲכִילָה וּמַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיָּה, אֵינָן טְעוּנִין**
32 **בְּרָכָה, לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.**

42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. 43) וראויים לאכילה. 44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף־משנה). 45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

33 **ח. הַפַּת שֶׁעִפְּשָׁהּ[46], וְהַיַּיִן שֶׁהִקְרִים[47], וְתַבְשִׁיל**
34 **שֶׁעָבְרָה צוּרָתוֹ[48], וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פַּגִּין[49], וְהַשֶּׁכֶר[50],**
35 **וְהַחֹמֶץ, וְהַגּוֹבַאי[51], וְהַמֶּלַח, וְהַכְּמֵהִין[52], וְהַפִּטְרִיּוֹת**
36 **- עַל כֻּלָּן מְבָרֵךְ תְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל[53]". וְכָל הַמְבָרְכִין**
37 **לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", לְאַחֲרוֹנָה מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת[54]".**
38 **וְכָל הַטָּעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, טָעוּן בְּרָכָה לְפָנָיו[55].**

46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרדות (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). 47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכת"י התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמיץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כת"י פריז (ברכות מ:) שהקריס (הערוך, ערך קרס). 48) שנתקלקל. 49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. 50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). 51) מין חגבים טהורים. 52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). 53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף־על־פי

שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר יניקתם מן האויר הוא (שם). 54) שם, מד, ע"ב. 55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

ט. שְׁמָרִים[56], שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם שְׁלִשָׁה[57] וְהוֹצִיא מֵהֶן אַרְבָּעָה[58] - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", שֶׁזֶּה יַיִן מָזוּג הוּא[59]. הוֹצִיא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טַעַם יַיִן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תְּחִלָּה[60].

56) שמרי יין. 57) שלש מדות מים. 58) שנמזג יין השמרים עם המים. 59) שלשה חלקים מים ואחד יין. 60) בבא־בתרא צו, ע"ב.

י. בֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" - יָצָא[61]; וְעַל פֵּרוֹת הָאֲדָמָה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" - לֹא יָצָא[62]. וְעַל כֻּלָּם אִם בֵּרַךְ "שֶׁהַכֹּל[63]" - יָצָא, וַאֲפִלּוּ עַל הַפַּת וְעַל הַיָּיִן[64].

61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש 'רבינו יונה' שם). 62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). 63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו ('הגהות מיימוניות'). 64) ברכות מ, ע"ב.

יא. לָקַח כּוֹס שֶׁל שֵׁכָר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה[65] עַל־מְנָת לוֹמַר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[66]. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל־מְנָת לוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תַּבְשִׁיל שֶׁל דָּגָן, וּפָתַח עַל־מְנָת לוֹמַר "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וְטָעָה וְאָמַר "הַמּוֹצִיא" - יָצָא; מִפְּנֵי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם וְהַמַּלְכוּת, שֶׁהֵן עִקַּר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעִקַּר הַבְּרָכָה טָעוּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּעָה בְּסוֹפָהּ, יָצָא וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[67].

65) בשם ומלכות. 66) שיברך שנית כהלכה. 67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (יין) וכו' (כסף־משנה הל' קריאת שמע פ"א, ה"ח).

יב. כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ[68], אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶם אִם בֵּרַךְ אוֹ לֹא בֵּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[69]. שָׁכַח וְהִכְנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְרָכָה - אִם הָיוּ מַשְׁקִין[70], בּוֹלְעָן[71], וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּסּוֹף[72]. וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת, שֶׁאִם זְרָקָן[73] יִמָּאֲסוּ, כְּגוֹן תּוּתִים וַעֲנָבִים - מְסַלְקָן לְצַד אֶחָד[74] וּמְבָרֵךְ, וְאַחַר־כָּךְ בּוֹלְעָן. וְאִם אֵינָן נִמְאָסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וַאֲפוּנִים - פּוֹלְטָן מִפִּיו, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ וּפִיו פָּנוּי[75], וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל.

68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. 69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). 70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. 71) בלא ברכה. 72) ברכה אחרונה. 73) מפיו. 74) שבפיו. 75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש 'רבינו חננאל' שם.

יג. הָיוּ לְפָנָיו מִינִין הַרְבֵּה - אִם הָיוּ בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁוּוֹת[76], מְבָרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפוֹטֵר אֶת הַשְּׁאָר; וְאִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁוּוֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, וְאֵי־זֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לְהַקְדִּים[77] מַקְדִּים[78]. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בָּזֶה יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אֶחָד מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, עָלָיו הוּא מְבָרֵךְ תְּחִלָּה. וְכָל הַקּוֹדֵם בַּפָּסוּק - קוֹדֵם בַּבְּרָכָה. וְהַשִּׁבְעָה, הֵן הָאֲמוּרִים בְּפָסוּק זֶה: אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ. וּדְבָשׁ זֶה הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים[79]. וְהַתְּמָרִים[80] קוֹדְמִין לָעֲנָבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שֵׁנִי לְ"אֶרֶץ[81]", וְהָעֲנָבִים שְׁלִישִׁי לְ"אֶרֶץ[82]".

76) כגון תפוח וזית. 77) שחביב עליו יותר. 78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. 79) שלא לטעות בדבש דבורים. 80) אע"פ שנכתבו באחרונה. 81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. 82) הנזכרת בראש הפסוק.

יד. בְּרָכָה אַחַת שֶׁהִיא מֵעֵין שָׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין שֶׁל פֵּרוֹת, וְשֶׁל יַיִן, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדָּגָן[83]; אֶלָּא שֶׁעַל הַפֵּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה[84] וְכוּ', וְעַל הַיַּיִן הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֵם בִּשְׁתֵּיהֶן: עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת[85]. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - חוֹתֵם: עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ[86]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹסִיף בַּבְּרָכָה שֶׁמֵּעֵין שָׁלֹשׁ, קֹדֶם חֲתִימָה: "כִּי אֵל טוֹב וּמֵטִיב אָתָּה", שֶׁהוּא מֵעֵין בְּרָכָה רְבִיעִית[87]. וְיֵשׁ מִי שֶׁאָמַר, שֶׁלֹּא תִקְּנוּ בְּרָכָה רְבִיעִית אֶלָּא בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בִּלְבָד.

83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. 84) ברכות מד, ע"א. 85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. 86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. 87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

טו. שָׁתָה יַיִן, וְאָכַל תְּמָרִים, וְאָכַל תַּבְשִׁיל שֶׁל חֲמֵשֶׁת מִינֵי דָגָן - מְבָרֵךְ בָּאַחֲרוֹנָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה וְכוּ', וְחוֹתֵם: בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַפֵּרוֹת[88].

88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת 'רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

טז. אֲבָל אִם אָכַל בָּשָׂר וְשָׁתָה יַיִן - מְבָרֵךְ בַּסּוֹף עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[89] וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[90]. אָכַל תְּאֵנִים אוֹ עֲנָבִים, וְתַפּוּחִים וְאַגָּסִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְבָרֵךְ בַּסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְהִיא כוֹלֶלֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן פֵּרוֹת הָעֵץ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[91].

89) מעין שלש. 90) בורא נפשות. 91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

א. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָדָם לֵהָנוֹת בְּמַאֲכָל אוֹ בְּמַשְׁקֶה קֹדֶם בְּרָכָה, כָּךְ אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת[2] בְּרֵיחַ טוֹב קֹדֶם בְּרָכָה[3]. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עַל רֵיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֶׁיֵּשׁ לְהָרִיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב אוֹ מִין עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים[4]"; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר[5], שֶׁהוּא מִן הַחַיָּה - מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים[6]". וְאִם הָיָה פְּרִי הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כְּגוֹן אֶתְרוֹג אוֹ תַפּוּחַ - מְבָרֵךְ[7] "שֶׁנָּתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים", יָצָא[8].

2) ובכת"י התימנים: "להריח". 3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר: זה הריח. 4) ברכות, שם. 5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (בראב"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיז"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. 6) שם. 7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). 8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגר"א או"ח סי' רטז).

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמֻּגְמָר[9] עַד שֶׁתַּעֲלֶה תְּמָרָתוֹ[10]. וְכֵיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנִּשְׂרָף, שֶׁנָּתַן רֵיחַ, מֵעֵץ - מְבָרְכִין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים[11]"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב - "עִשְׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חַיָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"יג). 10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג.; 'מגן אברהם' או"ח סי' רטז). 11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שֶׁמֶן שֶׁל אֲפַרְסְמוֹן[12] וְכַיּוֹצֵא בוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב[13]". אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁכְּבָשׁוֹ אוֹ שֶׁטְּחָנוֹ עַד שֶׁחָזַר רֵיחוֹ נוֹדֵף - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים[14]". שֶׁמֶן שֶׁבִּשְׁמוֹ[15] כְּעֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[16] - מְבָרֵךְ עָלָיו[17] "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים[18]". הֵבִיאוּ לְפָנָיו שֶׁמֶן[19] וַהֲדַס - מְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס וּפוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לִשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא "עֲצֵי בְשָׂמִים[20]".

12) הוא הצרי הנוטף מעצי הקטף ("הערוך"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. 13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים־א. ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כז, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). 14) ברכות, שם. 15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. 16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג־כה). 17) ואפילו סיננו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. 18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף־משנה). 19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. 20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:) וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

ד. הָיוּ לְפָנָיו בֹּשֶׂם שֶׁהוּא עֵץ וּבֹשֶׂם שֶׁהוּא עֵשֶׂב - אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת אֶת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הֵבִיאוּ לְפָנָיו יַיִן וָשֶׁמֶן[21] - אוֹחֵז יַיִן בִּימִינוֹ[22] וְשֶׁמֶן בִּשְׂמֹאלוֹ, וּמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשֶּׁמֶן[23] וּמְרִיחַ

בּוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשַּׁמָּשׁ[24]. וְאִם הָיָה הַשַּׁמָּשׁ תַּלְמִיד חָכָם[25], טָחוֹ בַּכֹּתֶל[26].

21) להריח. 22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף־על־פי שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). 23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' רו). 24) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק. 25) בכתב־יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. 26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר ביין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר ביין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סָפֵק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"[27]. בֹּשֶׂם שֶׁעֵרְבוֹ הָרוֹכֵל[28] מִמִּינִין הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׂם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִין הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"[29]. אִם יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא אֶחָת. נִכְנַס וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וָפָעַם[30].

27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.). 28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר השירים ג, ו). 29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאו"ח סי' ריז ס"ק א). 30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. הַשּׁוֹשַׁנָּה וְחֵלְבֵי הַמַּיִם[31] - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים". נַרְגִּיס[32] שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים[33]". הַוֶּרֶד, וּמֵי הַוֶּרֶד[34], וְהַלְבוֹנָה[35], וְהַמַּסְטִיכִי[36] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - "בּוֹרֵא עֲצֵי[37] בְשָׂמִים".

31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי הים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבולת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמרי"ן ('הערוך'). 32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). 33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים, ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח סי' רטז בשם הרשב"א). 34) היוצאים מפרחי הורד. 35) מין שרף עץ מוצק ריחני, ווייראך בלע"ז. 36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:) ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט" פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא ('הערוך השלם'). 37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. שְׁלֹשָׁה מִינֵי רֵיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלּוּ הֵן: רֵיחַ טוֹב שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע, וְרֵיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה[38].

38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. כֵּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עַכּוּ"ם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֶרְוָה[39] מִן הָעֲרָיוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶן[40]. בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית־הַכִּסֵּא[41], וְשֶׁמֶן הֶעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא[42] - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע. מֻגְמָר, שֶׁמְּגַמְּרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל מֻגְמָר[43]. וְכֵן הַמַּרִיחַ בִּבְגָדִים שֶׁהֵן מֻגְמָרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם עִקַּר בֹּשֶׂם, אֶלָּא רֵיחַ בְּלֹא עִקָּר[44].

39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, ו). 40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כסף־משנה בשם ה'אבודרהם'). 41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). 42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). 43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". 44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאין לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף־משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה.) אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' או"ח סי' רטז).

ט. בְּשָׂמִים שֶׁל מְסִבָּה[45] שֶׁל עַכּוּ"ם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שֶׁסְּתָם מְסִבַּת עַכּוּ"ם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[46]. הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכְּרַךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ טוֹב - אִם רֹב הָעִיר עַכּוּ"ם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ[47], וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ. נִתְעָרֵב רֵיחַ שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בְּרֵיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו[48] - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֹב[49].

45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). 46) שם. והרי הם

כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. 47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.). 48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. 49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המותרים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד.) ואפילו להריח - אסור, כל־שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: **בריח שאין מברכין עליו**, כלומר: ריח **הפטור מברכה** כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל־שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה רוקח' השיב, "שאין זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

1 **א. בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת[2] וּדְבָרִים אֲחֵרִים הַרְבֵּה, שֶׁאֵין בָּהֶן**
2 **פְּתִיחָה[3] וְלֹא חֲתִימָה[4], תִּקְּנוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ שֶׁבַח**
3 **וְהוֹדָיָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה[5],**
4 **שֶׁכְּבָר כְּתַבְנוּם[6]. וְאֵלּוּ הֵן: הַבּוֹנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְהַקּוֹנֶה**
5 **כֵּלִים חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לוֹ[7] כַּיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין אֵין לוֹ**
6 **- מְבָרֵךְ[8]: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,**
7 **שֶׁהֶחֱיָנוּ[9] וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.**

2) מלבד ברכות ההנאה. 3) שאינם פותחים בברוך. 4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". 5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). 6) לעיל הלכות תפילה. 7) שבאו לו בירושה. 8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". 9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש־ברוך־הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט־י) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

8 **ב. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ[10] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ**
9 **"שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ,**
10 **מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים[11]. הָרוֹאֶה פְּרִי**
11 **הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה - בִּתְחִלַּת רְאִיָּתוֹ[12] מְבָרֵךְ**
12 **"שֶׁהֶחֱיָנוּ[13]".**

10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה). 11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה). 12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

13 **ג. שָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה[14], מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה'**
14 **אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב[15]. שָׁמַע שְׁמוּעָה**
15 **רָעָה, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת[16]. וְחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל**
16 **הָרָעָה בְּטוּב נֶפֶשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה**
17 **בְּשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' וּבְכָל**
18 **מְאֹדֶךָ[17]; וּבְכָלַל אַהֲבָה הַיְתֵרָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָהּ,**
19 **שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁיֵּצֵר לוֹ יוֹדֶה וִישַׁבַּח בְּשִׂמְחָה[18].**

14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז. 15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). 17) "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

20 **ד. הִגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה -**

1 אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁטּוֹבָה זוֹ תִּגְרֹם לוֹ
2 רָעָה[19], מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְכֵן אִם נָגְעָה אֵלָיו
3 רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּבָרִים
4 מַרְאִים שֶׁרָעָה זוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ טוֹבָה[20], מְבָרֵךְ "דַּיַּן
5 הָאֱמֶת"; שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הֶעָתִיד לִהְיוֹת, אֶלָּא עַל
6 מַה שֶּׁאֵרַע עַתָּה.

19) כגון שמצא מציאה [שאין בה סימנים] וראהו איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). 20) כגון שסחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

7 ה. יָרְדוּ גְשָׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ
8 "שֶׁהֶחֱיָנוּ"; וְאִם הָיְתָה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אֲחֵרִים[21] - מְבָרֵךְ
9 "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְאִם אֵין לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ: "מוֹדִים
10 אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ
11 לָנוּ. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא וְכוּ'"[22], עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ
12 וִישַׁבְּחוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל
13 רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתִּשְׁבָּחוֹת".

21) שהם שותפים בה. 22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

14 ו. מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁיִּרְבֶּה הַמַּיִם
15 עַל הָאָרֶץ, וְיַעֲלוּ אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל־פְּנֵי
16 הַמַּיִם, וְיֵלְכוּ הָאֲבַעְבּוּעוֹת זֶה לִקְרַאת זֶה[23].

23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת ובולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

17 ז. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וִירָשָׁהוּ[24] - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין,
18 מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה "דַּיַּן הָאֱמֶת"[25], וְאַחַר־כָּךְ "הַטּוֹב
19 וְהַמֵּטִיב"[26]; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים[27], מְבָרֵךְ
20 "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[28]. קָצְרוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁהִיא
21 לוֹ וְלַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא
22 לוֹ לְבַדּוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[29].

24) שהניח נכסים. 25) על שמיעת המיתה. 26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). 27) שאין הטובה אלא לו לבדו. 28) (ברכות דף נט עמוד ב). 29) (שם).

23 ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, וְחָבוּשׁ
24 שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי
25 דְּרָכִים[30], כְּשֶׁנִּגִּיעוּ לְיִשּׁוּב[31]. וּצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בִּפְנֵי
26 עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וִירוֹמְמוּהוּ
27 בִּקְהַל[32] עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים[33] יְהַלְּלוּהוּ. וְכֵיצַד
28 מוֹדֶה[34] וְכֵיצַד מְבָרֵךְ[35]? עוֹמֵד בֵּינֵיהֶן[36] וּמְבָרֵךְ:
29 בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים
30 טוֹבוֹת[37], שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים:
31 שֶׁגְּמָלְךָ טוֹב, הוּא יִגְמָלְךָ סֶלָה[38].

30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. 31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. 32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). 33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). 34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. 35) מה נוסח ברכתו. 36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. 37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. 38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

32 ט. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם־
33 סוּף[39] וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן[40], אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה'
34 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם
35 הַזֶּה[41]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים לָרַבִּים. אֲבָל
36 מָקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ גַּם לַיָּחִיד - אוֹתוֹ הַיָּחִיד, וּבְנוֹ,
37 וּבֶן־בְּנוֹ מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
38 שֶׁעָשָׂה לִי גַּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אוֹ: שֶׁעָשָׂה גַּם לַאֲבוֹתַי
39 בַּמָּקוֹם הַזֶּה[42]. הָרוֹאֶה גֹּב אֲרָיוֹת[43], וְכִבְשַׁן הָאֵשׁ,
40 שֶׁהֶשְׁלַךְ בּוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה[44] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ
41 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֵס לַצַּדִּיקִים[45]
42 בַּמָּקוֹם הַזֶּה. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ עֲבוֹדַת
43 כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
44 הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם[46] לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מָקוֹם
45 שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אִם בְּאֶרֶץ
46 יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת
47 מֵאַרְצֵנוּ; וְאִם בְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר
48 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִמָּקוֹם הַזֶּה. וְאוֹמֵר

בִּשְׁתִּיהֶן: כְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִמָּקוֹם זֶה, כָּךְ תַּעֲקֹר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ[47].

39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. 40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). 41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. 42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי ירכיו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. 43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). 44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. 45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). 46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). 47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

י. הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בְּיִשּׁוּבָן[48] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה[49]; בְּחֶרְבָּנָן - אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת[50]. הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין[51], וְזָן אֶתְכֶם בַּדִּין[52], וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין[53], וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין[54], וְהוּא עָתִיד לְהָקִים אֶתְכֶם בַּדִּין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[55]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) וברי"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. 49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות ("אבודרהם"). 50) (ברכות דף נח עמוד ב). 51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוֹצָרִים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוֹצָר". 52) לאחר שנולדתם. 53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. 54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". 55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב וברי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וזן" אתכם, במקום "ודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הָרוֹאֶה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם עַכּוּ"ם[56] הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְּבָר צִיָּה וַעֲרָבָה; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכַם הָרָזִים[57]. הָרוֹאֶה מֵחַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם. חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ וּמִגְּבוּרָתוֹ לִירֵאָיו. מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם[58].

56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). 57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש־ברוך־הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). 58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שֶׁחָלַק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שֶׁחָלַק מכבודו וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חָלַק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חָלַק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

יב. הָרוֹאֶה אֶת הַכּוּשִׁי[59], וְאֶת הַמְשֻׁנִּין בְּצוּרַת פְּנֵיהֶן אוֹ בְּאֵיבְרֵיהֶם, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הָרוֹאֶה סוּמָא אוֹ קְטֵעַ[60], וּמֻכֵּה שְׁחִין וּבוֹהֲקָנִין[61] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[62] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת[63]. וְאִם נוֹלְדוּ כֵּן מִמְּעֵי אִמָּן - מְבָרֵךְ: מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הָרוֹאֶה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקִּפּוֹף[64], אוֹמֵר: בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

59) שהוא שחור הרבה. 60) בידיו או ברגליו. 61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. 62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). 63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). 64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הָרוֹאֶה בְּרִיּוֹת נָאוֹת וּמְתֻקָּנוֹת בְּיוֹתֵר[65] וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ[66]. הַיּוֹצֵא לַשָּׂדוֹת אוֹ לַגַּנּוֹת בְּיוֹמֵי נִיסָן[67], וְרָאָה אִילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצָּנִים[68] עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת וְנָאוֹת כְּדֵי לֵהָנוֹת בָּהֶן בְּנֵי אָדָם[69].

65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). 66) (ברכות דף נח עמוד ב). 67) שהוא חודש האביב. 68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. 69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הָרוּחוֹת שֶׁנִּשְׁבוּ בְּזַעַף[70], וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הָרְעָמִים[71], וְעַל קוֹל הַהֲבָרָה[72] שֶׁתִּשְׁמַע בָּאָרֶץ כְּמוֹ רֵחַיִם גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוּר שֶׁבָּאֲוִיר, שֶׁיֵּרָאוּ כְּאִלּוּ הֵם כּוֹכָבִים נוֹפְלִים וְרָצִים מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ כְּמוֹ כּוֹכָבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם[73]. וְאִם רָצָה, מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית"[74].

70) בסערה. 71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. 72) שאון. 73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. 74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת[75], עַל הַיַּמִּים וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת[76] - אִם רָאָה אַחַת מֵהֶן מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם[77], מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית". הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל[78] מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל.

75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מֵהַר. 76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). 77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו [בפרק זה] אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. 78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערבה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הָרוֹאֶה קֶשֶׁת בֶּעָנָן - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית[79] וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ[80] וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ[81]. הָרוֹאֶה לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ[82] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים[83] וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם[84]. חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם, שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם[85]. שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֱמֶת[86] וּפְעֻלָּתָם צֶדֶק. וְלַלְּבָנָה אָמַר, שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ[87] עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת[88] לַעֲמוּסֵי בָטֶן, שֶׁהֵם[89] עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ[90] וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ הַחֳדָשִׁים.

79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). 80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים בדור. 81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). 82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. 83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). 84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. 85) בהילוך תקופותיהם. 86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". 87) בכל חודש. 88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש־ברוך־הוא מיני צאתם מבטן כלשון הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). 89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. 90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ מְעֻמָּד; שֶׁכָּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה[91]. אִם לֹא בֵּרַךְ עָלֶיהָ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַד שִׁשָּׁה־עָשָׂר[92] יוֹם בַּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמָּלֵא פְּגִימָתָהּ[93].

91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש־ברוך־הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. 92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלוך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). 93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הָרוֹאֶה אֶת הַחַמָּה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן[94] שֶׁל תְּחִלַּת הַמַּחֲזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה בִּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי[95] - כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֹּקֶר, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתַּחֲזוֹר הַלְּבָנָה לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה[96] בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לַצָּפוֹן[97] וְלֹא לַדָּרוֹם; וְכֵן כְּשֶׁיַּחֲזוֹר כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב מֵחֲמֵשֶׁת הַכּוֹכָבִים הַנִּשְׁאָרִים[98] לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטֶה, לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָּרוֹם; וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁיֵּרָאֶה מַזַּל טָלֶה עוֹלֶה מִקְצָה

23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37

הַמְּזָרֶה - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"[99].

94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). 95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים וששׁ שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחוזר חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). 96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות ו־ז). 97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. 98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). 99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזורה (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

יט. הָרוֹאֶה בָּתֵּי עַכּוּ"ם בְּיִשּׁוּבָן[100] - אוֹמֵר: בֵּית גֵּאִים יִסַּח ה'. בְּחָרְבָּנָן - אוֹמֵר: אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. רָאָה קִבְרֵי עַכּוּ"ם - אוֹמֵר[101]: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד וְגוֹ'.

100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). 101) (ברכות דף נח עמוד ב).

כ. הַנִּכְנָס לַמֶּרְחָץ - אוֹמֵר[102]: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִזֶּה וּמִכַּיּוֹצֵא בָזֶה לֶעָתִיד לָבוֹא. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִן הַמֶּרְחָץ, אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִצַּלְתַּנִי מִן הָאוּר[103] וְכוּ'.

102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפינה ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). 103) (ברכות דף ס עמוד א).

כא. הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם[104] - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁיְּהֵא עֵסֶק זֶה לִי לִרְפוּאָה, כִּי רוֹפֵא חִנָּם אָתָּה. וּכְשֶׁיֵּצָא - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלִים[105].

104) שיש בה סכנה שמא יחתוך ווורידי הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. 105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות)".

כב. הַהוֹלֵךְ לָמֹד גָּרְנוֹ - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הִתְחִיל לָמֹד - אוֹמֵר: בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בִּכְרִי[106] זֶה. מָדַד וְאַחַר־כָּךְ בִּקֵּשׁ רַחֲמִים - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא[107]. וְכָל הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבָר[108] - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא[109].

106) ערימת תבואה. 107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח)): יצו ה' אתך את הברכה באסמיך" (לשון גנזים, רש"י). 108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). 109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁלֹּא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה. שֶׁלֹּא אֹמַר עַל טָהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טָהוֹר, וְלֹא עַל מֵתֶר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מֵתֶר, וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה, וְיִשְׂמְחוּ בִי חֲבֵרַי[110], וְאַל יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי, וְאֶשְׂמַח בָּהֶם.

110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת[111]. שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים: אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִין: אֲנִי עָמֵל לְדִבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֲמֵלִין וְאֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שָׁחַת.

111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

כה. הַנִּכְנָס לִכְרַךְ[112] - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לִכְרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנַס בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִכְנַסְתַּנִי לְשָׁלוֹם. וּכְשֶׁיְּבַקֵּשׁ לָצֵאת - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכְּרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם יָצָא בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהוֹצֵאתַנִי מִכְּרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹצֵאתַנִי לְשָׁלוֹם, כָּךְ תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ[113].

112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). 113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

כו. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: לְעוֹלָם יִצְעַק אָדָם עַל הֶעָתִיד לָבוֹא וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים, וְיִתֵּן הוֹדָיָה עַל מַה שֶּׁעָבַר, וְיוֹדֶה וִישַׁבֵּחַ כְּפִי כֹּחוֹ. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהוֹדוֹת אֶת ה' וּלְשַׁבְּחוֹ תָּמִיד, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[114].

114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר[1]

1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, פּוֹתֵחַ בָּהֶם בְּ"בָרוּךְ" וְחוֹתֵם בָּהֶם בְּ"בָרוּךְ", חוּץ מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע[2], וּבְרָכָה הַסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ[3], וּבִרְכַּת הַפֵּרוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהּ[4], וּבִרְכַּת עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת[5]. וּמֵאֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁאָמַרְנוּ[6], שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה, יֵשׁ מֵהֶן פּוֹתֵחַ בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּ"בָרוּךְ"[7], וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּ"בָרוּךְ", אֶלָּא מְעַט מִבִּרְכַּת הַמִּצְוֹת[8], כְּגוֹן בִּרְכַּת סֵפֶר־תּוֹרָה[9] וְרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֵלּוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה[10]; אֲבָל שְׁאָר בִּרְכוֹת הַמִּצְוֹת, כֻּלָּן פּוֹתֵחַ בָּהֶן בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ חוֹתֵם.

2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. 3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרתן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף־על־פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). 4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. 5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). 6) לעיל פ"י. 7) כמבואר לעיל אות ג'. 8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. 9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"יב, ה"ה). 10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יֵשׁ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִרְדֹּף עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כְּגוֹן תְּפִלִּין וְסֻכָּה וּלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין חוֹבָה, לְפִי שֶׁאָדָם חַיָּב עַל כָּל פָּנִים לַעֲשׂוֹת. וְיֵשׁ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, אֶלָּא דּוֹמִין לִרְשׁוּת, כְּגוֹן מְזוּזָה וּמַעֲקֶה[11], שֶׁאֵין אָדָם חַיָּב לִשְׁכֹּן בְּבֵית הַחַיָּב מְזוּזָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְזוּזָה, אֶלָּא אִם רָצָה לִשְׁכֹּן כָּל יָמָיו בְּאֹהֶל[12] אוֹ בְּסִפִינָה[13], יֵשֵׁב; וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹת בַּיִת כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם[14] - בֵּין מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, בֵּין מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבָה - מְבֹרָךְ עָלֶיהָ[15] קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ[16].

11) לגגו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. 12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. 13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. 14) לקדוש־ברוך־הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן ('תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניחום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' ב'שער השלישי'). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ.) לענין מצות־עשה של "ולו תהיה לאשה".

וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. 15) "ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"יב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). 16) פסחים ז, ע"ב.

1 ג. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מִצְוָה
2 שֶׁהִיא חוֹבָה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, 'וְהַדְלָקַת
3 נֵר בְּשַׁבָּת', וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה. בֵּין מִצְוֹת שֶׁאֵינָן
4 חוֹבָה, כְּגוֹן עֵרוּב[17] וּנְטִילַת יָדַיִם[18] - מְבָרֵךְ עַל הַכֹּל
5 קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת.
6 וְהֵיכָן צִוָּנוּ? בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ
7 תַּעֲשֶׂה. נִמְצָא עִנְיַן הַדְּבָרִים וְהֶצְעָן כָּךְ הוּא: אֲשֶׁר
8 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, שֶׁצִּוָּה חֲכָמִים[19] לִשְׁמֹעַ מֵאֵלּוּ[20], שֶׁצִּוָּנוּ
9 לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה אוֹ לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה, וְכֵן
10 שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁמִּדִּבְרֵי סוֹפְרִים[21].

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. 18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. 19) במצוות התורה. 20) החכמים. 21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

11 ד. וְלָמָּה אֵין מְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה[22]?
12 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חִיְּבוּ בְּדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה[23],
13 וּדְבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם[24]. הָא
14 לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁסִּנֵּן אֶת הַמַּיִם, וְאַחַר־כָּךְ:
15 שָׁתָה בַּלַּיְלָה[25], מִפְּנֵי סַכָּנַת עֲלוּקָה[26], שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ:
16 וְצִוָּנוּ לְסַנֵּן אֶת הַמַּיִם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. 23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה ('תוספות' שבת כה:). 25) שאינו רואה מה שבתוך המים. 26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעי אדם הבולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

17 ה. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה וְלֹא בֵרַךְ - אִם מִצְוָה שֶׁעֲדַיִן
18 עֲשִׂיָּתָהּ קַיֶּמֶת, מְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה; וְאִם דָּבָר שֶׁעָבַר
19 הוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִת, אוֹ
20 שֶׁלָּבַשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שֶׁיָּשַׁב בְּסֻכָּה, וְלֹא בֵרַךְ תְּחִלָּה -
21 חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
22 וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת[27], וְכֵן מְבָרֵךְ אַחַר שֶׁלָּבַשׁ:
23 "לְהָנִיחַ תְּפִלִּין", וְאַחַר שֶׁיָּשַׁב - "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה", וְכֵן
24 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

25 ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינוֹ חוֹזֵר אַחַר
26 שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
27 הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן אִם כִּסָּה הַדָּם[28] בְּלֹא בְרָכָה, אוֹ
28 הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, אוֹ שֶׁטָּבַל[29] וְלֹא בֵרַךְ -
29 אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה[30], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
30 בָּזֶה[31].

28) של חיה ועוף אחרי שחיטתם. 29) להטהר מטומאתו. 30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניה), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף־משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, ס"ק ג'). 31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

31 ז. אֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁמְּבָרְכִין אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ, אֶלָּא
32 טְבִילַת הַגֵּר[32] בִּלְבַד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
33 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ", שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדֵּשׁ[33] וְלֹא נִצְטַוָּה[34]
34 עַד שֶׁיִּטְבֹּל[35]; לְפִיכָךְ, אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל מְבָרֵךְ עַל
35 הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דָחוּי מֵעִקָּרוֹ[36] וְלֹא הָיָה רָאוּי
36 לְבָרֵךְ[37].

32) שמטבילים אותו כשבא להתגייר. 33) להכנס תחת כנפי השכינה. 34) על המצוות. 35) (יבמות מו:) "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 36) מתחילתו לפני הטבילה. 37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניהן, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

37 ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ הִיא גְּמַר חִיּוּבָהּ, מְבָרֵךְ
38 בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה; וְכָל מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ צִוּוּי
39 אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הַצִּוּוּי
40 הָאַחֲרוֹן. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה סֻכָּה אוֹ לוּלָב אוֹ שׁוֹפָר אוֹ
41 צִיצִת אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה
42 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סֻכָּה" אוֹ
43 "לוּלָב" אוֹ "לִכְתֹּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתוֹ
44 צִוּוּי אַחֵר. וְאֵימָתַי מְבָרֵךְ? בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשֵׁב[38] בַּסֻּכָּה, אוֹ
45 כְּשֶׁיִּנְעַנֵּעַ הַלּוּלָב, אוֹ כְּשֶׁיִּשְׁמַע קוֹל הַשּׁוֹפָר, אוֹ
46 כְּשֶׁיִּתְעַטֵּף בַּצִּיצִת, וּבִשְׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבִשְׁעַת
47 קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מַעֲקֶה, מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת
48 עֲשִׂיָּה[39] "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת
49 מַעֲקֶה", וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לישיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. 39) מנחות מב, ע"ב. 40) כגון מילה או שחיטה.

50 ט. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן[41], כְּגוֹן שׁוֹפָר וְסֻכָּה

וְלוּלָב וּמִקְרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא קִנְיָן לוֹ[42], כְּגוֹן צִיצִית וּתְפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקֶה; וְכֵן מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ תְּדִירָה וְאֵינָהּ מְצוּיָה בְּכָל עֵת[43], שֶׁהֲרֵי הִיא דּוֹמָה לְמִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפִדְיוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ "שֶׁהֶחֱיָנוּ[44]". וְאִם לֹא בֵּרֵךְ עַל סֵפָה וְלוּלָב וְכַיּוֹצֵא בָהֶם "שֶׁהֶחֱיָנוּ" בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהֶחֱיָנוּ" בְּשָׁעָה שֶׁיֵּצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּהֶן[45], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן[46].

41) משנה לשנה. 42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. 43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. 44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא: ; נר חנוכה - בשבת כג.; פדיון הבן - בפסחים קכא: וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). 45) סוכה מו, ע"א. 46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְעַצְמוֹ וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים[47], מְבָרֵךְ קֹדֶם עֲשִׂיָּתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת[48]. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אֶלָּא עַל מִצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ[49]. הָיוּ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה[50] - אֵינוֹ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ[51].

47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. 48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. 49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום־טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף־משנה). 50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. 51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה - בֵּין שֶׁהָיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה עָלָיו[52] - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ לַעֲשׂוֹת[53]; עָשָׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה[54].

52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. 53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. 54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבד.

יב. כֵּיצַד? לָבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהָנִיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית - מְבָרֵךְ "לְהִתְעַטֵּף"; יָשַׁב בְּסֻכָּה - מְבָרֵךְ "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לִגְמֹר אֶת הַלֵּל[55]". וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לִקְבֹּעַ מְזוּזָה". עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַגּוֹ - מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה". הִפְרִישׁ תְּרוּמָה לְעַצְמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְרִישׁ[56]". מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לָמוּל אֶת הַבֵּן[57]". שָׁחַט פִּסְחוֹ וַחֲגִיגָתוֹ[58] - מְבָרֵךְ "לִשְׁחֹט".

55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדשים ובחול־המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. 56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. 57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). 58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

יג. אֲבָל אִם קָבַע מְזוּזָה לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עָשָׂה לָהֶם מַעֲקֶה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה". הִפְרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְרָשַׁת תְּרוּמָה". מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה[59]", וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ.

59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

יד. עָשָׂה הַמִּצְוָה לוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּאֶחָד - אִם הָיְתָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "עַל מִצְוַת עֵרוּב[60]". הָיְתָה חוֹבָה, וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִידֵי חוֹבָה וּלְהוֹצִיא אֲחֵרִים - מְבָרֵךְ "לַעֲשׂוֹת". לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "לִשְׁמֹעַ[61] קוֹל שׁוֹפָר".

60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. 61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת לוּלָב", שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[62]; אֲבָל אִם בֵּרֵךְ קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל, מְבָרֵךְ "לִטֹּל לוּלָב", כְּמוֹ "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה". מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַמְּבָרֵךְ אַחַר שֶׁעָשָׂה[63], מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם וּשְׁחִיטָה, הוֹאִיל וּבְדִבְרֵי הָרְשׁוּת הֵן[64], אֲפִלּוּ שָׁחַט לְעַצְמוֹ מְבָרֵךְ "עַל הַשְּׁחִיטָה" וְ"עַל כִּסּוּי הַדָּם" וְ"עַל נְטִילַת יָדַיִם". וְכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "עַל בִּעוּר חָמֵץ[65]", בֵּין שֶׁבְּדַדְק[66] לְעַצְמוֹ, בֵּין שֶׁבְּדַדְק לַאֲחֵרִים; שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ[67] לְבַטֵּל, נַעֲשִׂית מִצְוַת הַבִּעוּר[68] קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[69].

62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות'). 63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ח. 64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף־משנה). 65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. 66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). 67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. 68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. 69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

1 **טז. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג, אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּנְהַג**
2 **נְבִיאִים[70] הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עַרְבָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל חָג[71],**
3 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִנְהַג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל**
4 **בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח[72] - אֵין**
5 **מְבָרְכִין עָלָיו[73]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם טָעוּן**
6 **בְּרָכָה אִם לָאו[74] - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְרָכָה[75]. וּלְעוֹלָם**
7 **יְזַהֵר אָדָם בִּבְרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה וְיַרְבֶּה בַּבְּרָכוֹת**
8 **הַצְּרִיכוֹת[76]. וְכֵן דָּוִד אָמַר: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.**

70) שלא יסדוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). 71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד.). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בברכה תיקנוה, כדי לפרסם שהיום ראש־חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש־חודש וגם בחול־המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ). 74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו"). 75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 76) וב"ירושלמי" (קידושין פ"ד, ה"יב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

יום ש"ק י"ט טבת ה'תשע"ח

הִלְכוֹת מִילָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל הַזְּכָרִים[1] בַּיּוֹם שְׁמִינִי[2]. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ככתוב (בראשית יז, י): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. 2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שֹׁרֶט בשוֹק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל־חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו".

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

9 **א. מִילָה - מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[2],**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ**
11 **וְנִכְרְתָה[3] הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ. וּמִצְוָה עַל הָאָב לָמוּל**
12 **אֶת בְּנוֹ[4], וְעַל הָרַב[5] לָמוּל אֶת עֲבָדָיו, יְלִיד[6] בָּיִת**
13 **וּמִקְנַת כֶּסֶף[7]. עָבַר הָאָב אוֹ הָאָדוֹן וְלֹא מָל אוֹתָן -**
14 **בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁאֵין הַכָּרֵת תָּלוּי**
15 **אֶלָּא בֶּעָרֵל עַצְמוֹ[8]. וּבֵית־דִּין מְצֻוִּים לָמוּל אוֹתוֹ הַבֵּן**
16 **אוֹ הָעֶבֶד בִּזְמַנּוֹ[9], וְלֹא יַנִּיחוּ עָרֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא**
17 **בְּעַבְדֵיהֶן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

מילה – מצות־עשה שחייבין עליה כרת, שנאמר וערל זכר אשר לא ימול כו' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

בסיבת הטעם מדוע התחיל הרמב"ם את הלכות מילה בחיוב כרת שבה ולא בציווי החיובי על המילה (מצות־עשה שלה). ויש לומר שבזה רוצה להדגיש גדולתה של מצוה זו שגדולה היא מכל מצוות התורה, לא רק בזה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות אלא שגם עניין הכרת

שבה מבטא את גדולתה משאר המצוות. והוא על־דרך לשון ה'טור' "וגדולה היא משאר מצוות־עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עליה י"ג בריתות.

(עפ"י לקו"ש חלק כ"ה עמוד 60 הערה 53)

2) אם לא קיימוה. 3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). 4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. 5) האדון לעבדיו הכנענים. 6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. 7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. 8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. 9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול **לכם כל** זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

1 **ב. אֵין מָלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[10], אֶלָּא**
2 **אִם־כֵּן עָבַר וְנִמְנַע לְמוּלוֹ, שֶׁבֵּית־דִּין מָלִין אוֹתוֹ בְּעַל**
3 **כָּרְחוֹ. נִתְעַלֵּם[11] מִבֵּית־דִּין וְלֹא מָלוּ אוֹתוֹ - כְּשֶׁיִּגְדַּל,**
4 **הוּא חַיָּב לָמוּל אֶת עַצְמוֹ[12]. וְכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁיַּעֲבֹר**
5 **עָלָיו מִשֶּׁיִּגְדַּל וְלֹא יָמוּל אֶת עַצְמוֹ - הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל**
6 **מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[13], עַד שֶׁיָּמוּת[14]**
7 **וְהוּא עָרֵל בְּמֵזִיד.**

10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא:) "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית־הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית־דין", כי לא יתכן שבית־דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. 12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו). 13) למות לפני זמנו. 14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר **לא** ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קרית ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

8 **ג. אֶחָד עֶבֶד שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל[15], וְאֶחָד עֶבֶד**
9 **הַנִּלְקָח מִן הַכּוּתִים[16], חַיָּב הָרַב לָמוּל אוֹתָן; אֶלָּא**
10 **שֶׁיְּלִיד בַּיִת נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, וּמִקְנַת כֶּסֶף נִמּוֹל בַּיּוֹם**
11 **שֶׁנִּלְקַח. אֲפִלּוּ לְקָחוֹ בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, נִמּוֹל בְּיוֹמוֹ[17].**

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". 16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). 17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול **לכם** כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמנת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

12 **ד. יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, וְיֵשׁ יְלִיד בַּיִת**
13 **שֶׁנִּמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד. כֵּיצַד? לָקַח שִׁפְחָה, וְלָקַח**
14 **עֲבָדָהּ עִמָּהּ[18] וְיָלְדָה[19] - הֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה[20];**
15 **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח הָעֶבֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי הָעֶבֶד**
16 **עַצְמוֹ מִקְנַת כֶּסֶף[21] - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד,**
17 **נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה.**

18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19) ברשות ישראל. 20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכם", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר". 21) כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" הל' מילה.

18 **ה. לָקַח שִׁפְחָה לְעֶבְרֶיהָ[22], אוֹ שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה עַל־**
19 **מְנָת שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עַבְדּוּת[23] - אַף־עַל־פִּי**
20 **שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּתוֹ[24], נִמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, שֶׁהֲרֵי הַנּוֹלָד**
21 **הַזֶּה, כְּאִלּוּ הוּא מִקְנַת כֶּסֶף לְבַדּוֹ וּכְאִלּוּ הַיּוֹם**
22 **קָנָהוּ[25], שֶׁאֵין אִמּוֹ בִּכְלַל שִׁפְחוּת[26] יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי**
23 **שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן יְלִיד בָּיִת[27]. וְאִם טָבְלָה אִמּוֹ[28] אַחַר**
24 **שֶׁיָּלְדָה - הֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה[29].**

22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכם". 23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. 24) והיה ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה. 25) אחרי לידתו. 26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). 27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). 28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. 29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על־מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדין "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף־משנה).

25 **ו. לָקַח עֶבֶד גָּדוֹל מִן הָעַכּוּ"ם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לִמּוֹל**
26 **- מְגַלְגְּלִין[30] עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ; יָתֵר עַל־כֵּן,**
27 **אָסוּר לְקַיְּמוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֵל[31], אֶלָּא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ**
28 **לְעַכּוּ"ם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה וְהוּא אֵצֶל רַבּוֹ**
29 **הָעַכּוּ"ם, שֶׁלֹּא יָמוּל אוֹתוֹ - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ וְהוּא עָרֵל,**

וּבִלְבַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ[32] וְיִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשָׁב[33]. אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת - יֵהָרֵג מִיָּד[34]. וְאֵין מְקַבְּלִים גֵּר תּוֹשָׁב[35] אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[36].

30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). 31) לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים (תוספות שם). 32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, דינים ואבר מן החי. 33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"יד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). 34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, לג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוה משה רבינו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"י). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים מיד. 35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו. 36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב:) ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"יד, ה"ט.

ז. גֵּר שֶׁנִּכְנַס לִקְהַל יִשְׂרָאֵל, חַיָּב מִילָה תְּחִלָּה[37]. וְאִם מָל כְּשֶׁהָיָה עַכּוּ"ם[38] - צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמְּנוּ דַּם בְּרִית[39] בַּיּוֹם שֶׁנִּתְגַּיֵּר. וְכֵן קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל[40], צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמְּנוּ דַּם בְּרִית[41] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְהוּא הַיָּלוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זַכְרוּת כְּזָכָר וְנַקְבוּת כְּנֹקְבָה - צָרִיךְ לָמוּל אוֹתוֹ בַּשְּׁמִינִי[42]. וְכֵן יוֹצֵא דֹּפֶן[43], וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת[44], מָלִין אֶת שְׁתֵּיהֶן[45] בַּשְּׁמִינִי[46].

37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. 39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה.). 40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). 41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו ניכר. מרן הכסף־משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר שנתגייר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: **הלכה כדברי התלמיד**" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). 42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"יא. 43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה.): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב־ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. 44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). 45) הערלות. 46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"יא, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אֵין מָלִין לְעוֹלָם אֶלָּא בַּיּוֹם, אַחַר עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ[47] - בֵּין בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, שֶׁהוּא מִתְּשִׁעִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - בַּיּוֹם וְלֹא בַלָּיְלָה[48]. מָל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר[49]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַמִּילָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מִצְוָה לְהַקְדִּים בִּתְחִלַּת הַיּוֹם, שֶׁזְּרִיזִין מַקְדִּימִין לַמִּצְוֹת[50].

47) הוא זמן הנץ החמה. 48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. 49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). 50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): **וישכם** אברהם בבוקר.

ט. מִילָה בִּזְמַנָּהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[51]; וְשֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, אֵינָהּ דּוֹחָה, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת[52] וְלֹא אֶת יוֹם־טוֹב. וּבֵין בִּזְמַנָּהּ וּבֵין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, דּוֹחָה אֶת הַצָּרַעַת. כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת[53] בְּעוֹר הָעָרְלָה, חוֹתְכָהּ עִם הָעָרְלָה; אַף־עַל־פִּי שֶׁקְּצִיצַת נֶגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה[54] - יָבוֹא עֲשֵׂה[55] וְיִדְחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה[56].

51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז.), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". 52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבתה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". 53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). 54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ הבהרת. 55) של מצות מילה. 56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות־עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתיהן, מפני שכתוב במילה: "ימול **בשר** ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת הַבָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, כָּךְ מִילַת הָעֲבָדִים, שֶׁהֵן נִמּוֹלִים לִשְׁמוֹנָה, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אִם חָל שְׁמִינִי שֶׁלָּהֶן בְּשַׁבָּת[57]; חוּץ מִיליד בַּיִת, שֶׁלֹּא טָבְלָה אִמּוֹ[58] עַד שֶׁיָּלְדָה, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת[59].

57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא־הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יא. קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, וּמִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי לְעִבּוּרוֹ, קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר בְּרִיָּתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֵפֶל[60], מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַי[61], וְיוֹצֵא דֹּפֶן[62], וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת - אֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[63], אֶלָּא נִמּוֹלִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי שֶׁלָּהֶן.

60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. 61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. 62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. 63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא־בתרא קכז.) כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"י.

יב. מִי שֶׁנּוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[64] - סָפֵק בַּיּוֹם, סָפֵק בַּלַּיְלָה - מוֹנִין מִן הַלַּיְלָה, וְנִמּוֹל לַתְּשִׁיעִי, שֶׁהוּא סְפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלַד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֵינוֹ דוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא נִמּוֹל בְּאֶחָד[65] בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת מִסָּפֵק[66].

64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמשיא". 65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. 66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

יג. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי[67] - אִם הָיָה שָׁלֵם בִּשְׁעָרוֹ וּבְצִפָּרְנָיו, הֲרֵי זֶה וָלָד שָׁלֵם, וּבֶן שִׁבְעָה הוּא, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּהֶה[68], וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, וְאֵינוֹ כָּאֶבֶן, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. אֲבָל אִם נוֹלַד וּשְׁעָרוֹ לָקוּי, וְאֵין צִפָּרְנָיו שְׁלֵמִין כִּבְרִיָּתָן - הֲרֵי זֶה בֶּן שְׁמוֹנָה וַדַּאי, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְהִוָּלֵד אֶלָּא בְּתִשְׁעָה, וְיָצָא קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר; וּלְפִיכָךְ הוּא חָשׁוּב כָּאֶבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[69]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי הוּא וָלָד שֶׁל קַיְמָא[70], וַהֲרֵי הוּא כְּשְׁאָר הַנּוֹלָדִין לְכָל דָּבָר[71], שֶׁכֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּאָדָם, אֵינוֹ נָפֶל.

67) לעיבורו. 68) יבמות ס, ע"ב. 69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. 70) שראוי לחיות, שבן שבעה הוא אלא שנשתהה (שם). 71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוטר את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

יד. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבּוּרוֹ - אִם נוֹלַד שָׁלֵם[72], הֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל קַיְמָא, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת[73]. סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה, סָפֵק בֶּן שְׁמוֹנָה - מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת עַל כָּל פָּנִים: אִם בֶּן שִׁבְעָה הוּא, וְשָׁלֵם[74] הוּא - בְּדִין הוּא שֶׁיִּדְחֶה שַׁבָּת; וְאִם בֶּן שְׁמוֹנָה הוּא - הֲרֵי זֶה שֶׁמָּל כִּמְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא[75], לְפִי שֶׁזֶּה נֵפֶל, אִם הוּא בֶּן שְׁמוֹנָה[76].

72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. 73) שבן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. 74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. 75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. 76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו.) ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על־פי דעת הרב ה'מגיד משנה' (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת דברי ה'מגיד משנה'.

טו. הוֹצִיא הָעֻבָּר רֹאשׁוֹ חוּץ לִמְעֵי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[77], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כֻּלּוֹ אֶלָּא בְּלֵילֵי שַׁבָּת - אֵין מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת[78]. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דוֹחֶה

אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דוֹחֶה אֶת יוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן[79], וְדוֹחֶה אֶת יוֹם־ טוֹב שֵׁנִי[80]. וּבִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דוֹחֶה, לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי[81]. וְכֵן[82] מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ אֵינָהּ דוֹחָה אֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה.

77) של ערב שבת. 78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"יב. 79) כי יום־טוב יש בו מצות־עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא־תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות־עשה של מילה דוחה 'לא־תעשה' ו'עשה' (שבת קלג.). 80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעותו המדוייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום־טוב. וכן כיום אין 'יום־טוב שני' בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף־על־פי שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים־ טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. 81) כי שני ימים של ראש־השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"ד־ח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי־אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום־טוב לאחר שבת, נימול לאחד־עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום־טוב). חל יום־טוב של ראש־השנה אחר שבת, נימול לשנים־עשר (שבת פ"יט, מ"ה). 82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינוביץ' מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חוֹלֶה, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּבְרִיא[83]; וּמוֹנִין לוֹ מֵעֵת שֶׁיַּבְרִיא מֵחֳלְיוֹ שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[84], וְאַחַר־כָּךְ מָלִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחֲלָצָתוּ חַמָּה[85], וְכַיּוֹצֵא בָּחֳלִי זֶה[86]; אֲבָל אִם כָּאֲבוּ לוֹ עֵינָיו - בְּעֵת שֶׁיִּפָּתְחוּ עֵינָיו[87] וְיֵרָפְאוּ, מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). 84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). 85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. 86) שהוא חולי כל הגוף. 87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב ה'נמוקי יוסף' (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפש הלב תלויים.

יז. קָטָן שֶׁנִּמְצָא בַּשְּׁמִינִי שֶׁלּוֹ יָרֹק בְּיוֹתֵר, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ דָּם[88], וְיַחַזְרוּ מַרְאָיו כְּמַרְאֵה הַקְּטַנִּים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדֹם בְּיוֹתֵר, כְּמִי שֶׁצָּבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מָלִין אוֹתוֹ[89] עַד שֶׁיִּבָּלַע בּוֹ דָּמוֹ וְיַחַזְרוּ מַרְאָיו כִּשְׁאָר הַקְּטַנִּים[90], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה חֹלִי הוּא. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּדְבָרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה.

88) שיתאסף בו דם כל צרכו. 89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתיו שהוא אדום. אמרתי לה, המתיני לו עד שיבלע בו דמו, המתינה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחיה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". 90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתינים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני ('בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

יח. אִשָּׁה שֶׁמָּלָה[91] בְּנָהּ רִאשׁוֹן, וּמֵת מֶחֱמַת מִילָה, שֶׁהִכְשִׁילָה אֶת כֹּחוֹ; וְכֵן מָלָה אֶת הַשֵּׁנִי, וּמֵת מֶחֱמַת מִילָה - בֵּין מִבַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן, בֵּין מִבַּעְלָהּ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה לֹא יָמוּל אֶת הַשְּׁלִישִׁי[92] בִּזְמַנּוֹ, אֶלָּא מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִתְחַזֵּק כֹּחוֹ. אֵין מָלִין, אֶלָּא וָלָד שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם חֹלִי, שֶׁסַּכָּנַת נְפָשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכֹּל[93]; וְאֶפְשָׁר לָמוּל לְאַחַר זְמַן, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. 92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אודם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בניו מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת

נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). 93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג־י"ט טבת תשע"ח

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קעג. קעה. קעו. קעז. קעח.

המצוה הקע"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול דג טמא, והוא אמרו באותם המינים מן הדגים: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת־נבלתם תשקצו" (ויקרא יא, יא). והאוכל מבשרם כזית — לוקה.

המצוה הקע"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ העוף, כגון הזבובים והדבורים והצרעין וזולתם מן המינים האלה, והוא אמרו במשנה תורה: "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (דברים יד, יט). ולשון ספרי: "וכל שרץ העוף וכו' — מצות לא־תעשה", והאוכלם — לוקה.

המצוה הקע"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ הארץ, כגון התולעים והחפושיות והדומה להם, וזהו הנקרא: שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל־השרץ השרץ על־הארץ שקץ הוא לא יאכל" (ויקרא יא, מא). והאוכל מהם משהו (אם היתה זו בריה שלמה) — חייב מלקות.

המצוה הקע"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול השרץ המתהוה מן־העפושים, אף־על־פי שאינו מין מסים ואינו נולד מזכר ונקבה, והוא אמרו: "ולא תטמאו את־נפשתיכם בכל־השרץ הרמש על־הארץ" (שם, מד). ולשון ספרא (פרשת שמיני): "השרץ הרמש על־הארץ — אף־על־פי שאינו פורה ורובה", וזהו החלוק שיש בין אמרו "השרץ השרץ על הארץ" (לעיל אזהרה קעו) ובין אמרו "השרץ הרמש". לפי שהשרץ השורץ — הוא השרץ שיש בו כח המוליד את המין והרי הוא משריץ (מוליד שרצים) על הארץ; והשרץ הרומש — הוא השרץ המתהוה מן־העפושים שאינו מוליד כמוהו, וגם האוכל ממנו — לוקה.

המצוה הקע"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול בעלי החיים המתהוים בתוך הזרעים והפרות משיצאו וירמשו על פני אותו הזרע או אותו הפרי, אפלו מצאנום אחר־כך בתוך האכל — אסור לאכלם, והאוכלם — לוקה, והוא אמרו: "לכל־השרץ השרץ על־הארץ לא תאכלום כי־שקץ הם" (שם יא, מב). ולשון ספרא (פרשת שמיני): "להביא את שפרשו לארץ וחזרו".

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קעט. קפ. קפח.

המצוה הקע"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול איזה שרץ שיהיה, בלי יחוד (ללא הבדל המין) בין שרץ העוף בין שרץ המים בין שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם" (ויקרא יא, מג). זה לאו בפני עצמו ולוקין עליו, והוא כעין אסור כולל. לפיכך האוכל דבר משרץ הארץ — לוקה שתים: אחת משום "וכל־השרץ השרץ על־הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם, מא), ואחת משום "אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ". וכן האוכל דבר משרץ העוף — לוקה שתים: אחת משום "שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (דברים יד, טו) — (לא תעשה קעו), ואחת משום "אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ". ואם אכל בעל חי אחד בלבד והיה אותו החי מעופף ושורץ על הארץ, כך שהוא שרץ העוף ושרץ הארץ — יהיה חייב עליו ארבע מלקיות (רבנו חולק להלן על שיטה זו במנין המלקות). ואם נוסף על כך שהוא גם משרץ המים — יהיה חייב עליו שש מלקיות: המלקות החמישית משום דג טמא שנאמר בו: "מבשרם לא תאכלו" (ויקרא יא, יא) — (לא תעשה קעג), והמלקות השישית משום "אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ השרץ", לפי שהוא כולל גם שרץ המים. ואין לנו פסוק לאסור שרץ המים חוץ ממה שנאמר: "אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ השרץ". ולפי הכללים האלה אמרו בגמרא מכות (טז:): "אכל פוטיתא (שרץ המים. ולהלן מתאר בו רבינו תכונות של שרצים נוספים כדי לקיים מאמר הגמרא לפי שיטתו) — לוקה ארבע; נמלה — לוקה חמש; צרעה — לוקה שש". זהו הפרוש שפרש כל־מי שעמעתי פרושו או ראיתי דבריו בענין זה שהוא: אכל פוטיתא וכו' (שיטה זו — עליה חולק רבנו — מחייבת מספר מלקות גם מכח לאו אחד — כשהצטרפו כמה איסורים שאצל כל אחד מהם בנפרד

היה הלאו האמור קיים. וכמספר האיסורים שהצטרפו — לוקה). וְזֶה פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, לֹא יִהְיֶה וְלֹא יִתְקַיֵּם אֶלָּא בְּהִפּוּךְ הַכְּלָלִים הָאֲמִתִּיִּים הַמְבֹאָרִים בִּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד. וְהוּא: שֶׁאִם תִּתְבּוֹנֵן בְּמַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כָּאן תִּמְצָא שֶׁחִיְּבוּ שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת מִלָּאו אֶחָד וְהוּא: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּטּוּל דָּבָר זֶה, וְשֶׁאֵין לוֹקִין שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל לָאו אֶחָד בְּשׁוּם פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בִּגְמָרָא חֵלִין (קב:): וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ כְּלָל זֶה וּבֵאַרְנוּהוּ כַּמָּה פְּעָמִים, וְיָבוֹאוּ לְךָ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת לְקַמָּן (לא תעשה קצה, שיח־ט).

וְהַדָּבָר הַנָּכוֹן שֶׁלֹּא תִּסְתַּפֵּק בּוֹ וְלֹא תִּשְׁתַּבֵּשׁ הוּא: שֶׁהָאוֹכֵל בַּעַל חַי שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם וְשֶׁרֶץ הָאָרֶץ — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ בִּלְבָד: אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁנִּתְבָּאֵר בּוֹ הַלָּאו, וְאַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ שֶׁגַּם בּוֹ נִתְבָּאֵר הַלָּאו, וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם", שֶׁגַּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם נֶאֱסַר בִּכְלַל "כָּל־שֶׁרֶץ", וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ". וְאִם אָכַל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ בִּלְבָד — לוֹקֶה אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ. וְכָךְ גַּם עַל שֶׁרֶץ הָעוֹף — אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. וְכָךְ עַל שֶׁרֶץ הַמַּיִם לְבַדּוֹ — אַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ". וּמֵחֲמַת שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא יִלְקֶה עַל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ שְׁתַּיִם, לְפִי שֶׁאַפְלוּ בָּאוּ לָנוּ אֶלֶף לָאוִין מְפֹרָשִׁים כֻּלָּם בְּ"שֶׁרֶץ הָאָרֶץ" — אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, לְפִי שֶׁכֻּלָּם נִכְפְּלוּ בְּעִנְיָן אֶחָד בְּעַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ אָמַר: "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּ", "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא תֹאכֵל", "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא יֵאָכֵל", כָּךְ אֶלֶף פְּעָמִים — לֹא יִתְחַיֵּב עָלָיו אֶלָּא מַלְקוּת אֶחָת. הָאַם רָאִיתָ שֶׁאִלֶּה שֶׁקִּבְּעוּ אֶת־הַכְּלָל הַמְשֻׁבָּשׁ הַזֶּה סוֹבְרִים שֶׁהַלּוֹבֵשׁ שַׁעְטְנֵז לוֹקֶה שְׁתַּיִם כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ בּוֹ שְׁנֵי לָאוִין (ויקרא יט, יט. דברים כב, יא). מְפֹרָשִׁים? לֹא רָאִיתִי שֶׁהֵם סוֹבְרִים כֵּן אֶלָּא זֶה הָיָה מוּזָר בְּעֵינֵיהֶם אִלּוּ אָמְרוּ מִי שֶׁהוּא, וְאֵין דִּבְרֵיהֶם מוּזָרִים בְּעֵינֵיהֶם בְּאָמְרָם שֶׁשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ אוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף לוֹקִין עָלָיו שְׁתַּיִם: אַחַת מֵחֲמַת הַלָּאו הַמְפֹרָשׁ בּוֹ וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וְזֶה בָּרוּר בְּתַכְלִית עַד שֶׁלֹּא יֵעָלֵם אַפְלוּ מִן־הַחֵרְשִׁים וְהָאִלְּמִים. אֶחָזוֹר לְהַשְׁלִים אֶת־הָעִנְיָן שֶׁהִתְחַלְתִּי לְבָאֲרוֹ וְאֹמַר (לשיטת רבינו כדי להוסיף לאו, כל לאו צריך להיות מכוון ל"חלק" או "תוספת" של תכונה. לולא כן הרי זה כפילות שאין לוקין (לשיטת רבינו) יותר מפעם אחת על אותו חלק של איסור. והדברים הבאים הם הקדמה לפירוש רבינו במאמר הגמרא): שֶׁאִם אֵרַע שֶׁנִּתְהַוֶּה חַי בְּאֵיזֶה זֶרַע מִן הַזְּרָעִים אוֹ בִּפְרִי מִן הַפֵּרוֹת וְיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בִּפְנֵי הָאֲדָמָה — הֲרֵי הָאוֹכְלוֹ חַיָּב מַלְקוּת אַחַת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁקָּדְמָה לָזוֹ (לא תעשה קעח), וְאִם רָחַשׁ עַל פְּנֵי הָאָרֶץ וְרָמַשׂ בָּהּ ("רמש" הוא איסור מיוחד בשרץ שאינו מוליד) — חַיָּב עַל אֲכִילָתוֹ שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם: "לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם" (שם, מב) — (לא תעשה קעח), וְאַחַת מִשּׁוּם: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (ויקרא שם, מד) — (לא תעשה קעז), ["וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (שם, מא)] וְאִם אֵרַע נוֹסָף לָאֵלּוּ ["שֶׁלֹּא יִהְיֶה] שֶׁיִּהְיֶה פּוֹרֶה וְרוֹבֶה — חַיָּב עָלָיו שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת: הַשְּׁתַּיִם שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל, וּשְׁלִישִׁית מִשּׁוּם: "וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (שם) — (לא תעשה קעו) ["וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (שם, מב)], וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיִּהְיֶה מְעוֹפֵף יִתְחַיֵּב עָלָיו מַלְקוּת רְבִיעִית מִשּׁוּם: "כָּל־שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵל" (דברים יד, יט) — (לא תעשה קעה) וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹחֶה בַּמַּיִם עִם שֶׁהוּא מְעוֹפֵף, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים תָּמִיד בְּמִינִים רַבִּים — יִתְחַיֵּב עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת, מַלְקוּת חֲמִישִׁית זוֹ מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הַמַּיִם, שֶׁבָּא לָאו הַכּוֹלְלוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם" (שם, מג) — (לא תעשה הנוכחי). וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיִּהְיֶה חַי זֶה בְּעַצְמוֹ הַמִּתְהַוֶּה מִן הָאוֹכֵל גַּם עוֹף — יִתְחַיֵּב בְּמַלְקוּת שִׁשִּׁית מִשּׁוּם: "וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ" (שם, יג) — (לא תעשה קעד). וְאַל תִּתַּמָּה עַל כָּךְ שֶׁיִּתְהַוֶּה עוֹף מֵעִפּוּשׁ הַפֵּרוֹת, לְפִי שֶׁאָנוּ רוֹאִים לְעִתִּים קְרוֹבוֹת עוֹפוֹת מִתְהַוִּים מִן־הָעִפּוּשִׁים וְהֵם יוֹתֵר גְּדוֹלִים מִן הָאֱגוֹז הַקָּטָן וְאַל תִּתְפַּלֵּא עַל שֶׁמִּין אֶחָד בְּעַצְמוֹ הוּא עוֹף טָמֵא וְהוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף — כִּי אֵין זֶה דָּבָר רָחוֹק, שֶׁיִּהְיוּ לוֹ תְּכוּנוֹת הָעוֹף וּפְעֻלּוֹתָיו וּתְכוּנוֹת שֶׁרֶץ הָעוֹף. הֲלֹא תִּרְאֶה פֵּרוּשֵׁי כָּל־הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמָּנוּ בִּכְלַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מַלְקִיּוֹת דָּג טָמֵא וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם, וְזֶה נָכוֹן וְלֹא אַכְחִישֵׁנוּ, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה דָּג וְיִהְיֶה שֶׁרֶץ הַמַּיִם, כָּךְ גַּם־כֵּן יִהְיֶה עוֹף וְיִהְיֶה שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְזֶהוּ הַפּוֹטִיתָא, שֶׁהָיָה עוֹף וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם — וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלֶיהָ אַרְבַּע, וְהַנְּמָלָה לוֹקֶה עָלֶיהָ חָמֵשׁ. וּנְמָלָה זוֹ הָאֲמוּרָה, הִיא הַנְּמָלָה הַמְעוֹפֶפֶת הַמִּתְהַוָּה מֵעִפּוּשׁ הַפֵּרוֹת שֶׁאֵינָהּ פּוֹרָה וְרוֹבָה — חַיָּב עָלֶיהָ אַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ שֶׁפֵּרֵשׁ מִן־הָאֹכֶל (לא תעשה קעח), וְאַחַת מִשּׁוּם: שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ (לא תעשה קעו), וְאַחַת מִשּׁוּם: רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ (לא תעשה קעז), וְאַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הָעוֹף (לא תעשה קעה), וְאַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הַמַּיִם (לא תעשה קעט) וְהַצִּרְעָה שֶׁגַּם הִיא מִתְהַוָּה מִן־הָעִפּוּשׁ, נוֹסַף בָּהּ עַל אֵלּוּ שֶׁהִיא עוֹף וְשֶׁרֶץ הָעוֹף. וְאֵין מִן הַנִּמְנָע שֶׁתִּתְהַוֶּה הַצִּרְעָה אוֹ הַנְּמָלָה וְזוּלָתָן מִמִּינֵי הַמְעוֹפְפִים וְהַשּׁוֹרְצִים מִן־הָעִפּוּשִׁים וּבְתוֹךְ הַפֵּרוֹת אֶלָּא אֵצֶל הֶהָמוֹן, שֶׁאֵין לָהֶם יְדִיעָה בְּמַדְּעֵי הַטֶּבַע, אֶלָּא מְדַמִּים שֶׁכָּל־מִין אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְהַוֶּה דָּבָר

מִמֶּנּוּ אֶלָּא מִזֶּה וּנְקָבָה כֵּיוָן שֶׁהֵם רוֹאִים שֶׁהַדָּבָר כָּךְ עַל הָרֹב. וּזְכוֹר כְּלָלִים אֵלּוּ וְהָבֵן עִנְיָן זֶה, לְפִי שֶׁהוּא דָּבָר דָּבֵר עַל אָפְנָיו (משלי כה, יא). וּכְבָר בֵּאַרְתִּי לְךָ אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם תִּבְחוֹן וְתֹאמַר: בַּעַל חַי זֶה חַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ כָּךְ וְכָךְ מַלְקִיּוֹת, וְזֶה אֵין חַיָּבִין עָלָיו אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. וּמִן הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה יִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהָאוֹכֵל בַּעַל חַי שָׁלֵם אֵין חוֹשְׁשִׁין לְשִׁעוּרוֹ וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ "כְּזַיִת", אֶלָּא אֲפִלּוּ אוֹכֵל יַתּוּשׁ — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ: מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ, וּמִשּׁוּם רוֹמֵשׂ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. וְאָמְרוּ עוֹד (מכות טז.): הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו — עוֹבֵר מִשּׁוּם: אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְכֵן מַאן דְּשָׁתֵי מַיָּא (השותה מים) בִּקְרָנָא דְּאַמָּנָא, וְהוּא כְּלִי שֶׁל מַקִּיז דָּם — עוֹבֵר מִשּׁוּם: אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהוּא הַדִּין בַּאֲכִילַת הַלְּכְלוּכִים וּדְבָרִים הַמְּאוּסִים וּשְׁתִיַּת דְּבָרִים הַמְגֹעָלִים, שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה מֵהֶם — כָּל־זֶה מֻזְהָרִים עָלָיו, אֲבָל אֵין חַיָּבִים עָלָיו, מַלְקוּת, לְפִי שֶׁפְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֶׁרֶץ בִּלְבָד: אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ עַל אֵלּוּ מַכַּת מַרְדּוּת. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ מִכָּל־מַה־שֶּׁהִקְדַּמְנוּ שֶׁפְּסוּק זֶה, שֶׁהוּא "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם", לָמַדְנוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּר שֶׁרֶץ הַמַּיִם בִּלְבַד, שֶׁלֹּא בָּא עָלָיו לָאו מְיֻחָד חוּץ מִזֶּה. וְהָבֵן זֹאת.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל (בעל חי שחייב סקילה, כגון שהרג אדם) וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַט קֹדֶם סְקִילָתוֹ, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יֹאכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ" (שמות כא, כח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "שׁוֹר שֶׁיָּצָא לְסָקֵל וְקָדְמוּ הַבְּעָלִים וּשְׁחָטוּהוּ — בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה", לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא יֹאכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ". וְהָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ כְּזַיִת — לוֹקֶה.

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קפא. קפב. קפד. קפה. קפג.

הַמִּצְוָה הַקפ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַטְּרֵפָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" (שמות כב, ל), פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא בְּמַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם), וְהוּא אָמְרָם: "דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה (כתב "שדה" מפני שהוא המציאותי ביותר), מְקוֹם שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת (דרכם) לְהִטָּרֵף": אֲבָל בָּא בְּקַבָּלָה (חולין סח.) שֶׁיֵּשׁ לְפָסוּק זֶה גַּם בְּאוּר (בעל משמעות הלכתית) וְכָךְ הוּא: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה" הוּא — וּלְפִיכָךְ לֹא תֹאכְלֻנּוּ. כַּוָּנָתָם בָּזֶה, שֶׁכָּל־בָּשָׂר כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה, כְּגוֹן בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אִם יָצָא חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים אִם יָצָא חוּץ לַחוֹמָה, אוֹ בְּשַׂר הַפֶּסַח אִם יָצָא חוּץ לַחֲבוּרָה, אוֹ אִם הוֹצִיא הָעֵבֶר אֶת־יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מֵחֲלִין (סח.) — שֶׁכָּל־סוּגֵי בָּשָׂר אֵלּוּ נִקְרָאִים: טְרֵפָה, וְהָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת לוֹקֶה מִן־הַתּוֹרָה וְכֵן גַּם בָּשָׂר מִן־הַחַי נִקְרָא: טְרֵפָה וְהָאוֹכְלוֹ — לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא חֲלִין (קב:) אָמְרוּ: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ — זֶה בָּשָׂר מִן־הַחַי וּבָשָׂר מִן־הַטְּרֵפָה". וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּמִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ (לא תעשה קפ) גַּם בַּכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ בַּכֹּהֲנִים: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ" (ויקרא כב, ח), וְכָפַל בָּהֶם לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב צִוָּה אוֹתָם לֶאֱכוֹל חַטַּאת הָעוֹף וְהִיא הַמְּלִיקָה (שנמלק ראשה בצפורן), וְהַמְּלִיקָה בְּלִי סָפֵק בַּחֲלִין אֵינָהּ שְׁחִיטָה אֶלָּא נְבֵלָה; וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁמֻּתֶּרֶת לָהֶם אֲכִילַת הַמְּלִיקָה אֲפִלּוּ בְּחֲלִין וְהוּא הַדִּין לְכָל־שְׁחִיטָה פְּסוּלָה, לְפִיכָךְ בֵּאֵר שֶׁהֵם נִשְׁאָרִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בָּאַזְהָרָה מִלֶּאֱכוֹל נְבֵלָה וּטְרֵפָה, וְכָךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים נוֹסָף עַל דִּין אַחֵר שֶׁהֵעִירוּ עָלָיו מִפָּסוּק זֶה, שֶׁאֵין מֵעִנְיַן מַאֲמָרֵנוּ זֶה לְהַזְכִּירוֹ (דינים נוספים לגבי טומאה בחולין ק: ובנדה מב:). אֲבָל הַבְּהֵמָה אוֹ הַחַיָּה שֶׁנּוֹלְדוּ בָהֶן אַחַת הַטְּרֵפוֹת שֶׁנִּלְמְדוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן, וטרפה דרבנן) חֲרֵי אֲכִילָתָהּ אֲסוּרָה, אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי, וְהַשּׁוֹחֲטָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְאָכַל מִבְּשָׂרָהּ — לוֹקֶה מִדְּרַבָּנָן (וחזר בו הרמב"ם בספר היד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ לְךָ הַטְּרֵפוֹת בְּפֶרֶק ג' מֵחֲלִין. וּבְפֶרֶק זֶה וְגַם בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת וּבְפֶרֶק א' מִבְּכוֹרוֹת נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי תֵּשַׁע מִצְוֹת אֵלּוּ שֶׁקָּדְמוּ לְמִצְוָה זוֹ (לא תעשה קעא־קפא).

הַמִּצְוָה הַקפ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֵבֶר מִן הַחַי, וְהוּא שֶׁנִּחְתּוֹךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר (שלם) כְּשֶׁהוּא חַי וְנֹאכַל מֵאוֹתוֹ הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ (כשהוא מכיל גם גידים ועצמות — למרות שבשאר איסורים לא מצטרפים לבשר) כְּזַיִת, וַאֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ בָּשָׂר כָּל־שֶׁהוּא — הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה. וְהָאַזְהָרָה עַל כָּךְ הִיא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר" (דברים יב, כג), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר — זֶה אֵבֶר מִן־הַחַי". וְכָךְ נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא חֲלִין (קב:), וְשָׁם אָמְרוּ: "אָכַל אֵבֶר מִן־הַחַי וּבָשָׂר מִן־הַחַי — חַיָּב שְׁתַּיִם". פֵּרוּשׁוֹ: לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לָאוִין. הַלָּאו הָאֶחָד: "לֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר" שֶׁהוּא אִסּוּר הָאֵבֶר, וְהַלָּאו הַשֵּׁנִי: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" שֶׁהוּא אִסּוּר בָּשָׂר מִן־הַחַי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה קפא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְנֹחַ בְּאָסְרוֹ עָלָיו אֵבֶר מִן־הַחַי: "אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ" (בראשית ט, ד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל

אֶת־הַדָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא ז, כו). וּכְבָר נִכְפַּל בּוֹ הַלָּאו כַּמָּה פְּעָמִים. וּפֵרַשׁ שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת" (שם יז, יד). אִם הוּא מֵזִיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִכְּרֵתוֹת.

הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חֶלְבֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ" (שם ז, כג), וְגַם בָּזֶה נִכְפַּל הַלָּאו וְעָנַשׁ בּוֹ בְּפֵרוּשׁ כָּרֵת בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא מֵזִיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מֵחֵלִין (צג.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ: "עַל־כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה" (בראשית לב, לג): וְהָאוֹכְלוֹ כֻּלּוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא כָּל־שֶׁהוּא, אוֹ שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מֵחֵלִין.

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קפז. קפו. קפט. קצ. קצא. קצב.

הַמִּצְוָה הַקפ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְהוּא אָמְרוֹ עוֹד (בנוסף לשמות כג): "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" (שמות לד, כז) בְּפַעַם שְׁנִיָּה — שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ אִסּוּר הָאֲכִילָה. וּבִגְמָרָא חֵלִין (קיד.) אָמְרוּ: בָּשָׂר בְּחָלָב לוֹקֶה עַל בִּשּׁוּלוֹ וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כא:) אָמְרוּ: "הַמְבַשֵּׁל גִּיד הַנָּשֶׁה בְּחָלָב בְּיוֹם טוֹב וַאֲכָלוֹ — לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת: לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִּיד, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל גִּיד (שאסור באכילה — והרי זה בשול שלא לצורך ביום־טוב), וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם הַבְעָרָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "אַפִּיק (השמט, מן המנין) הַבְעָרָה וְעַיֵּל (והכנס, צרף למנין) עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ", וְאַזְהָרָתִיהּ מִהָכָא: "וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יב, ג־ד). וּבִגְמָרָא חֵלִין (שם) אָמְרוּ: "לָהָכֵי אַפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לַאֲכִילָה בִּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל (לכך התבטאה התורה באסור האכילה בלשון של בשול), כִּי הֵיכִי דְּאַבִּשּׁוּל לָקֵי אַאֲכִילָה נַמִּי לָקֵי" (ללמד שכשם שלוקה על הבישול כך לוקה על האכילה). וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (כה.) אָמְרוּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב: "לָהָכֵי לָא כְּתַב בֵּיהּ רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּגוּפוֹ (ולומדים זאת ממקום אחר). לְמֵימְרָא (ללמדנו) שֶׁלּוֹקִין עָלָיו אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתוֹ". וּזְכוֹר זֹאת. וְכָאן רָאוּי לִי לְהָעִיר עַל כְּלָל גָּדוֹל שֶׁעַדַיִן לֹא הִזְכַּרְתִּיו וְהוּא, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים (שמות כד, יט. לד, כו. דברים יד, כא). וְאָמְרוּ מַעְתִּיקֵי הַשְּׁמוּעָה שֶׁכָּל־לָאו מֵהֶם יֵשׁ בּוֹ (משמע) לְעִנְיָן נִפְרָד. אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): "חַד לְאִסּוּר אֲכִילָה וְחַד לְאִסּוּר הֲנָאָה וְחַד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל". וְאֶפְשָׁר לַמַּקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: לָמָּה מָנִיתָ אִסּוּר אֲכִילָתוֹ וְאִסּוּר בִּשּׁוּלוֹ שְׁתֵּי מִצְוֹת וְלֹא מָנִיתָ אִסּוּר הֲנָאָתוֹ מִצְוָה שְׁלִישִׁית? יֵדַע הַמַּקְשֶׁה שֶׁאִסּוּר הֲנָאָה אֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא וְאִסּוּר אֲכִילָה עִנְיָן אֶחָד כֵּיוָן שֶׁהָאֲכִילָה מִין מִמִּינֵי (אחד מדרכי) הַהֲנָאָה. לְפִי שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּאֵיזֶה דָּבָר שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אֵינוֹ אֶלָּא דֵּגְמָא מִדֵּגְמוֹת הַהֲנָאָה, וְהַכַּוָּנָה שֶׁאֵין נֶהֱנִין בּוֹ לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בְּזוּלָתָהּ, וְהוּא אָמְרָם (פסחים כא:) "כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ — אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב (שמותר בהנאה) כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט בַּנְּבֵלָה" שֶׁנִּתְבָּאֵר הֵתֵר הַהֲנָאָה בָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי" (שם יד, כא). וּלְפִי הַכְּלָל הַזֶּה אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אִסּוּר אֲכִילָה וְאִסּוּר הֲנָאָה שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאִלּוּ מָנִינוּ אוֹתָם שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּבָשָׂר בְּחָלָב כִּי אָז הָיִינוּ חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם בְּחָמֵץ וּבְעָרְלָה וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁיִּהֵא בְּכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ אַרְבַּע הַמִּצְוֹת, אִסּוּר הֲנָאָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְכֵיוָן שֶׁנָּפַל בְּאֵלּוּ וְלֹא נִמְנָה אֶלָּא הַלָּאו שֶׁבָּא בְּאִסּוּר אֲכִילָתָם בִּלְבַד וּבִכְלָל זֶה אִסּוּר הֲנָאָה כְּפִי הָעִקָּר שֶׁאָמַרְנוּ — כָּךְ נָפַל גַּם בְּבָשָׂר בְּחָלָב. נִשְׁאֲרָה כָּאן שְׁאֵלָה אַחַת בִּלְבַד וְהִיא, שֶׁאֶפְשָׁר לָאוֹמֵר לוֹמַר: כֵּיוָן שֶׁאִסּוּר הֲנָאָה מוּבָן מֵאִסּוּר אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, אִם כֵּן לָמָּה הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לְלָאו שְׁלִישִׁי בְּבָשָׂר בְּחָלָב כְּדֵי לֶאֱסוֹר הֲנָאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ? הִתְשׁוּבָה לָזֶה: שֶׁהֵצְרַךְ לְכָךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב לְשׁוֹן "לֹא תֹאכַל" שֶׁמִּמֶּנּוּ תֵּאָסֵר הָאֲכִילָה וְהַהֲנָאָה, וּלְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לִכְפּוֹל לָאו אֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּבָשָׂר בְּחָלָב, לְפִי שֶׁכָּל־מַה שֶׁנִּזְכַּר בּוֹ אֲכִילָה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֵּהָנֶה בַּאֲכִילָתוֹ: אֲבָל אִם פָּתַח פִּיו וּבָלַע אַחַד הָאִסּוּרִין אוֹ שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא חַם וְשׁוֹרֵף עַד שֶׁיִּפְוֶה גְּרוֹנוֹ וּמֵכְאִיבוֹ בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ וְכֵיוֹצֵא בָזֶה: — הֲרֵי זֶה פָּטוּר. זוּלָתִי בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהוּא חַיָּב עַל אֲכִילָתוֹ וַאֲפִלּוּ לֹא נֶהֱנָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ (פסחים כה:), וְכֵן כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר לְקַמָּן (לא תעשה קצג — שיעור ק), וְהָבֵן כָּל־הַכְּלָלִים הָאֵלֶּה וּזְכוֹר אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מֵחֵלִין.

הַמִּצְוָה הַקפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" (שמות כג, יט), וְהַמְבַשְּׁלוֹ — לוֹקֶה אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הַקפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל לֶחֶם הֶעָשׂוּי מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה, קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן (שאז

מקריבים את העומר מהתבואה החדשה), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא כג, יד) וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְתִשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָלִי (תבואה קלויה לצורך אכילה) תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ". וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל כַּרְמֶל (גרגרי שיבולת, קלויה כשהיא באבה; מלאה בגרגיריה) הֶחָדָשׁ (מתבואה חדשה) קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". וּכְבָר קָדַם לָנוּ לְשׁוֹנָם בְּאָמְרָם (כריתות ה.): "אָכַל לֶחֶם קָלִי וְכַרְמֶל — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד". וּבֵאַרְנוּ אֶת־זֶה תַּכְלִית בֵּאוּר בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִן־הַכְּלָלִים (השורשים) שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמַאֲמָר (לספר) זֶה עַיֵּן עָלָיו שָׁם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הֶחָדָשׁ בְּפֶרֶק ז׳ מִמְּנָחוֹת (ע.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשְׁבִיעִית וּמַעֲשְׂרוֹת וְחַלָּה (פרק א משנה א).

הַמִּצְוָה הַקצ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הָעָרְלָה (פירות האילן בשלש שנותיו הראשונות), וְהוּא אָמְרוֹ: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל" (שם יט, כג), וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עָרְלָה. וְאִסּוּר אֲכִילַת הָעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי: אֲבָל לְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קצג. קנג. קצד. מצות עשה קמו.

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם (ש"נכלאו" (מיני תבואה שנזרעו לצד גפנים)) בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּהֶם: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזָּרַע" (דברים כב, ט), וּבָא בְּקַבָּלָה (חולין קטו.): "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן־תּוּקַד אֵשׁ", כְּלוֹמַר: שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶם. וּכְבָר קָדַם לְךָ (הקדמנו כבר בסוף כלל ח) הַכְּלָל: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר, פֶּן וְאַל — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּבְפֶרֶק ב׳ מִפְּסָחִים (כד:), כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן" — כְּלוֹמַר: כָּל־דָּבָר שֶׁנֶּאֱסְרָה אֲכִילָתוֹ לֹא יִתְחַיֵּב עַל אֲכִילָתוֹ אֶלָּא אִם נֶהֱנָה בְּכָךְ — אָמְרוּ אַחַר־כָּךְ: "אָמַר אַבָּיֵי: הַכֹּל מוֹדִים בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן. מַאי טַעְמָא? דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ אֲכִילָה, דִּכְתִיב: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן תּוּקַד אֵשׁ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל הַטֶּבֶל, וְהוּא הַדָּבָר שֶׁלֹּא הֻפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה'" (ויקרא כב, טו), הָעוֹבֵר עַל זֶה, כְּלוֹמַר: אוֹכֵל טֶבֶל — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. הָרֶמֶז עַל כָּךְ מִמַּה שֶׁאָמַר כָּאן: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי", וְאָמַר בַּתְּרוּמוֹת: "וְאֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ" (במדבר יח, לב), וְיָלִיף (לומדים ב"גזרה שווה") חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה שֶׁהִיא עָוֹן מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (פג.): "מִנַּיִן לָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה'" — בַּעֲתִידִים לִתָּרֵם (כלומר, בטבל), הַכָּתוּב מְדַבֵּר" וְיָלֵף חִלּוּל מִתְּרוּמָה. רָצוּ בְּאָמְרָם "בַּעֲתִידִים לִתָּרֵם" כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יְחַלְּלוּ קָדָשִׁים שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהָרִים אוֹתָם לַה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה'" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, וְאַחֲרֵי פָּסוּק זֶה אָמַר: "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם" (ויקרא כב, טז), וּבְגְמָרָא מַכּוֹת (טז:) אָמְרוּ: "יָכוֹל לֹא יִהְיוּ חַיָּבִין אֶלָּא עַל הַטֶּבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כָּל־עִקָּר; נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי מַנַּיִן? (שחייבים) תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ'" (דברים יב, יז), וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ" (שם כו, יב), מַה לְּהַלָּן מַעֲשֵׂר עָנִי אַף כָּאן מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא: לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל". אֲבָל כָּל־זֶה לְמַלְקוּת. אוּלָם עָוֹן מִיתָה אֵינוֹ אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, לְפִי שֶׁהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁתֻּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לַלְוִיִּם בְּצַוּתוֹ אוֹתָם לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר (תרומת מעשר): "וְאֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ", שֶׁזֶּה לָאו עַל אֲכִילַת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּטִבְלוֹ. וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת דְּמָאי. הַיּוֹצֵא מִכָּל־זֶה: שֶׁהָאוֹכֵל טֶבֶל קֹדֶם שֶׁתֻּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה זוֹ; וְהָאוֹכֵל טֶבֶל אַחַר הַפְרָשַׁת הַתְּרוּמוֹת קֹדֶם הַפְרָשַׁת כָּל־הַמַּעַשְׂרוֹת — חַיָּב מַלְקוּת. וְאַזְהָרָתֵיהּ מִ"לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ". וּזְכוֹר זֶה וְאַל תִּטְעֶה בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַטֶּבֶל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת דְּמַאי וּתְרוּמוֹת וּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן נָסֶךְ, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ פָּסוּק בָּרוּר בִּפְרוּשׁ, אֲבָל נֶאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין

נְסִיכָם" (שם לב, לח). מָה זֶבַח אָסוּר אַף יַיִן אָסוּר. וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְלוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּפָרְסָם בְּכָל־הַתַּלְמוּד. וְהָרְאָיָה עַל הֱיוֹת יַיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרֵי דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהוּא נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אָמְרָם בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה (עג:): "רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ (שניהם אומרים): כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין (שנתערבו) בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן — (נאסרה התערובת) בְּנוֹתֵן טַעַם (כשהאיסור נתן טעמו בתערובת), חוּץ מִטֶּבֶל וְיַיִן נֶסֶךְ דְּבְמִינָן — בְּמַה־שֶּׁהוּא, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן — בְּנוֹתֵן טַעַם". הֲרֵי זוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁיַּיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה. וְגַם בְּסִפְרֵי (במדבר כא, א) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ אֹפֶן הִתְדַּרְדְּרוּת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב, אָמְרוּ: "וְהוּא נִכְנַס וְהַצַּרְצוּר מָלֵא יַיִן אֶצְלָהּ מִיֵּין הָעַמּוֹנִים — וַעֲדַיִן לֹא נֶאְסַר יַיִן שֶׁל גּוֹיִם לְיִשְׂרָאֵל — אָמְרָה לוֹ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה וְגוֹ'". וּמִמַּה שֶׁאָמַר "וַעֲדַיִן לֹא נֶאְסַר" מַשְׁמַע בְּלִי סָפֵק שֶׁאַחַר־כָּךְ נֶאֱסַר. אֲבָל אָמְרָם (שבת יז:) בִּכְלַל שְׁמֹנֶה עָשָׂר דָּבָר שֶׁגָּזְרוּ (חכמים) שֶׁמִּכְּלָלָם יֵינָם (שבכלל זה מנו יין גויים), וְכֵן גַּם אָמְרָם (עבודה זרה סב:): "שָׁאנֵי יֵין נֶסֶךְ דְּאַחְמְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן" (שממקומות אלו משמע, לכאורה, שהוא איסור רק מדרבנן) — הֲרֵי כַּוָּנָתָם בָּזֶה סְתָם יֵינָם (סתם יין של גויים גם אם לא ננסך לעבודה זרה), לֹא יֵין נֶסֶךְ עַצְמוֹ: אֲבָל יֵין נֶסֶךְ עַצְמוֹ הוּא אָסוּר מִן־הַתּוֹרָה: וַהֲרֵי יָדַעְתָּ אָמְרָם (עבודה זרה ל:): "שְׁלֹשָׁה (סוגי) יֵינוֹת (אסורים) הֵם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפְּרָקִים הָאַחֲרוֹנִים דַּעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר־כָּךְ נֹאכַל מִמֶּנּוּ, וְשֶׁאֵין לוֹ הֶכְשֵׁר אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ" (דברים יב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "וְזָבַחְתָּ — מָה מֵקֶדָּשִׁין בִּשְׁחִיטָה אַף חֻלִּין בִּשְׁחִיטָה. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ — מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַקָּנֶה (צנור הנשימה) וְעַל הַוֵּשֶׁט (צנור המזון) וְעַל רֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה" (שאם שחט רוב האחד מהם בעוף, או רוב שניהם בבהמה — הותרו לאכילה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְכָל־הִלְכוֹתֶיהָ בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת חֻלִּין.

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קא.

הַמִּצְוָה הַק"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט בְּהֵמָה וּבְנָהּ בְּיוֹם אֶחָד בֵּין בַּקָּדָשִׁים בֵּין בַּחֻלִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד" (ויקרא כב, כה). וּמִי שֶׁעָבַר וְשָׁחַט — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק ה' מֵחֻלִּין.

יום ש"ק י"ט טבת ה'תשע"ח

מצות עשה קמז.

הַמִּצְוָה הַקמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ בְּכִסּוּי הַדָּם בְּעֵת שְׁחִיטַת הָעוֹף אוֹ הַחַיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" (ויקרא יז, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מֵחֻלִּין.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"מ באמונה
מוה"ר משה שי' הכהן

שלום וברכה!

...אקוה אשר למותר לעוררו שביום א' כ"ד טבת הבע"ל הוא יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר רבינו הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך אשר במילא זהו יום זכאי להצלחה הן בענינים הנמצאים בתורת החסידות והן בענינים הנמצאים בתורת הנגלה, ומגלגלין זכות ליום זכאי לעשות התועדות, א ווארימען פארבריינגען ולהתחזק בהחלטות טובות באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם, וזכות ביחוד בזה לכהנים שלהם נמסר מצות ברכת ישראל וברכה מתוך אהבת ישראל וכנוסח הברכה לברך את עמו ישראל באהבה (שו"ע בעל ההילולא סקכ"ח סי"ט) ולהמשיך בהמתברכים אה"י (זכרונות ע' שמג).

בברכה לבריאות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו ולהצלחה בעניניהם הכלליים והפרטיים.

ישעיה פרק נד ה־יג

ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה
וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאַלֵּךְ יְהוָה: (ס) ט כִּי־מֵי
נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי
הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוֹטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:
(ס) יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַדְּכֹד
שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ:

רש"י

(ו) כי תמאס. כשתמאס פעמים שכועס עליה מעט: (ח) בשצף קצף. מנחם פתר חרי אף ודונש אמר במעט קצף כמו ברגע קטן עזבתיך וכן ת"י: ובחסד עולם. שיתקיים עד עולם: (ט) כי מי נח זאת לי. שבועה בידי והולך ומפרש דברו כאשר נשבעתי מעבור מי נח וגו': (י) כי ההרים ימושו. אף אם תכלה זכות אבות ואמהות חסדי מאתך לא ימוש: (יא) סוערה. שלבה סוער ברובי צרות: מרביץ בפוך. רוצף רצפתך מאבני נופך: (יב) כדכד. מין אבן טובה: שמשותיך. י"ת אמך ומנחם חברו עם ישמשוניה ויש פותרין ל' שמש חלונות שחמה זורחת בהן ועושין כנגדו מחיצה במיני זכוכית צבעים לנוי ומדרש תהלים פותר שמשותיך ושמש ומגן (תהלים פד) שיני החומה: לאבני אקדח. י"ת לאבני גמר גומרין תרגום גחלים פתר אקדח לשון קדחי אש והם מין אבנים טובות בוערות כלפידי' והוא קרבונקל"א לשון גחלת ויש פותרין ל' מקדח אבנים גדולות שכל חלל הפתח קדוח בתוכו והמזוזות והמפתן והסף כולן מתוך האבן הם: לאבני חפץ. לאבני צרוך:

מצודת דוד

(ה) כי בועליך. כי אדונך המגדל והמרומם אותך הנה שמו ה' צבאות על כי הוא מושל בצבאות מעלה ומטה ואם כן מי יעמוד כנגדו לבטל מעשיו: וגאלך. הלא גאלך קדוש ישראל אשר יקדא אלהי כל הארץ וידו בכל משלה וכפל הדבר במלות שונות: (ו) כי כאשה עזובה וכו'. רצה לומר ה' קראך לשוב אליו כדרך האשה העזובה מבעלה והיא עצובת רוח שבעלה קורא אותה לשוב אליו: אשת נעורים. כמו אשת נעורים אם תמאס בעיני בעלה הנה לא תתמיד המיאוס כי ישוב ירחם כן אמר אלהיך לרחם עליך: (ז) ברגע קטן עזבתיך. העזבון שעזבתיך לא היה רק רגע קטן מול הקבוץ שאקבצך כי ברחמים גדולים תהיה ותתמיד לאורך ימים: (ח) בשצף קצף. במעט קצף הסתרתי פני ממך רק רגע ר"ל אל מול החסד תחשב רק לרגע כי בחסד עולם ארחמך: (ט) כי מי נח וכו'. הקצף כך הוא לי כמו מי המבול שהיה בימי נח אשר נשבעתי שלא יהיה עוד מי המבול כן נשבעתי וכו': (י) כי ההרים ימושו. לפעמים יקרה אשר ההרים עם רוב חזקם יסורו ויעתקו ממקומם על ידי רעש וכן הגבעות יונטו לנפול בארץ: וחסדי. אבל חסדי הוא דבר המתקיים ולא יסור מאתך והבטחת ברית שלומי וכו' וכפל הדבר במ"ש: (יא) עניה סוערה. על ירושלים יאמר שהיא כעניה מרעדת כמרוח סערה ואין מי לנחמה: מרביץ בפוך אבניך. אבני הרצפה ארביץ ואשכוב בפוך כי ישפך מתחת רצפת האבנים במקום החול כי כן הדרך לשפוך חול תחת אבני הרצפה להשכיב בהם האבנים. ויסדתיך. אשים היסודות באבני ספיר: (יב) ושמתי כדכד שמשתיך. מחיצות החלונות שהשמש זורחת דרך בם אשימם מאבן כדכד הבהיר ביותר: ושעריך. מזוזת השערים יהפכו להיות אבני אקדח המאירים ביותר: וכל גבולך. אבני רצפה כל גבוליך יהפכו להיות אבני חפץ ר"ל אבני יקר שהאדם חפץ ורוצה בהם ולא כשאר אבנים המושלכים בחוצות: (יג) למודי ה'. ר"ל ישכילו בחכמה כאלו יהיו תלמידי המקום ב"ה: ורב שלום בניך. השלום של בניך יהיה הרבה מאד:

מצודת ציון

(ה) בועליך. ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב): עושיך. ענין הגדלה והרמה וכן ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט): (ו) ועצובת. מלשון עצבון: כי תמאס. אם תמאס: (ח) בשצף. במעט כן ת"י ואין לו דומה: (ט) מעבור. לבל עבור וכן מקצוף כמו מהמטיר עליו מטר (לעיל ה). ומגער. ענין צעקת נזיפה: (י) ימושו. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג): תמוטינה. מלשון נטיה: (יא) מרביץ. מל' רביצה והשכבת האבן: בפוך. הוא הכחול והוא דק כעין החול ובו הנשים צובעות עיניהם כמו ותשם בפוך עיניה (מ"ב ט): בספירים. שם אבן יקר: (יב) כדכד. שם אבן יקר המזהיר וכן וראמת וכדכד (יחזקאל כז) והוא מלשון כידודי אש (איוב מא): שמשותיך. מלשון שמש: אקדח. שם אבן יקר המאיר והוא מלשון קודחי אש (לעיל נ): חפץ. ענין רצון: (יג) למודי ה'. תלמידי ה' וכן חתום תורה בלמודי (לעיל ח):

איוב פרק לז יא־יז

יא אַף־בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ: יב וְהוּא מִסִּבּוֹת | מִתְהַפֵּךְ (בתחבולתו) בְּתַחְבּוּלֹתָיו לְפָעֳלָם כֹּל אֲשֶׁר יְצַוֶּם | עַל־פְּנֵי תֵבֵל אָרְצָה: יג אִם־לְשֵׁבֶט אִם־לְאַרְצוֹ אִם־לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ: יד הַאֲזִינָה זֹּאת אִיּוֹב עֲמֹד וְהִתְבּוֹנֵן | נִפְלְאוֹת אֵל: טו הֲתֵדַע בְּשׂוּם־אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם וְהוֹפִיעַ אוֹר עֲנָנוֹ: טז הֲתֵדַע עַל־מִפְלְשֵׁי־עָב מִפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים: יז אֲשֶׁר־בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקֵט אֶרֶץ מִדָּרוֹם:

רש"י

(יא) אף ברי. שם מלאך הממונה על העננים והוא יפיץ ענן מטרו של המקום: **ענן אורו.** ענן מטרו: **(יב) והוא.** הממונה: **מסיבות מתהפך בתחבולותיו.** של מקום: **לפעלם.** של גשמים לפועל המוטל עליהם לעשות אם טוב ואם רע מתהפך במסיבות הרבה כאותו ששנינו הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים בר"ה ופסקו להם גשמים לסוף סרחו לפחות מהם אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידם שלא בזמנם ועל ארץ שאינה צריכה להם ועתים לטובה כיצד כו': **כל אשר יצום.** לאותן גשמים לעשות לארץ. (ד"א והוא מסיבות מתהפך בתחבולותיו. מקיף עננים ורוחות סביבות ההרים שיהיו שותים מכל רוחותיהם, באגדת והיה עקב): **(יג) אם לשבט.** אם לפורעניות בני אדם מורידם בהרים וגבעות שאין מקום זריעה: **אם לארצו.** להורידם כאשר נגזר בתחילת דין לא לשבט ולא לפנים מן השורה אלא בבינונית: **אם לחסד.** שנעשו הדור עכשיו יותר צדיקים משהיו בראש השנ' ואותן גשמים שנגזרו בבינונית מתהפך בתחבולות מסיבותיהם לירד בחסד בזמנם ועל הארץ הצריכה להם שלא תרד הטפה מהם לאיבוד: **ימציאהו.** למטר לאחת מן המדות הללו: **(טו) בשום אלוה.** חק ברית עליהם היאך תלוים במאמר: **(טז) מפלשי עב.** גילוי עב ל' מבוי מפולש כלומר לארכן ולרחבן של עבים: **התדע.** עליהם מפלאות תמים דעים: **(יז) אשר בגדיך חמים.** במה בגדיך חמים בהשקיטי ארץ מרוח דרומית שאינה הורגת את העולם בקרה שרוח מזרחית מחממת שנאמר רוח קדים חרישי' (יונה ד) שמשתקת כל הרוחות מפניה:

מצודת דוד

(יא) אף ברי. אף בעת יהיה האויר ברור ואין מקום לבוא המטר ע"פ הטבע עכ"ז יטריח את העב למלאותו בכובד המים רבים והוא יפזר מטרו ע"פ האדמה, ורז"ל אמרו שהמלאך הממונה על המטר שמו אף ברי: **(יב) והוא.** העב הזה הנה מחמת סבות מתהפך הנה והנה ברוב תחבולותיו לעשות פעלם המוטל עליהם כפי כל אשר יצווה המקום להריק המטר ע"פ האדמה ר"ל מה שהעבים מתהפכים הנה והנה לא במקרה היא כ"א מחמת סבה ולעשות שליחותו של מקום: **(יג) אם לשבט.** פעם יתהפך להוריד המטר לענוש את הבריות על ידו כי כאשר יחטאו יורד הוא במקום עמק ומצולה והמטר רע להם: **אם לארצו.** פעם יתהפך להוריד המטר לארץ ה' ר"ל אל המקום אשר אנשים המה לה' הנכנעי' אליו אשר המטר נגזר עליהם: **אם לחסד.** פעם יתהפך להוריד המטר לעשות בה עוד חסד נפלא יותר ממה שנגזר והוא כאשר נגזר מתחלה מעט גשמים ולאח"ז הטיבו מעשיהם הנה יפליא חסד להורידם במקום היותר צורך ואינו מאבד טפה לרדת במקום שאין שם צורך: **ימציאהו.** חוזר הוא על כולן ור"ל יזמין ויושיט את המטר לאחת מאלו אם לשבט וכו': **(יד) האזינה.** קשוב באזניך את אמרי ושתוק ותן לבך להבין נפלאות האל ר"ל שבאו מן האל ולו יחשבו ולא אל המערכה: **(טו) התדע.** ר"ל איך תחשוב שהכל בא מצד המערכה הלא למדת חכמה וידעת מה מהדברים הטבעיים טרם בואם האם גם זאת תדע מתי שם אלוה המטר על הענן ומתי הופיע וגלה מטר עננו ר"ל מתי היתה יציאת טפת המטר מן הענן כי לא נודע מהם עד אשר נראה לעין ולא מאז ומלת אור עננו חוזר גם על ראשית המקרא: **(טז) התדע.** האם תדע מפלאות ה' התמים בדעות אשר יעשה על מפרשי העב ממעל להם וכאומר ומה הנעשה בעבים לא ידעת האם תדע מה ממעל להם: **(יז) אשר.** חוזר הוא על מלת התדע האמור במקרא שלפניו לומר האם תדע הסבה אשר בגדיך חמים בעת ישקיט הארץ בפאת הדרום ר"ל כשלא בא אליה ממולה רוח צפון הקרה מאד ונעשה אויר חם ויוחמו גם הבגדים הידעת למה כן הוא הלא הם דוממין ומאין בא להם התעוררות להתחמם וכאומר ואם היה הכל בא מצד המערכה היה א"כ מהאפשר לדעת הכל כאשר נדע דברים הטבעיים:

מצודת ציון

(יא) ברי. מל' ברור ונקי: **יפיץ.** יפזר כמו ואפיץ אותם (יחזקאל לו): **(יב) בתחבולותיו.** ענין ההתחכמות בדבר מה: **תבל ארצה.** מקום המיושב שבארץ נקרא חבל ור"ל במקום המיושב שבארץ או כפל המלה בשמות נרדפות כמו אדמת עפר (דניאל יב): **(יג) לשבט.** ענין עונש הפורענות כמו בשבט עברתו (איכה ג): **ימציאהו.** ענין הזמנה והושטה כמו וכאורח איש ימציאנו (לעיל לד): **(יד) עמוד.** שתוק כמו עמדו לא ענו (לעיל לב): **(טו) והופיע.** הזריח והוא מושאל על הגלות המטר והראותו: **(טז) מפלשי.** כמו מפרשי בחלוף הלמ"ד ברי"ש וכמו מזלות מזרות:

ד הַקּוֹרֵא בַתּוֹרָה לֹא יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. לֹא יִקְרָא לַמְתַרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד, וּבַנָּבִיא שְׁלֹשָׁה. הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת – קוֹרִין אֶחָד אֶחָד. מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה. וְעַד כַּמָּה הוּא מְדַלֵּג? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסֹק הַמְתַרְגְּמָן.

ה הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא – הוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְהוּא עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הָיָה קָטָן – אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִין עַל יָדוֹ.

פירוש ברטנורא

ד ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא יטעה המתורגמן שמתרגם על פה: **וכנביא שלשה.** אם ירצה. ולא אכפת לן אם יטעה, דלא נפקא לן הוראה מינייהו: **ואם שלשתן שלש פרשיות.** כגון (ישעיה נב ג־ה), כי כה אמר ה' חנם נמכרתם, כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה, ועתה מה לי פה נאם ה', הם ג' פרשיות בשלשה מקראות רצופים: **מדלגין בנביא.** מפרשה לפרשה ואפילו מענין לענין: **ואין מדלגין בתורה.** בשני ענינים. אבל בענין אחד מדלגין, כמו שהיה כהן גדול קורא ביום הכפורים פרשת אחרי מות (ויקרא טז, א), ומדלג וקורא אך בעשור (שם כג, כו): **עד שלא יפסיק התורגמן.** המדלג בין בתורה בענין אחד, בין בנביא ואפילו בב' ענינים, לא ישהא אלא בכדי שישלים המתורגמן לתרגם מה שהוא צריך לתרגם, שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה:

ה המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא, תקנו חכמים שיהא הוא פורס על שמע ברבים: **והוא עובר לפני התיבה.** להוציא את הרבים בקדושת השם בתפלה, הואיל וממציא את עצמו להפטיר, דהוי דבר שאינו כבודו, תקנו לו את זו לכבודו: **ואם היה קטן.** שאינו יכול לעבור לפני התיבה, ולא לפרוס על שמע: **אביו או רבו.** עוברים לפני התיבה: **על ידו.** בשבילו:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

משנתנו חוזרת ללמד סדר הקריאה בתורה. וכבר הזכרנו, שבימיהם היה כל העולה לתורה קורא בעצמו בתורה, וכל פסוק ופסוק שקרא הקורא לפני הציבור, היה מתורגמן מתרגמו בלשון ארמית, שהיו העם מדברים בה. וכן כותב הרמב"ם: "מימות עזרא נהגו שיהא שם מתורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה, כדי שיבינו ענין הדברים" (הל' תפילה יב, י).

הַקּוֹרֵא בַתּוֹרָה – כל אחד מהעולים לתורה לקרוא, **לֹא יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים** – צריך לקרוא לכל הפחות שלושה פסוקים. בגמרא מבואר הטעם: כנגד תורה נביאים וכתובים. **לֹא יִקְרָא לַמְתַרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד** – הקורא קורא פסוק אחד ושותק עד שיתרגם אותו המתורגמן, וחוזר וקורא פסוק שני; ואינו רשאי לקרוא למתורגמן יותר מפסוק אחד, שאם יצטרך המתורגמן לתרגם בבת־אחת שניים או שלשה פסוקים ששמע מפי הקורא, עלול הוא לבוא לידי טעות, הואיל והוא מתרגם אותם בעל פה. **וּבַנָּבִיא שְׁלֹשָׁה** – המפטיר הקורא בנביא רשאי לקרוא למתורגמן אפילו שלשה פסוקים, שאף אם יטעה אין מקפידים על כך, לפי שבנביא לא הקפידו חכמים על דיוק התרגום כמו בתורה. **הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן** – שלשת הפסוקים, **שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת** – שכל פסוק הוא פרשה בפני עצמה, ומבואר בגמרא: כגון "כי כה אמר ה' חנם נמכרתם... כי כה אמר א־דני ה' מצרים ירד עמי בראשונה... ועתה מה לי פה נאם ה' כי לוקח עמי חנם" (**ישעיה נב, ג-ה**), **קוֹרִין אֶחָד אֶחָד** – פסוק למתורגמן, לפי שכל פסוק הוא ענין בפני עצמו. **מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא** – מפרשה אחת לפרשה אחרת, ואפילו מענין לענין, **וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה** – שמא יתבלבל הקורא על ידי כך. בגמרא מבואר, שבעניין אחד מותר לדלג אף בתורה, כמו ששנינו (**יומא ז, א**) שהכהן הגדול היה קורא ביום הכפורים את הפרשיות "אחרי מות" (**ויקרא טז**), ו"אך בעשור" (**ויקרא כג**). **וְעַד כַּמָּה הוּא מְדַלֵּג** – בין המדלג בתורה בענין אחד, בין המדלג בנביא אפילו בשני עניינים, עד כמה רשאי הוא לדלג? **עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסֹק הַמְתַרְגְּמָן** – שאם גלילת הספר מפרשה לפרשה תיגמר קודם שישלים המתורגמן את תרגומו מותר לדלג, אבל אם הגלילה עשויה להימשך יותר מן התרגום אסור לדלג, שאין זה כבוד לציבור לעמוד ולהמתין לקריאה.

באור משנה ה

הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא – מי שרגיל להפטיר בנביא, **הוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע** – אומר בפני הציבור קדיש וברכו וקריאת שמע, כמו שבארנו במשנה ג, **וְהוּא עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה** – בחזרת שמונה עשרה להוציא את הציבור ב"קדושה"; רוב המפרשים מבארים משנתנו (לפי דעת רב פפא בגמרא), שאין זה כבוד לאדם להפטיר בנביא, וכיון שאדם אינו חושש לכבודו והוא מפטיר בנביא, תיקנו חכמים לכבודו שיהא פורס את שמע ועובר לפני התיבה. ומעיר הר"ן, שלא היה דרכם לעבור לפני התיבה בקריאת שמע עד שעת חזרת שמונה עשרה, הלכך נקטה המשנה "הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה", כמו שביארנו. **וְהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו** – פיסקה זו קשה היא, שהרי כל כהן נושא את כפיו. מכאן מפרש **בעל "תוספות יום טוב"**, שפיסקה זו לא הובאה כאן אלא משום סיפא, היינו משום המשנה הבאה, העוסקת בקטן, שבה שנוי: "ואינו נושא את כפיו". הלכך נקט כאן התנא: "ונושא את כפיו". פירוש אחר: והוא נושא את כפיו – שהוא המתחיל את ברכת הכהנים כאילו הוא הגדול שבהם (**וכן מפרש בעל "תפארת ישראל"**). ויש מפרשים משנתנו בכגון שבית הכנסת כולו כהנים, שההלכה היא, שאם אין שם אלא עשרה, כולם עולים לדוכן, ואם יש יותר מעשרה, היתרים מעשרה עולים לדוכן והעשרה עונים אחריהם אמן (**סוטה לח; אורח חיים קכח, כה**), ובאה המשנה להשמיענו שאם יש שם יותר מעשרה, המפטיר בנביא הוא מן העולים לדוכן (**"טורי אבן"; מובא גם בתוספות רבי עקיבא איגר**). **וְאִם הָיָה קָטָן** – אם המפטיר בנביא היה קטן, שאינו יכול לפרוס על שמע ולא לעבור לפני התיבה, **אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִין** – כלומר פורסים את שמע ועוברים לפני התיבה (**הר"ן**), **עַל יָדוֹ** – בשבילו.

בבאור הפיסקה "והוא נושא את כפיו" כותב הרש"ש: "ולי נראה שלפי ששנינו (ברכות ה, ד): "העובר לפני התיבה... אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו, ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפילתו – רשאי"; ופירשו הפוסקים שאם יש כהנים אחרים זולתו, אפילו הבטחתו שהוא חוזר לתפילתו לא ישא את כפיו, לפיכך באה משנתנו להשמיע כאן: "והוא נושא את כפיו". שאף שהוא עובר לפני התיבה מכל מקום הוא נושא את כפיו אם הבטחתו שהוא חוזר אחר כך לתפילתו".

ר"ח אלבק מפרש משנתנו בדרך אחרת לגמרי, שדווקא אדם חשוב היו מכבדים במפטיר, ובאה המשנה ללמד, שמי שכיבדוהו להפטיר בנביא, ראוי הוא לפרוס את שמע ולעבור לפני התיבה ולישא את כפיו, ואין להרהר אחריו. ואם הוא קטן וחכם שהוא ראוי להתכבד במפטיר, אבל אין כבוד לציבור שיהא שלוחם, אביו או רבו ראויים אף הם בסתם לעבור לפני התיבה במקומו.

ו קָטָן – קוֹרֵא בַתּוֹרָה וּמְתַרְגֵּם, אֲבָל אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. פּוֹחֵחַ – פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וּמְתַרְגֵּם, אֲבָל אֵינוֹ קוֹרֵא בַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. סוּמָא – פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וּמְתַרְגֵּם; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו, אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע.

ז כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָיו מוּמִין – לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אִסְטִים וּפוּאָה – לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ.

ח הָאוֹמֵר: אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בִּצְבוּעִין – אַף בִּלְבָנִים לֹא יַעֲבֹר; בְּסַנְדָּל אֵינִי עוֹבֵר – אַף יָחֵף לֹא יַעֲבֹר. הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגֻלָּה – סַכָּנָה וְאֵין בָּהּ מִצְוָה. נְתָנָהּ עַל מִצְחוֹ אוֹ עַל פֵּס יָדוֹ – הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת. צִפָּן

פירוש ברטנורא

ו קטן קורא בתורה. ויש מן הגאונים שאמרו, דוקא משלישי ואילך: **אבל אינו פורס על שמע.** לפי שהוא בא להוציא את הרבים ידי חובתן, וכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: **ואינו נושא את כפיו.** אם הוא כהן, שאין כבוד לצבור שיהיו כפופין לברכתו: **פוחח.** בגדיו קרועים וזרועותיו נראים מבחוץ. ערום ויחף, מתרגמינן פוחח ויחף: **פורס על שמע.** שהרי הוא מחוייב בדבר: **אבל אינו קורא בתורה.** מפני כבוד התורה. וכן לפני התיבה, וכן לנשיאת כפים, מפני שגנאי הוא לצבור: **סומא פורס על שמע.** שאע"פ שאינו רואה מאורות יש לו הנאה מן המאורות, שבני אדם רואין אותו ומצילין אותו מן המכשולים: **רבי יהודה אומר כל מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס.** שלא היה לו הנאה מהם לעולם. ואין הלכה כר"י:

ז כהן שיש בידו מומין. וכן בפניו או ברגליו: **לא ישא את כפיו.** שאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן, ואם יש מומין ברגליו יסתכלו בו ומתוך כך יבואו להסתכל בידיו, והמסתכל בכהנים כשנושאים כפיהן עיניו כהות [חגיגה ט"ז ע"א], לפי שהשכינה שורה בין ידיהם: **אסטיס.** צבעו דומה לתכלת: **פואה.** שרשים אדומים שצובעים בהם אדום. ומסיק בגמרא, שאם היה דש בעירו, כלומר רגיל עמהם וכולם יודעים במומין שיש בו, או בצבע שבידיו, או שרוב אנשי העיר מלאכתן בכך, מותר, דשוב אין מסתכלים בו:

ח אף בלבנים לא יעבור. חיישינן שמא מינות נזרקה בו, דעובדי ע"ז מקפידין בכך: **העושה תפילין שבראשו עגולות.** כאגוז או כביצה: **סכנה.** שלא תכנס בראשו: **ואין בה מצוה.** דתפילין מרובעות הלכה למשה מסיני: **הרי זה דרך מינות.** שבוזים דברי חכמים והולכים אחר משמעות המקרא, ואומרים

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ו

קָטָן קוֹרֵא בַתּוֹרָה – מותר לו להיות אחד מן הקרואים לתורה לקרוא בציבור; וכותב **הרמב"ם** בפירושו למשנתנו, שלדעת אחד מן הגאונים האחרונים דווקא אחר שלישי (**וכן מובא בברטנורא; ובעל "מלאכת שלמה" כותב, שהיא דעת רבנו נתן בעל "הערוך" בלבד**); ויש מבארים הטעם, שאין הכוונה בקריאת התורה אלא להשמיע לעם, ואין זו מצווה גמורה, ואף על פי שהוא מברך הרי מכל מקום יש לו שייכות בתלמוד תורה עד שאחרים מצווים ללמדו (**המאירי**); **וּמְתַרְגֵּם** – וכל שכן שקטן רשאי לתרגם; **אֲבָל אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה** – לפי שהוא בא להוציא את הרבים ידי חובתם, והרי שנינו (**ראש השנה ג, ח**): "כל שאינו מחוייב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתם"; **וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו** – אם הוא כהן, שאין זה כבוד לציבור להתברך מפי קטן. **פּוֹחֵחַ** – אדם שבגדיו קרועים ובשרו נראה, **פּוֹרֵס עַל שְׁמַע** – שהואיל והוא פורס במקומו ואינו עובר לפני התיבה, אין רואים אותו בבזיונו, **וּמְתַרְגֵּם** – בתורה, שאין חשיבות כל כך בתרגום, הלכך אין חוששים בזה לכבוד הציבור (**הר"ן; המאירי**), **אֲבָל אֵינוֹ קוֹרֵא בַתּוֹרָה** – משום כבוד התורה, **וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה** – שהכל רואים אותו בבזיונו, ואין זה כבוד לציבור, **וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו** – אם הוא כהן, מהטעם דלעיל, מפני שגנאי הוא לציבור. **סוּמָא, פּוֹרֵס עַל שְׁמַע** – אף על פי שהוא אומר ברכת "יוצר המאורות" ואינו נהנה מהם, מכל מקום הרי נהנה מהם על ידי כך שבני אדם רואים אותו ומונעים ממנו מכשולים, כמו שמובא בברייתא (בגמרא): "אמר רבי יוסי: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה (**דברים כח, כט**): "והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העוור באפלה" – וכי מה אכפת לו לעוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי, בני אדם רואין אותי ומצילין אותו מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין"; **וּמְתַרְגֵּם** – בתורה, שהרי כל מתורגמן מתרגם בעל פה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו** – כגון שנולד סומא, הואיל ומעולם לא היתה לו הנאה מן האור, **אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע** – שאינו יכול לברך ברכת "יוצר המאורות". ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ז

אגב המשנה הקודמת מוסיפה משנתנו ללמד בפסולים לנשיאת כפיים.

כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָיו מוּמִין – וכן בפניו או ברגליו (**ברייתא בגמרא**), **לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו** – מפני שהציבור מסתכלים בו ומסיחים את דעתם מן הברכה (**ירושלמי**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אִסְטִיס** – כהן שידיו היו צבועות בצבע כחול, העשוי מעשב ששמו אסטיס, **וּפוּאָה** – או בצבע אדום העשוי מעשב ששמו פואה, וכן בכל צבע אחר, **לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ** – כמו שבארנו לעיל שעל ידי כך מסיחים דעתם מן הברכה. **רש"י** מבאר הטעם (**על פי הגמרא חגיגה טז, א**): "שהמסתכל בכהנים בשעה שנושאים כפיהם עיניו כהות, לפי שהשכינה שורה בין ידיהם" (**וכן מפרש הרב מברטנורא**). אבל **בעלי התוספות** דוחים טעם זה, שלא היה אלא במקדש, אבל בגבולין הטעם הוא משום היסח הדעת, כמו שבארנו.

יום שלישי

באור משנה ח

משנתנו דנה בדברים המטילים חשד על האדם שנזרקה בו אפיקורסות.

הָאוֹמֵר: אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בִּצְבוּעִין – בבגדים צבועים, **אַף בִּלְבָנִים לֹא יַעֲבֹר** – אין נותנים לו לעבור לפני התיבה אף בבגדים לבנים, לפי שהאפיקורסים היו מקפידים בכך, וחוששים שמא אפיקורסות נזרקה זו. וכן האומר: **בְּסַנְדָּל אֵינִי עוֹבֵר** – לפני התיבה, **אַף יָחֵף לֹא יַעֲבֹר** – מהטעם דלעיל, שחושדים בו שנזרקה בו אפיקורסות. ויש כותבים, שאף אם לא היתה דרך האפיקורסים להקפיד בכך, מכל מקום כיון שזה מקפיד במה שאין דרכם של ישראל להקפיד, חוששים שמא הרהורים של שטות עלו בלבו ונזרקה בו אפיקורסות, ולפיכך הוא מקפיד במה שאינו ראוי להקפיד (**הר"ן; הריב"ש**). **הרמב"ם** כותב; "לא יעבור באותה תפילה". ואילו **הראב"ד** משיג עליו וכותב: לא באותה תפילה ולא בתפילה אחרת (**הל' תפילה י, ה**). **הָעוֹשֶׂה**

זָהָב, וּנְתָנָהּ עַל בֵּית אֶנְקְלִי שֶׁלּוֹ — הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים.

ט הָאוֹמֵר: יְבָרְכוּךָ טוֹבִים — הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת; עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ, וְעַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ, מוֹדִים מוֹדִים — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הַמְכַנֶּה בָּעֲרָיוֹת — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" (ויקרא יח, כא), וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְאַעְבָּרָא בְּאַרְמָיוּתָא — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ בִּנְזִיפָה.

י מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה תָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, וְהַשֵּׁנִי

פירוש ברטנורא

בין עיניך ממש, על ידך ממש. וחכמים למדו בגזירה שוה, בין עיניך, במקום שער שבראש, מקום שמוחו של תינוק רופס. על ידך, בגובה היד, קיבורת בראש הזרוע, שתהא כנגד הלב: **ציפה זהב וכו'.** והכתוב אומר (שמות יג, ט) למען תהיה תורת ה' בפיך, מן המותר בפיך, שיהא הכל מעור בהמה טהורה ולא מזהב: **ונתנה על בית אנקלי.** על בית יד המלבוש מבחוץ. והכתוב אומר, לך לאות, ולא לאחרים לאות: **הרי זה דרך החיצונים.** בני אדם ההולכים אחר דעתם חוץ מדעת החכמים:

ט יברכוך טובים הרי זו דרך מינות. שצריכין ישראל לצרף עמהם פושעי ישראל באגודת תעניותיהם, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת: **על קן צפור יגיעו רחמיך.** כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים (דברים כב, ו), כן חוס ורחם עלינו. **משתקין אותו.** שעושה מצותיו של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזירות: **ועל טוב יזכר שמך.** על טובתך נודה לך. **משתקין אותו.** שאנו חייבים לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: **מודים מודים.** דמיחזי כשתי רשויות, כמודה ומקבל עליו ב' אלהות: **המכנה בעריות.** שדורש פרשה של עריות בלשון כינוי. שאומר דלא בערויות ממש דיבר הכתוב, אלא שלא יגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים: **ומזרעך לא תתן לאעברא לארמיותא.** לא תבא על הגויה ותוליד בן לעבודה זרה: **משתקין אותו בנזיפה.** שעוקר הכתוב ממשמעותו, ונותן כרת לבא על הגויה, ומחייבו חטאת על השוגג:

י מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם. ולא חיישינן ליקריה דדוד. והוא, דלא כתיב אמנון בן דוד, כדבעינן למימר לקמן: **מעשה עגל הראשון נקרא**

משניות מבוארות – קהתי

תְּפִלָּתוֹ – התפילין שבראשו, **עֲגֻלָּה** – כאגוז או כביצה, **סַכָּנָה** – יש בה סכנה, שמא ייכנס בה בפתח נמוך ויכה בראשו על המשקוף והתפילה תרוצץ את מוחו (**רש"י; המאירי**). ויש כותבים: פעמים שנופל על ראשו ב"רחום וחנון", והתפילה העגולה שבראשו תרוצץ מוחו (**רבנו חננאל**). **וְאֵין בָּהּ מְצָוָה** – שאינו יוצא בה ידי חובת מצוות תפילין, לפי שהלכה למשה מסיני שתפילין צריכות להיות מרובעות. ולדעת **רבנו תם** כוונת משנתנו, שבשעת הסכנה, היינו כשגזרה המלכות שלא להניח תפילין, אף תפילין עגולות יש בהן סכנה (משום גזירת המלכות), ואינו מקיים בהן מצוות תפילין (**עיין השלמות ר"ח אלבק**).

נְתָנָהּ – את התפילה של ראש – **עַל מְצָחוֹ אוֹ עַל פַּס יָדוֹ** – או שנתן את התפילה של יד על פס ידו, **הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת** – דרך הצדוקים וכתות אחרות שלא הודו בתורה שבעל פה, ופירשו את הכתוב בתפילין "לאות על ידך ולזכרון בין עיניך" כמשמעותם: "על ידך" ממש ו"בין עיניך" ממש. ואילו חכמים דרשו: "על ידך" – בגובה היד על הזרוע כנגד הלב, ו"בין עיניך" – במקום שיער בראש, מקום שמוחו של תינוק רופס, כנגד בין העיניים. **צִפָּן זָהָב** – ציפה את בתי התפילין זהב, **וּנְתָנָהּ עַל בֵּית אֶנְקְלִי שֶׁלּוֹ** – או שנתן את התפילה של יד על השרוול של חלוקו מבחוץ, ולא על בשר הזרוע, כדי שייראה לכל. **הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים** – שהולכים אחר דעתם ולא אחר דעת חכמים (**רש"י**), שכן חכמים דרשו: "למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג, ט) – מן המותר בפיך, שיהא הכל מעור בהמה טהורה ולא מזהב, וכן דרשו: "והיה לך לאות על ידך" (שם) – לך לאות ולא לאחרים לאות, ומכאן שצריך להניחם במקום המוצנע, ושלא יהא שום דבר חוצץ בין הזרוע לתפילין. **הרמב"ם** כותב: "החיצונים" הם הכופרים בתורה בכלל, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה, כלומר שהוציאו עצמם מכלל ישראל.

באור משנה ט

הָאוֹמֵר: יְבָרְכוּךָ טוֹבִים – היינו שאומר כך להקדוש־ברוך־הוא, ומשמע: אנשים טובים יברכוך, ולא רשעים (**רש"י**), **הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת** – יש מפרשים הטעם, לפי שנראה מדבריו, שאינו א־לוה אלא לטובים (**הר"ן**). וכן מפרש המאירי. שמלת "טובים" רומזת על השלווים והשקטים, כאילו היה אומר: יברכוך אותם האנשים שהנחלת להם טובה כדי לברכך, אבל העניים שכל ענייניהם בדאגה ושממון במה יברכוך? וזהו דרך המינות. ויש מפרשים מפני שמשמע מדבריו "יברכוך אלהים טובים", ונראה כאילו יש שתי רשויות (**תוספות**). האומר בתפילתו: **עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ** – "רחום וחנון אתה, ועל קן צפור יגיעו רחמיך, שאמרת לשלוח את האם ולא לקחת את האם על הבנים" (**רש"י**); ויש מפרשים: "כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור וגזרת: "לא תקח האם על הבנים", כן חוס ורחם עלינו" (**רמב"ם; ברטנורא**); **וְעַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ** – או האומר: "על הטוב שאתה עושה לנו ייזכר שמך"; **מוֹדִים מוֹדִים** – או שבברכת "מודים" הוא אומר תיבת "מודים" פעמיים, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ** – בטעם האומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" מובאות בגמרא שתי דעות: א. "מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית", שעל קן צפור הוא חס ולא על שאר בריותיו. – ב. "מפני שעושה מדותיו (מצוותיו) של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות". האומר "על טוב יזכר שמך" משתקים אותו, מפני שמשמע מדבריו, שרק על הטובה מודים לה' ולא על הרעה, והרי שנינו (**ברכות ט, ה**): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". האומר "מודים מודים" משתקים אותו, מפני שנראה כמודה ל"שתי רשויות" (לשתי אלוהות). **הַמְכַנֶּה בָּעֲרָיוֹת** – שדורש פרשת הערויות בלשון כינוי, שאין כוונת הכתוב לערווה ממש, אלא כינוי הוא לקלון, כגון שמפרש את הכתוב "ערוות אביך וערוות אמך לא תגלה" קלון אביך וקלון אמך אל תגלה ברבים, וכן כולם, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ** – שמוציא את הכתוב מידי פשוטו, ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה. יש מפרשים: המכנה בעריות – שקורא פרשת הערויות בציבור או לפני חבירו בלשון נסתר, כגון הפסוק "ערוות אביך וערוות אמך"... הוא קורא: ערוות אביו וערוות אמו לא יגלה" וכן כולם (**רבנו חננאל; הרמב"ם**). **הָאוֹמֵר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ"** – פירושו הוא: **וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְאַעְבָּרָא בְּאַרְמָיוּתָא** – כלומר, לא תבוא על גויה (ארמית) ותוליד ממנה בן לעבודה זרה (לאעברא היינו לעבר), **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ בִּנְזִיפָה** – שעוקר את הכתוב ממשמעו, והרי הוא מחייב את הבא על ארמית במזיד כרת, ובמזיד בהתראה מיתת בית דין, ובשוגג חטאת (**רש"י**). ויש מפרשים, שמדבריו משמע שאסור לבוא דווקא על ארמית שעל ידי כך מעביר את הזרע למולך, אבל על נכרית משאר האומות שאין מעבירים זרעם למולך מותר, לפיכך משתקים אותו בנזיפה (**"תוספות יום טוב" עפ"י הערוך**).

יום רביעי

באור משנה י

משנתנו באה ללמד על פרשיות בתורה שאין מתרגמים אותן בציבור.

מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן – הפסוק "וילך ראובן וישכב את בלהה" וגו' (**בראשית**

נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, מַעֲשֵׂה דָוִד וְאַמְנוֹן, לֹא נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵין מַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מַפְטִירִין בְּ"הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם".

מסכת מועד קטן

פרק ראשון

א מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית, בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִלָּה בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אֵין מַשְׁקִין לֹא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים וְלֹא מִמֵּי הַקִּילּוֹן. וְאֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים.

פירוש ברטנורא

ומתרגם. ולא חיישינן ליקרא דישראל: **מעשה עגל השני.** מן ויאמר משה אל אהרן עד וירא משה את העם וגו' (שמות לב, כא־כה) ופסוק ויגוף ה' את העם (שם שם לה), כל אלו נקראים ולא מתרגמין, משום יקרא דאהרן: **ברכת כהנים.** נקראים ולא מתרגמין משום דאית ביה ישא ה' פניו אליך, שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים, והן אינן יודעים שכדאי הן ישראל לשאת להם פנים: **מעשה דוד ואמנון.** לא נקראים בהפטרה, ולא מיתרגמין, כל אותן פסוקים שכתוב בהם אמנון בן דוד. אבל אותן שנאמר בהן אמנון סתם, הא אמרינן לעיל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם: **אין מפטירין במרכבה.** דלמא אתי לשיולי ולעיוני בה: **ור' יהודה מתיר.** והלכה כמותו: **אין מפטירין בהודע את ירושלים.** (יחזקאל טז), משום יקרא דירושלים. ואין הלכה כר' אליעזר:

מסכת מועד קטן

א א **משקין בית השלחין.** ארץ עיפה וצמאה למים. תרגום עיף ויגע, משלהי ולאי: **משקין במועד.** דדבר האבד מותר במועד, ושדה בית השלחין משעה שמתחיל להשקותו אם אינו משקה אותו תדיר מיד נאבד, כדתנן בסוף מתני', זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד דלא פסדי, אבל שתו לפני המועד ישקם במועד. ודוקא שדה לבן של תבואה שהוא שלחין משקין במועד, אבל שדה שלחין של אילן לא שרי במועד, דלא פסדי. ובשביעית שרי להשקות בין שדה בית השלחין בין שדה בית הבעל. ובית השלחין, משום מועד בלבד נקט לה: **שיצא בתחלה.** שיוצא עכשיו מתחלה. ואין חוששין הואיל וחדש הוא שמא יפלו גדותיו ואתי לתקן במועד ואיכא טרחא. **שלא יצא בתחלה.** שהוא ישן: **אבל לא ממי גשמים.** גזירה משום מי קילון. קילון הם מים של בור עמוק ובו מי גשמים מכונסים, דביה איכא טרחא יתירה לדלות: **עוגיות.** חריצים שעושים בעיקרי הזיתים וביעקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים:

משניות מבוארות – קהתי

לה, כב), נִקְרָא – בציבור בבית הכנסת, **וְלֹא מִתַּרְגֵּם** – ואין המתורגמן מתרגם אותו, משום כבודו של ראובן (**רש"י**); ויש מפרשים הטעם, משום כבודו של יעקב (**הר"ן**). **מַעֲשֵׂה תָמָר** – ויהודה (**בראשית לח**), **נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם** – ששבח הוא ליהודה שהודה והציל את תמר (**גמרא ורש"י; הר"ן; המאירי**); ויש מפרשים: מעשה תמר – מעשה אמנון ותמר (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**). **מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן** – "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר" וגו' (**שמות לב, א-ב**), **נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם** – שניחא לציבור שהיתה כפרה לישראל על אותו חטא (**גמרא**). ויש מבארים הטעם, כדי שיתביישו ויחזרו למוטב (**המאירי; "תפארת ישראל"**); **וְהַשֵּׁנִי** – המשך המעשה של העגל, היינו מה שסיפר אהרן למשה, מפסוק "ויאמר משה אל אהרן" וכו' עד "וירא משה את העם" וכו' (**שמות לב, כא-לה**), **נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם** – מפני כבודו של אהרן (**עיין "תוספות יום טוב"**). **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – (**במדבר ו, כד-כו**), **מַעֲשֵׂה דָוִד וְאַמְנוֹן** – בגמרא מבואר: הפסוק במעשה אמנון ותמר שנזכר בו אמנון ודוד (**שמואל ב יג, א**), **לֹא נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין** – ובמשנה שבגמרא הגירסה היא; נקראין ולא מיתרגמין: **וכן גורסים הרי"ף והרא"ש.** ויש מפרשים: ברכת כהנים נקראת ולא מיתרגמת ומעשה דוד ואמנון לא נקרא בהפטרה ולא מיתרגם (**רמב"ם; ברטנורא**). ואמנם בברכת כהנים אי אפשר לפרש שאינה נקראת, שהרי אין סברא לומר שתהא התורה נקראת בציבור שלא בשלימותה, מה שאין כן בהפטרה, שבין כך ובין כך אין הנביאים נקראים בשלימותם (**"תוספות יום טוב"**). והטעם בברכת כהנים, לפי שכתוב בה "ישא ה' פניו אליך", ויכול השומע לטעות ולומר שיש לפני הקב"ה משוא פנים (**גמרא**); ובמעשה דוד ואמנון הטעם הוא, מפני כבודו של דוד. ברם, בירושלמי אמרו בפירוש שברכת כהנים לא נקראת, שלברכה ניתנה ולא לקריאה, וכותב **בעל "תפארת ישראל"** שאפשר לפרש את הירושלמי, שאסור לקרוא את ברכת הכהנים לבד, אבל לצרפם לפסוקים שלמעלה ושלמטה מותר. **אֵין מַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה** – יחזקאל פרק א, שמא יבואו העם לשאול ולעיין במעשה מרכבה. **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – שאינו חושש שמא יבואו העם לעיין בה. והלכה כרבי יהודה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מַפְטִירִין בְּ"הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם"** – ביחזקאל פרק טז המתחיל "בן אדם הודע את ירושלים את תועבותיה", ומבואר הטעם במפרשים משום כבוד ירושלים וכבוד ישראל (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב" שמביא פירוש אחר**); ואין הלכה כרבי אליעזר.

מסכת מועד קטן

באור משנה א

משנתנו באה ללמד, שמלאכה לצורך דבר האבד, היינו שאם לא יעשה אותה יהיה הפסד הרבה, מותר לעשותה בחול המועד. ובלבד שלא תהא בה טירחה יתירה.

מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין – מותר להשקות שדה הזקוקה להשקאה מתמדת ואינה מסתפקת במי גשמים, **בַּמּוֹעֵד** – בחול המועד, שמלאכת דבר האבד היא, שאם לא ישקו אותה תתקלקל, **וּבַשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה, שאף על פי שעבודת קרקע אסורה בה, מכל מקום השקאה אינה אסורה אלא מדרבנן, ובמקום הפסד התירו; ויש סוברים, שבשביעית מותר להשקות אפילו בית הבעל, היינו שדה המסתפקת במי גשמים, ולא נקט התנא "בית השלחין" אלא משום חול המועד (**תוספות בשם רש"י; ברטנורא**), אבל **הרמב"ם** אינו סובר כך (**עיין "תוספות יום טוב"**). **בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִלָּה** – כלומר שמותר להשקות בית השלחין במועד בין ממעיין חדש, שהתחילו מימיו לצאת עכשיו, ואין חוששים שמא יפלו גדותיו ויבוא לתקן בחול המועד, **בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִלָּה** – היינו ממעיין ישן. **אֲבָל אֵין מַשְׁקִין** – בחול המועד, **לֹא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים** – המכונסים באגמים, שפעמים כשהמים הולכים וחסרים צריכים לדלותם בדלי, ויש בזה טירחה יתירה, ועבודה שיש בה טירחה יתירה אסורה בחול המועד אפילו בדבר האבד, **וְלֹא מִמֵּי הַקִּילּוֹן** – ממים של בור עמוק שיש טורח רב לדלותם. ויש מפרשים שקילון הוא מלה יוונית ופירושה משאבה מיוחדת לשאוב בה מים מבאר עמוקה, והיו ממלאים במים אלו את הבריכות שבצד השדה ומשם הם נמשכים לתוכה. ושאיבה זו טירחה רבה היא (**ר"ח אלבק**). ובגמרא אמרו, שהטעם שאין משקים ממי הגשמים הוא, מפני שגוזרים בהם משום מי קילון. **וְאֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים** – חריצים סביב עיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים, לפי שיש בעבודה זו טירחה מרובה.

ב רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בַּתְּחִלָּה בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בַּתְּחִלָּה בַּשְּׁבִיעִית, וּמְתַקְּנִין אֶת הַמְּקֻלְקָלוֹת בַּמּוֹעֵד. וּמְתַקְּנִין אֶת קִלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחוֹטְטִין אוֹתָן. וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת מִקְוֹוֹת הַמַּיִם, וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים, וּמְצַיְּנִין אֶת הַקְּבָרוֹת, וְיוֹצְאִין אַף עַל הַכְּלָאִים.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מוֹשְׁכִים אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; זְרָעִים שֶׁלֹּא שָׁתוּ לִפְנֵי הַמּוֹעֵד — לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד; וַחֲכָמִים מַתִּירִין בָּזֶה וּבָזֶה.

פירוש ברטנורא

ב האמה. חריצים שעושים בקרקע שבהן המים הולכים סביב השדה ומשדה לשדה, קרויין אמה, לפי שהן רוחב אמה ברום אמה: **בתחלה.** אם לא היתה מעולם אין עושין אותה בתחלה במועד, משום טרחא: **ובשביעית.** מפני שנראה כחופר בקרקע בשביעית: **ומתקנים את המקולקלת.** אם נפל לתוכה עפר ואינה מקלחת, מתקנים אותה, אבל אין עושים אותה בתחלה במועד. והלכה כחכמים: **ומתקנים קלקולי המים.** מים המכונסים בגומות לשתות מהן: **וחוטטין.** מנקין ומנקרין ומוציאין מתוכן צרורות וקסמין ועפרורית שנפל בהן: **ומציינין.** עושין ציונין על הקברות. שהיו ממחין סיד ושופכין על הקבר, והוא סימן להולכי דרכים שלא יעברו במקום טומאה: **ויוצאין.** שלוחי ב"ד במועד לעיין השדות שנזרעו כלאים, לעקור אותם. לפי שנוטלין שכר על כך מתרומת הלשכה, ובימי המועד נשכרים בזול, מפני שהן בטלים:

ג מושכים את המים. שתחת אילן, זה לאילן אחר, דליכא טרחא. אבל לא ישקה כל השדה. ובשדה בית הבעל איירי, דלא פסדי, שמי גשמים מספיקין לו, אלא שכשמשקין אותו הוי הרווחה טפי: **שלא שתו.** דלא פסדי: **בזה ובזה.** אפילו לא שתו ואפילו שדה הבעל, דמשום הרווחה שרו חכמים.והלכה כרבי אליעזר ב"י, דסתם מתניתין משקין בית השלחין דלעיל כוותיה. ומיהו שדה לחה שהקרקע שלה כמו טיט מותר להשקותה במועד אפילו לראב"י דכזרעים ששתו לפני המועד דמו:

משניות מבוארות – קהתי

יום חמישי

באור משנה ב

רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה – תעלה סביב השדה, להמשיך את המים לתוכה; ונקראת "אמה", לפי שכרגיל היתה רחבה אמה ועמוקה אמה, **בַּתְּחִלָּה** – היינו כשלא היתה לפני כן אסור לעשותה בתחילה, **בַּמּוֹעֵד** – בחול המועד, משום שיש בעשייתה טורח הרבה, **וּבַשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה, מפני שנראה כעודר בקרקע, שאסור בשביעית. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בַּתְּחִלָּה בַּשְּׁבִיעִית** – שלדעתם אינו נראה כעודר, הואיל והוא זורק את העפר לחוץ (**גמרא**). **וּמְתַקְּנִין אֶת הַמְּקֻלְקָלוֹת בַּמּוֹעֵד** – אמות המים שנתקלקלו ונסתמו בעפר מותר לתקן אותן בחול המועד, כדי שהמים יקלחו בהן; אבל מודים חכמים שאין עושים את אמת המים בתחילה במועד. והלכה כחכמים. **וּמְתַקְּנִין אֶת קִלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – צינורות המים שברשות הרבים שנתקלקלו, אפילו אין רבים צריכים להם (**גמרא**), מותר לתקנם בחול המועד, **וְחוֹטְטִין אוֹתָן** – ומנקים אותם מהרפש ומהצרורות שנצטברו בהם. יש מפרשים שמדובר כאן בצינורות של מי שתיה (**ברטנורא**); ויש מפרשים, שמדובר בביבי שופכין (**המאירי**). **וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת** – שנתקלקלו בימות הגשמים, **וְאֶת מִקְוֹוֹת הַמַּיִם** – מנקים את המקוואות מן הרפש של ימות הגשמים, **וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים** – בגמרא מבואר, שפותחים בורות של מים מכונסים, שיהיו מצויים לעם לשתות. ובירושלמי מבואר, שפיסקה זו באה לרבות, שבית הדין עוסקים בדיני ממונות ובדיני נפשות ובדיני מלקות, ובפדיית ערכים וחרמים והקדשות ובהשקאת סוטה ובשריפת פרה וברציעת עבד עברי ובטהרת מצורע, שכל הדברים הללו צרכי רבים הם. **וּמְצַיְּנִין אֶת הַקְּבָרוֹת** – שופכים סביבם סיד לציון ולסימן, כדי שלא יאהילו עליהם כוהנים ונושאי טהרות, **וְיוֹצְאִין אַף עַל הַכְּלָאִים** – שליחי בית דין יוצאים אף לראות, אם עקרו את הכלאים, ואם לא עקרו, יעקרום הם. בגמרא מבואר, שהואיל והיו שליחי בית דין נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, לפיכך היו שולחים אותם בימי חול המועד, מפני שבטלים אז ממלאכה ונשכרים בזול.

כל הסיפא מ"ומתקנין את הדרכים" ואילך, נישנתה כבר במסכת שקלים (א, א), שעושים דברים אלו בחמשה עשר באדר, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שמותר לעשותם בחול המועד. מכל מקום בגמרא שואלים על מה ששנינו כאן "ויוצאין אף על הכלאים" – והלא כבר יצאו בחמשה עשר באדר (כמו ששנינו במסכת שקלים א, א)? ומתרצים, שבחול המועד פסח יוצאים על האפילות, היינו הזרעים שנתאחרה זריעתם, שאין הכלאים ניכרים בהם עד חמשה עשר בניסן.

באור משנה ג

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מוֹשְׁכִים אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן – מים רבים שהתכנסו תחת אילן אחד מותר למשוך אותם בחול המועד לאילן אחר, שאין בזה טירחה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה** – יש מפרשים, שמדובר כאן בשדה בית הבעל (שדה המסתפקת במי גשמים), שאין הפסד כשאין משקים אותה, ואף על פי כן אם התכנסו הרבה מים תחת אילן אחד ויש בהם כדי להשקות אילנות אחרים הסמוכים לו, מותר למשוך את המים מאילן לאילן, שטירחה מועטת כזו התירוה חכמים אף שלא במקום הפסד, אבל לא ישקה את כל השדה, משום שיש בזה טירחה יתירה (**רש"י; ברטנורא**). ויש מבארים, שמשנתנו מוסיפה לעסוק בשדה בית השלחין (כהמשך למשנה א), היינו בשדה אילן הזקוקה להשקאה, ואין בה לא ירקות ולא זרעים אלא אילנות בלבד, וכיון שיש בה הפסד התירו למשוך בה את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה, שהשקאת כל השדה איננה אלא משום הרווחה יתירה, ואסור לטרוח לשם כך בחול המועד. אבל בשדה בית הבעל, הואיל ואין בה הפסד, אף טירחה מועטת אסורה ולכן אסור אפילו למשוך בה את המים מאילן לאילן (**מגיד משנה בשם ה"ר יצחק אבן גיאת; נימוקי יוסף; המאירי**). **זְרָעִים שֶׁלֹּא שָׁתוּ לִפְנֵי הַמּוֹעֵד** – שלא השקו אותם לפני החג, **לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד** – אפילו בבית השלחין, שבכגון זה אין הפסד אם לא ישקם בחול המועד, הואיל ולא השקום גם קודם לכן (**רש"י**). **והרמב"ם** כותב הטעם: "מפני שהם צריכים למים רבים ויש בהשקאה טירחה יתירה" (**הל' יום טוב ח, ד**). ויש מפרשים: זרעים שהגיעה עונת השקאתם קודם המועד ולא שתו, וכבר התחילו להיפסד, ולא חס עליהם בחול אלא הניחם שלא באונס, אין משקים אותם במועד. ברם, אם לא הגיעה עונת השקאתם עד המועד, מותר להשקותם, אף על פי שלא שתו קודם המועד (**המאירי**). **וַחֲכָמִים מַתִּירִין בָּזֶה וּבָזֶה** – להשקות כל שדה האילן, ולהשקות זרעים שלא שתו לפני המועד, שלדעת חכמים אף משום הרווחה מותר להשקות בחול המועד. והלכה כרבי אלינעזר בן יעקב. ובגמרא אמרו, שבשדה לחה ("מטוננת") אף רבי אליעזר בן יעקב מודה, שמותר להשקותה במועד, שדינה כזרעים ששתו לפני המועד.

ד צָדִין אֶת הָאֵישׁוּת וְאֶת הָעַכְבָּרִים מִשְּׁדֵה הָאִילָן וּמִשְּׁדֵה הַלָּבָן, שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִשְּׁדֵה הָאִילָן כְּדַרְכּוֹ, וּמִשְּׁדֵה הַלָּבָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ. וּמְקָרִין אֶת הַפִּרְצָה בַּמּוֹעֵד; וּבַשְּׁבִיעִית בּוֹנֶה כְּדַרְכּוֹ.
ה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים בַּתְּחִלָּה לְהָקֵל, אֲבָל לֹא לְהַחְמִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר. וְעוֹד אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מְלַקֵּט אָדָם עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲבָל הוּא לוֹ. לֹא יְעוֹרֵר אָדָם עַל מֵתוֹ וְלֹא יַסְפִּידֶנּוּ, קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

פירוש ברטנורא

ד האישות. תנשמת. והיא בריה שאין לה עינים, ומפסדת את השדות: **ובשדה הלבן.** שחורשין וזורעין אותו לתבואה ואין בו אילנות: **בשדה האילן כדרכו.** דמפסדי טפי, ולהפסד מרובה חששו. לפיכך חופר גומא כדרכו ותולה בה מצודה: **שלא כדרכו.** נועץ שפוד בקרקע בחוזק ומנענע אילך ואילך ומוציא, ונמצאת גומא נעשית מאליה. אבל לא ע"י חפירה. והלכה כחכמים. ובשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, חופר כדרכו, שמא יצאו משדה לבן ויחריבו האילנות: **ומקרין את הפרצה.** מסדרין את האבנים זו על זו כדרך בנין, ואינו טח בטיט. ובפרצה של גינה מיירי, אבל כותל חצר שנפל, בונה כדרכו, מפני הגנבים:

ה רואין את הנגעים במועד להקל. שאם טהור הוא אומר לו הכהן טהור אתה, ששמחה היא לו: **אבל לא להחמיר.** שאם טמא הוא, ישתוק, ולא יטמאנו ויצריכנו לצאת חוץ למחנה: **לא להקל ולא להחמיר.** מתוך שנזקק לראותו אם הוא טהור כדי להקל עליו, הוא נזקק להחמיר, שאם הוא טמא צריך לומר לו טמא אתה, כדכתיב (ויקרא י"ג) לטהרו או לטמאו, שאין כהן רשאי לשתוק, ומוטב לו שלא יראהו הכהן כלל: **מלקט אדם עצמות אביו ואמו.** במועד, כדי לקברם במקום הגון: **ששמחה היא לו.** כשרואה אותם [שקוברן בקברי אבותיו]. ואין הלכה כר"מ בשתיהן: **לא יערער על מתו.** לא יביא ספדן לערער על מתו שמת זה ימים רבים, לחזור על קרובי המת כדרך שחוזר הספדן שצועק ואומר בואו בכו עמי כל מרי לב. ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו: **לא יספידנו.** לא ישכור ספדן על מתו שמת לו באותה שעה: **קודם לרגל שלשים יום.** תמיד. דאמרי טעמא בגמרא שדרך בני אדם לכנוס מעות

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ד

צָדִין – מותר לצוד בחול המועד, **אֶת הָאֵישׁוּת** – בגמרא מבואר: ברייה שאין לה עיניים, ויש סוברים שהיא החפרפרת (החולד), והיא מזיקה מאד לשדות, **וְאֶת הָעַכְבָּרִים** – עכברי השדה המכרסמים את הצמחים ומפסידים אותם, **מִשְּׁדֵה הָאִילָן וּמִשְּׁדֵה הַלָּבָן** – ומשדה תבואה, **שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ** – שלא כדרך שצדים אותם בחול אלא בשינוי; ויש גורסים: כדרכו – בלא שינוי, **בַּמּוֹעֵד** – בחול המועד, משום שגורמים הפסד לשדות, **וּבַשְּׁבִיעִית** – ובשנת השמיטה; ואף על פי שצידתם נעשית על ידי חפירת גומות אין גוזרים שמא יהא נראה כחורש בשביעית. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִשְּׁדֵה הָאִילָן כְּדַרְכּוֹ** – הואיל ובשדה האילן גורמים האישות והעכברים הפסד גדול מותר לצודם בחול המועד כדרך שצדים אותם בחול, **וּמִשְּׁדֵה הַלָּבָן** – אבל משדה תבואה, שאינם גורמים שם אלא הפסד קטן, **שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ** – אין צדים אותם בחול המועד אלא בשינוי. בברייתא בגמרא מבואר: "כיצד כדרכו? חופר גומא ותולה בה מצודה. כיצד שלא כדרכו? נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדד האדמה מתחתיה" (ונמצאת גומא נעשית מאליה). כן מובאת ברייתא: "כשאמרו "משדה לבן שלא כדרכו" לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר, אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן – אפילו כדרכו, שמא יצאו העכברים משדה הלבן ויחריבו את האילנות". **וּמְקָרִין אֶת הַפִּרְצָה בַּמּוֹעֵד** – אם נעשתה פירצה בגינתו מותר לסתמה ולגדרה בגדר ארעי בחול המועד, כגון לסדר אבנים זו על זו בלא טיט. ברם, כותל חצר שנפל, בונהו כדרכו, מפני הגנבים (גמרא). **וּבַשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה, אם יש פירצה בגינתו, **בּוֹנֶה כְּדַרְכּוֹ** – אף על פי שנראה כמכוון לשמור את הפרי, מכל מקום בונה כדרכו (גמרא), הואיל ואינו מתכוון אלא לשמירת הקרקע שלא יידרס (המאירי).

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד בדברים שאין לעשותם בחול המועד, מפני שגורמים צער לאדם.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים בַּתְּחִלָּה לְהָקֵל – כתוב בתורה (ויקרא יג, א-ח): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת... והיה בעור בשרו לנגע צרעת... וראהו הכהן וטמא אותו. ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו... והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים. וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו... והסגירו הכהן שבעת ימים שנית. וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור, וטהרו הכהן... ואם פשה תפשה המספחת בעור... ונראה שנית אל הכהן... וטמאו הכהן צרעת היא"; ואומר רבי מאיר: רואין את הנגעים – מותר לכהן לראות את הנגעים בחול המועד, בתחילה – כלומר אפילו בתחילה, שעדיין אין שום טומאה עליו; ויש שאין גורסים תיבת "בתחילה" (**רש"י; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב" ותוספות רבי עקיבא איגר**), להקל – שאם הכהן רואה בו סימני טהרה, יאמר לו שהוא טהור, **אֲבָל לֹא לְהַחְמִיר** – שאם הוא רואה בו סימני טומאה, לא יסגירנו ולא יטמאנו אלא ישתוק, כדי שלא יצערנו במועד, שלדעת רבי מאיר הרשות ביד הכהן לשתוק. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר** – כלומר אין רואים כלל את הנגעים בחול המועד , שמתוך שנזקק הכהן לראותו כדי להקל עליו, הרי הוא נזקק להחמיר, שאם הוא רואה בו סימני טומאה, צריך הוא לומר לו שהוא טמא, שלדעת חכמים אין הכהן רשאי לשתוק, שנאמר (ויקרא יג, נט): "לטהרו או לטמאו", הלכך מוטב שלא יראנו הכהן כלל במועד, כדי שלא יצערנו אם הוא טמא. **וְעוֹד אָמַר רַבִּי מֵאִיר** – קולה אחרת: **מְלַקֵּט אָדָם עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ** – בחול המועד; שנוהגים היו לקבור תחילה את המת בקבר ארעי, ולאחר שנתעכל הבשר היו מלקטים את העצמות וקוברים אותן בארון בקבר המשפחה, וסובר רבי מאיר, שמותר ללקט עצמות המתים, אפילו של אביו ואמו, בחול המועד, **מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ** – שמביא עצמות אבותיו לקבר המשפחה. ובגמרא מבואר: מפני ששמחה היא לו – ששמחת הרגל עליו, ולכן אין לחוש שמא יצטער בליקוט העצמות (**עיין ברטנורא ותוספות רבי עקיבא איגר**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲבָל הוּא לוֹ** – יום ליקוט העצמות, הלכך אסור ללקט במועד. **לֹא יְעוֹרֵר אָדָם עַל מֵתוֹ** – מי שמת לו מת בחול המועד, לא יעורר אחרים שהם מרי נפש, שיבכו עמו, שאין להרבות במספד ובבכי במועד, **וְלֹא יַסְפִּידֶנּוּ** – ולא יחזר אחר ספדן שיספוד מתו שמת לו מלפני זמן, **קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם** – הטעם מבואר בגמרא, לפי שאין המת משתכח מן הלב עד שלשים יום, כלומר שההספד מחדש עליו את הצער כיום שמת לו המת, ושוב אינו משתכח ממנו עד שלושים יום, ונמצא מצטער ברגל (**נימוקי יוסף; המאירי**). ויש מבארים הטעם (לפי הגמרא), שדרך בני אדם לחסוך מעות לצורך הרגל שלושים יום קודם לרגל, וחוששים שמא יתן לספדן אותן המעות שחסך לצורך הרגל, ויימנע משמחת הרגל. ויש מפרשים: לא יעורר אדם על מתו – אם מת לו מת חודש או חדשיים קודם המועד לא ישכור ספדן לחזור על קרוביו

ו אֵין חוֹפְרִין כּוּכִין וּקְבָרוֹת בַּמּוֹעֵד, אֲבָל מְחַנְּכִים אֶת הַכּוּכִין בַּמּוֹעֵד. וְעוֹשִׂין נִבְרֶכֶת בַּמּוֹעֵד, וְאָרוֹן עִם הַמֵּת בֶּחָצֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ נְסָרִים.

ז אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, לֹא בְּתוּלוֹת וְלֹא אַלְמָנוֹת; וְלֹא מְיַבְּמִין, מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ. אֲבָל מַחֲזִיר הוּא אֶת גְּרוּשָׁתוֹ. וְעוֹשֶׂה אִשָּׁה תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא תָּסוּד, מִפְּנֵי שֶׁנִּוּוּל הוּא לָהּ.

פירוש ברטנורא

לצורך הרגל קודם לרגל ל' יום מכי שמע שדורשים בהלכות הרגל, ושמא יתן המעות שכנם לצורך הרגל לספדן וימנע משמחת הרגל. ואית דאמרי שאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר ל' יום אחר הספדו:

ו אין חופרין כוכין וקברות במועד. להקבר בו מת שימות לאחר המועד. כוכין, במערה שתחת הקרקע. וקברות, בבנין: **אבל מחנכין.** שאם היה ארוך מקצרו. ואם היה קצר מאריך ומרחיב בו: **נברכת.** של כובסין, מקום מתוקן לכבס בו הבגדים, ולית ביה טרחא כולי האי: **וארון עם המת בחצר.** שמת שם, מותר לנסר הנסרים ולעשות לו ארון .אבל בחצר אחרת לא, שלא יאמרו מלאכה אחרת הוא עושה. ולא שנו אלא באדם שאינו מפורסם, אבל אדם מפורסם עושין לו ארון ואפילו בשוק. ולדידן שאנו מתי מספר, כל אדם הוי מפורסם: **ר"י אוסר.** להביא עצים לעשות נסרים בתחלה לצורך הארון אלא א"כ מנוסרות קודם יו"ט. ואין הלכה כר"י:

ז מפני ששמחה היא לו. ואין מערבים שמחה אחרת בשמחת הרגל, דכתיב (דברים ט"ז) ושמחת בחגך, בחגך ולא באשתך: **אבל מחזיר הוא את גרושתו.** דאינה שמחה כ"כ אלא באשה חדשה שלא היתה לו מעולם: **ועושה אשה תכשיטיה.** כגון לתת כחול בעיניה, ולהשוות שער ראשה שלא יתפזר, ומעברת צבע אדום על פניה, ומעברת סכין על פניה של מטה, וכן כל כיוצא בזה: **שניוול הוא לה.** צער הוא לה. ואין הלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

לומר "בכו עמי כל מרי נפש", ולא יספידנו – שאם מת לו מת בתוך שלשים יום לפני הרגל לא ישכור ספדן להספידו; והפיסקה "קודם לרגל שלושים יום" מוסבה על שניהם. והטעם שאמרו בגמרא "לפי שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום", פירושו: הואיל והמת אינו נשכח מן הלב שלושים יום, אם מספידו פחות משלושים יום לפני הרגל יבוא להספידו ברגל, שעדיין לא שכחו **(רש"י)**.

שבת קודש

באור משנה ו

אֵין חוֹפְרִין כּוּכִין וּקְבָרוֹת בַּמּוֹעֵד – בחול המועד, לצורך מתים שימותו, שטירחה יתירה היא **(רש"י)**. בגמרא מבואר: כוכין – בחפירה (קברים שחופרים בקירות המערות), קברות – בבניין (קברים שבונים על גבי הקרקע – **רמב"ם**). ולפי פירוש זה כוונת משנתנו היא: אין חופרין כוכין ואין בונים קברות. **אֲבָל מְחַנְּכִים אֶת הַכּוּכִין בַּמּוֹעֵד** – כלומר כוכים שנעשו מערב יום טוב, מותר לתקנם בחול המועד, כגון להאריכם או להרחיבם, שאין זו טירחה כל כך **(תפארת ישראל)**. משנתנו נקטה כאן "כוכין", והוא הדין לקברות **(תוספות יום טוב)**. **וְעוֹשִׂין נִבְרֶכֶת בַּמּוֹעֵד** – יש מפרשים: נברכת – בריכה של כובסים **(רש"י; רמב"ם; ברטנורא)**, ועושים אותה בחול המועד לצורך דברים שמותר לכבס **(תוספות)**, וכיון שעוסקת המשנה בחפירת קרקע נקטה גם ענין זה **(נימוקי יוסף)**. ויש מפרשים: בריכה הראויה לרחיצת המת והתכריכים **(שם)**, או כדי שירחצו בה מלווי המת את ידיהם **(המאירי)**. ויש מבארים: חפירת קבר, כמו שעושים בזמנינו, והם היו עושים אותה כקבר ארעי למת, עד שיחפרו לו כוך או יבנו לו קבר **(הראב"ד)**. ויש מבארים, שהואיל ולגבי כוכין נקטה המשנה ענין "חינוך", לפיכך מוסיפה היא ללמד לגבי קברות ענין עשיית נברכת, והיא תוספת בניין שמוסיפים בקברות **(רמב"ן)**. **וְאָרוֹן עִם הַמֵּת בֶּחָצֵר** – מנסרים לוחות עץ ועושים ארון למת בחול המועד, כשהמת נמצא באותה חצר שעושים בה את הארון, מפני שהכל יודעים שהארון נעשה בשביל המת. אבל בחצר אחרת אסור לעשות את הארון, שמא יחשדוהו שעושה אותו לצורך אחר. ברם, אם המת הוא אדם מפורסם עושים לו ארון אפילו בשוק **(ירושלמי)**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר** – לעשות ארון למת אפילו באותה חצר שהמת נמצא בה, **אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ נְסָרִים** – קרשים מוכנים מערב יום טוב, אבל לנסר עצים בחול המועד אסור.

בענין ששנינו "אבל מחנכין את הכוכין במועד" מבאר הרמב"ן, שמותר לתקן את הכוכים אף על פי שאין צריכים להם, לפי שעשאום כצרכי רבים והרי הם כחטיטת בורות שהתירוה בחול המועד (עיין "תוספות יום טוב").

הרב מברטנורא מבאר את הרישא: אין חופרין כוכין וקברות במועד – להיקבר בו מת שימות לאחר המועד. וכן כותבים הרי"ף ורבנו חננאל. אבל בעל "נימוקי יוסף" כותב: אין חופרין וכו' – לצורך מתים שימותו במועד, שדרכם היה לחפור כוכים וקברות להיות מזומנים למי שמת לו מת, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שיצטרכו לזה במועד, כגון בעיר ירושלים, שאי אפשר שלא ימותו בה בכל יום רבים, גדולים וקטנים, ומה גם בארבעת ימי חול המועד, מכל מקום כיון שאינו יודע בשעה שחופר לאיזה מת הוא עושה, אסור. אבל מחזנכין את הכוכין – אותם שנעשו מערב יום טוב, ונשאר בהן מעט לתקן, כגון להאריך או להרחיב או לקצר, מותר לגמור, כיון שבוודאי יצטרכו בחול המועד.

באור משנה ז

אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד – בחול במועד – **לֹא בְּתוּלוֹת וְלֹא אַלְמָנוֹת; וְלֹא מְיַבְּמִין** – אשת האח שמת בלא בנים **(דברים כה, ה)**, **מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ** – ואין מערבים בשמחת המועד שמחה אחרת **(גמרא)**, ויש מבארים הטעם **(שם)**: מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. וכן כותב **הרמב"ם (הל' יום טוב ז, טז)**: "אין נושאין נשים ולא מייבמין במועד, כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנישואין. ויש למדים זה מן הפסוק "ושמחת בחגך" **(דברים טז, יד)** – בחגך ולא באשתך. **אֲבָל מַחֲזִיר הוּא אֶת גְּרוּשָׁתוֹ** – במועד, שאינה שמחה כל כך. **וְעוֹשֶׂה אִשָּׁה תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד** – כגון לכחול את עיניה, ולסרק את שערותיה, ולהעביר צבע על פניה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא תָּסוּד** – לא תתן סיד על בשרה במועד כדי להסיר את השערות, **מִפְּנֵי שֶׁנִּוּוּל הוּא לָהּ** – שכל זמן שהסיד על גופה הרי זה גורם לה צער, לפי שהיא מתנוולת בו. ובגמרא אמרו, שמודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד, שטופלתו במועד, שאף על פי שמצירה היא עכשיו, שמחה היא לה לאחר זמן, כלומר שאם תיהנה עוד במועד ממה שטופלת עצמה בסיד, אף לדעת רבי יהודה מותרת היא לסוד. וכן פוסק **הרמב"ם (הל' יום טוב ז, כ)**.

גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו'.

היום יום יב טבת

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כא ע"א: מעשה נוסף בישיבה במקום כותל רעוע: **אָמְרוּ עָלָיו עַל נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, שֶׁהָיָה סוּמָא מִשְּׁתֵּי עֵינָיו, גִּידֵם מִשְּׁתֵּי יָדָיו, קִיטֵּעַ מִשְּׁתֵּי רַגְלָיו, וְכָל גּוּפוֹ מָלֵא שְׁחִין (והיה מוטל בבית רעוע), וְרַגְלֵי מִטָּתוֹ מוּנָּחִין בִּסְפָלִין שֶׁל מַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עָלָיו נְמָלִים** ואינו יכול להורידם שהרי לא היו לו ידים ורגלים. **פַּעַם אַחַת [הָיְתָה מִטָּתוֹ מוּנַּחַת בְּבֵית רָעוּעַ], וּבִקְּשׁוּ תַּלְמִידָיו לִפְנוֹת מִטָּתוֹ** שחששו שמא יפול עליו, **וְאַחַר כָּךְ לִפְנוֹת אֶת הַכֵּלִים. אָמַר לָהֶם, בָּנַי, פַּנּוּ אֶת הַכֵּלִים וְאַחַר כָּךְ פַּנּוּ אֶת מִטָּתִי, שֶׁמּוּבְטָח לָכֶם שכָּל זְמַן שֶׁאֲנִי בַּבַּיִת אֵין הַבַּיִת נוֹפֵל** ולא ינזקו הכלים. ואכן **פִּינּוּ אֶת הַכֵּלִים וְאַחַר כָּךְ פִּינּוּ אֶת מִטָּתוֹ,** ואחר שהוציאוהו **נָפַל הַבַּיִת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, וְכִי מֵאַחַר שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר אַתָּה,** שהרי בזכותך לא נפל הבית, **לָמָּה עָלִיתָה לְךָ כָּךְ** שגופך כה מיוסר. **אָמַר לָהֶם, בָּנַי, אֲנִי גָּרַמְתִּי לְעַצְמִי** זאת מפני מעשה, **שֶׁפַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ לְבֵית חָמִי, וְהָיָה עִמִּי מַשּׂוֹי שְׁלֹשָׁה חֲמוֹרִים, אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל, וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה, וְאֶחָד שֶׁל מִינֵי מְגָדִים. וּבָא עָנִי אֶחָד וְעָמַד לִי בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר לִי, רַבִּי פַּרְנְסֵנִי** במאכל. **אָמַרְתִּי לוֹ, הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶפְרוֹק מִן הַחֲמוֹר** דבר מאכל ליתן לך. אך **לֹא הִסְפַּקְתִּי לִפְרוֹק מִן הַחֲמוֹר, עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ** של העני מרעב. **הָלַכְתִּי וְנָפַלְתִּי עַל פָּנָיו, וְאָמַרְתִּי, עֵינַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל עֵינֶיךָ, יִסּוֹמוּ, יָדַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל יָדֶיךָ, יִתְגַּדְּמוּ, רַגְלַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל רַגְלֶיךָ, יִתְקַטְּעוּ. וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתִּי** בדברים אלו, **עַד שֶׁאָמַרְתִּי** שגם **כָּל גּוּפִי יְהֵא מָלֵא שְׁחִין. אָמְרוּ לוֹ** התלמידים, **אוֹי לָנוּ שֶׁרְאִינוּךָ בְּכָךְ,** שאם אתה קיבלת עונש כזה על דבר קל, מה יענו התלמידים בעולם הבא על דברים חמורים יותר. **אָמַר לָהֶם, אוֹי לִי אִם לֹא רְאִיתוּנִי בְּכָךְ,** שאז לא היה עוונו מתכפר לי.

אגב שהוזכר נחום איש גם זו, מבארת הגמרא מדוע נקרא כן: **וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, דְּכָל מִילְּתָא דַּהֲוָה סָלְקָא לֵיהּ** - בכל מקרה שאירע לו, **אָמַר 'גַּם זוּ לְטוֹבָה',** אף שנראה שנעשה לרעה. ומביאה הגמרא מעשה: **זִימְנָא חֲדָא בָּעוּ לְשַׁדּוּרֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹרוֹן לְבֵי קֵיסָר** - פעם אחת רצו ישראל לשלוח מתנה למלך, **אָמְרוּ, מַאן יֵיזִיל** - מי ילך באופן שלא יארע לו כל רע, **יֵיזִיל נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, דִּמְלוּמָּד בְּנִיסִּין הוּא. שָׁדְרוּ בִּידֵיהּ מְלֵא סִיפְּטָא** - שלחו בידו מלא ארגז **דַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָזַל** - הלך נחום לדרכו אל המלך, **וּבָת** - לן בדרכו **בְּהַהוּא דִּירָה** - דירה אחת, **בְּלֵילְיָא קָמוּ הָנָךְ דַּיּוֹרָאֵי** - בלילה באו בעלי הדירה, **וְשַׁקְלִינְהוּ לְסִיפְּטֵיהּ** - נטלו את ארגזו, רוקנוהו מן האבנים הטובות והמרגליות, **וּמַלּוּנְהוּ עַפְרָא** - מילאוהו עפר (**למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה**). **כִּי מָטָא הָתָם** - כשהגיע נחום לבית המלך [**שְׁרִינְהוּ לְסִיפְּטָא** - פתחו משרתי המלך את הארגז, **וַחֲזִנְהוּ דְּמָלוּ עַפְרָא** - ראו שהוא מלא בעפר], **בְּעָא מַלְכָּא לְמִקְטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ** - רצה המלך להרוג את כל היהודים, **שֶׁאָמַר, קָא מְחַיְּיכוּ בִּי יְהוּדָאֵי** - היהודים לועגים לי ומזלזלים בכבודי כששולחים לי עפר במתנה [כששמע זאת נחום **אָמַר, גַּם זוּ לְטוֹבָה**]. ואז **אָתָא** [בא] **אֵלִיָּהוּ, וּאִדְּמֵי לֵיהּ כְּחַד מִינַיְיהוּ** - נדמה למלך כאחד משריו, **וְאָמַר לֵיהּ, דִּלְמָא הָא עַפְרָא מֵעַפְרָא דְּאַכְרְהָם אֲבוּהוֹן הוּא** - שמא עפר זה הוא מן העפר של אברהם אבי היהודים בעת מלחמתו עם ארבעת המלכים (בראשית יד יד-טז), **דְּכִי הֲוָה שָׁדֵי עַפְרָא הֲווּ סַיְּיפֵיהּ** - שכשהיה משליך את העפר על אויביו היה נהפך לחרבות, וכשזרק **גִּילֵי** [קש] **הֲווּ גִּירֵי** - היה נהפך לחיצים, **דִּכְתִיב** באברהם אבינו (ישעיה מא ב) **'יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ, כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ',** שעפרו היתה כחרב, והקש כחיצי קשת, ואף אתה יכול להשתמש בעפר זה להלחם באויביך. באותה עת **הַוְיָא חֲדָא מְדִינְתָא דְּלֹא מָצוּ לְמִיכְבְּשָׁהּ** - היתה מדינה אחת שלא יכלו חיילי המלך לכובשה, **וּבָדְקוּ מִינֵּיהּ** - זרקו עליה מעפר זה, **וּכְבָשׁוּהָ.** כשנוכחו בכך, **עָיְילוּ לְבֵי גְנָזֵיהּ** - הכניסו את נחום איש גם זו לבית אוצרות המלך, **וּמְלוּהוּ לְסִיפְּטֵיהּ** - מילאו את ארגזו **בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְשַׁדְּרוּהוּ בִּיקָרָא רַבָּה** - שלחוהו בכבוד גדול.

סיום המעשה: **כִּי אָתוּ** - כשבאו נחום איש גם זו ומלויו בדרכם, **בִּיתוּ בְּהַהוּא דִּיוּרָא** - לנו באותה דירה בה לן נחום בדרכו למלך. **אָמְרוּ לֵיהּ** בעלי הדירה שגנבו ממנו את המרגליות והניחו עפר, **מַאי אַיְּיתִית בַּהֲדָךְ דְּעָבְדֵי לָךְ יְקָרָא כּוּלֵּי הַאי** - מה הבאת עמך למלך שעשו לך כבוד כה גדול. **אָמַר לְהוּ, מַאי דְּשַׁקְלִי מֵהָכָא אַמְטֵי לְהָתָם** - אותו ארגז שהיה עמי כאן הבאתי אל המלך, ושח להם נפלאות העפר. כששמעו זאת חשבו שיש בעפר ביתם כח זה, ורצו להתעשר מכך, ולכן **סָתְרוּ לְדִירַיְיהוּ** - את דירתם, **וְאַמְטִינְהוּ לְבֵי מַלְכָּא** - והביאו את עפרה לבית המלך, **וְאָמְרוּ לֵיהּ, הַאי עַפְרָא דְּאַיְּיתִי הָכָא** - עפר זה שהביא לכאן נחום איש גם זו ועמו ניצחת את אויביך, **מִדִּידָן** [משלנו] **הוּא,** והנה הבאנו לפניך עפר נוסף כמותו. **בְּדָקוּהָ** - זרקו חיילי המלך מעפר זה, **וְלֹא אַשְׁכְּחוּהָ** - ולא מצאו שנהפך לחרבות וחיצים, **וְקַטְלִינְהוּ לְהָנָךְ דַּיּוֹרָאֵי** - והרגו את בעלי הדירה, על שזלזלו במלך.

רש"י

והיה מטתו מונחת כו' — רגלי המטה מונחין בספלים מלאים מים, שלא יעלו אליו נמלים דרך רגלי המטה. מפני שהיה גידם, ואם היו עולים — אינו יכול ליטלם בידיו ולזורקן. **דסלקי ליה** — כל המאורע לו, אפילו רעה. **בת בההיא דיורא** — לן לילה אחת באותו המלון. **לסיפטיה** — ארגז שלו.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שישי עמ' ב

תְּנֵהוּ לִי, והשיב הנתבע כבר נְתַתִּיו לְךָ לאחר שהודיתי, חַיָּיב לשלם, ואינו נאמן לומר שפרעו, מִפְּנֵי שֶׁהִיה צָרִיךְ לִיתְּנוֹ לתובע בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, כפי שהתנה עמו.

המשנה מביאה דוגמאות להודאה שאינה ממין הטענה, המוזכרת בתחילת המשנה: התובע את חבירו לִיטְּרָא [–משקל שהיה נהוג בזמנם] זָהָב יֶשׁ לִי בְּיָדֶךָ, והנתבע השיב אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לִיטְּרָא כֶּסֶף, פָּטוּר משבועה, מפני שאין ההודאה ממין הטענה. אך אם אמר התובע דִּינָר זָהָב [ששוויו עשרים וחמישה דינרי כסף] יֶשׁ לִי בְּיָדֶךָ, והנתבע השיב אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא דִּינָר כֶּסֶף ולא של זהב, וכן אם מודה בִּמְרִיסִית [–מעה קטנה], וכן (פונדיות) [בפונְדְיוֹן] וכן בִּפְרוּטָה, חַיָּיב שבועה, מפני שֶׁהַכֹּל מִין מַטְבֵּעַ אֶחָת, והרי זו הודאה ממין הטענה.

האומר לחבירו, כּוֹר תְּבוּאָה יש לִי בְּיָדֶךָ, והשיב הנתבע אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ [–חצי כור] קִטְנִית, פָּטוּר משבועה, מפני שאין הקיטנית ממין התבואה, ואין כאן הודאה ממין הטענה. אבל אם תבעו כּוֹר פֵּירוֹת יש לִי בְּיָדֶךָ, והשיב הנתבע אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ קִטְנִית, הרי זה חַיָּיב שבועה כדין מודה במקצת, לפי שֶׁהַקִּטְנִית בִּכְלָל פֵּירוֹת, ותביעת פירות כוללת בתוכה גם את הקטנית, וזו הודאה ממין הטענה.

המשנה מביאה מחלוקת בעיקר דין זה: טָעָנוּ חִטִּין, וְחבירו הוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִין, פָּטוּר, לפי שאין ההודאה ממין הטענה, וכמו שהתבאר ברישא. וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּיב שבועה, שלדעתו המודה במקצת חייב שבועה אף כשאין ההודאה ממין הטענה.

המשנה מביאה נידון נוסף בדין זה של הודאה ממין הטענה: הַטּוֹעֵן לַחֲבֵרוֹ בְּכֵדֵי שֶׁמֶן, כגון שאמר לו עשרה כדי שמן יש לי בידך, וְחבירו הוֹדָה לוֹ רק בַּקַּנְקַנִּים, כלומר שאינו חייב לו אלא כדים רקים, אַדְמוֹן אוֹמֵר, הוֹאִיל וְהוֹדָה לוֹ מִקְצַת מִמִּין הַטַּעֲנָה, יִשָּׁבַע, שהרי בכלל תביעתו היו גם הכדים עצמם וגם השמן, וכיון שהלה הודה בכדים הרי זו הודאה ממין הטענה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַהוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה, ולפיכך פטור משבועה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן – נראים לי דברי אדמון שמחייב שבועה.

המשנה מבארת שיש דברים מסוימים שאין נשבעים עליהם כלל: טָעָנוּ התובע לנתבע כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, וְהוֹדָה הנתבע בַּכֵּלִים, וְכָפַר בַּקַּרְקָעוֹת, או שהודה בַּקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בַּכֵּלִים, אף על פי שהודה במקצת הטענה פָּטוּר משבועה, וכן אם הוֹדָה בִּמְקִצַּת הַקַּרְקָעוֹת פָּטוּר משבועה, אף שהודה במקצת מהקרקעות, כיון שהכפירה או ההודאה היו בקרקע, וקרקעות התמעטו משבועה, אין הודאה בהם מחייבת שבועה, ואין נשבעים עליהם אם כפר בהם. אבל אם הודה בִּמְקִצַּת הַכֵּלִים וכפר בשאר הכלים ובקרקעות, חַיָּיב שבועה על מקצת הכלים וגם על הקרקעות, משום שֶׁהַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת [–מטלטלים] זוֹקְקִין [–גוררים אחריהם] אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת [–קרקעות] לִישָׁבַע עֲלֵיהֶן, כלומר, אף שאין מתחייבים שבועה על קרקעות, מכל מקום אם התחייב אדם שבועה על מטלטלים, יכול התובע לגלגל עליו שבועה אף על קרקעות שהוא תובע ממנו.

המשנה מבארת שיש בני אדם מסוימים שאין תביעתם מחייבת שבועה: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת [–תביעת] חֵרֵשׁ [–שאינו שומע ואינו מדבר], שׁוֹטֶה, וְקָטָן. וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן. אֲבָל נִשְׁבָּעִין לְקָטָן שבא בטענת אביו, וְכן נשבעים לְהֶקְדֵּשׁ.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה נוסח משביעים הדיינים את המחויב שבועה. מבררת הגמרא: הֵיכִי מַשְׁבְּעִינַן לֵיהּ – כיצד משביעים הדיינים את האדם שהתחייב שבועה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּשְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה – כמו השבועה שהוזכרה בתורה, שהשביע אברהם אבינו את אליעזר, דִּכְתִיב (בראשית כד ג) 'וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ'.

הגמרא הבינה שכוונתו של רב ששבועת הדיינים היא בהזכרת השם המיוחד, כפי שהשביע אברהם את אליעזר. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, כְּמַאן – בדעת מי אמר רב דין זה, האם כְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי, דְּאָמַר (לעיל לה:) לגבי חיוב חומש ואשם המוטל על הנשבע לשקר שאינו יודע עדות לחבירו, דִּבְעֵינַן שֵׁם הַמְיוּחָד – שיש צורך שישבע בשם המיוחד, ובלא זה אינו מתחייב חומש ואשם. וכן כאן יש צורך בהזכרת השם המיוחד.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, דְּאָמְרִי בְּכִינּוּי – אם תרצה תוכל לומר שרב סובר אף כדעת חכמים האומרים שכדי להתחייב חומש ואשם די להשבע בכינוי השם, ולאו דווקא בשם המיוחד, והוא הדין כאן שהדיינים משביעים את הנתבע בכינוי בלבד, וְנָפְקָא מִינָּהּ – ויש דין אחר הנלמד משבועת אליעזר לאברהם, דְּצָרִיךְ לְאַתְפּוּשֵׁי חֻפְצָא בִּידֵיהּ – שצריך להחזיק בידו חפץ של קודש בשעה שנשבע, כגון ספר תורה או תפילין, לצורך חומרת תוקף השבועה, כפי שאברהם אבינו נתן לאליעזר עבדו להחזיק בברית מילה שלו בשעה שנשבע. וזו היתה כוונת רב שאמר שמשביעים אותו 'בשבועה האמורה בתורה'. ופירוש זה בדברי רב, שיש להשביעו כשהוא מחזיק חפץ של קדושה, הוא כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, הַאי דַּיָּינָא דְּאַשְׁבַּע – אותו דיין שהשביע את החייב להישבע בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, ולא התפיסו חפץ של קודש, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, ואף שאינה משנה מפורשת אלא דברי רב, גם זה נחשב ל'טועה בדבר משנה', כיון שזו הלכה ברורה, וְחוֹזֵר הדין, וצריך להשביעו שוב בנקיטת חפץ.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: וְאָמַר רַב פָּפָא, הַאי דַּיָּינָא דְּאַשְׁבַּע בִּתְפִלִּין – דיין שהשביע את החייב שבועה כשהוא אוחז תפילין, ולא ספר תורה, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, וְחוֹזֵר הדין, וצריך לחזור ולהשביעו כשהוא אוחז בספר תורה.

הגמרא פוסקת את ההלכה בנידונים אלו: וְהִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא – ההלכה היא כדברי רבא, שאם לא אחז בידו חפץ של קודש בשעה שנשבע צריך לחזור ולהשבע, וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פָּפָא – אך אין הלכה כדברי רב פפא שאמר שאם אחז בידו רק תפילין ולא ספר תורה חוזר ונשבע. מבארת הגמרא: הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, דְּהָא לֵא נָקֵיט חֻפְצָא בִּידֵיהּ – שהרי לא אחז הנשבע בשום חפץ של קודש, וכיון שאמר רב שיש לתפוס חפץ של קדושה, הרי זו טעות בדבר משנה. וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פָּפָא, ששבועה בתפילין נחשבת כטעות בדבר משנה, דְּהָא נָקֵיט חֻפְצָא בִּידֵיהּ – שהרי סוף סוף אחז בידו חפץ של קדושה, והיינו תפילין, ואין צורך דווקא בספר תורה.

הגמרא מביאה חילוקי דינים בין שבועת תלמיד חכם לשבועת שאר בני אדם: שְׁבוּעָה מְעוּמָּד – הנשבע צריך לעמוד בשעה שנשבע. אך תַּלְמִיד חָכָם נשבע כשהוא מְיוּשָׁב. שְׁבוּעָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה – לכתחילה צריך הנשבע לאחוז ספר תורה בשעה שנשבע, אך תַּלְמִיד חָכָם יכול לְכַתְּחִלָּה להשבע כשהוא אוחז בִּתְפִלִּין.

הגמרא מביאה ברייתא שמפרטת את הנוסח שאומרים הדיינים לבעל דין בכדי לאיים עליו: תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין, אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה – נאמרת בכל לשון שהנשבע מבין, ולא דווקא בלשון הקודש. וכך אוֹמְרִים לוֹ, הֱוֵי יוֹדֵעַ

פרישת שלום שלי עניינה, שימסור איזה עניין של תורה והתעוררות ששמע בעת ההתוועדויות.

ממכתב ז' טבת, תש"כ

וְהָא קָיְימָא שְׁנִיָּה – והרי הכת השניה עדיין קיימת ותוכל להעיד עבורו, ומה הפסידוהו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבִינָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, במשנתינו, במה המדובר, **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה** הכת **הַשְׁנִיָּה בִּשְׁעַת כְּפִירַת** הכת **הָרִאשׁוֹנָה, קְרוֹבִין בִּנְשׁוֹתֵיהֶן** – אנשי הכת השניה היו קרובים האחד לשני דרך נשותיהם שהיו אחיות, והיו פסולים להעיד זה עם זה, ונמצא שבשעת כפירת הכת הראשונה אין עדים נוספים שיכולים להעיד בעדות זו, והראשונים שכפרו הפסידוהו ממון באותה שעה. ואחר כפירת הראשונה, מתו נשותיהם של הכת השניה, ובטלה קרבתם והם ראויים להעיד זה עם זה, וכיון שכפרו, הפסידו לתובע ממון וגם הם חייבים. ואם תקשה אם כן מדוע הוצרכה משנתינו לכתוב שהכת הראשונה חייבת, והרי פשוט הוא, שהרי אין כאן כת שניה בשעה שכפרו, לכך ממשיך רבינא בתירוצו, **וּנְשׁוֹתֵיהֶן** של הכת השניה שהן אחיות, היו **גּוֹסְסוֹת** ועומדות למות. **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, כיון **שרוֹב גּוֹסְסִים** סופם **לְמִיתָה**, יוכלו אנשי הכת הראשונה לפטור עצמם ולטעון שאינם מפסידים את התובע כלום, לפי שנשות הכת השניה הגוססות כאילו כבר מתו, והכת השניה יכולה להעיד עבורו. **קָא מַשְׁמַע לָן (הַשְׁתָּא מִיהָא לֹא שְׁכִיב)** שכל זמן שלא מתו נשי הכת השניה הרי הן כחי לכל דבר, ובעליהן פסולים לעדות, ולכך הכת הראשונה חייבת.

משנה

משנתינו מבארת את דיני שבועת העדות כשכולל בשבועתו כמה תביעות או מינים שונים, וכן מבארת על אלו תביעות מתחייבים העדים בשבועת העדות.

המשנה מבארת את דין השבועה כשהיתה כפירתם על מין אחד ותביעות שונות: אמר אדם לשנים, **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ** לבית דין **וּתְעִידוּנִי** – ותעידו עבורי, **שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי** חיטים, חלק מהם הם אצלו **בִּפְקָדוֹן** שהפקדתי אצלו ואינו משיב לי, **וְחלקם בִּתְשׂוּמֶת יָד** – בהלואה שהלויתי לו, **וְחלקם בִּגְזֵל** – שגזלם ממני, **וְחלקם בַּאֲבֵידָה** – שמצאם לאחר שאבדו ממני ואינו משיב לי. ואמרו לו העדים, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת** על אף אחת מהתביעות האלו, ונמצאו כפרנים, **אֵין חַיָּיבִין אֶלָּא אֶחָת** – קרבן אחד של שבועת העדות. אבל אם פרטו בשבועתם ואמרו לו, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי, פִּקָּדוֹן וּתְשׂוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה**, כיון שפרטו כל תביעותיו, אף שהם ממין אחד, **חַיָּיבִין** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**.

המשנה מבארת את דין השבועה כשהיתה הכפירה על מינים שונים ותביעה אחת: אמר לעדים, **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ** לבית דין **וְתָעִידוּ** עבורי, **שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן** שהפקדתי אצלו, של **חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין**. ואמרו לו, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת, אֵין חַיָּיבִין אֶלָּא אֶחָת**. אבל אם פרטו ואמרו, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין**, אף שהיתה כפירתם על תביעה אחת, כיון שפירטו בכפירתם את המינים השונים, **חַיָּיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**.

המשנה מביאה מיני תביעות שונות המחייבות בשבועת העדות: אמר לעדים, **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ** לבית דין **וּתְעִידוּנִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי**, דמי **נֶזֶק** שהזיקני. **וַחֲצִי נֶזֶק** – או דמי היזק שהזיקני שחייב לשלם לי עליו מחצית הנזק. או **תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל** – שגנב ממני חפץ וחייב לשלם לי כפל. **וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** – או שגנב ממני שור או שה וטבחו או מכרו וחייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. **וְשֶׁאָנַס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתִּי, וּפִתָּה אֶת בִּתִּי. וְשֶׁהִכַּנִּי בְּנִי** הכאה שאין בה חבורה, וחייב לשלם דמי בושת. **וְשֶׁחָבַל בִּי חֲבֵירִי** ביום הכפורים. **וְשֶׁהִדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**. והעדים כפרו ונשבעו שאינם יודעים לו עדות, ונמצאו שקרנים, **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין**.

גמרא

הלכה בידינו, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא אם הפסידו לתובע ממון בכפירתם. הגמרא מבררת האם עדים שכפרו בעדות המחייבת קנס חייבים בשבועת העדות, והאם אפשר להוכיח דין זה ממשנתינו: **אִיבָּעְיָא לְהוּ, מַשְׁבִּיעַ עֵדֵי קְנָס** – מי שהשביע עדים שיעידו לו עדות שעל ידה יתחייב בעל דינו קנס, וכפרו אותם העדים ואמרו שאינם יודעים לו עדות, **מַהוּ** – האם יהיו חייבים בשבועת העדות או לא.

הגמרא מבארת את צדדי הספק: **אַלִּיבָּא** – לפי שיטתו **דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי** [–בן רבי] **שִׁמְעוֹן, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק בעדי קנס, שלשיטתו ודאי שהם חייבים בשבועת העדות. משום **דְּאָמַר** רבי אלעזר ברבי שמעון בברייתא במסכת בבא קמא (עה.), אף שאין אדם מתחייב קנס על פי הודאתו, אבל אם יש עדים על מעשהו, אף לאחר שהודה בבית דין **יָבוֹאוּ הָעֵדִים** לבית דין **וְיָעִידוּ** עליו, ויחייבוהו את הקנס. ואם כן לדברי רבי אלעזר אם העדים היו מעידים, היו מחייבים אותו בקנס בין אם לא הודה בו ובין הודה, ונמצא שהעדים הפסידו את התובע בכך שכפרו בממון גמור. אלא **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** החולקים שם בברייתא על רבי אלעזר ברבי שמעון, **דְּאָמְרִי, מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** לבית דין להעיד עליו שעשה את המעשה, **פָּטוּר** מלשלם את הקנס. ולדבריהם יש להסתפק במשביע עדי קנס קודם שהודה הבעל דין וכפרו, האם יהיו חייבים, משום שכל זמן שלא הודה, העדים היו מחייבים אותו ממון והפסידו את התובע בכפירתם, או שמא יהיו פטורים, כיון שאין כפירתם על עדות ממון גמורה, שהרי יכול הנתבע להודות וליפטר.

הגמרא מבררת את דעת רבנן, כדי לברר מהו הספק. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן דְּהָתָם** – רבנן שם בברייתא הסוברים מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, **כְּמַאן סְבִירָא לְהוּ** – כדעת מי הם סוברים, במחלוקת רבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן שהובאה לעיל (לב.), בדין משביע עד אחד וכפר, האם חייב בשבועת העדות. **אִילֵימָא** – אם נאמר שהם סוברים **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּהָכָא** – שכאן, לגבי שבועת העדות, **הָא קָאָמַר** – הרי הוא אמר שהמשביע עד אחד חייב, משום **שְׁדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי** – דבר שאין הוא עצמו ממון אלא גורם לחיוב ממון אחר חשוב כממון עצמו, ומטעם זה ראוי לחייב אף את עדי הקנס שכפרו, שהרי אין עדות על הקנס פחותה מעדות הגורמת לחיוב ממון, שהרי אם הבעל דין לא מודה מתחייב ממון על פי העדים, ואם כן לשיטת רבי אלעזר בשבועת העדות, אין להסתפק בדבר, וודאי שעדי קנס שכפרו חייבים בשבועת העדות. **אֶלָּא** ודאי שמה שהסתפקו בני הישיבה אם עדי קנס חייבים, כוונתם היתה אם נאמר שרבנן הסוברים מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, סוברים **כְּרַבָּנָן דְּהָכָא, דְּאָמְרִי** משביע עד אחד פטור משום **דְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי**, בזה יש להסתפק **מַאי** – מה דין עדי קנס שכפרו קודם שהודה הבעל דין. האם נאמר **כֵּיוָן דְּאִילּוּ** הנתבע היה **מוֹדֶה** היה **מִיפְּטַר** מן הקנס, אם כן אותו עד שכפר **לָאו מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ** – לא כפר בעדות ממון, ולכן יהיה פטור. **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא נאמר, **הַשְׁתָּא מִיהָא לֹא אוֹדֵי** – עתה, בשעה שכפרו העדים, עדיין לא הודה הנתבע שחייב ולא נפטר עדיין מהקנס, ואם היו מעידים עכשיו היו מחייבים אותו, וכיון שכן בשעה שכפרו הרי הפסידו לתובע ממון גמור.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתינו לפשוט את הספק במשביע עדי קנס: **תָּא שְׁמַע**, אמר לעדים, **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי נֶזֶק וַחֲצִי נֶזֶק**, וכפרו, הרי אלו חייבים בשבועת העדות. **וְהָא** – והרי תשלום **חֲצִי נֶזֶק, קְנָסָא הוּא**, – שהרי לכאורה עוסקת המשנה בשור תם שנגח שור אחר, שבעליו חייב לשלם מחצית דמי הנזק, ואמרו בגמרא חצי נזק קנס הוא שקנסה התורה את בעל השור כדי שישמור את שורו. וממה שנאמר במשנתינו שעדי חצי נזק שכפרו חייבים, הרי שעדי קנס שכפרו חייבים בשבועת העדות.

דוחה הגמרא: אין להוכיח מדין המשנה בעדי חצי נזק, משום שמשנתינו **כְּמַאן דְּאָמַר** – כדעת רב פפא הסובר **שפַּלְגָּא נִזְקָא**

המשך בעמוד רמב

רש"י

הא קיימא שניה – ומה הפסידוהו הראשונים? **קרובים בנשותיהם** – נשאו שתי אחיות ואינן כשירין בעדות אחד, נמצא שלא היה לו עדות כשכפרה ראשונה אלא הם לבדם. וכי תימא, למה לי למתנייה? איצטריך, כגון ששתי האחיות הללו גוססות. **למיתה** – דוו להו כאילו מתו, ותפטר כת ראשונה, דהא קיימא כת שניה. **קא משמע לן השתא מיהא הא לא שכיב** – ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, ואף על פי שרובן למיתה. **משנה תשומת יד** – הלואה, ששם בידו ממון. **ואבידה** – שמצא אבידה. **חטין ושעורין וכוסמין כו'** – רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלוקות, וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולה פקדון ומינין חלוקין. **ושהכני בני** – הכאה שאין בה חבורה, שאינו חייב עליו מיתה. שהמכה אביו אינו חייב אלא אם כן עשה בו חבורה, וכיון דליכא מיתה איכא ממון דבושת. **ושחבל בי חברי** – משום יום הכיפורים נקט ליה, דאף על גב דענוש כרת חייב ממון. והנך דלעיל נקט משום חצי נזק, כדמפרש בגמרא. אי נמי, לאשמועינן דהמשביע עדי קנס חייבים. ו"שהכני בני" נקט לאשמועינן דהואיל ואין בה חבורה אין בה מיתה, וחייב ממון. **גמרא דרבי אלעזר ברבי שמעון** – בפרק "מרובה" (בבא קמא עה, א). **יבואו עדים ויעידוהו** – ויתחייב, ואינו נפטר בהודאה ראשונה. דכי אמרינן מודה בקנס פטור, דנפקא לן בבא קמא (סד, ב) מ"אשר ירשיעון אלהים" פרט למרשיע את עצמו, הני מילי היכא דלא אתו עדים לא משלם קנס אפומיה דידיה, אבל אתו סהדי בתר הכי משלם. **לא תיבעי לך** – דחייבין, שהרי הפסידוהו בכפירתן. **כי תיבעי לך כו'** – וזה השביעון קודם שהודה בעל דין, ואם העידוהו היה מתחייב. ומיהו הא מיבעיא לן אי מיחייבי או לאו, משום דאיכא למימר קנס לאו ממון גמור הוא, דהא אי הוה מודה מיפטר לגמרי, ואיכא למימר נמי כל כמה דלא אודי ממון הוא. **ורבנן דהתם כמאן סבירא להו** – התלמוד פריך עלה דהא בעיא: ורבנן דהתם דפליגי במודה בקנס, דבעינן להא בעיא אליבייהו, כמאן סבירא להו באידך פלוגתא דאיפלגו לעיל רבנן ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע עד אחד? **אי כרבי אלעזר ברבי שמעון** – סבירא להו, בהא דדבר הגורם לממון כממון דמי, מאי מספקא לן במשביע עדי קנס? אי נמי לאו ממונא הוא, בציר מגורם לממון לא הוי, דהא כי לא מודה משלם ממון. ותפשוט לך דמיחייבי קרבן שבועה משום גורם לממון. **אלא כרבנן דהכא כו'** – הכי מבעיא לן: אי רבנן דהתם, דפטרי במודה בקנס ואחר כך באו עדים, סבירא להו כרבנן דהכא דגורם לממון לאו כממון דמי, קנס קודם הודאה מאי? מדמית ליה לממון או גורם לממון? מי אמרינן כיון דאי הוה מודה קודם עדים מיפטר עולמית אין זה ממון. **או דלמא השתא מיהא** – כשמשביע זה את העדים, לאו אודי, ואי הוה מסהדי הוו מחייבי ליה, ואין זה גורם לממון אלא ממון גמור. **הניחא למאן דאמר כו'** – פלוגתא היא בבבא קמא (טו, א) ובכתובות (מא, א). **חצי נזק צרורות** – בהמה שהיתה מהלכת בדרך והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושיברה את הכלים – משלמת חצי נזק. ואף על פי שאין זה שינוי, דהא אורחא בהכי, והויא תולדה דרגל ולאו תולדה דקרן תמה, והוה ליה לשלומי נזק שלם – הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק. וההוא חצי נזק ממונא הוא, דהא לאו תולדה דקרן הוא. **משום בושת ופגם** – דהא איכא ממון. דקנס דבר הקצוב בתורה, כגון שלשים של עבד בין עבד יקר בין עבד זול, וכן חמשים של אונס ושל מפתה שוים בכל הנשים, אבל בושת הכל לפי המבייש והמתבייש, לכן הוי ממון. וכן פגם, בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה. **אלא** – כיון דתרצת כולה מתניתין בממון. **מאי קא משמע לן** – נימא אחת או שתים ונשתוק! **רישא קא משמע לן דחצי נזק צרורות ממונא הוא** – ואיידי דתנייה הא תנא בהדיה תשלומי ארבעה וחמשה ואונס ומפתה, דממון שאין משתלם בראש הוא, דומיא דחצי נזק שאין משתלם בראש. ודכוותה משנינן בשמעתא קמייתא דסנהדרין (ג, א). **סיפא קא משמע לן** – "שחבל בי חבירי ביום הכפורים או הדליק גדישי", לאפוקי מדרבי נחוניא דאמר: המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ואיידי דתנן להך תנא בהדייהו "שהכני בני" דקרובה לצד מיתה, ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה חייב בתשלומין.

הא קָיְימָא שְׁנִיָּה! אֲמַר רָבִינָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שְׁנִיָּה בִּשְׁעַת כְּפִירַת רִאשׁוֹנָה קְרוֹבִין בְּנִשּׂוֹתֵיהֶן, וּנְשׂוֹתֵיהֶן גּוֹסְסוֹת, מַהוּ דְּתֵימָא: רוֹב גּוֹסְסִים לְמִיתָה, קָא מַשְׁמַע לָן הָשְׁתָּא מִיהָא לָא שְׁכִיב. **משנה** "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׂוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה". - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת" - אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׂוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה" - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין". - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת" - אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין" - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי גַּזָּק וַחֲצִי גַּזָּק, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְשֶׁאָנַס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתִּי וּפִתָּה אֶת בִּתִּי, וְשֶׁהִכָּנִי בְּנִי, וְשֶׁחָבַל בִּי חֲבֵרִי, וְשֶׁהִדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים" - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קֶנֶס, מַהוּ? אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דְּאָמַר: יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר. וְרַבָּנַן דְּהָתָם כְּמַאן סְבִירָא לְהוּ? אִילֵימָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּהָכָא - הָא קָאָמַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי. אֶלָּא כְּרַבָּנַן דְּהָכָא, דְּאָמְרִי: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי; מַאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מוֹדֶה מִיפַּטַּר לָאו מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא הָשְׁתָּא מִיהָא לָא אוֹדֵי? תָּא שְׁמַע: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי גַּזָּק וַחֲצִי גַּזָּק"; וְהָא חֲצִי גַּזָּק קְנָסָא הוּא! - כְּמַאן דְּאָמַר פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קְנָסָא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - בַּחֲצִי גַּזָּק צְרוֹרוֹת, דְּהִלְכְתָּא גְּמִירִי לַהּ דְּמָמוֹנָא הוּא. - תָּא שְׁמַע: תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל! - מִשּׁוּם קַרְנָא. - וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה! - מִשּׁוּם קַרְנָא. - "שֶׁאָנַס אִישׁ פְּלוֹנִי וּפִתָּה אֶת בִּתִּי"! - מִשּׁוּם בּוֹשֶׁת וּפְגָם. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? כּוּלָּהּ מָמוֹנָא הוּא! - רֵישָׁא חֲדָא קָא מַשְׁמַע לָן, סֵיפָא חֲדָא קָא מַשְׁמַע לָן; רֵישָׁא חֲדָא קָא מַשְׁמַע לָן - דַּחֲצִי גַּזָּק צְרוֹרוֹת מָמוֹנָא הוּא, סֵיפָא חֲדָא קָא מַשְׁמַע לָן - "וְשֶׁהִדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים", לְאַפּוּקֵי מַאי? לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה; דְּתַנְיָא: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין, מַה שַּׁבָּת כו'. תָּא שְׁמַע: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי

תוספות

הא קיימא שניה אמר רבינא כו' – ואם תאמר: ומאי פריך? הא בריש "שבועת הפקדון" (שבועות דף לז, א) פריך הכי לרבה דאמר הכופר בממון שיש עליה עדים פטור, ממתניתין דהכא: אלא ראשונה אמאי? הא קיימא שניה! אלמא הכופר במלוה שיש עליה עדים חייב. ורבה איתותב התם, ואם כן אתי שפיר דחייבים! ויש לומר: דאף על גב דכופר במלוה שיש עליה עדים וליתנהו קמן סבירא לן דחייב, דלא כרבה לקמן, מכל מקום היכא דקיימי עדים קמן סבירא ליה להתלמוד דחשיב כפירת דברים בעלמא. ואף על גב דבלאו מילתא דרבה הוצרך רבינא לשנויי: כאן כגון שהיו קרובים בנשותיהן כו', מכל מקום פריך מינה לקמן לרבה, דאי לאו דרבה הוה מצי למידחי דאפילו קיימי עדים קמן חשיב כפירה.

קרובים בנשותיהם – כגון שבשעת ראיית העדות היו רחוקים, דבעינן תחלתה וסופה בכשרות כדאמרינן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכח, א). וההוא ד"חזקת הבתים" (שם מג, א) דבני העיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר, דפריך: ולסלקו בי תרי מיניהו ולידיני, אף על גב דאין תחלתן בכשרות – אין לדמות פסול דמחמת שנגעין בעדות לפסול דקורבה או לשאר פסולין.

קא משמע לן – אין לפרש: קא משמע לן דאין רוב גוססין למיתה, דבהדיא מוכח בפרק "כל הגט" (גיטין כח, א) דרובן למיתה. אלא פירוש: אף על גב דרוב גוססין למיתה, השתא מיהא לא שכיב. **או** דלמא השתא מיהת הא לא אודי – תימה: דתפשוט ממתניתין דסוף פרק "שבועת הפקדון" (שבועות לח, ב) ד"אנסת ופתית את בתי", רבי שמעון פוטר משום דאינו משלם קנס על פי עצמו, ואפילו רבנן לא מחייבי אלא משום דקסברי בושת ופגם קתבע. ושבועת העדות מינה ילפינן, מגזרה שוה ד"תחטא", דעיקר שבועת העדות דמיירי בתביעת ממון לא גמרה אלא משבועת הפקדון! ולאו פירכא היא, דלקמן גבי שבועת הפקדון טענא משום דלא כפר ליה ממונא, שלא היה מתחייב בהודאתו כדאמרינן לקמן. אבל הכא בשבועת העדות הוי קנס כשאר ממון, שאם היו מעידין היה מתחייב בהודאתו, כדאמרינן לקמן שאם היו מעידין היה מתחייב הנתבע כממון אחר.

[שייך למשנה להלן עמוד ב] **ושאנס** איש פלוני או פתה את בתו – פירש בקונטרס, דיש מפרשים: בתו של עצמו. וטעמא דפטורין, משום דאיכא חיוב מיתה. ואי אפשר להעמידו, דאפילו בלא חיוב מיתה, מאן קתבע? השתא

השתא אם אחר אנסה קים לן דבשת ופגם לאביה הוי, אנסה אביה הקנס בעי לשלומי לה? ונראה דלא קשה מידי, דאיכא לאוקמה בנערה שנתארסה ונתגרשה, שיש לה קנס וקנסה לעצמה (לרבי יוסי הגלילי) [צריך להיות: לרבי עקיבא] כדתנן פרק "אלו נערות" (כתובות לח, א). וכן צריך לפרש מתניתין דהתם, דתנא: הבא על בתו פטור משום שמתחייב בנפשו. מיהו, הא דקתני הכא: או פתה את בתו – לא אתי שפיר, שהרי מחלה לו. ושמא איכא לאוקמה בקטנה דלאו בת מחילה היא, וכרבנן דאמרי התם: קטנה יש לה קנס. ולפירוש הקונטרס אין להקשות: למה לך למתנייה בסמוך עד שישמעו מפי התובע, כיון דכבר אשמעינן הכא? דסיפא אשמעינן משום שלח ביד עבדו, דאף על פי דשלוחו הוא לא מיחייב. **כבא** בהרשאה – אף על פי דפסקינן ב"מרובה" (בבא קמא ע, א) דשליח שויה, ותנן (שבועות לה, א): שילח ביד בנו ביד עבדו פטור – הכא עדיף, שיש לו כח להוציא ממון כמו לבעלים עצמן. ואם תאמר: אכתי תקשי, הא "מנה לפלוני ביד פלוני", ובא בלא הרשאה חייבין, דומיא דכהן דלא שייך הרשאה! ואומר רבינו יצחק, דיתור משנה אתא לאשמועינן: דוקא בכהאי גוונא פטור בכל ענין, דלא משכחת חיובא. אבל "מנה לפלוני ביד פלוני" זימנין דמשכח חיובא, כמו בבא בהרשאה. **היכא** דלא כפריה כתבינן – ואיירי שאחר שכתב לו הרשאה כפר לו. ולמאן דאמר ב"מרובה" (בבא קמא ע, א): אפילו לא כפר ליה לא כתבינן – מוקמינן מתניתין דהכא בפקדון, דהא טעמא דלא כתבינן מפרש התם משום דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש, ופקדון יכול להקדיש. כדמוכח התם, דמייתי עלה לעיל (שם סט, ב) לסייעתא מהא דתנן: אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, ובפקדון משלם, כדתנן בפרק "המפקיד" (בבא מציעא לג, ב). וכן מוכח ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פח, א) גבי ההוא גברא דאייתי קארי לפום נהרא, אתו כולי עלמא שקול חדא חדא, ואמר: הרי הם מקודשים לשמים. ומסקינן דאי לאו דקיצי דמייהו – קדשי, דברשותא דמרייהו קיימי. אי נמי, איכא לאוקומא במקרקעי, דודאי כתבינן ליה, דקרקע אינה נגזלת, וכמאן דאמר לקמן פרק "שבועת הפקדון" (לז, ב): המשביע עדי קרקע חייב. והא דלא משני התלמוד הכי דהוה ניחא לכולהו לישני, משום דלא חייש לשנויי אלא לפי לשון שתופס עיקר. מיהו קשה: בפרק "יש בכור" (בכורות מח, ב) גבי שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים, מת אחד מהן בתוך שלשים יום, אם לכהן אחד נתנו יחזור להן חמשה סלעים. ומוקי לה בבא בהרשאה. והתם לא שייך לא פקדון ולא קרקע, דאין פודין בקרקעות! מיהו, התם נמי איכא לשנויי בבא במעמד שלשתן. ורבינו תם פוסק דכתבינן אפילו אמטלטלי דכפריה. דטעמא דלא כתבינן, מפרש (בכתובות סח, א) משום דמיחזי כשיקרא (ובפרק כל הגט (גיטין כו, ב) וב"הכותב" (כתובות פה, א) מסקינן דלמיחזי לשיקרא לא חיישינן. ואין להאריך כאן בדבר). **ונאמר** להלן אואין – תימה: כיון דגמרינן מפקדון ניבעי בהלואה ובעושק ייחוד כלי, כדאמרינן גבי שבועת הפקדון ב"הזהב" (בבא מציעא מח, א)!

אואין סוטה יוכיחו – דעיקר לא אתי להפסידה כתובתה, אלא להשקותה.

מושבע

1 שֶׁהוֹצִיא אִישׁ פְּלוֹנִי שֵׁם רַע עַל בִּתִּי" - חַיָּבִין, הוֹדָה
2 מִפִּי עַצְמוֹ - פָּטוּר! - הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן
3 הִיא, דְּאָמַר: יְבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ. - אֵימָא סֵיפָא: הוֹדָה
4 מֵעַצְמוֹ - פָּטוּר, אֲתָאן לְרַבָּנַן! - כּוּלָּהּ רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי
5 שִׁמְעוֹן הִיא, וְהָכִי קָאָמַר: לָא מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ הוֹדָה מִפִּי
6 עַצְמוֹ דְּפָטוּר - אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים כְּלָל וְהוֹדָה
7 מֵעַצְמוֹ. **מִשְׁנָה** "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ
8 וְתָעִידוּ שֶׁאֲנִי כֹּהֵן", "שֶׁאֲנִי לֵוִי", "שֶׁאֵינִי בֶּן גְּרוּשָׁה",
9 "שֶׁאֵינִי בֶּן חֲלוּצָה", "שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן", "שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי
10 לֵוִי", "שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה", "שֶׁאֵינוֹ בֶּן חֲלוּצָה", "שֶׁאָנַס
11 אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ" וּ"פִּתָּה אֶת בִּתּוֹ", וְ"שֶׁחָבַל בִּי
12 בְּנִי", וְ"שֶׁחָבַל בִּי חֲבֵירִי", "שֶׁהִדְלִיק גְּדִישִׁי בְּשַׁבָּת" -
13 חַיָּבִין אֵלּוּ פְּטוּרִין. **גְּמָרָא** טַעֲמָא דְּאִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן,
14 דְּאִישׁ פְּלוֹנִי לֵוִי, הָא "מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי" - חַיָּבִין,
15 הָא קָתָנֵי סֵיפָא: עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ! אָמַר
16 שְׁמוּאֵל: בָּבָא בְּהַרְשָׁאָה. - וְהָאָמְרִי נְהַרְדְּעֵי: לָא כָּתְבִינַן
17 אוֹרְכְתָּא אַמְטַלְטְלֵי! - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּכַפְרֵיהּ, אֲבָל
18 לָא כַּפְרֵיהּ כָּתְבִינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: מַנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר
19 אֶלָּא בִּתְבוּעַת מָמוֹן? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן
20 "אוֹאִין", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אוֹאִין", מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר
21 אֶלָּא בִּתְבוּעַת מָמוֹן, אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבוּעַת
22 מָמוֹן. - "אוֹאִין" דְּרוֹצֵחַ יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן "אוֹאִין" וּמְדַבְּרִים
23 שֶׁלֹּא בִּתְבוּעַת מָמוֹן! - דָּנִין "אוֹאִין" שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה
24 מִ"אוֹאִין" שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, וְאַל יוֹכִיחוּ "אוֹאִין"
25 דְּרוֹצֵחַ שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁבוּעָה. - "אוֹאִין" דְּסוֹטָה יוֹכִיחוּ,
26 שֶׁהֵן "אוֹאִין" וְיֵשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא
27 בִּתְבוּעַת מָמוֹן! - דָּנִין "אוֹאִין" שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין
28 עִמָּהֶן כֹּהֵן, מִ"אוֹאִין" שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן
29 כֹּהֵן, וְאַל יוֹכִיחוּ "אוֹאִין" דְּרוֹצֵחַ שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁבוּעָה,
30 וְאַל יוֹכִיחוּ "אוֹאִין" דְּסוֹטָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן
31 שְׁבוּעָה יֵשׁ עִמָּהֶן כֹּהֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְהָיָה כִּי
32 יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה" - יֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא חַיָּב, וְיֵשׁ
33 מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא פָּטוּר, הָא כֵּיצַד? תִּבְעוֹ מָמוֹן - חַיָּב,
34 דָּבָר אַחֵר - פָּטוּר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא
35 אוֹמֵר: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע", בְּעֵדוּת הַמִּתְקַיֶּמֶת
36 בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וּבִידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה הִכָּתוּב מְדַבֵּר;
37 רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה כֵּיצַד? "מָנֶה מָנִיתִי לְךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי
38 וּפְלוֹנִי", "יָבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ" - זוֹ הִיא רְאִיָּה
39 בְּלֹא יְדִיעָה; יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה כֵּיצַד? "מָנֶה הוֹדַעְתִּיהָ
40 לִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי", "יָבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ" - זוֹ
41 הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַיָּב כָּאן
42 וְחַיָּב בִּפְקָדוֹן, מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבוּעַת
43 מָמוֹן, אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבוּעַת מָמוֹן; וְעוֹד,
44 קַל וָחוֹמֶר: מַה בִּפְקָדוֹן שֶׁעָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, קְרוֹבִים כִּרְחוֹקִים, פְּסוּלִים כִּכְשֵׁרִים, וְחַיָּב עַל
כל

שהוציא פלוני שם רע על בתי – ואמר בבית דין: לא מצאתי לבתך בתולים, ונמצא בדאי ולא הספקתי להעמידו שם בדין לתובעו קנס של מאה כסף. **הודה מפי עצמו** – בבית דין זה, שהוציא שם רע בבית דין אחר – פטור. קא סלקא דעתין השתא דאפילו באו עדים לאחר שהודה קאמר פטור, וקתני: המשביע את העדים קודם הודאה חייבין. אלמא משביע עדי קנס חייבין! **הא מני רבי אלעזר ברבי שמעון היא** – ואליביה לא אבעיא לי, דלדידיה הוי קנס ממון כיון דלא מיפטר בהודאתו. **אתאן לרבנן** – קושיא היא. ומשני: כולה רבי אלעזר היא, והאי דקתני הודה מפי עצמו פטור – לאו שבאו עדים אחר הודאה קאמר, אלא בהודאה בלא עדים. וטעמא הוא דקא יהיב למילתיה: משום הכי העדים חייבין – משום דממונא אפסדוה, דאין מודה בקנס פטור אלא כל זמן שהודה מפי עצמו, אבל אם באו עדים אחרי כן – חייב, הלכך ממון גמור הוא. **משנה שאני כהן כו' פטורין** – כדמפרש בגמרא שאין הענין מדבר אלא בכפירת ממון. **שאנס איש פלוני או פתה בתו של פלוני** – שאנס ראובן בתו של שמעון. ו"בתו" דקתני א"איש פלוני" דלעיל קאי, דתנא לעיל מינה: שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה, ועליה קאי: או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו דאיירינן ביה עד השתא. **פטורין** – דבעינן שישמעו מפי התובע. ואצטריך למיתנייה משום דמוקמינן לה בבא בהרשאה, אפילו הכי אינו בעל דינו בזו כשאר ממון, דמידי דלא מטא לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עילויה. **ושחבל בי בני** – חבלה היא חבורה. **פטורין** – שאין כאן הפסד ממון, שאם העידו היה הבן מתחייב מיתה ולא ממון. **ושחבל בי חבירי ושהדליק את גדישי בשבת** – שחבל בי בשבת או הדליק גדישי בשבת, דתרוייהו חיוב מיתה נינהו פטורין. ויש מפרשים: שאנס איש פלוני ופיתה את בתו – האב הבא על בתו. וטעמא דפטורין משום דאיכא חיוב מיתה. ואף אני כן שמעתי. ואי אפשר להעמידה, דאפילו בלא חיוב מיתה נמי, מאן קא תבע? השתא אם אנסה אחר קים לן בושתה ופגמה וקנסה לאביה, אנסה אביה קנס בעי לשלומי לה? בתמיה. **גמרא הא קתני סיפא עד שישמעו מפי התובע** – דקתני סיפא: שילח ביד כו' עד שישמעו מפי התובע. **כבא בהרשאה** – שמינהו אפטרופוס על כך. הלכך, אי תביעת ממון היא הוו מחייבי. **אורכתא** = הרשאה. ולשון שולטנות הוא, כמו (בבא בתרא קסד, ב): בשנת פלוני אורכן = שלטון. אף כאן "אורכתא" = השלטה, שהשליטו על בעל דינו לתובעו. **אמטלטלי** – לפי שאינו בעין, והעדים מעידין על מה שכתוב "מחמת שיש לי ביד פלוני כך וכך". **היכא דכפריה** – שכבר נשמע שהנתבע כפרן, דהשתא מחזי כשיקרא שחתמו על מה שכתב זה "שיש לי ביד פלוני כך וכך". **מנין שאין הכתוב** – דשמיעת קול מדבר אלא בעדות תביעת ממון? **נאמר כאן אואין** – "או ראה או ידע". **ונאמר להלן אואין** – בשבועת הפקדון, "בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק". **אואין דרוצח** – "או באיבה הכהו" "או השליך עליו בצדיה". **אואין דסוטה** – "או עבר עליו רוח קנאה" "או איש אשר תעבר עליו" וגו'. **ויש עמהן שבועה** – "והשביע הכהן את האשה" (במדבר ה). **הא כיצד** – יש תביעה שהוא חייב כו'. ולקמיה פריך: איפוך אנא. **בעדות המתקיימת כו'** – ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון, כדמפרש ואזיל. **מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני** – הם ראו שמניתים לך, אבל לא הודעתים אם הם מתנה או הלואה או פרעון. ואמר לו הלה: יבואו פלוני ופלוני ויעידו שמנית לי בפניהם, ואני פורע לך.

שֶׁהוֹצִיא אִישׁ פְּלוֹנִי שֵׁם רָע עַל בִּתִּי – שבא לבית דין ואמר לא מצאתי לבתך בתולים, ונמצא שקרן, וחייב לי קנס של מאה כסף, אלא שלא הספקתי להעמידו שם בדין לחייבו את הקנס, ואני משביעכם שתעידו על זה, והעדים כפרו, חַיָּבִין בשבועת העדות. ואם הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ שהוציא שם רע בבית דין אחר, פָּטוּר מהקנס. ומהדין הראשון שבברייתא מוכח שעדי קנס שכפרו קודם שהודה הנתבע, חייבים.

דוחה הגמרא: הָא מַנִּי – ברייתא זו בשיטת רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר המודה בקנס יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ וחייב, ולכן אם העדים כפרו חייבים, שהפסידוהו ממון.

מקשה הגמרא: אֵימָא סֵיפָא, הוֹדָה מֵעַצְמוֹ פָּטוּר, אֲתָאן לְרַבָּנַן – זה כשיטת רבנן, ואיך נעמיד את הרישא כרבי אלעזר ברבי שמעון. מתרצת הגמרא: כּוּלָּהּ ברייתא רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וְהָכִי קָאָמַר – וכך כוונתו בסיפא, לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ – לא תמצא דין הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ דְּפָטוּר מן הקנס, אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָא עֵדִים כְּלָל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ, אבל אם באו אחר כך עדים אכן חייב בקנס. וכיון שהברייתא היא לדעת רבי אלעזר, אין הוכחה מה דעת רבנן בהשביע עדי קנס.

משנה

משנתינו מביאה כמה מיני תביעות, שעדים שהושבעו להעיד עליהם וכפרו, אינם חייבים משום שבועת העדות. וכגון, שאותה העדות אין בה חיוב ממון, או שלא תבע מהם התובע בעצמו שיעידו לו.

אמר לעדים מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ שֶׁאֲנִי כֹּהֵן, או שֶׁאֲנִי לֵוִי, או שהתובע ידוע ככהן, והשביעם בואו והעידוני שֶׁאֲנִי בֶּן גְּרוּשָׁה, או שֶׁאֲנִי בֶּן חֲלוּצָה, או השביעם שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן, או שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי לֵוִי, או שֶׁאוֹתוֹ כהן אֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה, או שֶׁאֵינוֹ בֶּן חֲלוּצָה וכפרו ונמצאו שקרנים, פטורים משבועת העדות.

אמר לעדים משביעכם אני שתבואו ותעידו, שֶׁאָנֵס אִישׁ פְּלוֹנִי, אֶת בִּתּוֹ של אדם אחר, וּפִתָּהּ [–או שפתה] אֶת בִּתּוֹ של אדם אחר, וכפרו, פטורים. משום שאיש אחר השביעם.

וְכן הדין בהשביעם שֶׁחָבַל בִּי בְּנִי – שעשה בי חבורה, וְשֶׁחָבַל [–או שחבל] בִּי חֲבֵירִי ועשה בי חבורה בשבת, או שֶׁהִדְלִיק חברי את גְּדִישִׁי בְּשַׁבָּת, וכפרו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, משום שבכל אלו אין חיוב ממון אלא מיתה, ואין העדים חייבים בשבועת העדות אלא כשהפסידו לתובע ממון.

גמרא

שנינו במשנתינו, משביע אני עליכם שתבואו ותעידו שאיש פלוני כהן או לוי, פטורין. מדייקת הגמרא: מַעֲמָא שפטורים, משום שהשביעם דְּאִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן דְּאִישׁ פְּלוֹנִי לֵוִי, ואין כאן כפירה בתביעת ממון, הָא אם השביעם מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי, שהיא תביעת ממון וכפרו חַיָּבִין. מקשה הגמרא: וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא דמשנתינו להלן (לה.), שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ, וכאן לא השביעם התובע.

מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, משנתינו עוסקת בְּבָא בְּהַרְשָׁאָה – המשביע מורשה מטעם התובע, שמינהו לאפוטרופוס על תביעה זו, ולכן העדים חייבים להעיד. וכשכפרו פטורים, כיון שאין כאן תביעת ממון, אבל במנה לפלוני ביד פלוני אכן יהיו חייבים.

מקשה הגמרא: וְהָאֲמַרִי נְהַרְדָּעֵי, לֹא כְּתִבְינַן אוֹרַכְתָּא [–הרשאה] אַמַּטַּלְטְלֵי – על תביעת מטלטלין. משום שהעדים מעידים בחתימתם על שטר ההרשאה, בו כתוב שהתובע ממנה את פלוני לגבות את מטלטליו הנמצאים ביד הנתבע, וכיון שאין המטלטלין בפניהם אינם יכולים להעיד על כך. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי – דין זה הוא רק הֵיכָא דְּכַפְרֵיהּ – כשנודע שהנתבע כופר בחיובו, שאזי נראה הדבר כעדות שקר, אֲבָל לֹא כַּפְרֵיהּ, כְּתִבְינַן הרשאה.

ובמשנתינו מדובר שנכתבה ההרשאה קודם שנודע שכפר הנתבע. הגמרא מביאה ברייתא בה נחלקו תנאים מה המקור בתורה שדין שבועת העדות הוא רק בעדות על תביעת ממון: תָּנוּ רַבָּנַן, מִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב בשבועת העדות (ויקרא ה א) 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה' מַדְבֵּר, אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, משיבה הברייתא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מגזירה שוה נֶאֱמַר כָּאן בשבועת העדות 'אוֹאִין' – כמה פעמים תיבת 'אוֹ', שנאמר (שם) 'אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בשבועת הפקדון (ויקרא ה כא) 'אוֹאִין' – 'אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ'. מַה לְּהַלָּן בפקדון, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, שהמפקיד תובע את הנפקד על הפקדון שבידו, אַף כָּאן בשבועת העדות, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן.

מקשה הברייתא: 'אוֹאִין' הנאמרו בפרשה דְּרוֹצֵחַ, שנאמר (במדבר לה כ–כא) 'אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו בְּצָדִיָּה וָיָמֹת. אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ', יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן 'אוֹאִין', וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן אלא בחיוב מיתה. מתרצת הברייתא: דָּנִין 'אוֹאִין' שנאמרו בשבועת העדות שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, מֵ'אוֹאִין' שנאמרו בפקדון שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, וְאַל יוֹכִיחוּ 'אוֹאִין' דְּרוֹצֵחַ שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁבוּעָה.

מקשה הברייתא: 'אוֹאִין' דְּסוֹטָה, שנאמר (במדבר ה יד, ל) 'אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה', 'אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה' וגו', יוֹכִיחוּ שכשנאמר 'אואין' אין הכוונה דווקא לממון, שֶׁהֵן 'אוֹאִין' וְיֵשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, שהכהן משביע את האשה, כמו שנאמר (שם ה יט) 'וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן', וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן אלא בהשקאת המים המארירים. מתרצת הברייתא: דָּנִין 'אוֹאִין' שנאמרו בשבועת העדות שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן, מֵ'אוֹאִין' שנאמרו בשבועת הפקדון שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן, וְאַל יוֹכִיחוּ 'אוֹאִין' דְּרוֹצֵחַ, שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, וְכן אַל יוֹכִיחוּ 'אוֹאִין' דְּסוֹטָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה, יֵשׁ עִמָּהֶן כֹּהֵן.

הברייתא מביאה דעה נוספת מנין לומדים ששבועת העדות היא רק בתביעת ממון: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נאמר בשבועת העדות (ויקרא ה ה) 'וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה' ודורשים שיֵּשׁ מֵאֵלֶּה – מאופני שבועת העדות שֶׁהוּא חַיָּיב, וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא פָּטוּר. הָא כֵּיצַד, תְּבָעוֹ מָמוֹן והשביע עד שיעיד וכפר חַיָּיב בשבועת העדות, אבל תבעו דָּבָר אַחֵר שאינו ממון, וכפר העד פָּטוּר העד משבועת העדות.

הברייתא מביאה דעה נוספת מנין ששבועת העדות אינה אלא בתביעת ממון: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בשבועת העדות (ויקרא ה א) 'וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע' משמע שבְּעֵדוּת הַמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וּבִידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מבארת הברייתא: עדות רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה כֵּיצַד, אמר התובע לנתבע, מָנֶה מָנִיתִי לְךָ – מנה הלויתי לך בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, ולא אמרתי בפניהם שהם בתורת הלואה, ואמר הנתבע, אם כדבריך יָבוֹאוּ אותם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְיָעִידוּ שנתת לי מנה, ואני פורע לך. זוֹ הִיא עדות רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה – שהעדים מעידים רק שראו את נתינת המעות, ואינם יודעים אם הם מתנה או הלואה. עדות יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה כֵּיצַד, אמר התובע לנתבע, מָנֶה הלויתי לך, והוֹדַיְתָה לִי עליו שאתה חייב, בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. ואמר הנתבע, יָבוֹאוּ אותם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ שהודיתי לך, זוֹ הִיא עדות יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה, שהרי לא ראו את מעשה ההלואה ומעידים על פי ידיעתם. ומכך שאמר הכתוב ששבועת העדות מתקיימת בעדות ראיה בלבד או עדות ידיעה בלבד, משמע שאין חיובה אלא בעדות על תביעת ממון.

הברייתא מביאה דעה נוספת מנין ששבועת העדות אינה אלא בתביעת ממון: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בבנין אב משבועת הפקדון אנו למדים כן, חַיָּיב הכתוב קרבן כָּאן, בשבועת העדות, וְחַיָּיב הכתוב קרבן בִּשבועת הַפִּקָּדוֹן. מַה לְּהַלָּן בשבועת הפקדון, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, אַף כָּאן בשבועת העדות, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוא, מַה פִּקָּדוֹן שֶׁעֲשָׂה בּוֹ דין נָשִׁים שחייבות בו כְּדִין אֲנָשִׁים, וקְרוֹבִים – שהיה בעל הפקדון קרוב לכופר בפקדון, חייבים בו כְּרָחוֹקִים, וּפְסוּלִים לעדות חייבים בו כַּכְּשֵׁרִים, וְחַיָּיב הנשבע עַל

כָּל אַחַת וְאַחַת – על כל שבועה שנשבע, בין אם נשבע בִּפְנֵי בֵּית דִּין ובין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא כשהיתה הכפירה בִּתְבִיעַת מָמוֹן, שבועת הַעֵדוּת שהיא קלה, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ נָשִׁים כְּאֲנָשִׁים, קְרוֹבִים כְּרְחוֹקִים, פְּסוּלִין כְּכְשֵׁרִים, וְאֵינוֹ חַיָּיב אם נשבע כמה פעמים אֶלָּא אַחַת בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וכי אֵינוֹ ראוי מן הַדִּין שֶׁלֹּא יְהֵא הכתוב מְדַבֵּר בו, אֶלָּא כשנשבע בִּתְבִיעַת מָמוֹן.

רבי שמעון מקשה על דברי עצמו ודוחה את הלימוד בבנין אב ובקל וחומר מפקדון: מַה לְּפִקָּדוֹן שיש בו צדדים שהוא קל בהם, שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע מפי אחרים כְּנִשְׁבָּע מפי עצמו, שהמושבע מפי אחרים בשבועת הפקדון פטור, וְכן לא עשה בו מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג – שהנשבע שבועת הפקדון בשוגג פטור, תֹּאמַר בְּשבועת הַעֵדוּת, שֶׁכֵּן עָשָׂה בָּהּ מוּשְׁבָּע מפי אחרים כְּנִשְׁבָּע מפי עצמו, וְנשבע במֵזִיד חייב בה כְּנִשבע בְּשׁוֹגֵג.

מחמת הדחיה, מביא רבי שמעון שהלימוד מפיקדון הוא בגזירה שוה: אלא תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדינו הכתוב 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' לְגַזֵּרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן בשבועת העדות (ויקרא ה א) 'תֶּחֱטָא' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בשבועת הפקדון (ויקרא ה כא) 'תֶּחֱטָא', מַה לְּהַלָּן בפקדון, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, אַף כָּאן, בשבועת העדות, הכתוב אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא, ותחילה מקשה על דברי רבי אליעזר: מַתְקִיף לָהּ רַבָּה בַּר עוּלָּא, 'אוֹ' 'אוֹ' שנאמרו אצל שבועת בִּיטּוּי, שנאמר בשבועת ביטוי (ויקרא ה ד) 'אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב', יוֹכִיחוּ שֶׁהֵן 'אוֹאִין' וְיֵשׁ עָמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עָמָּהֶן כֹּהֵן וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן.

מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא, ששבועת העדות מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד, שֶׁכֵּן אפשר ללמוד בגזירה שוה 'תֶּחֱטָא' מִ'תֶּחֱטָא'.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה, שבועת העדות מִשבועת בִּיטּוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד, שֶׁכֵּן חַטָּאת מֵחַטָּאת – שניהם חיובם בחטאת, אבל שבועת הפקדון חיובה באשם. מתרצת הגמרא: אֶלָּא מִסְתַּבְּרָא ששבועת העדות מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן יש ביניהם דמיון בכמה דברים, והם חֵטְא, בְּמִזִּיד, תַּבְעִיהּ וְכַפְּרִיהּ, וְעַבְרִיהּ – 'חטא', בשניהם נאמר 'תחטא' 'תחטא'. 'במזיד', בשניהם חייב המזיד, אבל בשבועת ביטוי פטור במזיד. 'תבעיה וכפריה' – בשניהם השבועה באה על ידי טענה וכפירה, ואינו כן בשבועת ביטוי שאין בה טענה וכפירה. 'ועבריה', בשניהם השבועה על העבר, שנשבע על מה שכבר היה, ושבועת ביטוי עיקרה על העתיד, שנשבע שיעשה כך או לא יעשה כך.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה שבועת העדות מִשבועת בִּיטּוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן יש ביניהם דמיון בכמה דברים, והם חַטָּאת שֶׁיְּרֵדָה לַחוֹמֶשׁ – 'חטאת', – שבועת העדות וביטוי חיובם חטאת, אבל שבועת הפקדון באשם. 'שירדה', בשניהם חיוב קרבן עולה ויורד, ושבועת הפקדון קרבנה קבוע. 'לחומש', בשבועת הפקדון חייב להוסיף חומש על הפקדון אשר כפר לו, ואינו כן בשבועת העדות והביטוי. מתרצת הגמרא: הָנָךְ נְפִישָׁן – הדברים השוים בשבועת העדות והפקדון הם ארבעה, והם מרובים על השוים בשבועת העדות והביטוי, שהם שלושה.

שנינו בברייתא לעיל (לג:), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, 'וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה' יֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא חַיָּיב, וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא פָּטוּר. הָא כֵּיצַד, תְּבָעוֹ מָמוֹן חַיָּיב, תְּבָעוֹ דָּבָר אַחֵר פָּטוּר.

הגמרא מבררת את דברי רבי עקיבא. מקשה הגמרא: אִיפּוּךְ אָנָא – נלמד להיפך, ש'יש מאלה שהוא חייב' זהו על תביעת דבר אחר, ו'יש מאלה שהוא פטור' זהו על תביעת ממון.

מתרצת הגמרא: רַבִּי עֲקִיבָא, כדי ללמוד את עצם הדין ששבועת העדות היא רק בתביעת ממון, אַ'אוֹאִין' דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָמִיךְ – על דרשתו של רבי אליעזר מ'אואין' סמך, ומה שדרש רבי עקיבא יש מאלה וכו' הוא שגם בעדי ממון יש מאלה העדויות שאם כפר בהם חייב ויש מאלה שהוא פטור.

שואלת הגמרא: אם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ, בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּבֵין רַבִּי עֲקִיבָא, ובאיזה דין נחלקו.

משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קָרְקַע – משביע עדים שיעידו לו על תביעת קרקע, שלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חַיָּיבִין, ולְרַבִּי עֲקִיבָא פְּטוּרִין.

מקשה הגמרא: ולְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הָתָם [–שם] מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קַרְקַע, אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּטוּרִין, הָכָא מַאי אִיכָּא – מה ההבדל שיש כאן בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא, ובמה נחלקו.

מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עֵדֵי קְנָס – עדים שכפרו ואמרו שאינם יודעים עדות על תביעת קנס, לרבי אליעזר שדורש 'אואין' משבועת הפקדון, כשם שאם כפר הנפקד בתביעת קנס חייב קרבן, אף בשבועת העדות אם כפרו העדים בתביעת קנס חייבים, אבל לרבי עקיבא פטורים.

שנינו בברייתא: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, 'וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע' בְּעֵדוּת הַמִּתְקַיֶּיֶמֶת בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וּבִידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

הגמרא מבררת מדוע לרבי יוסי הגלילי עדות ידיעה בלא ראיה אינה עדות המתקיימת בעדות נפשות: אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, לֵימָא – האם תאמר שרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, לֵית לֵיהּ – אינו סובר כשיטתו דְּרַבִּי אֲחָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אַחָא אוֹמֵר, גָּמָל הָאוֹחֵר [–עוסק בתשמיש] בֵּין הַגְּמַלִּים, ובאותה שעה נלחם ובועט ומכה ברגליו את הגמלים שסביבותיו, וְנִמְצָא גָּמָל חָרוּג בְּצִידוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה [–הגמל האוחר] הֲרָגוֹ, וחייב בעליו בנזקו, לפי שאפשר לחייב על ידי אומד הדעת. מוכיח רב פפא את דבריו, דְּאִי אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֲחָא – שאם רבי יוסי סובר כרבי אחא, אם כן בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת נַמִּי מַשְׁכַּחַת לָהּ – גם בדיני נפשות מצינו עדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה, וכְּמעשה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, אֲרָאֶה בַּגֶּחָמָה – לא אראה בנחמת ירושלים, אִם לֹא הִיה מעשה כן, שֶׁרָאִיתִי אדם אֶחָד שֶׁרָץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחוּרְבָּה, וְרָצִתִּי אַחֲרָיו, וּמְצָאתִי סַיָּף בְּיָדוֹ וְדָם מְטַפְטֵף וְהָרוּג מְפַרְפֵּר. אָמַרְתִּי לוֹ, רָשָׁע, מִי הֲרָגוֹ לֶזֶה אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֵין דָּמְךָ מְסוּר בְּיָדִי, ואיני יכול להורגך בדין, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דברים יז ו) 'עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת, לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד', אֶלָּא הַמָּקוֹם – הקב"ה יִפְרַע מִמְּךָ ויעניש. אָמְרוּ חכמים, לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁנְּשָׁכוֹ נָחָשׁ לרוצח וָמֵת. ובמעשה זה ידוע בודאי שזה הרגו, ואם רבי יוסי סובר כדעת רבי אחא, מדוע אמר שרק בעדות ממון מצינו עדות ראיה בלא ידיעה וידיעה בלא ראיה, והרי אף בעדות נפשות אין צריך ראיה וידיעה.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֲחָא – אפילו תאמר שרבי יוסי הגלילי סובר כשיטת רבי אחא, ומכל מקום סובר רבי יוסי שהפסוק 'או ראה או ידע' מדבר רק בעדות ממון, דִּבְשִׁלְּמָא עדות יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה, מַשְׁכַּחַת לָהּ – מצינו כמותה וכמעשה דרבי שמעון בן שטח, אֶלָּא עדות רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – היכן מצינו, וכי מִי לֹא בְּעֵי מֵידַע – האם אינו צריך לדעת המעיד שפלוני הרג אִם עוֹבֵר כּוֹכָבִים הָרַג ופטור אוֹ יִשְׂרָאֵל הָרַג וחייב, וכן אִם אָדָם טְרֵפָה הָרַג ופטור אוֹ שָׁלֵם הָרַג, וחייב. ומכיון שאין עדות נפשות בראיה בלא ידיעה לא יתקיים הכתוב או ראה או ידע אלא במשביע עדי ממון.

הגמרא מדייקת מדברי רבי יוסי הגלילי את דעתו לענין משביע עדי קנס: שָׁמַע מִינָּהּ, קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קְנָס – המשביע עדים על תביעת קנס וכפרו, העד שכפר פָּטוּר. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם עלה בדעתך לומר שחַיָּיב, והרי אין הכתוב 'או ראה או ידע' מתקיים בעדות קנס, נָהִי – שאף דִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה, אַשְׁכַּחַן לָהּ – מצינו גם בעדות שחיובה קנס, וכגון שאדם אנס או פיתה נערה שהקנס על זה חמישים כסף, והעדים לא ראו את מעשהו אבל יודעים הם זאת בברור. רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה לא מצינו, מִי לֹא בְּעֵי מֵידַע – האם אינו צריך לדעת המעיד שפלוני אנס או פיתה אם נָכְרִית בָּעַל או בַּת יִשְׂרָאֵל בָּעַל, וכן האם בְּתוּלָה בָּעַל או בְּעוּלָה בָּעַל, והרי אם אנס או פיתה נכרית או בעולה פטור מן הקנס. ומכיון שאין עדות קנס מתקיימת כשהיתה ראייה בלא ידיעה, פטור עליה משבועת העדות.

הגמרא דנה בכמה אופנים של עדויות ממון שאינם עדות ראייה וידיעה: דְּתַיְיב [–ישב] רַב הַמְנוּנָא קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַב יְהוּדָה, וְקָתַיְיב רַב יְהוּדָה וְקָא מִיכַּעֲיָא לֵיהּ – והסתפק, אמר התובע מָנֶה מִנְּיתִיךָ – מנה נתתי לך בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי ובתורת הלואה היה,

רש"י

ואינו חייב אלא אחת בפני בית דין – אם השביעם בבית דין. **שלא עשה בו מושבע** – מפי אחרים כנשבע עצמו. ולקמן מפרש לה לכולה. **או או ביטוי** – "או נפש כי תשבע לבטא", "להרע או להיטיב". **שכן תחטא מתחטא** – בשניהן כתיב "תחטא" לגזרה שוה. **חטאת מחטאת** – עדות וביטוי בחטאת, אבל שבועת הפקדון באשם. **שכן חט"א במזי"ד תבעי"ה וכפרי"ה [ועברי"ה]** – סימן הוא: שכן חטא – "תחטא" מ"תחטא", ובשניהן חייב על המזיד. אבל ביטוי כתיב בה "ונעלם". **תבעיה וכפריה** – עדות ופקדון באין על ידי טענה וכפירה, מה שאין כן בשבועת ביטוי. **ועבריה** – עדות ופקדון שתיהן השבועות לשעבר, אבל ביטוי עיקרה להבא. **חטא"ת שירד"ה לחומ"ש** – סימן הוא: עדות וביטוי שניהן בחטאת, ובעולה ויורד, ואין בהם חומש. לאפוקי פקדון, שהוא באשם, ובקרבן קבוע, ומוסיף עליו חומש, כדכתיב (ויקרא ה) "ושילם אותו בראשו וחמשתיו יוסף עליו". **אאואין דרבי אליעזר סמיך** – דאינו אלא בתביעת ממון, ואתביעת ממון גופה קאמר: יש מהן שהוא חייב ויש מהן שהוא פטור. **מאי ביניייהו** – הי נינהו תביעת ממון דפטר רבי עקיבא ומחייב בהו רבי אליעזר? **לרבי אליעזר חייבין** – דגבי השבת גזילה שמעינן ליה לקמן (לז, ב) דמיחייב השבה על גזילת קרקע, וקא סלקא דעתין דהוא הדין לשבועת הפקדון **או לשבועת העדות. ולרבי יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטור אפילו לרבי אליעזר** – וכן לשבועת הפקדון. לקמן היא בפרק "שבועת הפקדון" (שם). **איכא ביניייהו עדי קנס** – לרבי אליעזר חייבין. וכן בשבועת הפקדון, דשמעינן ליה דדריש פרשת שבועת הפקדון בריבויי ומיעוטי גבי "והשיב את הגזלה". והא דאמרינן בכתובות (מב, א) גבי פקדון: יצאו אלו שהם קנס – דלא כרבי אליעזר. **לימא רבי יוסי הגלילי** – דאמר: אין עדות מתקיימת אלא בראיה וידיעה חוץ מעדות ממון. **לית ליה דרבי אחא** – דדאין ומחייב בדדמי, כגון גמל האוחר בין הגמלים, דמחייב ליה בלא ראיה בדדמי. **האוחר** – בועט ברגליו. ולי נראה: כשבא ליזקק לנקיבה הוא נלחם ומכה ברגליו גמלים שסביבותיו. ולשון "אוחר" נופל בתשמיש גמלים, דתניא בבכורות (ח, א): גמל אחור כנגד אחור. **דאי אית ליה דרבי אחא** – דדאין בדדמי. **דיני נפשות נמי משכחת לה** – דמתקיימת בלא ראיה, כגון הא דשמעון בן שטח, דאי דיינת ליה בדיני ממונות גבי גמל משום דבידוע שזה הרגו – הכי נמי בידוע שזה הרגו. **אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה** – אם ראה שהרג אדם ואינו יודע מי הוה ההרגו, מי מצי מסהיד עליה? מי לא בעי למידק כו'. **קסבר רבי יוסי הגלילי** – מילתא באפי נפשה היא. והכי קאמר: מדקאמר רבי יוסי הגלילי אין שבועת העדות אלא בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה וראיה בלא ידיעה, שמע מינה דסבירא ליה: משביע עדי קנס דאונס ומפתה וכפרו – פטורין.

ועדים

תוספות

מושבע כנשבע ומזיד כשוגג – וליכא למימר דהיא גופה נילף בקל וחומר, דאיכא למימר: שבועת ביטוי יוכיח. ומיהו ב"מה מצינו" מצי גמר לה. ונראה דהיינו הא דפריך לקמן: ליגמר נמי שבועת פקדון משבועת העדות למושבע מפי אחרים. וכי תימא: אדרבה, נילף מביטוי – מסתברא דאיכא למילף טפי מעדות, שכן חטא תבעיה כפריה ועבריה. **הכי** גרסינן: תבעיה כפריה ועבריה – ואית דלא גרסי "ועבריה" משום דשבועת ביטוי איתא [נמי] לשעבר לרבי עקיבא. ולא נראה, דאם כן תבעיה וכפריה תרי מילי נינהו, מדקאמר הנך נפשין. ולקמן בשמעתין מוכח דחדא היא, דפריך: אדרבה מעדות הוה ליה למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואואין, ומשני: הנך נפשין, ואי חשיבי בתרי – אם כן לא נפשין.

דאי אית ליה דרבי אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה – משמע הכא דרבי אחא אית ליה אומדנא בדיני נפשות. ותימה: דבפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לז, א) גבי: כיצד מאיימין על דיני נפשות שמא תאמרו מאומד ראיתם, ודייק בגמרא (שם לז, ב): הא בדיני ממונות אמרינן, כמאן כרבי אחא בו'. משמע דלא איירי רבי אחא בדיני נפשות! ויש לומר: דודאי מעיקרא דסלקא דעתין דלא מיתוקם כרבנן, על כרחך מוקי לה כרבי אחא, ואית לן למימר דלא איירי אלא בדיני ממונות דוקא ולא בדיני נפשות, כי היכי דתיתוקם מתניתין כוותיה. אבל לפי המסקנא דמוקי לה כרבנן מצי למימר דרבי אחא אית ליה אומדנא אפילו בדיני נפשות. אבל עוד תימה: דמשמע משום דאית ליה בדיני ממונות אית ליה נמי בדיני נפשות. ואם כן אפילו לית ליה דרבי אחא משכחת לה אומדנא בדיני נפשות לכולי עלמא, כמו שעלתה לו נשיכה על ראשו ונקב קרום של מוח, דאפילו רבנן מודו בהאי אומדנא כדמוכח בפרק "כל הנשבעין" לקמן (מו, ב) כגון שעלתה לו נשיכה על גבו ובין אצילי ידיו! ויש לומר: דהוה מצי למימר "ולטעמיך".

על פי שנים עדים – חבר היה, וכמאן דאמר (מכות ו, ב ובסנהדרין ח, ב) דאין צריך התראה. ואף על פי שהיה כאן פירכוס ובלבול רוח, שהרי בחורבה היה – לא היה פוטרו בשביל כך. דדוקא גבי גלות הוא דפטרינן ליה בפרק בתרא דיבמות (קכ, ב) משום דמייתרי קראי, דכתיב כמה זמנין "ויפל עליו וימות", אבל ממיתת בית דין לא מיפטר בהכי. תדע, דהא אמרינן (סנהדרין נח, ב) שהיו חובשים אותו. ומיהו, מכאן יש לדחות ולאוקמיה כגון דמחייה בביתא דשישא ולא פרכיס. וכן צריך לאוקומה למאן דמוקי בפרק "אלו נערות" (כתובות לג, ב) לקרא בשוגג, ומאי "ונקב" – ונקב מגלות.

אי טריפה הרג אי שלם הרג – תימה: הא אזלינן בתר רובא, דמרוצח דייקינן לה בפרק קמא דחולין (יא, א) דלא חיישינן דלמא במקום סייף נקב הוה! ויש לומר: דמיירי כגון דאיכא קמן חד טריפה וחד שלם, דצריך לידע איזה מהם הרג.

ועדים

כָּל אַחַת וְאַחַת, בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, עֵדוּת שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, קְרוֹבִים כִּרְחוֹקִים, פְּסוּלִין כִּכְשֵׁרִים, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת בִּפְנֵי בֵית דִּין - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן! - מַה לְּפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע וּמֵזִיד כְּשׁוֹגֵג, תֹּאמַר בְּעֵדוּת שֶׁכֵּן עָשָׂה בָּהּ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע וּמֵזִיד כְּשׁוֹגֵג! תַּלְמוּד לוֹמַר: "תֶּחֱטָא" "תֶּחֱטָא" לְגֵזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "תֶּחֱטָא" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תֶּחֱטָא", מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. מַתְקִיף לָהּ רַבָּה בַּר עוּלָּא: "אוֹ" "אוֹ" בִּיטּוּי יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן "אוֹאִין" וְיֵשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן, וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן! - מִסְּתַבְּרָא מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן "תֶּחֱטָא" מ"תֶּחֱטָא". - אַדְּרַבָּה, מִבִּיטּוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן חַטָּאת מֵחַטָּאת! - אֶלָּא, מִסְּתַבְּרָא מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן חֵטְא בְּמֵזִיד תַּבְעִיה וְכַפְּרִיה וְעַבְרִיה. - אַדְּרַבָּה, מִבִּיטּוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן חַטָּאת שֶׁיָּרְדָה לְחוֹמֶשׁ! - הָנָךְ נְפִישָׁן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה" - יֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא חַיָּב, וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא פָּטוּר; הָא כֵּיצַד? תִּבְעוֹ מָמוֹן - חַיָּב, תִּבְעוֹ דָּבָר אַחֵר - פָּטוּר. - אִיפּוּךְ אָנָא! - רַבִּי עֲקִיבָא אַ"אוֹאִין" דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָמֵיךְ. מַאי בֵּינַיְיהוּ בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּבֵין רַבִּי עֲקִיבָא? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קַרְקַע, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חַיָּבִין, לְרַבִּי עֲקִיבָא פְּטוּרִין. וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הָתָם: מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קַרְקַע אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּטוּרִין, הָכָא מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא? - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: עֲדֵי קְנָס. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע" - בְּעֵדוּת הַמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וּבִידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה הָכָתוּב מְדַבֵּר. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: לֵימָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא? דְּתַנְיָא, רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: גָּמָל הָאוֹחֵר בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא גָּמָל הָרוּג בְּצִידוֹ - בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ; דְּאִי אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא - בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת נַמִּי מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח; דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח: אֶרְאֶה בְּנֶחָמָה, אִם לֹא רָאִיתִי אֶחָד שָׁרֵץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחוּרְבָּה, וְרָצַתִּי אַחֲרָיו וּמְצָאתִי סַיִּף בְּיָדוֹ וְדָם מְטַפְּטֵף וְהָרוּג מְפֻרְכָּר, אָמַרְתִּי לוֹ: רָשָׁע, מִי הֲרָגוֹ זֶה, אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֵין דָּמְךָ מְסוּר בְּיָדִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת", אֶלָּא הַמָּקוֹם יִפְרַע מִמְּךָ; אָמְרוּ: לֹא זוּ מִשָּׁם עַד שֶׁנִּשְׁכּוֹ נָחָשׁ וּמֵת! - אֲפִילּוּ תֵּימָא אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא, בִּשְׁלָמָא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, אֶלָּא רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? מִי לָא בָּעֵי מִידַּע אִם גּוֹי הָרַג אוֹ יִשְׂרָאֵל הָרַג, אִם אָדָם טְרֵפָה הָרַג אוֹ שָׁלֵם הָרַג? שְׁמַע מִינַּהּ קָסְבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קְנָס - פָּטוּר; דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חַיָּב, נְהִי דִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה מַשְׁכַּחַן לָהּ, רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה מִי לָא בָּעֵי מִידַּע גּוֹיָה בָּעֵל בַּת יִשְׂרָאֵל בָּעֵל, בְּתוּלָה בָּעֵל בְּעוּלָה בָּעֵל? יָתֵיב רַב הַמְנוּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתֵיב רַב יְהוּדָה וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: "מָנָה מְנִיתִיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי",

ועדים

וְעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מִבַּחוּץ, מַאי? אֲמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא: וְהַלָּה מָה טוֹעֵן? אִי אָמַר: "לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם" - הוּחֲזַק כַּפְרָן. אִי אָמַר: "אִין, שָׁקְלִי וְדִידִי שָׁקְלִי" - כִּי אָתוּ עֵדִים מַאי הָוֵי? אֲמַר לֵיהּ: הַמְנוּנָא אַתְּ, עוּל תָּא. הַהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: מָנֶה מָנִיתִי לְךָ בְּצַד עַמּוּד זֶה, אֲמַר לֵיהּ: לֹא עָבַרְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה. אֲתוּ תְּרֵי סָהֲדֵי אַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּהִשְׁתִּין מַיִם בְּצַד עַמּוּד זֶה. אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הוּחֲזַק כַּפְרָן. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן: הַאי דִּינָא פַּרְסָאָה הוּא! מִי קָאָמַר מֵעוֹלָם? בְּעֵסֶק זֶה קָאָמַר לֵיהּ! אִיכָּא דְּאָמְרִי, הַהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: מָנֶה מָנִיתִי לְךָ בְּצַד עַמּוּד זֶה, אֲמַר לֵיהּ: לֹא עָבַרְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם. נְפַקוּ בֵּיהּ סָהֲדֵי דְּהִשְׁתִּין מַיִם בְּצַד עַמּוּד זֶה. אֲמַר רַב נַחְמָן: הוּחֲזַק כַּפְרָן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: כָּל מִילְּתָא דְּלָא רַמְיָא עֲלֵיהּ דְּאִינִישׁ, עָבֵיד לָהּ וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ.

"רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַיָּיב כָּאן וְחַיָּיב בְּפִקָּדוֹן" כו'. מְחַכּוּ עֲלָהּ בְּמַעְרְבָא. מַאי חוּכָא? דְּקָתָנֵי: מַה לְפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג; מִכְּדֵי מוּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ בְּעֵדוּת לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְנָא לֵיהּ? דְּגָמַר מִפִּקָּדוֹן, פִּקָּדוֹן נַמִי מוּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים נִגְמַר מֵעֵדוּת! - וּמַאי חוּכָא? דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּקַל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ: מִפִּי אֲחֵרִים חַיָּיב, מִפִּי עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! - אֶלָּא חוּכָא אַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג, דְּקָתָנֵי: מַה לְפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג; מִכְּדֵי מֵזִיד גַּבֵּי עֵדוּת מְנָא לֵיהּ? דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "וְנֶעְלַם", הָכָא נַמִי לָא כְּתִיב בֵּיהּ "וְנֶעְלַם"! אֲמַר לְהוּ רַב הוּנָא: וּמַאי חוּכָא? דִּלְמָא מֵזִיד דְּלָאו כְּשׁוֹגֵג בְּפִקָּדוֹן - מִמְּעִילָה רַבִּי שִׁמְעוֹן גָּמַר לָהּ! - וְהַיְינוּ חוּכָא: אַדְּגָמַר לָהּ מִמְּעִילָה נִגְמַר לָהּ מֵעֵדוּת. - מִסְתַּבְּרָא, מִמְּעִילָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן מְעִילָה מִמְּעִילָה. - אַדְּרַבָּה, מֵעֵדוּת הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן "תֶּחֱטָא" מִ"תֶּחֱטָא"! - מִסְתַּבְּרָא, מִמְּעִילָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן מְעִילָה בַּכֹּל נֶהֱנֶה בְּקָבוּעַ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. - אַדְּרַבָּה, מֵעֵדוּת הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן חֵטְא הֶדְיוֹט בִּשְׁבוּעָה תַּבְעֵיהּ וְכַפְרֵיהּ וְ"אוֹאִין"! - הָנָךְ נְפִישִׁין. - אֶלָּא מַאי חוּכָא?

או

כִּי אֲתָא רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב אָמְרִי: הַיְינוּ חוּכָא, מִכְּדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן גְּזֵירָה שָׁוָה גָּמֵיר, לָמָּה לֵיהּ דְּפָרֵיךְ: מַה לְפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג. - וּמַאי חוּכָא? דִּלְמָא כִּי פָּרֵיךְ - מִקַּמֵּי דְּתֵיקוּם לֵיהּ גְּזֵירָה שָׁוָה, בָּתַר דְּקָמָא לֵיהּ גְּזֵירָה שָׁוָה לָא פָּרֵיךְ! - וְלָא? וְהָאֲמַר לְהוּ רָבָא בַּר אִיתַי לְרַבָּנַן: מַאן תְּנָא שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן זְדוֹנָהּ לְכַפָּרָה? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא! - דִּלְמָא מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג פָּרֵיךְ, דְּגָמַר לָהּ מִמְּעִילָה, דְּהָנָךְ נְפִישִׁין, אֲבָל מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע לָא פָּרֵיךְ. - וְתֶהְדַּר עֵדוּת וְתִגְמַר לָהּ מִפִּקָּדוֹן, מֵזִיד דְּלָאו כְּשׁוֹגֵג: מַה פִּקָּדוֹן - שׁוֹגֵג אִין, מֵזִיד לָא, אַף עֵדוּת - שׁוֹגֵג אִין, מֵזִיד לָא, כִּי הֵיכִי דְּיָלֵיף פִּקָּדוֹן מִמְּעִילָה!

להכי

תוספות

ועדים רואין אותו מבחוץ – שאם היו מבפנים היו יודעים אם היה פרעון או הלואה. ובקונטרס פירש: שעל ידי שהם בחוץ לא הכיר בהם הנתבע. **אתו** סהדי ואמרו דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ריש לקיש הוחזק כפרן – ואם תאמר: בריש בבא מציעא (דף ג, א) דאמר: "מנה לי בידך" והלה אומר "אין לך בידי כלום", והעדים מעידים שחייב לו חמשים – ישלם לו החמשים וישבע על השאר.

והשתא יהא הוחזק כפרן ויפרע הכל, דלא גרע עדות שהעידו שחייב חמשים מדהשתין דהכא! ויש לומר: דהכא דקאמר "לא עברתי בצד עמוד זה" משמע דבעי למימר דאם עברתי מעולם בצד עמוד זה אני חייב, ולכך הוי כפרן בכל כשהעידו עדים שהשתין בצד עמוד זה. אבל התם לא הוחזק כפרן אלא בחמשים, ואותם פורע. **כי** היכי דגמר שבועת העדות משבועת הפקדון – תימה: דלמא הא דנקט רבי שמעון במילתיה דעשה בו מושבע כנשבע בשבועת העדות, היינו משום דלבתר דקים ליה גזרה שוה הוי הכי. דהא כל כמה דלא קים ליה גזרה שוה, על כרחך ב"מה מצינו" לא מצי למילף, דאיכא למיפרך דמה לפקדון שכן עשה בו נשים כאנשים. **ליגמר** נמי שבועת הפקדון כו' – פירוש: ליגמר מיניה ב"מה מצינו" כדפירשתי לעיל. ואם תאמר: כל כמה דלא ידע הכא דמזיד כשוגג, היכי מצי גמר? הא איכא למיפרך: מה לשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג! ויש לומר: דהשתא נמי מתרוייהו פריך, ורישא דמילתא נקט.

פקדון נמי לא כתיב ביה ונעלם – תימה: היכי מדמי פקדון לעדות? דהתם כתיב גבי ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו דכתיב בהו "ונעלם" ובדידיה לא כתיב. דליכא למימר דאכתי לא מסיק אדעתיה עד לבסוף. מדקאמר בסמוך: אדגמר ממעילה נגמר מעדות – משמע דפשיטא ליה בעדות טפי מבפקדון מטעמא דפרישית. ומיהו יש לומר, דהא דפשיטא ליה בעדות טפי – משום דלא שייך למילף עדות ממעילה כמו פקדון, דלא דמי למעילה.

הנך נפישין – היינו, כל כמה דלא קים להו גזרה שוה ד"תחטא" אית לן למילף טפי ממעילה ב"מה מצינו" משום דנפישין. אבל לבתר דקים לן גזרה שוה – ילפינן מעדות אף על גב דהנך נפישין, כדאמרינן בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות ט, א) דגזרה שוה עדיפא, דמעילה ממעילה לאו גזרה שוה היא. ותימה: כיון דרבי שמעון גמר גזרה שוה, מנא ליה לרבא בר איתי בסמוך, דקאמר: מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה רבי שמעון היא? הא אין גזרה שוה למחצה! ואפילו היתה קבלה בידו, מכל מקום תקשי, דמאי טעמא דרבי שמעון? ושמא קסבר דמעילה מעילה גזרה שוה היא.

רש"י

ועדים רואין אותו מבחוץ – ולא הכיר הנתבע בהם. הוחזק כפרן – שהרי ראו אלו שמנה לו. ואף על פי שאינן יודעין אם הלואה אם מתנה נעשה כפרן בדבר, שהרי אמר לו "לא היו דברים מעולם" ואין נאמן עוד בשבועה. **המנונא את עול** – אתה ראוי ליכנס לבית המדרש, שאתה מחכים את רבך. **כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש** – כי הכא, שאין לאדם לשום אל לבו כל המקומות שהוא משתין שם מים להיות זכור עליהן. **מחכו עלה במערבא** – אהא דרבי שמעון דגמר מפקדון בגזרה שוה ד"תחטא" "תחטא". **בקל וחומר מייתי לה** – מיניה וביה, ולית ליה גזרה שוה. **ממעילה גמר לה** – נאמר כאן (ויקרא ה) "ומעלה מעל", ונאמר להלן (שם) "כי תמעול מעל". **נגמרה מעדות** – לחיובא, בגזרה שוה ד"תחטא" "תחטא"! **שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם** – בשניהם נאמר מעילה. ושניהם נוהגים בכל, אבל עדות אינו נוהג אלא בראויין להעיד. ושניהם נהנו בעבירה שבידם, זה נהנה מן ההקדש וזה כפר ממון, לאפוקי עדות שלא נהנה. ושניהם בקרבן קבוע, ועדות בעולה ויורד. ושניהם בחומש ואשם, ועדות בחטאת ואין שם חומש. **שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואואין** – בשניהם נאמר "תחטא", ודינו עם ההדיוט, אבל מעילה דינו עם ההקדש. ושניהם בשבועה, ועל ידי תביעה וכפירה הן באין, ובשניהם נאמר אואין, מה שאין כן במעילה. **הנך נפישין** – דתבעיה וכפריה חדא היא. **מכדי רבי שמעון גזרה שוה** – ד"תחטא" "תחטא" גמיר, דקתני סיפא דמילתיה: תלמוד לומר "תחטא" "תחטא" לגזרה שוה, אמאי פריך ברישא: לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג? כי היכי דגמר עדות מפקדון לענין שאינו מדבר אלא מתביעת ממון, נגמר נמי פקדון מעדות למושבע כנשבע ומזיד כשוגג! **דלמא כי פריך** – שכן לא עשה כו'. מקמי דתיקום ליה גזרה שוה – בתחלת משנתו, כשהיה בא ללמדה בבנין אב, דחייב כאן וחייב בפקדון. אבל לבתר דקמא ליה גזרה שוה ד"תחטא" "תחטא" לא שמעינן ליה דפרכה. והאי דפרכה ברישא – לאו משום דסבירא ליה (הא דהוה) [דהא הוי] גמיר גזרה שוה מרבו, אלא להודיעך בא שהוצרך גזרה שוה לכתוב, שלא תאמר: למה הוצרכה והלא יש ללמד ב"מה מצינו". לפיכך התחיל ללמדה תחלה בבנין אב, והודיע תשובות שיש להשיב עליו, לכך הוצרכה גזרה שוה. וכן דרך תנאים וספרי וספרא. **ולא** – פריך? בתמיה. כלומר, ובתר דקמא לא הוה פריך? כלומר, דיליף הא נמי בגזרה שוה שעשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג? **והא אמר להו רבא בר איתי כו'** – בפרק "שבועת הפקדון". **רבי שמעון היא** – דאמר: לא עשה בו מזיד כשוגג. אלמא סבירא ליה כי פירכיה! והא דלא פרכה לגזרה שוה בהא פירכא בתר דקמא ליה – משום דגזרה שוה מופנה היא ואין משיבין עליה. ומשני: דלמא כי פריך מזיד כשוגג פריך. במזיד כשוגג הוא דסבירא ליה כי פירכיה קמייתא ואפילו בתר גזרה שוה, משום דגמר לה ממעילה דלא עשה בה מזיד כשוגג. וניחא ליה לגמרה ממעילה לפטורא ולא מעדות לחיובא, משום דהנך נפישין כדאמרינן לעיל: שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם. אבל מושבע כנשבע – מילף יליף פקדון מעדות, ולא סבירא ליה כפירכיה מדקמא ליה גזרה שוה, וליכא חוכא. **ופרכינן: ותיהדר עדות כו'** – כלומר, היינו חוכא: לבתר דגמר פקדון ממעילה למזיד דלאו כשוגג, היכי פריך: תאמר בעדות שעשה בו מזיד כשוגג? בתר דקמא ליה גזרה שוה ד"תחטא" "תחטא", ליהדר עדות ולילף מפקדון למזיד דלא כשוגג, דהא ילפא פקדון ממעילה! ומשני:

וְעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מִבַּחוּץ מקבל את המנה, ואינם יודעים אם זו מתנה או הלואה, **מַאי** – מה הדין, האם כשבאים להעיד כך, עדותם עדות או לא.

אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא לרב יהודה, **וְהַלָּה** – הנתבע, **מַה** היה **טוֹעֵן** קודם שבאו העדים. **אִי אָמַר לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם**, הרי משבאו העדים **הוּחְזַק כַּפְרָן**, ושוב אינו נאמן לטעון מתנה היה וחייב לשלם. **ואִי אָמַר אִין שַׁקְלִי וְדִידִי שַׁקְלִי** – אכן לקחתי מנה, אך את שלי לקחתי ולא היתה זאת הלואה, **כִּי אָתוּ עֵדִים מַאי הָוֵי** – גם אם באו עדים מה בכך, והרי אין העדים מעידים שאותו המנה ניתן בתורת הלואה, ויתכן שהאמת כדבריו שאותו המנה הוא שלו.

אָמַר לֵיהּ רב יהודה לרב המנונא, **הַמְנוּנָא, אַתְּ עוּל תָּא** – אתה הכנס ובוא לכאן, כלומר, אתה הוא שראוי ליכנס לבית המדרש, שאתה מחכים את רבך, והריני מקבל את דבריך.

הגמרא מביאה מעשה נוסף של עדות ממון שאינה עדות ראיה וידיעה, ושתי לשונות נאמרו בגמרא למעשה זה: **הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, מָנֶה מָנִיתִי לְךָ** – מנה נתתי לך **בְּצַד עַמּוּד זֶה**, ובתורת הלואה היה. **אָמַר לֵיהּ** הנתבע, תביעתך אינה אמת לפי **שלֹא עָבַרְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה. אָתוּ תְּרֵי סָהֲדֵי** – באו שני עדים, **אַסְהִידוּ בֵּיהּ** – והעידו בו **דְּהִשְׁתִּין מַיִם בְּצַד עַמּוּד זֶה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, הנתבע **הוּחְזַק כַּפְרָן**, שהרי אמר שלא עבר בצד עמוד זה, והעדים מעידים שעבר, ומכיון שהוחזק כפרן אינו נאמן לומר שלא קבל את המנה וחייב לשלם.

מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן לריש לקיש, **הַאי דִּינָא פַּרְסָאָה הוּא** – דין זה, של פרסיים הוא, שאינם דנים ביושר. **מִי קָאָמַר** הנתבע **'מֵעוֹלָם'** לא עמדתי בצד עמוד זה, והרי לא אמר כך, ויש לפרש **שבְּעֵסֶק זֶה** של הלואה **קָאָמַר לֵיהּ** הנתבע, לא עמדתי בצד עמוד פלוני, ולא נמצא כפרן, ואין לחייבו.

הגמרא מביאה לשון נוסף כיצד היה מעשה זה: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, מָנֶה מָנִיתִי לְךָ בְּצַד עַמּוּד זֶה, אָמַר לֵיהּ** הנתבע, **לֹא עָבַרְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם. נְפָקוּ בֵּיהּ סָהֲדֵי** – יצאו עדים והעידו עליו **דְּהִשְׁתִּין מַיִם בְּצַד עַמּוּד זֶה. אָמַר רַב נַחְמָן הוּחְזַק כַּפְרָן**, שהרי אמר שמעולם לא עמד בצד עמוד זה ונמצא שאכן עמד.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, אין הדין כן, משום **שכָּל מִילְּתָא דְּלֹא רַמְיָא עֲלֵיהּ דְּאִינִישׁ, עָבֵיד לָהּ וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ** – כל דבר שאין מוטל על האדם לזוכרו, משום שאינו רואה חשיבות בדבר, עושה אותו ואינו זוכר שעשה אותו. ומשום כך אין אותו אדם זוכר את כל המקומות שהטיל בהם מימיו. ולכך לא הוחזק כפרן, ואין לחייבו.

הגמרא דנה בדברי רבי שמעון בברייתא לעיל (לג:): שנינו בברייתא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חִיֵּב כָּאן וְחִיֵּב בְּפִקָּדוֹן כו'**, מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון, אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון כו', מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג כו'.

מַחֲכוּ עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא – חכמים חייכו ושחקו על דברי רבי שמעון שבברייתא.

הגמרא מנסה לבאר בכמה אופנים מדוע שחקו חכמים על דברי רבי שמעון. שואלת הגמרא: **מַאי חוּכָא** – מה הטעם ששחקו. משיבה הגמרא: **דְּקָתָנֵי** – ששנינו בברייתא, שאי אפשר ללמוד שבועת העדות משבועת הפקדון בבנין אב, משום **שמַה לְּפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע** מפי אחרים **כְּנִשְׁבָּע** מפי עצמו, שהמושבע שבועת הפקדון מפי אחרים פטור, וכן לא חייב בו **מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג**. ועל זה שחקו החכמים, שהוקשה להם, ומדוע אכן בשבועת הפקדון אין חייב בו מושבע מפי אחרים, **מִכְּדִי** – והרי **מוּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ בִּשבועת העֵדוּת, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְנָא לֵיהּ** – מנין לו שחייב, והרי לא נאמר בשבועת העדות בפירוש בתורה לחייב הנשבע מפי עצמו אלא מושבע מפי אחרים, אלא ודאי משום **דְּגָמַר** [–שלמד] בגזירה שוה **מִפִּקָּדוֹן**, שבשניהם נאמר 'תחטא', ואם כן **פִּקָּדוֹן נַמִּי מוּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים נִגְמַר** – נלמד חיובו בגזירה שוה **מֵעֵדוּת**.

דוחה הגמרא: **וּמַאי חוּכָא** – ומה שחוק יש בדבר, **דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן** שחייב נשבע מפי עצמו בשבועת העדות, לא למד גזירה שוה מפקדון, אלא **בְּקַל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ** – הביא ולמד זאת בקל וחומר, אם מושבע **מִפִּי אֲחֵרִים חַיָּיב**, הנשבע **מִפִּי עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שחייב.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא חוּכָא, אַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג. דְּקָתָנֵי, מַה לְּפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג**, ושחקו על כך חכמים, **מִכְּדִי** – הרי דין הנשבע **במֵזִיד לְגַבֵּי** דין שבועת **העֵדוּת מְנָא לֵיהּ** – מנין לרבי שמעון שחייב, משום **דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ 'וְנֶעְלַם'**, **הָכָא נַמִּי** – בפקדון **לֹא כְּתִיב בֵּיהּ 'וְנֶעְלַם'**, ומדוע בפקדון מזיד פטור.

דוחה הגמרא: **אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא** לחכמים ששחקו, **וּמַאי חוּכָא, דִּלְמָא** דין **מֵזִיד דְּלָאו כְּשׁוֹגֵג בְּפִקָּדוֹן מִמְּעִילָה רַבִּי שִׁמְעוֹן גָּמַר לָהּ**, בשבועת הפקדון נאמר (ויקרא ה כא) **'וּמָעֲלָה מַעַל'**, ונאמר במעילה (שם ה טו) **'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל'**, מה המועל בקדשים במזיד פטור אף הנשבע שבועת הפקדון במזיד פטור.

משיבה הגמרא: **וְהַיְינוּ חוּכָא, אַדְּגָמַר לָהּ** רבי שמעון **מִמְּעִילָה** לפטור במזיד, **נִגְמַר לָהּ מֵעֵדוּת** ולחייב במזיד.

דוחה הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא מִמְּעִילָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף** – מסתבר יותר שהיה לו ללמוד שבועת הפקדון ממעילה ולא משבועת העדות, **שֶׁכֵּן 'מְעִילָה' מִ'מְּעִילָה'** – בשניהם נאמר 'מעילה'.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה**, פקדון **מֵעֵדוּת הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן 'תֶּחֱטָא' מִ'תֶּחֱטָא'** – בשניהם נאמרה תיבת 'תחטא'.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא** פקדון **מִמְּעִילָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף**, ולא מעדות, **שֶׁכֵּן** שוים הם **במְעִילָה, בַּכֹּל, נֶהֱנֶה, בְּקָבוּעַ, חוֹמֶשׁ, וְאָשָׁם** – 'מעילה', בשניהם נאמרה תיבת 'מעילה', ובשבועת העדות לא נאמרה. 'בכל', שניהם חיובם בכל האנשים, אבל שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד. 'נהנה', במעילה נהנה המועל מההקדש, ובפקדון נהנה מהפקדון שבידו, אבל שבועת העדות אין הנאה לעדים. 'קבוע', שניהם חיובם בקרבן קבוע, אבל שבועת העדות חיובה בקרבן עולה ויורד. 'חומש', שניהם חייבים להוסיף חומש על הקרן, אבל בשבועת העדות אין חיוב חומש. 'ואשם', שניהם באשם, אבל שבועת העדות חיובה חטאת.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה** פקדון **מֵעֵדוּת הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן** שוים הם **בחֵטְא, הֶדְיוֹט, בִּשְׁבוּעָה, תַּבְעֵיהּ וְכַפְרֵיהּ, וְאוֹאִין** – 'חטא', בשניהם נאמר 'תחטא', ובמעילה לא נאמר. 'הדיוט', שניהם דינם עם ההדיוט, אבל מעילה דינו עם ההקדש. 'בשבועה', שניהם חיובם על השבועה, ובמעילה החיוב על ההנאה. 'תבעיה וכפריה' – שניהם על ידי תביעה וכפירה הם באים, אבל במעילה אין תובע ונתבע. 'ואואין', בשניהם נאמר כמה פעמים 'או' ולא נאמר כן במעילה.

מתרצת הגמרא: **הָנָךְ נְפִישִׁין** – הדברים השוים בפקדון ומעילה מרובים על השוים בפקדון ועדות, ולכך עדיף ללמוד ממעילה.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא** אחר שמובן טעמו של רבי שמעון שפטר מזיד בפקדון, ואם כן **מַאי חוּכָא**.

משיבה הגמרא: **כִּי (אתא) [אֲתוּ]** – כאשר באו **רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב** – מביתו של רב, **אָמְרִי הַיְינוּ חוּכָא** – זה הטעם ששחקו החכמים, **מִכְּדִי** [–הרי] **רַבִּי שִׁמְעוֹן גְּזֵירָה שָׁוָה גָּמִיר** – הרי רבי שמעון במסקנת דבריו בברייתא, למד ששבועת העדות עוסקת רק בתביעת ממון בגזירה שוה משבועת הפקדון, ואם כן **לָמָּה לֵיהּ דְּפָרִיךְ** – מה הטעם שהקשה, **מַה לְּפִקָּדוֹן שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בּוֹ מוּשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע מֵזִיד כְּשׁוֹגֵג**, והרי מאותה גזירה שוה, היה לו גם ללמוד שבועת הפקדון משבועת העדות לחייב בה גם במושבע מפי אחרים וכן גם כשנשבע במזיד. ולכך שחקו החכמים.

דוחה הגמרא: **וּמַאי חוּכָא, דִּלְמָא כִּי פָּרִיךְ** – שמא מה שהקשה **מִקַּמֵּי דְּתֵיקוּם לֵיהּ** – קודם שהעמיד את **הגְּזֵירָה שָׁוָה**, אבל **בָּתַר דְּקָמָא לֵיהּ** – אחר שהעמיד את הלימוד **בגְּזֵירָה שָׁוָה לֹא פָּרִיךְ** – לא הקשה על דברי עצמו.

מקשה הגמרא: **וְלֹא** – האם לא הקשה כן למסקנתו והאם למד מגזירה שוה שגם בפקדון מושבע כנשבע ומזיד כשוגג, **וְהָאָמַר לְהוּ רָבָא בַּר אִיתַּי לְרַבָּנָן, מַאן תָּנָא** – מיהו התנא שסובר **שְׁבוּעַת**

המשך בעמוד כא

מתרצת הגמרא: אין להקשות שנלמד שבועת העדות מפקדון לפטור את הנשבע במזיד, משום דלְהָכִי כַּתְבָה רַחֲמָנָא לְעֵדוּת נַבִּי שְׁבוּעַת כִּיטּוּי, וְכֵן נַבִּי טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, כדי ללמד את החילוק שביניהם, דִּבְכוּלָּן – בכל החייבים בקרבן עולה ויורד האמורים בפרשת שבועת העדות, נֶאֱמַר כָּהֵן 'וְנֶעְלַם', וְכָאן בשבועת העדות לֹא נֶאֱמַר כָּהֵן 'וְנֶעְלַם', ומדוע שינתה התורה, כדי לְחַיֵּב בשבועת העדות עַל הַמַּזִּיד כְּשׁוֹגֵג. ונמצא שאין לנו ביאור בטעמם של חכמים ששחקו על הברייתא של רבי שמעון.

משנה

משנתינו עוסקת באופנים שאין חייבים עליהם משום שבועת העדות: אמר לעדים, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אם לֹא תְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי – ותעידו עבורי, שֶׁאֲמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִיתֵּן [–שיתן] לִי מָאתַיִם זוּז, וְלֹא נָתַן, וכפרו ונשבעו שאינם יודעים לו עדות זו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים מקרבן שבועת העדות, לפי שֶׁאֵין העדים חַיָּבִין בשבועת העדות אֶלָּא כשהעדות עַל תְּבִיעַת מָמוֹן כתביעת פִּקָּדוֹן, והיינו תביעה שיוכל לחייב את הנתבע בבית דין על פי עדותם. אבל כאן אף אם יעידו עבורו כן, לא יחייבו בית דין על פי עדותם, שהרי יכול לחזור בו מדיבורו.

אמר לעדים, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, כְּשֶׁתֵּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, ונודעה להם אחר כך עדות עבורו ולא העידו לו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים. מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמָה הַשְּׁבוּעָה שהשביען לָעֵדוּת, ודין שבועת העדות הוא רק באופן שקדמה העדות לשבועה.

עָמַד התובע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת והיו שם אותם העדים שהיו יודעים לו עדות, וְאָמַר בפני הקהל, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, וכפרו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, משום שלא ייחד דבריו אליהם (עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּין לָהֶם).

אָמַר התובע לִשְׁנַיִם, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, ואמרו לו, שֶׁבּוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת, וְהֵם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת עַד מִפִּי עֵד, כלומר, שלא ראו הם עצמם את המעשה, אלא כל אחד מהם שמע את הדבר מפי עד אחר, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן – מהעדים קָרוֹב לתובע או לנתבע, אוֹ שהיה פָּסוּל לעדות, כגון גזלן, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין משבועת העדות.

שֶׁלַּח התובע בְּיַד עַבְדּוֹ או ביד אדם אחר שישביע את העדים, אוֹ שֶׁאֲמַר לְהֶן [–לעדים] הַנִּתְבָּע, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת לתובע, שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּהוּ, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ בפירוש מִפִּי הַתּוֹבֵעַ עצמו שיבואו ויעידוהו.

גמרא

שנינו במשנה, אם אמר לעדים משביע אני עליכם שתעידוני שאמר איש פלוני שיתן לי ממון ולא נתן לי וכפרו פטורים. הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מנין למדו זאת: תָּנוּ רַבָּנָן, אמר התובע לעדים, מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁאֲמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִיתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן, והעדים כפרו, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין משום שבועת העדות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' לְגַזֵּרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן בשבועת העדות (ויקרא ה א), 'תֶּחֱטָא' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בפקדון (ויקרא ה כא) 'תֶּחֱטָא', מַה לְּהַלָּן בפקדון מדובר בִּתְבִיעַת מָמוֹן, וְיֵשׁ לוֹ לנפקד חיוב ממון, אַף כָּאן בשבועת העדות מדובר בִּתְבִיעַת מָמוֹן, וְיֵשׁ לוֹ לנתבע חיוב ממון, יצאה תביעה זו שאין הנתבע חייב ממון משום שאם רצה חוזר בו.

שנינו במשנה, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתֵּדְעוּ לִי עֵדוּת כו' הרי אלו פטורים. הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מנין למדו דין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, אמר התובע לשנים, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתֵּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, יָכוֹל אם ידעו לו עדות וכפרו יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה א) 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע', מִי שֶׁקְּדָמָה עֵדוּת לִשְׁבוּעָה שבשעה שהשביעו כבר הוא עד, וְלֹא שֶׁקְּדָמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת.

שנינו במשנה, עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין. אָמַר שְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ עֲדָיו בֵּינֵיהֶן – בין הקהל שבבית הכנסת, הרי הם פטורים.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא שהמשנה מדברת כשהיו העדים בבית הכנסת, ומדוע הוצרך שמואל להשמיענו זאת, שהרי אם לא היו בבית הכנסת בזמן שהשביעם מדוע יעלה על דעתינו שיהיו חייבים.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, אלא בִּדְקָאֵי עִילָּוֵיהוּ – שעמדו בפניו העדים בזמן שהשביע את הקהל, מַהוּ דְּתֵימָא כְּמַאן דְּאָמַר לְהוּ דָּמֵי – שמא תאמר שהרי זה כאילו אמר להם בפירוש, לפי שודאי להם היתה כוונתו, ונמצא שייחד את עדיו, קָא מַשְׁמַע לָן שמואל שאינו כן, אלא אין כאן יחוד.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לדברי שמואל: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רָאָה התובע סִיעָה [–חבורה] שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְעָדָיו בֵּינֵיהֶן, והיו העדים עומדים בסמוך לו, וְאָמַר לָהֶן – לכולם, מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה א) 'וְהוּא עֵד' משמע שהתכוין לעד, וַהֲרֵי לֹא יִיחֵד עֲדָיו. יָכוֹל אֲפִילּוּ אָמַר משביע אני את כָּל הָעוֹמְדִין כָּאן, יהיו עדיו העומדים בסמוך לו פטורים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהוּא עֵד' וַהֲרֵי יִיחֵד עֲדָיו, ומשמע מדברי הברייתא, שאפילו השביע את כל העומדים כאן, כלומר העדים העומדים בצדו, אם לא ייחדם בפירוש פטורים.

שנינו במשנה, אָמַר לִשְׁנַיִם מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם וכו' והם יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהם קרוב או פסול, הרי אלו פטורין. הגמרא מביאה ברייתא שממנה יתבאר מנין למדו דין זה שבמשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אָמַר לִשְׁנַיִם מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, וְהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת עַד מִפִּי עֵד אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה א) 'אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ' בְּרָאוּיִן לְהַגָּדָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, יצאו אלו שאינם ראויים להגדה כיון שפסולים לעדות.

?

שנינו במשנה: שִׁלַּח בְּיַד עַבְדּוֹ וכו' הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מנין למדו דין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁלַּח בְּיַד עַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן הַנִּתְבָּע מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לוֹ [–לתובע] עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּהוּ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ'. שואלת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא – כיצד הלימוד מפסוק זה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, 'אִם לוֹא יַגִּיד' כְּתִיב, ומכך שנכתבה תיבת 'לוא' בפסוק באופן מלא, היא נדרשת כשתי תיבות 'לו לא', והיינו אִם לוֹ [–לתובע עצמו] לֹא יַגִּיד, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְאִם לְאַחַר לֹא יַגִּיד, כגון לעבדו של התובע או לנתבע, פָּטוּר.

משנה

משנתינו מבארת באיזה לשון יש להשביע בשבועת העדות, ואיזה שם משמותיו של הקדוש ברוך הוא יש להזכיר בשבועה זו. ואגב כך מפרשת דין המקלל באחד מכנוייו של הבורא את ה' או את אביו ואמו, או את עצמו או חבירו.

המשנה מבארת באיזה לשון חלה שבועת העדות: אמר התובע בלשון 'מַשְׁבִּיעֲנִי (אֲנִי) עֲלֵיכֶם', או בלשון 'מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם' או 'אוֹסְרֶכֶם אֲנִי' שתבואו ותעידו לי, וכפרו ואמרו שאינם יודעים לו עדות, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין קרבן משום שבועת העדות.

כדי לחייב קרבן בשבועת העדות, יש להשביע באחד משמותיו של ה'. המשנה מבארת איזה מהשמות והכנויים מחייבים בשבועת העדות: אמר לעדים משביע אני עליכם בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שתעידו לי, וכפרו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. אבל אם אמר משביע אני עליכם בְּאֵלָּף דָּלֶת – שם אדני, או בְּיוּד הֵי – שם הוי"ה, או בְּשַׁדַּי או בִּצְבָאוֹת, וכן בכנויי הבורא כגון בְּחַנּוּן וְרַחוּם [–או ברחום], או בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם או בְּרַב חֶסֶד, וּבְכָל – או בכל הַכִּנּוּיִין האחרים, וכפרו, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. אגב דיני שבועה שצריכה הזכרת שם, מבארת המשנה דיני קללה,

המשך בעמוד רמד

רש"י

ומשנה: להכי כתבה כו'. **משנה אלא על תביעת ממון כפקדון** – שאילו העידוהו היו מחייבין אותו ממון. אבל זה אם העידוהו לא היה מחויב, שהיה יכול לומר "חוזרני בי". **משביע אני עליכם** – כולה מתניתין מפרש בגמרא. **גמרא** ויש לו – שיש ממון עליו. **והוא עד** – שהיה עד באותה שעה. **פשיטא** – דאי לא עדים ביניהן מאי איצטריך למיתני במתניתין פטורין? **לא צריכא דקאי עליהו** – שעומד בצד עדיו. **מהו דתימא** – ודאי להנך דקיימי גביה קאמר, והרי ייחד עדיו, קא משמע לן. **תניא נמי הכי** – דאף על גב דגבייהו קאי, פטורין. **ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן** – על כרחך בדקאי גבייהו קאמר, מדקאמר סיפא: [יכול] (כו') אפילו כל העומדין כאן תלמוד לומר והוא עד. **הרי ייחד עדיו** – דכיון דאמר "עומדין כאן" – אותן העומדין אצלו ייחד וחייבין, ואי לא פריש הכי בהדיא – תנא ברישא פטורין. **אם לוא יגיד** – כתיב מלא, למדרש ביה: לו לא. **משנה מצוה אני עליכם** – בגמרא מפרש. **באל"ף דל"ת** – שם הכתוב באל"ף דל"ת. ביו"ד ה"י – שם הכתוב ארבע אותיות הכתוב ביו"ד ה"י. **המקלל בכולן** – מברך את השם באחד מהם, כגון "יכה פלוני את פלוני" שזה הוא חיובו כשמקלל שם בשם. **חייב** – מיתה. **המקלל עצמו** כו' – מפרש בגמרא. **יכבה ה' אלהים** – "וכן יכבה אלהים" גרס במתניתין, וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מוגהת ודווקנית. **זו היא אלה** – אם אמר לעדים אחד מן המקראות שבקללות: "יכבה השם בשחפת וגו' אם לא תעידוני". וכן "יכבה השם" – כגון שהיה אחד קורא קללות שבתורה, ואמר לעדים: "כן יכבה אם לא תעידוני" – זו היא אלה, דהא כתיב בהם "ככל אלות הברית". **אל יכך** – אם תעידוני, או: יברכך אם תעידוני, (וכפר) [וכפרו]. **רבי מאיר מחייב** – מכלל לאו אתה שומע הן: אל יכבה אם תעידוני, ואם לא תעידוני יכך. **גמרא בצוואה האמורה בתורה** – "אלה המצות" (כתב) [דכתיב] בפרשת נדרים (ויקרא כז). **כובלכם** – לשון אסירה "בכבלי ברזל" (תהלים קמט). **אוסרכם אני בשבועה** – מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו.

תוספות

או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין – אף על גב דכבר שמענו דאין נוהגת אלא בראוין להעיד, איצטריך למיתני הכא, דאפילו אם יש שלשה עדים והשנים כשרים – פטורין, דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מתוספות הרב רבינו משה. **באלף** דלת ביוד ה"י – אף על גב דהתוגה את השם באותיותיו אין לו חלק כו', שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר. גם זה מתוספות רבינו משה.

[שייך לעמוד ב] **בפירוש** רבינו חננאל גרס: א"ד מן השם אינו נמחק. ותימה: דמאי שנא מצ"ב מצבאות רש"ד משדי דנמחקין לפי שאין שם בפני עצמו? ושמא משום דשם המיוחד הוא יש להחמיר בו יותר. [שייך לעמוד ב] **הכי גרסינן:** אין הלכה כרבי יוסי. ואיצטריך דלא תימא נימוקו עמו. וכן [גרס] רבינו חננאל.

באחרונה

לְהָכִי כְּתַבָה רַחֲמָנָא לְעֵדוּת גַּבֵּי שְׁבוּעַת בִּיטּוּי וְגַבֵּי טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, דִּבְכוּלָּן נֶאֱמַר בָּהֶן "וְנֶעְלַם" וְכָאן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן "וְנֶעְלַם", לְחַיֵּב עַל הַמַּזִּיד כְּשׁוֹגֵג. **משנה** "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁאֲמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִיתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז, וְלֹא נָתַן" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל תְּבִיעַת מָמוֹן כְּפִקָּדוֹן. "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתִּדְעוּ לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת. עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּין לָהֶם. אָמַר לִשְׁנַיִם: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת", וְהֵם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת עַד מִפִּי עֵד, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. שָׁלַח בְּיַד עַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן הַנִּתְבָּע: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּהוּ" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִיתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז, וְלֹא נָתַן", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תֶּחֱטָא" "תֶּחֱטָא" לְגֵזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "תֶּחֱטָא", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תֶּחֱטָא", מַה לְּהַלָּן בִּתְבִיעַת מָמוֹן וֵישׁ לוֹ, אַף כָּאן בִּתְבִיעַת מָמוֹן וֵישׁ לוֹ. "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתִּדְעוּ לִי עֵדוּת" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתִּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע", מִי שֶׁקְּדָמָה עֵדוּת לִשְׁבוּעָה, וְלֹא שֶׁקְּדָמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת. "עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם". אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲפִילּוּ עֲדָיו בֵּינֵיהֶן. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא דְּקָאֵי עִילָּוֵיהוּ, מַהוּ דְּתֵימָא: כְּמַאן דְּאָמַר לְהוּ דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: רָאָה סִיעָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְעֵדָיו בֵּינֵיהֶן, וְאָמַר לָהֶן: "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי לֹא יִיחֵד עֵדָיו. יָכוֹל אֲפִילּוּ אָמַר "כָּל הָעוֹמְדִין כָּאן"? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי יִיחֵד עֵדָיו. "אָמַר לִשְׁנַיִם מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם". תָּנוּ רַבָּנַן: אָמַר לִשְׁנַיִם: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", וְהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת עַד מִפִּי עֵד, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", בְּרָאוּיִן לְהַגָּדָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "שָׁלַח בְּיַד עַבְדּוֹ" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁלַח בְּיַד עַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן הַנִּתְבָּע: "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּהוּ", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ". מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "אִם לוֹא יַגִּיד" כְּתִיב, אִם לוֹ לֹא יַגִּיד - וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְאִם לְאַחֵר לֹא יַגִּיד - פָּטוּר. **משנה** "מַשְׁבִּיעֲנִי (אֲנִי) עֲלֵיכֶם", "מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם", "אוֹסְרְכֶם אֲנִי" - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין; "בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; בְּ"אֶלֶף דָּלֶת", בְּ"יוֹד הֵי", בְּ"שַׁדַּי", בְּ"צְבָאוֹת", בְּ"חַנּוּן וְרַחוּם", בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם", בְּ"רַב חֶסֶד", וּבְכָל הַכִּנּוּיִין - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. הַמְקַלֵּל בְּכוּלָּן - חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכוּלָּן - חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵירוֹ בְּכוּלָּן - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. "יַכֶּה ה' אֱלֹהִים", וְכֵן "יַכֶּה אֱלֹהִים" - זוֹ הִיא אָלָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה. "אַל יַכֶּךָּ", וְ"יְבָרֶכְךָ", וְ"יֵיטֵב לְךָ" - רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. **גמרא** "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם". מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בַּצַּוָּאָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אוֹסְרְכֶם אֲנִי בָּאִיסּוּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: "כּוֹבְלְכֶם אֲנִי" - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, כּוֹבֵל בְּאוֹרַיְיתָא מִי כְּתִיב? אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה, מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה, אוֹסְרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה, כּוֹבְלְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה. "בְּאֶלֶף דָּלֶת, בְּיוֹד הֵי, בְּשַׁדַּי, בִּצְבָאוֹת, בְּחַנּוּן וְרַחוּם, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּרַב חֶסֶד". לְמֵימְרָא, דְּ"חַנּוּן" וְ"רַחוּם" שֵׁמוֹת נִינְהוּ? וּרְמִינְהִי: יֵשׁ שְׁמוֹת שֶׁנִּמְחָקִין, וְיֵשׁ שְׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין; אֵלּוּ הֵן שְׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין, כְּגוּן: "אֵל", "אֱלֹהֶיךָ", "אֱלֹהִים", "אֱלֹהֵיכֶם", "אֲשֶׁר אֶהְיֶה", "אֶלֶף דָּלֶת", וְ"יוֹד הֵי", "שַׁדַּי", "צְבָאוֹת" - הֲרֵי אֵלּוּ אֵין נִמְחָקִין; אֲבָל "הַגָּדוֹל", "הַגִּבּוֹר", "הַנּוֹרָא", "הָאַדִּיר", וְ"הֶחָזָק", וְ"הָאַמִּיץ", "הָעָזּוּז", "חַנּוּן" וְ"רַחוּם", "אֶרֶךְ אַפַּיִם", וְ"רַב חֶסֶד" - הֲרֵי אֵלּוּ נִמְחָקִין! אֲמַר אַבַּיֵי: מַתְנִיתִין - בְּמִי שֶׁהוּא חַנּוּן,

במי

בענייני קדושה נצטווינו להעלות בקודש, ושלא להסתפק כלל בהישגים שבעבר ואפילו בהווה.

ממכתב ז' טבת, תש"כ

כמי שהוא חנון – ולאו דחנון שם הוא, אלא בשם מי שהוא חנון. **כתב אלף למד מאלהים** – שהתחיל לכתוב אלהים וכתב אלף למד – אין נמחקין ואף על פי שלא גמר את השם, שהרי שתי אותיות הללו שם לעצמו. חוץ מזה כו' – למלאך האמצעי קרא אדון, שכך באו לפניו מיכאל באמצעו גבריאל מימינו רפאל משמאלו. **אף זה קדש** – דכתיב לעיל מינה "וירא עליו יי" והדר כתיב "והנה שלשה אנשים". ואמר להקדוש ברוך הוא: אל נא תעבור מעל עבדך, המתן לי כאן עד שאכניס האורחין. **מי שיש בידו כו'** – והכי קאמר: ויאמר לוט אליהם באזנידם: אל נא יהי כן, וחזר כלפי השם ואמר לו: אדוני, הנה נא מצא עבדך. **בנבות** – כתיב (מלכים א כא) "ברך נבות אלהים". **במיכה** – כגון (שופטים יז) "לו בית אלהים", וכגון (שם) "הקדש הקדשתי [את] הכסף לה' מידי לבני" וגו' – הרי הוא אסור עלי כהקדש גמורים שהן לשם עד שאתננו מידי לבני לעשות פסל ומסכה. וכן (שם יח) "נכח ה' דרככם" כלפי שכינה אמר. **אלף למד** חול – כגון (שם יז) "לו בית אלהים" (שם יח), "את אלהי אשר עשיתי לקחתם". **שמות האמורין בגבעה** – "וישאלו בני ישראל בה'" (שם כ). **וכי מבטיח** – שיצליחו ואינו עושה? **הם לא ביחנו** – הם לא שאלו אלא "האלך", ולא אמרו "התתנהו בידי". **באחרונה שביחנו** – באורים ותומים – "כי מחר אתננו בידך", הסכימו לדבריהם. **ומאתים לנטרים כו'** – לרבנן, הניחם ויעסקו בתורה אחד מששה שבהם. **הנה מטתו** – חול, שהיה נבעת מאשמדאי כדאמר במסכת גיטין (סח, ב). **דקטלא חד משיתא** – באנגריא דעבודת המלך. **כל מלביא האמורים בדניאל** – כל מקום שנאמר שם מלך. חוץ מזה – "מלך מלביא". דאילו לנבוכדנצר לא הוה קרי ליה דניאל "מלך מלביא", אלא הכי קאמר: אנת מלכא נבוכדנצר, מלך מלביא דהוא אלהא דשמיא מלכות חסנא יהב לך. **והלא כבר נאמר בשבועת האלה** – מהכא משמע תיהוי לאלה ולשבועה, ותו לא הוה ליה למיכתב אלא "יתן ה' את ירכך נופלת". **מה להלן שבועה** – דכתיב "והשביע". **ומה להלן בשם** – דכתיב "יתן ה'" וגו'. **השבע** – "שבועת ה' תהיה וגו'" (שמות כב). [**ואל תשבע**] – "לא תשבעו [בשמי] לשקר" (ויקרא יט). **כלל** – "יתן ה' אותך לאלה". **לא תקלל** – בין קללת השם, בין קללת חבירו "לא תקלל חרש" (שם). **מה השבע בשם כו'** – ובריתא רבי חנינא, ומתניתין רבנן. **נזרה שוה** – דנאמר כאן "אלה" ונאמר להלן "אלה". **דשבועה היא מנא להו** – "ושמעה קול אלה" מנא להו דבשבועה משתעי? **נפקא להו מדתניא** – מגופיה דמשמעות דקרא הכי משמע. **וכן הוא אומר** – אלמא אלה היא שבועה כו'. ופרכינן: התם "שבועת האלה" כתיב, שבועה שהיא בקללה, אבל שבועה שאינה בקללה לא משתמע מהכא.

באחרונה שביחנו – שבכולן לא כתב "אם אחדל" אלא באחרונה, דכתיב "האוסיף לצאת למלחמה עם בני בנימין אחיי אם אחדל". **דקטלא** חד משיתא בעלמא כו' – בהוצאת למלחמת הרשות קאמר. **מה** כאן שבועה – תימה: ותיפוק ליה משבועת הפקדון מגזרה שוה ד"תחטא"! וכי תימא דעיקר דאיצטריך למילף מה כאן בשם כו', אכתי לקמן דפריך לרבנן: אלה דשבועה היא מנא להו, ליגמר מפקדון.

והוא

בְּמִי שֶׁהוּא רַחוּם קָאָמַר. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, "בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" נַמִּי, בְּמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ קָאָמַר! - הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם כֵּיוָן דְּלֵיכָּא מִידֵּי אַחֲרִינָא דְּאִיקְרֵי רַחוּם וְחַנּוּן, וַדַּאי בְּמִי שֶׁהוּא חַנּוּן, וַדַּאי בְּמִי שֶׁהוּא רַחוּם קָאָמַר, הָכָא כֵּיוָן דְּאִיכָּא שָׁמַיִם וְאָרֶץ, בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ קָאָמַר. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּתַב אֶלֶף לָמֶד מֵ"אֱלֹהִים", "יה" מ"יי" - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִמְחָק. שִׁין דָּלֶת מִ"שַׁדַּי", אָלֶף דָּלֶת מֵ"אֲדֹנָי", צָדֵי בֵּית מִ"צְבָאוֹת" - הֲרֵי זֶה נִמְחָק; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "צְבָאוֹת" כּוּלּוֹ נִמְחָק, שֶׁלֹּא נִקְרָא צְבָאוֹת אֶלָּא עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאֹתַי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַטָּפֵל לַשֵּׁם, בֵּין מִלְּפָנָיו וּבֵין מִלְּאַחֲרָיו - הֲרֵי זֶה נִמְחָק. לְפָנָיו כֵּיצַד? "לַיי" - ל' נִמְחָק, "בַּיי" - ב' נִמְחָק, "יַיי" - ו' נִמְחָק, "מֵיי" - מ' נִמְחָק, "שֶׁיי" - ש' נִמְחָק, "הַיי" - ה' נִמְחָק, "פַּיי" - כ' נִמְחָק; לְאַחֲרָיו כֵּיצַד? "אֱלֹהֵינוּ" - נ"ו נִמְחָק, "אֱלֹהֵיהֶם" - ה"ם נִמְחָק, "אֱלֹהֵיכֶם" - כ"ם נִמְחָק. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: לְאַחֲרָיו אֵינוֹ נִמְחָק, שֶׁכְּבָר קִדְּשׁוֹ הַשֵּׁם. אָמַר רַב הוּנָא: הֲלָכָה כַּאֲחֵרִים. (אַבְרָהָם דְּלַטְיָא לְבָנוֹת בְּגִבְעַת בִּנְיָמִן שְׁלֹמֹה דָּנִיאֵל, סִימָן) כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּאַבְרָהָם קֹדֶשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא חוֹל; שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יי' אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ"; חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אָמְרוּ: אַף זֶה קֹדֶשׁ. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִין יוֹתֵר מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, כְּמַאן? כְּאוֹתוֹ הַזּוּג. כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּלוֹט חוֹל, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל נָא אֲדֹנָי הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ" וגו', מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּנְבוֹת קֹדֶשׁ, בְּמִיכָה - חוֹל; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּנְבוֹת - קֹדֶשׁ. בְּמִיכָה - יֵשׁ מֵהֶן חוֹל וְיֵשׁ מֵהֶן קֹדֶשׁ; אֶלֶף לָמֶד - חוֹל, יוֹד הֵי - קֹדֶשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁאֶלֶף לָמֶד וְהוּא קֹדֶשׁ: "כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁילֹה". כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חוֹל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: קֹדֶשׁ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מַה שֶּׁהִבְטִיחַ עָשָׂה, וְהֵם לֹא בִּיחֲנוּ אִם לִנְצוֹחַ אִם לִנְצַחַ; בָּאַחֲרוֹנָה שֶׁבִּיחֲנוּ - הִסְכִּימוּ עַל יָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן (הַכֹּהֵן) עֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הַהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם [בְּנֵי] בִנְיָמִן אָחִי אִם אֶחְדָּל" וגו'. כָּל שְׁלֹמֹה הָאֲמוּרִין בְּשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ, שִׁיר לְמִי שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, חוּץ מִזֶּה: "כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה" - שְׁלֹמֹה לְדִידֵיהּ, "וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ" - רַבָּנַן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף זֶה חוֹל: "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים". - אַף זֶה וְלָא מִיבָּעֵי הָאִידָּךְ? אֶלָּא הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מַלְכוּתָא דְּקָטְלָא חַד מִשִּׁיתָא בְּעֶלְמָא לָא מִיעַנְשָׁא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה" - לְמַלְכוּתָא דְּרִקִיעָא, "וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ" - לְמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא; שְׁמוּאֵל לָא כְּתַנָּא קַמָּא וְלָא כְּיֵשׁ אוֹמְרִים! - אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה - קֹדֶשׁ, וְזֶה הוּא חוֹל - דְּ"מִטָּתוֹ", וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. כָּל מַלְכָיָא הָאֲמוּרִים בְּדָנִיאֵל חוֹל, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא קֹדֶשׁ: "אַנְתְּ מַלְכָּא [מֶלֶךְ] מַלְכָיָא דִּי אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּתָא חִסְנָא וְתָקְפָּא וִיקָרָא יַהֲב לָךְ"; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָרִי חֶלְמָא לְשַׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ", לְמַאן קָאָמַר? אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְנְבוּכַדְנֶצַּר קָאָמַר לֵיהּ, שַׂנְאוֹתֵיהּ מַאי נִינְהוּ - יִשְׂרָאֵל, מִילְּטָא קָא לֵייט לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל? - וְתַנָּא קַמָּא סָבַר: שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל אִיכָּא, שׂוֹנְאֵי גּוֹיִם לֵיכָּא? "וּבְכָל כְּנוּיִין - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין" כו'. וּרְמִינְהִי: "יִתֵּן ה' אוֹתְךָ לְאָלָה וּלְשְׁבוּעָה" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה"! לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה", נֶאֱמַר כָּאן "אָלָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָלָה", מַה לְּהַלָּן שְׁבוּעָה אַף כָּאן שְׁבוּעָה, מַה לְּהַלָּן בְּשֵׁם אַף כָּאן בְּשֵׁם! אָמַר אַבָּיֵי, לָא קַשְׁיָא: הָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי, הָא רַבָּנַן; דְּתַנְיָא, רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי אוֹמֵר: הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה הִשָּׁבַע וְאַל תִּשָּׁבַע, קַלֵּל וְאַל תְּקַלֵּל, מַה הִשָּׁבַע בְּשֵׁם - אַף לֹא תִּשָּׁבַע בְּשֵׁם, מַה קַּלֵּל בְּשֵׁם - אַף לֹא תְקַלֵּל בְּשֵׁם. וְרַבָּנַן, אִי גְּמִירִי גְּזֵירָה שָׁוָה - נִיבָּעֵי שֵׁם הַמְיוּחָד, אִי לָא גְּמִירִי גְּזֵירָה שָׁוָה - אָלָה דִּשְׁבוּעָה הִיא מְנָא לְהוּ? - נָפְקָא לְהוּ מִדְּתַנְיָא: "אָלָה" - אֵין אָלָה אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה". הָתָם "שְׁבוּעַת הָאָלָה" כְּתִיב! הָכִי קָאָמַר: "אָלָה" - אֵין אָלָה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה".

בְּמִי שֶׁהוּא רַחוּם קָאָמַר, כלומר הוא משביע בשם מי שהוא חנון או רחום, וזהו ה׳, אבל אכן אין הם שמות בעצם, ולכך הם נמחקים. הקשה רבא לאביי: אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִי הָכִי, כשמשביעים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׳ נַמִּי נפרש את דבריו, שבְּמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ קָאָמַר, שהוא ה׳, ומדוע נאמר במשנה שאם השביעם בשמים ובארץ לא השביעם בשם ופטורים.

מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש לומר כן, הָתָם כשהשביעם בחנון ורחום, כֵּינָן דְּלֵיכָא מִידִי אַחֲרִינָא – כיון שאין דבר אחר דְּאִיקְרֵי רַחוּם וְחַנּוּן אלא הבורא, וַדַּאי בְּמִי שֶׁהוּא חַנּוּן, וַדַּאי בְּמִי שֶׁהוּא רַחוּם קָאָמַר, אבל הָכָא כשהשביעם בשמים ובארץ, כֵּינָן דְּאִיכָּא [–שיש] שָׁמַיִם וָאָרֶץ, אין הכרח שכוונתו למי שהשמים והארץ שלו, אלא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ עצמם קָאָמַר, ונמצא שלא נשבע בשם.

כיון שהגמרא הקשתה על משנתינו מברייתא העוסקת בדין מחיקת שמות, מביאה הגמרא ברייתא נוספת העוסקת בדינים אלו: תָּנוּ רַבָּנַן, כָּתַב אֶלֶף לָמֶד מֵאֱלֹהִים – התחיל לכתוב שם אלהים וכתב אותיות ׳אל׳, או יָהּ מֵיי׳ – משם הוי״ה, והוצרך למחקם, חֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִמְחָק, משום שאותיות ׳אל׳ וכן ׳יה׳ הם שם בפני עצמם, אבל כתב אותיות שִׁין דָּלֶת מִ׳שַׁדַּי׳ או אֶלֶף דָּלֶת מִ׳אֲדֹנָי׳, או צָדֵי בֵּית מִ׳צְבָאוֹת׳ והוצרך למחקם, חֲרֵי זֶה נִמְחָק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אף אם כתב ׳צְבָאוֹת׳ כּוּלּוֹ, נִמְחָק, שֶׁלֹּא נִקְרָא ה׳ ׳צְבָאוֹת׳ אֶלָּא עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז ד) ׳וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאֹתַי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם׳, ואין השם צבאות אחד משמות הבורא. אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, ו׳צבאות׳ אינו נמחק.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בדיני מחיקת השמות: תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל הַטָּפֵל לַשֵּׁם – כל אות המצורפת ונסמכת לאחד משמותיו של ה׳, בֵּין שכתובה מִלְּפָנָיו וּבֵין מִלְּאַחֲרָיו, חֲרֵי זֶה נִמְחָק, שאין בו קדושת השם לפי שאינו מהשם עצמו.

מבארת הברייתא: הטפל מִלְּפָנָיו כֵּיצַד, כגון שכתב לַיי׳, ל׳ שלפני השם נִמְחָק. וכן כַּיי׳ אות כ׳ נִמְחָק. וכן וַיי׳ אות ו׳ נִמְחָק. וכן מֵיי׳ אות מ׳ נִמְחָק. וכן שֶׁיי׳ אות ש׳ נִמְחָק. וכן הַיי׳ אות ה׳ נִמְחָק. וכן כַּיי׳ אות כ׳ נִמְחָק.

הטפל לשם לְאַחֲרָיו כֵּיצַד, כגון שכתב אֱלֹהֵינוּ, אותיות נ״ו שלאחר השם נִמְחָק. וכן אֱלֹהֵיהֶם אותיות ה״ם נִמְחָק. וכן אֱלֹהֵיכֶם אותיות כ״ם נִמְחָק. אלו דברי תנא קמא. אבל אֲחֵרִים חולקים וואוֹמְרִים, הטפל לשם לְאַחֲרָיו אֵינוֹ נִמְחָק, מפני שֶׁכְּבָר קִדְּשׁוֹ הַשֵּׁם. אָמַר רַב הוּנָא, הֲלָכָה כַּאֲחֵרִים, שהטפל לשם לפניו נמחק והטפל לשם לאחריו אינו נמחק.

כל שם מהשמות שאינם נמחקים, אם נכתבו לשם חול הרי הם נמחקים. הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשמות שבמקראות שאפשר לפרש שהם קדש ואפשר לפרשם כחול, ומבארת איזה מהם קדש או חול: (אַבְרָהָם, דְּלַטְיָא, לְנָבוֹת, בְּגִבְעַת בִּנְיָמִן, שְׁלֹמֹה, דָּנִיאֵל, סִימָן לאלו הענינים שתדון בהם הברייתא להלן).

אומרת הברייתא: כָּל שְׁמוֹת ה׳ הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה כַּאֲבְרָהָם אבינו, הם קֹדֶשׁ, שמכוונים על ה׳, חוץ מִשֵּׁם זֶה שֶׁהוּא חוֹל, והוא מה שֶׁנֶּאֱמַר כשבאו שלושת המלאכים אל אברהם (בראשית יח ג) ׳וַיֹּאמֶר [–אברהם], אֲדֹנָי, אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ׳, שכוונתו למלאך מיכאל, וקראו ׳אדני׳ מלשון אדון. אבל חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אָמְרוּ, אַף שם זֶה קֹדֶשׁ, שאמרו אברהם לה׳ ובקש שימתין לו עד שיכניס את האורחים.

הגמרא מביאה את דברי רב הסובר כשיטת חנינא ורבי אלעזר בן עזריה. מבררת הגמרא: כְּמַאן אֲזִלָא הָא – כשיטת מי הולכים דברים אלו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, גְּדוֹלָה [–חשובה] הַכְנָסַת אוֹרְחִין יוֹתֵר מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה. משיבה הגמרא: כְּמַאן, כְּאוֹתוֹ הַזּוּג – חנינא ורבי אלעזר בן עזריה, שאמרו שאברהם הניח את הקדוש ברוך הוא והלך להכניס את האורחים.

ממשיכה הברייתא: כָּל שְׁמוֹת ה׳ הָאֲמוּרִים בְּלוֹט, הם חוֹל, חוץ מִשֵּׁם זֶה שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, והוא מה שֶׁנֶּאֱמַר בדברי לוט כשהוציאוהו המלאכים מסדום (בראשית יט יח–יט) ׳וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵיהֶם אַל נָא אֲדֹנָי הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וגו׳, למי היו דברי לוט מכוונים, למי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, ומי הוא זה, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ממשיכה הברייתא: כָּל שְׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּנְבוֹת, קֹדֶשׁ. אבל האמורים בְּמִיכָה הם חוֹל, שמשמעותם לעבודה זרה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק וואוֹמֵר, בְּנְבוֹת אכן הם קֹדֶשׁ, אבל בְּמִיכָה, יֵשׁ מֵהֶן חוֹל וְיֵשׁ מֵהֶן קֹדֶשׁ, אלו הפותחים בְּאֶלֶף לָמֶד [–אלהים], הם חוֹל, ואלו הפותחים בְּיוֹד הֵי [–שם הוי״ה], הם קֹדֶשׁ. חוץ מִשֵּׁם זֶה שֶׁהוּא אֶלֶף לָמֶד וְהוּא קֹדֶשׁ בין לתנא קמא ובין לרבי אליעזר, ׳כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁלֹה׳.

ממשיכה הברייתא: כָּל שְׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין – אחר מעשה פילגש בגבעה עלו בני ישראל להלחם בשבט בנימין שנאספו בגבעה, אחר ששאלו בה׳ שני פעמים אם להלחם, וניגפו מפני בני בנימין, וכששאלו בשלישית כמו שנאמר שם (שופטים כ כז) ׳וַיִּשְׁאֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּה״ נענו כי ינצחו את בני בנימין וכך היה, ועל שמות ה׳ האמורים שם נחלקו התנאים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הם חוֹל, לפי ששאלתם לא היתה לה׳. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הם קֹדֶשׁ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, לדבריך שהם קדש, וְכִי מַבְטִיחַ ה׳ שיצלידו במלחמה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, ומדוע בפעם הראשונה והשניה לא ניצחו בני ישראל את בני בנימין. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מַה שֶׁהִבְטִיחַ ה׳ עָשָׂה, וְהֵם [–בני ישראל] בתחילה לֹא בִּיחֲנוּ אִם לִנְצוּחַ אִם לִנָּצַח – הם לא שאלו אם ינצחו במלחמה או ינוצחו, אלא בראשונה רק שאלו מי יעלה להלחם ובשניה שאלו אם יוסיפו להלחם או לא, וה׳ ענה להם שיעלו להלחם אבל לא הבטיחם שינצחו. אבל בְּאַחֲרוֹנָה שֶׁבִּיחֲנוּ באורים ותומים אם ינצחו, הִסְכִּימוּ מן השמים עַל יָדָן וניצחו. כמו שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ כח) ׳וּפִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן (הַכֹּהֵן) עוֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִיף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם [בְּנֵי] בִנְיָמִין אָחִי אִם אֶחְדַּל וגו׳, ועל זה נענו שינצחו, ואכן אז ניצחו במלחמה.

ממשיכה הברייתא: כָּל תֵּיבוֹת שְׁלֹמֹה הָאֲמוּרִין בְּשִׁיר הַשִּׁירִים, קֹדֶשׁ – כוונתם לה׳. ופירוש התיבה ׳שלמה׳ הוא שִׁיר לְמִי שֶׁהַשָׁّלוֹם שֶׁלּוֹ, הוא ה׳ שעושה שלום בין בריותיו. חוץ מִזֶּה – שם שלמה האמור בפסוק ׳בְּרֵמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה׳ (שיר השירים ח יב), שהוא על שלמה, השכינה אומרת שמתוך בני ישראל על כל אלף איש שלקח שְׁלֹמֹה לְדִידֵיהּ [–לעצמו] להיות לו לעבדיו וכן לעבודת המלחמה, ׳וּמֵאָתַיִם לְנוֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ׳ – השאיר מאתיים אחרים לשמור את פירות הכרם, הם רַבָּנַן – תלמידי חכמים העוסקים בתורה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף פסוק זֶה הוא חוֹל (שם ג ז) ׳הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ׳, ששלמה המלך העמיד גיבורים סביב למיטתו.

מקשה הגמרא: מלשון ׳אַף זֶה׳ משמע וְלֹא מִיבְּעֵי הַאי דְּ – ואין צריך לומר את הפסוק הראשון ׳הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה׳ שהיש אומרים מודים לתנא קמא שהוא חול, וכי אפשר לומר כן, אֶלָּא הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, מַלְכוּתָא דְּקָטְלָא חַד מִשִּׁיתָא בְּעָלְמָא לֹא מִיעַנְשָׁא – מלכות ההורגת שישית מאוכלוסיה אינה נענשת, כלומר, המלכות רשאית ליטול לעבודת המלך רק שישית מהעם ועליהם אינה נענשת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּרֵמִי שֶׁלִּי לְפָנַי, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה׳ זהו לְמַלְכוּתָא דְּרִקִּיעָא – לעבודת מלכות שמים, ׳וּמֵאָתַיִם לְנוֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ׳ זהו לְמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא – לעבודת מלכות הארץ, ומפסוק זה למד שמואל שרק שישית ניתן לבטל מהתורה לעבודת המלכות. ומדברי שמואל מבואר, ש׳שלמה׳ הנאמר בפסוק הוא כינוי לה׳ ופירושו שהאלף יעבדו למלכותו. ואם נפרש שגם היש אומרים מודים לתנא קמא שפסוק זה הוא חול, נמצא ששְׁמוּאֵל שמפרש ששלמה האמור בפסוק זה הוא קדש לֹא סבר כְּתַנָּא קַמָּא וְלֹא כְּיֵשׁ אוֹמְרִים.

מתרצת הגמרא: אל תגרוס בדברי היש אומרים ׳אף זה חול׳, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר הברייתא, תנא קמא אמר שהפסוק ׳הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה׳ הוא חול, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, זֶה קֹדֶשׁ, וְזֶה הוּא חוֹל, והוא הפסוק דְּ׳הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה׳. וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שפסוק זה הוא קדש, סובר כְּיֵשׁ אוֹמְרִים.

המשך בעמוד רמה

וּמִנַּיִן לַעֲשׂוֹת (אָלָה שֶׁאֵין עִמָּהּ שְׁבוּעָה כְּאָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה) וּשְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה כִּשְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה – מנין ששבועת העדות היא אף כשהשביע בלא אלה, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה א) 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', ואם אין השבועה אלא כשהיא עם אלה, היה לכתוב לומר 'וְשָׁמְעָה אָלָה', והיינו יודעים שהשבועה היא עם אלה, והאריך הכתוב לומר 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה' כדי לדרוש מיתור תיבת 'קול' ששבועת העדות היא באחת משתי הקולות, בין שבועה עם אלה ובין שבועה לבדה.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מִנַּיִן לְאָלָה הכתובה בתורה בשבועת העדות שֶׁהִיא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יז יג) 'וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה' וגו' – נבוכדנצר הביא את צדקיהו באלה שלא ימרוד בו, וּכְתִיב על צדקיהו (דה"י ב' לו יג) 'וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מָרָד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים', ומכאן שהאלה האמורה בספר יחזקאל היא שבועה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה היא משמעות לשון 'ארור': תָּנָא, 'אָרוּר', יש בּוֹ לשון נִידּוּי אם אמר לו חכם 'ארור' לשם נידוי, צריך לפרוש ממנו. ויש בּוֹ לשון קְלָלָה – אם קלל אדם את חבירו ואמר ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל. ויש בּוֹ לשון שְׁבוּעָה – אם אמר אדם לחבירו ארור אתה אם תעשה דבר פלוני, וכיון להשביעו, וקבלו אותו אדם, הרי הוא מושבע.

הגמרא מוכיחה מהפסוקים את כל אחד מהלשונות האמורים בברייתא: ארור בּוֹ לשון נִידּוּי, דִּכְתִיב בשירת דבורה (שופטים ה כג) 'אֹרּוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ ה' אֹרּוּ אָרוֹר יוֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת ה' לְעֶזְרַת ה' בַּגִּבּוֹרִים' – מנודה מרוז אמר ברק שליח ה', ומנודים הוישבים בארבע אמותיו, כי לא באו לעזרת ישראל במלחמתם עם הכנענים. וְאָמַר עוּלָא, בְּאַרְבַּע מֵאָה שִׁיפּוּרֵי שַׁמְּתֵיהּ בָּרָךְ לְמֵרוֹז – בארבע מאות שופרות נידה ברק את מרוז, ומביאורו של עולא בפסוק זה מוכח שארור הוא לשון נידוי.

ארור בּוֹ לשון קְלָלָה, דִּכְתִיב (דברים כז יג) 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה', וּכְתִיב (שם כז טו) 'אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וגו', וי"ב ארורים נאמרו שם, וארורים אלו הם הקללה שאמר בתחילה, הרי שארור הוא לשון קללה.

ארור בּוֹ לשון שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב אחר כיבוש יריחו (יהושע ו כו) 'וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי ה' וגו' אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ'. פתח הכתוב לומר שיהושע השביע את ישראל, אך דברי יהושע היו 'אָרוּר הָאִישׁ', ומכאן שארור הוא לשון שבועה.

דוחה הגמרא: וְדִלְמָא תַּרְתֵּי עָבַד לְהוּ – ושמא יהושע עשה להם את שניהם, אַשְׁבְּעִינְהוּ וְלַיְיטִינְהוּ – גם השביעם וגם קללם אם יבנו את יריחו, ומנין שארור הנאמר שם הוא לשון שבועה ואולי הוא לשון קללה.

מתרצת הגמרא: אכן מקללת יהושע אין ללמוד שארור הוא שבועה, אֶלָּא מֵהָכָא [–מכאן], שנאמר במלחמת שאול בפלשתים (שמואל א' יד כד) 'וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִגַּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא, וַיּוֹאֶל [–לשון אלה] שָׁאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל' וגו', וּכְתִיב אחרי כן (שם יד כז) 'וְיהוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם', והיכן השביע אביו את העם שלא לאכול, אלא ודאי מה שאמר 'אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל' היא השבועה שהשביעם, ומכאן שארור הוא לשון שבועה.

דוחה הגמרא: וְדִלְמָא הָכָא נַמִּי תַּרְתֵּי עָבַד לְהוּ – ושמא גם במעשה זה שאול עשה להם את שניהם, אַשְׁבְּעִינְהוּ וְלַיְיטִינְהוּ – גם השביעם וגם אררם, ו'ארור' שבפסוק אינו לשון שבועה.

מתרצת הגמרא: מִי כְּתִיב וְאָרוּר – בוא"ו, שמשמעו שמי שיאכל יהיה גם ארור בנוסף על השבועה, והרי לא כתוב אלא ארור בלא וא"ו, ומכאן שאותו ארור הוא ההשבעה שהשביעם.

מסיימת הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – כעת שאתה אומר שמכך שכתוב ארור בלא וא"ו זו הוכחה שלא היתה שבועה נוספת שלא התפרשה בכתובים, הָתָם נַמִּי, בקללת יהושע את מי שיבנה את יריחו, לֹא כְּתִיב 'וְאָרוּר' בוא"ו, אלא 'ארור' בלבד, הרי שלא היתה שם שבועה נוספת על מה שאררם, ואם כן גם מהכתוב ביהושע מוכח שארור הוא לשון שבועה.

רבי יוסי בר חנינא מבאר מה היא משמעות אמירת אמן: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, 'אָמֵן', בּוֹ לשון שְׁבוּעָה – העונה אמן אחר שהשביעוהו כאילו נשבע בפיו. בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים – אם התנה עם חבירו שיעשה עבורו איזה דבר, ואמר אמן, מחוייב לקיים את התנאי. בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים – אמן הוא לשון אמת, ואם שמע תפילה או תחינה ראוי לענות אחריה אמן, וכלומר, יהי רצון שיהיה האמת כן ויתקיים הדבר.

הגמרא מביאה ראיות מן הכתובים לדברי רבי יוסי ברבי חנינא: אמן בּוֹ שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב בפרשת סוטה אחר שהכהן משביע את האשה שלא נטמאת (במדבר ה כב), 'וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן', ואם אין בעניית האשה 'אמן' לשון שבועה, הרי אינה מושבעת כלל, ולא יבדקו אותה המים המאררים.

אמן בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב בהשבעת ישראל אחר שעברו את הירדן והושמעו להם ברכות וקללות (דברים כז כו) 'אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן', ובענייתם אמן קבלו עליהם כל ישראל את הקללות למי שלא יקיים את התורה. ומכאן שהעונה אמן אחר דברי חבירו הרי הוא מקבל את דבריו.

אמן בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב כשהתנבא חנניה על חזרת כלי המקדש ואת גלות יכניה מבבל (ירמיה כח ו) 'וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה [הַנָּבִיא] (אֶל חֲנַנְיָהוּ) אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ'. ומכאן שכאשר עונה אדם אמן על דברי חבירו משמעו שאומר כן יהיה כדבריך.

הגמרא מביאה לשונות נוספים שמשמעותם שבועה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, המחזק את דבריו בלשון לָאו הרי הוא כשְׁבוּעָה, וכן המחזק את דבריו בלשון הֵן הוא כשְׁבוּעָה.

מקשה הגמרא: בְּשֶׁלְּמָא לָאו הוא לשון שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב בברית שכרת ה' עם נח אחר המבול (בראשית ט טו) 'וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל', וּכְתִיב (ישעיה נט ד) 'כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי' – הנביא אומר שה' נשבע שלא יהיה עוד מבול, והיכן נאמר בתורה שנשבע, ודאי הוא מה שאמר 'ולא' יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל' הוא השבועה, ומכאן ש'ולא' הוא לשון שבועה. אֶלָּא מה שאמר רבי אלעזר 'הֵן' לשון שְׁבוּעָה, מְנָא לָן – מנין לנו שכן הוא.

מתרצת הגמרא: סְבָרָא הוּא, מִדְּלָאו שְׁבוּעָה, הֵן נַמִּי שְׁבוּעָה – מכך שמצינו בתורה שהמחזק את דבריו בלשון 'לאו' הוא לשון שבועה, מסתבר שכך גם המחזק את דבריו בלשון 'הן' הוא גם לשון שבועה.

רבא מבאר את דברי רבי אלעזר: אָמַר רָבָא, מה שאמר רבי אלעזר האומר לאו או הן הוא לשון שבועה, וְהוּא דְּאָמַר לָאו לָאו תְּרֵי זִימְנֵי [–שני פעמים] וְהוּא דְּאָמַר הֵן הֵן תְּרֵי זִימְנֵי, דִּכְתִיב (בראשית ט יא) 'וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל' ואחר זה כתוב (שם ט טו) 'וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל', ועל זה אמר הקדוש ברוך הוא (ישעיה נט ד) 'אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ', מבואר שהשבועה היא מחמת שנאמר שתי פעמים 'לא'. וּמִדְּלָאו תְּרֵי זִימְנֵי – ומכך שהאומר 'לאו' הוא לשון שבועה רק אם אמרו פעמיים, הֵן נַמִּי תְּרֵי זִימְנֵי – כשאמר הן הוא לשון שבועה רק כשאמר פעמיים.

שנינו במשנה: הַמְקַלֵּל בְּכִנּוּיָן [–באחד מהשמות או הכינויים] חַיָּיב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקת חכמים ורבי מאיר: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת המקלל (ויקרא כד טו) 'אִישׁ [אִישׁ] כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ'. שואלת הברייתא: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בפסוק שאחר כן (שם כד טז) 'וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת', היה יכול הכתוב לקצר ולומר, 'איש איש כי יקוב שם ונשא חטאו ויומת'. משיבה הברייתא: אם היה הכתוב אומר כן, יָכוֹל היית לפרש, שלֹא יְהֵא המקלל את ה' חַיָּיב אֶלָּא עַל קללה שנקב בה המקלל את הַשֵּׁם הַמְיוּחָד [–שם הוי"ה] בִּלְבָד, שהרי נאמר 'וְנֹקֵב שֵׁם ה'', מַנִּין לְרַבּוֹת אֶת המקלל בשאר הַכִּינּוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו' וגו', ובפסוק זה נאמר קללה על שם אלהים ולא על שם המיוחד, משמע שמְּקַלֵּל מָקוֹם – בכל אופן שיקלל ואף בשאר הכינויים חייב מיתה, דִּבְרֵי רַבִּי

המשך בעמוד טו

רש"י

הכי גרסינן: מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה – כך שנויה בתורת כהנים. ובמסכת סוטה מפרשה בפרק "היה מביא את מנחתה" (יח, א): היכי דמי שבועה שיש עמה אלה? "שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בך". **ושמעה אלה ושמעה** קול – מדהוה ליה למכתב "ושמעה אלה" שמעת מינה דהיא שבועה (כל) שיש בה אלה, וכתב "קול אלה" יתירא, לדרשא אתא, לחייבה באחת משתי הקולות. **ויבא אותו באלה** – נבוכדנצר את צדקיהו. **ארור בו נידוי בו שבועה בו קללה** – כל לשונות הללו הוא משמש, וצריך לפרוש ממנו אם אמר חכם ארור בלשון נידוי, ואם אמר אדם לחבירו לשם שבועה וקבלו עליו – שבועה היא, והמקלל את חבירו בלשון "ארור הוא לה'" – קללה היא, וחייב המקלל. **ודלמא תרתי עבד** – אבל "ארור" לאו לשון שבועה הוא. **אמן בו שבועה** – הענוה "אמן" אחר שבועה – כמוציא שבועה מפיו. **בו קבלת דברים** – האומר לחבירו "על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך", ואמר "אמן" – קבל דבריו וחייב לקיים תנאו. **בו אמנת דברים** – וראוי לענות "אמן" על דבר תפלה ותחנה, שהוא לשון מאמן הדברים, שיהא רצון שיהא אמת כן. **ואמרה האשה אמן אמן** – דאי לאו כמוציאה שבועה דמיא אמאי מבדקה? אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן, שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה. ולא דמיא ל"משביעני עליכם" שהם כופרין אחר שבועה ועונין על דבריו "אין אנו יודעין לך עדות". **לאו שבועה** – כדמסיים ואזיל, שאמר או "לאו לאו" תרי זימני, או "הן הן" תרי זימני – הרי היא כשבועה, מאחר (שהחזיק) [שהחזיר] דבריו. **איש איש כי יקלל** – מה תלמוד לומר? מאחר שעתיד לכתוב "ונקב שם ה' מות יומת", ליכתוב "איש איש כי יקוב שם ונשא חטאו וימות"! **על שם מיוחד** – בן ארבע אותיות דיו"ד ה"י. **באזהרה** – "אלהים לא תקלל" (שמות כב). **בנקבו שם יומת כו'** – קרא יתירא הוא, ותניהו ענין למקלל אביו [ואמו], שאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד. **ודברי הכל** – דלא תימא: הואיל וקרא יתירא הוא לרבות – תניהו ענין לרבות אף המקלל עצמו וחבירו. אלא דוקא קאמר רבי מנחם, לרבות מקלל אביו שהוא בסקילה כמברך את השם, אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא הוא – לא תילף מהכא. **לא תקלל חרש** – ומרבינן מיניה בסנהדרין (סו, א) כל שהוא בעמך. **ויתיב וקאמר מתניתין כדתנן** – רב כהנא היה שונה משנתנו כמות שהיא שנויה: "יכבה וכן יכבם". **אמר ליה** – רב יהודה: כִּנָּה, הפוך דבריך כנגד אחרים, אמור "יכהו וכן יכהם" שלא תקללני. **ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח** – את המקרא הזה היה דורש, שנאמר בדואג בספר תהלים. **כנה** – ואמור "יתצהו". **והא לית ליה לרבי מאיר כו'** – דתנן במסכת קדושין (סא, א) רבי מאיר אומר: כל תנאי שאינו כפול כתנאי דבני גד [ובני ראובן] אינו תנאי, ואי לא כפליה לא אמרינן: מכלל זה אתה שומע את זה. **והרי סוטה דאיסורא** – ופרכינן מינה לרבי מאיר כו' דתנן במסכת קדושין, מדכתיב "אם לא שטית הנקי", ופשיטא לן דלא הוצרכנו לברך את הסוטות, ולא נאמר אלא לשמוע לאו מכלל הן, קללה מכלל ברכה, שאם שטית לא תנקי, אלמא לא בעינן כפילה. ומשני רבי תנחום: "הנקי" כתיב בלא יו"ד, כמו "חנקי", וקאי אקרא דבתריה דכתיב "ואת כי שטית" למשמע הכי: חנקי ממים המארירים האלה ואת כי שטית. אלמא, אי לא "הנקי" – מכלל הן אתה שומע לאו לא אמרינן.

שתויי

תוספות

והוא דאמר לאו לאו – ולאו דשבועה ממש היא, אלא יש להזהר, וקצת יש עונש בדבר. **יכד** וכן יכבם זו היא אלה שנאמרה בתורה – תימה: דלעיל לא גמרינן אלא שבועה שאין עמה אלה שהיא כשבועה שיש עמה אלה, אבל אלה שאין עמה שבועה ביש עמה שבועה מנא לן?

ועל הכנויין באזהרה – ואם תאמר: למאן דאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו, א): "אלהים לא תקלל" קדש, "איש איש כי יקלל" למה ליי? ויש לומר: דאיצטריך לכרת. והא דאמרינן: על הכנויין באזהרה – למעוטי מיתה אתא, ולא למעוטי כרת. **בנקבו** שם יומת מה תלמוד לומר – תימה: הא איצטריך לבדדרשינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נו, א) דאינו חייב עד שיברך שם בשם!

ושמור נפשך מאד – תימה: בקללה דברי הכל חייב, ובחובל עצמו איכא פלוגתא (בבא קמא צא, ב), חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא, או מ"והשמרו מאד לנפשותיכם"! ועוד תימה: דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו, א) דחיק לאשכוחי אזהרה למקלל אביו מנשיא וחרש ודיין, ליגמר ממקלל עצמו! ויש לומר: דאי לאו דאשכחנא אביו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו.

מקלל חבירו דכתיב לא תקלל חרש – מחרש ואביו אתי, אלא שלא חש כאן להארירן. וליכא למיפרך: שכן משונין, כדפריך בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו, א) על דיין וחרש ונשיא, דאביו אינו משונה.

הכי

וּמִנַּיִן לַעֲשׂוֹת אָלָה שֶׁאֵין עִמָּהּ שְׁבוּעָה כְּאָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה, וּשְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה כְּשְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה", וְשָׁמְעָה אָלָה, וְשָׁמְעָה קוֹל. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מִנַּיִן לְאָלָה שֶׁהִיא שְׁבוּעָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה" וגו', וּכְתִיב: "וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים". תָּנָא: "אָרוּר" - בּוֹ נִידוּי, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה. בּוֹ נִידוּי - דִּכְתִיב: "אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ ה' אָרוֹ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ", וְאָמַר עוּלָּא: בְּאַרְבַּע מְאָה שִׁיפּוּרֵי שַׁמְּתֵיהּ בָּרָק לְמֵרוֹז. בּוֹ קְלָלָה - דִּכְתִיב: "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה", וּכְתִיב: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל" וגו'. בּוֹ שְׁבוּעָה - דִּכְתִיב "וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי ה'" וגו'. - וְדִלְמָא תַּרְתֵּי עָבַד לְהוּ, אַשְׁבְּעִינְהוּ וְלַיְיטִינְהוּ! אֶלָּא מֵהָכָא: "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִגַּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל" וגו', וּכְתִיב: "וַיהוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם". - וְדִלְמָא הָכָא נַמִי תַּרְתֵּי עָבַד לְהוּ, אַשְׁבְּעִינְהוּ וְלַיְיטִינְהוּ! - מִי כְּתִיב "וְאָרוּר"? הָשְׁתָּא דְּאִתֵּית לְהָכִי, הָתָם נַמִי לָא כְּתִיב "וְאָרוּר".

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: "אָמֵן" - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים. בּוֹ שְׁבוּעָה - דִּכְתִיב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים - דִּכְתִיב "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן". בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים - דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה [הַנָּבִיא] (אֶל חֲנַנְיָהוּ) אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "לָאו" שְׁבוּעָה, "הֵן" שְׁבוּעָה. - בִּשְׁלָמָא "לָאו" שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל", וּכְתִיב "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי". אֶלָּא "הֵן" שְׁבוּעָה מְנָא לָן? - סְבְרָא הוּא, מִדְּ"לָאו" שְׁבוּעָה, "הֵן" נַמִי שְׁבוּעָה. אָמַר רָבָא: וְהוּא דַּאֲמַר "לָאו" "לָאו" "תְּרֵי זִימְנֵי, וְהוּא דַּאֲמַר "הֵן" "הֵן" תְּרֵי זִימְנֵי; דִּכְתִיב: "וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל" "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל", וּמִדְּ"לָאו" "תְּרֵי זִימְנֵי, "הֵן" נַמִי תְּרֵי זִימְנֵי. "הַמְקַלֵּל בְּכוּלָּן - חַיָּיב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין". תָּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ [אִישׁ] כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת"! יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּיב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיוּחָד בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַכִּינּוּיִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו" וגו', מִכָּל מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל שֵׁם מְיוּחָד - בְּמִיתָה, וְעַל הַכִּינּוּיִין - בְּאַזְהָרָה. "וְהַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" וכו'. מַאן חֲכָמִים? רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי; דְּתַנְיָא, רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֵׁם? לִימֵּד עַל הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם. "וְהַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵירוֹ" כו'. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: וְדִבְרֵי הַכֹּל. עַצְמוֹ - דִּכְתִיב: "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד", כִּדְרַבִּי אֶבְין אָמַר רַבִּי אֶלְעָא, דְּאָמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֵר" "פֶּן" וְ"אַל" - אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַּעֲשֶׂה. וַחֲבֵירוֹ - דִּכְתִיב: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". "יַכֶּה ה' אֱלֹהִים", וְכֵן "יַכֶּכָּה אֱלֹהִים" - זוֹ הִיא אָלָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה". יָתֵיב רַב כָּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר הָא מַתְנִיתִין כִּדְתָנֵן. אֲמַר לֵיהּ: כִּנָּה. יָתֵיב הַהוּא מַרְבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: "גַּם אֵל יִתְּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשָׁרְשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה", אֲמַר לֵיהּ: כַּנֵּה. תַּרְתֵּי לָמָּה לִי? - מַהוּ דְּתֵימָא הָנֵי מִילֵּי מַתְנִיתִין, אֲבָל בִּקְרָאֵי - אֵימָא לָא מְכַנֵּינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. "אַל יַכֶּךָּ", וְ"יְבָרֶכְךָ", וְ"יֵיטִיב לְךָ" - רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין". וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן? - אִיפּוּךְ. כִּי אֲתָא רַבִּי יִצְחָק תְּנָא כִּדְתָנֵן. אָמַר רַב יוֹסֵף: הָשְׁתָּא דַּאֲנַן תְּנַן הָכִי, וְכִי אֲתָא רַבִּי יִצְחָק תְּנֵי הָכִי, שְׁמַע מִינָּהּ דַּזְקָא תְּנַן. - אֶלָּא קַשְׁיָא! - כִּי לֵית לֵיהּ - בְּמִמּוֹנָא, אֲבָל בְּאִיסּוּרָא אִית לֵיהּ. - הָרֵי סוֹטָה דְּאִיסּוּרָא הוּא, וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲכִינַאי: "הַנְּקִי" כְּתִיב; טַעְמָא דִּכְתִיב "הַנְּקִי", הָא לָאו מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן לָא אָמְרִינַן!

אלא

הכי גרס בקונטרס ורבינו חננאל: אלא לעולם איפוך ובאיסורא אית ליה ובממונא לית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. ובספרים היה כתוב "לא תיפוך". והקשה בקונטרס, דלרבנן דפטרי מי לית להו דשתויי יין במיתה? ונראה לתרץ, דהא דפטרי משום דבעינן שם המיוחד, ואינהו אאלהים קאי. אף על גב דכבר איפליגו, איידי דתנא רבי מאיר מחייב – תנא נמי וחכמים פוטרין. ואם תאמר: התינח סוטה דלית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, משום דאית ביה ממונא. אבל אבתי תיקשה מכל הנהו קראי דמייתי פרק שלישי דקדושין (סא, ב): בשלמא לרבי מאיר היינו דכתיב "ואם בחקותי" וגו', וכן "אם תטיב" ו"אם תאבר" "ואם לא יתחטא", משמע דמצריך רבי מאיר כפילא אף על גב דליכא אלא איסורא גרידא! ויש לומר: ד"אם בחקותי" ו"אם תטיב" ו"אם תאבר" איכא כמה מצות דאית בהו ממונא, ו"הוא יתחטא" נמי שייך לענין ממון, כגון מטמא תרומה. אבל קשיא לרבינו תם, דבסוף פרק קמא דנדרים (יג, ב) גבי נדר לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, אף על גב דליכא אלא איסורא! ואומר הרב רבינו יום טוב: דוקא באיסור חמור הוא דאית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, כגון שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה, וכן נמי גבי "שבועה שלא אוכל לך" בפרק שני דנדרים (טז, א) משמע דאית ליה משום דאיסור חמור הוא, דחשיב בפרק בתרא דיומא (פו, א) חייבי כריתות ו"לא תשא" עמהן, ולקמן בריש "שבועת הדיינים" (לט, א) נמי אמרינן: נודעוע כל העולם כשאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא". ואם תאמר: והלא בקדושין (שם) בעי רבי מאיר תנאי כפול בשבועה, גבי "אז תנקה מאלתי"! ויש לומר: דהתם איכא ממונא, דכתיב "וכל טוב אדוניו בידו".

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון, אשם בכסף שקלים – באשם מעילות כתיב ומיניה ילפינן שאר אשמות.

אֶלָּא אֵיפּוּךְ, אֲפִילּוּ בְּאִיסּוּרָא לֵית לֵיהּ. מַתְקִיף לֵיהּ רָבִינָא: וּבְאִיסּוּרָא לֵית לֵיהּ? אֶלָּא מֵעַתָּה, שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ דְּבִמִּיתָה, הָכִי נַמִּי דְּלֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר? וְהָתְנַן, אִלּוּ שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ! - אֶלָּא לְעוֹלָם תֵּיפּוּךְ, כִּי לֵית לֵיהּ - בְּמָמוֹנָא, בְּאִיסּוּרָא אִית לֵיהּ, וְשָׁאנֵי סוֹטָה דְּאִיסּוּרָא דְּאִית בֵּיהּ מָמוֹנָא הוּא.

הדרן עלך שבועת העדות

שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים, בִּרְחוֹקִים וּבִקְרוֹבִים, בְּכְשֵׁרִים וּבִפְסוּלִים, בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין - מִפִּי עַצְמוֹ, וּמִפִּי אֲחֵרִים אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּכְּפְרֶנּוּ בְּבֵית דִּין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ בֵּין מִפִּי אֲחֵרִים - כֵּיוָן שֶׁכָּפַר בּוֹ חַיָּיב. וְחַיָּיב עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה, וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ חַיָּיב עַל שִׁגְגָתָהּ גֵּרִידְתָּא. וּמַה חַיָּיב עַל זְדוֹנָהּ? אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: "תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי"; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: "אֵין לְךָ בְּיָדִי", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - הֲרֵי זֶה חַיָּיב. הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חָמֵשׁ פְּעָמִים, בֵּין בִּפְנֵי בֵית דִּין וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, וְכָפַר - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם? מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת. הָיוּ חֲמֵשָׁה תּוֹבְעִים אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: "תֵּן לָנוּ פִּקְדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי" - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי וְלֹא לְךָ" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי וְלֹא לְךָ" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר "שְׁבוּעָה" לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. "תֵּן לִי פִּקְדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵידָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי" - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. "תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי" - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אָמַר: "חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכוּסְמֶת" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. "אָנַסְתָּ וּפִיתִיתָ אֶת בִּתִּי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּיתִיתִי", "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - חַיָּיב; רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עַצְמוֹ; אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עַצְמוֹ, מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפֶגֶם עַל פִּי עַצְמוֹ. "גָּנַבְתָּ אֶת שׁוֹרִי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא גָּנַבְתִּי", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - חַיָּיב; "גָּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - פָּטוּר. "הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא הֵמִית", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - חַיָּיב; "הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עֶבְדִּי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא הֵמִית", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: "חָבַלְתָּ בִּי וְעָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא חָבַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי בְךָ חַבּוּרָה", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - חַיָּיב; אָמַר לוֹ עַבְדּוֹ: "הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִימִיתָ אֶת עֵינִי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא הִפַּלְתִּי וְלֹא סִימִיתִי", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ - חַיָּיב, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ - פָּטוּר. **גְּמָרָא** רַב אַחָא בַּר הוּנָא וְרַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה וְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה תְּנוּ שְׁבוּעוֹת בֵּי רַבָּה, פְּגַע בְּהוּ רַב כָּהֲנָא, אֲמַר לְהוּ:

שתויי יין – דבמיתה לא שמעינן לה אלא הן מכלל לאו (סנהדרין פג, ב) דכתיב (ויקרא י) "יין ושכר אל תשת ולא תמותו", הא אם תשתו בבואכם אל אהל מועד תמותו. **פרועי ראש** – נפקא לן (סנהדרין שם) מדאיתקש לשתויי יין בספר יחזקאל (מד). **והתנן אלו שבמיתה** – ולא פליג איש עליה. **הכי גרסינן: אלא לעולם איפוך וכי לית ליה בממונא** – כלומר, אלא כי מפכת לה – לא תימא אפילו באיסורא לית ליה. אלא ודאי אית ליה, ומשום הכי ליכא פלוגתא גבי שתויי יין. **ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא** – גביית כתובתה, ושבועה דמתניתין נמי על ידי ממון באה, הלכך רבי מאיר פוטר כדאפכינן. ובלאו איפוך ליכא לתרוצה, דאם כן לרבי מאיר שבועה דמתניתין איסורא גרידתא היא, דעל כרחך בהכי איצטריך לן לאוקומיה (והוא השבעת עד אחד שאינו בא לממון). ואי רבנן פטרי בה, אלמא לית להו מכלל לאו אתה שומע הן אפילו באיסורא גרידתא, אם כן שתויי יין דבמיתה לרבנן מנא להו? וכן מצאתי לשון בבלי בספרים ישנים: לא איתמר לא תיפוך משום קושיא דשתויי יין לרבנן.

הדרן עלך שבועת העדות

משנה **שבועת הפקדון. באנשים ובנשים כו'** – איידי דתנא בשבועת העדות "באנשים ולא בנשים" כו', תנגהו נמי לכולהו. **בקרובים** – שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו. **בפני בית דין ושלא בפני בית דין** – אם מפיו נשבע, שהוציא שבועה מפיו, או שענה "אמן" אחר שבועה ואחר כך הודה – חייב קרבן, דכתיב (ויקרא ה) "וכחש בעמיתו" כל דהו. **ומפי אחרים** – שלא ענה "אמן", כגון "משביעני עליך שתחזיר לי פקדוני", ואמר "אין לך בידי" – אינו חייב עד שיכפור בבית דין. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב, ומשבועת העדות גמרינן ליה, וסבירא ליה לרבי מאיר: דון מינה ומינה, והתם בבית דין כדפרישנא בפירקין לעיל (לא, א). **וחכמים אומרים כו'** – דסבירי להו: דון מינה ואוקי באתרה, כדפרישנן בפירקין דלעיל (שם). **וחייב על זדון שבועה** – דלא כתיב בהו "ונעלם". זדון השבועה – שזכור על הפקדון, ויודע שמתחייב על כפירתו קרבן. **ועל שגגתה עם זדון הפקדון** – ששגג בקרבן והזיד בפקדון. דיודע דהזיד בפקדון וכפר, אבל אינו יודע אם חייב עליו קרבן וכו'. **ואינו חייב על שגגתה גרידתא** – אם סבור לישבע באמת, משום דאנוס הוא. **בכסף שקלים** – הקנוי בשני סלעים, דהכי כתיב (ויקרא ה) גבי איל האשם "בערכך כסף שקלים". **מפני שיכול לחזור ולהודות** – אחר כפירה, נמצא שבכל שבועה הוא כופרו ממון. **שבועה באחרונה** – "אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה", דהשתא קיימא "שבועה" אכולהו. **אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת** – בגמרא מפרש לה. **שאינו משלם קנס על פי עצמו** – וכיון דאי אודי לא מיחייב לשלומי, כי כפר נמי לאו ממונא קא כפר ליה. **אבל משלם בושת ופגם וכו'** – הילכך ממונא כפריה. ובגמרא מפרש פלוגתייהו. **המית שורך את עבדי** – קנסא הוא, דמשלם שלשים סלעים אפילו אינו שוה אלא דינר. **אמר לו עבדו הפלת את שיני** – קנסא הוא, שיוציא את עבדו לחרות בשביל אבר, והרי הוא בבהמתו. **גמ'**

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אִיפּוּךְ, אֲפִילּוּ בְּאִיסּוּרָא לֵית לֵיהּ** – אלא ודאי הוא שצריך לגרוס את דברי המשנה להיפך, ולומר שרבי מאיר פוטר, ואפילו בדיני איסור אין הוא סובר מכלל לאו אתה שומע הן.

רבינא מקשה: **מַתְקִיף לֵיהּ רָבִינָא, וּבְאִיסּוּרָא לֵית לֵיהּ** – האם באיסורים רבי מאיר סובר שלא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, **אֶלָּא מַעֲתָּה** מה שאמרו כהנים שעבדו בבית המקדש **שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ דְּבִמִּיתָה** – שעונשם במיתה, **הָכִי נַמִּי דְּלֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** – האם רבי מאיר אינו סובר כן, (והתנן) [וְהָתַנְיָא], **אֵלּוּ** עבירות שֶׁעונשם **בְּמִיתָה, שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ,** ולמדו דין זה במכלל לאו אתה שומע הן, שכתוב בתורה (ויקרא י ט) 'יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ', משמע אם תשתו תמותו, והרי לא מצינו אף אחד שנחלק על דין זה ומשמע שאף רבי מאיר מודה בזה, ומנין אם כן לרבי מאיר שהם חייבים והרי אינו סובר מכלל לאו אתה שומע הן.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא לְעוֹלָם תֵּיפּוּךְ** – יש להפוך את גירסת המשנה ולגרוס רבי מאיר פוטר, אך אין לומר שגם באיסורים אינו סובר מכלל לאו אתה שומע הן, אלא **כִּי לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, זה הוא רק **בְּמָמוֹנָא,** אבל **בְּאִיסּוּרָא אִית לֵיהּ,** ולכן אף רבי מאיר מחייב כהנים שתויי יין ופרועי ראש במיתה. אלא שלפי זה חוזרת הקושיא שהקשתה הגמרא לעיל (ע"א), מדוע בסוטה שהיא איסור הוצרך רבי מאיר ללמוד את עונשה בפירוש מן הפסוק 'הנקי' ולא לומד במכלל לאו אתה שומע הן. על כך מתרצת הגמרא: **וְשָׁאנֵי סוֹטָה** – ושונה הדבר לגבי סוטה, **דְּאִיסּוּרָא דְּאִית בֵּיהּ מָמוֹנָא הוּא** – שסוטה הוא דין שיש בו גם הלכות הנוגעות לאיסור וגם לממון והוא כתובת האשה, שאם יתברר שהאשה אכן סטתה הבעל פטור מדמי כתובתה, ובדין הנוגע גם לדיני ממונות רבי מאיר סובר שאין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן. ואף במשנתינו לגבי שבועת העדות פוטר רבי מאיר מטעם זה, משום שחיוב שבועת העדות בא על ידי שהעדים כופרים על עדות ממון, והרי זה איסור שיש בו ממון.

הדרן עלך שבועת העדות

פרק חמישי - שבועת הפקדון

פרק 'שבועת הפקדון' עוסק באדם הכופר בממון שיש לחבירו בידו, ונשבע לשקר על כפירתו, ואחר כך הודה שנשבע לשקר, ודינו הוא שחייב להשיב לבעל הממון את הקרן בתוספת חומש, וכן מביא איל לאשם, כאמור בתורה (ויקרא ה כא–כה).

משנה

המשנה מבארת תחילה במי נוהג דין שבועת הפקדון: **שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – חיוב הבאת אשם המוטל על הכופר בפקדון ונשבע לשקר, **נוֹהֶגֶת בָּאֲנָשִׁים וּבַנָּשִׁים, בָּרְחוֹקִים וּבַקְּרוֹבִים** – בין אם המפקיד והנפקד קרובים זה לזה, ובין שאינם קרובים, **בַּכְּשֵׁרִים וּבַפְּסוּלִים** – בין אם הנפקד הוא אדם כשר הנאמן בשבועתו ובין אם הוא חשוד על השבועה.

המשנה מביאה מחלוקת באופן החיוב: שבועת הפקדון נוהגת בין אם נשבע לשקר **בִּפְנֵי בֵית דִּין,** ובין אם נשבע **שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין,** והיינו כשנשבע **מִפִּי עַצְמוֹ** – שהוציא שבועה בפיו, שנאמר (ויקרא ה כב) 'וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר', ומשמע שבכל שבועת שקר הוא מתחייב, ואף אם ישבע חוץ לבית דין. וְאילו באופן שהושבע **מִפִּי אֲחֵרִים,** שאמר לו התובע 'משביעני עליך שתחזיר לי פקדוני', והשיבו הנפקד 'אין לך פקדון בידי', **אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּכַפְּרֶנּוּ בְּבֵית דִּין** דווקא, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים** חולקים **וְאוֹמְרִים, בֵּין** אם נשבע **מִפִּי עַצְמוֹ, וּבֵין** אם הושבע **מִפִּי אֲחֵרִים,** כֵּיוָן שֶׁכָּפַר **בּוֹ** הנפקד, אף שלא בפני בית דין, **חַיָּיב** אשם.

דין נוסף: **וְהַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן חַיָּיב** אשם **עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ** – בין אם ידע שיתחייב קרבן על שבועת שקר זו ובין אם שגג ולא ידע זאת, **עַם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן** – ובלבד שיהיה מזיד בכפירת הפקדון, שידע שממון חבירו בידו, והתכוין לכפור בו. **וְאֵינוֹ חַיָּיב** קרבן **עַל שִׁגְגָתָהּ גְּרִידְתָּא** – על שגגת השבועה ללא זדון הפקדון, כלומר ששגג גם בכפירתו, ששכח שממון חבירו מצוי בידו וסבור היה ששבועתו אמת, לפי שאנוס הוא. מבארת המשנה: **וּמַה חַיָּיב עַל זְדוֹנָהּ** – במה מתחייב הנשבע לשקר על כפירת הפקדון, קרבן **אָשָׁם** שקנוי **בְּכֶסֶף שְׁקָלִים** – בשני סלעים.

מבארת המשנה: **שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד, אָמַר לוֹ** המפקיד **תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ,** והשיבו **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ** הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי,** ללא לשון שבועה, וחזר התובע ואמר **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שאין בידך משלי כלום, **וְאָמַר** הנתבע 'אָמֵן' שזו לשון קבלת שבועה, **הֲרֵי זֶה חַיָּיב** אשם.

המשנה מבארת שהנפקד יכול להתחייב בכמה קרבנות על פקדון אחד: **הִשְׁבִּיעַ עָלָיו** התובע **חָמֵשׁ פְּעָמִים** שאין הפקדון בידו, **בֵּין** אם השביעו **בִּפְנֵי בֵית דִּין וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין,** ובכל אחת מהפעמים **כָּפַר** ונשבע לשקר, **חַיָּיב** אשם **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מהשבועות. מבארת המשנה: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה טַּעַם** חייב על כל אחת מהשבועות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיה יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת** לאחר כל פעם שנשבע לשקר, ואילו הודה היה חייב לשלם, נמצא שבכל שבועה הוא כופר ממון, ולכן הוא חייב על כל אחת מהשבועות.

המשנה מבארת את דיני הנשבע על תביעות של כמה בני אדם: **הָיוּ חֲמִשָּׁה** בני אדם **תּוֹבְעִים אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ** 'תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ', והשיבם הנפקד 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי פקדון', אף שבשבועה זו כפר בחמשה פקדונות **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת,** כיון שכלל את כל הפקדונות בשבועה אחת. אך אם השיב להם 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ', **חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מהשבועות, כיון שנחשב שנשבע לכל אחד מהתובעים בפני עצמו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולק **וְאוֹמֵר,** הזכרת לשון שבועה בתחילת דבריו מחייבת רק אחת, ואינו מתחייב בכמה קרבנות **עַד שֶׁיֹּאמַר** לשון **שְׁבוּעָה בָּאַחֲרוֹנָה** – בסוף דבריו, והיינו שיאמר 'אין לך בידי, ולא לך, ולא לך, בשבועה', שבאופן זה חלה השבועה על כל אחת מהתביעות, ומתחייב על כל אחת ואחת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק על שניהם **וְאוֹמֵר,** אינו חייב קרבן על כל שבועה **עַד שֶׁיֹּאמַר** לשון **שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מהם, והיינו 'שבועה שאין לך בידי, ושבועה שאין לך בידי' וכו'.

המשנה מבארת את הדין כשכפר ונשבע על כמה תביעות של אדם אחד: טענו התובע, **תֵּן לִי פִּקָּדוֹן** שהפקדתי בידך, **וּתְשׁוּמֶת יָד** – הלואה שהלויתי לך, **וְגָזֵל** שגזלת ממני, **וַאֲבֵידָה** שאבדה ממני ומצאתה, **שֶׁיֵּשׁ לִי** את כל אלו **בְּיָדְךָ,** והשיבו הנתבע **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי** דבר מכל תביעותיך, אף ששבועתו כללה ארבע כפירות, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת.** אך אם פירט הנתבע בשבועתו את כל התביעות ואמר **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן, וּתְשׁוּמֶת יָד, וְגָזֵל וַאֲבֵידָה,** הרי הוא **חַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מכפירותיו, כיון שהשבועה חלה על כל כפירה וכפירה, וכאילו נשבע ארבע שבועות.

המשנה מבארת את דינו של הנשבע לאדם אחד על פקדון הכולל כמה מינים: טענו התובע, **תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְּמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ,** והנתבע השיבו **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי** כלום, אף שכפר בשלשה מינים, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת.** אבל אם אמר לו 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְּמִין' **חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מן הכפירות, כיון שפירט בשבועתו את כל המינים, והרי זה כאילו נשבע שלש שבועות על שלשת המינים שתבעו.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם נקט התובע לשון יחיד **וְאָמַר** 'תן לי **חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכוּסְּמֶת** שיש לי בידך', הרי זה כאילו תבעו חיטים ושעורים רבים, ואם כפר הלה ונשבע לשקר, **חַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מכפירותיו.

המשך בעמוד רמח

לְהוּ, נתבע שהֵזִיד בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, כלומר שידע שממון חברו בידו ושאסור להשבע לשקר, וְגם הִתְרוּ בּוֹ עדים קודם שנשבע שלא ישבע לשקר, מַהוּ – מה דינו, ויש בזה שלשה צדדי ספק, האם כֵּיוָן דְּחִיוּב קרבן בשבועת הפקדון חִידּוּשׁ הוּא, דִּבְכָל הַתּוֹרָה לֹא אַשְׁכְּחָן מֵזִיד דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן – שהרי בכל התורה לא מצאנו שהעובר על איסור במזיד מביא קרבן, וְאילו הָכָא התחדש שהנשבע לשקר במזיד מַיְיתֵי קָרְבָּן, אם כן לֹא שְׁנָא אַתְרוּ בֵּיהּ וְלֹא שְׁנָא לֹא אַתְרוּ בֵּיהּ – אין חילוק בין שהתרו בו לבין אופן שלא התרו בו, ולעולם מביא קרבן ואינו לוקה, לפי שאין מחייבים שני עונשים על מעשה אחד, ואי אפשר לחייב על השבועה גם מלקות וגם קרבן. אוֹ דִּלְמָא, הָנֵי מִילֵּי – דבר זה, שהנשבע לשקר מתחייב בקרבן, הוא רק הֵיכָא דְּלֹא אַתְרוּ בֵּיהּ, שכיון שללא התראה אי אפשר להלקותו, חייבתו התורה בקרבן, אֲבָל הֵיכָא דְּאַתְרוּ בֵּיהּ, מִילְקָא לָקֵי – הרי הוא לוקה, ככל העובר על איסור לאו בעדים והתראה, וְקָרְבָּן לֵא מַיְיתֵי, לפי שאין מחייבים שני עונשים על מעשה אחד. אוֹ דִּלְמָא – או שנאמר צד שלישי, דְּהָא וְהָא עֲבִדֵינָא – שזה וזה עושים לו, מלקות וקרבן, כיון שקרבן אינו נחשב כעונש, שאין בית דין מענישים אותו בזה ואין זה אלא חיוב המוטל עליו כלפי ה'.

אָמְרוּ לֵיהּ אותם חכמים לרב כהנא, תְּנִינָא – שנינו דין זה בברייתא, חֲמִשָּׁה הֵימֶנָּה – ממנה, משבועת העדות, שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, ומה היא חומרתה, שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת, מה שאין כן שבועת העדות שלא שייכת בה התראה ואין חייבים על זדונה מלקות אלא קרבן, וְחומרא נוספת יש בה, שֶׁעַל שִׁגְגָתָהּ – שלא ידע מה מתחייב עליה, אך הזיד בכך שידע שהפקדון בידו, מביא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים – קרבן אשם ששוויו לפחות שני שקלי כסף, ואילו השוגג בשבועת העדות ולא ידע מה מתחייבים עליה, והזיד בכך שזכר את העדות, מביא קרבן חטאת עולה ויורד, ויכול לקנותו אף בסכום קטן. סיימו החכמים את הוכחתם מהברייתא: מִדְּקָאָמַר (ליה) התנא בברייתא שעַל זְדוֹנָהּ של שבועת הפקדון חייב מַכּוֹת, מִכְּלָל – משמע שמדובר באופן דְּאַתְרוּ בֵּיהּ, שאם לא כן לא היה מתחייב מלקות, וְעל אופן זה קָאָמַר התנא שמַכּוֹת אִין – הוא חייב מלקות, ומשמע שקָרְבָּן אשם, לֹא – אינו חייב. ומוכח שהמזיד בשבועת הפקדון והתרו בו, לוקה ואינו מביא קרבן.

המשיבו אותם חכמים בביאורם: ולפי זה מַאי חוּמְרָא – מהי החומרא שמבואר בברייתא שיש בשבועת הפקדון יותר מבשבועת העדות, והרי כשם שבשבועת העדות מוטל עליו רק חיוב אחד, והוא קרבן, כך בשבועת הפקדון מוטל עליו רק חיוב אחד, והוא מלקות, וביארו, דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן – שנוח לו לאדם להביא קרבן, שהוא עונש ממוני, וְלֹא לִילְקֵי – ולא ללקות בעונש הגוף, ולכן חמורה שבועת הפקדון שיש בה עונש מלקות, משבועת העדות שעונשה קרבן.

דוחה הגמרא: אָמַר לְהוּ רָבָא בַּר אִיתִּי, אין זו ראיה, שהרי מַאן תַּנָּא – מי הוא התנא הסובר שזְדוֹן שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן לְכַפָּרָה על ידי קרבן, רַבִּי שִׁמְעוֹן, והברייתא שפטרתו מקרבן היא לשיטתו, אֲבָל לִדעת רַבָּנַן החולקים עליו וסוברים שזדון שבועה ניתן לכפרה, קָרְבָּן נַמִּי מַיְיתֵי – יתכן שמביא גם קרבן לכפרתו מלבד המלקות.

הגמרא דוחה את הראיה מברייתא זו באופן נוסף: אָמַר לְהוּ רַב כַּהֲנָא לאותם חכמים, בַּר מִינָּהּ דְּהַהִיא – חוץ מאותה ברייתא, כלומר, אין צורך לדחוק ולהעמיד את הברייתא כרבי שמעון כדי לדחות את ראייתכם, אלא אף אם נאמר שהברייתא סוברת כחכמים אין לפשוט ממנה את הספק, דַּאֲנָא תְּנִינָא לָהּ וְהָכִי תְּנִינָא לָהּ – שכן אני הוא ששניתי ברייתא זו, ובנוסח אחר שניתי אותה, חמורה שבועת הפקדון משבועת העדות שאֶחָד זְדוֹנָהּ וְאֶחָד שִׁגְגָתָהּ – בין אם בשעה שנשבע ידע שיתחייב על שבועתו קרבן, ובין אם לא ידע, אם הזיד בכך שידע שממון חברו מצוי בידו, מביא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, ואילו בשבועת העדות מביא קרבן עולה ויורד. ולגירסא זו לא הוזכר בברייתא כלל חיוב מלקות, ואין לפשוט מכאן את ספיקו של רב כהנא. המשיך רב כהנא וביאר: ולפי זה מַאי חוּמְרָא – מהי חומרתה של שבועת הפקדון משבועת העדות, והרי בשתיהן יש חיוב קרבן, ואין מלקות באחת מהן. וביאר, דְּאִילּוּ הָתָם, בשבועת העדות, מביא חַטָּאת בַּת דַּנְקָא – מביא קרבן חטאת אפילו אם שוויו מעה כסף בלבד, וְאילו הָכָא, בשבועת הפקדון, מביא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים – ששוויו לפחות שני שקלי כסף.

שואלת הגמרא: גם לפי גירסת רב כהנא, וְלִינְמַר מִינָּהּ – נפשוט מהברייתא את הספק, שהרי מלשון הברייתא נראה שחייב רק בקרבן, ופטור ממלקות. משיבה הגמרא: דִּלְמָא דְּלֹא אַתְרוּ בֵּיהּ – שמא הברייתא עוסקת באופן שלא התרו בו ולכן אינו לוקה, שהרי אין הברייתא עוסקת כלל בחיובי מלקות.

הגמרא סבורה לפשוט את ספיקו של רב כהנא ממשנתינו: (לישנא אחרינא) תָּא שְׁמַע ממה ששנינו במשנתינו, אֵין חַיָּבִין קרבן עַל שִׁגְגָתָהּ של שבועת הפקדון, וּמָה הֵן חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ, אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. ויש לדייק, מַאי לָאו – האם לא מדובר בְּדַאַתְרוּ בֵּיהּ – גם באופן שהתרו בו העדים קודם שנשבע, ומוכח שגם בעדים והתראה מביא קרבן ואינו לוקה. דוחה הגמרא: הָכָא נַמִּי דְּלֹא אַתְרוּ בֵּיהּ – גם כאן מדובר באופן שלא התרו בו עדים, ולפיכך אינו לוקה.

הגמרא מנסה לפשוט את שאלת רב כהנא מברייתא: תָּא שְׁמַע ממה ששנינו בברייתא, בתחילה סברה הברייתא שיש ללמוד דין שבועת הפקדון מדין נזיר שנטמא, ודחתה, לֹא – אין ללמוד כן, לפי שאִם אָמַרְתָּ בְּנָזִיר טָמֵא שהחמירה בו תורה בדבר אחר, שֶׁכֵּן לוֹקֶה, האם תֹּאמַר שכך הוא הדין גם בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שהקילה בו התורה, שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה אם נשבע לשקר. וּמִדְּקָאָמַר התנא שנזיר טמא לוֹקֶה, מִכְּלָל – מוכח שמדובר באופן דְּאַתְרוּ בֵּיהּ – שהתרו בו עדים שלא יטמא, שאם לא כן לא היה לוקה, וּבאופן זה קָאָמַר 'תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה', ומשמע, אֲבָל קָרְבָּן מַיְיתֵי – מביא, ויש לפשוט מכאן שהמזיד בשבועת הפקדון והתרו בו, מביא קרבן ואינו לוקה. דוחה הגמרא: לעולם יתכן שאם התרו בו ונשבע, לוקה, וּמַאי 'אֵינוֹ לוֹקֶה' האמור בברייתא, דְּאֵינוֹ נִפְטָר בְּמַלְקוֹת בלבד, אלא צריך גם לכפרת קרבן, ודינו חמור מדינו של נזיר טמא, שנפטר במלקות.

מקשה הגמרא: מִכְּלָל – משמע מביאור זה בברייתא דְּנָזִיר טָמֵא נִפְטָר בְּמַלְקוֹת ללא קרבן, וְהָא קָרְבָּן כְּתִיב בֵּיהּ – הרי נאמר חיוב קרבן בפירוש לגבי נזיר טמא 'וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם' (במדבר ו יב). מתרצת הגמרא: הָתָם, בנזיר, דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן, אין הקרבן בא לכפר על שנטמא, אלא כֵּי הֵיכִי דְּתֵיחוּל עָלֵיהּ נְזִירוּת בְּטָהֳרָה – כדי שתוכל לחול עליו הנזירות שקבל על עצמו בתחילה ונסתרה מחמת טומאתו, ואמרה תורה שכל זמן שאינו מביא קרבן אינו יכול לחזור ולמנות את ימי נזירותו בטהרה.

אומרת הגמרא: אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַבָּה – אותם חכמים שלמדו מסכת שבועות אצל רבה, ושאלם רב כהנא את ספיקו חזרו לפני רבה ואמרו לו את הספק, אָמַר לְהוּ רבה, מכך שהסתפק רב כהנא רק במקרה שהעדים התרו בו, מִכְּלָל דְּכִי לֵא אַתְרוּ בֵּיהּ, וְאִיכָּא עֵדִים – משמע שאם יש עדים שהפקדון בידו אך לא התרו בו, מְיַחַיֵּב – חייב קרבן [והספק הוא רק האם יש חיוב מלקות על ידי ההתראה], ואין זה נכון, שהרי כיון שיש עדים על הפקדון, נמצא שכפירת ושבועת הנפקד 'כְּפִירַת דְּבָרִים' בְּעָלְמָא הוּא – אין זו אלא כפירה של דיבור בלבד, שאין בו ממש, שהרי העדים יכולים לבוא ולהעיד שהוא חייב לו, ולא הועילה כפירתו ושבועתו לפוטרו באמת מחיוב הפקדון, וכיון שכך, אין מקום כלל לספיקו של רב כהנא, שהרי באופן שיש עדים אינו חייב בקרבן כלל, ופשוט אם כן שאם אותם עדים התרו בו, לוקה, ככל אדם העובר על לא תעשה.

אומרת הגמרא: אֶלְּמָא – מוכח מדבריו, דְּקָסְבַר רַבָּה שהַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן של חבירו שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים שראו שחבירו מסרו לו, ונשבע לשקר, פָּטוּר מקרבן, כיון שכפירתו ושבועתו לא פטרוהו מממון, והחיוב בקרבן הוא רק באופן שאין עדים.

מביאה הגמרא ראיה לדברי רבה: אָמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא לְרַבָּה, תַּנְיָא

המשך בעמוד רמו

שבועות. שבועת הפקדון – פרק חמישי דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו – חייב קרבן, או מלקות, או שניהן? וגבי שבועת העדות, אף על גב דחייב נמי מזיד כשוגג – ליכא למיבעי הך בעיא, משום דאין התראת ודאי בשבועת העדות, דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויכול להתרות בו. **לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן** – לאו דוקא כל התורה קאמר, שהרי ארבעה מביאין על הזדון כשגגה: הבא על השפחה, ונזיר שנטמא, ושבועת העדות, ושבועת הפקדון. **הכי גרסינן:** אמרו ליה תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי. אמר להו רבא בר איתי מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה רבי שמעון היא. אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים. וליגמר מינה התם בדלא אתרו ביה – והכי פירושה: חמורה ממנה שבועת הפקדון משבועת העדות, שחייבין על זדונה מכות, מה שאין כן בעדות שאין בה התראת ודאי. ועל שגגתה עם זדון הפקדון אשם בכסף שקלים, ובעדות קרבן עולה ויורד. **מכות אין קרבן לא ומאי חומרא** – דמכות מקרבן, הואיל ולא תרוייהו עבדינן ביה? הא בעדות מייתי קרבן! ומשני: ניחא ליה לאיניש כו'. אמר להו רבא בר איתי לרבנן: הך מתניתין דקתני להו – מהכא לא תפשטה, דלעולם קרבן איכא לרבנן, והך מתניתין דקתני קרבן לא – רבי שמעון היא, דקאמר: שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה, כדאמרן בפירקין דלעיל, שכן לא עשו בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג. **אמר להו רב כהנא** – לא תדחקוה לאוקומה כרבי שמעון, ובעיין נמי לא תפשטוה, דאנא תנינא לה כו'. **ומאי חומרא** – הא שבועת העדות נמי זדונה ושגגתה קרבן! **היינו חומרא** – דאילו בעדות חטאת היא, ולא נתנה בה תורה קצבה, ויכול לקנותה במעה כסף. דנקא = שתות, והיינו מעה שהיא אחד מששה בדינר. **וליגמר מינה** – למיפשט בעיין, דמייתי קרבן ולא לקי. **ומשני: דלמא התם בדלא אתרו ביה** – קאמר, דהא לא איירי בה במלקות כלל. **לא אם אמרת** – לא ידעינן במאי קאי "לא אם אמרת". **הא קרבן כתיב ביה** – "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו" וכו' (במדבר ו). **כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה** – שמתחיל למנות מעכשיו, ותלה הכתוב בקרבן. ולא לכפרה הוא בא. **אמרו רבנן קמיה דרבה** – הנך רבנן דלעיל דתנו שבועות בי רבה, אמרו לפניו שכך שאל רב כהנא מהם. **אמר להו** – מדקא מיבעי ליה באתרו ביה. **מכלל** – דפשיטא ליה דכי לא אתרו ביה הני סהדי דמיחייב קרבן, ואף על גב דידעי הני סהדי שהוא חייב לו. ואמאי מיחייב? והא לא תועיל לו כפירתו, ועל כרחו ישלם, נמצא שכפירת דברים בעלמא הוא! **פטור** – מקרבן. **פרט למודה לאחד מן האחין** – שיש לו חלק בממון זה, וכשתבעו האח השני כפר. **פרט ללוה בשטר** – קא סלקא דעתיה לכופר ממון שיש לו עליו שטר או עדים. **לא תסייען** – דהא מתניתא לאו בכופר ממון קאמר, אלא במודה בממון, וכופר שלא מסר לו שטר עליו ולא היו עדים בדבר. **מתרוינן יזפת = משנינו לוית. מינך יזפי** – ממך לויתי כל המנה, ולא היה לחבירך חלק בו. **לאו זדון עדים** – שהתרו בו.

הא

תוספות

הזיד בשבועת הפקדון מהו – פירש בקונטרס דבשבועת העדות ליכא למבעי הך בעיא, משום דאין התראת ודאי בשבועת העדות, דמי יודע שהם יודעים לו עדות. ואין נראה, דלא חשיב ספק כיון דלמותרה אין ספק, דהא בעדים זוממין אי הוו צריכי התראה הוה מתרינן בהו, אף על גב דהמתרים בהם אין יודעין אם הם משקרים. והא דלא בעי הך בעיא בשבועת העדות – משום דאי אפשר לידע לעולם אם הם מזידין, שיכולין לומר שכחנו. **כיון** דחידוש הוא כו' – לאו חידוש גמור הוא, דהא איכא טובא כדפירש בקונטרס. אלא כלומר, כיון שניתן זדונו לכפרה.

מילקא לקי קרבן לא מייתי – ואף על גב דגבי שפחה כתיב (ויקרא יט) "בקורת תהיה והביא את אשמו", הא אמרינן בסוף "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות יא, א) דהיא לוקה והוא מביא קרבן. **מאי** אינו לוקה דלא מיפטר במלקות – תימה: דמעיקרא סלקא דעתיה דבעי למילף מיניה חומרא, דדין הוא שנחמיר בנזיר שכן לוקה. ולמאי דמסיק השתא צריך לומר דמיתניא לענין קולא, דדין הוא שנקל בנזיר שכן מיפטר במלקות! ונראה, דלא ידע לגבי מאי מיתניא. אי נמי, מעיקרא סלקא דעתיה דהכי פירושו: לא, אם אמרת בנזיר שהוא טמא שכן כפרתו תלויה במלקות הקל ולא בקרבן, תאמר בשבועת הפקדון שאין כפרתו תלויה במלקות אלא בקרבן דחמור. ודלא כמאן דאמר לעיל ניחא ליה לאיניש דליתי קרבן ולא לילקי. ומיהו בסיפרי מיתניא הך ברייתא ומיתניא איפכא, והכי איתא התם בפרשת נשא גבי נזיר: "בפתע" להביא את האונס, "פתאום" להביא את השוגג. והדין נותן, ומה במקום שלא חייב את המזיד חייב בו את השוגג, כאן שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את השוגג. ומנין שחייב את המזיד? אמרת קל וחומר: מה שבועת העדות שלא חייב את השוגג, פירוש: שגגתה גרידא, חייב את המזיד, כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד? לא, אם אמרת בשבועת העדות שכן אינו לוקה, תאמר בנזיר שלוקה, והואיל ולוקה לא יביא קרבן – תלמוד לומר "וכפר מאשר חטא" וגו'. ונראה דהיינו הך דמייתי בשמעתין, ובמקום שבועת העדות אית למיגרס שבועת הפקדון. ואית למיגרס נמי הכא איפכא כדאמרינן בסיפרי: מה לשבועת הפקדון דכן אינו לוקה כו'. וכן גרס רבינו חננאל, וזה לשונו: ואתינן למפשטה מהא דתניא בסיפרי דבי רב: לא, אם אמרת בשבועת הפקדון שכן אינו לוקה, תאמר בנזיר שנטמא דלוקה. והואיל ולוקה כו'. ואם תאמר: מאי קמשני דלא מיפטר במלקות, כלומר אלא צריך עדיין קרבן? והא היא גופה אתינן למילף בנזיר שיהא עדיין צריך קרבן! ואמר רבינו תם דהכי פירושו: דלא מיפטר במלקות – שאין מתכפר במלקות לחודיה, תאמר בנזיר שמתכפר במלקות לחודיה, דכי מייתי נמי בשוגג קרבן לא מייתי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כדמסיק. ודלא כרבי אלעזר הקפר דאמר (נזיר יט, א): נזיר טמא חוטא הוא. והא דפריך: והא קרבן כתיב ביה, פירוש: הא בשוגג כתיב קרבן, ולמאי קאתי אם לא לכפר? ואם כן נילף משבועת הפקדון דבמזיד לא יפטר במלקות, אלא יצטרך עדיין קרבן! ומשני כו'. **פרט** ללוה בשטר ולוה בעדים – כגון דאמר "לא לויתי", דכאומר "לא פרעתי" דמי.

הכא

לְהוּ: הֵזִיד בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וְהִתְרוּ בּוֹ, מַהוּ? כֵּיוָן דְּחִידּוּשׁ הוּא, דִּבְכָל הַתּוֹרָה לָא אַשְׁכְּחַן מֵזִיד דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן וְהָכָא מַיְיתֵי קָרְבָּן - לָא שְׁנָא אַתְרוּ בֵּיהּ וְלָא שְׁנָא לָא אַתְרוּ בֵּיהּ; אוֹ דִּלְמָא הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אַתְרוּ בֵּיהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאַתְרוּ בֵּיהּ - מִילְקָא לָקֵי, קָרְבָּן לָא מַיְיתֵי; אוֹ דִּלְמָא הָא וְהָא עָבְדִינָא? אֲמַרוּ לֵיהּ, תָּנֵינָא: חֲמוּרָה הֵימֶנָּה שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים; מִדְּקָאָמַר לֵיהּ "עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת" - מִכְּלָל דְּאַתְרוּ בֵּיהּ, וְקָאָמַר: מַכּוֹת - אִין, קָרְבָּן - לָא. וּמַאי חוּמְרָא? דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן וְלָא לִילְקֵי. אֲמַר לְהוּ רָבָא בַּר אִיתַי: מַאן תְּנָא זְדוֹן שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן לְכַפָּרָה? רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל לְרַבָּנַן קָרְבָּן נַמִי מַיְיתֵי. אֲמַר לְהוּ רַב כָּהֲנָא: בַּר מִינָּהּ דְּהַהִיא, דַּאֲנָא תָּנֵינָא לָהּ וְהָכִי תָּנֵינָא לָהּ: אֶחָד זְדוֹנָהּ וְאֶחָד שִׁגְגָתָהּ - אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וּמַאי חוּמְרָא? דְּאִילּוּ הָתָם חַטָּאת בַּת דַּנְקָא, וְהָכָא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. - וְלִיגְמַר מִינָּהּ! - דִּלְמָא דְּלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. לִישָּׁנָא אַחֲרִינָא, תָּא שְׁמַע: אֵין חַיָּיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, מַה הֵן חַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ? אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים; מַאי לָאו בִּדְאַתְרוּ בֵּיהּ? - הָכָא נַמִי דְּלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנָזִיר טָמֵא שֶׁכֵּן לוֹקֶה, תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה? מִדְּקָאָמַר לוֹקֶה - מִכְּלָל דְּאַתְרוּ בֵּיהּ, וְקָאָמַר: תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל קָרְבָּן מַיְיתֵי! - מַאי אֵינוֹ לוֹקֶה - דְּאֵינוֹ נִפְטָר בְּמַלְקוֹת. - מִכְּלָל דְּנָזִיר טָמֵא נִפְטָר בְּמַלְקוֹת? הָא קָרְבָּן כְּתִיב בֵּיהּ! - הָתָם דְּמַיְיתֵי קָרְבָּן, כִּי הֵיכִי דְּתֵיחוּל עֲלֵיהּ נְזִירוּת בְּטָהֳרָה. אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, אֲמַר לְהוּ: מִכְּלָל דְּכִי לָא אַתְרוּ בֵּיהּ וְאִיכָּא עֵדִים - מִיחַיַּיב? כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעָלְמָא הוּא! אַלְמָא קָסָבַר רַבָּה: הַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים - פָּטוּר. אֲמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא לְרַבָּה, תַּנְיָא דִּמְסַיַּיעַ לָךְ: "וְכִחֵשׁ בָּהּ" - פְּרָט לַמּוֹדֶה לְאֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין, "וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר" - פְּרָט לַלֹּוֶה בִּשְׁטָר וְלַלֹּוֶה בְּעֵדִים. אֲמַר לֵיהּ: אִי מִשּׁוּם הָא לָא תְּסַיְּיעָן, בְּאוֹמֵר: "לָוִיתִי, וְלֹא לָוִיתִי בְּעֵדִים", "לָוִיתִי, וְלֹא לָוִיתִי בִּשְׁטָר". מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: "וְכִחֵשׁ בָּהּ" - פְּרָט לַמּוֹדֶה לְאֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין; הַאי לְאֶחָד מִן הָאַחִין הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאוֹדֵי לֵיהּ בְּפַלְגָּא דִּידֵיהּ - הָא אִיכָּא כְּפִירָה דְּאִידָךְ! אֶלָּא לָאו דְּאָמְרִי לֵיהּ: "מִתַּרְוֵינַן יְזַפְתְּ", וַאֲמַר לְהוּ: "לָא, מֵחַד מִינַּיְיכוּ יְזַפִי", דְּהָוְיָא לֵיהּ כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעָלְמָא. וּמִדְּרֵישָׁא כְּפִירַת דְּבָרִים, סֵיפָא נַמִי כְּפִירַת דְּבָרִים. (סִימָן: חוֹבָה כִּיתּוֹת דְּבַעַל הַבַּיִת חוֹמֶר נְזִירָא) תָּא שְׁמַע: אֵינוֹ חַיָּיב עַל שִׁגְגָתָהּ, וּמַהוּ חַיָּיב עַל זְדוֹנָהּ? אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים; מַאי לָאו זְדוֹן עֵדִים! - לָא, זְדוֹן עַצְמוֹ. תָּא שְׁמַע: הָיוּ שְׁתֵי כִתֵּי עֵדִים, כָּפְרָה הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה הַשְּׁנִיָּה - שְׁתֵּיהֶן חַיָּיבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה עֵדוּת לְהִתְקַיֵּים בִּשְׁתֵּיהֶן; בִּשְׁלָמָא שְׁנִיָּה תִּחַיֵּיב, דְּהָא כָּפְרָה לָהּ כַּת רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא רִאשׁוֹנָה אַמַּאי מִיחַיְּיבָא?

הא

הכא נמי כדרבינא – שהיו קרובין בנשותיהן. אבל נשותיהן גוססות לא צריך למימר, דהא הכא ליכא לאקשויי פשיטא, דהא קא משמע לן דדודה ואחר כך באו עדים דמשלם קרן וחומש, וכי באו עדים ואחר כך הודה משלם תשלומי כפל.

ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות – תימה: והא רבי יוחנן גופיה אית ליה בסוף בבא בתרא (קעה, ב) דשעבודא דאורייתא, ואם כן אפילו בעל פה היכי משכחת לה לשבועת העדות ולשבועת הפקדון? והכי נמי קשה מ"השולח" (גיטין לז, א) דאמר רבי יוחנן: שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט, ואם כן אפילו בעל פה לא משכחת לה לדידיה. וכן בפרק קמא דבבא מציעא (ד, ב) גבי מודה מקצת, ובפרק "הכותב" (כתובות פז, ב). ואיתא נמי התם גבי עד אחד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ולמאן דאמר שעבודא דאורייתא לעולם לא משכחת שבועה! וצריך לומר דאליביה משכחת כשמדחל השעבוד. **מיעט** שטרות – אפילו מאן דלא דאין דינא דגרמי ב"הגחל קמא" (בבא קמא צח, א) ופטר שורף שטרותיו של חבירו, מכל מקום כיון דכי איתנהו בעינייהו מחייב ליה לאהדורינהו, הוה אמינא דכי כפר חייב. ומיהו, לבסוף דמסיק דלענין השבה דוקא פליגי אי אומר לו כשנשתנו "הרי שלך לפניך", ולא לענין שבועה, קשיא: מה שייך למעוטי שטרות? הא אפילו שרפן פטור, כל שכן נשתנו! וצריך לומר: דסבר כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי. אי נמי, כי פטרינן היינו כי קלינהו באתרייהו, אבל נטלן ושרפן חייב. **מתניתין** נמי דיקא – אף על גב דמאן דמחייב נמי מודה דלרבנן פטור, מכל מקום מייתי דסתם מתניתין דיקא כמאן דפטר. ומיהו קצת תימה דמייתי ממתניתין דדחי לה, לייתי ממתניתין ד"שבועת הדיינין" (שבועות לח, ב) דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, אם כן אין כאן קרבן.

אלא

הא קיימא שניה – אלא לאו שמע מינה: בפירת ממון שיש עליו עדים הויא בפירה. קרובין בנשותיהן – נשואי שתי אחיות, דההיא שעתא לא חזו לאסהודי. ואם תאמר: למה לי למיתנא? איצטריך, כגון שהיו גוססות באותה שעה. **מהו דתימא** – קיימא לן רוב גוססות למיתה, והוו להו כמותות, והוה ליה ממון שיש עליו דלא תתחייב ראשונה – קא משמע לן: השתא מיהא לא שכיבי. ואף על גב דרוב גוססין למיתה, כל זמן שלא מת חי הוא לכל דברים. **טענת גנב** – פטר עצמו על ידי גניבה, שטען "נגנב הימני", ושומר חנם פטור מגניבה. וקיימא לן בבבא קמא (סג, ב) שאם נשבע ובאו עדים – משלם כפל כגנב עצמו. אבל אם הודה אחר כך – אין כאן כפל, דמודה בקנס פטור, אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון. **ונשבע והודה ובאו עדים** – גרסינן, ולא גרסינן "אחרי כן". **משלם תשלומי כפל** – משום עדים. **ואשם** – משום שבועה, אבל חומש לא משלם. וילפינן לה בבבא קמא מהאי קרא "ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו", ממון המשתלם בראש מוסיף חומש, ושאינו משתלם בראש, כגון זה שישלם עליו כפל – אין מוסיף חומש. **כדרבינא** – שהיו עדים קרובים בנשותיהן בשעת שבועה, לפיכך חייב קרבן כמאן דליתיהו. **בר מינה דההיא** – אין ללמוד הימנה, דלא איירי במכות כלל, ודלמא בזדון עצמו קאמר ולא בזדון עדים. **אי דליכא עדים** – דאתרו בנזיר, אמאי לוקה? **עבידי דמייתי** – הלכך מהניא ליה כפירתו אם ימותו העדים. **משום דהוה ליה** – האי שטר, ממון שהקרקעות משועבדים לו, והכופר בו ככופר בקרקעות, וקיימא לן לקמן (שבועות מב, ב) דאין נשבעין על הקרקעות. הלכך, כי אישתבע נמי – אין לה דין חיוב שבועה להביא עליה קרבן. **וכדרב הונא בריה דרב יהושע** – דפריש טעמא דרבי יוחנן משום דאין חייבין על כפירת [שעבוד] קרקעות. **חייב להעמיד לו שדה** – דקסבר: קרקע נגזלת וקיימא לה ברשות גזלן, וקרינן ביה "והשיב את הגזלה" (ויקרא ה), **הרי שלך לפניך** – קסבר: קרקע אינה נגזלת, וכי שטפה נהר ברשותיה דמרא קמא היא קיימא. **מיעט שטרות** – שאין גופן ממון, שאינן אלא לראיה שבהן. **מאן דמחייב** – עלייהו דין קרבן שבועה – כרבי אליעזר, כי היכי דמרבה להו לענין השבה מרבה להו נמי לכל האמור בענין, וקרבן בההיא עניינא כתיב. **אפילו רבי אליעזר מודה** – דאף על גב דאיתרבו בענין השבה, לא איתרבו לענין חומש ואשם. דכי אהדר קרא ונקט ענין חומש ואשם כתיב "או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וחמישיתו יוסף עליו את אשמו יביא", "מכל" ולא הכל, ואימעיט להו דבר שאינו דומה לפרט. **מתניתין נמי דיקא** – כרבי יוחנן, דאין חיוב קרבן שבועה בקרקעות. **דעבד איתקש לקרקעות** – "והתנחלתם אותם [וגו'] לרשת אחוזה" (שם כה), כאחוזה.

כלל

הָא קַיְימָא שְׁנִיָּה! אֲמַר רַבִּינָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שְׁנִיָּה בִּשְׁעַת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה קְרוֹבִין בְּנִשּׂוֹתֵיהֶן וּנְשׂוֹתֵיהֶן גּוֹסְסוֹת; מַהוּ דְּתֵימָא: רוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה, קָא מַשְׁמַע לָן: הָשְׁתָּא מִיהַת חַיֵּי נִינְהוּ וְלָא שְׁכִיבִי. תָּא שְׁמַע: בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים, אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם, אִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם! - הָכָא נַמִי כִּדְרָבִינָא. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: חֲמוּרָה מִמֶּנָּה שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שְׁגָגָתָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים; מִדְּקָאָמַר לוֹקֶה - מִכְּלָל דְּאִיכָּא עֵדִים, וְקָאָמַר: עַל שְׁגָגָתָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים! אֲמַר לְהוּ רַב מָרְדְּכַי: טָמֵא שֶׁכֵּן לוֹקֶה, תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה? הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֵיכָּא עֵדִים, אַמַּאי לוֹקֶה? אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּאִיכָּא עֵדִים, וְקָתָנֵי: תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה; מִלְּקָא הוּא דְּלָא לָקֵי, אֲבָל קָרְבָּן מַיְיתֵי, תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה! תִּיוּבְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים - חַיָּיב, בִּשְׁטָר - פָּטוּר.

אֲמַר רַב פַּפָּא: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן? עֵדִים עֲבִידִי דְּמָיְיתֵי, שְׁטָר - הָא מַנַּח. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: שְׁטָרָא נַמִי עֲבִיד דְּמִרְכַּס! אֶלָּא אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הֵיינוּ טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם דַּהֲוָה שְׁטַר שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת. אִיתְּמַר: מִשְׁבִּיעַ עֲדֵי קַרְקַע - פְּלִיגִי רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חַד אָמַר: חַיָּיב, וְחַד אָמַר: פָּטוּר. תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר פָּטוּר, מִדְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים - חַיָּיב, שְׁטָר - פָּטוּר, וְכִדְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תִּסְתַּיֵּים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּהוּ: לֵימָא, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן קָא מִיפַּלְגִי? דִּתְנַן: הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּשְׁטָפָהּ נָהָר - חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ"; וְאָמְרִינַן: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרֵישׁ רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרֵישׁ רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ" - רִיבָּה, "בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתִשּׂוּמֶת יָד" - מִיעֵט, "אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע" - חָזַר וְרִיבָּה, רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה - רִיבָּה הַכֹּל; מַאי רִיבָּה? רִיבָּה כָּל מִילֵּי, וּמַאי מִיעֵט? מִיעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ" - כְּלָל, "בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתִשּׂוּמֶת יַד אוֹ בְגָזֵל" - פְּרָט, "אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו" - חָזַר וְכָלַל; כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ, דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן - אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת - שֶׁאֵין מִטַּלְטֵל, יָצְאוּ עֲבָדִים - שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין אֵין גּוּפָן מָמוֹן; מַאן דִּמְחַיֵּיב - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמַאן דְּפָטַר - כְּרַבָּנַן? אָמַר לֵיהּ: לָא, מַאן דִּמְחַיֵּיב - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמַאן דְּפָטַר אָמַר לָךְ: בְּהָא אֲפִילּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר "מִכֹּל" וְלֹא הַכֹּל. אֲמַר רַב פַּפָּא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: מַתְנִיתִין נַמִי דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי: "גָּנַבְתָּ אֶת שׁוֹרִי", וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא גָּנַבְתִּי", - "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן" - חַיָּיב, וְאִילּוּ "גָּנַבְתָּ אֶת עַבְדִּי" לָא קָתָנֵי, מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּעֶבֶד אִיתְּקַשׁ לְקַרְקָעוֹת, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת? אֲמַר רַב פַּפָּא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: אֵימָא סֵיפָא, זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ - חַיָּיב, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ - פָּטוּר; "זֶה הַכְּלָל" לְאַתּוּיֵי מַאי? לָאו לְאַתּוּיֵי "גָּנַבְתָּ אֶת עַבְדִּי"?

אלא

הָא קָיְימָא שְׁנִיָּה – הרי הכת השניה קיימת ויכולה להעיד, ומכך שחייבה אותם המשנה מוכח שלא כדברי רבה האומר שאם יש עדים שיכולים להעיד אין זו כפירת ממון ואין חיוב קרבן שבועה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבִינָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה הכת הַשְׁנִיָּה בְּשֵׁעַת כְּפִירַת הכת הָרִאשׁוֹנָה קְרוֹבִין זה לזה בִּנְשׁוֹתֵיהֶן, שהיו** נשואים לשתי אחיות, ופסולים להעיד יחד, ונמצא שבאותו זמן רק הכת הראשונה יכלה להעיד, ובכך שכפרה גרמה הפסד לתובע, ולכך הם חייבים בקרבן שבועה. וְהחידוש במשנה הוא שמדובר אף באופן שבאותו זמן היו **נְשׁוֹתֵיהֶן גּוֹסְסוֹת**, ולאחר שנשבעו עדי הכת הראשונה אכן מתו והוכשרה הכת השניה לעדות, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו סבורים לומר שכיון שרוֹב **גּוֹסְסִין לְמִיתָה**, הרי זה כאילו בשעת כפירת הראשונה יש כאן כת שניה הכשרה לעדות, ואין כפירת הראשונים גורמת הפסד לתובע, **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו המשנה שאמנם רוב גוססים למיתה, אך **הַשְׁתָּא מִיהַת חָיֵי נִינְהוּ, וְלֹא שְׁכִיבִי** – עתה נשותיהן חיות, ולא מתו עדיין ולכן עדי הכת השניה נחשבים קרובים ופסולים להעיד, ונמצא שבפירת הכת הראשונה היא כפירת ממון, המחייבת קרבן שבועה.

מביאה הגמרא ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גָּנֵב בְּפִקָּדוֹן** – אדם שנמסר לידו פקדון והיה עליו שומר חנם, ופטר את עצמו מלהשיבו בטענה שהפקדון נגנב, **וְנִשְׁבַּע** על כך לשקר, **וְאחר כך הוֹדָה** שהפקדון בידו, **וְגם בָּאוּ עֵדִים** על כך, **אִם עַד שֶׁלֹּא** – קודם שבָּאוּ **הָעֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן, וּמוסיף חוֹמֶשׁ, וּמביא אָשָׁם**, אך הוא פטור מכפל, כדין המודה בקנס. אבל **אִם מִשֶּׁבָּאוּ** [–אחר שבאו] **עֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, שהרי שומר הטוען טענת גנב דינו כגנב (ב"ק סג:), **וּמביא אָשָׁם** על שבועתו, אך פטור מחומש. ומבואר במשנה שאף שבשעה שכפר ונשבע היו עדים על הפקדון, וכפירתו לא פטרה אותו, מכל מקום הוא חייב אשם, ושלא כדברי רבה האומר שזו 'כפירת דברים' שאינה מחייבת.

דוחה הגמרא: **הָכָא נַמִּי כִּדְרָבִינָא** – גם את הברייתא הזו יש לבאר כמו שתירץ רבינא את הברייתא הקודמת, שבשעה שכפר ונשבע היו העדים קרובים בנשותיהן, ונמצא שכפירתו הועילה לפוטרו מממון באותה שעה, ולכן חייב אשם על שבועתו.

מוסיפה הגמרא להקשות על דברי רבה: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **חֲמוּרָה מִמְּנָה** – משבועת העדות, **שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וּמִדְּקָאָמַר שלוֹקֶה, מִכְּלָל דְּאִיכָּא עֵדִים** – מוכח שמדובר באופן שיש עדים על הפקדון, שהרי אין אדם מתחייב מלקות על פי הודאת עצמו, **וְאף על פי כן קָאָמַר שעַל שִׁגְגָתָהּ מביא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים**, ומוכח שאף הכופר בפקדון שיש עליו עדים חייב, ושלא כדברי רבה הפוטרו.

דוחה הגמרא: **אָמַר לְהוּ רַב מָרְדְּכַי, פַּר מִינָּהּ דְּהַהִיא** – חוץ מברייתא זו, כלומר, מברייתא זו אין להקשות על דברי רבה, **דְּהָאָמַר לְהוּ רַב כַּהֲנָא** לתלמידיו של רבה, **אֲנָא תְּנִינָא לָהּ וְהָכִי תְּנִינָא לָהּ** – אני שניתי ברייתא זו, וכך יש לשנותה, **אֶחָד זְדוֹנָהּ וְאֶחָד שִׁגְגָתָהּ חייב אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים**, וכיון שלא הוזכר בברייתא כלל חיוב מלקות, אין ראיה שמדובר באופן שיש עדים, ולכן חייב קרבן.

מקשה הגמרא עוד על שיטת רבה: **תָּא שְׁמַע**, ממה ששנינו בברייתא, שרצתה הברייתא ללמוד דין שבועת הפקדון מדין נזיר טמא, ודחתה, **לֹא, אִם אָמַרְתָּ** חומרא זו **בְּנָזִיר טָמֵא**, היינו כיון שהחמירה עליו התורה בדבר אחר, **שֶׁכֵּן לוֹקֶה**, האם **תֹּאמַר** חומרא זו גם **בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה**, ויש לברר, **הֵיכִי דָּמֵי, אִי** באופן **דְּלֵיכָּא** – שאין **עֵדִים** על כך שנטמא, אם כן **אַמַּאי לוֹקֶה, אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר באופן **דְּאִיכָּא** – שיש **עֵדִים**, ולכן הוא לוקה, **וְעל** אופן זה **קָתָנֵי 'תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה'**, והיינו כשיש עדים על כך שנשבע לשקר, ויש לדייק, **מִלְּקָא הוּא דְּלֹא לָקֵי** – רק לגבי מלקות אמרו כן, שאינו לוקה, **אֲבָל קָרְבָּן מַיְּיתֵי** – משמע שהוא מביא, ומוכח שאף במקום שהיו עדים על כפירתו, ונמצא שלא נפטר מממון על ידי כפירה זו, אין מחשיבים זאת ל'כפירת דברים' בלבד, אלא חייב קרבן, **וּתְיוּבְתָּא דְּרַבָּה** – זו קושיא על דברי רבה, הסובר שבאופן כזה פטור מקרבן. מסיימת הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן פירכא היא על דברי רבה, ונדחו דבריו.

הגמרא מביאה אופן שבו הכופר בפקדון ונשבע לשקר פטור: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, אדם **הַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן** של חבירו **שֵׁישׁ עָלָיו עֵדִים** שהוא של חבירו, ונשבע לשקר, **חַיָּיב** קרבן שבועה, וכפי שדחתה הגמרא לעיל את דברי רבה הפוטרו, אבל הכופר בְּממון חבירו שיש עליו **שְׁטָר, פָּטוּר** מקרבן. **אָמַר רַב פָּפָּא, מַאי מַעֲמִיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** שמחלק בין עדים לבין שטר, כיון **שעֵדִים עַבְידִי דְּמָיְיתִי** – עדים יכולים למות קודם שיעידו, ונמצא שהועילה כפירתו למקרה שימותו העדים ולא יעידו, אבל **שְׁטָר, הָא מַנַּח** – הרי הוא מונח ביד התובע, ואין כפירתו של הנתבע מועילה לו כלל, והרי זו כפירת דברים.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא, שְׁטָרָא נַמִּי עָבִיד דְּמִרְכַּם** – הרי גם שטר יכול להאבד, ונמצא שבפירתו תועיל להפטר מהממון, ומדוע הוא פטור מקרבן.

אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הֵיינוּ טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם דַּהֲוָה שְׁטָר שֶׁעָבוּד קַרְקָעוֹת' – שהרי הנושה בחבירו ממון ויש לו שטר עליו, קרקעות הלוה משועבדות לו, ואף אם מכרם הלוה לאחרים יכול המלוה לגבותם מהם, **וְאֵין מִבְּיאִין קַרְקַע עַל כְּפִירַת שֶׁעָבוּד קַרְקָעוֹת**, כיון שאין חיוב שבועה על קרקע, כמו שתדרוש הגמרא להלן (מב:), וממילא אין בה גם חיוב קרבן שבועה.

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי קרבן שבועת העדות השייכת לנידון הקודם: **אִיתְּמַר, מַשְׁבִּיעַ עֲדֵי קַרְקַע** – אדם המשביע עדים שיבואו להעיד לו עדות על קרקע השייכת לו, ונשבעו לשקר שאינם יודעים לו עדות, **פְּלִיגִי** – נחלקו בדינם **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, האם** הם חייבים קרבן שבועה, **חַד אָמַר חַיָּיב, וְחַד אָמַר פָּטוּר**, ולא התבאר מי המחייב ומי הפוטר. אומרת הגמרא: **תִּסְתַּיֵּים** – יש להוכיח מסוגייתנו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר שפָּטוּר, מִדְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** לגבי קרבן שבועת הפקדון **שהַכּוֹפֵר בְּמָמוֹן שֵׁישׁ עָלָיו עֵדִים חַיָּיב**, ואילו הכופר בממון שיש עליו **שְׁטָר פָּטוּר, וּכְטַעְמוּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, שביאר שכפירה על ממון שבשטר נחשבת ככפירה בקרקע, שאינה מחייבת שבועה, ואף לגבי שבועת העדות אין חיוב קרבן אלא כשנשבעו שאינם יודעים עדות על ממון, ולא כשנשבעו על עדות קרקע, שהרי שתי שבועות אלו נלמדות בגזירה שוה זו מזו, כמבואר לעיל (לג:). מסיימת הגמרא: **תִּסְתַּיֵּים** – אכן מוכח מכאן שרבי יוחנן הוא הפוטר את העדים מקרבן שבועה באופן זה, ורבי אלעזר הוא המחייב.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רבי יוחנן ורבי אלעזר במחלוקת תנאים: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּהוּ, לֵימָא** – האם אפשר לומר ולבאר **שרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בִּפְלוּגְתָּא** [–במחלוקתם] **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן קָא מִיפַּלְגִי** – נחלקו, (דתנן) **[דְּתַנְיָא], הַגּוֹזֵל שֶׁדֶּה מֵחֲבֵירוֹ, וְשִׁבְּחָהּ נָהָר** והתקלקלה והופחת שוויה, **חַיָּיב** הגזלן **לְהַעֲמִיד לוֹ שֶׁדֶּה** אחרת ששוה כפי שהיתה שדה זו שוה כשגזלה, כיון שקרקע נגזלת וזכה בה הגזלן, והתחייב להשיב את שווי הקרקע בעת הגזילה, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אין קרקע נגזלת ולא חל על הגזלן חיוב השבה של הגזילה, אלא **אוֹמֵר לוֹ** הגזלן לנגזל **'חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ'**, שהרי מעולם לא יצאה הקרקע מרשותך ולא התחייבתי בהשבתה. **וְאָמְרִינַן, כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – וביארנו במה נחלקו רבי אליעזר וחכמים, באופן דרשות הפסוקים של חיוב 'והשיב את הגזילה' האמור בתורה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרֵישׁ** את הפסוק באופן של **'רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי'** – ריבוי ומיעוט, **וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי 'כְּלָלֵי וּפְרָטֵי'** – בכלל ופרט, וכך הן הדרשות, נאמר בפסוקים (ויקרא ה כא–כד) 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקֻדּוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ, אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וגו', וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא, אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשֶּׁקֶר', **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרֵישׁ רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, 'וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ' רִיבָּה** – זהו ריבוי של כל דבר, **'בִּפְקֻדּוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ, אוֹ מָצָא**

המשך בעמוד פו

מסיימת הגמרא: אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ – ממשנתינו אין לדייק כדברי רב פפא.

שנינו במשנה: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד תֵּן לִי פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ כו׳ השביע עליו חמש פעמים בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין וכפר חייב על כל אחת ואחת.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדינו של הנשבע על כמה כפירות ממון: תָּנוּ רַבָּנַן, ׳כֻּלָּל׳ – אם כלל הנתבע בשבועתו כמה כפירות, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, ׳פְּרַט׳ – אם פירט בשבועתו כל כפירה וכפירה, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, ולהלן תבואר כוונתו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם אמר ׳שְׁבוּעָה לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ׳, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק על שניהם ואוֹמֵר, אין הזכרת לשון שבועה בתחילת דבריו מועילה לחייבו על כל הכפירות, אלא רק אם אמר ׳לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה׳, שהזכיר לשון שבועה בסוף, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק על כל התנאים ואוֹמֵר, אינו חייב על כל אחת ואחת עַד שֶׁיֹּאמַר לשון שְׁבוּעָה לְכָל אַחַת וְאַחַת מהכפירות.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור המחלוקת שבברייתא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, אף שרבי מאיר לא פירש בדבריו מהו ׳כלל׳ ומהו ׳פרט׳, ורבי יהודה לא פירש מהו ׳כלל׳, מכל מקום יש ללמוד זאת מתוך דבריהם, וכך יש לבאר, ׳כְּלָלוֹ׳ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר – הלשון שלשיטת רבי מאיר נחשבת כ׳כלל׳, שאין חייבים עליה אלא אחת, והיינו כשאמר ׳שבועה לא לך ולא לך ולא לך׳, וחיבר בוי״ו החיבור את כל השבועות זו לזו. שרבי מאיר סובר שבכך שחיבר את כל הכפירות זו לזו הרי עירבם ועשה מהכל שבועה אחת כוללת, וחייב רק אחת, היא ׳פְּרָטוֹ׳ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה – נחשבת כ׳פרט׳ לדעת רבי יהודה, כיון שהוא סובר שהוי״ו מוסיפה את ה׳שבועה׳ הראשונה על כל כפירה וכפירה בפני עצמה, וכאילו אמר ׳ולא לך שבועה, ולא לך שבועה. ו׳כְּלָלוֹ׳ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, והיינו כשאמר ׳שבועה לא לך, לא לך, לא לך׳, ולא חיבר את כל הכפירות זו לזו, שזהו ׳כלל׳ לדעת רבי יהודה, שאילו היה סובר שזהו ׳פרט׳ היה אומר כן בפירוש, שהרי יש בזה חידוש גדול יותר, זה הוא ׳פְּרָטוֹ׳ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, ומחייב בזה על כל אחת ואחת, שאם לא כן, אלא אף כשאמר ׳לא לך, לא לך, לא לך׳ זהו ׳כלל׳ לרבי מאיר, אם כן במה יסבור רבי מאיר שזהו ׳פרט׳.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הַכֹּל [–רבי מאיר ורבי יהודה] מוֹדִים בְּלָשׁוֹן ׳וְלֹא לְךָ׳ שֶׁהוּא פְּרָט, וכמו שאמר רבי יהודה, וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּלָשׁוֹן ׳לֹא לְךָ׳, שֶׁרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שזהו ׳פְּרָט׳, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שזהו ׳כְּלָל׳, וּלפי זה אֵיזֶהוּ כְּלָלוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳.

מבארת הגמרא את מחלוקת האמוראים: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – מה טעם מחלוקתם של שמואל ורבי יוחנן בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, שְׁמוּאֵל דְּיָיק את ביאור המחלוקת מִבְּרַיְיתָא, וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָיק מִמַּתְנִיתִין. וכך הם הדיוקים: שְׁמוּאֵל דְּיָיק מִבְּרַיְיתָא, מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה ׳וְלֹא לְךָ׳ פְּרָטָא הָוֵי – זהו פרט, מִכְּלָל דְּשַׁמְעֵיהּ – מוכח ששמע לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר כְּלָלָא הָוֵי – שזהו כלל, וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה שאין זה נכון אלא פְּרָטָא הָוֵי – זהו פרט. ומכאן הוכיח שמואל שלשון ׳ולא לך׳ אצל רבי מאיר היא כלל, ואצל רבי יהודה היא פרט. וְאִילּוּ רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שאין לדייק כן מהברייתא, אלא תַּרְוַיְיהוּ לְרַבִּי מֵאִיר פְּרָטָא הָוֵי – שתי לשונות אלו נחשבות כ׳פרט׳ לדעת רבי מאיר, והיינו בין ׳לא לך׳ ובין ׳ולא לך׳, וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, כְּ׳וְלֹא לְךָ׳ מוֹדִינָא לָךְ – אני מודה לך שהיא פרט, כיון שהוסיף כל כפירה בוי״ו החיבור וחלה לשון שבועה על כל אחד, אבל בְּלשון ׳לֹא לְךָ׳ פְּלִיגְנָא עָלָךְ – אני חולק עליך, ואני סובר שזו לשון כלל. וְאִילּוּ שְׁמוּאֵל סובר שאין לבאר כן את הברייתא, שהרי רבי יהודה אמר רק שלשון ׳ולא לך׳ היא פרט, ולדברי רבי יוחנן אינו חולק בזה על רבי מאיר, ואם כן קשה, עַד דְּאוֹדֵי לֵיהּ אוֹדוּיֵי, לְפָלוּג עָלֵיהּ אִיפְּלוּגֵי – עד שרבי יהודה נוקט את האופן שבו הוא מודה לרבי מאיר, היה לו לנקוט את האופן שבו הוא חולק עליו, והיינו ׳לא לך׳, שלדברי רבי יוחנן סובר רבי מאיר שזהו פרט ורבי יהודה סובר שזהו כלל.

מבארת הגמרא את דיוקו של רבי יוחנן: וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָיק מִמַּתְנִיתִין, מִדְּקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שלשון ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳ כְּלָלָא הָוֵי, מִכְּלָל דְּלשון ׳וְלֹא לְךָ׳ פְּרָטָא הָוֵי, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלשון ׳וְלֹא לְךָ׳ לרבי מאיר גם כן כְּלָלָא הָוֵה, אם כן קשה, אַדְּמַשְׁמַע לָן – עד שמשמיע לנו רבי מאיר ש׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳ זהו כלל, נַשְׁמְעִינַן – היה לו להשמיענו חידוש גדול יותר, שלשון ׳שְׁבוּעָה לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ׳ היא כלל, והיינו יודעים שכָּל שלשון ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳ היא כלל. וְאילו שְׁמוּאֵל אָמַר, כָּל הָאוֹמֵר ׳וְלֹא לְךָ׳ הרי הוא כְּאוֹמֵר ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳ דָּמֵי – הוא נחשב, ולכן לא הוצרך רבי מאיר להשמיע בפירוש שהאומר ׳ולא לך׳ זהו כלל, כיון שדין זה כלול במה שאמר שהאומר ׳שבועה שאין לכם בידי׳ זהו כלל.

הגמרא מקשה על שמואל כמה קושיות ממשנתינו. מקשה הגמרא: תְּנַן במשנתינו, אם אמר ׳לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ׳ חייב על כל אחת ואחת, והיינו כיון שלשון זו היא ׳פרט׳, והרי ׳סתם משנה׳ היא כרבי מאיר, ומוכח שלא כשמואל האומר שלרבי מאיר זו לשון ׳כלל׳. מתרצת הגמרא: תְּנִי – יש לגרוס במשנה ׳לא לך, לֹא לְךָ׳, ובזה אמרה המשנה שזו לשון פרט, והיינו כשמואל בדעת רבי מאיר.

ממשיכה הגמרא להקשות על שמואל ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבִידָה וכו׳, שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה, חייב על כל אחת ואחת׳, ומוכח שאף שחיבר את כל הכפירות זו לזו בוי״ו החיבור חייב על כל כפירה וכפירה, ושלא כדברי שמואל האומר שלרבי מאיר אם אמר ׳ולא לך׳ זהו כלל, ואינו חייב אלא אחת. מתרצת הגמרא: אף כאן יש לשנות את הגירסא, וּתְנִי – יש לגרוס ׳תְּשׁוּמֶת יָד, גָּזֵל, אֲבִידָה׳, ללא וי״ו.

ממשיכה הגמרא ומקשה: תָּא שְׁמַע, ׳תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין וכו׳, שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין, חייב על כל אחת ואחת׳, ואף כאן מוכח שכשחיבר את כל הכפירות זו לזו בוי״ו החיבור, זהו פרט, ושלא כדברי שמואל. מתרצת הגמרא: אף כאן תְּנִי ׳שְׂעוֹרִין כּוּסְמִין׳, ללא וי״ו.

תמהה הגמרא על כל התירוצים ומקשה: וְהַאי תַּנָּא ששנה את משנתינו, כָּל הָכִי שָׁבִיש תָּנֵי וְאָזִיל – בכל אילו השיבושים הלך ושנה את המשנה, והרי אין זה מסתבר שיהיו כל כך הרבה שיבושי גירסא במשנה.

מתרצת הגמרא באופן אחר על כל הקושיות: אֶלָּא, הָא מַנִּי, רַבִּי הִיא – משנתינו נשנתה כדעת רבי, דְּאָמַר רבי, לגבי מחשבות הפוסלות בהקרבת קרבן, שהדין הוא שמחשבה לאכול את הקרבן ׳חוץ למקומו׳ רק פוסלת את הקרבן ואינה עושה אותו ׳פיגול׳, ומחשבה לאוכלו ׳חוץ לזמנו׳ עושה אותו ׳פיגול׳ והאוכלו חייב כרת, ואם חשב תחילה מחשבת פיגול ואחריה מחשבת פסול, סובר שם רבי יהודה שהקרבן פיגול, ועל זה אמר שם רבי שלדעת רבי יהודה לֹא שָׁנָא ׳בזית כַּזַּיִת׳, וְלֹא שָׁנָא ׳כַּזַּיִת וְכַזַּיִת׳, פְּרָטָא הָוֵי – בין אם חשב לאכול ׳בזית חוץ לזמנו, בזית חוץ למקומו׳, ובין אם חשב לאכול ׳בזית חוץ לזמנו, וכזית חוץ למקומו׳, בשניהם דנים זאת כשתי מחשבות נפרדות, וכיון שהמחשבה הראשונה פיגלה את הקרבן, אין המחשבה השניה מוציאתו מידי פיגול, ואין אומרים שזו מחשבה אחת מעורבת מ׳פסול׳ ו׳פיגול׳, שאין הקרבן מתפגל בכך, ומוכח שבין אם חיבר את הפרטים בוי״ו ובין אם לא חיברם, דנים כל פרט בפני עצמו, והוא הדין כאן, שבין אם חיבר את כל הכפירות בוי״ו ובין אם לא חיברם, דנים כל פרט בפני עצמו, ולכן חייב על כל אחת ואחת.

ממשיכה הגמרא להקשות אף לפי תירוץ זה: תָּא שְׁמַע מִדִּידֵיהּ – בא ושמע ראיה מדברי רבי מאיר עצמו, שנינו במשנתינו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ כפר ונשבע על ׳חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכוּסְּמֶת׳, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, ומוכח שלשון זו היא פרט, ולא כדברי שמואל בשיטת רבי מאיר שזהו כלל. מתרצת הגמרא: תְּנִי – יש לגרוס במשנה ׳חִטָּה, שְׂעוֹרָה, כּוּסְּמֶת׳, ללא וי״ו, ובזה אמר רבי מאיר שזהו פרט.

המשך בעמוד רמג

רש"י

כלל אינו חייב אלא אחת – לקמיה מפרש מאי כלל ומאי פרט. "ולא לך" גרסינן בכולהו, ולא גרסינן "לא לך". **כללו של רבי מאיר זהו פרטו של רבי יהודה** – מאי ששמע רבי יהודה שהיה עושה רבי מאיר כלל, דהיינו "ולא לך ולא לך" – עשאן רבי יהודה פרט. וממילא שמעינן דפרטו של רבי מאיר היינו "לא לך לא לך", דאי לא מאי הוי פרטא לרבי מאיר והוא כללו של רבי יהודה? דאי "לא לך" – לרבי יהודה נמי פרטא ולא חשיבא כלל. אלא "שאין לכם" – מאי שנא "ולא לך" דנקט? **הכל מודים בולא לך שהוא פרט** – רבי מאיר לא פליג אדרבי יהודה ב"ולא לך". והכי קאמר רבי יהודה: "ולא לך" הוא דהוה פרטא, אבל "לא לך" כללא, ד"לא" אשבועה קאי. ולקמיה מפרש מהיכא דייק רבי יוחנן דתרוייהו לרבי מאיר פרטי הוו. **ושמואל אמר לך אדמודי ליה אודויי ליפלוג עליה איפלוגי** – כלומר, אי סלקא דעתך דשמעיה רבי יהודה לרבי מאיר דמשוי לתרוייהו פרטא, לא הוה ליה למינקט מילתא ב"ולא לך" דמודי ליה בגויה, אלא הכי הוה ליה למתני: רבי יהודה אומר "לא לך" אינו חייב אלא אחת, למינקט מילתא דפליג עליה בגוה. **סתם מתניתין** – רבי מאיר. **תנן ולא לך ולא לך** – וי"ו גרסינן בכולהו. אלמא לרבי מאיר פרטא הוי, ותיובתא דשמואל. **רבי היא דאמר** – במסכת זבחים בפרק שני: לא שנא שוחט את הזבח "על מנת לאכול כזית למחר כזית בחוץ", לא שנא "כזית למחר וכזית בחוץ" – פרטא הוי. שתי מחשבות הן, ותפיס את הראשונה והוי פיגול, ושוב אין מחשבה שניה מוציאתו מידי פיגול, אליבא דרבי יהודה דאמר התם: זה הכלל כל שמחשבת הזומן קדמה למחשבת המקום – פיגול וחייבין על אכילתו כרת. ומתניתין דהכא רבי היא, ולאו רבי מאיר. מדידיה – מדרבי מאיר גופיה. **חטה בכלל חטין** – אם טענו חטה הרי הוא כטענו חטין, כדכתיב (שמות ט) "והחטה והכוסמת לא נכו". **פרוטה מכולן מצטרפת** – אם אין לו עליו מכולן אלא שוה פרוטה – מצטרפין לחייבו. **פליגי בה רב אחא ורבינא** – במתניתין, ובמילתיה דרבי יוחנן. **חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב** – חייב על כל אחת ואחת דקתני מתניתין – חייב שלש קאמר: חדא אחטין, וחדא אשעורין, וחדא אבוסמין. ארבעה לא מחייבין ליה, למימר "שבועה שאין לך בידי" חדא שבועה באפי נפשה היא שכלל בה "אין לך בידי כלום" וחזר ופרט "לא חטין ולא כוסמין ולא שעורין". אלא פרטא פירושה ד"שבועה שאין לך בידי" הוא. וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת, לאו אסיפא דמתניתין דחייב ליה על כל אחת ואחת קאי, דכיון דכל חדא וחדא באנפי נפשה הוא לא מצטרפי. אלא אריש: אמר "שבועה שאין לך בידי" אינו חייב אלא אחת – פרוטה מכולן מצטרפת לאותה שבועה, דהא חדא היא. **וחד אמר** – "חייב על כל אחת ואחת" דקתני מתניתין – ארבע נינהו, חדא אכללא, ותלת דפרטא. ודרבי יוחנן אסיפא נמי קיימא ואשבועתא דכללא, ומיחייב מיהא חדא. **חמש עשרה חטאות** – היו חמשה תובעין אותו דמתניתין, וכל אחד תבעו חטין ושעורין וכוסמין, ואמר "שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין, ולא לך ולא לך" – הרי כאן חמש עשרה חטאות. ואם איתא דארבע חטאות הן – עשרים הויין. **דכללי לא קחשיב** – אף על גב דאיתנהו. **והתני רבי חייא** – בדוכתי אחריתי: הרי כאן עשרים, שמע מינה ארבע שבועות הן, ובקמייתא לא חשיב דכללא. ומשני: **לעולם תלת נינהו** – דההיא דכללא ליתא. וכי קתני עשרים – אפקדון אתשומת יד אגזל ואבידה, דאיכא ארבעה פרטי לכל חד וחד, דהוה להו עשרים. **אחדא מיחייב** – אכל חד וחד מהנך בתראי. ד"ולא לך" דקאמר לאו אפרטא דפקדון ותשומת יד קאי, ואין כאן אלא שמונה חטאות, ארבע משום ראשון ואחד לכל אחד מן האחרונים.

תוספות

אלא מהא ליכא למשמע מינה – ואם תאמר: ולידוק ממתניתין דפירקין (שבועות לו, ב) דפטרינן בקנס וכל שכן בקרקע. כדמוכח בפרק "שבועת העדות" (שבועות לד, א) דקאמר: ולרבי יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטורין מאי ביניידהו? איכא בינייהו קנס! ולאו פירכא, דלקמן טעמא משום דלא כפר ליה ממונא שלא היה מתחייב בהודאתו. אבל גבי עדות, מאן דפטר בעדי קרקע – מחייב בעדי קנס, שהרי יתחייב על ידי עדותן כמו בשאר ממון. **הכא** גרס: לא לך לא לך ולא לך. ולא גרסינן וי"ו בכולהו, אלא בבתרא. וכן בכל הני דמייתי, דאי גרסינן וי"ו בכולהו, אם כן במסקנא דמוקי לה כרבי – לימא רבי יהודה היא דאמר "ולא לך" פרטא הוא. אבל השתא לא מתוקמא כוותיה, דהא תרוייהו חשיב פרטא, בין בוי"ו בין בלא וי"ו. ואסוגיא דשמעתין קשיא, דמוכח בפרק שני דזבחים (ל, ב) דטפי הוי פרטא בלא וי"ו מבוי"ו לרבי יהודה. דאמר התם: או דלמא "בזית וכזית" לרבי יהודה פרטא הוי, וכל שכן "בזית כזית". ובספר ישן גרס הכא כולה סוגיא איפכא: ורבי יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט, לא נחלקו אלא בולא לך. וגרסינן: תני "ולא לך", תני "פקדון ותשומת יד" כו'.

כללו של רבי יהודה – פירוש: "לא לך", פרטו של רבי מאיר. פירש בקונטרס: דאי לרבי יהודה נמי פרט הוי, אמאי נקט רבי יהודה טפי "ולא לך". ואם תאמר: הא דלא נקט "לא לך" משום דמודה בה רבי מאיר! ויש לומר: דמכל מקום הוה ליה למימר: אף "ולא לך". **הרי** כאן חמש עשרה חטאות – גבי שבועת העדות מיתנייא, דגבי פקדון הוה ליה למימר אשמות.

אנסת ופתית כו' – תימה: למאי דלא מחייבין ב"הזהב" (בבא מציעא מח, א) אלא ביחוד כלי, אם כן הכא כיון דפרעיה תו לא מיפטר בהודאה! ויש לומר: כגון שיחד לו בענין זה שיגבה מן הכלי כל מה שיחייבוהו בית דין.

אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ. "שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? תֵּן לִי פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּלַל - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, פָּרַט - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "שְׁבוּעָה לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר "שְׁבוּעָה" לְכָל אַחַת וְאַחַת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּלָלוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר פִּרְטוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, כְּלָלוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה פִּרְטוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הַכֹּל מוֹדִים בְּ"וְלֹא לְךָ" שֶׁהוּא פְּרָט, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּ"לֹא לְךָ", שֶׁרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: פְּרָט, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּלָל. וְאֵיזֶהוּ כְּלָלוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר? "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? שְׁמוּאֵל דָּיֵיק מִבְּרִייְתָא, וְרַבִּי יוֹחָנָן דָּיֵיק מִמַּתְנִיתִין. שְׁמוּאֵל דָּיֵיק מִבְּרִייְתָא, מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: "וְלֹא לְךָ" פְּרָטָא הָוֵי, מִכְּלָל דִּשְׁמָעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר: כְּלָלָא הָוֵי, וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה: פְּרָטָא הָוֵי. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תַּרְוַיְיהוּ לְרַבִּי מֵאִיר פְּרָטָא הָוֵי, וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה: בִּ"וְלֹא לְךָ" מוֹדֵינָא לָךְ, בִּ"לֹא לְךָ" פָּלֵיגְנָא עָלָךְ. - וּשְׁמוּאֵל: עַד דְּאוֹדֵי לֵיהּ אוֹדוּיֵי, לִפְלוֹג עָלֵיהּ אִיפְּלוּגֵי! וְרַבִּי יוֹחָנָן דָּיֵיק מִמַּתְנִיתִין, מִדְּקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי" כְּלָלָא הָוֵי, מִכְּלָל דִּ"וְלֹא לְךָ" פְּרָטָא הָוֵי; דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "וְלֹא לְךָ" כְּלָלָא הָוָה, אַדְּמַשְׁמַע לָן "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי" - נַשְׁמְעִינַן "שְׁבוּעָה לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ", כָּל שֶׁכֵּן "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי". - וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כָּל הָאוֹמֵר "וְלֹא לְךָ", כְּאוֹמֵר "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי דָּמֵי". תְּנַן: "לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ"! - תְּנֵי: "לֹא לְךָ". - תָּא שְׁמַע: "תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה"! - תְּנֵי: "תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל אֲבֵידָה". - תָּא שְׁמַע: "תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין"! - תְּנֵי: "שְׂעוֹרִין כּוּסְמִין". - וְהַאי תַּנָּא כָּל הָכִי שַׁבִּיש תָּנֵי וְאָזֵיל? אֶלָּא, הָא מַנִּי? רַבִּי הִיא, דְּאָמַר: לָא שְׁנָא "כְּזַיִת כְּזַיִת", וְלָא שְׁנָא "כְּזַיִת וּכְזַיִת" - פְּרָטָא הָוֵי. תָּא שְׁמַע מִדִּידֵיהּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכוּסְמֶת - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! - תְּנֵי: "חִטָּה שְׂעוֹרָה כּוּסְמֶת". מַאי "אֲפִילּוּ"? אֲמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: אֲפִילּוּ חִטָּה בִּכְלַל חִטִּין, וּשְׂעוֹרָה בִּכְלַל שְׂעוֹרִין, וְכוּסְמֶת בִּכְלַל כּוּסְמִין. "תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ" כו'. "תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין" - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פְּרוּטָה מִכּוּלָּם מִצְטָרֶפֶת. פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרַבִינָא, חַד אָמַר: אַפְּרָטֵי מִיחַיַּיב, אַכְּלָלֵי לָא מִיחַיַּיב; וְחַד אָמַר: אַכְּלָלֵי נַמִי מִיחַיַּיב. - וְהָתְנֵי רַבִּי חִיָּיא: הֲרֵי כָּאן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה חַטָּאוֹת; וְאִם אִיתָא, עֶשְׂרִים הָוְיִין! - הַאי תַּנָּא דִּפְרָטֵי קָא חָשֵׁיב, דִּכְלָלֵי לָא קָא חָשֵׁיב. - וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים חַטָּאוֹת! - הַהִיא, אַפִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ: "תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ", אָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵידָה, וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ", מַהוּ? אַחֲדָא מִיחַיַּיב, אוֹ

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין – הא דלא נקט "נוהגת באנשים ובנשים" כדתנן לעיל (לו, ב) גבי פקדון, משום דמילתא דפשיטא היא. ולעיל לא תני אלא דלא נימא נילף שבועת הפקדון משבועת העדות.

לאתפושי חפצא בידיה – תימה: דשבועת העדות וביטוי ופקדון, כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינין, ליבעי בהו אנקוטי חפצא.

האי דיינא דאשבע בתפלין כו' – ואף על גב שהשביע אברהם את אליעזר במילה, הא אמרינן בסמוך דתלמיד חכם לכתחלה בתפלין. אי נמי, כיון דעדיין לא נצטוו יותר, הוי כספר תורה לגביידהו.

או דלמא – "ולא לך" אפרטא קאי, ויש כאן עשרים. **אי דפריש** – לכל אחד ואחד "ולא לך פקדון ותשומת יד גזל ואבידה". **ועיקר קנס הוא תובע** – עיקר תביעתו על הקנס היא. ואף על גב דבושת ופגם נמי בכלל כפירה נינהו – לא מיחייב עליידהו, כדמפרש ואזיל. **הכא** בכולה מילתא **כפר** ליה – דהא "לא אנסתי" קאמר, והבושת ופגם בכלל כפירה. **הא לא דמיא** – קשיא דאביי הוא, דקמסיק למילתיה.

ואין

אוֹ דִּלְמָא אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא מִיחַיַּיב? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים חַטָּאוֹת; הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּפָרֵישׁ, רַבִּי חִיָּיא מְנַיְּנָא אֲתָא לְאִשְׁמוּעִינַן? אֶלָּא לָאו דְּלָא פָּרֵישׁ, וּשְׁמַע מִינַּהּ: פְּרָטָא הֲוֵי. "אָנַסְתָּ וּפִתִּיתָ אֶת בִּתִּי" כו'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? הוֹאִיל וְעִיקַּר קְנָס הוּא תּוֹבֵעַ. אֲמַר רָבָא: מָשָׁל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁאָמַר לַחֲבֵירוֹ: "תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ", אָמַר לוֹ: "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין", וְאִשְׁתְּכַּח דְּחִטִּין הוּא דְּלֵית לֵיהּ, הָא שְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין אִית לֵיהּ - דְּפָטוּר, דְּכִי אִשְׁתַּבַּע אַחִטִּין - אַקּוּשְׁטָא מִשְׁתַּבַּע. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם בְּחִטִּין קָא כָּפַר לֵיהּ, בִּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין לָא קָא כָּפַר לֵיהּ; הָכָא בְּכוּלָּהּ מִילְּתָא הוּא דְּקָא כָּפַר לֵיהּ! הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְאָמוֹר לַחֲבֵירוֹ: "תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלָל", וְאִשְׁתְּכַּח חִטִּין הוּא דְּלֵית לֵיהּ, הָא שְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין אִית לֵיהּ - דְּמִיחַיַּיב! אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְדִבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן - קְנָס הוּא תּוֹבֵעַ וְלֹא בּוֹשֶׁת וּפְגָם, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - אַף בּוֹשֶׁת וּפְגָם הוּא תּוֹבֵעַ. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? אָמַר רַב פַּפָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: לָא שָׁבִיק אִינִישׁ מִידֵּי דְּקִיץ וְתָבַע מִידֵּי דְּלָא קִיץ; וְרַבָּנַן סָבְרִי: לָא שָׁבִיק מִידֵּי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ לָא מִיפְּטַר, וְתָבַע מִידֵּי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ מִיפְּטַר.

הדרן עלך שבועת הפקדון

משנה שבועת הדיינין – שהדיינים משביעין על ידי הודאת מקצת הטענה שלימדוה מ"אשר יאמר כי הוא זה" (שמות כב), וכתב עלה "ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו" דהיינו שבועה. **הטענה** – שהשבועה באה על ידה, לא תהא פחות משתי כסף. **וההודאה** – שמחייבתו לישבע, לא תהא פחות מפרוטה. ובגמרא פליגי רב ושמואל בפרוטה זו, אם מתוך שתי כסף של טענה היא, או צריך שתהא טענת הכפירה של כסף שתי מעות כסף לבד פרוטה של הודאה. **שתי כסף** – שתי מעות כסף, דהא "שתי" לשון נקבה היא, והן שליש הדינר. **אין לך בידי אלא פרוטה פטור** – שאין ההודאה ממין הטענה, שזה טענו כסף וזה הודה לו נחשת. ובגון שלא טענו לו שתי מעות של מטבע אלא משקלו. אם טענו מטבע – הרי הודה לו במטבע, כדלקמן. **שתי כסף ופרוטה כו'** – קסבר: טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן – חייב. **אין לך בידי פטור** – שאין כאן הודאה. **שהוא כמשיב אבידה** – שהיה יכול להעיז פניו ולכפור. ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה שאינו חייב שבועה, כדאמרינן במסכת גיטין (מח, ב): המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם. **גמרא** כרבי חנינא בר אידי – בשלהי "שבועת העדות" (שבועות לה, ב): "השבע" ו"לא תשבע" כו'. **אפילו תימא בבינוי** – והא דאמר רב בשבועה האמורה בתורה. **לאתפוסי חפצא** – קאמר, או ספר או תפילין, כאברהם דאתפסיה לאליעזר בריתא מילה. **דאשבע בה' אלהי השמים** – ולא התפיסו חפץ, נעשה כטועה בדבר משנה. ואף על גב דלא תנן לה במשנה – שמעתא דרב היא, והרי היא כדבר משנה, כדאמרינן בסנהדרין (לג, א) דטועה בדבר האמוראים חוזר, ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו. **תלמיד חכם** – נשבע מיושב. **בספר תורה** – ואף על גב דאוקימנא דלא כרב פפא, לכתחלה מיהא ספר תורה בעינן. ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעשה גדול, ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה, והא אמרן: "ארור" בו שבועה. **תלמיד חכם** – די לו לכתחלה בתפלין מפני כבודו. **אף היא** – לקמן מפרש מאי אף. **בלשונה** – בכל לשון שהוא מבין בו.

שכל

שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶסֶף, וְהַהוֹדָאָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִם אֵין הַהוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה - פָּטוּר. כֵּיצַד? "שְׁתֵּי כֶסֶף לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה" - פָּטוּר; "שְׁתֵּי כֶסֶף וּפְרוּטָה לִי בְּיָדְךָ" - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה" - חַיָּיב. "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי" - פָּטוּר; "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינָר" - חַיָּיב. "מָנֶה לְאַבָּא בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינָר" - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵידָה. "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", אָמַר לוֹ: "הֵן", לְמָחָר אָמַר לוֹ: "תְּנֵהוּ לִי"! - "נְתַתִּיו לְךָ" - פָּטוּר, "אֵין לְךָ בְּיָדִי" - חַיָּיב. "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", אָמַר לוֹ: "הֵן", - "אַל תִּתְּנֵהוּ לִי אֶלָּא בְּעֵדִים". לְמָחָר אָמַר לוֹ: "תְּנֵהוּ לִי", - "נְתַתִּיו לְךָ" - חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִיתְּנוֹ בְּעֵדִים. "לִיטְרָא זָהָב יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לִיטְרָא כֶסֶף" - פָּטוּר; "דִּינָר זָהָב יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא דִּינָר כֶּסֶף, וּטְרִיסִית, וּפוּנְדְּיוֹת, וּפְרוּטָה" - חַיָּיב, שֶׁהַכֹּל מִין מַטְבֵּעַ אַחַת. "כּוֹר תְּבוּאָה לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ קְטָנִית" - פָּטוּר; "כּוֹר פֵּירוֹת לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ קְטָנִית" - חַיָּיב, שֶׁהַקִּטְנִית בִּכְלַל פֵּירוֹת. טָעֲנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין - פָּטוּר, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּיב. הַטּוֹעֵן לַחֲבֵירוֹ בְּכֵדֵי שֶׁמֶן וְהוֹדָה לוֹ בְּקַנְקַנִּים - אַדְמוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹדָה לוֹ מִקְצָת מִמִּין הַטַּעֲנָה יִשָּׁבַע. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַהוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן. טָעֲנוּ כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, וְהוֹדָה בְּכֵלִים וְכָפַר בְּקַרְקָעוֹת, בְּקַרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכֵלִים - פָּטוּר; הוֹדָה בְּמִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת - פָּטוּר, בְּמִקְצָת הַכֵּלִים - חַיָּיב, שֶׁהַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת זוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת לִישָׁבַע עֲלֵיהֶן. אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן, אֲבָל נִשְׁבָּעִין לְקָטָן וְלַהֶקְדֵּשׁ. **גמרא** הֵיכִי מַשְׁבְּעִינַן לֵיהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב "וְאִשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם". אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: כְּמַאן? כְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי, דְּאָמַר: בָּעֵינַן שֵׁם הַמְיוּחָד? אָמַר לֵיהּ: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, דְּאָמְרִי: בְּכִינּוּי, וְנָפְקָא מִינַּהּ - צָרִיךְ לְאַתְפּוּשֵׁי חַפְצָא בִּידֵיהּ, וְכִדְרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא: הַאי דַּיָּנָא דְּאִשְׁבַּע "בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם", נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בְּדִבַּר מִשְׁנָה וְחוֹזֵר. וַאֲמַר רַב פַּפָּא: הַאי דַּיָּנָא דְּאִשְׁבַּע בִּתְפִלִּין, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בְּדִבַּר מִשְׁנָה וְחוֹזֵר. וְהִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפָּא; הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא - דְּהָא לָא נָקִיט חֵפְצָא בִּידֵיהּ, וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפָּא - דְּהָא נָקִיט חֵפְצָא בִּידֵיהּ. שְׁבוּעָה מְעוּמָּד, תַּלְמִיד חָכָם - מְיוּשָׁב. שְׁבוּעָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה, תַּלְמִיד חָכָם - לְכַתְּחִלָּה בִּתְפִלִּין. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה. אוֹמְרִים לוֹ: הֲוֵי יוֹדֵעַ,

שכל

אוֹ דִּלְמָא, אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא מִיחַיֵּיב – הוא מתחייב לכל אחד מהתובעים על כל המינים כשפר בלשון השבועה לראשון, וחייב עשרים חטאות.

פושטת הגמרא את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא** בברייתא **חֲדֵי כָּאן עֶשְׂרִים חַטָּאוֹת**, ויש לברר **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נאמר דין זה, **אִי דְּפָרֵישׁ** – אם פירש ואמר לכל תובע את כל ארבע הכפירות, אם כן קשה, **רַבִּי חִיָּיא מִנְיָנָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן** – וכי הוצרך רבי חייא לחדש לנו את מנין החטאות, שארבע כפירות לחמשה תובעים הם עשרים חטאות. **אֶלָּא לָאו** מדובר בברייתא **דְּלֹא פָרֵישׁ** את כל כפירותיו, אלא פירטם רק בכפירתו לראשון, ואילו לשאר התובעים אמר רק 'ולא לך, ולא לך', **וּשְׁמַע מִינַּהּ פַּרְטָא הָוֵי** – ומוכח שלשון 'ולא לך' נחשבת כאילו פירט את כל הכפירות שנשבע עליהם לתובע הראשון, וחייב על כל אחת ואחת.

שנינו במשנה: **אֲנַסְתָּ וּפִתִּיתָ אֶת כִּתִּי כּוּ'**, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, משביעך אני ואמר אמן, חייב. רבי שמעון פוטר, שאינו משלם קנס על פי עצמו. אמרו לו, אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו, משלם בשת ופגם על פי עצמו.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ורבי שמעון: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** הפוטרו, והרי בתביעה זו יש גם חיוב ממון, אלא סברתו היא **הוֹאִיל וְעִיקָּר קָנָס הוּא תּוֹבֵעַ** – עיקר תביעת האב היא על חיוב הקנס ולא על הבושת והפגם, וממילא שבועתו של הנתבע היתה על הקנס, ואינו חייב קרבן שבועה.

אָמַר רָבָא, מָשָׁל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה – לאיזה מקרה יש לדמות את דינו של רבי שמעון, כדי לבאר את סברתו, **לְאָדָם שֶׁאָמַר לַחֲבֵירוֹ 'תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ', אָמַר לוֹ** הנתבע, **'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין', וְאִשְׁתְּכַח דְּחִטִּין הוּא דְּלֵית לֵיהּ** – והתברר אחר כך שאמנם לא היה חייב לו חיטין, **הָא שְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין אִית לֵיהּ** – אבל שעורין וכוסמין היו בידו, **דְּפָטוּר** מקרבן, כיון **דְּכִי אִשְׁתְּבַע אַחִטִּין** – שכאשר נשבע שאין בידו חיטין, **אַקּוּשְׁטָא מִשְׁתְּבַע** – נשבע על אמת.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, מִי דָּמֵי** – וכי דינו של רבי שמעון דומה לדוגמא שהבאת, והרי **הָתָם, בְּחִטִּין קָא כָּפַר לֵיהּ, בִּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין לֹא קָא כָּפַר לֵיהּ** – כפירתו היתה רק בחיטים, שבאמת לא היה חייב לו, ולא כלל בכפירתו שעורים וכוסמין, וכיון שלא נשבע עליהם, אין לחייבו. אבל **הָכָא**, בדינו של רבי שמעון, **בְּכוּלָּהּ מִילְּתָא הוּא דְּקָא כָּפַר לֵיהּ** – הרי כפירתו היא בעצם המעשה של האונס או הפיתוי, וממילא כלול בשבועתו גם שאינו חייב בושת ופגם, ושוב קשה, מה טעמו של רבי שמעון הפוטרו מקרבן שבועה. ממשיך אביי את קושיתו, **הָא לֹא דָּמְיָא** – והרי דינו של רבי שמעון אינו דומה **אֶלָּא לְאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ 'תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ', וְהשיב לו הנתבע, 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלָל', וְאִשְׁתְּכַח דְּחִטִּין הוּא דְּלֵית לֵיהּ, הָא שְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין אִית לֵיהּ** – והתברר אחר כך שרק חיטים אינו חייב לו, אבל שעורין וכוסמין הוא חייב לו, **דְּמִיחַיֵּיב** – שהוא חייב בקרבן שבועה, כיון שהכחיש ונשבע שאין לו בידו כלום, ואף בדינו של רבי שמעון כיון שהכחיש את עצם המעשה, פטר עצמו אף מבושת ופגם שהם חיובי ממון וחייבים על כפירתם קרבן שבועה.

מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון באופן אחר: **אֶלָּא, כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** – כשבא רבין מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן, **לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן**, רק **קָנָס הוּא תּוֹבֵעַ, וְלֹא בּוֹשֶׁת וּפְגָם**, וממילא גם כפירת הנתבע ושבועתו היא רק על הקנס, שאינו מחייב קרבן שבועה, ואילו **לְדִבְרֵי חֲכָמִים, אַף בּוֹשֶׁת וּפְגָם הוּא תּוֹבֵעַ**, וממילא כפירתו ושבועתו הן גם בבושת ופגם שהם חיובים ממוניים, וחייב קרבן שבועה.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי** – מה טעם מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לֹא שָׁבִיק אִינִישׁ מִידֵּי דִּקְיָין, וְתָבַע מִידֵּי דְּלֵא קִיָּין** – אין אדם מניח תביעת ממון שסכומו קבוע, והיינו קנס שחייבה תורה חמישים שקלים, ותובע ממון שאין סכומו קבוע, וצריכים בית דין לשומו ולשערו, והיינו בושת ופגם. **וְרַבָּנַן סָבְרִי, לֹא שָׁבִיק מִידֵּי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ לֹא מִיפְּטַר, וְתָבַע מִידֵּי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ מִיפְּטַר** – אין אדם מניח מלתבוע ממון שאם יודה לו הנתבע יתחייב, והיינו בושת ופגם שהודאת הנתבע בהם מחייבתו, ותובע קנס שאם יודה בו הנתבע, יפטר מלשלמו, וכיון שכך ודאי תבע גם את הבושת והפגם, ועל זה נשבע הנתבע, וכיון ששבועתו היא על חיוב ממוני, חייב בקרבן שבועה.

הדרן עלך שבועת הפקדון

פרק שישי - שבועת הדיינין

משנה

משנתנו מבארת באלו מקרים אדם מתחייב שבועה דאורייתא של מודה במקצת: **שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין** – השבועה שהדיינים מחייבים את הנתבע להשבע באופן שהוא מודה במקצת הטענה, היא באופן **שֶׁהַטַּעֲנָה** של התובע היא לפחות **שְׁתֵּי** מעות **כֶּסֶף, וְהַהוֹדָאָה** של הנתבע היא לפחות **כְּשָׁוֶה פְּרוּטָה.**

דין נוסף: **וְאִם אֵין הַהוֹדָאָה** של הנתבע **מִמִּין הַטַּעֲנָה** של התובע, והיינו שהתובע תבע מין מסוים והנתבע הודה לו במין אחר, אף שהודה במקצת שווי התביעה, **פָּטוּר** הנתבע משבועת מודה במקצת. המשנה מביאה דוגמא לדין זה: **כֵּיצַד**, כגון שהתובע אומר לנתבע **שְׁתֵּי** חתיכות כסף במשקל שתי מעות **כֶּסֶף** יש **לִי בְּיָדְךָ**, והנתבע משיב **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא** חתיכת נחושת בשווי **פְּרוּטָה**, כיון שהתובע תבע חתיכת כסף והנתבע הודה בחתיכת נחושת, אין זו הודאה ממין הטענה **וּפָטוּר** הנתבע משבועה. אבל אם אמר התובע, חתיכות כסף במשקל **שְׁתֵּי כֶּסֶף** ובנוסף לכך חתיכת נחושת בשווי **פְּרוּטָה** יש **לִי בְּיָדְךָ**, והנתבע השיב **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא** חתיכת נחושת בשווי **פְּרוּטָה, חַיָּיב** שבועה.

המשנה מבארת באלו אופנים נחשב מודה במקצת שחייב שבועה: האומר לחבירו, **מָנֶה** [–מאה דינרים] **לִי בְּיָדְךָ**, והשיב לו הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי** כלום, הואיל וכפר בכל, **פָּטוּר** משבועה. אך האומר לחברו **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ**, והשיב הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינָר**, הואיל והודה במקצת **חַיָּיב** שבועה.

המשנה מביאה אופן שמודה במקצת פטור משבועה: האומר לחבירו **מָנֶה לְאַבָּא** שלי **בְּיָדְךָ**, וכיון שאבי מת ואני יורשו עליך לשלם לי את החוב, והשיב הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינָר**, משום שרק סכום זה הייתי חייב לאביך, אף על פי שהודה במקצת הטענה **פָּטוּר** משבועה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּ'מִשֶּׁיֵּשׁ אֲבִידָה'** – כאדם המחזיר לחבירו את אבידתו, והלה טוען שאיבד ממון רב יותר ותובעו מהמוצא, שאף שהוא מודה במקצת תיקנו חכמים שיפטר משבועה כדי שלא ימנעו מלהשיב אבידות (גיטין מה:), ואף כאן כיון שהיה בידו לכפור בכל, שהרי אין הלה יודע אם פרע לאביו או לא, ואף על פי כן לא כפר, פטרוהו חכמים משבועה כדי שלא ימנעו בני אדם מלהודות.

המשנה מביאה אופנים נוספים של כופר הכל: האומר לחבירו **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ** הנתבע, **הֵן** – אכן אני חייב לך מנה. **לְמָחָר אָמַר לוֹ** התובע **תְּנֵהוּ לִי** – שלם לי אותו מנה, והשיב לו הנתבע **נָתַתִּי לְךָ**, לאחר שהודיתי, **פָּטוּר** מלשלם, ופטור אף משבועת מודה במקצת, לפי שהוא כופר בכל. אך אם כשתבעו למחרת השיב לו הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי** – מעולם לא היה לך דבר בידי, ובכך סתר את הודאתו מאתמול, **חַיָּיב** הנתבע לשלם, שהרי אתמול הודה, ושוב אינו נאמן לומר שאינו חייב כלום, ואפילו בשבועה אינו נאמן, כיון שהוחזק כפרן.

המשנה מביאה אופן שאינו נאמן לומר 'פרעתי': האומר לחבירו **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הֵן** – אכן אני חייב לך מנה. אמר לו התובע, **אַל תִּתְּנֵהוּ לִי אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, לְמָחָר אָמַר לוֹ** התובע לנתבע

המשך בעמוד ריג

שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּהַר סִינַי (שמות כ ז) 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא'.

וממשיכים ואומרים לו כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן (שמות לד ז) 'וְנַקֵּה' – שה' מכפר לשבים בתשובה, שזו אחת משלש עשרה מדות, וְאִילוּ כָּאן – בשבועת שקר נֶאֱמַר (שמות כ ז) 'כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא', שאין כפרה אף לשבים. וְכֵן כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין רַק מִמֶּנּוּ – מהחוטא, וְאִילוּ כָּאן נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה ה) 'אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ', כלומר, אל תגרום בפיך על ידי שתשבע לשקר שיבוא עונש על 'בשרך', וְאֵין הכוונה ב'בְּשָׂרוֹ' אֶלָּא לְקִרּוּבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נח ז) 'וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם', וכוונת הפסוק שאדם מצווה לגמול חסד עם קרוביו ולא להתעלם מהם, ואף 'לחטיא את בשרך' היינו שיענשו קרוביו מחמתו. וְכֵן כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְאִילוּ כָּאן נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי החטאים שהביאו פורענות לכל העולם (הושע ד ב) 'אָלָה [–שבועת שקר] וְכַחֵשׁ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ'.

לפני שיובא המשך הברייתא שבו יבואר כיצד מוכח מהפסוק שכל העולם נענש מחמת עבירות אלו, הגמרא מבררת את האמור עד כאן. מקשה הגמרא: וְאִימָּא – שמא תאמר שהפורענות הבאה לעולם שהוזכרה בפסוק, אינה באה אלא עַד דְּעָבֵיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ – עד שיעברו גם על שאר העבירות שהוזכרו בפסוק, והיינו גניבת ממון, זנות, ורציחה. מתרצת הגמרא: לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ לפרש כן, דִּכְתִיב (ירמיה כג י) 'כִּי מִפְּנֵי אָלָה [–שבועת שקר] אָבְלָה הָאָרֶץ', הרי שמשום עוון שבועת שקר לבד חרבה הארץ.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: שנינו בברייתא לעיל, כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו, שנאמר לגבי החטאים שהביאו פורענות לכל העולם (הושע ד ב) 'אָלָה וְכַחֵשׁ'. ממשיכה הברייתא, ולאחר פסוק זה כְּתִיב (הושע ד ג) 'עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ', נמצא שבעוון שבועת שקר שהוזכר בפסוק לעיל, בא עונש לכל העולם.

וְעוד אומרים לו, שכָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אִם יֵשׁ לוֹ לחוטא זְכוּת, תּוֹלִין לוֹ – ממתינים מלהפרע ממנו עד שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְאִילוּ כָּאן נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַלְתַּר – מיד, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ה ד) 'הוֹצֵאתִיהָ [–את הקללה] נְאֻם ה' צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו'. מפרשת הברייתא את הפסוק: 'הוֹצֵאתִיהָ' [–את הקללה] משמע לְאַלְתַּר – שנפרעין ממנו מיד, ואין מאריכים לו אף. 'וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב', זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וכגון שֶׁאֵין לוֹ מָמוֹן אֵצֶל חֲבֵירוֹ, וְאף על פי כן טוֹעֲנוֹ וּמַשְׁבִּיעוֹ בחנם. 'וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר', כְּמַשְׁמָעוֹ, שהנשבע לשקר עצמו נענש. 'וְלָנָה' [–הקללה תשכון] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכִלָּתוּ [–הקללה תכלה אותו] וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו', ומבואר בפסוק שהנשבע לשקר נפרעים ממנו מיד. הברייתא ממשיכה לדרוש מפסוק זה לענין חומר העונש: הָא – הרי לְמַדְתָּ מכאן, שאף דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וָמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן, כגון האבנים שבביתו שאין האש והמים מכלים אותם, שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה אוֹתָן.

הברייתא ממשיכה לדון בסדר שבועת הדיינים: אִם אָמַר הנתבע אֵינִי נִשְׁבָּע אלא אשלם, פּוֹטְרִין [–מוציאין] אוֹתוֹ מִיָּד מבית דין, כדי שלא יוכל לחזור בו ולהשבע, אלא בעל כרחו ישלם מה שקיבל עליו בבית דין. וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, הָעוֹמְדִין שָׁם – בבית דין אוֹמְרִים זֶה לָזֶה את הפסוק (במדבר טז כו) 'סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וגו' פֶּן תִּסָּפוּ בְּכָל חַטֹּאתָם'. וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ הדיינים, הֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ – לא כפי שאתה מפרש בדעתך את השבועה אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא השבועה תתפרש עַל דַּעַת הַמָּקוֹם [–הקדוש ברוך הוא] וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין – כפי שבית דין מפרשים את השבועה, והיינו כדי שלא יוכל הנתבע לטעון שהתכוין בשבועתו לכוונה אחרת שאין בה שקר. וראיה לכך שצריך לומר לנתבע שעל דעת בית דין הוא נשבע, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בערבות מואב שיקבלו את התורה, אָמַר לָהֶן, דְּעוּ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט יג) 'וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וגו' אֲנֹכִי כֹּרֵת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאָלָה הַזֹּאת', ו'לא אתכם' היינו שלא כפי מחשבת לבבכם אתם נשבעים.

אגב הזכרת פסוק זה דורשת הברייתא את הפסוק שלאחריו: נאמר בפסוק (שם יד) 'כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה', דהיינו שמשה רבנו אמר שהוא כורת ברית ושבועה עם אלו אשר ישנם פה, אֵין לִי ללמוד מהפסוק אֶלָּא שמשה רבנו כרת ברית עם אוֹתָן הָעוֹמְדִין עַל הַר סִינַי, שעליהם שייך לומר 'אשר ישנו פה', אך עם דּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְעם גֵּרִים הָעֲתִידִין לְהִתְגַּיֵּר, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם', וְעדיין אֵין לִי ללמוד מכאן אֶלָּא שכרת עם ישראל ברית ושבועה על המִצְוֹת שֶׁקִּיְּבְלוּ עֲלֵיהֶם מֵהַר סִינַי, והיו מצווים עליהם באותה שעה, אך מִצְוֹת הָעֲתִידוֹת לְהִתְחַדֵּשׁ – שתקנו חכמים לאחר מתן תורה, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִילָּה, מִנַּיִן שאף הם בכלל הברית והשבועה, תַּלְמוּד לוֹמַר במגילת אסתר (ט כז) 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה', והיינו שקִיְּימוּ את מַה שֶׁקִּבְּלוּ עליהם כְּבָר, והיינו שקיבלו בברית של משה רבנו לקיים מצוות שיתקנו חכמים, ובכלל זה את מצוות מקרא מגילה, והוא הדין לשאר מצוות דרבנן.

הגמרא מתחילה לפרש את הברייתא מתחילתה. מבארת הגמרא: מַאי – מה כוונת הברייתא שאמרה על שבועת הדיינין 'אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה', ומלשון 'אף' משמע שישנו דבר נוסף שנאמר בכל לשון, והיינו כִּדְתַנֵּן במשנה (סוטה לב.) אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן שמבין האומר, ולא דווקא בלשון הקודש, פָּרָשַׁת סוֹטָה – שמשביע הכהן את הסוטה שלא זינתה, ומקריא לה את הפרשה שיש בה שבועה בלשון שהיא מבינה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, וּקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה – שמונה עשרה ברכות, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת – היודע עדות לחבירו ונשבע לו שאינו יודעה, בכל לשון שהיא, חייב קרבן שבועה, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן – שומר שנשבע לשקר שלא קיבל את הפקדון, בכל לשון שנשבע, חייב חומש ואשם. וְקָאָמַר נַמִי – ועל זה אמר התנא של הברייתא שֶׁשְּׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה – נאמרת בכל לשון שהנתבע מבין.

הגמרא ממשיכה בביאור דברי הברייתא: אָמַר מַר בברייתא, אוֹמְרִין לוֹ, הֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא'. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע רק במצוה זו נזדעזע העולם ולא בשאר מצוות, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִתְּהֵב כְּסִינַי – אם הטעם משום שמצוה זו ניתנה בסיני, אם כן קשה, שהרי עֶשֶׂר דִּבְּרוֹת נַמִי אִתְּהֵב – גם כל עשרת הדיברות ניתנו בסיני, ומדוע בהם לא נזדעזע העולם. וְאֶלָּא – שמא נאמר שהטעם הוא מִשּׁוּם דַּחֲמִירָא – שעבירה זו חמורה יותר משאר עבירות. אך גם על זה קשה, וּמִי חֲמִירָא – האם אכן עבירה זו חמורה יותר משאר העבירות, (והתנן) [וְהָתַנְיָא] בתוספתא (יומא פ"ד ה"ח) אֵלּוּ הֵן עבירות קַלּוֹת שתשובה לבד מכפרת עליהם, העובר על מצוות עֲשֵׂה וְמצוות לֹא תַעֲשֶׂה שאין בהם כרת או מיתת בית דין, חוּץ מֵהעובר על 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא', שאף שאין בו עונש של כרת או מיתת בית דין, תשובה לבד אינה מכפרת עליו, ואלו עבירות חֲמוּרוֹת, שאין תשובה לבד מכפרת עליהן, זוֹ – אלו עבירות שיש בהם כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְאף הלאו של לֹא תִשָּׂא כלול עִמָּהֶן – עם החמורות, הרי שהלאו של 'לא תשא' אינו חמור יותר משאר עבירות שיש בהם עונש של כרת או מיתת בית דין, ומדוע דווקא בו נזדעזע העולם.

מבארת הגמרא את החילוק: אֶלָּא, כִּדְקָתָנֵי מַעֲמָא – כפי ששנתה הברייתא עצמה את הטעם, וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן 'וְנַקֵּה', וְכָאן בשבועת שקר נֶאֱמַר (שמות כ ז) 'לֹא יְנַקֶּה'.

מקשה הגמרא: וְכִי על כָּל הָעֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן 'לֹא יְנַקֶּה' וְהָכְתִיב – והרי כתוב אף לגבי שאר העבירות (שמות לד ז) 'וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה' ומשמע מלשון זה שה' אינו מנקה לעוברי עבירה. מתרצת הגמרא: הַהוּא – פסוק זה של 'ונקה לא ינקה' מִיבָּעֵי לֵיהּ

המשך בעמוד מ

רש"י

שכל העולם נזדעזע – לקמיה בעי ליה. **את פיך** – שבועת שקר. **לחטיא את בשרך** – את קרובך. **פוטרין אותו מיד** – ואין משהין אותו כאן, שלא יחזור בו ועל כרחו ישלם מיד שקיבל עליו בבית דין. **הרשעים** – מפרש לקמיה. **אלא על דעתנו** – הא פרישנא טעמא משום קניא דרבא בפרק שלישי (שבועות כט, א). **לא אתכם** – כלומר, לא בשאתכם במחשבות לבבכם. **פרשת סוטה** – כשמשביעין אותה, ישביעוה בלשון שהיא שומעת. **וידוי מעשר** – "בערתי הקודש" (דברים כו). וטעמא דכולהו מפרש במסכת סוטה. **ולא תשא עמהן** – אלמא לא חמירא מכריתות ומיתות בית דין. **מנקה הוא לשבים** – וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון. **כדינא אחרינא** – בפורענות קלה, ולא בפורענות הבאה עליו.

חלה

ואין בשרך אלא קרובים – ואף על גב דבפרק "במה מדליקין" (שבת לב, ב) נפקא לן מהאי קרא דבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים, אבל גדולים לא, וכל שכן ממשפחתו לא – היינו בנדרים, אבל שבועה אפילו כל משפחתו נענשים. דקרא איירי בתרוייהו, "אל תתן את פיך" איירי בשבועה, ו"למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך", דמשמע בנים דוקא, איירי בנדר.

שנאמר אלה וכחש וגו' – כל עבירות שבתורה לאו דוקא, אלא כלומר הנך דלא הוו כיוצא בשבועה. דהא מוכח בפרק קמא דקדושין (יג, א) דמשום עריות לחודייהו אבלה הארץ. **אם** אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד – פירש בקונטרס: שלא יחזור בו קודם שיצא מבית דין. והא דאמרינן בריש "המפקיד" (בבא מציעא לד, א): אמר "הריני משלם" וחזר ואמר "איני משלם" מהו? מי אמרינן מהדר קהדר ביה, או דלמא דחויי קא מדחי – היינו קודם שיצא מבית דין. אי נמי אפילו אחר שיצא, ואי דעתיה למהדר, אף על פי שאינו יכול לחזור בו לא מיקני ליה כפילא, דבעי אטרוחי לבי דינא, כדאמרינן התם (לה, א) גבי ההוא דאפקיד ביפי. ואדרבה, משם ראיה היא דלא מצי הדר, דאי מצי הדר ביה אמאי אית לן למימר לדחויי קמבוין? ועל כן נראה פירוש הקונטרס, ולא כמו שפירש רבינו תם בספר הישר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כד, א) בשמעתא ד"נאמן עלי אבא" דמצי הדר ביה, ומביא ראיה מההיא ד"המפקיד". והכי פירושא: דפוטרין אותו מבית דין שמתוך כך יהא בוש מלחזור בו. ועוד דשוב נמצא בשם רבינו תם דההיא ד"המפקיד" איירי באומר "הריני משלם" חוץ לבית דין, אי נמי לא יצא מבית דין כדפירשתי, אבל אם אמר בבית דין וחזר ואמר חוץ לבית דין "איני משלם" – לא מצי הדר ביה. ובההוא ד"זה בורר" גופיה משמע כפירוש הקונטרס. דתניא: היה חבירו חייב לו שבועה, ואמר לו "דור לי בחיי ראשך", רבי מאיר אומר: יכול לחזור בו, וחכמים אומרים: אינו יכול לחזור בו. ואמרינן בגמרא: לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. משמע לאחר גמר דין – אף על פי שלא נדר לו בחיי ראשו עדיין. ומיהו יש לומר, דלא קרי גמר דין אלא בשנדר לו בבר בחיי ראשו. וכן משמע בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכח, א) לפי גירסת רבינו חננאל, גבי "עבדי גנבת" והוא אומר "לא גנבתי", "מה טיבו אצלך" כו', דגרס: "רצונך השבע וטול" ונשבע – אינו יכול לחזור בו. משמע דוקא כשנשבע, אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו. ויש ספרים דגרסי התם: נשבע ואינו יכול לחזור בו.

קיימו מה שקבלו כבר – תימה: דבפרק קמא דמגילה (ז, א) איכא תנאי טובא דדרשי דאסתר ברוח הקודש נאמרה מקראי, ושמואל דריש ליה מ"קיימו וקבלו" קיימו למעלה מה שקבלו למטה, ומסיק רבא דלכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל. והא אדשמואל נמי אית ליה פירכא, דאצטריך למידרשה נמי כי הכא. ורבא גופיה דרש כי הכא, קיימו מה שקבלו כבר, בשבת פרק "רבי עקיבא" (פח, א). והא דאצטריך לדרשא אחריתי, רבא גופיה חשיב ליה פירכא בסוף פרק קמא דחגיגה (י, א) גבי היתר נדרים פורחין באויר, דמייתי קראי טובא שיש להם על מה שיסמכו, ומסיק רבא: כולהו אית להו פירכא דאתו לדרשא אחריתי לבר מדשמואל! ויש לומר: דבסוף פרק קמא דחגיגה ודאי חשיב להו פירכא משום דלשמואל ליכא פירכא בכלל, דלא מיבעי ליה לדרשא אחריתי. אבל בפרק קמא דמגילה (ז, א) פריך לכולהו אגופיה דקרא, לבר מדשמואל דליכא פירכא כולי האי אלא דאצטריך לדרשא אחריתי. **ואלו** נאמרין בכל לשון כו' – תימה: דלא תני במתניתין שבועת הדיינין ושבועת ביטוי. דכיון דתנא "אלו" ליכא למימר תנא ושיירי! ויש לומר: דאיכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני, להכי תני להו לחודייהו.

תוספות

שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן: "וְנִקָּה", וְכָאן נֶאֱמַר: "לֹא יְנַקֶּה". וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמְּנוּ, וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ", וְאֵין בְּשָׂרוֹ אֶלָּא קְרוֹבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמְּנוּ, וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָלָה וְכַחֵשׁ". - וְאֵימָא: עַד דְּעָבֵיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "מִפְּנֵי אָלָה אֶבְלָה הָאָרֶץ", וּכְתִיב: "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ". וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת תּוֹלִין לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכָאן - נִפְרָעִין מִמְּנוּ לְאַלְתַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם ה' צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו"; "הוֹצֵאתִיהָ" - לְאַלְתַּר, "וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַّנָּב" - זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁאֵין לוֹ מָמוֹן אֶצֶל חֲבֵרוֹ וּטוֹעֲנוֹ וּמַשְׁבִּיעוֹ, "וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר" - כְּמַשְׁמָעוֹ, "וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו" - הָא לְמַדְתָּ, דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן, שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה אוֹתָן. אִם אָמַר: "אֵינִי נִשְׁבָּע" - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאִם אָמַר: "הֲרֵינִי נִשְׁבָּע" - הָעוֹמְדִין שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה" וגו'. וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ: חַיֶּיךָ יוֹדֵעַ, שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶן: דְּעוּ, שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אָנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעְתִּי. "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וגו' כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה"; אֵין לִי אֶלָּא אוֹתָן הָמְדִין עַל הַר סִינַי, דּוֹרוֹת הַבָּאִים וְגֵרִים הָעֲתִידִין לְהִתְגַּיֵּר מִגַּיְן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ"; וְאֵין לִי אֶלָּא מִצְוָה שֶׁקִּיְּבוּ עֲלֵיהֶם מֵהַר סִינַי, מִצְוֹת הָעֲתִידוֹת לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, מִגַּיְן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ", קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר. מַאי "אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמְרָה"? כִּדְתָנֵן, אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; וְקָאָמַר נַמִי: שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמְרָה. אָמַר מָר, אוֹמְרִין לוֹ: חַיֶּיךָ יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִתְּיְהַב בְּסִינַי, עֲשֶׂר דִּבְרוֹת נַמִי אִתְּיְהַב! וְאֶלָּא מִשּׁוּם דַּחֲמִירָא, וּמִי חֲמִירָא? וְהָתְנַן: אֵלּוּ הֵן קַלּוֹת - עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה חוּץ מִ"לֹא תִשָּׂא", חֲמוּרוֹת - זוּ כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין וְ"לֹא תִשָּׂא" עִמָּהֶן! אֶלָּא כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא: וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן: "וְנִקָּה", וְכָאן נֶאֱמַר: "לֹא יְנַקֶּה". - וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן "לֹא יְנַקֶּה"? וְהָכְתִיב "וְנִקֵּה לֹא יְנַקֶּה"! - הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "וְנִקֵּה" - שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יְנַקֶּה", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יְנַקֶּה" - שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְנִקֵּה"! הָא כֵּיצַד? מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים. "כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמְּנוּ, וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִמִّשְׁפַּחְתּוֹ". - וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ לָא? וְהָכְתִיב: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא חָטָא, מִשְׁפַּחְתּוֹ מַה חָטְאַת? לוֹמַר לְךָ: אֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כּוּלָּהּ מוֹכְסִין, וְשֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִסְטִים שֶׁאֵין כּוּלָּהּ לִסְטִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַפִּין עָלָיו! - הָתָם בְּדִינָא אַחֲרִינָא, הָכָא בְּדִינָא דִּידֵיהּ; כִּדְתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי", יָכוֹל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כּוּלָּהּ בְּהִיכָּרֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹתוֹ" - אוֹתוֹ בְּהִיכָּרֶת, וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כּוּלָּהּ בְּהִיכָּרֶת. "וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמְּנוּ, וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָלָה וְכַחֵשׁ", וְכִתִיב: "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ"". - וְאֵימָא: עַד דְּעָבֵיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "מִפְּנֵי אָלָה אֶבְלָה הָאָרֶץ". וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִכָּל הָעוֹלָם לָא? וְהָכְתִיב: "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו" - אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה!

תוספות

התם שהיה בידם למחות ולא מיחו – לא הוה צריך לשנויי אלא: התם בדין הקל, כדמסיק בסמוך, הכא בדין חמור. אלא דניחא ליה לפרושי דאין נענשין מענוש עבירה אלא משום דלא מיחו, הלכך אין ענוש זה חמור כל כך. **מה** כלים שנים אף כסף שנים – ואם תאמר: היכי דרשש בסוף שמעתין לשמואל: לכך יצאו כלים למה שהן? הא אצטריך ל"מה כלים שנים"! ויש לומר כדפירש הקונטרס, דדרש מדלא כתיב "כספים". ומה שפירש בקונטרס לקמן דאי הוה כתיב "כספים" הוה שמעינן תרוייהו, שנים ודבר חשוב – אין נראה, דבלא יתורא לא הוי משמע מ"כספים" אלא שתי פרוטות, כמו קדושי אשה שמתקדשת בפרוטה אף על גב דבפרק קמא דקדושין (ד, ב) גמר לה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה "כסף". אלא הוה ליה למכתב "כסף או כספים" אי נמי "כסף או חפצים", והוה ידעינן שנים ודבר חשוב מיתורא ד"כסף", ומדכתב "כלים" דרשינן: יצאו כלים למה שהן. ואם תאמר: לרב דמוקי ד"כסף" לכפירה הוא דאתא, מנא לן דבעינן דבר חשוב? וצריך לומר דכולה מ"כלים" דריש. ונפקא ליה דבר חשוב מ"כלים", דאפילו מחט שאין בה שוה פרוטה מכל מקום חשיבות גדול יש בו, שראוי לעשות בו מלאכה גדולה. ואית ספרים דגרסי הכא: מה כלים דבר חשוב כו'. אף על גב דאליבא דשמואל קיימא, דדייק קראי כותיה, ובסמוך אמר לשמואל: אי כתב "כלים" ולא כתב "כסף" הוה אמינא מה כלים שנים וכו', אבל דבר חשוב לא בעינן. יש לומר: דודאי מ"כסף" ולפנין דבעינן שיהא בכלי שוה פרוטה, דלא תימא גזירת הכתוב היא בכל הכלים אף על פי שאין בהן שוה פרוטה. והכי נמי אמרינן בירושלמי דטענו שתי מחטין צריך שיהא שוין שתי פרוטות, שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה. והדר מקשינן כסף לכלים להצריך כסף יותר מפרוטה, דמה כלים דלאו כל דהו אלא כלי חשוב, אף כסף לאו כל דהו אלא כסף חשוב, דהיינו מעה, שבכך יש בו חשיבות. והשתא אין צריך להגיה "אף כל דבר חשוב" כמו שהגיה הקונטרס, משום דשמואל אית ליה יצאו כלים למה שהן. ושפיר גרסינן "אף כלים דבר חשוב", דבכלים נמי בעינן שיהא שוין שתי פרוטות, ו"למה שהן" דקאמר היינו אף על פי שאין שוין שתי מעות. וכן היה גירסת רבותיו בפרק קמא דקדושין (שם), ושם (דבור המתחיל והרי) הארכתי.

בטוענו

חלה **על שניהן** – ששניהן נענשין בה, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו לידי חלול השם. **כפירת טענה שתי כסף** – טענה דתנן במתניתין לאו אתחלת הטענה קאי, אלא אבפירה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה, דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה. הכי גרסינן: ואילו בכפירת פרוטה לא קתני. **כי יתן איש** – תחלת נתינה שתי כסף, ועלה קאי "כי הוא זה". דבר חשוב – ושיערו חכמים שמעה כסף דבר חשוב הוא. "מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב" גרסינן, ולא גרסינן "אף כלים דבר חשוב", דאילו בכלים אמרינן לקמן (מ, ב) דאפילו בכפירת מחטין חייב, והאי "אף כל" במידי דלאו כלי קאמר. וקאמר רחמנא "כי הוא זה" – על זה באה השבועה, כשיאמר כי הוא זה, כשמודה במקצתה. אלמא הודאה מתוך טענת שתי כסף היא. **ההוא** – "זה" מיבעי ליה דאין שבועה אלא בהודאה במקצת, כלומר את זה אני מודה, ולא לאגמורן דאטענת שתי כסף קאי, ולעולם הודאה לבד מכפירת שתי כסף קאמר. **ולאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה** – לרב פרכינן: נהי נמי דלמקצת הטענה וממין הטענה אתו, מיהו לאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה ראשונה, ואין כאן עוד כפירה משתי כסף? **אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה אתא** – ולאו לתחלת טענה. **ואנא אמינא אף כל שנים** – והוה ליה כסף נמי בהאי כללא. **אבל דבר חשוב לא בעינן** – והוה אמינא: כי היכי דגבי כלים אפילו טענו שתי מחטין והודה לו באחד מהן חייב כדלקמן (מ, ב), כל מידי נמי דטעין ליה תרי ואודי ליה בחד לחייב ואפילו ליבא טענה קמייתא שתי כסף – להכי אצטריך "כסף", למילף מיניה מידי דלאו כלים בעינן דבר חשוב. **שתי כסף יש לי בידך** – קא סלקא דעתין דשוה כסף טעין ליה, וקאמר ליה "אין לך בידי אלא שוה פרוטה" דהויא ליה הודאה ממין הטענה, ואפילו הכי פטור. מאי טעמא, לאו משום דחסרה לה כפירת טענה משתי כסף? **דוקא קתני** – זה טוען כסף וזה הודה לו נחשת, דליבא הודאה ממין הטענה. **מידי הוא טעמא אלא לשמואל** – כלום אתה משיב תשובה זו אלא לשמואל. כלומר, אילו אמר חכם אחר דוקא קתני – היינו יכולים להשיב תשובה זו, אבל לשמואל אינו תשובה, דשמואל הודאה ממין הטענה חשיב ליה, מאחר שטענו נחושת עם הכסף וכפר לו באחד. **הכי נמי מסתברא** – דמתניתין דוקא קתני. **טוכא הוי** – כפירה והודאה. **אלא מדסיפא דוקא כו'** – לשון קושיא הוא. נימא תהוי תיובתא דרב מרישא, דקתני: "שתי כסף יש לי בידך", "אין לך בידי אלא פרוטה" – פטור. וטעמא משום דוקא תנן, ומה שטענו לא הודה לו, הא טענו שוה והודה לו שוה – חייב, ואף על גב דטענה קמייתא לא הודה אלא שתי כסף! **ליטרא שאני** – דכיון דטענו משקל – ודאי דוקא קתני. אבל כל מטבעות דמתניתין שוה קאמר, שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דברים.

תדע

הָתָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִיחוּ. מַאי אִיכָּא בֵּין רְשָׁעִים דִּמְשַׁפְּחָתוֹ לְרְשָׁעִים דְּעָלְמָא, בֵּין צַדִּיקִים דִּמְשַׁפְּחָתוֹ לְצַדִּיקִים דְּעָלְמָא? הוּא בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת בְּדִינֵיהּ, וְרְשָׁעִים דִּמְשַׁפְּחָה בְּדִין חָמוּר, וְרְשָׁעִים דְּעָלְמָא בְּדִין הַקַּל, צַדִּיקֵי דְּהָכָא וְהָכָא פְּטִירִי; גַּבֵּי שְׁבוּעָה - הוּא וְרְשָׁעִים דִּמְשַׁפְּחָה כְּדִינֵיהּ, וְרְשָׁעִים דְּעָלְמָא בְּדִין חָמוּר, וְצַדִּיקֵי דְּהָכָא וְהָכָא בְּדִין הַקַּל. "אִם אָמַר: "אֵינִי נִשְׁבָּע" - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאִם אָמַר: "הֲרֵינִי נִשְׁבָּע" - הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה"". בִּשְׁלָמָא הַהוּא דְּקָא מִשְׁתַּבַּע קָאֵי בְּאִיסּוּרָא, אֶלָּא הַהוּא דְּקָא מַשְׁבַּע לֵיהּ אַמַּאי? - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפּוֹן אוֹמֵר: "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם" - מְלַמֵּד שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁנֵיהֶם. "וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ וכו'". לָמָּה לִי לְמֵימְרָא לֵיהּ הָכִי? מִשּׁוּם קַנְיָא דְּרָבָא. "הַטְּעָנָה שְׁתֵּי כֶסֶף". אָמַר רַב: כְּפִירַת טְעָנָה שְׁתֵּי כֶסֶף. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: טְעָנָה עַצְמָהּ שְׁתֵּי כֶסֶף; אֲפִילּוּ לֹא כָּפַר אֶלָּא בִּפְרוּטָה וְלֹא הוֹדָה אֶלָּא בִּפְרוּטָה - חַיָּיב. אֲמַר רָבָא: דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָתֵיהּ דְּרַב, וּקְרָאֵי כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָתֵיהּ דְּרַב, דְּקָתָנֵי: הַטְּעָנָה שְׁתֵּי כֶסֶף וְהַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִילּוּ כְּפִירַת טְעָנָה פְּרוּטָה לָא קָתָנֵי; וּתְנַן נַמִּי: הַהוֹדָאָה בִּפְרוּטָה, וְאִילּוּ כְּפִירָה בִּפְרוּטָה לָא קָתָנֵי. וּקְרָאֵי כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, דִּכְתִיב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר", מַה כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כֶּסֶף שְׁנַיִם, מַה כֶּסֶף דָּבָר חָשׁוּב אַף כָּל דָּבָר חָשׁוּב, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: כִּי הוּא זֶה". - וְרַב: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטְּעָנָה. - וּשְׁמוּאֵל: כְּתִיב "הוּא" וּכְתִיב "זֶה", דְּאִי כֶּסֶף בְּמִקְצָת וְאוֹדֵי בְּמִקְצָת - חַיָּיב. - וְרַב: חַד לְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטְּעָנָה, וְחַד לְהוֹדָאָה מִמִּין הַטְּעָנָה. - וּשְׁמוּאֵל: לָאו מְמֵילָא שָׁמְעַתְּ מִינֵיהּ דְּחָסְרָה לָהּ טְעָנָה? - אֶלָּא אָמַר לְךָ רַב: כֶּסֶף כִּי אֲתָא מֵעִיקָּרָא לִכְפִירָה הוּא דְּאָתָא, דְּאִם כֵּן, לְכִתּוֹב רַחֲמָנָא: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֵּלִים לִשְׁמֹר", וַאֲנָא אָמִינָא: מַה כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כָּל שְׁנַיִם, כֶּסֶף דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִטְעָנָה, תְּנֵהוּ עִנְיָן לִכְפִירָה. - וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְךָ: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא כֵּלִים וְלֹא כְּתַב כֶּסֶף, הֲוָה אָמִינָא: מַאי כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כָּל שְׁנַיִם, אֲבָל דָּבָר חָשׁוּב לָא בְּעֵינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. תְּנַן: "שְׁתֵּי כֶסֶף יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה" - פָּטוּר; מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּחָסְרָה לָהּ טְעָנָה, וּתְיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! - אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל: מִי סָבַרְתְּ שָׁוֶה קָתָנֵי? דַּוְקָא קָתָנֵי, מַה שֶׁטָּעֲנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ, וּמַה שֶׁהוֹדָה לוֹ לֹא טָעֲנוּ. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: "שְׁתֵּי כֶסֶף וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ", "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה" - חַיָּיב; אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא שָׁוֶה - מִשּׁוּם הָכִי חַיָּיב, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ דַּוְקָא - אַמַּאי חַיָּיב? מַה שֶׁטָּעֲנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ, וּמַה שֶׁהוֹדָה לוֹ לֹא טָעֲנוּ! חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְהוֹדָה לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן - חַיָּיב! הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: "לִיטְרָא זָהָב יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ", - "אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לִיטְרָא כֶּסֶף" - פָּטוּר; אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא דַּוְקָא קָתָנֵי - מִשּׁוּם הָכִי פָּטוּר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ שָׁוֶה - אַמַּאי פָּטוּר? לִיטְרָא טוּבָא הָוֵי! אֶלָּא מִדְּסֵיפָא דַּוְקָא, רֵישָׁא נַמִּי דַּוְקָא. לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב? - אָמַר לְךָ רַב: כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין שָׁוֶה, וְלִיטְרָא זָהָב שָׁאנֵי.

תדע

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בפסוק שנאמר שכל ישראל נענשים בחטאו של היחיד, מדובר באופן **שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת** בחוטא שלא יחטא, **וְלֹא מִיחוּ** בו, אך בשבועת שקר הקדוש ברוך הוא נפרע אף מאלו שלא היה בידם למחות.

הגמרא מבארת את דרגות הפורענות שמקבלים אנשים אחרים מחמת שבועת שקר ומחמת שאר עבירות. מבררת הגמרא: **מַאי אִיכָּא** – מה ההבדל שישנו **בֵּין רְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ** של החוטא, **לְבֵין רְשָׁעִים דְּעָלְמָא,** שאינם ממשפחתו, לענין הפורענות המגיעה עליהם, והרי כולם נענשים. וכמו כן יש לברר, מה ההבדל **בֵּין צַדִּיקִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ** של החוטא **לְבֵין צַדִּיקִים דְּעָלְמָא.** מבארת הגמרא: **הוּא** – החוטא עצמו, **בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת,** מלבד שבועת שקר, נענש **בְּדִינֵיהּ** – בעונש האמור בדינו בתורה, **וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ** שהיה בידם למחות, נענשים **בְּדִין חָמוּר, וּרְשָׁעִים דְּעָלְמָא,** שהיה בידם למחות, נענשים **בַּדִּין הַקַּל. וְצַדִּיקֵי דְּהָכָא וְהָכָא** – הצדיקים של משפחתו ושל שאר העולם, והיינו אלו שלא היה בידם למחות או שמיחו ולא קיבלו מהם, **פְּטִירִי** – פטורים מעונש. אבל **לְגַבֵּי שְׁבוּעָה, הוּא** עצמו **וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ, בְּדִינֵיהּ** – נענשים בעונש האמור בחוטא עצמו, **וּרְשָׁעִים דְּעָלְמָא** נענשים **בְּדִין חָמוּר, וְצַדִּיקֵי דְּהָכָא וְהָכָא** – והצדיקים של משפחתו ושל שאר העולם נענשים **בַּדִּין הַקַּל.**

הגמרא שבה לפרש את הברייתא שהובאה לעיל. שנינו בברייתא: **אִם אָמַר 'אֵינִי נִשְׁבָּע' פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאִם אָמַר 'הֲרֵינִי נִשְׁבָּע' הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה, סוּרוּ נָא מֵעַל אֳהָלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה.** מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא הַהוּא דְּקָא מִשְׁתְּבַע קָאֵי בְּאִיסּוּרָא** – הדבר מובן שהאדם שנשבע לשקר מכונה 'רשע', **אֶלָּא הַהוּא דְּקָא מַשְׁבַּע לֵיהּ** – אבל זה שמשביעו, דהיינו התובע, **אַמַּאי** – מדוע הוא מכונה 'רשע', שהרי מהלשון 'האנשים הרשעים' משמע ששניהם מכונים רשעים.

מתרצת הגמרא: (**הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְ**)**כִדְתַנְיָא** – הטעם שהתובע נחשב רשע הוא על פי המבואר בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר,** נאמר (שמות כב ט) **'שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם',** ופסוק זה **מְלַמֵּד שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁנֵיהֶם** – שעונש השבועה חל גם על הנשבע לשקר וגם על הבעל דין המשביעו, ואף באופן שטענת המשביע אמת, נענש על כך שלא מסר את ממונו לידי אדם נאמן, ומחמת כן נגרם חילול השם, ולכן כינתה הברייתא את שניהם 'האנשים הרשעים'.

עוד שנינו בברייתא: **וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים לוֹ חֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ וכו'.** שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵימְרָא לֵיהּ הָכִי** – מדוע יש צורך לומר לו שנשבע על דעת בית דין ולא לפי דעתו וכונתו. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם קָנְיָא דְּרָבָא** – משום המעשה שאירע בבית דינו של רבא, שהתחייב הנתבע שבועה שפרע, והערים והניח את המעות בתוך קנה חלול, ומסרו ביד התובע בעת השבועה, ונשבע שנתן לו את כל חובו, ואכן לפי דעתו היתה השבועה באמת, אך כשאומרים לו שמשביעים אותו לפי דעת הדיינים היינו שלא כפי כוונת הנשבע שאינה מובנת לדיינים.

שנינו במשנה: **הַטַּעֲנָה** המחייבת שבועת מודה במקצת צריכה להיות לפחות **שְׁתֵּי כֶּסֶף.** הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בפירוש בבא זו: **אָמַר רַב,** 'הטענה' הכתובה במשנה, הכוונה **שִׁכְּפִירַת טַעֲנָה** – הכפירה שכופר הנתבע בטענת התובע צריך שתהיה לכל הפחות **בִּשְׁתֵּי** מעות **כֶּסֶף,** וכיון שמודה לכל הפחות בפרוטה, כדי שיחשב כ'מודה במקצת', נמצא שתביעת התובע צריכה להיות לכל הפחות בשווי שתי מעות כסף ופרוטה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ** של התובע צריכה להיות בשווי של **שְׁתֵּי כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ לֹא כֶּסֶף אֶלָּא בִּפְרוּטָה** והודה בשאר, **וְכֵן אִם לֹא הוֹדָה אֶלָּא בִּפְרוּטָה** וכפר בשאר, אף שבכפירה לחוד אין שיעור של שתי כסף, **חַיָּב** שבועה.

הגמרא מביאה ראיה לשתי הדעות: **אָמַר רָבָא, דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָתֵיהּ דְּרַב** – משנתינו מדוקדקת כשיטת רב, **וּקְרָאֵי כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – ואילו הפסוקים מדוקדקים כדעת שמואל. ומבאר רבא, **דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָתֵיהּ דְּרַב,** שהכפירה צריכה להיות בשתי כסף, **דְּקָתָנֵי, 'הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף וְהַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה', וְאִילּוּ 'כִּפִּירַת טַעֲנָה פְּרוּטָה' לֹא קָתָנֵי** – המשנה לא כתבה שגם שיעור הכפירה הוא לפחות פרוטה. כלומר, אם כדעת שמואל שדי שיכפור בפרוטה, היתה המשנה צריכה לומר שהכפירה בפרוטה כמו שכתבה שההודאה בפרוטה, אבל לרב מובן, ש'טענה' היינו 'כפירה', ולכן אמרה המשנה שהכפירה שתי כסף וההודאה בפרוטה, וממילא יודעים בצירוף שניהם שהתביעה היתה שתי כסף ופרוטה.

רבא מביא משנה נוספת המסייעת לרב: **וּתְנַן נַמִּי** במסכת בבא מציעא (נה.) לגבי כל הדברים ששיעורם הוא פרוטה, **הַהוֹדָאָה** המחייבת שבועת מודה במקצת צריכה להיות **בִּפְרוּטָה. וְאִילּוּ** דין זה ששיעור **הַכִּפִּירָה** המחייבת שבועה הוא **בִּפְרוּטָה, לֹא קָתָנֵי,** ומשמע ששיעור הכפירה אינו שוה פרוטה אלא שתי כסף, וכדברי רב.

מבאר רבא את הראיה מהפסוקים לשמואל: **וּקְרָאֵי כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – הפסוקים מדוקדקים כשיטת שמואל, **דִּכְתִיב** בפרשת שומרים, שמשם לומדים חיוב שבועת מודה במקצת (שמות כב ו) **'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר',** והקיש הכתוב כסף לכלים, כדי ללמד, **מַה 'כֵּלִים'** מוזכרים בלשון רבים, והם לפחות **שְׁנַיִם, אַף 'כֶּסֶף'** האמור בפסוק היינו דווקא באופן שהיו **שְׁנַיִם,** וכן הקיש הכתוב כלים לכסף, ללמד **שֶׁמַּה כֶּסֶף** הוא **דָּבָר חָשׁוּב,** כפי שדרשו חכמים מתיבת 'כסף' שצריך דבר חשוב ושיערו חכמים דהיינו מעה כסף, **אַף** כֹּל חפץ שתובע צריך שיהיה **דָּבָר חָשׁוּב** כדי לחייב שבועה על כך. ונמצא שהפסוק עוסק באדם שתובע את חבירו שתי מעות כסף, שהרי מדובר ב'דבר חשוב' [מעה כסף], וכן צריך שיהיה ממנו שנים, כמו 'כלים', **וְעַל** תביעה זו **קָאָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה שבאופן שאמר הנתבע **'כִּי הוּא זֶה'** – חלק זה בלבד אני חייב לך וחלק אחר איני חייב, דהיינו שהודה במקצת אותם שתי מעות כסף, חייב להשבע על השאר. ומוכח כשיטת שמואל שגם הכופר בפחות משתי כסף חייב שבועת מודה במקצת, אם התביעה כולה היתה על שתי כסף.

הגמרא מבארת כיצד רב דוחה את הראיה: **וְרַב** יאמר לך, **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – תיבת 'זה' לא נכתבה כדי ללמד שאפשר להשביע על כפירה של פחות משני כסף, אלא היא נצרכת **לְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה.** כלומר שמשמעות תיבת 'זה' היא שאת 'זה' בלבד הוא מודה ובשאר הוא כופר, ובא ללמד שרק אם יש הודאה במקצת חייב שבועה ולא כשהוא כופר הכל.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וּשְׁמוּאֵל** יאמר לך, **כְּתִיב 'הוּא' וּכְתִיב 'זֶה',** וכתבה התורה שתי לשונות אלו כדי ללמד שני דברים, האחד, **דְּרַק אִי כָּפַר בְּמִקְצָת וְאוֹדֵי** [–והודה] **בְּמִקְצָת חַיָּב,** והשני, שדי בכך שיודה במקצת התביעה שהיא שתי כסף. **וְאִילּוּ רַב** ישיב, ששתי התיבות נצרכות, **חַד לְמֵד** שחיוב שבועה הוא רק **בְּהוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, וְחַד לְמֵד** שחיוב השבועה הוא רק אם **הַהוֹדָאָה** היא **מִמִּין הַטַּעֲנָה.** ונמצא שאין תיבה מיותרת ללמד שמתחייב שבועה במודה במקצת כשהתביעה היא שתי כסף בלבד.

מבארת הגמרא את הראיה לשמואל באופן שונה: **וּשְׁמוּאֵל** יבאר את ראייתו, שאמנם אין כאן תיבה מיותרת לדרוש כן, אך **לָאו מִמֵּילָא שְׁמַעַת מִינֵיהּ** – האם אין אתה מבין ממשמעות הפסוק שאין צורך בכפירת שתי כסף, **דְּאִם** אמרה התורה שהתביעה היא שתי כסף, אם כן כשמודה במקצת התביעה הרי **חָסְרָה לָהּ טַעֲנָה** – הרי נחסרה אותה תביעה של שתי כסף, שהרי לא כפר בכל השתי כסף, אלא הודה בחלקם וכפר בשאר, ובזה חייבה התורה שבועה, ומוכח שאין צורך שהכפירה תהיה שתי כסף, אלא די בכך שהתביעה היתה שתי כסף, והודה במקצת אותה תביעה.

מבארת הגמרא מה ישיב על כך רב: **אֶלָּא, אָמַר לְךָ רַב,** תיבת **'כֶּסֶף',** שממנה דורשים שיש צורך ב'שתי כסף', **כִּי אַתָּא מֵעִיקָּרָא, לְכִפִּירָה הוּא דַּאֲתָא** – מלכתחילה נכתבה רק כדי ללמד את שיעור הכפירה, ולא את שיעור התביעה, **דְּאִם כֵּן** – שאם תאמר שבאה התורה ללמד על שיעור התביעה, וכדעת שמואל, **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא**

המשך בעמוד רמז

המשך ביאור למס' שבועות ליום ראשון עמ' א

מָמוֹנָא – תשלום חצי נזק ממון הוא. ואם כן אין ראיה מעדי חצי נזק לעדי קנס, משום שחצי נזק אינו קנס.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רב פפא הסובר **פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רב הונא בריה דרב יהושע הסובר פלגא נזקא **קְנָסָא** הוא, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נפרש את הספק, כלומר, האם לדעתו יש להוכיח מדין עדי חצי נזק שבמשנתינו, שעדי קנס שכפרו חייבים בשבועת העדות.

מתרצת הגמרא: משנתינו אינה עוסקת בדין חצי נזק של שור תם שנגח, אלא **בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת** – בהמה שהזיקה בכוחה ולא בגופה, כגון שהלכה כדרכה והתיזה צרורות [–אבנים קטנות] מתחת רגליה, והלכו הצרורות ושברו את הכלי, **דְּהִלְכְתָּא גְּמִירִי לָהּ** – שהלכה למשה מסיני שחייב על היזקה רק חצי נזק, **דְּחצי נזק זה ודאי מָמוֹנָא הוּא** ולא קנס, ואם כן אין ראיה מעדי חצי נזק שבמשנתינו לדין עדי קנס שכפרו אם חייבים או פטורים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לפשוט את הספק אם עדי קנס שכפרו חייבים בשבועת העדות: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה נוספת לפשוט את הספק ממשנתינו, שאמרה, משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** וכפרו חייבין בשבועת העדות. והרי תשלום הכפל הוא תשלום קנס, ומכך שעדים אלו חייבים בשבועת העדות משמע שעדי קנס חייבים.

דוחה הגמרא: מה שאמרו במשנה שאם לא העידו על תשלומי כפל חייבים, הוא **מִשּׁוּם קַרְנָא** – משום תשלום הקרן הנמצא בתוך תשלומי הכפל שהגנב חייב בו, שהוא תשלום ממון ולא קנס.

שואלת הגמרא: 'וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה' שנשנו במשנה הרי הם תשלומי קנס, ואם כן נוכיח ממשנתינו שעדי קנס שכפרו חייבים. משיבה הגמרא: אין חיוב העדים משום תשלום הקנס שבתשלומי ארבעה וחמשה, אלא **מִשּׁוּם קַרְנָא** – משום תשלום הקרן שיש בהם.

שואלת הגמרא: ונוכיח ממה שאמרה המשנה 'שאם אמר להם תעידוני **שֶׁאָנַס אִישׁ פְּלוֹנִי וּפִתָּה אֶת בִּתִּי**' שחייבים עליהם בשבועת העדות, והרי האונס והמפתה חייבים בתשלום חמישים שקלי כסף שהוא קנס, ויש להוכיח שעדי קנס חייבים. משיבה הגמרא: אין חיוב העדים משום הקנס של חמישים כסף, אלא **מִשּׁוּם** תשלום **בּוֹשֶׁת וּפְגָם** המוטל על האונס והמפתה, נוסף על החמישים כסף, שהוא חיוב ממון.

שואלת הגמרא: אם כן שהמדובר בתשלומי ממון, **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה באה משנתינו להשמיענו בכך שהביאה את כל האופנים שבמשנה, והרי **כּוּלָּהּ מָמוֹנָא הוּא.**

משיבה הגמרא: **רֵישָׁא** – תחילת המשנה, בעדים שכפרו על נזק, וחצי נזק, ותשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ואונס, ומפתה, **חָדָא קָא מַשְׁמַע לָן** – דבר אחד באה להשמיענו. וכן **סֵיפָא** – סוף המשנה, בעדים שכפרו על עדות שהכני בני, ושחבל בי חברי, ושהדליק את גדישי ביום הכיפורים, **חָדָא קָא מַשְׁמַע לָן** – דבר אחד באה להשמיענו.

מבארת הגמרא את דבריה: **רֵישָׁא, חָדָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת** – שתשלום חצי נזק על בהמה שהתיזה צרורות ברגליה דרך הילוכה ושברו את הכלים, **מָמוֹנָא הוּא** ואינו קנס כשאר תשלומי חצי נזק. ואגב ששנתה המשנה דין זה, שאינו משלם קרן אלא פחות ממנו, שנתה גם את שאר הדינים שברישא, שגם בהם אינו משלם קרן בלבד, אלא יותר מקרן.

סֵיפָא, חָדָא קָא מַשְׁמַע לָן, שכתוב בסיפא **וְשַׁהְדְּלִיק אֶת גְּדִישֵׁי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** וכפרו חייבים, מפני שאילו היו מעידים היו מחייבים בעדותם את המדליק ממון, וכשכפרו הפסידו את התובע. ואף שהמדליק מתחייב גם כרת, שחילל את יום הכיפורים, מכל מקום אינו נפטר מהממון. ודין זה **לְאַפּוֹקֵי מַאי** – להוציא ממה הוא כתוב. **לְאַפּוֹקֵי** – להוציא **מִדְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי העושה מלאכה בשבת או ביום הכיפורים, ובאותה מלאכה הזיק ממון חבירו. שבשבת הדין הוא שכיון שחייב סקילה, פטור מלשלם לחבירו על הנזק. ונאמר על כך בברייתא, 'רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כַּשַּׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין, מַה שַּׁבָּת כו' מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין', שאף שביום הכיפורים אין מיתת בית דין אלא כרת, מכל מקום פטור מהתשלומים. ומשנתינו באה לחדש שאין הדין כרבי נחוניא בן הקנה, והמדליק גדישו של חבירו ביום הכיפורים אף שעונשו כרת חייב בתשלומי הנזק, ואם כפרו העדים בעדות זו חייבים בשבועת העדות.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לפשוט את הספק אם עדי קנס שכפרו חייבים בשבועת העדות: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה מברייתא, אמר התובע לעדים **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי**

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג

ברוקלין.

למרנן ורבנן הרבנים הגאונים יושבי על מדין איש איש

במחנו וקהלתו, עסקני הצבור בהרמת קרן התורה

והיהדות ברוח ישראל סבא, וכלל אחב"י חובבי תורה

ומצוה, די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בזה הנני ממלא את ידו של הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור באמונה ונאמן בית מוהר"ר אלי' שי' סימפסאן, אשר יבקר את מושבות אחב"י יחיו, למסור להם פרישת ודרישת שלום בשמי ולהביא מהם פ"ש, להודע על מצב היהדות ומעמד מוסדות התורה והחינוך במחנם הט',

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' שבועות ליום שישי עמ' א

מקשה הגמרא: אם כן **מַאי 'אֲפִילּוּ'**, כלומר, במה נחלק רבי מאיר, והרי גם תנא קמא, שזהו רבי, סובר שאין חילוק בין 'כזית' ל'וכזית', ואף כאן, גם באומר 'חטה, שעורה, כוסמת' יסבור רבי שחייב על כל אחת ואחת. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא**, רבי מאיר מחדש **שאֲפִילּוּ** לשון **'חִטָּה'**, **בִּכְלָל** לשון **'חִטִּין'**, **וּ'שְׂעוֹרָה' בִּכְלָל** לשון **'שְׂעוֹרִין'**, **וְ'כוּסֶּמֶת' בִּכְלָל 'כּוּסְמִין'**, כלומר, אף אם תבעו בלשון יחיד, והלה נשבע בלשון רבים, אין אומרים שכוונת התובע היתה לחטה אחת ואילו הנתבע נשבע רק שאין לו 'חיטין' ויתכן שיש לו 'חטה' כדברי התובע, אלא מפרשים שאף כוונת התובע היתה לחיטים רבות, וכיון שכפר בזה הנתבע ונשבע, חייב קרבן שבועה.

שנינו במשנה: **תֶּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵידָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ כו'**, **תֶּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין** וכוסמין שיש לי בידך וכו'.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּרוּטָה מִכּוּלָּם מִצְטָרֶפֶת – אף אם בכל כפירה וכפירה לא היה שווי פרוטה, אם בצירוף כל הכפירות היתה כפירה של פרוטה, חייב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין של משנתינו, וממילא אף בדברי רבי יוחנן: שנינו במשנה שאם נשבע ואמר 'שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין' חייב על כל אחת ואחת, **פְּלִיגִי בָּהּ** – נחלקו בהלכה זו **רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר, אַפְרָטֵי מִיחַיַּיב, אַכְלָלֵי לֹא מִיחַיַּיב** – מה שחייבו התנא על כל אחת ואחת היינו על מה שפירט בשבועתו 'חיטין, שעורין, כוסמין', אבל מה שאמר בכללות 'אין לך בידי' אינה נחשבת כשבועה בפני עצמה שיש לחייבו עליה, אלא היא כוללת את מה שפירט אחר כך. ולפי זה מה שאמר רבי יוחנן ש'פרוטה מכולם מצטרפת' היינו רק באופן שאמר רק 'שבועה שאין לך בידי', שכיון שכלל את כל הכפירות יחד, די בכך שיש בכולם יחד שווי פרוטה, אבל אם אמר 'שבועה שאין לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין', כיון שהלשון הכללית 'אין לך בידי' אינה נחשבת שבועה, ואילו השבועה היא על כפירת כל מין בפני עצמו, אי אפשר לצרף את השווי של כל השבועות יחד לפרוטה אחת. **וְחַד אָמַר, אַכְלָלֵי נַמִּי מִיחַיַּיב** – אף לשון 'אין לך בידי' הכוללת הכל נחשבת כשבועה בפני עצמה, והמשך דבריו 'חיטין ושעורין וכוסמין' הם שלש שבועות נוספות בפני עצמן. ולפי זה מה שאמר רבי יוחנן ש'פרוטה מכולם מצטרפת' היינו אף כשפירט בשבועתו את המינים, כיון שהלשון 'אין לך בידי' זו שבועה כללית בפני עצמה, ואף שאינו חייב על השבועות הפרטיות שאין בכל אחת מהן שוה פרוטה, חייב על השבועה הכללית.

מקשה הגמרא: **וְהָתָנֵי** – והרי שנה **רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, שאם תבעוהו חמשה בני אדם, וכל אחד תבעו חיטין ושעורין וכוסמין, **הֲרֵי כָּאן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה חַטָּאוֹת, וְאִם אִיתָא** – ואם נאמר כדברי המחייב אף על הכללים, **עֶשְׂרִים הָוְיָין** – הרי יש כאן עשרים חטאות, כיון שבכל שבועה הקדים ואמר 'אין לך בידי'. מתרצת הגמרא: **הַאי תַּנָּא, דִּפְרָטֵי קָא חָשֵׁיב** – החשיב במניינו רק את החטאות שעל השבועות הפרטיות, אבל **דִּכְלָלֵי לֹא קָא חָשֵׁיב** – לא החשיב את החטאות של השבועות הכלליות, הגם שלפי האמת חייב חטאות גם על שבועות אלו.

ממשיכה הגמרא ומקשה על השיטה השניה: **וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** בברייתא אחרת, **הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים חַטָּאוֹת**, ומוכח שחייב אף על השבועות הכלליות. מתרצת הגמרא: **הַהִיא** – ברייתא זו, נשנתה **אַפִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה**, שתבעוהו חמשה בני אדם, וכל אחד תבעו ארבעה חיובים, ובזה אמר רבי חייא שסך כל החיובים הוא עשרים חטאות, כיון שלא החשיב את השבועות הכלליות, אלא רק את הפרטיות.

מסתפקת הגמרא: **בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן** – שאל רבא את רב נחמן שאלה זו, **הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ, תֶּן לָנוּ פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵידָה שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, וְאָמַר** הנתבע **לְאֶחָד מֵהֶן 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵידָה, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ', מַהוּ** – מה דינו, **אַחֲדָא מִיחַיַּיב** – האם מה שנשבע לכל הארבעה הנותרים הוא רק על ה'כלל' שהזכיר בשבועתו, ולא על הפרטים, ונמצא שהוא חייב רק שמונה חטאות, ארבע על השבועה שנשבע לתובע הראשון ופירט לו את ארבעת הכפירות, ועל שבועתו לארבעת התובעים האחרים חייב רק אחת לכל שבועה, כיון ששבועתו אליהם מתיחסת רק ל'כלל'.

המשך מעמוד הקודם

ולעורר על דבר הדורש תיקון וחיזוק מתאים לרוח ישראל סבא, וכן לבאר מצב מוסדותינו במדינה זו, בארצינו הקדושה ת"ו, באירופא ואפריקא.

ונשען על הכתוב אני ישנה ולבי ער, ועל פי דרז"ל אשר אף בגלותא לב ישראל ער הוא לכל דבר טוב, ואין טוב אלא תורה מצות ומעשים טובים, הנה בודאי יסייעו בידו למלאות דבר השליחות בפועל, וכן בהנוגע לחיזוק מוסדותינו במקומות הנ"ל.

והשי"ת יזכה את כל אחד מאתנו כולנו, למלאות תפקידו בעלמא דין על ידי שיאיר את סביבתו וחלקו בעולם באור ומאור אהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל.

בכבוד ובברכת טוב גשמי ורוחני.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' א

שגם היא בהזכרת שם: **הַמְקַלֵּל** את ה' **בְּכוּלָּן** – באחד מהשמות או הכנויים שהזכירה המשנה, והיינו שמקלל שם בשם, כגון שאמר יכה פלוני [–ה'] את פלוני [–אומר אחד מן השמות או הכנויים], **חַיָּיב** מיתה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**, משום שהמקלל את ה' חייב רק כשקלל את השם המיוחד.

הַמְקַלֵּל את **אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכוּלָּן** – באחד מהשמות או הכנויים, **חַיָּיב** מיתה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**, משום שאינו חייב אלא כשקילל בשם המיוחד. **הַמְקַלֵּל** את **עַצְמוֹ וַחֲבֵירוֹ** [–או את חבירו] **בְּכוּלָּן** – באחד מהשמות או הכנויים, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**

בשבועת העדות נאמר (ויקרא ה א) 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה' וגו'. ו'אלה' זו קללה, והיינו שהתובע מקלל את העדים אם לא יעידו לו. המשנה מבארת מהי האלה:

אמר לעדים אחד מהקללות הכתובות בתורה, כגון (דברים כח כב) 'יַכְּכָה ה' (אֱלֹהִים) בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת וגו' אם לא תעידו לי', או שהיה שומע אחד הקורא בתורה בפרשת הקללות (דברים כח), ואמר לעדים 'וְכֵן (יככה) [יַכְּכֶם] אֱלֹהִים בקללות אלו אם לא תעידו לי', זוֹ הִיא אָלָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, כמו שנאמר על קללות אלו (דברים כט כ) 'כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה'.

אמר לעד, **אַל יַכְּךָ** ה' אם תעיד לי, וְכן אם אמר **יִבָרְכֶךָ** ה' אם תעיד לי, וְכן אם אמר **יֵיטִיב לְךָ** ה' אם תעיד לי, וכפר העד, ונמצא שיודע לו עדות, **רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב** בשבועת העדות, לפי שמשמע מדבריו שאם לא תעיד לי יכך ה', ויקללך, וירע לך, והרי זו אלה. **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.**

?

גמרא

שנינו במשנה, **מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם**, מצווה אני עליכם, אוסרכם אני, הרי אלו חייבין. הגמרא מבארת באיזה אופן אמר המשביע את דבריו. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהי כוונת התנא, והרי ודאי שאם אמר התובע לעדים בלשון ציווי או איסור בלבד בלא שבועה אינם חייבים בשבועת העדות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, אמר לעדים **מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה** שתבואו ותעידוני, או אמר להם **מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּצַוָּואָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה**, וכוונתו לפרשת נדרים שנאמר עליהם 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי' (במדבר כז לד) לשון צוואה, או אמר להם **אוֹסֶרְכֶם אֲנִי בְּאִיסּוּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה**, והיינו בשבועה שנאמרה בתורה בלשון 'איסר', הרי אלו חייבים.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לרב יהודה, **אֶלָּא** לפי דבריך שמצווה ואוסר הכוונה לציווי ולאיסור הכתוב בתורה, **הָא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא**, אמר לעדים 'כּוֹבֶלְכֶם אֲנִי' הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין, וכי 'כּוֹבֵל' בְּאוֹרַיְיתָא מִי כְּתִיב, וכיון שלא נאמרה לשון זו בתורה, אין לחייבם, שהרי אינו יכול לסיים 'בכבילה האמורה בתורה'. **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵּי, הָכִי קָאָמַר** התנא, אמר לעדים 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שתבואו ותעידוני', ואמר זאת **בִּשְׁבוּעָה**, כלומר שהזכיר את השם, וכן **מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם**, היינו **בִּשְׁבוּעָה**, שהזכיר את השם, וכן **אוֹסֶרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה**, וזוהי גם כוונת רבי חייא שהוסיף **כּוֹבֶלְכֶם אֲנִי**, היינו שאמר זאת **בִּשְׁבוּעָה** והזכיר את השם.

שנינו במשנה, **בְּאָלֶף דָּלֶת** כְּיוּד הֵי **בְּשַׁדַּי בִּצְבָאוֹת בְּחַנּוּן וְרַחוּם בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם בְּרַב חֶסֶד** ובכל הכנויים הרי אלו חייבים. תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם משנתינו באה לומר, **דְּחַנּוּן וְרַחוּם** וכן שאר כינויים **שֵׁמוֹת נִינְהוּ** – הרי הם נחשבים שמותיו של הקדוש ברוך הוא, ומשום כך אם השביע את העדים בחנון או ברחום הרי זו השבעה בשם וחייבים. **וּרְמִינְהִי** – וקשה ממה ששנינו בברייתא, **יֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁנִּמְחָקִין וְיֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין** – מי שהוצרך למחוק אחד משמות ה', כגון שהיה כותב ספר תורה וטעה בכתיבתו, יש מן השמות שמותר לו למחקן ויש שאסור. מפרטת הברייתא: **אֵלּוּ הֵן שֵׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין, כְּגוֹן 'אֵל' 'אֱלֹהֶיךָ' 'אֱלֹהִים' 'אֱלֹהֵיכֶם' 'אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה', אָלֶף דָּלֶת** – אדני, **וְיוּד הֵי** – שם הוי"ה, **'שַׁדַּי' 'צְבָאוֹת'**, כל אחד משמות אלו **הֲרֵי אֵלּוּ אֵין נִמְחָקִין. אֲבָל 'הַגָּדוֹל' 'הַגִּבּוֹר' 'הַנּוֹרָא' 'הָאַדִּיר' וְ'הֶחָזָק' וְ'הָאַמִּיץ' 'הָעִזּוּז' 'חַנּוּן' וְ'רַחוּם' 'אֶרֶךְ אַפַּיִם' וְ'רַב חֶסֶד' הֲרֵי אֵלּוּ נִמְחָקִין.** הרי מבואר בברייתא שהכינויים חנון ורחום נמחקים, ואם כן אין בהם קדושה, והרי זה סותר לדברי המשנה שאם השביע בחנון ורחום הרי אלו חייבים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵּי, מַתְנִיתִין, בְּמִי שֶׁהוּא חַנּוּן**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"מ בצרכי ציבור בעל מדות

תרומיות, ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי'

שלום וברכה!

נוסף על המברק ששלחתי לכבודו, אודה לו עוה"פ בעד המברק ששלח לי בענין התראות עם מר קול שי'.

מר קול ביקרני, ומוסג"פ העתק מכתבי אליו.

רצוני לציין אשר בשעת ביקורו של מר קול הכרתי בו שטרם בואו אלי כבר הוכן והוזמן ביחס טוב להענינים שעליהם נדברנו, ועתה נוכחתי מהמברק ששלח לי כבודו אשר השפעתו היתה עליו לטובה. והנני מקוה כי התוצאות הטובות שתצאנה לפועל תביאינה לו נחת רוח ושביעת רצון.

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' ב

ממשיכה הברייתא: **כָּל 'מַלְכָיָא' הָאֲמוּרִים בְּדָנִיאֵל** – כל מקום שהוזכר מלך בדברי דניאל, הוא **חוֹל**, שכוונתו למלך נבוכדנצר, **חוּץ מִפְּסוּק זֶה** שנאמר בו מלך **שֶׁהוּא קֹדֶשׁ**, שכוונתו לה', והוא מה שאמר דניאל (דניאל ב לז) **'אַנְתְּ מַלְכָּא** [מֶלֶךְ] **מַלְכַיָּא** דִּי אֱלָהּ שְׁמַיָּא **מַלְכוּתָא חִסְנָא וְתָקְפָא וִיקָרָא יְהַב לָךְ'** – אתה [–נבוכדנצר] המלך, מלך המלכים שהוא אלהי השמים, מלכות וחוסן ועוז וכבוד נתן לך. ותיבת מלך שהוזכרה בפסוק היא מכוונת לה'. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף** מלך הנאמר בפסוק זֶה הוא קֹדֶשׁ, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ד טז) על דניאל שבא לפתור את חלומו הרע של נבוכדנצר, ואמר 'מָרִי, חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ **וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ'** – אדוני, החלום יהיה לשונאך ופתרונו לאויבך. ומבארת הגמרא: **לְמַאן קָאָמַר** – למי אמר דניאל 'מָרִי' [–אדוני], **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְנְבוּכַדְנֶצַּר** – שאמר כן לנבוכדנצר, מדוע אמר שהחלום יהיה לשונאיו, **שָׂנְאוֹתֵיהּ מַאי נִינְהוּ** – והרי מי הם שונאיו של נבוכדנצר, **יִשְׂרָאֵל**, שנבכודנצר היה מיצר להם, ואם כן **מֵילְטָא קָא לָיֵט לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל** – וכי דניאל היה מקלל את ישראל, אלא ודאי 'מרי' הוא ה', ופירוש הכתוב, נתן דניאל לבו לשמים ואמר לה' החלום ופתרונו יהיה לשונאך.

אומרת הגמרא: **וְתָנָא קַמָּא** שאמר פסוק זה חול, **סָבַר** וכי לנבכודנצר **שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל אִיכָּא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֵיכָּא** – שונאים גויים לא היו לו, אלא דניאל כיון לשונאים גויים.

שנינו במשנה, משביעני עליכם ברחום וחנון בארך אפים וברב חסד **וּבְכָל הַכִּנּוּיִין הָרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין כּוֹ'**.

הגמרא מקשה מברייתא שמשמע ממנה שצריך להשביע בשם: **וְרַמִּינְהִי** – וקשה מברייתא, אמר הכתוב בהשבעת אשה סוטה (במדבר ה כא) **'יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה'**, ומקשה הברייתא: **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** קודם לזה באותו הפסוק **'וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה'**, ומשם כבר משמע שהאשה תהיה לאלה ולשבועה, והיה צריך הכתוב לומר שהכהן אומר לאשה 'יתן ה' את ירכך נופלת'. משיבה הברייתא: הוצרך הכתוב לומר זאת כדי ללמדנו הלכה לשבועת העדות, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בשבועת העדות (ויקרא ה א) **'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה'**, נלמד גזירה שוה שבועת העדות מסוטה, **נֶאֱמַר כָּאן** בשבועת העדות **'אָלָה' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בפרשת סוטה **'אָלָה'**, **מַה לְּהַלָּן** בפרשת סוטה מזכיר הכהן בהשבעתו לשון **שְׁבוּעָה** שאומר 'וְהִשְׁבִּיעַ', **אַף כָּאן** בשבועת העדות המשביע את העדים מזכיר בהשבעתו לשון **שְׁבוּעָה**, וכן **מַה לְּהַלָּן** בסוטה משביע הכהן **בְּשֵׁם** שאומר 'יִתֵּן ה' אוֹתָךְ', **אַף כָּאן** בשבועת העדות צריך שישביע את העדים דווקא **בְּשֵׁם**, שיזכיר שם ה' בשבועתו. ובברייתא זו מבואר ששבועת העדות צריך שישביע את העדים דווקא בשם, וקשה על משנתינו שאמרה שאם השביע את העדים בשאר כינויים הרי הם חייבים.

אביי מתרץ: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא כשיטת **רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי** הסובר ששבועת העדות צריכה שם, **הָא** – משנתינו כשיטת **רַבָּנַן**. **דְּתַנְיָא**, בברייתא, **רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה** בשבועת הדיינים **הִשָּׁבַע, וְאמרה אַל תִּשָּׁבַע** לשקר. וכן אמרה תורה לכהן בהשבעת סוטה **כַּלֵּל**, וְאמרה לכל אדם **אַל תְּכַלֵּל** את ה' ואל תקלל את חברך, **מָה הִשָּׁבַע** האמור בשבועת הדיינים, השבועה **בְּשֵׁם, אַף** כשאמרה **לֹא תִּשָּׁבַע** לשקר אין חיובו אלא כשנשבע **בְּשֵׁם**, ועוד נלמד, **מַה** בסוטה כשאמרה תורה לכהן **כַּלֵּל**, הוא **בְּשֵׁם, אַף** כשאמרה **לֹא תְּכַלֵּל** אין המקלל חייב אלא בשקלל **בְּשֵׁם**.

מקשה הגמרא: **וְרַבָּנַן** הסוברים ששבועת העדות אינה צריכה שם, מה טעמם, **אִי גְּמִירִי** – אם הם למדים שבועת העדות מהשבעת סוטה **בִּגְזֵירָה שָׁוָה** 'אלה' 'אלה', אם כן **נִיבָּעֵי** – נצריך בשבועת העדות שבועה **בְּשֵׁם הַמְיוּחָד** כמו בסוטה, **וְאִי לָא גְּמִירִי בִּגְזֵירָה שָׁוָה, אָלָה דִּשְׁבוּעָה הִיא מְנָא לְהוּ** – מנין להם לרבנן שהכתוב 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה' הנאמר בשבועת העדות עוסק בשבועה.

מתרצת הגמרא: **נָפְקָא לְהוּ** – רבנן למדו דבר זה **מִדְּתַנְיָא** בברייתא, כתוב בשבועת העדות 'וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', וממשמעות הלשון אלה משמע שהיא שבועה, כי אֵין לשון **אָלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בסוטה **'וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה'**, ומכאן שאלה היא שבועה.

מקשה הגמרא על הברייתא: איך נלמד מסוטה לשבועת העדות ש'אלה' היא שבועה, והרי **הָתָם** – שם, בסוטה, **'שְׁבוּעַת הָאָלָה' כְּתִיב** ומשמע מזה שבועה שהיא בקללה, אבל שבועה לבדה בלא קללה אינה במשמעות הלשון 'אלה', והרי בשבועת העדות חייבים גם בשבועה בלא קללה, וכיצד למדו חכמים דבר זה.

מתרצת הגמרא: אכן 'אלה' אין משמעותה שבועה, אלא **הָכִי קָאָמַר** הברייתא, כתוב בשבועת העדות **'אָלָה'**, **וְאֵין אָלָה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה** – בכל מקום שנאמר 'אלה' יש עמה שבועה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בסוטה **'וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה'**.

המשך מעמוד הקודם

נשען על פסק תורתנו אשר מצוה גוררת מצוה, הנני בטוח אשר גם להבא יושיט לנו עזרתו במידה ההולכת וגדלה בכל המקצועות דתנועתנו - בלשון מדבר בעדינו, וכפתגם רז"ל זרוק חוטרא לאוירא אעיקרי' קאי, עיקרי' תרתי משמע - שורש, ועיקר ופנימיות החוטר, והא בהא תליא.

מובן מאליו אשר מה שכתבתי בסיום מכתבי למר קול בנוגע להאחריות וכן בנוגע להזכות והכוחות שנתונים מלמעלה, הנה מכיון שמתאימים למר קול, מכל שכן שמתאימים הדברים לכבודו אשר בידו להשפיע על מר קול וחבריו להשתמש בכוחותיהם בכיוון הרצוי ובמידה המלאה.

בפ"ש וברכה.

המשך ביאור למס' שבועות ליום חמישי עמ' א

דִּמְסַיֵּיעַ לָךְ – שנינו ברייתא המסייעת לשיטתך שהכופר בממון שיש עליו עדים פטור. נאמר בפרשת אשם גזילות 'אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה' (ויקרא ה כב), ודרשו חכמים מהלשון 'וְכִחֵשׁ בָּהּ', **פְּרָט** לְאדם **המוֹדֶה** בחיוב ממוני **לְאֶחָד מִן הָאַחִין** השותפים, ואילו כשתבעו האח השני, כפר הנתבע וטען שאינו חייב לו, **אוֹ** שהודה **לְאֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין** שחייב לו ממון, ואילו לשותפו כפר, שבאופן זה אינו מחוייב בקרבן שבועת הפקדון, כיון שכבר הודה על עצם החיוב. ומהמשך הכתוב 'וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר' יש לדרוש, **פְּרָט לְלֹוֶה בִּשְׁטָר, וּלְלֹוֶה בְּעֵדִים**, שאף אם כפרו בתביעת המלוה ונשבעו על כך, פטורים מקרבן, כיון שאין כפירתם פוטרתם, ומפורש בברייתא כדברי רבה, שהכופר בממון שיש עליו שטר או עדים פטור מקרבן.

דחה רבה את הראיה: **אָמַר לֵיהּ** רבה, **אִי מִשּׁוּם הָא, לֹא תְּסַיְּיעָן** – אם מברייתא זו אתה מביא ראיה לדברי, אין זו הוכחה, לפי שאין כוונת הברייתא לאדם שכופר בהלואה ויש עליו עדים שלוה, אלא מדובר **בְּאדם האוֹמֵר** אכן **לָוִיתִי, וְלֹא** [–אך לא] **לָוִיתִי בְּעֵדִים**, וכן באומר אמנם **לָוִיתִי, וְלֹא לָוִיתִי בִּשְׁטָר**, ואף שבאמת היו עדים או שטר על ההלואה, מכל מקום כיון שהוא מודה בעצם תביעת הממון, וכפירתו היא רק בדברים צדדיים, פטור מקרבן.

המשיך רבה וביאר: **מַמַּאי** – ומנין לי שזהו הפירוש בברייתא, **מִדְּקָתָנֵי** ברישא שמ'**וְכִחֵשׁ בָּהּ**' דרשו חכמים **פְּרָט לְמוֹדֶה לְאֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין**, שפטור מקרבן, ויש לברר, **הַאי** 'מודה **לְאֶחָד מִן הָאַחִין**' **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן היתה הודאתו, **אִילֵימָא** באופן **דְּאוֹדֵי לֵיהּ** – שהודה הנתבע לאחד מן האחים רק **בְּפַלְגָּא דִּידֵיהּ** – בחצי השייך לו, מדוע הוא פטור מקרבן, **הָא אִיכָּא כְּפִירָה דְּאִידָךְ** – והרי יש כאן כפירת ממון בחצי השייך לאח השני. **אֶלָּא לָאו** – ודאי מדובר באופן **דְּאָמְרִי לֵיהּ** – שאמרו האחים התובעים לנתבע, **מִתַּרְוֵינַן יְזַפְתְּ** – משנינו לוית, **וְאָמַר לְהוּ** הנתבע, **לֹא, מֵחַד מִינַיְיכוּ יְזַפִי** – רק מאחד מכם לויתי את כל הממון, שבאופן זה הוא פטור מקרבן, משום **דְּהָוְיָא לֵיהּ כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעָלְמָא**, כלומר, כפירה שאין בה תועלת עבורו, שהרי אין היא פוטרתו מלשלם את הממון שתבעוהו. **וּמִדְּרֵישָׁא** – ומכך שהרישא עוסקת **בִּכְפִירַת דְּבָרִים**, יש ללמוד **דְּסֵיפָא נַמִּי בִּכְפִירַת דְּבָרִים**, ומה שנאמר בה 'פרט ללוה בשטר וללוה בעדים' היינו שהנתבע לא כפר בעצם החיוב אלא בטענה שההלואה היתה בפני עדים או בשטר, ואין מכאן הוכחה לכופר בממון שיש עליו עדים שפטור מקרבן.

הגמרא מביאה כמה הוכחות מברייתות ומשניות לדחיית שיטתו של רבה, (**סִימָן** לראיות אלו, **חוֹבָה, כִּיתּוֹת, דְּבַעַל הַבַּיִת, חוֹמֶר, נְזִירָא**).

מקשה הגמרא על רבה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתינו, **אֵינוֹ חַיָּיב** קרבן **עַל שִׁגְגָתָהּ** של שבועת הפקדון, והיינו אם בשעת שבועתו שכח שממון חברו מצוי בידו וסבור היה ששבועתו אמת, לפי שאנוס הוא, **וּמַהוּ חַיָּיב עַל זְדוֹנָהּ, אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים**. ויש לבאר מהו 'זדון השבועה', **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **לִזְדוֹן עֵדִים** – שיש עדים על כך שהזיד בשבועתו, והיינו שנשבע לשקר לאחר שהתרו בו עדים, ונמצא שגם הכופר בממון שיש עליו עדים חייב משום שבועת הפקדון, וקשה על רבה הסובר שבאופן כזה הוא פטור מחיובי שבועת הפקדון, כיון שאין בכפירתו תועלת לפוטרו מהשבת הפקדון. דוחה הגמרא: **לֹא**, המשנה אינה עוסקת במקרה שעדים התרו בו, אלא **בִּזְדוֹן עַצְמוֹ** – שהנתבע נשבע לשקר כשידע שממונו של התובע בידו ושמתחייב קרבן על שבועתו, אמנם באופן שיש עדים על הממון הנתבע שמצוי בידו יתכן שפטור מקרבן, וכדברי רבה.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רבה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה (לעיל לב:) לגבי חיוב שבועת העדות, **הָיוּ שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים** שיודעים לו עדות והשביעם התובע שיעידו עבורו, ותחילה **כָּפְרָה** כת העדים **הָרִאשׁוֹנָה** ונשבעו שאינם יודעים לו עדות, **וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה** גם הכת **הַשְּׁנִיָּה** ונשבעו לשקר, **שְׁתֵּיהֶן חַיָּיבוֹת** בקרבן שבועת העדות, **מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה הָעֵדוּת לְהִתְקַיֵּים בִּשְׁתֵּיהֶן**, כלומר, כל אחת משתי הכתות יכלה להעיד בבית דין ולחייב את הנתבע, ונמצא שכל אחת מן הכתות גרמה לתובע הפסד בכפירתה. **וּבִשְׁלָמָא** – מובן הדבר שכת העדים **הַשְּׁנִיָּה תִּחַיַּיב, דְּהָא כָּפְרָה לָהּ כַּת רִאשׁוֹנָה** – שהרי כת העדים הראשונה כבר כפרה לפני כן, ושוב לא נותרו להעיד עבורו אלא עדים אלו, ונמצא שבכפירתם גרמו לו הפסד, **אֶלָּא** כת העדים **הָרִאשׁוֹנָה אַמַּאי מִיחַיְּיבָא** – מדוע היא חייבת בקרבן על כפירתה,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...קבלתי המברק שלהם בנוגע לבקור מר קול שי' כאן. וביקר אצלי ביום ה' העבר, ובמשך השיחה אמר בפשיטות, שיקיים הבטחתו בענין בנין בי"ס לחקלאות בכפר, ומצדי אשרתי עוד הפעם שבמשך חמש שנים - הנני אחראי - שישלמו חזרה להסוכנות חצי הוצאות הבנין. ובמענה על שאלתי אמר לי, כי לדעתו טוב יותר לחשוב ע"ד בתי עץ המובאים מחו"ל בנוים, אבל אח"כ הי' לי הזדמנות לשוחח עם איש העוסק בבנין באה"ק ת"ו ואמר לי כי למרות שיש הוצאות נוספות בזה, יש להשתדל בכל עוז שיהי' הבנין דוקא בנין קבע ממלט ולבנים וכו', מפני תוקף החום ויובש האויר הפוגע בקיום בתי עץ הנ"ל. ובטח יבררו זה ג"כ על אתר. כן אמר לי מר קול שהבנין יתארך לערך חצי שנה, אפילו אם יהי' בנין עץ הנ"ל, ועוד יותר - אם לחשוב ע"ד בנין לבנים וכו'. ואחכה מכם לבירור בזה...

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס׳ שבועות ליום שבת קודש עמ׳ ב

׳כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֵּלִים לִשְׁמֹר׳, ללא הזכרת תיבת ׳כסף׳, **וַאֲנָא אָמִינָא** – והייתי אומר ודורש מעצמי, **מַה** ׳כֵּלִים׳ האמורים בפסוק הם דווקא **שְׁנַיִם, אַף כֹּל** דבר שמתחייבים עליו שבועה הוא דווקא **בִּשְׁנַיִם,** ובכלל זה גם כסף, ואם כן תיבת ׳כֶּסֶף׳ **דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי** – מדוע כתבה התורה את תיבת ׳כסף׳, ומשום כך יש לדרוש **שֶׁאִם אֵינוֹ עָנִין לְמַעֲנָה** – כיון שאין צורך בתיבה זו לענין התביעה, **תְּנֵהוּ עָנִין לְכַפִּירָה** – יש לדורשו לענין הכפירה, שהיא צריכה להיות דווקא בשווי שתי כסף, ולא פחות.

הגמרא מבארת כיצד ידחה שמואל את דברי רב: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְךָ, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק ׳כֵּלִים׳ **וְלֹא כָּתַב** ׳כֶּסֶף׳, **הֲוָה אָמִינָא** – הייתי אומר, שיש לדרוש רק דרשה אחת, **מַה כֵּלִים** משמעותם **שְׁנַיִם, אַף כֹּל** דבר בכדי שיתחייב עליו שבועה צריך שיתבענו **שְׁנַיִם, אֲבָל דָּבָר חָשׁוּב לֹא בָּעִינַן** – לא היינו דורשים שצריך שיתבענו דבר חשוב, אלא היינו מדמים כסף לכלים שדי בשני מחטים, וממילא לא היה צורך בתביעת שתי מעות, ואף אם היה תובעו שתי פרוטות, והלה היה מודה במקצת, היה מתחייב שבועה, **קָא מַשְׁמַע לָן** הפסוק בתיבת ׳כסף׳, ללמד שבכל דבר חוץ מכלים צריך שתחילת התביעה תהיה בשיעור חשוב של שתי מעות כסף, ואין הפסוק מיותר ללמד שהכפירה צריכה להיות בשתי כסף.

הגמרא מקשה על שמואל ממשנתינו: **תְּנַן** במשנתינו, האומר לחבירו **שְׁתֵּי כֶסֶף יֶשׁ לִי בְּיָדֶךָ,** והשיב הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה, פָּטוּר** משבועה. והבינה הגמרא שמדובר באופן שתבעו ממון בשווי שתי מעות כסף, והנתבע הודה בשוה פרוטה, שבזה הדין שפטור משבועה. ולכאורה קשה, כיון שתבעו ממון בשווי שתי כסף וההודאה היא גם כן ממין הטענה, אם כן **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שהנתבע פטור משבועה, **לָאו** – האם אין הטעם **מִשּׁוּם דְּחָסְרָה לָהּ מַעֲנָה** – שטענת התביעה חסרה משתי כסף ופרוטה כדי שיוכל לכפור בשתי כסף, **וּתְיוּבְתָּא דְּשְׁמוּאֵל** – וקשה על שמואל הסובר שאף בכפירה הפחותה משתי כסף יש חיוב שבועה, אם התביעה היתה שתי כסף.

דוחה הגמרא: **אָמַר לָךְ** [–ישיב לך] **שְׁמוּאֵל, מִי סָבְרַת** ׳שָׁוֶה׳ **קָתָנֵי** – וכי סובר אתה שהמשנה מדברת באופן שהתביעה וההודאה היו בשווי ממון, וטעם הפטור הוא כיון שלא היתה כפירה של שתי כסף, אין הדבר כן, אלא ׳**דַּוְקָא**׳ **קָתָנֵי** – המשנה מדברת באופן שהתביעה וההודאה הם ׳דווקא׳ במינים שהוזכרו, דהיינו שתבעו כסף במשקל שתי מעות והלה הודה בנחושת בשווי פרוטה, שבאופן כזה נמצא **שֶׁמַּה שֶּׁטָּעָנוֹ** התובע, דהיינו מתכת של כסף, **לֹא הוֹדָה לוֹ** הנתבע, שהרי הודה לו במתכת של נחושת, **וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ** הנתבע, והיינו בנחושת, **לֹא טָעָנוֹ** התובע, וכיון שהודאתו אינה ממין הטענה, פטור משבועה, ולא משום שיש צורך בכפירת שתי כסף.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן מדובר במשנה בתביעה והודאה של כסף ממש, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את הסיפא של המשנה, **שְׁתֵּי כֶסֶף וּפְרוּטָה יֶשׁ לִי בְּיָדֶךָ,** והנתבע משיב **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה, חַיָּיב** שבועה, **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר אם תאמר שמשנתינו עוסקת ב׳שָׁוֶה׳ – בתביעה והודאה בשווי המטבעות, וכדעת רב, שבאופן כזה ההודאה היא ממין הטענה, **מִשּׁוּם הָכִי** [–משום כך] **חַיָּיב** הנתבע שבועה, שהרי זו הודאה ממין הטענה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** ׳**דַּוְקָא**׳ – אולם אם תאמר שמשנתינו עוסקת בתביעה והודאה דווקא במיני המטבעות שהוזכרו, וכדברי שמואל, אם כן קשה **אַמַּאי** [–מדוע] **חַיָּיב** הנתבע שבועה, הרי **מַה שֶּׁטָּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ, וּמַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ לֹא טָעָנוֹ,** שתביעתו היתה בכסף ונחושת, והודאתו היתה רק בנחושת.

מתרצת הגמרא: **מִידִּי הוּא מַעֲמָא אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל** – הרי כל הקושיא היא על שיטת שמואל, ואם כן אין זו קושיא כלל, **דַּהֲאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל,** אם **טָעָנוֹ** התובע **חִטִּין וּשְׂעוֹרִין, וְהוֹדָה לוֹ** הנתבע **בְּאֶחָד מֵהֶן, חַיָּיב** שבועה, ואף כאן, כיון שתבעו בכסף ונחושת והודה לו בנחושת, חייב שבועה.

הגמרא מביאה סיוע לפירוש זה: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר לומר שהמשנה עוסקת באופן שתבעו ב׳דווקא׳, והיינו שתבעו כסף ממש והלה הודה בנחושת, **מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** – מכך ששנינו בסיפא של המשנה, שאם תבע את חבירו **לִיטְרָא זָהָב יֶשׁ לִי בְּיָדֶךָ,** והשיב הנתבע **אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לִיטְרָא כֶּסֶף, פָּטוּר** משבועה. **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** ׳**דַּוְקָא**׳ **קָתָנֵי,** שתבעו ליטרא זהב ממש, והנתבע הודה בליטרא כסף ממש, **מִשּׁוּם הָכִי פָּטוּר** משבועה, שאין ההודאה ממין הטענה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** ׳שָׁוֶה׳, שתבעו שווי ליטרא זהב והודה הנתבע בשווי ליטרא כסף, וכדעת רב, קשה, **אַמַּאי פָּטוּר** הנתבע משבועה, הרי **לִיטְרָא** של זהב או של כסף **טוּבָא הָוֵי** – סכום גדול הוא, ובודאי יש בתביעה יותר משתי כסף, וכיון שההודאה ממין הטענה מדוע פטור הנתבע משבועה.

מכח ראיה זו מקשה הגמרא על רב: **אֶלָּא, מִדְּסֵיפָא** עוסקת ב׳**דַּוְקָא**׳, והיינו זהב וכסף ממש, מסתבר **דְּרֵישָׁא נַמִּי דַּוְקָא,** שתבעו כסף ממש והודה הנתבע בנחושת, **לֵימָא תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב** – האם נאמר שתהיה מכאן פירכא על שיטת רב שסובר שהרישא מדברת בתביעה של ׳שוה׳.

דוחה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב, כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין שָׁוֶה** – לעולם כל המשנה עוסקת בתביעת והודאת ׳שוה׳, והיינו בשווי המטבעות ולא במטבעות עצמם, **וְתביעה** של **לִיטְרָא זָהָב שָׁאנִי** – שונה, שכיון שהזכיר את משקל הזהב, ולא שם מטבע, בהכרח כוונתו לזהב ממש ולא למטבע, מה שאין כן במטבעות שרגילים לסחור עמם על פי שוויים, מסתבר שכוונתו לשווי ולא למתכת עצמה, ושוב אין הוכחה שהמשנה מדברת בתביעת ׳דווקא׳.

המשך מעמוד הקודם

פנו אלי ממרכז לטהרת המשפחה אשר בירושלים ת״ו (זו שבהנהלת הרב האלפערין) ע״י ב״כ ושלוחם כאן הרב ברזל שי׳ ואח״כ גם בכתב ישר מירושלים לסייע בבנין ובגמר מקואות באה״ק ת״ו, והבטחתי להם עזרתי, אבל ע״י ב״כ באה״ק ת״ו, היינו אגו״ח. כפי מכתבם - הנה ענין הנחיצות ביותר הם באלו - ע״פ דברי הנ״ל - שנעתקו בשולי המכתב, בצירוף הסכומים הנדרשים בכל מקום מהם. השערתי שבטח הסכום הוא יותר מכפי הדרוש, וזה הי׳ אחד הטעמים שאמרתי שא״א בלא״ה כ״א שתתקבל עזרתי ע״י אגו״ח, וב״כ יבקרו על אתר המצב. כמובן מבלי שייסדו מרכז לבנין מקואות עצמאותי, אלא שבאותו המקום שיסייעו יבחנו את המצב ויראו שהאמצעים שנותנים ילכו רק למטרה זו. ואף שלא ברצון, אבל מוכרח הי׳ הרב ברזל להסכים ע״ז, אלא שבקש שידעו שהוא בהשתדלותו, ומובן שהסכמתי ע״ז. ומטובם להתבונן ולסייע באחד המקומות האלו, באותו מקום שעכ״פ בסביבתו

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' שבועות ליום רביעי עמ' ב

שבועת הפקדון נוהגת רק כשכפר בממון שאילו היה מודה בו היה חייב לשלם, אבל הכופר בתביעת חבירו המחייבתו תשלומי קנס, כיון שאף אם היה מודה בחיובו לא היה צריך לשלם, שהרי המודה בקנס פטור, אם כן בשעת הכפירה אין כאן כלל חיוב ממון, ולפיכך אף אם נשבע לשקר אינו חייב קרבן שבועת הפקדון. המשנה דנה באדם הכופר בתביעה שיש בה גם חיוב ממון וגם חיוב קנס.

טענו התובע, **אָנַסְתָּ וּפִיתִיתָ** [–או פיתית] **אֶת בִּתִּי** שהיתה נערה בתולה, ותובעו תשלום קנס של חמשים כסף שחייבתו תורה, וגם דמי בושת ופגם שהם תשלומי ממון, **וְהוּא אוֹמֵר לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִיתִיתִי**, אמר לו התובע **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, והתברר שנשבע לשקר, **חַיָּיב** אשם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר**, כיון **שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי הודאת עַצְמוֹ**, שהרי המודה בקנס פטור מלשלם, ומאחר ואף אילו היה מודה היה פטור מלשלם קנס, אין כאן כפירת ממון, ופטור. **אָמְרוּ לוֹ חכמים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ**, מכל מקום הרי הוא **מְשַׁלֵּם** תשלומי **בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ**, לפי שתשלומי ממון הם ולא קנס, ונמצא שיש כאן כפירת ממון, וחייב.

המשנה מביאה דוגמאות נוספות של כפירות ממון או קנס בשבועת הפקדון: טענו התובע 'גָּנַבְתָּ **אֶת שׁוֹרִי**' וחייב אתה לשלם תשלומי קרן וכפל כדין גנב, **וְהוּא אוֹמֵר, לֹא גָּנַבְתִּי**. אמר לו התובע, **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שלא גנבת, **וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, ולאחר מכן התברר שגנב, **חַיָּיב** אשם.

טענו התובע שגנב את שורו, וטבחו או מכרו, והוא חייב מלבד הקרן והכפל גם תשלומי ארבעה וחמשה, ואמר הנתבע, אמנם אני מודה **שגָּנַבְתִּי** את שורך ואני חייב תשלומי קרן, **אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי** אותו, ואני פטור מתשלומי ארבעה וחמישה, אמר לו התובע **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שלא טבחת ומכרת, **וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, ולאחר מכן הודה שטבחו או מכרו, **פָּטוּר** מאשם, כיון שכפירתו היתה רק בתשלומי ארבעה וחמשה, שהם קנס.

טענו התובע **הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי**, וחייב אתה לשלם לי דמיו, **וְהוּא** – הנתבע **אוֹמֵר, לֹא הֵמִית** שורי את שורך ואיני חייב לך כלום, אמר לו התובע **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, ולאחר מכן התברר שהמית, **חַיָּיב** קרבן, כיון שזהו חיוב ממוני, שאם היה מודה בו היה חייב לשלם. אבל אם טענו התובע **הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עֶבְדִּי** הכנעני, וחייב אתה לשלם לי קנס של שלשים שקלים הקצובים בתורה (שמות כא לב), **וְהוּא אוֹמֵר לֹא הֵמִית** שורי את עבדך, אמר לו התובע **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, ולאחר מכן התברר שהמית שורו את העבד, **פָּטוּר** מחיובי שבועת הפקדון, מאחר וכפירתו היתה בחיוב קנס.

אָמַר לו התובע, **חָבַלְתָּ בִּי וְעָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה** וחייב אתה לשלם לי חמשה דברים, נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, **וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָבַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי בְּךָ חַבּוּרָה**, אמר לו התובע **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר** הנתבע **אָמֵן**, ולאחר מכן התברר שנשבע לשקר, **חַיָּיב** אשם, כיון שכפר בתביעת ממון.

אָמַר לו **עַבְדּוֹ** הכנעני לרבו, **הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי, וְסִימֵיתָ** [–או סימית] **אֶת עֵינִי**, והריני יוצא לחירות, **וְהוּא** – רבו **אוֹמֵר, לֹא הִפַּלְתִּי** את שינך **וְלֹא סִימֵיתִי** את עינך ואינך יוצא, אמר העבד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** על כך, **וְאָמַר** רבו **אָמֵן**, ולאחר מכן התברר שנשבע לשקר, **פָּטוּר** מאשם, לפי שיציאת העבד בשן ועין היא קנס.

מסיימת המשנה: **זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי הודאת עַצְמוֹ**, והיינו בתביעת ממון, שאם היה מודה בה היה חייב לשלם, אם כפר ונשבע לשקר **חַיָּיב** אשם, **וְכל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי הודאת עַצְמוֹ**, והיינו בתביעת קנס, שאף אם היה מודה בה לא היה חייב לשלם, **פָּטוּר** מאשם.

גמרא

שנינו במשנה: 'וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון'. הגמרא מבררת האם כשהתרו בו קודם השבועה דינו שונה, או לא: **רַב אַחָא בַּר הוּנָא, וְרַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, וְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, תָּנוּ שְׁבוּעוֹת בֵּי רַבָּה** – למדו מסכת שבועות בבית מדרשו של רבה. **פָּגַע בְּהוּ** – פגש בהם **רַב כַּהֲנָא, אָמַר**

המשך מעמוד הקודם

שם יש מפעולות חב"ד. ועוד אחת - שצריכה המקוה להעשות בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע כיון שהוא הפוסק שלנו. וכידוע ג"כ בדין, אשר באתרא דרב צריך להתנהג דוקא כרב, אף כי באתרא דשמואל כו'. ואין בזה ענין דלא תתגודדו מכמה טעמים וכו'. וכותב הנני זה כדי שיעיינו בזה כיון שבטח ישתדלו אצלם לעשות דוקא ע"פ הוראות אחרות. מובן שאין עליהם להכנס במלחמה אלא להסביר, שזהו היפך הדין להכריח את מי שהוא שלא לקיים כדברי ופסק רבו, ובפרט בענינים כאלו, שמקואות אלו ואלו כשרים הם ע"פ דין לכל הדיעות, אלא שיש ומהדרין לצאת ידי דעת פוסקים אלה בוויתורם על דעת פוסקים אחרים, ויש שעושים להיפך...

במ"ש שאשרו כבר החמש מאות דונם בשביל הכפר, ובינתים נתקבל מכתבי שכדאי הי' להשתדל ע"ד אלף דונם, ולכן יש אומרים ומפרשים דברי, שלא לקבל החמש מאות דונם כ"א להתחיל בהשתדלות ע"ד אלף ולחכות עד אז. הנה נבהלתי מה שכ"א רוצה לתלות זיינע אייגענע קרומע סברות שזהו ג"כ דעתי. ופשיטא שצריכים לקחת ולהשתמש תיכף בהקרקע הניתן, ולהתחיל ג"כ בהשתדלות אודות חמש מאות נוספים.

וכיון שידיעה עד"ז גופא של הסברא קבלתי רק מהם, אינני כותב לאחרים על דבר שלילתה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש - המחכה לבשו"ט מפורטות ובהקדם בכל הנ"ל,

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ט. לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחַט הַתְּחוּבָה לוֹ בְּבִגְדוֹ[109] אֲפִלּוּ בְּאוֹתָן מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר כָּל אָדָם לִתְּחוֹב בָּהֶם לְעוֹלָם וְאַף הוּא אֵינוֹ תּוֹחֵב שָׁם אֶלָּא לְסִימָן שֶׁיַּכִּירֶנּוּ כָּל רוֹאֵיהוּ שֶׁהוּא חַיָּט וְכֵן הַנַּגָּר שֶׁנּוֹתֵן קִיסָם בְּאָזְנוֹ לְסִימָן וְכֵן הַסּוֹרֵק שֶׁנּוֹתֵן מְשִׁיחוֹ בְּצַוָּארוֹ לְסִימָן וְכֵן כָּל שְׁאָר אֻמָּנִים שֶׁנּוֹתְנִים דָּבָר מֵאוּמְנָתָם [לג] לְסִימָן, לֹא יֵצְאוּ בָּהֶם בְּשַׁבָּת וְאִם יָצְאוּ פְּטוּרִין שֶׁאֵין זוֹ הוֹצָאָה כְּדַרְכָּהּ כֵּיוָן שֶׁשְּׁאָר כָּל אָדָם אֵינָן מוֹצִיאִין כֵּן וְאַף הָאֻמָּנִים אֵין דַּרְכָּם לְהוֹצִיא בְּעֵנְיָן זֶה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁרוֹצִים לְהַכְרִיז עַל עַצְמָם שֶׁהֵם אֻמָּנִים וְלֹא בְּשְׁאָר פְּעָמִים[111]:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף ט

ביאורי הלכה

לג] **דבר מאומנותם** - לא יצא הרופא לרשות־הרבים ותג עם שמו תחוב בבגדו, ואל יצא אדם עם סרט לזיהוי תפקידו כגון סדרן, וכן לא יצא אדם עם סרט העשוי לזיהוי כגון סרט זיהוי הניתן על־יד החולים המאושפזים בבית רפואה, אם לא שהסרט ניתן לחולה לצורך מניעת סכנה[110].

ציונים והוספות

109) וראה לעיל ס"ד שאף מי שאינו אומן אסור לצאת בה מדברי סופרים.

110) שש"כ פי"ח סכ"ה, ולהעיר ששם נפסק ע"פ המשנ"ב (ס"ק פד), ויש בזה נפקא־מינה במקום שהדרך לצאת כשהתג תפור או מחובר בשני תכיפות לבגדו, שלשיטתו (שאין לצאת במטפחת תפורה לבגד כיום שאין הדרך בכך) - יכול לצאת כך בשבת, אמנם לשוע"ר (סעיף כג) צריך שהתג יהיה בטל בחשיבותו לבגד, ורק אז יועיל חיבורו לבגד, או שלא יהיה חשוב כלל שאז מותר בתחיבתו לבגד כעגולים הירוקים דלהלן סכ"ד.

ולעיל על סעיף ג נתבאר דין יציאת חייל עם מדים והדסקית שעליה נכתב שמו.

111) וראה לעיל ריש ס"ג וס"ד־ה, שאם הדרך להוציאן כן בחול לפעמים - חייב.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

י מי שהוא בבית הכנסת בערב יו"ט סמוך לחשכה ועדיין לא התפלל תפלת המנחה ונזכר שעדיין לא הניח עירוב תבשילין ואם ילך לביתו להניח עירוב תבשילין יעבור זמן תפלת המנחה יתפלל מנחה ואל יניח עירוב תבשילין שהרי אפשר להקנות קמחו לאחרים כמו שיתבאר:

יא אין מערבין עירוב תבשילין אלא בתבשיל הראוי ללפת בו הפת כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן ממיני לפתן שדרך בני אדם ללפת בהן הפת אבל אין מערבין בריפות וכיוצא בהן מדברים שאין דרך רוב בני אדם ללפת בהן הפת אפילו במקום שמלפתין בהן הפת אין מערבין בהן לפי שבטלה דעתן אצל רוב בני אדם ואפילו דברים שדרך הרבה בני אדם ללפת בהן אם יש מקום שאנשי מקום ההוא אין רגילים ללפת בהם כגון תפוחים מבושלים או שאר פירות מבושלים שיש מקומות שאין מלפתין בהן אין מערבין בהן באותן מקומות ואפילו בדיעבד שכבר עירב בהן הרי זה כמי שלא עירב כלל:

יב תבשיל זה של עירוב תבשילין אין צריך שיהיה מבושל ממש אלא אפילו הוא צלי אפילו שלוק (פירוש מבושל יותר מדאי) אפילו מעושן אפילו הוא חי אלא שנכבש מעת לעת במים או בשאר משקים או שנכבש בחומץ חזק או בציר אפילו לא שהה בתוכה אלא בכדי שאם היו נותנים החומץ והציר עם התבשיל שבתוכה על גבי האור היה התבשיל מתחיל להרתיח הרי הוא כמבושל כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה ואם הוא ראוי לאכילה מערבין בו לכתחלה אבל אם לא נכבש כהלכתו אע"פ שהוא מלוח ונאכל כשהוא חי מחמת מלחו כגון דגים קטנים מלוחים אין מערבים בהם אלא אם כן נתבשלו או נכבשו כהלכתן ועל דרך שנתבאר.

אבל מין דגים קטנים הנקרא קוליית האיספנין (שקורין טונינ"א) שבשרן רך ביותר ומדיחין אותן במים חמין ועל ידי כן הם ראויים לאכלן חיים בלא בישול אם הדיחן בערב יו"ט או קודם לכן מותר לערב בהן לפי שע"י הדחה זו הן מוכשרים לאכילה כמבושלין ממש:

יג אם אין לו בערב יו"ט שום תבשיל אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה שאכלן קודם יו"ט אם יש בהם כזית מותר לערב בהן במקום שדרך ללפת בו הפת וכן אם

אין לו שום תבשיל אלא אותו שמנונית הנדבק בסכין שחותכין בו את הצלי הרי זה גוררו מעל הסכין ומערב בו אם יש בו כזית אבל אם יש לו תבשיל אחר אין לערב לכתחלה בעדשים שנשארו בשולי קדרה ולא בשמנונית שגרר מעל גבי הסכין מפני ביזוי מצוה ואם עירב אין צריך לחזור ולערב:

יד אע"פ שכל אדם חייב לערב בביתו מכל מקום כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו כדי שאם ישכח אחד מהן לערב או שיהיה טרוד ולא יהיה לו פנאי לערב בערב יו"ט או מי שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב או מי שעירב ונאבד עירובו ביו"ט קודם שתיקן צרכי שבת כל אלו יוכלו לסמוך על עירובו שמערב בעד כל בני העיר.

אבל מי שהיה לו פנאי לערב ומחמת עצלותו שאינו חרד על דבר ה' שכח ולא עירב כיון שלא היה אנוס בשכחה זו אלא עצלותו גרמה לו לשכוח הרי זה פושע ואינו יוצא בעירובו של הגדול אע"פ שנתכוין לו בפרטות להוציאו בעירובו ואין צריך לומר שאם לא שכח כלל אלא שסמך על עירובו של גדול העיר או על אדם אחר שנתכוין להוציאו בעירובו שאינו יוצא בעירוב זה כלל שכל אדם חייב לערב בעצמו או יצוה לאחרים שיערבו בתוך ביתו משלו ששלוחו של אדם כמותו.

ואם הוא אינו יודע הלכה זו והיה סבור שאין צריך לערב בעצמו אלא מותר לסמוך על עירובו של גדול העיר שמערב בעד כל בני עירו הרי זה מותר לסמוך על עירוב זה כיון שהיה אנוס בטעותו אבל אם הוא תלמיד חכם ונתעלמה ממנו הלכה זו או שלא למד אותה מעולם הרי זה פושע ואינו יוצא בעירובו של הגדול ששגגת תלמוד עולה זדון:

טו כשמערב על כל העיר אין צריך לפרט כל אחד בשמו אלא אומר בדין יהא שרי לנא כו' לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת ואפילו מי שהוא חוץ לעיר אם הוא בתוך התחום כיון שיכול לבא לעיר ביו"ט הרי הוא בכלל בני העיר ויוצא בעירוב זה על דרך שנתבאר אבל מי שהוא חוץ לתחום העיר אע"פ שהניח עירובי תחומין שהוא יכול לבא לתוך העיר ביו"ט מכל מקום כיון שהוא דר חוץ לתחום מן הסתם לא היה כלל בדעת המערב להוציאו בעירובו לפי שמן הסתם אינו נותן דעתו אלא על אותן שבתוך תחומו וכל מי שאין דעת המערב עליו להוציאו בעירובו אינו יוצא בו אפילו בדיעבד שהרי העירוב הוא של המערב אבל אם התנה המערב בפירוש שגם זה הדר חוץ לתחום יהא יוצא בעירוב הרי זה יוצא בו (ועל דרך שנתבאר למעלה) אם הניח עירובי תחומין:

טז אפילו מי שאינו גדול העיר אם הוא רוצה לערב על אחרים אין צריך להודיע להם בערב יו"ט שהוא רוצה לערב עליהם שהרי עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו אבל צריך להודיע להם ביו"ט קודם שיתקן צרכי שבת ואין הלה רשאי להתחיל בצרכי שבת עד שידע בבירור שהניחו עליו עירוב תבשילין ואל יסמוך על גדול העיר לומר בודאי הניח על כל בני העיר אלא אם כן ידוע לו שדרך זה הגדול להניח על כל בני עירו:

יז כשמערב גם לאחרים אין צריך להוסיף בשיעור התבשיל בשבילם אלא בכזית די בין לאחד בין לאלפים ומכל מקום צריך שלכולם יהיה חלק וזכות בעירוב זה שאין מערבין לאדם אלא בשלו לפיכך צריך לזכות להם את העירוב דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו (שבהגבהה פחותה מטפח אינו קונה כלום) ויאמר לו זכה בעירוב זה בשביל כל אנשי העיר כלומר שהוא יהיה שלוחם וכאלו הן בעצמם הגביהו העירוב וקנו אותו בהגבהה והרי יש להם חלק וזכות בו.

לפיכך אין המערב יכול לזכות להם העירוב ע"י הגבהת עצמו שהרי העירוב הוא שלו וכשהוא מגביהו בידו לזכות בו הרי עדיין העירוב הוא שלו כמו שהיה ואין אחרים יכולים לזכות בהגבהה זו.

וכשם שאינו יכול לזכות ע"י עצמו כך אינו יכול לזכות ע"י עבדו ושפחתו הכנענים אפילו אינן סמוכים על שלחנו אלא אוכלים משלהם ולא ע"י בנו ובתו הקטנים שהן אוכלין משלו אף על פי שאינן סמוכים על שלחנו ממש ואם זיכה על ידי אחד מאלו אין מועיל כלום אפילו בדיעבד מפני שידן כידו ממש.

אבל על ידי בנו ובתו הגדולים שאוכלין משלו ועל ידי בנו ובתו הקטנים שאינן אוכלים משלו וע"י אשתו שהיא אוכלת משלו יש אומרים שיכול לזכות על ידיהם מטעם שנתבאר בסי' שס"ו ויש אומרים שאינו יכול לזכות על ידי אחד מכל אלו מטעם שנתבאר שם לפיכך לכתחלה אין לזכות על ידי אחד מכל אלו אבל בדיעבד שכבר זיכה ע"י אחד מכל אלו וכבר נכנס ליל יו"ט שאי אפשר לזכות עוד יש לסמוך על דברי המקילין וכן אם אין לו אדם אחר לזכות על ידו יכול לזכות לכתחלה על ידי אחד מכל אלו.

וכל זה בבנו ובתו ואשתו אבל אחר שאוכל משלו אפילו הוא סמוך על שלחנו ממש בין שאוכל בחנם בין שאוכל בשכר כגון עבדו ושפחתו העברים יכול לזכות על ידיהן לכתחלה אפילו הן קטנים כמ"ש בסי' שס"ו ואפילו בנו הגדול אם הוא נשוי אשה יכול לזכות על ידו לכתחלה אע"פ שהוא סמוך על שלחנו ממש כמו שנתבאר שם:

יח אין צריך לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו אבל בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו אין צריך לזכות להם והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו (אע"פ שאין אוכלים מתבשיל אחד מכל מקום כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן טפלין אצלו ויוצאים בעירובו) אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו (דכיון שבשעת האכילה כבר

התבשיל הוא שלו שהרי כבר נתן לו הבעל הבית במתנה גמורה הקמח והבשר) הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו.

לפיכך יכול הבעל הבית לזכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו אם אינו קטן ואע"פ שלכתחלה אין לזכות ע"י בנו גדול האוכל משל אביו מכל מקום כיון שזה אוכל בפני עצמו וצריך ערוב תבשילין בפני עצמו א"כ צריך הוא לזכות בעירוב זה לעצמו אם עדיין לא הניח ערוב תבשילין ומתוך שזוכה בו לעצמו זוכה בו אף לאחרים וכן אם הוא נותן לאשתו קמח ובשר והיא אופה ומבשלת לעצמה ואינה אוכלת מתבשילין שלו יכול לזכות את העירוב על ידה לאחרים כיון שהיא צריכה עירוב לעצמה מתוך שהיא צריכה לזכות בו בשביל עצמה יכולה לזכות אף בשביל אחרים:

יט נוהגין שהמערב גם לאחרים מזכה להם את העירוב בתחלה ואח"כ מברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי כו' ואם ירצה לברך ולומר בדין יהא כו' בתחלה ולזכות העירוב אח"כ הרשות בידו:

כ המזכה עירובו לכל בני עירו צריך שיאמר בדין יהא כו' מיו"ט לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת אבל אם אינו מזכה להם עירובו אף אם הוא אומר כך אין אמירה זו מועלת להם כלום וכבר נתבאר דכל גדול העיר יש לו לזכות עירובו לכל בני עירו ובפרט אם יש אלמנות בעיר שאינן יודעות לערב או שאר עם הארץ שאינו יודע לערב שאז הוא חובה על בני עירם להצילם מעון שכל ישראל ערבים זה בזה:

כא שני ימים טובים שחלו להיות בחמישי בשבת ובערב שבת מערבין ערוב תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יו"ט ואם עבר או שכח ולא עירב בערב יו"ט ונזכר ביו"ט ראשון מניח ערוב תבשילין בו ביום בתנאי כיצד לוקח בידו כזית תבשיל בין שנתבשל היום בין שנתבשל מאתמול וכביצה פת בין שנאפה היום בין שנאפה מאתמול (ובדיעבד או שאין לו פת די בתבשיל בלבד כמו שנתבאר למעלה) ומברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב ואומר אם היום הוא י"ט למחר הוא חול ואיני צריך לערב כלל ואם היום הוא חול ולמחר יו"ט בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי כו':

כב במה דברים אמורים בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אע"פ שנזכר ביום ראשון אי אפשר לו לערב בתנאי לפי שאין כאן ספק חול ששני הימים הן קדושים בודאי והן כיום אחד ארוך כמו שיתבאר בסי' ת"ר:

כג אפילו בשני ימים טובים של גליות אסור לאפות או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב ראשון לצורך השבת בין שהניח עירוב תבשילין בו ביום בין שהניח מערב יו"ט ואפילו אם היה ידוע לו בשעת הנחת עירוב שביו"ט שני יארע לו אונס ולא יוכל לאפות בו לכבוד השבת כגון שהוא יום אידם והיה בדעתו בשעה שעירב שבעירוב זה יהא מותר לו לאפות ביו"ט ראשון לצורך השבת אעפ"כ אין מועיל כלום לפי שערוב תבשילין אינו מתיר אלא לאפות ולבשל מיום טוב לשבת הסמוך לו שאין יום חול מפסיק ביניהם אבל זה שאופה ביו"ט ראשון אם הוא קדש הרי יו"ט שני שהוא חול מפסיק ביניהם והרי זה כאופה ביו"ט שחל להיות באחד בשבת לצורך השבת שלאחריו שבודאי אין עירוב תבשילין מועיל לזה:

כד תבשיל של עירוב תבשילין שנאכל מקצתו או שנאבד קודם שתיקן צרכי שבת אסור לו לעשות שום מלאכה מיום טוב לשבת אלא אם כן נשתייר מהתבשיל כזית שלם הראוי לאכילה.

אבל אם נאכל או נאבד הפת של עירוב תבשילין אין בכך כלום ואפילו חל יו"ט בחמישי ובששי ונזכר ביו"ט ראשון אין צריך לערב בתנאי שעיקר העירוב הוא התבשיל:

כה אבל לכתחלה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין ומכל מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד אחד משלש סעודות השבת כדי לבצוע עליו אם הוא ככר שלם שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שניה של שבת ובסעודה שלישית בוצעין עליו:

כו מי שהתחיל ללוש עיסתו מיו"ט לשבת וקודם שהספיק לגמור לישתו נאכל עירובו או שנאבד מותר לו לגמור הלישה והאפייה של עיסה זו שהתחיל בה בהיתר בעוד עירובו קיים אבל אסור לו ללוש עיסה אחרת מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו ואין צריך לומר שאסור לו לבשל או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו וכן אם התחיל להתעסק בתיקוני תבשילו בעוד עירובו קיים כגון שחתך הלפתות וכיוצא בזה מתיקוני התבשילים אע"פ שלא הספיק להעמיד הקדרה אצל האש עד שנאבד עירובו מותר לו לבשל תבשיל זה שהתחיל בו בהיתר אבל אסור לו לבשל תבשילים אחרים שלא התחיל להתעסק בתיקונם בעוד עירובו קיים ואין צריך לומר שאסור לו ללוש או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אלא אם כן ידוע לו שיש בעיר מי שמזכה עירובו לכל בני העיר כמו שנתבאר למעלה:

כז מי שלא עירב כלל או שנאבד עירובו קודם שתיקן צרכי סעודת שחרית של י"ט שחל להיות בערב שבת מותר לו לבשל הרבה קדירות לצורך יו"ט אע"פ שיודע שבודאי לא יאכל כולם ויותיר מהם לשבת והוא שלא יהיה מין תבשיל אחד בשתי קדירות אלא בכל אחת ואחת מין תבשיל אחד שאינו דומה לחבירו ויטעום מכל תבשיל ותבשיל ביו"ט עצמו כמ"ש כל זה בסי' תק"ג (עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן).

ואפילו אם לא בישל רק קדירה אחת לצורך יו"ט בלבד ואח"כ נמלך להניחה לשבת ולבשל אחרת ליו"ט צריך לטעום ממנה ביו"ט עצמו שאם לא יטעום ממנה ביו"ט נמצא שבישולו למפרע היה מיום טוב לשבת בלא עירוב תבשילין (ומכל מקום אם עבר או שכח ולא טעם ממנה ביו"ט אפילו בישל הרבה מיני קדירות קודם סעודת שחרית והיה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת ביו"ט עצמו ואח"כ עבר או שכח ולא טעם מאומה מותר לאכלם בשבת כיון שבישולו היה בהיתר כמ"ש בסי' תק"ג עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן לענין זה).

אבל אם לא נאבד עירובו עד לאחר שבישל או אפה לצורך יו"ט מותר לו להניח פת ותבשיל זה לשבת ואין צריך לטעום ממנו מאומה ביו"ט כיון שנעשה בשעה שהיה מותר לו לאפות ולבשל מיום טוב לשבת ויאפה לו פת אחר ויבשל לו תבשיל אחר לצורך י"ט:

חלק ד סימן תקכז, דיני עירוב תבשילין

'תורה אור' פרשת שמות – הפרשה החסידית

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה, אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ" (שְׁמוֹת א, א).

הִנֵּה בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ נֶאֱמַר גַּם כֵּן (בְּרֵאשִׁית מו, ח): "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו". וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הוּכְפַּל בַּתּוֹרָה עִנְיָן בּוֹאָם מִצְרַיְמָה?

גַּם לְהָבִין הַשִּׁינּוּיִים מֵהָתָם לְהָכָא. דְּכָאן נֶאֱמַר: "הַבָּאִים מִצְרָיְמָה **אֵת יַעֲקֹב**". וּבְוַיִּגַּשׁ נֶאֱמַר: "הַבָּאִים מִצְרַיְמָה **יַעֲקֹב**".

וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "**בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כו', **יַעֲקֹב** וּבָנָיו", שֶׁכּוֹלֵל יַעֲקֹב גַּם כֵּן בִּכְלָל "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וַהֲרֵי יַעֲקֹב הוּא יִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית לב, כט): "לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ, כִּי אִם יִשְׂרָאֵל", וְאִם כֵּן אֵיךְ נִקְרָא "**בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**"?

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית מג, כ): "יָרֹד יָרַדְנוּ כו'" – יְרִידָה אַחַר יְרִידָה. וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּגְאוּלָּה כְּתִיב: "וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם עָלֹה כו'" (בְּרֵאשִׁית מו, ד); "עָלֹה נַעֲלֶה כו'" (בַּמִּדְבָּר יג, ל), הַיְינוּ **ב' עֲלִיּוֹת**, שֶׁהוּא עִילּוּי אַחֵר עִילּוּי. וּבֶאֱמֶת, בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לֹא נִתְעַלּוּ רַק פַּעַם **אַחַת**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ג, יז): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם כו', אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ". אַךְ כִּי עֲלִיָּיה זוֹ הַשֵּׁנִית הִיא רוֹמֶזֶת עַל גְּאוּלָּה הָעֲתִידָה לִהְיוֹת בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן[1]. :

דְּהִנֵּה כְּתִיב (מִיכָה ז, טו): "כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת", שֶׁמַּקִּישׁ הַכָּתוּב עִנְיָן גְּאוּלָּה אַחֲרוֹנָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וְהוּא:

שֶׁכְּמוֹ שֶׁכָּל עִיקָּר תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן בְּגָלוּת מִצְרַיִם, וְהַשִּׁעְבּוּד רְד"וּ שָׁנָה הָיָה בִּכְדֵי לִזְכּוֹת לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה – "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'" (דְּבָרִים ה, ד). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ג, יב): "וְזֶה לְךָ הָאוֹת כו', בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה",

כַּךְ כָּל אֲרִיכוּת הַגָּלוּת הַזֶּה הוּא כְּדֵי לִזְכּוֹת לְגִילּוּי פְּנִימִית־הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא. כִּי בְּמַתַּן־תּוֹרָה הָיָה קַבָּלַת הַתּוֹרָה **הַנִּגְלֵית**, אֲבָל פְּנִימִית טַעֲמֵי הַתּוֹרָה, יִהְיֶה הַגִּלּוּי שֶׁלָּהֶם לֶעָתִיד־לָבֹא. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נב, ח): "עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ".

וְכַךְ בְּעִנְיָן הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת שֶׁנֶּאֱמַר בְּגָלוּת מִצְרַיִם (שְׁמוֹת א, יד): "וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה, בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה" – קָאֵי גַּם עַל זְמַן הָאַחֲרוֹן:

"**וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם**" הִיא הַתּוֹרָה "כִּי הִיא חַיֵּינוּ".

"**בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה**" דָּא קוּשְׁיָא[2].

"**בְּחוֹמֶר**" דָּא קַל וָחוֹמֶר.

"**וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה**" דָּא בָּרַיְיתָא.

"**וּבִלְבֵנִים**" דָּא לִבּוּן הִלְכְתָא. שֶׁאֵין בְּיָדֵינוּ הֲלָכָה בְרוּרָה וְדִין בָּרוּר, כִּי כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה. הַלָּלוּ מַכְשִׁירִין וּמְטַהֲרִין, וְהַלָּלוּ פּוֹסְלִין וּמְטַמְּאִין.

וְאִם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם "בְּחוֹמֶר

---

1. (וְכֵן בִּשְׁמוֹת ג', פָּסוּק י"ד אָמַר לוֹ עִנְיַן הַגְּאוּלָּה הָאַחֲרוֹנָה, כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם) [- "וַיִּירָא מֹשֶׁה". אָמַר, מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל].

2. (זֹהַר חֵלֶק ג' קנ"ג, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

[בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שְׁמוֹת עַמּוּד ח' הַגִּירְסָא: "**בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה**" דָּא קוּשְׁיָא, "**בְּחוֹמֶר**" דָּא קַל וָחוֹמֶר, "**וּבִלְבֵנִים**" דָּא לִיבּוּן הִלְכְתָא, "**וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה**" דָּא בְּרַיְיתָא. – כֵּן הוּא לְנָכוֹן בִּכְתָב יָד, וְלִכְאוֹרָה כֵּן צָרִיךְ לְתַקֵּן בְּתוֹרָה־אוֹר, שֶׁשָּׁם בָּאוּ הַתֵּיבוֹת "**וּבִלְבֵנִים דָּא לִיבּוּן הִלְכְתָא**" שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָם – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר שָׁם, וּבְלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט"ו עַמּוּד 408, הֶעָרָה 29].

וּבִלְבֵנִים" זָכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, כַּךְ גַּם כֵּן עַל יְדֵי "לִבּוּן הִלְכְתָא" שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ זֶה, יִזְכּוּ לְגִלּוּי פְּנִימִיּוּת־הַתּוֹרָה לֶעָתִיד־לָבֹא, לִהְיוֹת "אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת". :

[ב. עִנְיָן "עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל"[3]]

וְהִנֵּה לְהָבִין עִנְיָן "לִבּוּן הִלְכְתָא", (וְגַם עִנְיָן "בְּכָל עֲבוֹדָה בְּשָׂדֶה"), וְאֵיךְ עַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַגִּלּוּי לֶעָתִיד־לָבֹא, יֵשׁ לְהַקְדִּים פֵּירוּשׁ וְעִנְיָן "מֶלֶךְ מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל":

כִּי הִנֵּה תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה – יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה הִיא, כְּדֵי "לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה'" (תְּהִלִּים כז, ד) בָּעוֹלָם־הַבָּא, וּבְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן וְגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא הַשָּׂגַת הַנְּשָׁמוֹת – "נֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה", שֶׁהוּא תַּעֲנוּג נִפְלָא עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּלִי גְבוּל.

וְהִנֵּה בַּסְּפָרִים לֹא נִזְכָּר כִּי אִם גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, אֲבָל בֶּאֱמֶת יֵשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת גַּן־עֵדֶן וְתַעֲנוּגִים עַד אֵין קֵץ. וְזֶהוּ "מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר **עֲדֵי עַד**". וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "צַדִּיקִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה בָּעוֹלָם־הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פד, ח): "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל". וְ"נוֹעַם ה'" וְהַתַּעֲנוּג הַהוּא, הוּא מִבְּחִינַת גִּלּוּי מִ"שְּׁמוֹ הַגָּדוֹל" כו'. אֲשֶׁר כְּדַאי כָּל יִסּוּרֵי גֵּיהִנֹּם כְּדֵי לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם ה', וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "מוּטָּב דְּלִידַיְּינֵיהּ כו'[4]". :

[ג. עִנְיָן שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת תַּחַת גֵּיהִנֹּם[5]]

וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁאַבְרָהָם בָּחַר לוֹ שִׁעְבּוּד גָּלוּת[6] תַּחַת יִסּוּרֵי גֵּיהִנֹּם.

כִּי הִנֵּה עִנְיָן הַגֵּיהִנֹּם הוּא כְּדֵי לְצָרֵף הַנֶּפֶשׁ מִחוֹלָאַת הָרַע אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ. כְּמוֹ "מַצְרֵף לַכֶּסֶף" (מִשְׁלֵי יז, ג), שֶׁהַפְּסוֹלֶת וְהַסִּיגִים נִשְׂרָפִים תּוֹךְ הַכּוּר וְנִשְׁאָר הַכֶּסֶף נָקִי מִכָּל סִיג, כַּךְ כְּדֵי שֶׁתּוּכַל הַנֶּפֶשׁ לְקַבֵּל אוֹר עֹנֶג־הָעֶלְיוֹן לִהְיוֹת "נֶהֱנִים כו'", צְרִיכָה לְהִתְבָּרֵר תְּחִלָּה בְּאֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם לְהַפְרִיד הָרַע מִן הַטּוֹב, כִּי "לֹא יְגוּרְךָ רָע" (תְּהִלִּים ה, ה) כְּתִיב.

וְהִנֵּה אַבְרָהָם בָּחַר לוֹ שִׁעְבּוּד גָּלוּת, שֶׁהוּא גַם כֵּן בְּחִינַת צֵירוּף לָנֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ד, כ): "**מִכּוּר הַבַּרְזֶל** מִמִּצְרָיִם". וְגָלוּת אֱדוֹם נִקְרָא (יְשַׁעְיָהוּ מח, י): "**כּוּר עוֹנִי** כו'". :

[ד. אִי אֶפְשָׁר לַנְּשָׁמָה לֵהָנוֹת מִזִּיו כִּי אִם עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה]

אַךְ הִנֵּה הַנְּשָׁמָה הִיא נִבְרֵאת[7] וּבַעַל־גְּבוּל, וְאִי אֶפְשָׁר לַנֶּפֶשׁ לְקַבֵּל הֶאָרַת תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בְּלִי־גְבוּל – "עֲדֵי עַד" – אֶלָּא עַל יְדֵי **הִתְלַבְּשׁוּת** אוֹר הַתַּעֲנוּג בִּכְלִי וּלְבוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קד, ב): "עוֹטֶה אוֹר **כַּשַּׂלְמָה**", שֶׁהוּא אוֹר תּוֹרָה.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וְנָהָר יוֹצֵא **מֵעֵדֶן** לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן". כִּי 'עֵדֶן' הוּא בְּחִינַת מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים[8]. "וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן" זֶה "לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן", הַיְינוּ בְּחִינַת גַּ"ן סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא. כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", וְאֵין הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא בְּחָכְמָה – כֹּחַ מַ"ה, בְּחִינַת בִּטּוּל, "וְנַחְנוּ מָה כו'" (שְׁמוֹת טז, ז). וְלָכֵן עַל יְדֵי הַתּוֹרָה תּוּכַל הַנְּשָׁמָה לְהַשִּׂיג "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" (שֶׁהוּא בְּחִינַת כֶּתֶר־עֶלְיוֹן, מַלְכוּת־דְּאֵין־סוֹף שֶׁנִּקְרָא "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל", שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה כו'), כִּי "כָּל הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כו'". :

[עִנְיָן מִשְׁנָיוֹת, וּבָרַיְיתוֹת, וּמֵימְרוֹת. וְיוּבָן עִנְיָן לִיבּוּן הִלְכָתָא[9]]

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת"[10] אֵלּוּ שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת; "וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים" אֵלּוּ הַבָּרַיְיתוֹת; "וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר" אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת:

וְהִנֵּה דִּמְיוֹן וּמְשַׁל הַמִּשְׁנָיוֹת לְמַלְכוּת, וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "מַתְנִיתָא – מַלְכְּתָא"[11] הוּא עַל פִּי מַאֲמַר רַז"ל: "אִשָּׁה מַזְרַעַת אוֹדֶם, שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּשָׂר כו'", נִמְצָא שֶׁעִיקָּר הַזְרָעַת הַוָּלָד הוּא מִטִּפַּת נוּקְבָא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא יב, ב): "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה כו'". וְטִפַּת דְּכַר הוּא רַק כְּדֵי לְבָרֵר טִפַּת נוּקְבָא, שֶׁמֵּהַטּוֹב וּמוּבְחָר נוֹצָר הַוָּלָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל

---

3. [נוֹסָף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

4. [וְלֵיתֵי לְעָלְמָא דְאָתִי].

5. [נוֹסָף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

6. [**שִׁעְבּוּד גָּלוּת** – בִּדְפוּס רִאשׁוֹן: **שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם**. וְאוּלַי שִׁינָּה הַמַּעְתִּיק מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָשׁוּת – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, עַמּוּד י"א].

7. [**מֵאַיִן לְיֵשׁ** – נוֹסָף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

8. (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פַּרְדֵּס" בְּ"עֶרְכֵי הַכִּינּוּיִים" עֵרֶךְ עֵדֶן, בְּשֵׁם הַתִּיקּוּנֵי זוֹהַר: "עֵדֶן עִילָּאָה הוּא בְּחִינַת כֶּתֶר עֶלְיוֹן". וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל בְּחִינַת עֵדֶן (יְשַׁעְיָהוּ סד, ג): "עַיִן לֹא רָאָתָה כו'").

9. [נוֹסָף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

10. (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח: "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר").

11. [כֵּן הוּא בִּכְתוּבוֹת (ס"א, ב), וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. אֲבָל בְּבֵיצָה כח, ב: **מַתְנִיתִין** מַלְכְּתָא. וְלִכְאוֹרָה כֵּן צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בְּתוֹרָה־אוֹר וּבְלִקּוּטֵי־תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַל פָּסוּק זֶה. וְכֵן הוּא לְנָכוֹן בְּתוֹרַת־חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת" (עַמּוּד 26), כִּי בְּתַלְמוּד־בַּבְלִי **מַתְנִיתָא** הוּא כִּינּוּי לַבְּרַיְיתָא, בְּנִיגּוּד לְ**מַתְנִיתִין**, מִשְׁנָה שֶׁלָּנוּ, הַנֶּאֱמָר עַל מִשְׁנָה (בֵּיצָה שָׁם. וְעַיֵּין גַּם כֵּן תַּעֲנִית כא, א) – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר בְּאוֹר־הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, עַמּוּד י"ב].

ב׳ כב, מ): "**וַתִּזְרֵנִי** חַיִל" – מִלְּשׁוֹן "זוֹרֶה אֶת גּוֹרָן" (רוּת ג, ב), בְּחִינַת בֵּירוּרִים[12].

וְכָךְ הִנֵּה הַמִּשְׁנָיוֹת הֵם בְּחִינַת בֵּירוּרִים, "בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ", טָמֵא וְטָהוֹר; אָסוּר וּמוּתָּר. פֵּירוּשׁ "מוּתָּר" – שֶׁאֵינוֹ אָסוּר וְקָשׁוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים וְיוּכַל לַעֲלוֹת וְלִיכָּלֵל בְּקְדוּשָׁה, "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ" (דְּבָרִים יב, כג).

וְהִנֵּה "מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל"[13] – נֶהֱפַךְ לְדָם. כִּי "תְּלָת שַׁלִּיטִין אִינּוּן: כַּבְדָּא, וְלִבָּא, וּמוֹחָא". שֶׁנִּתְבָּרֵר הַדָּם בֵּירוּר אַחַר בֵּירוּר, וּבְכֹחַ הָאֲכִילָה הוּא קוֹרֵא וּמִתְפַּלֵּל בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ כו׳. אֲבָל מַאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת, הֲגַם שֶׁלּוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא, אֵינָהּ עוֹלָה לַה׳ לִהְיוֹת "בְּכָל לְבָבְךָ כו׳". וְהוּא בֵּירוּרֵי הַמַּאֲכָלִים.

וְכֵן בֵּירוּרֵי לְבוּשִׁים וּבָתִּים – בְּחִינַת מַקִּיפִים, הִנֵּה הַבֵּירוּר הַזֶּה הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חָכְמָה, בְּחִינַת מִשְׁנָיוֹת. אַךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ חָכְמָה־עִילָּאָה – חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא", לִהְיוֹת בְּחִינַת הַבֵּירוּרִים, הוּא עַל יְדֵי הַתַּנָּאִים בַּעֲלֵי הַמִּשְׁנָה.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִיכָה ו, ב): "וְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ" – "אֵיתָנִים" אוֹתִיּוֹת תַּנָּאִים, שֶׁהֵם הַמְיַסְּדִים אֶת הָ"אָרֶץ" – בְּחִינַת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פט, א): "מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן" – שֶׁמַּמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת 'מַשְׂכִּיל'. וּכְתִיב (מִשְׁלֵי טז, ב): "מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר כו׳". וְלָכֵן נִקְרֵאת "מִלְּבִתָּא", שֶׁיִּחוּד הַמֶּלֶךְ עִמָּהּ הוּא **תְּמִידִי**, וְיִחוּד זֶה הוּא הַמְשָׁכַת מַ"ד דְּחָכְמָה־עִילָּאָה לְבָרֵר הַמַּ"ן דְּבַ"ן.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי **הַתַּנָּאִים** – חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה: כִּי תַּנָּאִים אוֹתִיּוֹת "אֵיתָנִים", שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת חָכְמָה[14]. עַל דֶּרֶךְ "מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי כו׳", עַד: "וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה", הֲרֵי קַבָּלָתָם – מִמֹּשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה. וְלָכֵן עִיקַּר פִּסְקֵי הֲלָכוֹת שֶׁלָּהֶם לֹא הָיָה עַל פִּי הַכְרָעַת שִׂכְלָם, רַק מִמַּה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל (סוּכָּה דַף כ"ח.) גַּבֵּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "י"ב אָמַר לָהֶם שָׁמַעְתִּי, י"ח אָמַר לָהֶם לֹא שָׁמַעְתִּי". וְכֵן גַּבֵּי עֲקַבְיָא בֶן מַהֲלַלְאֵל (עֲדֻיּוֹת פֶּרֶק ה׳, מִשְׁנָה ז׳): "אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַמְּרוּבִּים כו׳".

וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּבְחִינַת אֵין וּבִטּוּל מַמָּשׁ, עַל כֵּן הֵאִירָה בָהֶם בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּטּוּל אֲמִיתִּי "וְנַחְנוּ **מָה**" (בְּחִינַת מ"ה, דְּמַ"ד הַמְּבָרֵר בַּ"ן, שֶׁהוּא בֵּירוּר אַחַר בֵּירוּר), "מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ" (שְׁמוֹת ב, י). מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֵלִיָּהוּ – בְּגִימַטְרִיָּא בַּ"ן – הַבִּטּוּל בְּחִיצוֹנִיּוּת. וְלָכֵן עָלָה גּוּפוֹ כו׳[15]. וְלָכֵן הַהֲלָכוֹת שֶׁאָמְרוּ הַתַּנָּאִים בַּמִּשְׁנָה הֵם בְּחִינַת אֱלֹהוּת מַמָּשׁ, שֶׁהוּא מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ אַחַר בֵּירוּר ב׳ דְּמַ"ה – דְּחָכְמָה־עִילָּאָה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים" הֵן, וְלָכֵן "מוֹתְבִינָן תִּיוּבְתָּא מִנַּיְידוּ".

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "אֵין הַגְּלָיוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת הַמִּשְׁנָיוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר (הוֹשֵׁעַ ח, י): "גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם":

כִּי עִנְיָן קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת, הוּא עִנְיָן בֵּירוּר וְהַבְדָּלָה כו׳[16], הוּא בִּזְכוּת הַמִּשְׁנָיוֹת, בְּחִינַת בֵּירוּרִים כַּנַּ"ל. גַּם אָמְרוּ: "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה", שֶׁהִיא בְּחִינַת עֲלִיָּיה אַחַר הַהַבְדָּלָה, הוּא עַל יְדֵי הַצְּדָקָה, כִּי "צְדָקָה תְּרוֹמֵם כו׳" (מִשְׁלֵי יד, לד); "יְמִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו) דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ כז, יב): "וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד כו׳", "לְמֶיהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד" – הוּא עַל יְדֵי הַ"צְּדָקָה תְּרוֹמֵם כו׳". :

"וּפִלַּגְשִׁים" – "אֵלּוּ בָּרַיְיתוֹת": כְּמִשַּׁל הַפִּלֶּגֶשׁ, שֶׁיִּחוּד הַמֶּלֶךְ עִמָּהּ רַק בְּאַקְרָאי וּבְהֶצְנֵע כו׳. וְכָךְ הִנֵּה הַמִּשְׁכַּת חָכְמָה־עִילָּאָה בַּבָּרַיְיתוֹת הוּא לִפְרָקִים. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[17]: "כָּל **מַתְנִיתָא** דְּלָא מִתַּנְיָא בֵּי רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לָאו מַתְנִיתָא",

(שֶׁאֵינָן וַדָּאִים וּבְרוּרִים. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁ"נִּשְׁתַּכְּחוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת בִּימֵי אֵבֶל שֶׁל מֹשֶׁה". וְכָךְ עִנְיָן "מַתְנִיתָא דְּלָא מִיתְנְיָא בֵּי רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא" אֵינָן וַדָּאִים כָּל כָּךְ, כִּי לֹא נִמְשָׁךְ בָּהֶם טִפַּת מַ"ד מִבְּחִינַת עֵדֶן הָעֶלְיוֹן. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהֵם מִבְּרִיאָה וְלֹא מֵאֲצִילוּת.

כִּי בַּאֲצִילוּת מֵאִיר חָכְמָה־עִילָּאָה שֶׁהוּא בְּחִינַת בֵּירוּר הַשֵּׁנִי "בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ". אֲבָל בְּ"מַתְנִיתָא דְּלָא מִיתְנוּ בֵּי רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא", לֹא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הָאֲצִילוּת מִבֵּירוּר הָאֲמִתִּי, עַל כֵּן אֵינָן וַדָּאִים כָּל כָּךְ.

רַק מַתְנִיתָא דְּרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, הֵם נִמְשָׁכִים עַל פִּי הַבֵּירוּר הַב׳ דְּחָכְמָה עִילָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יִחוּד עֶלְיוֹן דְּמַ"ד

---

12. (וּבֶאֱמֶת זֶהוּ עִנְיָן בֵּירוּר אַחַר בֵּירוּר. שֶׁהֲרֵי טִפַּת נוּקְבָא הִיא נִמְשָׁכֶת גַּם כֵּן אַחַר הַבֵּירוּר. שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת טִפָּה זוֹ הוּא מֵהַמַּאֲכָלִים שֶׁאוֹכֶלֶת, וְנִתְבָּרְרִים עַד שֶׁנֶּהֱפָכִים לְדָם בְּכַבֵּד, וְעוֹלֶה לַלֵּב, וּמִשָּׁם לַמּוֹחַ. וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ מֵהַמּוֹחִין שֶׁלָּהּ הַזְּרֻעַת הַטִּפָּה. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ל"ט.

נִמְצָא, הַמִּשְׁכָּה זוֹ הִיא מִמַּה שֶּׁכְּבָר נִתְבָּרֵר בְּתַכְלִית, עַד שֶׁנִּכְלַל בְּמוֹחִין־דְּנוּקְבָא, אָז מִשָּׁם נִמְשְׁכָה טִפַּת־נוּקְבָא. רַק שֶׁאַף עַל פִּי כֵן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה הִתְהַוּוּת הַוָּלָד אִי אֶפְשָׁר עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר בֵּירוּר שֵׁנִי עַל יְדֵי טִפַּת הַזָּכָר כַּנַּ"ל).

13. (בְּרֵאשִׁית ו, כא).

14. (**יְסוֹד־אַבָּא נִקְרָא אֵיתָן** – עַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" עַל פָּסוּק "וּצְדָקָה כְּנַחַל אֵיתָן").

15. ("וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם" מְלָכִים ב׳ ב, יא).

16. (בְּבוּר 1052 נוֹסָף: **בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים**).

17. (חוּלִין קמ"א, סוֹף עַמּוּד א': כָּל מַתְנִיתָא דְּלָא תַּנְיָא בֵּי רַבִּי חִיָּיא וּבֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא מִשַּׁבְּשְׁתָּא הִיא, וְלָא תּוֹתְבוּ מִינָּהּ בֵּי מִדְרָשָׁא).

ומ"ן. וְאַף עַל פִּי כֵן נִקְרָאִים רַק "פִּילַגְשִׁים", כְּמוֹ הַפִּלֶגֶשׁ שֶׁהִיחוּד עִמָּהּ בְּאַקְרָאי וּבְהֶסְתֵּר כו'),

מַה שֶּׁאֵין כֵּן **מַתְנִיתִין** – מוֹתְבִינָן מִינָּהּ תִּיוּבְתָּא וְאֵין לְהָשִׁיב.

וּלְמַעְלָה הִיא עִנְיָן מַאֲמַר רַז"ל: "מִיכָאֵל עוֹמֵד וּמַקְרִיב נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ", שֶׁהוּא בְּחִינַת בֵּירוּר בַּנִּשְׁמוֹת הָרְאוּיִים לִיכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁהוּא לִפְרָקִים כו'[18]. :

"וְעַלְמוֹת אֵין מִסְפָּר" – "אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת". שֶׁהֵן מֵימְרוֹת הָאֲמוֹרָאִים, דְּלָא מוֹתְבִינָן מִנַּיְיהוּ תִּיוּבְתָּא כְּלָל. וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית?!" שֶׁנִּקְרְאוּ "עֲלָמוֹת" – לְשׁוֹן בְּתוּלוֹת, "עַד לָא קַבְּיַלַת דְּכַר אִקְרֵי כו'"[19] – שֶׁאֵין הַשְׂרָאַת חָכְמָה־עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת בְּתוֹכוֹ.

כִּי תַּלְמוּד בִּבְרִיאָה, וְנִקְרָא (יְשַׁעְיָהוּ מה, ז) "בּוֹרֵא **חֹשֶׁךְ**", שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם חָכְמָה־עִילָּאָה בְּגִילּוּי כו', רַק שֶׁהֵן בְּחִינַת כְּלִי, מָכוֹן לְהַשְׂרָאַת חָכְמָה־עִילָּאָה, בְּדִכְתִיב (תְּהִלִּים מה, טו־טז): "בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ. תּוּבַלְנָה בְּשִׂמְחוֹת וָגִיל, תִּבוֹאֶנָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ".

וְזֶהוּ עִנְיָן "**לִבּוּן** הִלְכְתָא", שֶׁצָּרִיךְ לְלַבֵּן הַהֲלָכוֹת וּלְהַמְשִׁיךְ בְּתוֹכָן חָכְמָה־עִילָּאָה, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא כו'", חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ כו'.

(שֶׁבָּהּ מְלוּבָּשׁ בְּחִינַת עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וּבְחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כו'" כַּנַּ"ל.

וְ"לִבּוּן הִלְכְתָא" הוּא עַל יְדֵי קוּשְׁיוֹת וּפֵירוּקִים. כְּעִנְיָן שֶׁמָּצִינוּ בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי בְּפֶרֶק 'בַּמֶּה מַדְלִיקִין' (שַׁבָּת לג, ב), שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ עוֹמֶק הַחָכְמָה. וְזֶהוּ בְּחִינַת **לִבּוּן**, שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת **לוּבָן הָעֶלְיוֹן** שֶׁהוּא בְּחִינַת כֶּתֶר וְחָכְמָה.

וְזֶהוּ עִנְיָן "עֲצֵי הַלְּבָנוֹן" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, ט). וְכַנּוֹדָע מַעְנְיָן בִּגְדֵי לָבָן דִּכֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל עִנְיָן הָעֲבוֹדָה גַּם עַכְשָׁיו בְּלִבּוּן הִלְכְתָא, וְזֶהוּ לְבָרֵר בֵּירוּרִים הַנַּ"ל. וְאָז לֶעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב: "בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ". :

וּבְזֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּכָל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא "לְאַתְקָנָא רָזָא דִשְׁמֵיהּ":

כִּי הִנֵּה יֵשׁ "ז' שֵׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין". וְהַיְינוּ שֵׁם אֵל – בְּחֶסֶד כו'. כִּי כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא "דְּלָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל", בְּמִדַּת הַחֶסֶד כְּדֵי לִהְיוֹת "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה" (תְּהִלִּים פֶּרֶק ט, ג), הוּא רַק מִבְּחִינַת שֵׁם וְהָאָרָה בְּעָלְמָא מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְהוּא בְּחִינַת שֵׁם אֵל.

וְכִידּוּעַ, שֶׁאֵין עָרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁל הָאָדָם עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ, וּכְלָא חֲשִׁיבֵי. וְכֵן שֵׁם אֱלֹקִים בִּגְבוּרָה. וְלָכֵן כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמִדּוֹתָיו לִהְיוֹת "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת – עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ נִמְשָׁךְ שֵׁם זֶה בְּמִדָּה זוֹ כו'.

אַךְ עִיקַּר הַפֵּירוּשׁ "לְאַתְקָנָא רָזָא דִשְׁמֵיהּ", הַיְינוּ לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" שֶׁהוּא בְּחִינַת אֵין־סוֹף. וְכַנּוֹדָע, שֶׁיֵּשׁ יִחוּד שֵׁם הַוָּי"ה וְאַדְנָי, שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת שֵׁם הַוָּי"ה – 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', בְּשֵׁם אַדְנָי – בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'. וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל", כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן "מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר עֲדֵי עַד **שְׁמוֹ הַגָּדוֹל**". וְעַל יְדֵי זֶה "לְאַתְקָנָא רָזָא דִשְׁמֵיהּ" – שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ גִּלּוּי בְּחִינָה זוֹ בִּשְׁאָר כָּל הַשֵּׁמוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב רֵישׁ פָּרָשַׁת "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו'" (שְׁמוֹת ו, ג): "וּשְׁמִי הַוָּיָה **לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם**", לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה לָהֶם. כִּי גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, הוּא עַל יְדֵי מַתַּן־תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְזֶהוּ עִנְיָן "וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ **לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל**", כִּי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה זוֹ מִבְּחִינַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל א' יב, כב): "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר **שְׁמוֹ הַגָּדוֹל**", וּכְתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ (יְהוֹשֻׁעַ ז, ט): "וּמָה תַּעֲשֶׂה לִשְׁמְךָ **הַגָּדוֹל**", כִּי "תִּלְת קְשָׁרִין מִתְקַשְּׁרִין דָּא בְדָא: יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁרִין בְּאוֹרַיְיתָא, וְאוֹרַיְיתָא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא". וְאָמְרוּ רַז"ל: "דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הָיָה מְחַבֵּר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", דְּהַיְינוּ – לְהִיוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְנִשְׁפָּל בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא הִתְחַבְּרוּת וְהַמְשָׁכַת בְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" בְּחָכְמָה כו'). :

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְאֵלֶּה **שְׁמוֹת** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'", שֵׁמוֹת מַמָּשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל ב' ח, יג): "וַיַּעַשׂ דָּוִד **שֵׁם**", וּפֵירֵשׁ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "דְּעָבִיד שְׁמָא קַדִּישָׁא", שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּלּוּי שֵׁם הַוָּי"ה לְמַטָּה, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה – יו"ד שֶׁל שֵׁם, וְה' שֶׁל שֵׁם, בְּחִינַת הַדִּבּוּר וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ כו', לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּיה[20].

וְכָךְ הוּא פֵּירוּשׁ "שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַמְשִׁיכִים וְעוֹשִׂים בְּחִינַת גִּלּוּי שֵׁמוֹת עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ "לְאַתְקָנָא רָזָא דִשְׁמֵיהּ כו'", וּבְפֵירוּשׁ "מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל".

(וּבִפְרָטוּת: יַעֲקֹב וְי"ב בָּנָיו הִשְׁבָּטִים שֶׁשָּׁרְשָׁן מַמָּשׁ בַּאֲצִילוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵן הֵן הַשֵּׁמוֹת עֶלְיוֹנִים. וְכַנּוֹדָע גַּם כֵּן בְּ"פִרְי

18. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ הַזֹּהַר פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה, עַל פָּסוּק "וְהִנֵּה רִבְקָה יוֹצֵאת כו'").

19. ("כְּתִיב, (דִּבְרִים כב, כג): 'כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה', 'נַעַר' כְּתִיב, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּכָל זְמַן דְּלָא קַבִּילַת דְּכַר, אִתְקְרֵי נַעַר, מִדְּקַבִּילַת דְּכַר, אִתְקְרֵי נַעֲרָה". זֹהַר פָּרָשַׁת בֹּא, לח, ב).

20. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ".

עֵץ חַיִּים", אֵיךְ "יְחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ" נִקְרָא יְחוּד "יַעֲקֹב וְרָחֵל", אוֹ "יִשְׂרָאֵל וְרָחֵל".

וְהַיְינוּ יְחוּד הַוָּי"ה בְּאַדְנָי, כִּי שֹׂרֶשׁ נִשְׁמַת יַעֲקֹב נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת שֵׁם הַוָּי"ה, וְשֹׂרֶשׁ נִשְׁמַת רָחֵל נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת שֵׁם אַדְנָי. וְלָכֵן כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלָה לְרָחֵל כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נג, ז): "כְּרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ כו'".

וְכֵן י"ב שְׁבָטִים הֵם כְּנֶגֶד י"ב צִירוּפֵי הַוָּי"ה, שֶׁבְּכָל חֹדֶשׁ מֵאִיר צִירוּף אֶחָד מִי"ב צִירוּפֵי הַוָּי"ה בְּאַדְנָי כו', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּשְּׁבָטִים "הָרְאוּבֵנִי" (בְּמִדְבַּר כו, ז), "הַשִּׁמְעוֹנִי" כו' (שָׁם, יד) – שֶׁיֵּשׁ שֵׁם **י"ה** בְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׁבָטִים כו'.

וּפֵירוּשׁ "**וְאֵלֶּה** שְׁמוֹת": הַיְינוּ, כִּי הַמִּשְׁכַּת הַשְּׁמוֹת הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן ס' מְלָכוֹת כו'; **וְשִׁיתָא** סִדְרֵי מִשְׁנָה, וְכָל אֶחָד כָּלוּל מִו' זֶהוּ בְּגִימַטְרִיָּא "**אֵלֶּה**"[21], וְהוּא בְּחִינַת הַמִּשְׁכָּה.

אַךְ מִקֹּדֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת הַעֲלָאָה, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֵׁם מ"ב. וְזֶהוּ "**וְאֵלֶּה**" גִּימַטְרִיָּא **מ"ב**[22]).

אַךְ פֵּירוּשׁ וְעִנְיָן "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת כו' הַבָּאִים מִצְרַיְמָה" קָאֵי עַל זְמַן הַגָּלוּת. כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" [מֵהָאֲרִיז"ל] בְּעִנְיָן הַגָּרוֹן, שֶׁנִּקְרָא מִצְרַיִם – לְשׁוֹן מֵצַר כו'. וְהַיְינוּ, כִּי מִצְרַיִם – לְשׁוֹן מֵצַר – בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר.

וְיָדוּעַ דִּבְזְמַן הַגָּלוּת כְּתִיב (תְּהִלִּים עד, ט): "אֹתוֹתֵינוּ **לֹא רָאִינוּ**". וּפֵירוּשׁ: שֶׁהָאוֹתִיּוֹת וְשֵׁמוֹת עֶלְיוֹנִים שֶׁאָנוּ מַמְשִׁיכִים עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה – "לֹא רָאִינוּ", שֶׁאֵינָן בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶצְלֵנוּ. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהֵן מִתְעַלְּמִים בִּבְחִינַת מִצְרַיִם, בְּחִינַת מָקוֹם **צַר** הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרֶאת (שְׁמוֹת ג, ח): "אֶרֶץ טוֹבָה **וּרְחָבָה**" – שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי כו'. :

[עִנְיָן ב' יְרִידוֹת דְּמִצְרַיִם[23]]

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן הוּא: דְּהִנֵּה "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" הוּא שֵׁם הַוָּיָה. וְיָדוּעַ דְּיוּ"**ד** הוּא בְּחִינַת צִמְצוּם[24], **וְה'** הִתְפַּשְּׁטוּת אוֹרָךְ וְרוֹחַב כו'. לְפִי שֶׁכָּךְ הִיא דֶּרֶךְ הַמִּשָּׁכָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָמוֹת, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה צִמְצוּם וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּשְּׁטוּת כו'.

(וְכָךְ הוּא בְּעִנְיָן הַיְרִידָה וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר – מִתְּחִלָּה בִּבְחִינַת מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה, וְאַחַר כָּךְ בְּחִינַת "אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה" – בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת וְגִלּוּי).

וְהִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית מג, כ): "יָרֹד יָרַדְנוּ (מִצְרַיְמָה) כו'", יְרִידָה אַחַר יְרִידָה וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּגְאוּלָּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית מו, ד): "וְאָנֹכִי **אַעֲלְךָ גַם עָלֹה** כו'"; "**עָלֹה נַעֲלֶה** כו'" (בְּמִדְבַּר יג, ל) – **עִילּוּי אַחַר עִילּוּי**.

וּלְבָאֵר כָּל זֶה בְּעִנְיָן מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה, וִירִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַעֲקֹב לְשָׁם, יֵשׁ לְהַקְדִּים מָשָׁל אֶחָד, וְהוּא:

כִּי הִנֵּה אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּבּוּר שְׁנֵיהֶם מִמָּקוֹר אֶחָד נוֹבְעִים, הוּא אוֹר הַשֵּׂכֶל. כִּי הַמִּדּוֹת – חֶסֶד, דִּין וְרַחֲמִים נִמְשָׁכִים מִן הַשֵּׂכֶל, וְהַמַּחְשָׁבָה נִמְשֶׁכֶת מִן הַמִּדּוֹת[25], וּמִשְּׁתַלְשְׁלִים וְיוֹרְדִים מַטָּה מַטָּה לִהְיוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר. וְעִם כָּל זֶה עוֹדָם קְשׁוּרִים וּמְיוּחָדִים בְּאוֹר הַשֵּׂכֶל הַמֵּאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם הִיא לְפִי עֵרֶךְ שִׂכְלוֹ; וְכֵן מִדִּבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹדַע חָכְמָתוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ דּוּגְמַת מָשָׁל זֶה יוּבָן לְמַעְלָה: הֲגַם שֶׁ"אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף כו'", עִם כָּל זֶה הֲרֵי "דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם". דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קד, כד): "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כּוּלָּם **בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ**", הֲרֵי שֶׁהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חָכְמָה. וַהֲרֵי כְּתִיב (תְּהִלִּים לג, ו): "**בִּדְבַר ה'** שָׁמַיִם **נַעֲשׂוּ**" – שֶׁהִתְהַוּוּתָם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת **דִּבּוּר**?

אֶלָּא הַיְינוּ שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא" – "בִּדְבַר ה'" הֵן עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת: "יְהִי אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, ג); "יְהִי רָקִיעַ" (שָׁם, ו); "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ" (שָׁם, יא), בְּחִינַת עָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין. וְכֵן בִּבְחִינַת עָלְמִין סְתִימִין דְּלֹא אִתְגַּלְיָין, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַחְשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּבְיָכוֹל, יֵשׁ

---

21. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (שְׁמוֹת לח, כא) "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן".

22. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת, עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית כו, יח) "וַיִּקְרָא לָהֶן **שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת**" – שֶׁהָא' בְּוַי"ו, וְהַב' בְּלֹא וַי"ו, עַיֵּן שָׁם.

23. [נוֹסַף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶּמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

24. [בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶּמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052 נוֹסַף: **תְּחִלָּה**].

25. (הַיְינוּ עַל פִּי רוֹב. שֶׁהֲרֵי אֵין שׁוּם מַחְשָׁבָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ תַּאֲוָה לְדָבָר זֶה. אַךְ לִפְעָמִים הַמִּחְשָׁבָה מְקַבֶּלֶת מֵהַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, וּמִמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, אַף שֶׁלֹּא נִתְפַּשְּׁטָה עֲדַיִן הַמִּדָּה בַּלֵּב.

וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין קְפִידָא לְכַעַס, שֶׁהַכַּעַס הוּא מִדָּה בַּלֵּב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקְּפִידָא הִיא רַק בְּמוֹחַ, וְעִם כָּל זֶה הַמַּחְשָׁבָה מְלֵא מִמֶּנָּה. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָרֵי מִדּוֹת, שֶׁבַּשֵּׂכֶל יוּכַל לִהְיוֹת הַמַּחְשָׁבָה מְקַבֶּלֶת מֵהֵן עַצְמָן שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב.

וְתֵדַע, דַּאֲפִילּוּ הַדִּבּוּר מְקַבֵּל לִפְעָמִים מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת, וְזֶהוּ עִנְיָן רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, כַּנִּזְכַּר עַל פָּסוּק "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ כו'" עַיֵּן שָׁם. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיָן הַמַּחְשָׁבָה. רַק לִפְעָמִים מְקַבֶּלֶת הַמַּחְשָׁבָה גַּם כֵּן מֵהַמִּדּוֹת. וְעַיֵּן בְּמַאֲמַר הַזֹּהַר דְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, עַל פָּסוּק "אָנֹכִי אֶשְׁמָח" כו' עַיֵּן שָׁם.

גַּם לְפִי הַנִּמְשָׁל דִּלְקַמָּן בְּעִנְיָן יְרִידַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, יוּבָן כֵּן.

גַּם כֵּן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת וּמַאֲמָרוֹת – "יְהִי אוֹר כו'". כְּנוֹדָע לַמְּעַיְּינִים בְּסֵפֶר הַזֹּהַר, בְּעִנְיָן הַהֵיכָלוֹת שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה גַּם כֵּן בְּעָלְמִין־סְתִימִין, בְּחִינַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ; וְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת; מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת. וּמִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא".

(וְהָאָרָה וְהַמְשָׁכָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת חָכְמָה, זֶהוּ בְּחִינַת יַעֲקֹב. וְהִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר שֶׁהֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַמַּגְבִּילִים זֶהוּ עִנְיָן ב' בְּחִינוֹת הַיְּרִידוֹת לְמִצְרַיִם־דִּקְדוּשָׁה, יְרִידָה אַחַר יְרִידָה מִמַּחְשָׁבָה לְדִבּוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר).

וְהִנֵּה, עֶצֶם חָכְמָה־עִילָּאָה קוֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בִּבְחִינַת עָלְמִין, דְּהַיְינוּ קוֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּתָהּ גַּם בְּעָלְמִין־סְתִימִין, נִקְרָא "יִשְׂרָאֵל" – לִי־רֹאשׁ כו'[26].

וְהַמְשָׁכַת חָכְמָה־עִילָּאָה לְהִתְלַבֵּשׁ **תּוֹךְ** עָלְמִין נִקְרָא יַעֲקֹב – יו"ד־**עָקֵב**, שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאָרָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה הַנִּקְרָא יו"ד, לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת עָלְמִין, שֶׁהֵן רַק בְּחִינַת עֲקֵבַיִם לְגַבֵּי חָכְמָה־עִילָּאָה עַצְמָהּ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ סו, א): "וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי", שֶׁבִּחְינַת אֶרֶץ, שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת נִקְרֵאת "הֲדוֹם רַגְלָי", וְהוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה כו'[27].

וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָא יַעֲקֹב (שְׁמוֹת כו, כח): "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן", הַ"מַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה". וְזֶהוּ עִנְיָן יְרִידָה הָא' שֶׁבְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **הַבָּאִים מִצְרַיְמָה** יַעֲקֹב וּבָנָיו", שֶׁהִיא יְרִידָה בִּבְחִינַת מֵצַר וּגְבוּל לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת עָלְמִין־סְתִימִין. וְלָכֵן נֶאֱמַר כָּאן "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [..] יַעֲקֹב", שֶׁבִּחְינַת יַעֲקֹב בְּשֵׁם "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" יְכוּנָּה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל (הַנִּזְכָּר שָׁם בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ) – לִי־רֹאשׁ כַּנַּ"ל. :

וְהִנֵּה בַּגְּלוּת נֶאֱמַר (תְּהִלִּים עד, ט): "אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ". דְּהִנֵּה עִנְיָן אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים הוּא שִׁינּוּי הַטֶּבַע. כְּמוֹ (שְׁמוֹת ד, ט): "וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְּאוֹר כו', וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת". וְהוּא עַל יְדֵי הָאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה, בְּחִינַת שֵׁם הֲוָי"ה. (כַּנַּ"ל שֶׁבְּחִינַת "שֵׁם הַגָּדוֹל" מֵאִיר בְּחָכְמָה־עִילָּאָה).

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר פַּרְעֹה (שְׁמוֹת ה, ב): "לֹא יָדַעְתִּי אֶת **הֲוָיָה**", כִּי אִם בְּחִינַת שֵׁם **אֱלֹקִים**, בְּחִינַת הַצִּמְצוּם בְּ"דַבֵּר ה'", שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית. אֲבָל עַל יְדֵי הָאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה מְשֻׁתָּנִים הַצִּירוּפִים. כִּי הִתְהַוּוּת הַמַּיִם הוּא מִמַּאֲמָר "יִקָּווּ הַמַּיִם" (בְּרֵאשִׁית א, ט), שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּדִבַּר ה' מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת. אֲבָל הָאָרַת הַחָכְמָה יָכוֹל לְשַׁנּוֹת הַצֵּירוּף מִמַּיִם לְדָם. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁהַשֵּׂכֶל מַנְהִיג וּמְשַׁנֶּה הַדִּבּוּר כִּרְצוֹנוֹ.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן הַמַּטֶּה, שֶׁהָיָה מֵ"עֵץ הַחַיִּים", שֶׁנֶּהְפַּךְ לְנָחָשׁ, וּמִנָּחָשׁ לְמַטֶּה, שֶׁהוּא עִנְיָן הַשִּׁינּוּי מֵהֶעְלֵם לְגִלּוּי וּמִגִּלּוּי לְהֶעְלֵם. וְכֵן מַה שֶּׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ד, ז): "הָשֵׁב יָדְךָ אֶל חֵיקֶךָ כו', וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ כו'".

וְלָכֵן הָיוּ כָּל הַמּוֹפְתִים עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאָרַת הַחָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ב, י): "כִּי מִן **הַמַּיִם** מְשִׁיתִהוּ", בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "**אוֹתוֹתֵינוּ** לֹא רָאִינוּ" – "אוֹתוֹתֵינוּ" דַּיְּיקָא, כִּי "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה". לְפִי שֶׁבַּגְּלוּת הוּא בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם עַד שֶׁנִּרְאֶה הָעוֹלָם לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ מה, טו): "אַתָּה אֵל **מִסְתַּתֵּר**". :

וּבְחִינַת יְרִידָה הַב', הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן: "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב" - שֶׁבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל – לִי־רֹאשׁ, יוֹרֵד בִּבְחִינַת מֵצַר וְצִמְצוּם עִם בְּחִינַת יַעֲקֹב. וְהוּא עִנְיָן הַיְּרִידָה בִּבְחִינַת עָלְמִין־דְּאִתְגַּלְיָין, וּ"**דַבֵּר** ה'" שֶׁהוּא צִמְצוּם וִירִידָה ב'.

"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה" (אִיּוֹב יט, כו), שֶׁהַקּוֹל הַיּוֹצֵא מֵהֶבֶל הַלֵּב הוּא קוֹל פָּשׁוּט, וּמִתְצַמְצֵם לִהְיוֹת נָחְלָק בְּה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה אחה"ע מֵהַגָּרוֹן כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה (שְׁמוֹת ד, י): "כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן", כִּי מֹשֶׁה – הוּא בְּחִינַת הָאָרַת עֶצֶם הַחָכְמָה – אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִידֵי גִּילּוּי בְּדִבּוּר כִּי אִם עַל יְדֵי בְּחִינַת **צִמְצוּם**. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ד, טז): "וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ **לֵאלֹקִים**" דַּיְּיקָא.

וְעִם כָּל זֶה עוֹדֶנָּה קְשׁוּרָה וּמְיוּחֶדֶת בִּמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ, בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל – לִי־רֹאשׁ, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה גַּם בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית לב, כט): "לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל". (הַיְינוּ בְּחִינַת חָכְמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּמִּדּוֹת, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ בְּדִבּוּר. וְלָכֵן לֹא נִקְרָא יַעֲקֹב בְּחִינַת בֶּן לְיִשְׂרָאֵל זֶה). כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ כז, יב): "וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אָחָד" – "לְמֻהֲוֵי אֶחָד בְּאֶחָד".

---

26. (וּכְמוֹ שֶׁבְּהָרֹאשׁ מְלוּבָּשׁ הַנִּשְׁמָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּנְיָא פֶּרֶק נ"ג, כַּךְ בְּחִינַת הָאָרָה מִ"שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" מְלוּבָּשֶׁת בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל – לִי־רֹאשׁ, הִיא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה. כְּמַאֲמָר: "וְקַרְבְּתָנוּ מַלְכֵּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל).

27. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פִּי הַזֹּהַר פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים: "וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי" (יְשַׁעְיָהוּ מג, י) – דָּא יַעֲקֹב כו'", מֵעִנְיָן זֶה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מט, כד): "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב, מִשָּׁם רֹעֶה **אֶבֶן** יִשְׂרָאֵל", שֶׁבְּחִינַת אֶבֶן הוּא אוֹתִיּוֹת, כְּנוֹדָע בְּסֵפֶר יְצִירָה: "שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת כו'", וְהֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת יַעֲקֹב).

[וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב[28]] "אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ" (שְׁמוֹת א, א):

רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן – בְּחִינַת רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם בְּעָלְמִין־דְּאִתְגַּלְיָין מִבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[29]: "וַתִּקְרָא שְׁמוֹ **רְאוּבֵן** כִּי **רָאָה** כו'"; וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ **שִׁמְעוֹן** כִּי **שָׁמַע** הֲוָיָה"[30]; **לֵוִי** – "עַתָּה הַפַּעַם **יִלָּוֶה** אִישִׁי אֵלַי" (שָׁם, לד), בְּחִינַת **הִתְקַשְּׁרוּת** וְיִחוּד.

כִּי רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה הִיא בְּחִינַת הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל דַּרְכֵּי בְּנֵי אָדָם, וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב[31], "לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת לֵב". שֶׁלֹּא כְּדַעַת [הָאוּמּוֹת[32]] הַכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית "וַיֹּאמְרוּ: לֹא יִרְאֶה יָהּ, וְלֹא יָבִין אֱלֹקֵי יַעֲקֹב" (תְּהִלִּים צד, ז), מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּדִבַּר ה', וְעָלְמִין־דְּאִתְגַּלְיָין, אֶלָּא שֶׁעוֹדָנָּה קְשׁוּרוֹת בְּמִקּוֹרָן וְשָׁרְשָׁן.

(וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת כו'": שֶׁגַּם בְּמִצְרַיִם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַשְׁמוֹת עֶלְיוֹנִים "אִישׁ וּבֵיתוֹ"; דְּכַר וְנוּקְבָא; יִחוּד מַ"ה וּבַ"ן. רַק שֶׁ"אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ". אַךְ הֶעְלֵם זֶה הוּא סִבַּת הַגִּלּוּי הֶעָצוּם אַחַר כָּךְ. וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ). :

[הֶעְלֵם צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּדֵי שֶׁאַחַר כָּךְ יִהְיֶה גִּילוּי[33]]

וְהִנֵּה לִהְיוֹת בְּחִינַת הַגִּלּוּי, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אֶלָּא עַל יְדֵי בְּחִינַת הֶעְלֵם תְּחִלָּה, בְּחִינַת יו"ד – צִמְצוּם, וְאַחַר כָּךְ ה' – הִתְפַּשְּׁטוּת – אוֹרֶךְ וְרוֹחַב, "כִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם – בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא, וְהָדָר נְהוֹרָא". וְהוּא עִנְיָן הַגָּלוּת שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת גִּילוּי מַתַּן־תּוֹרָה – "הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" (דְּבָרִים כט, כח); "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'" (דְּבָרִים ה, ד) – הָיָה דַּי בְּגָלוּת רד"ו שָׁנָה.

וּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְגַּלֶּה **פְּנִימִית**־הַתּוֹרָה: "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ כו'" (יְשַׁעְיָהוּ נב, ח); "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כו'" (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה), צָרִיךְ כָּל אֲרִיכוּת הַחֹשֶׁךְ הַזֶּה –"בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית יט, כז): "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר", שֶׁלִּהְיוֹת גִּלּוּי בְּחִינַת אַבְרָהָם הוּא "בַּבֹּקֶר" – אַחַר חֶשְׁכַת הַלַּיְלָה דַּוְקָא.

(כִּי הִנֵּה מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ"ה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ו, ג): "וּשְׁמִי הֲוָיָ"ה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם". רַק בְּמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ, ב): "אָנֹכִי הֲוָיָ"ה כו'". אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית כח, כא): "וְהָיָה הֲוָיָה לִי לֵאלֹקִים", שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן יוֹתֵר, עַד דְּשֵׁם הֲוָיָה יִהְיֶה חָשׁוּב רַק כֵּאלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְזֶהוּ עִיקַּר עִנְיָן גִּלּוּי "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל".

וְכַנּוֹדָע דְּבִי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים נֶאֱמַר (שְׁמוֹת לד, ו): "הֲוָיָ"ה | הֲוָיָ"ה", וּפְסִיק טַעֲמָא כו'. כִּי שֵׁם הֲוָיָ"ה הָרִאשׁוֹן הוּא מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּמִשָּׁם יִהְיֶה הַגִּילּוּי כו', עַל כֵּן מִתְעַכֵּב זְמַן רָב וְהַחֹשֶׁךְ גָּדוֹל יוֹתֵר, כִּי יִהְיֶה אַחַר כָּךְ אוֹר גָּדוֹל יוֹתֵר.

וְזֶהוּ "בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה **בְּאוֹר הֲוָיָ"ה**" (יְשַׁעְיָהוּ ב, ה) פֵּירוּשׁ: בְּאוֹר הַמֵּאִיר בְּשֵׁם הֲוָיָ"ה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאֶדְרָא רַבָּא (דַף ק"ל). וְזֶהוּ עִנְיָן "שְׁמַע **יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ"ה** כו'" (דְּבָרִים ו, ד) – **יִשְׂרָאֵל** דַּיְיקָא; "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – "**יַעֲקֹב** אָמְרוּ". וְהוּא עִנְיָן יִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה, "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד כו'". :

וּבִיאוּר הָעִנְיָן:

דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, דְּאִם יְרִידַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הוּא עִנְיָן הַמְשֻׁכַּת הֶאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה בְּעָלְמִין־סְתִימִין וְעָלְמִין־דְּאִתְגַּלְיָין כַּנַ"ל, אִם כֵּן תְּמוּהִ אֵיךְ נִקְרָא זֶה בְּשֵׁם **גָּלוּת מִצְרַיִם**? וְהָלֹא כַּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת" כַּנַ"ל, וְאִם כַּךְ הוּא סֵדֶר הַבְּרִיאָה, מָה עִנְיָן זֶה לְגָלוּת וְשִׁעְבּוּד?

אַךְ הָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב) "אֲנִי יְשֵׁנָה", שֶׁהַגָּלוּת נִמְשָׁל לִשֵׁנָה. כִּי עִנְיָן הַשֵּׁינָה הִיא, שֶׁסּוֹתֵם עֵינָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶה כְּלוּם. כַּךְ בַּגָּלוּת כְּתִיב: "אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ". פֵּירוּשׁ "אוֹתוֹתֵינוּ" הוּא, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְשֻׁכּוֹת מִ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" בִּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין".

אָכֵן בַּגָּלוּת אֵין הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין־סוֹף לְעֵינֵינוּ, רַק הָאוֹתִיּוֹת הֵם מְסוּתָּרִים נֶעֱלָמִים. אֲבָל "וְלִבֵּי עֵר" (שָׁם), כִּי לְמַעְלָה יֵשׁ כָּל הִתְגַּלּוּת הָאוֹרוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּזְמַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה הִתְגַּלּוּת שְׁכִינָה לְמִטָּה מִמָּשׁ, וְהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה לֶאֱכוֹל הַקָּרְבָּן כו'. אֲבָל בַּגָּלוּת, הָעָלְמִין מַסְתִּירִים.

וְזֶהוּ "הַבָּאִים מִצְרַיְמָה": שֶׁמְּלוּבָּשִׁים הַשֵּׁמוֹת בְּהָעָלְמִין בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם כו'. וְלָכֵן נִקְרָא 'שֵׁינָה' – שֶׁהַגִּלּוּי אֵינוֹ לְעֵינֵינוּ רַק לְמַעְלָה – "וְלִבֵּי עֵר". וְלָכֵן בַּגָּלוּת גַּם כֵּן נִרְאֶה "עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג". אַךְ בֶּאֱמֶת הוּא (תְּהִלִּים קלו, ד): "עוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת **לְבַדּוֹ**", שֶׁהוּא לְבַדּוֹ מַכִּיר בָּהֶן הֲגַם שֶׁאֵין נִרְאֶה לְעֵינֵינוּ. :

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּוַדַּאי אִילּוּ הָיָה הַגִּלּוּי בְּהָעָלְמִין מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה לֹא הָיוּ הָעָלְמִין מַסְתִּירִין וּמַעֲלִימִין כָּל כַּךְ לְעֵינֵינוּ. וְהָרְאִיָּה לָזֶה, בְּהִתְנוֹצְצוּת הַגְּאוּלָּה עַל יְדֵי מֹשֶׁה־רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הֶאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה, מִיַּד נַעֲשׂוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים לְעֵין כֹּל בְּשִׁינּוּי הַטֶּבַע כו', וּמִשּׁוּם שֶׁהַדִּבּוּר

28. [נוֹסָף בְּבוּך 1052]

29. (בְּרֵאשִׁית כט, לב. וְשָׁם: אֶת שְׁמוֹ).

30. [ו"וַתֹּאמֶר: כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה, וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן" (בְּרֵאשִׁית כט, לג)].

31. [ו"רַה' צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק, רֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב" (יִרְמְיָהוּ כ, יב)].

32. [נוֹסָף בְּבוּך 1052].

33. [נוֹסָף בְּגוּף כְּתַב יַד קוֹדֶשׁ הַ"צֶמַח־צֶדֶק" בְּבוּך 1052].

בָּטֵל לְגַבֵּי חָכְמָה־עִילָּאָה מְקוֹרוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ מַאֲמָר: "מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיִדְלוֹק כו'[34]".

אַךְ הַיְינוּ בְּגִילּוּי הָאֶרֶת חָכְמָה־עִילָּאָה מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ הַנִּקְרָא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּגָּלוּת, אָז אֵין הַגִּלּוּי בְּהָעָלְמִין מִבְּחִינַת הַחָכְמָה־עִילָּאָה מַמָּשׁ, שֶׁהוּא מִבְּחִינָה הַנִּקְרָא יִשְׂרָאֵל – לֵי־רֹאשׁ, רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּקִיעַת אֵיזֶה הָאֶרָה דֶּרֶךְ מָסָךְ וּלְבוּשׁ, וּבְחִינָה זוֹ נִקְרָא יַעֲקֹב, וּמִבְּחִינָה זוֹ מֵאִיר בְּהָעָלְמִין לְהַחִיּוֹתָם מֵאֵין לְיֵשׁ. וְלָכֵן הָעָלְמִין הֵן מַסְתִּירִין וּמַעֲלִימִין עַל הָאָרָה זוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה כִּי בָּאָה אֶל קִרְבָּנָה[35].

וְעַל כֵּן "אוֹתוֹתֵנוּ **לֹא רָאִינוּ**": "לֹא רָאִינוּ" דַּיְיקָא, שֶׁבֶּאֱמֶת גַּם עַכְשָׁיו הַכֹּל בְּהִשְׁגָּחָה פְּרָטִית כְּמוֹ בַּזְּמַן הַהוּא. וְהַכֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים הָהֵם, רַק שֶׁ"לֹא רָאִינוּ" – שֶׁאֵין נִיכָּר שׁוּם שִׁינּוּי. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ "לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת **לְבַדּוֹ**", שֶׁ"אֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִיסּוֹ", מִפְּנֵי שֶׁהָעָלְמִין מַעֲלִימִין, וְזֶהוּ בְּחִינַת הַגָּלוּת מַמָּשׁ.

וְהַסִּיבָּה לָזֶה הוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַגִּלּוּי בְּהָעָלְמִין רַק מִבְּחִינַת **בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** וּבְחִינַת יַעֲקֹב, וְלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא חָכְמָה־עִילָּאָה מַמָּשׁ.

וְהַדּוּגְמָא לָזֶה: כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאֵיזוֹ הַשִּׂכְלָה, הִנֵּה מִי שֶׁמַּשִּׂיג עוֹמֶק הַמּוּשְׂכָּל לְאֲמִתָּתוֹ יוּכַל לְהַלְבִּישָׁהּ בְּכַמָּה מִינֵי אוֹתִיּוֹת. אִם בְּאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּדִבּוּרִים אֲחֵרִים; כִּפְי שֶׁצָּרִיךְ לוֹ, כַּךְ יוּכַל לְשַׁנּוֹת הַצֵּירוּפִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִי שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג לְעוֹמְקָהּ מַמָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשִּׂיג עִנְיָנָהּ, לֹא יוּכַל לְשַׁנּוֹת הַצֵּירוּפִים כְּלָל, רַק יַגִּידָהּ בַּצֵּירוּפִים שֶׁקִּיבֵּל.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַיּוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (חולין ג, ב): "אֵלּוּ כְּשֵׁירוֹת בְּבְהֵמָה כו'", לֹא יוּכַל לוֹמְרָהּ בְּצֵירוּפִים אֲחֵרִים, רַק יַחֲזִיר הַלָּשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא מַמָּשׁ בְּלִי תּוֹסֶפֶת וּמִגְרַעַת. אֲבָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ פְּנִימִיּוּת וְתוֹךְ הַמְּכָוָּן, יוּכַל לוֹמַר דִּינֵי הַמִּשְׁנָה בְּלְשׁוֹנוֹת וְדִבּוּרִים אֲחֵרִים כו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים: "יְהֵא שְׁמֵיהּ **רַבָּא** מְבָרַךְ, לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא" – פֵּירוּשׁ: שֶׁהַבַּקָּשָׁה, שֶׁיִּהְיֶה הַגִּלּוּי בְּהָעָלְמִין מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ **הַגָּדוֹל**" מַמָּשׁ, וְעַל יְדֵי זֶה לֹא יִסְתִּירוּ הָעָלְמִין כְּלָל[36]). :

וְשֹׁרֶשׁ הַדְּבָרִים הוּא, כִּי הִנֵּה יֵשׁ יִשְׂרָאֵל־סָבָא, וְיִשְׂרָאֵל־זוּטָא:

פֵּירוּשׁ: כִּי יִשְׂרָאֵל – לֵי־רֹאשׁ הוּא בְּחִינַת חָכְמָה. אַךְ עַצְמִיּוּת חָכְמָה־עִילָּאָה, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא" אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג. כִּי הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ הוּא, גַּם אִילּוּ לֹא בָרָא הָעוֹלָמוֹת.

רַק בְּחִינַת נֶה"י־דְאַבָּא מְאִירִים לִהְיוֹת מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, וְנַעֲשִׂים מוֹחִין לְזָ"א. וְעִנְיָן נֶה"י הוּא, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת אֵיךְ לְהַשְׁפִּיעַ[37]. וּבְחִינַת נֶה"י־דְאַבָּא נִקְרָא יִשְׂרָאֵל־סָבָא.

וּפֵירוּשׁ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצַּרִימָה", הַיְינוּ הַמִּשְׁכּוֹת מִבְּחִינַת חָכְמָה הַנַּ"ל שֶׁנִּקְרָא יִשְׂרָאֵל־סָבָא בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה. וְלָכֵן יַעֲקֹב שֶׁהוּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים־דְּאַבָּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתִבּוּנָה נִקְרָא בֶּן לְיִשְׂרָאֵל זֶה, שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל־סָבָא – נֶה"י־דְאַבָּא.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כו' – **יַעֲקֹב** וּבָנָיו", שֶׁיַּעֲקֹב עַצְמוֹ בִּכְלַל "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" יְכוּנָה, מִשּׁוּם דְּהָתָם מַיְירִי בְּעִנְיָן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל־סָבָא הַנִּמְשָׁךְ בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה, וְעַל כֵּן לְגַבֵּי בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל־סָבָא נִקְרָא יַעֲקֹב "בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל" כו'. וְהִיא הַיְרִידָה הָרִאשׁוֹנָה דְ"מִצַּרִימָה", הַיְינוּ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה, שֶׁנִּקְרָא גַּם כֵּן "מִצַּרִימָה", שֶׁהֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת וְכֵלִים הַמַּגְבִּילִים הָאוֹר כו'.

וְהַיְרִידָה הַב' הוּא בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת פַּעַם ב': "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה", וְהַדִּבּוּר מְקַבֵּל מִבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל־זוּטָא.

כִּי הִנֵּה יִשְׂרָאֵל־זוּטָא הַיְינוּ בְּחִינַת זָ"א. כִּי הֲגַם שֶׁזָּ"א הַיְינוּ ו' קְצָווֹת דַּאֲצִילוּת – חַג"ת נֶה"י, אַף כְּשֶׁהַמּוֹחִין דְּאַבָּא־וְאִימָּא נִתְלַבְּשׁוּ בּוֹ, נִקְרָא יִשְׂרָאֵל – לֵי־רֹאשׁ. כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין כְּשֶׁהַמּוֹחִין מְאִירִים בַּמִּדּוֹת, אוֹ כְּשֶׁהֵם רַק מִדּוֹת לְבַד. עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה, הַתִּינוֹק נוֹחַ לְכְעוֹס. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִי שֶׁמִּדּוֹתָיו בְּהַשְׂכֵּל – קָשֶׁה לְכְעוֹס. וּלְכַךְ אוֹמְרִים "אָב הָרַחֲמָן", שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה – מְקוֹר הָרַחֲמִים[38].

וְלָכֵן כְּשֶׁהַמּוֹחִין מְאִירִים בְּזָ"א נִקְרָא 'יִשְׂרָאֵל'. אַךְ מִכָּל מָקוֹם יִשְׂרָאֵל־**זוּטָא**, כִּי הוּא רַק הַמְשָׁכַת מוֹחִין בַּמִּדּוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל־**סָבָא** זֶהוּ נֶה"י־דְאַבָּא עַצְמוֹ – עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה מִבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל־זוּטָא שֶׁהוּא זָ"א, נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר. כִּמְשַׁל הַדִּבּוּר שֶׁמְּקַבֵּל מֵהֶבֶל

---

34. ("הוּא יֹאמַר לַחוֹמֶץ וְיִדְלוֹק". תַּעֲנִית כה, א).

35. ("וְלֹא נוֹדַע כִּי בָּאוּ אֶל קִרְבָּנָה". בְּרֵאשִׁית מא, כא).

36. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת חֻקַּת עַל פָּסוּק "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים כו'" – "וְנִחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם".

37. עַיֵּין בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ", דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה". וְשָׁם: כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁפִּיעַ דְּבַר חָכְמָה לְלַמֶּדָהּ לִבְנוֹ, אִם יֹאמַרְנָה לוֹ כּוּלָּהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשִׂכְלוֹ לֹא יוּכַל הַבֵּן לְהָבִין וּלְקַבֵּל. רַק שֶׁצָּרִיךְ לְסַדֵּר לוֹ בְּסֵדֶר וְעִנְיָן אַחֵר, דְּבָר דִּבּוּר עַל אוֹפַנָּיו מְעַט מְעַט. וּבְחִינַת עֵצָה זוֹ נִקְרֵאת נָצַח וְהוֹד שֶׁהֵן כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת).

38. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל עַל פָּסוּק "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי", בְּפֵירוּשׁ "צְדָקָה תְּרוֹמֵם כו'", וְזֶהוּ "מִי כָעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד כו").

הַלֵּב שֶׁבּוֹ מִשְׁכָּן הַמִּדּוֹת. וְזֶהוּ עִנְיָן "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הַנֶּאֱמָר בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת, דְּקָאֵי עַל יְרִידָה הַב' שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת ז"א בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר.

וְעַל כֵּן בְּחִינַת יַעֲקֹב לֹא נִקְרָא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כִּי יַעֲקֹב שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם־דְּאַבָּא אֵינוֹ **בֵּן** לְיִשְׂרָאֵל־זוּטָא אֶלָּא **אָח**, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב", שֶׁהַדִּבּוּר מְקַבֵּל מִבְּחִינַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל־זוּטָא וְגַם מִבְּחִינַת יַעֲקֹב כו'. :

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ו) **אך** הנה עדיין אין הפסוק הזה מתיישב באמרו וכל בניך למודי ה' דלימוד זה משמע ענין לימוד חכמה שבתורה דוקא ולפי הנ"ל עיקר ענין למוד ה' הוא בחי' המס"נ והדביקות שבתפלה שאין זה שייך לענין לימוד חכמה כלל. ועוד יש להבין בענין הנ"ל דמאחר שמה שנקרא בוניך אינו אלא מפני שנקרא בניך בתפלה א"כ סותר את העיקר והיסוד באמרו א"ת בניך אלא בוניך דאדרבא הא בהא תליא ואם א"ת בניך אינן נקראים בוניך כו' ועוד יש סתירה לזה לגמרי ממה שמצינו שמי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה ותורתו אומנתו היינו ממש ענין הנ"ל בבוניך שעוסקים בבנינו של עולם ואם פטורין מן התפלה איך תורתם אומנתם לבנות בנינו של עולם דלפי הנ"ל א"א בלא תפלה ומה הפרש יש למי שתורתו אומנתו דפטור מן התפלה יותר מהבנאים שעוסקים בבנינו כו' שאינם פטורים מן התפלה אדרבה א"א להם בלא תפלה כנ"ל. והנה כ"ז מתיישב עפ"י הקדמה בתחלה להבין ההפרש בין בחי' עה"ד טו"ר ובין עה"ח שנקרא אילנא דחיי דהנה אמרו בר"מ דבגלותא דוקא אילנא דטו"ר שלטא בו אבל לעתיד אילנא דטו"ר יתבער מעלמא וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר ולא יהיה עוד כשר פסול טמא וטהור כו' כי אז אילנא דחיי' שלטא שהוא עה"ח שלמעלה מעץ הדעת טו"ר כו' שאין שם תערובות טוב ורע כלל וכלל כו'. וביאור הדברים ידוע בענין את זה לעומת זה עשה האלקים כו' דמצד סיבת השבירה דז' מלכין קדמאין שמתו ונפלו למטה נתהוה עץ הדעת טו"ר בכל העולמות בכ"א לפי ערכו ולזה נתנה כל כללות התורה לברר בין טוב לרע והן הן רמ"ח מצות עשה ושס"ה ל"ת להבדיל בין טמא לטהור כו' משום דבחכמה איתברירו דוקא כידוע אך הנה המברר צריך להיות מבורר בעצמו תחלה אז יוכל לברר הדבר שצריך בירור וא"ל או' לו קשוט עצמך כו' וכך כל בחי' מברר למעל' בא מעולם הבירור שכבר הוברר כמו מאצי' לבריאה כו' (וכן במשה נאמר כי מן המים משיתיהו מעולם התחתון כו' וכך בבירור דעה"ד טו"ר שמסיבת השבירה דז' מלכים דתוהו הוצרך להיות המברר מבחי' עה"ח דוקא והוא שרש התו' שנקר' ע"ח שלמעלה מן עה"ד וע"כ יש בכח חכמה שבתורה דוקא להבדיל ולברר בטוב ורע שבעץ הדעת כו' וכמ"ש במ"א בענין מאור שבה מחזירו למוטב כו' שמטעם זה אמרו לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה כו' מה שא"כ בשאר המצות) אך הנה לאחר תשלום הבירור דעץ הדעת טו"ר ע"י התורה כמו בימות המשיח דאילנא דטוב ורע יתעבר כו' שהוא על ידי המשנה דעכשיו כשר ופסול כו' ולא יהי' עוד מה לברר כי רוח הטומאה יאבד לגמרי ולא יתכן אז ענין גזירת דבר מלך זה טמא וזה טהור כו' מאחר שכבר נברר הכל הרי אז יהי' שכרה של תורה דעכשיו המבררת בעה"ד כו' שיהי' מאיר אז אור חכמה עילאה סתימאה הגנוז בטעמי ההלכות דכשר פסול וטמא טהור כו' והוא הנקרא אילנא דחיי כמו שהוא בעצם מהותו טרם שיתפשט הארתו למטה בעה"ד לברר ולתקן כו' כמו בג"ע שלומדים טעמי ההלכות וסודות שלהם למה זה טמא וזה טהור כו' אע"פ שגוף ענין טומאה וטהרה לא שייך שם כלל וכלל וכמו אם בהרת קדמה לשער לבן כו' שנחלקו במתיבתא דרקיע קוב"ה אומר טהור כו' וכה"ג ועד"ז יהי' לימוד ההלכות לעתיד אחר הבירור דעה"ד טוב ורע והגם שאמר בר"מ דהלכות יבוטלו כי אילנא דטוב ורע יתעבר כו' היינו גוף ענין ההלכה למעשה כשר פסול כו' אבל בחי' טעמים וסודות ההלכות דכשר פסול טמא וטהור כו' אדרבה בזה יהי' עיקר הלימוד לעתיד וזהו שכרה של תורה דעכשיו וד"ל:

שער התשובה. איתא בר"מ. לד"פ

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וכמו שהי' במשכן כל המדרגות כך יש ג"כ כל מדריגת לאחר חורבן, וכמשארז"ל משחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, וב' דיעות הוא תורה שבכתב ותושבע"פ כידוע שזהו ג"כ תושב"כ ח"ע וכמו שא' משה הראיני נא את כבודיך שהוא תושב"כ, וח"ת הוא תושבע"פ, והיריעות הוא המצות, כי הם למעלה מב' בחי' חכ' ששרשם בכ"ע שהוא תר"ך עמודי אור והם המחברים וכמ"ש אשר אנכי מצוך היום לשון חיבור וצוותא, אשר קדשנו במצותיו וציונו, שזהו ענין התחברות ב' מיני כבוד תושב"כ ותושבע"פ, כי יריעות הוא ג"כ לשון חיבור וכמ"ש יושבי פלשת התרועעי שהוא לשון חיבור, ובמקיפים יש ב' בחי' שמגרשין הרע ומחברים הטוב והגילוי, וזהו ענין עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה כי היריעות הם מקיפים כמו השמים וכמ"ש וימתחם כאוהל לשבת שזהו בחי' גילוי המקיף שזהו בחי' סובב כ"ע שמאיר בחי' סובב אבל לא בבחי' גילוי אבל בבהמ"ק הי' גילוי בחי' סובב וזהו גילוי המקיף וכך הוא במצות, וז"ע שמי עם י"ה שס"ה ל"ת וזכרי עם ו"ה רמ"ח מ"ע, ופסוק ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת הוי', וזהו י"ה בחי' שמים וזהו בחי' ל"ת להרחיק הרע, ו"ה הוא הגילוי למטה והאבוקה בבהמ"ק זהו כמשארז"ל מאור שבה מחזירו למוטב.

ומזבח החיצון ומזבח הפנימי הנה ידוע שבמזבח החיצון מקריבין פרים וכבשים ואלים, זהו תפילות במקום תמידין תקנו, ובמזבח הפנימי מקטירין קטורת זהו תיכון תפילתי קטורת. והענין כידוע [ק"ק] שחיטתן בצפון, ולמה נק' המזבח מזבח שזובחין עליו, אלא זהו כמשארז"ל זובח את יצרו הרע כידוע שנה"ב שרשו בפני השור למעלה אך למטה הוא נפל בתאוות גשמי' בשבה"כ, וזהו ע"י תפילה הבירור פרים וכבשים ואלים שזהו כל התאוות לזבוח אותם ולשרוף כל התאוות ע"י רשפי אש שבתפילה, וזהו מזבח החיצון זובח את יצרו, ומזבח הפנימי ענין קטורת שהוא ההתקשרות שבנה"א זהו ענין קטורת, וגם ענין ק"ש שהוא ג"כ בחי' קטורת ההתקשרות למסור נפשו בא' ולקשר בה' ית'.

והנה כתי' עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה, מתחילה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה. והענין הוא כי הנה ידוע הענין שנשאלה שאלה תלמוד גדול או מעשה גדול, נמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, וזהו ענין עוטה אור כשלמה שאור הוא פנימי' התורה ושלמה הוא חיצוני' התורה, ואח"כ נוטה שמים כיריעה שהן המצות מחמת שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, והעיקר הוא פנימי' התורה שמביא לידי מעשה. וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א יש כל הבחי' שבמקדש, וזהו כל מקום שנא' לי אינו זז לא בעוה"ז ולא בעוה"ב מחמת שיש כל בחי' באדם, וזהו אדם כי יקריב, אדם א' הוא מח' וד' דיבור ומ"ם מעשה, שבמחדו"מ התורה והמצות כולם שוין. וזהו אדם כי יקריב לשון עתיד זהו ההקרבה הוא בתמידות ולעתיד ג"כ.

אדם כי יקריב

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והענין הוא דהנה יש בחי' שיכולי' לראות דרך אסה"מ, ויש בחי' שאינו יכול להתגלות כלל ע"י אסה"מ כ"א בבחי' אסשא"מ דוקא, כי ענין אסה"מ היינו זכוכי' בהירה אשר ע"י יכולי' לראות מרחוק אור ישר. וזהו ההפרש בין משרע"ה לכל הנביאים שבמשה נא' ומראה ולא בחידות ונכתב ומראה בסגו"ל שהוא לשון דכר והוא אספקלריא המאירה אשר על ידה אף דבר הרחוק מהאדם רואין אותו דרך אור ישר, כמו כן מעשה המצוה אשר נתלבשה הנשמה בג"ע בלבוש המצות ע"י לבוש הנ"ל שע"י מעשה מצות הנ"ל יכולה הנשמה ליהנות מזיו השכינה בג"ע, וליהנות מאורו ית' כמו באספקלריא המאירה אור ישר, אשר נמשך ונתגלה אוא"ס ממעלה למטה בג"ע, ומשה רבינו ג"כ לא הי' רואה בלי אספקלריא הנ"ל, וכמ"ש ומראה ולא

בחידות, והיינו באספקלריא המאירה אשר בלא אספקלרי' לא הי' יכול להשיג בחי' אא"ס. אכן שאר הנביאי' ראו במראה בקמ"ץ אספקלריא דלא נהרא וביד הנביאים אדמה, וענין אספקלריא שאינה מאירה הוא הנק' שפיג"ל דהיינו שיש מסך וכסוי על הזכוכית, אבל המסך אינו דבר עב שהוא מסתיר לגמרי ומכסה האור, רק דבר דק וקלוש היינו צפוי כסף הידוע, ואז כשרואין בו באספקלריא הנ"ל נמשך ממנו או"ח, אבל אין יכולי' לראות דרך הזכוכית באו"י, ולכן אין רואין מהות הדבר הנראה ועצמותו כמו ע"י אספקלריא המאירה, כי אם רק דמות לבד נראה ע"י אספקלריא שאינה מאירה.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצוה, ל"ב). תצוה פך"ח מ"ם מ"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזהו כוונת הזוהר **תלת קשרין מתקשראין דא בדא כו'** (שלשה קשרים מתקשרין זה בזה) - ישראל, התורה והקדוש ברוך הוא, **דהתקשרות הנשמה באלקות הוא על ידי התורה**, כיון שהתורה היא מהות האלקות, והנשמה שהיא בבחינת נברא צריכה את סיוע התורה להתקשר באלוקות ממש.

שזהו בדרך כלל בנשמות בבחינת חלק הנשמה המלובשת בגוף שבירידתה לגוף נעשית בבחינת נברא והגוף מעלים ומסתיר עליה ולכן צריכה את סיוע התורה, **וכמאמר** חכמים[61] **מעיקרא כי עביד אינש אדעתא דנפשיה קעביד** (בתחילה כשעושה אדם - על דעת עצמו עושה), כלומר שבתחילת עבודתו של האדם, הוא עובד את ה' לצורך עצמו ולא 'לשמה' ממש, שהכוונה במאמר חכמים שכוונתו "אדעתא דנפשיה" אינו לשם אינטרס זר (כמו כבוד וכדומה) אלא שמתכוון **להעלות נפשו כו'**, כיון שהיא ירדה למטה - צריכה עליה, **ובפרט בנשמות שהן בבחינת חלישות מצד הנפש הבהמית** - כלומר שיש עליהם התגברות של הנפש הבהמית, **שצריכים** במיוחד **סיוע מהתורה כו'**.

אבל שרש ומקור הנשמה - בחינות חיה ויחידה שאינן יורדות למטה - **הוא למעלה מהחכמה** (דרגת התורה) **והיא בחינת רעותא דלבא** (רצון הלב) - גילוי עצם הנשמה המתבטאת **ברצון פשוט שלמעלה מטעם ודעת כו'**,

ומצד מדריגה זו שבנשמות הן למעלה מהתורה, שהרי כל ענין התורה הוא החכמה העליונה - ענין של טעם ודעת, **והרי הם** - הנשמות, כפי שמתגלות בשרשן ומקורן - **משפיעים בתורה** כלומר למעלה מהתורה והם משפיעים מדרגתם לתורה שלמטה מהם, **שזהו ענין לימוד התורה לשמה** שהפירוש לשמה הוא **לשם התורה להמשיך המשכת אור אין סוף** שלמעלה מהחכמה **בתורה כו'**.

וזהו שכתוב[62] **ששים המה מלכות** ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר אחת היא יונתי, ודרשו על זה חכמים[63] ש"ששים המה מלכות" הם כנגד **ס' מסכתות כו'** ו"שמונים פלגשים" הם כנגד הברייתות, ו"עלמות אין מספר" הם כנגד ההלכות, שכל זה הם אופנים שונים של הגילויים של התורה.

ולאחר כך ממשיך - **אחת היא יונתי** שהיא כנגד דרגת כנסת ישראל, שהיא בחינה של "אחת", כנגד **בחינת מסירות נפש** שמוסרים ישראל נפשם **באחד וכן אהבה רבה** שיש לישראל **דבכל מאדך** - כנגד הדרגה של האהבה "בכל מאדך" ששם יש התעוררות עצמית של עצם הנשמה, **שהן למעלה מהתורה וממשיכים** הנשמות בכח עבודתם של "רעותא דלבא" ואהבה של "בכל מאודך" - **תוספת אור בתורה כו'**.

וזהו בחינת אמי המברכת לבנה כו', - שנתבאר לעיל שיש ג' דרגות 'בתי' 'אחותי' ו'אמי', ו'בת' היא ספירת המלכות המקבל מזעיר אנפין, ואילו 'אם' היא דרגה שיש בה השפעה, כמו אם המברכת את בנה, **ועל שם זה בינה** - דרגת ה'אם' היא ספירת הבינה, **היא בחינת עלמא דדכורא** (עולם המשפיע, זכר) **שזהו בחינת רעותא דלבא** (רצון הלב), כיון שבחינת 'רעותא דלבא' מתעוררת על ידי ההתבוננות הרי זה שייך לבחינת הבינה, ולכן הבינה למרות שהיא בחינת 'אם' (והיא בחינת 'נקבה' ו'מקבל' ביחס להשפעת החכמה) הרי

61. פסחים סח, ב.
62. שיר השירים ו, ח.
63. שיר השירים רבה פ"ו, ט (ב).

נקראת 'דכורא' ביחס לזעיר אנפין ולמלכות, כיון שהיא משפיעה להם, **שעל ידי זה משפיעים** הנשמות **בתורה, ולמעלה** בספירות העליונות **היא ההשפעה בבחינת זעיר אנפין** (המידות העליונות) **כו'**

במאמר המוסגר מבאר הרבי נ"ע שעיקר ענין "דכורא" שבבינה הוא דוקא בההשפעה העצמית שבה:

(**ואינה נקראת דכורא על שם ההמשכה דבסדר השתלשלות שמבינה לזעיר אנפין כי אם על שם ההמשכה דעצמות אור אין סוף כו'**, - כלומר יש ב' בחינות של השפעה מהבינה לזעיר אנפין, יש את ההשפעה הרגילה שהיא השפעה של 'סדר ההשתלשלות', שהבינה מקבלת מחיצוניות החכמה והזעיר אנפין מקבל מחיצוניות הבינה וכן הלאה. וכמו שהוא באדם, שהתעוררות המידות היא לא על ידי ההרחבה השכלית אלא דוקא על ידי המסקנה השכלית ('הבכן').

ועל זה מבאר הרבי נ"ע, כי לא על השפעה זו ניתן השם 'דכורא' לבינה. אלא עיקר ענין ה'דכורא' שיש בבינה, הוא מה שהבינה מגלה את ההמשכה מעצמות אין סוף, **והוא על ידי רעותא דלבא שתופס בעצמות** - הרצון העצמי שלמעלה מטעם ודעת. ומצד זה שהבינה היא כלי לגילוי עצמות אין סוף שלמעלה מהשכל, הנה מצד זה היא נקראת 'דכורא'. **וכמאמר** הזוהר בפתח אליהו **לית מחשבה תפיסא ביה כלל** (אין מחשבה שתופסת בו, בבורא, כלל) **אבל נתפס איהו** (הוא, הבורא) **ברעותא דלבא כו')**.

נמצא אם כן, כי העצמות נמשכת בדרגת ה'רעותא דלבא', ועל שם המשכה זו שמגלה הבינה נקראת 'דכורא'.

קיצור.

ובחינת אמי הוא שנשמות ישראל משפיעים בתורה, דלגבי בחינת נפש רוח נשמה שבנשמה התורה שהיא בחינת חכמה ומהות חכמתו יתברך הרי היא למעלה מהנשמה בעבודתו בהשגה שהיא רק ידיעת המציאות, וצריכה סיוע על ידי התורה, ובפרט בחלישות הנפש, אבל שרש הנשמה בחינת אהבה רבה ורעותא דלבא למעלה מהתורה ומשפיע בתורה בחינת עצמות אור אין סוף שנתפס איהו ברעותא דלבא, וזהו גם כן ההמשכה מבינה לזעיר אנפין.

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[טבת ה'תש"ה]

"**כי נר מצוה** ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר"[1]. הפסוק מבאר[2] שלושה ענינים — מצוות, תורה ודרך החיים. ואומר כי מצוות הן נר, שהוא הכלי המכיל ומביא אור, תורה היא אור ותוכחת־מוסר היא דרך החיים.

בתואר "נר" קיימים שני מושגים, שכאשר הם באים יחד, אזי הם מכילים ומביאים אור.

כדי שיהיה אור מוכרחים להיות שלושה דברים — פתילה, שמן וכלי לשמן ולפתילה.

פתילה ללא שמן אינה יכולה להביא אור. היא נשרפת מיד.

שמן ללא פתילה אינו מביא אור, ורק פתילה ושמן יחדיו מביאים אור, אבל כדי שהאור יהיה אור מסודר שיאיר היטב, מוכרח שיהיה כלי לצורך חיבור הפתילה והשמן.

אלו הם שני הפירושים בנר:

פירוש אחד הוא, כפירוש רש"י, שנר הוא הכלי שבו הפתילה והשמן, כי אז האור הוא בהיר ומסודר.

הפירוש השני הוא, שנר הוא פתילה ושמן, שחיבורם מביא אור.

אמנם אור הבא מהפתילה והשמן כשהם בכלי, הוא זך ומסודר, ואילו האור שבא מפתילה ושמן ללא כלי, הוא עמום ולא מסודר, הוא מהבהב, אבל הוא אור.

זהו שכתוב "כי נר מצוה", שהמצוות נמשלו לנר והתורה היא אור המאיר:

כשם שבאור גשמי האור הרצוי, הבהיר והשלו הוא רק

---

1) משלי ו, כג.

2) ראה תורה-אור לב, ע"ב. ספר המאמרים — קונטרסים חלק א, רכה ע"א.

כאשר הפתילה והשמן הם בכלי, כך גם באור התורה, רק על־ידי ה"נר מצוה" — שמשמעו שלושה דברים: כלי, פתילה ושמן — אזי ה"תורה אור".

אימתי התורה היא אור המאיר את לומד התורה? — כאשר תחילה יש "נר מצוה" המורכב מכלי, פתילה ושמן.

שלושה דברים אלו ב"נר מצוה", הם [א] קבלת־עול פשוטה, לקבל את עול המצוות, [ב] לעשות את המצוות בפועל ממש, ו[ג] עונג המצוה.

קבלת־עול המצוות היא הכלי של ה"נר מצוה" המחזיק את השמן והפתילה.

בכלי של ה"נר מצוה", שהוא קבלת־עול, יש שני ענינים:

א) עול המצוות — לזכור שבזמן זה יש לעשות ציווי זה של ה' יתברך, ובזמן זה יש לעשות ציווי זה של ה' יתברך. וכך בכל הענינים, הן בקיום המצוות והן במנהגי ישראל.

לאמיתו של דבר, מנהגי ישראל שוים למצוות, כמאמר הידוע[3] "מנהג אבותינו תורה היא".

זו משמעות קבלת־עול מצוות — לשאת את עול המצוות, שיזכרו ולא ישכחו.

ישנם אנשים שהם שומרי מצוה באמת, אבל אין להם את עול המצוות, כך שלעיתים קרובות מצד טרדות שונות בעסק או בדברים אחרים הם שוכחים מה עליהם לעשות. יש כאלה ששכחו לברך לאחר המזון, להתפלל מנחה וערבית, לקרוא קריאת־שמע לפני השינה, למרות שאכפת להם למה הם שכחו, בכל זאת אין זה משפיע עליהם שיקבלו על עצמם את עול המצוות.

ב) קבלת־עול — שיקיימו את ציוויי ה' יתברך ומנהגי ישראל בקבלת־עול מבלי לשאול מדוע, ומבלי לעשות חילוקים כלשהם במצוות. בתפילות, למשל, תפילת שחרית הוא מתפלל ומניח תפילין ללא טלית, כי מצות ציצית קלה בעיניו. הוא איננו מתפלל מנחה וערבית, הוא אינו מחזיק ממנהגים, אבל הוא עורך כפרות.

אך באמת יש לקיים מצוות ומנהגי ישראל בקבלת־עול, מבלי לשאול מדוע.

זהו הכלי של "נר מצוה".

הפתילה של "נר מצוה" היא קיום המצוות והמנהגים בפועל, והשמן של "נר מצוה" הוא העונג והחיות של קיום המצוות והמנהגים. ההידור מצוה, התפילין הראויות והטובות, טלית הצמר הכשרה וכדומה. וה"נר מצוה" מביא את ה"תורה אור".

קיצור. מבאר שב"נר מצוה" יש שלושה דברים: הכלי, הפתילה והשמן, שאז הוא מביא אור. הפתילה ללא שמן נשרפת מהר ולא מאירה. השמן ללא הפתילה אינו בוער ואינו מאיר. פתילה עם שמן ללא כלי מהבהבת ולא מאירה, רק כל השלושה יחד מביאים אור בהיר ומתמשך. ה"נר מצוה" הוא בשלושה חלקים. הכלי הוא קבלת־עול: א) עול המצוה. ב) הקיום בפשיטות. הפתילה היא קיום המצוות והמנהגים. השמן הוא העונג והידור המצוה.

ב.

כדי שיהיה ה"תורה אור" מוכרח להיות תחילה ה"נר מצוה", ולפי אופן ה"נר מצוה" כך הוא ה"תורה אור".

הענין בזה הוא:

בתורה הנגלית יש שלוש דרגות: א) תורה, ב) אור תורה, ג) תורה אור.

הדרגה הראשונה היא תורה.

יש לדעת שהתורה היא חכמתו יתברך. אף שהאדם יכול להשיג את הבנת התורה בהבנתו הפשוטה והמוגבלת, ובאמת זוהי מצות לימוד התורה, שאדם יבין את השכלות התורה בהבנתו, אבל יש לדעת שהתורה היא חכמתו יתברך, הבנות אלקיות שנעלות ועמוקות מכל ההבנות של הנבראים.

גם בסוגיות התורה שהאדם סבור שהן דברים פשוטים ביותר, האמת היא שבסוגייה הפשוטה והמובנת מסתתר ענין עמוק רוחני ואלקי ביותר.

למשל, סוגיית[4] שניים אוחזין בטלית: שני אנשים באים לבית־דין. שניהם אוחזים בטלית שנמצאה, זה אומר אני מצאתי את המציאה וכולה שלי, והאחר אומר שהוא מצא את המציאה וכולה שלו.

בהשקפה ראשונה הסוגייה היא סוגייה פשוטה ומובנת, אבל האמת היא שמלבד ההבנה הרגילה ופסק ההלכה למי שייכת המציאה, לגמרי או בחלקה, מסתתר בסוגייה ענין אלקי רוחני, כפי שהסוגייה נלמדת במתיבתא דרקיע, הישיבה שבשמים.

במתיבתא דרקיע לא קיים כל הענין כפי שהוא בגשמיות בעולם הזה, ששני אנשים באים לבית הדין לשאול למי שייכת המציאה, ועם זאת גם בישיבה שבשמים — מתיבתא דרקיע — לומדים את סוגיית שנים אוחזין בטלית, אלא ששם לומדים את ההבנה האלקית הרוחנית המסתתרת בסוגייה:

---

3) תוספות מנחות כ ע"ב.

שנים – שתי נשמות באות לבית־דין של מעלה בשאלה.
שתיהן, בהיותן בעולם התחתון, עשו בעל־עבירה לבעל־תשובה. הודות להתעוררות שלהן, מחלל שבת הפך לשומר שבת, או מלמד שקודם לכן היה בבית־ספר טרף והיה חוטא ומחטיא את הרבים, שהעביר ילדי ישראל על דת ישראל[5], הודות להתעוררות שלהן הפך לבעל תשובה ונעשה מלמד בתלמוד־תורה כשר והוא זוכה ומזכה את הרבים.
כל השלושה, שני המעוררים והבעל־תשובה נמצאים בעולם האמת. שני המעוררים שעשו את הבעל־תשובה באים לבית־דין של מעלה ושניהם אוחזין בטלית – היא הזכות הגדולה שמבעל־עבירה ומחטיא את הרבים נהיה בעל־תשובה ומזכה את הרבים.
נשמה זו אומרת שהיא מצאה אותו והביאה אותו לתשובה, והזכות היא שלה. ונשמה זו אומרת שההתעוררות שלה עשתה אותו לבעל־תשובה והזכות היא שלה.
כך בכל סוגייה שהוא סבור שזוהי הבנה פשוטה, מסתתרות בזה הבנות אלקיות, למעלה מעלה עד רום המעלות, והיודע ומבין שהתורה היא חכמתו יתברך, יש לו הדרת כבוד אחרת לגמרי כלפי התורה.
שלוש הדרגות בתורה הנגלית הן אלו:
תורה – היא חכמה ושכל. ישנם לומדי תורה כאלה שלומדים רק את חיצוניות השכל של התורה ומתענגים על ההשכלות העמוקות של התורה ומחדשים חידושים בתורה.
הם מאמינים בקדושת התורה, אבל אינם שמים לב לכך.
הוא גס הרוח ובעל גאוה ויש לו את החוצפה להשוות בין השכל שלו ולהבדיל – שכל התורה האלקי.
אור תורה – זהו שהוא מבין שהתורה היא חכמתו יתברך ויודע בהבנה ברורה שההשכלות העמוקות שבגליא דתורה, ככל שיהיו עמוקות, אין זה אלא כחיצוניות שבה מלובשת הפנימיות.
זהו אור תורה. דרגה זו בתורה היא, שלא זו בלבד שלומד ומבין את עומק השכלות התורה, אלא הוא יודע ומשיג גם את אור התורה.
תורה אור – היא הדרגה השלישית בתורה הנגלית, שמהתורה נעשה אצלו אור, קדושת התורה מאירה לו.
וכל הדרגות הללו בתורה תלויות ב"נר מצוה".
קיצור. מבאר שבתורה הנגלית יש שלוש דרגות. א) התורה היא חכמה והשכלה שנעלית מכל החכמות, כי התורה היא חכמתו יתברך, אשר פנימיות ההשכלה האלקית הנסתרת בסוגיות התורה הנגלית היא בלתי ניתנת להשגה בהבנה האנושית המוגבלת. מבאר שבסוגייה פשוטה ביותר בגמרא נסתרת השכלה אלקית, למשל כפי שסוגיית שנים אוחזין בטלית נלמדת בישיבה שבשמים מה ענינה. ב) אור תורה, האור של התורה. ג) תורה אור, שמהתורה נהיה לו אור. כל שלוש הדרגות הללו בתורה תלויות בנר מצוה.

כי נר מצוה ותורה אור

4) בבא מציעא ב ע"א. קונטרס לימוד החסידות פרק יב. ספר המאמרים ה'ש"ת ע' 75.

5) סנהדרין קז, ע"ב.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

אומרים אתם שאינכם מאמינים בכך, שעל אשה יהודיה להיטהר במקוה כשרה - במחילת כבודכם - אומר אני לכם גלוי לכל, מה שאתם אומרים שאינכם מאמינים - שקר הדבר. אתם כן מאמינים בזה ובתורה ומצוות כמו כל בני ישראל. מה שאתם אומרים שאינכם מאמינים הוא רק עילה או תואנה, תשובה בלי יסוד, אתם כן מאמינים.

האמונה הטהורה בהקב"ה ובתורה ומצוות, קיימת בכל בן ובת ישראל, וכן בכם כמו אצל כל בני ישראל.

כשילד נחלה ח"ו, אתם רצים לבית הכנסת לעשות "מי שברך", רצים לצעוק בארון הקודש, ריבונו של עולם רחם ושלח רפואה לילדנו, צערכם ודמעותיכם שוברים את הלב. מצד אהבת ישראל בודאי שצריכים להשתתף בצערכם ולהתפלל להשי"ת, שירחם עליכם וירפא את ילדכם. אך, באיזה פנים יכולים לבקש את השי"ת בשעה שאת תורתו אינכם רוצים ללמד את ילדכם, את מצוותיו - טהרה, שבת, כשרות, תפילין וכו' אינכם רוצים לקיים, אתם עצמכם הנכם הרוצחים של ילדיכם.

* * *

אודות אלה שרחוקים לגמרי - לא מדברים. אך ישנם כאלה שהיו צריכים לומר להם ולעוררם, שהרי

משיח כבר ישנו, "הנה זה עומד אחר כתלנו"[24], בעולם עליון יותר שוררים כבר ששון ושמחה, הוא כבר בא, כאן - למטה - הוא מחכה, שיעשו תשובה, אין ישראל נגאלים אלא בתשובה[25].

* * *

נשות ישראל מוכרחות להתאגד באגודות נשים "טהרת בנות ישראל" או בשמות אחרים, במגמה לשמור את הטהרה במקוה כשרה ולנהל לשם כך תעמולה גדולה ביותר, באמצעות התכנסויות ונאומים והסברה בכתב, על חובתה של האשה היהודיה, והאחריות הגדולה שהיא נושאת על עצמה לבריאות ילדיה. והשי"ת יעניק בודאי אתכן ואת בעליכן בילדים טובים בריאים ואנו נשתתף כולנו בשמחותיכן.

* * *

על כל צעד ושעל בחיי העם היהודי ובטבע היהודי התולדתי, רואים אנו איך תורה וישראל הם דבר אחד. התורה אומרה לנו מה הם ישראל, וה"ישראל" מבין את התורה.

* * *

הגמרא[26] מדברת אודות זכות אבות. ה'תוספות' מבדילים בין זכות אבות לברית אבות, והסוגיא באה לידי מסקנה, שלא רק ברית אבות לא תמה, אלא גם זכות אבות לא תמה.

ההבדל בין ברית אבות לזכות אבות, למרות ששניהם הם דברים הנוגעים לבני ובנות האבות בכל הדורות עד למשיח, בכל זאת קיים הבדל.

"ברית אבות" הוא מה שהשי"ת נשבע כביכול לאבות אברהם יצחק ויעקב שילדיהם וילדי ילדיהם עד סוף כל הדורות הם העם הנבחר, שהשי"ת בחר בנו לעמו והכתיר אותנו בשם הקדוש "עם ה'".

בקטרוג מסויים שהיה על בני ישראל, אמר השי"ת כביכול "בין כך ובין כך בני הם ולהחליפם באומה אחרת אי אפשר"[27], זוהי השבועה הקדושה שנשבע השי"ת ב"ברית אבות".

* * *

"זכות אבות" הוא הזכות שהאבות זיככו וטיהרו את העולם על ידי הסברי אמונה. זכותם זו של אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, תגן על ילדיהם וילדי ילדיהם עד סוף כל הדורות בכל המדינות ובכל הזמנים.

שני דברים אלה - ברית אבות וזכות אבות - חתומים בנשמה היהודית, ובאים לידי ביטוי בתכונה היהודית הטבעית בלי יוצא מן הכלל של מעמד והשקפה.

בכל אחד מבני ובנות ישראל קיימת הנקודה היהודית, הנשארת תמיד טהורה ובהירה בכל הזמנים ובכל המצבים. הכוח האלקי של אותה נקודה הוא בלתי מוגבל ומביא למהפכה שלימה בחיי האדם, שמה"עברי" הנחות ביותר, בלי תורה ומצוות, יהיה "יהודי" בעל מסירות נפש הגדולה ביותר.

* * *

ממה שאספר לכם מלמעלה מארבעים שנות עבודתי הכללית, לא אגלה לכם דברים חדשים, רק ארמוז ואהיה מורה באצבע.

במשך למעלה מארבעים שנות עבודת הכלל יצא לי להיתקל - באופנים שונים - ובמקרים שונים לבוא בקשר קרוב, בעצה ובמעש, עם כל מיני תופעות ודיעות, משל התקיף הבורגני הקיצוני עד לשל מנהיג פועלים קיצוני, משל המהדר מן המהדרין ביראת שמים עד לשל הקל שבקלים הגדול ביותר, משל המאמין התמימותי הרגיל עד לשל כופר בעיקר, בכולם ראיתי את ה'ברית אבות' ואת ה'זכות אבות'.

רישום קטן ביותר שכולם רואים ויודעים כשמדברים עם ה'כופר בעיקר' הגדול ביותר, מחלל שבת, אוכל טריפות וכו', ובדרך אגב מזכירים בשיחה את הוריו, הרי מבלי הבט על דיעותיו האפיקורסיות והתנהגותו החפשית, הוא נלהב מגזע היחוס שלו, ומספר שהוא בן, נכד, נין או אחיין, קרוב, ששי בשביעי, של מחבר זה וזה שחי בעיירה זו וזו.

הרי זה ה'ברית אבות' ו'זכות האבות' שיש לכל בני ובנות ישראל.

* * *

ב'זכות אבות' יכולים לעורר כל הלבבות היהודיים בכל המדינות ובכל הזמנים.

יש לדבר אל בני ובנות ישראל עד שהנקודה היהודית שבהם תתעורר, ויראה היהודי בן מסירות נפש.

---

24) שיר השירים ב, ט.

25) ראה ירושלמי תענית א, א.

26) שבת נה, א.

27) קידושין לו, א. ראה רות רבה פתיחתא, ג.

אכן, בין בני ישראל יש אנשים ש"טפש כחלב לבם"[28], חברים בחברת "שמנת עבית כשית"[29], שאינם רוצים לשמוע כשמדברים אודות תורה ומצוות, אך האמת שוברת ברזל.

כשמדברים מתוך אמת, ללב של "כל ישראל חברים" היהודי ומסבירים את ה"כל ישראל ערבים זה לזה"[30], שאנו בני ישראל נמצאים באניה הנמצאת בזרם של ים הצרות, הרי כשאחד חוטא לאבינו שבשמים וקודח חור במקום ישיבתו באניה, הוא מביא את כל האניה בסכנה.

מתביישים לומר ולדבר עם השני, אך זה קל בהרבה מאשר לראות חלילה בצערו ובאסונו של השני.

בנסיבות רגילות מסתובבים סביב ביתו של השני ולא כל פעם יכולים לומר ולדבר אליו, ואילו בשעה של שריפה - ניתלים להציל מה שרק יכולים. זקוקים למי שיאמר, הדבר צריך להיות איכפת ומתוך רגש של אמת, הרי שהיו מפסיקים אז להתבייש והיו מעוררים.

פורים בסעודה

28) תהלים קיט, ע.
29) דברים לב, טו.
30) שבועות לט, א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז, [תר"צ]

ספינה ברעמען

אל כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א

מוהר"ר משה ישראל שי'

שלום וברכה!

מכתבו מכ"ו לחדש ניסן במועדו הגיעני, אמנם מרוב העבודה לא הי' באפשרי להשיב במועדו.

ועל תוכנו האמור בצדק, גם עתה אין הזמן גרמא להאריך, כי ענין זה בכללותו הוא פרט מהכלל הבא מסיבות בלתי נעימות.

ואשר אנ"ש שי' היו צריכים להיות מהעומדים בשורה הראשונה בהסרת סיבות אלו פרי השנאת חנם וכו'.

ינעם לי במאד לידע ממצבו הפרטי וממצב אנ"ש שי' בתל אביב בכלל, האם לומדים דא"ח במועדים קבועים לברכה, והאם מתוועדים באהבת ריעים כדרכי אנ"ש מימים ימימה.

הדו"ש ומברכו.

יפרוש נא גיני בשלום אנ"ש שי'.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הרה"צ והרה"ח אי"א נו"נ בנש"ק ענף עץ אבות וכו' מוהר"ר חיים שלמה שי'

שלום וברכה!

במענה למה דשאילנא קדמיכון בהמובא בלקו"ת ס"פ נשא שנותנים מתנות להחתן, דלכאורה מהו השייכות מה שחתן הוא לשון נחות דרגא לנתינת מתנות:

הנה הרי מבואר שם גופא (דכ"ט ע"ב) שכדי להמשיך ענין **חדש** צריך ע"ז נתינת כח מלמעלה וזהו ענין מתנה שאין זה ענין של שכר או קני' ביגיעה והשתדלות כ"א מה שנותנים לו יותר ממה שמשתכר והיגיעה וההשתדלות בזה הוא רק דעבד לי' נייחא לנפשא דעי"ז יהיב לי' מתנתא, ומבואר הדבר עוד בכמה מקומות בדא"ח ועיין ג"כ בלקו"ת שיר השירים ד"ה כי על [כל] כבוד חופה וסד"ה ת"ר כיצד מרקדין.

בכבוד ובברכה.

פרשת שמות

א א וְאֵ֗לֶּה שְׁמוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל הַבָּאִ֖ים מִצְרָ֑יְמָה
אֵ֣ת יַעֲקֹ֔ב אִ֥ישׁ וּבֵית֖וֹ בָּֽאוּ׃ ב רְאוּבֵ֥ן שִׁמְע֔וֹן לֵוִ֖י
וִיהוּדָֽה׃ ג יִשָּׂשכָ֥ר זְבוּלֻ֖ן וּבִנְיָמִֽן׃ ד דָּ֥ן וְנַפְתָּלִ֖י גָּ֥ד
וְאָשֵֽׁר׃ ה וַיְהִ֗י כָּל־נֶ֥פֶשׁ יֹצְאֵ֥י יֶֽרֶךְ־יַעֲקֹ֖ב שִׁבְעִ֣ים
נָ֑פֶשׁ וְיוֹסֵ֖ף הָיָ֥ה בְמִצְרָֽיִם׃ ו וַיָּ֤מָת יוֹסֵף֙ וְכָל־אֶחָ֔יו
וְכֹ֖ל הַדּ֥וֹר הַה֖וּא׃ ז וּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל פָּר֧וּ וַיִּשְׁרְצ֛וּ
וַיִּרְבּ֥וּ וַיַּעַצְמ֖וּ בִּמְאֹ֣ד מְאֹ֑ד וַתִּמָּלֵ֥א הָאָ֖רֶץ
אֹתָֽם׃ **פ** (לוי) ח וַיָּ֥קָם מֶֽלֶךְ־חָדָ֖שׁ עַל־מִצְרָ֑יִם אֲשֶׁ֥ר
לֹֽא־יָדַ֖ע אֶת־יוֹסֵֽף׃ ט וַיֹּ֖אמֶר אֶל־עַמּ֑וֹ הִנֵּ֗ה עַ֤ם
בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל רַ֥ב וְעָצ֖וּם מִמֶּֽנּוּ׃ י הָ֣בָה נִתְחַכְּמָ֖ה ל֑וֹ
פֶּן־יִרְבֶּ֗ה וְהָיָ֞ה כִּֽי־תִקְרֶ֤אנָה מִלְחָמָה֙ וְנוֹסַ֤ף גַּם־
הוּא֙ עַל־שֹׂנְאֵ֔ינוּ וְנִלְחַם־בָּ֖נוּ וְעָלָ֥ה מִן־הָאָֽרֶץ׃
יא וַיָּשִׂ֤ימוּ עָלָיו֙ שָׂרֵ֣י מִסִּ֔ים לְמַ֥עַן עַנֹּת֖וֹ בְּסִבְלֹתָ֑ם
וַיִּ֜בֶן עָרֵ֤י מִסְכְּנוֹת֙ לְפַרְעֹ֔ה אֶת־פִּתֹ֖ם וְאֶת־
רַעַמְסֵֽס׃ יב וְכַאֲשֶׁר֙ יְעַנּ֣וּ אֹת֔וֹ כֵּ֥ן יִרְבֶּ֖ה וְכֵ֥ן יִפְרֹ֑ץ
וַיָּקֻ֕צוּ מִפְּנֵ֖י בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ (ישראל) יג וַיַּעֲבִ֧דוּ מִצְרַ֛יִם
אֶת־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל בְּפָֽרֶךְ׃ יד וַיְמָרֲר֨וּ אֶת־חַיֵּיהֶ֜ם
בַּעֲבֹדָ֣ה קָשָׁ֗ה בְּחֹ֙מֶר֙ וּבִלְבֵנִ֔ים וּבְכָל־עֲבֹדָ֖ה
בַּשָּׂדֶ֑ה אֵ֤ת כָּל־עֲבֹדָתָ֔ם אֲשֶׁר־עָבְד֥וּ בָהֶ֖ם בְּפָֽרֶךְ׃
טו וַיֹּ֨אמֶר֙ מֶ֣לֶךְ מִצְרַ֔יִם לַמְיַלְּדֹ֖ת הָעִבְרִיֹּ֑ת אֲשֶׁ֨ר
שֵׁ֤ם הָאַחַת֙ שִׁפְרָ֔ה וְשֵׁ֥ם הַשֵּׁנִ֖ית פּוּעָֽה׃ טז וַיֹּ֗אמֶר
בְּיַלֶּדְכֶן֙ אֶת־הָעִבְרִיּ֔וֹת וּרְאִיתֶ֖ן עַל־הָאָבְנָ֑יִם אִם־
בֵּ֥ן הוּא֙ וַהֲמִתֶּ֣ן אֹת֔וֹ וְאִם־בַּ֥ת הִ֖וא וָחָֽיָה׃
יז וַתִּירֶ֤אן הַמְיַלְּדֹת֙ אֶת־הָאֱלֹהִ֔ים וְלֹ֥א עָשׂ֔וּ כַּאֲשֶׁ֛ר
דִּבֶּ֥ר אֲלֵיהֶ֖ן מֶ֣לֶךְ מִצְרָ֑יִם וַתְּחַיֶּ֖ין אֶת־הַיְלָדִֽים׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 846)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה (א, א) שְׁמוֹ שֶׁל אָדָם אֵינוֹ קָשׁוּר לְעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁהַזּוּלַת יוּכַל לִיצֹר קֶשֶׁר עִמּוֹ. וְהַיְנוּ שֶׁ'שֵׁם' הוּא בְּחִינַת הֶאָרָה, לֹא בְּחִינַת עֶצֶם. זֶהוּ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת** – רַק הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה נִמְשֶׁכֶת וְיוֹרֶדֶת בְּמֵצַר הַגּוּף וְהָעוֹלָם, שֶׁכֵּן הַגּוּף אֵינוֹ 'כְּלִי' לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.

שני יח וַיִּקְרָ֤א מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֙יִם֙ לַמְיַלְּדֹ֔ת וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֔ן
מַדּ֥וּעַ עֲשִׂיתֶ֖ן הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֑ה וַתְּחַיֶּ֖ין אֶת־הַיְלָדִֽים׃
יט וַתֹּאמַרְן֣ הַמְיַלְּדֹת֙ אֶל־פַּרְעֹ֔ה כִּ֣י לֹ֧א כַנָּשִׁ֛ים
הַמִּצְרִיֹּ֖ת הָעִבְרִיֹּ֑ת כִּֽי־חָיוֹת֣ הֵ֔נָּה בְּטֶ֙רֶם תָּב֧וֹא
אֲלֵהֶ֛ן הַמְיַלֶּ֖דֶת וְיָלָֽדוּ׃ כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִ֖ים לַמְיַלְּדֹ֑ת
וַיִּ֧רֶב הָעָ֛ם וַיַּעַצְמ֖וּ מְאֹֽד׃ כא וַיְהִ֕י כִּי־יָרְא֥וּ
הַמְיַלְּדֹ֖ת אֶת־הָאֱלֹהִ֑ים וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם בָּתִּֽים׃
כב וַיְצַ֣ו פַּרְעֹ֔ה לְכָל־עַמּ֖וֹ לֵאמֹ֑ר כָּל־הַבֵּ֣ן הַיִּלּ֗וֹד
הַיְאֹרָה֙ תַּשְׁלִיכֻ֔הוּ וְכָל־הַבַּ֖ת תְּחַיּֽוּן׃ **פ**
ב א וַיֵּלֶךְ֙ אִ֣ישׁ מִבֵּ֣ית לֵוִ֑י וַיִּקַּ֖ח אֶת־בַּת־לֵוִֽי׃
ב וַתַּ֥הַר הָאִשָּׁ֖ה וַתֵּ֣לֶד בֵּ֑ן וַתֵּ֤רֶא אֹתוֹ֙ כִּי־טֹ֣וב
הֽוּא וַתִּצְפְּנֵ֖הוּ שְׁלֹשָׁ֥ה יְרָחִֽים׃ ג וְלֹא־יָכְלָ֣ה עוֹד֮
הַצְּפִינוֹ֒ וַתִּקַּח־לוֹ֙ תֵּ֣בַת גֹּ֔מֶא וַתַּחְמְרָ֥ה בַחֵמָ֖ר
וּבַזָּ֑פֶת וַתָּ֤שֶׂם בָּהּ֙ אֶת־הַיֶּ֔לֶד וַתָּ֥שֶׂם בַּסּ֖וּף
עַל־שְׂפַ֥ת הַיְאֹֽר׃ ד וַתֵּתַצַּ֥ב אֲחֹת֖וֹ מֵרָחֹ֑ק לְדֵעָ֕ה
מַה־יֵּעָשֶׂ֖ה לֽוֹ׃ ה וַתֵּ֤רֶד בַּת־פַּרְעֹה֙ לִרְחֹ֣ץ עַל־
הַיְאֹ֔ר וְנַעֲרֹתֶ֥יהָ הֹלְכֹ֖ת עַל־יַ֣ד הַיְאֹ֑ר וַתֵּ֤רֶא
אֶת־הַתֵּבָה֙ בְּת֣וֹךְ הַסּ֔וּף וַתִּשְׁלַ֥ח אֶת־אֲמָתָ֖הּ
וַתִּקָּחֶֽהָ׃ ו וַתִּפְתַּח֙ וַתִּרְאֵ֣הוּ אֶת־הַיֶּ֔לֶד וְהִנֵּה־נַ֖עַר
בֹּכֶ֑ה וַתַּחְמֹ֣ל עָלָ֔יו וַתֹּ֕אמֶר מִיַּלְדֵ֥י הָעִבְרִ֖ים זֶֽה׃
ז וַתֹּ֣אמֶר אֲחֹתוֹ֮ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה֒ הַאֵלֵ֗ךְ וְקָרָ֤אתִי
לָךְ֙ אִשָּׁ֣ה מֵינֶ֔קֶת מִ֖ן הָעִבְרִיֹּ֑ת וְתֵינִ֥ק לָ֖ךְ אֶת־
הַיָּֽלֶד׃ ח וַתֹּ֣אמֶר־לָ֥הּ בַּת־פַּרְעֹ֖ה לֵ֑כִי וַתֵּ֙לֶךְ֙
הָעַלְמָ֔ה וַתִּקְרָ֖א אֶת־אֵ֥ם הַיָּֽלֶד׃ ט וַתֹּ֧אמֶר לָ֣הּ
בַּת־פַּרְעֹ֗ה הֵילִ֙יכִי אֶת־הַיֶּ֤לֶד הַזֶּה֙ וְהֵינִקֵ֣הוּ לִ֔י
וַאֲנִ֖י אֶתֵּ֣ן אֶת־שְׂכָרֵ֑ךְ וַתִּקַּ֧ח הָאִשָּׁ֛ה הַיֶּ֖לֶד
וַתְּנִיקֵֽהוּ׃ י וַיִּגְדַּ֣ל הַיֶּ֔לֶד וַתְּבִאֵ֙הוּ֙ לְבַת־פַּרְעֹ֔ה
וַיְהִי־לָ֖הּ לְבֵ֑ן וַתִּקְרָ֤א שְׁמוֹ֙ מֹשֶׁ֔ה וַתֹּ֕אמֶר כִּ֥י
מִן־הַמַּ֖יִם מְשִׁיתִֽהוּ׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 26)

וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (ב, ב) **נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל . . נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹר** (סוטה יב, א). **נוֹלַד מָהוּל** – רוֹמֵז עַל צִדְקוּתוֹ כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ (הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁנִּקְרָא 'עָרֵל' (סוכה נב, א), לֹא הִסְתִּיר עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). **נִתְמַלֵּא הַבַּיִת אוֹר** – רוֹמֵז עַל מַעֲלָתוֹ כְּמַשְׁפִּיעַ וְרוֹעֶה לְיִשְׂרָאֵל וְלָעוֹלָם. הַדָּבָר נִרְמָז גַּם בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י לְהַלָּן פָּסוּק יא: לְקוֹמָה – שְׁלֵמוּת עַצְמִית. לִגְדֻלָּה, שֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ - שְׁלֵמוּת בְּתוֹר מַנְהִיג וְרוֹעֶה.

שלישי יא וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה
אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין
אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: יג וַיֵּצֵא
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים
וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ
לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר
כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר
אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: טו וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:
טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה
וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:
יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ
אֶת־צֹאנָם: יח וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר
מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: יט וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי
הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ
אֶת־הַצֹּאן: כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה
עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: כא וַיּוֹאֶל
מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ
לְמֹשֶׁה: כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי
אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ כג וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־
הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם
אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מֹשֶׁה רָאָה שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּצִּיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה.

רביעי **ג** א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ
כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִّדְבָּר וַיָּבֹא
אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַّרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה: ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר
לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב
הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט
אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי
עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: ח וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ |
מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ
טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־
מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה
אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים
אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא
אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי
אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־
אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ
בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־
הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי
לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי
מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק

וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ׳ 225)

הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל (ג, ב) **הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה . . שׁוֹרֶפֶת וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** (מדרש רבה) **סְנֶה - הַשָּׁפֵל מִכָּל הָאִילָנוֹת**, רוֹמֵז לִיהוּדִי, **הַמַּשְׁפִּיל וּמְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ. בֹּעֵר בָּאֵשׁ** - יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ אַהֲבָה גְּדוֹלָה לַה׳ וּתְשׁוּקָה עַזָּה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. **אֵינֶנּוּ אֻכָּל** - אֲבָל אָסוּר שֶׁזֶּה יָבִיא לִ׳כְלוֹת הַנֶּפֶשׁ׳, עָלָיו לְהִשָּׁאֵר נִשְׁמָה בְּגוּף. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל פָּסוּק זֶה, שֶׁ״רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת בִּטּוּל הַיֵּשׁ . . אֵינָהּ אוֹכֶלֶת וּמְכַלָּה אוֹתָם . . אַדְרַבָּה, הַבִּטּוּל הַזֶּה הוּא עִקַּר הַחַיּוּת״.

חמישי טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם: כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֵנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כתיב מזה קרי מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ: ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן: ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח: יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים: יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ׳ 826)

וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֵנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב (ג, כב) **אִשָּׁה** — **הִיא הַנִּשָּׁמָה. שְׁכֵנְתָּהּ** — **דְּבָרִים שֶׁהַנִּשָּׁמָה** עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְּמַן לִזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שֶׁאֵין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקִבִּיעוּת).

גֵּרַת בֵּיתָהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קֶבַע (כְּאָדָם הַמִּתְגּוֹרֵר בַּבַּיִת). **כֶּסֶף** - אַהֲבַת ה׳ (מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי"). **זָהָב** – יִרְאַת ה׳ ("זָהָב מִצָּפוֹן יָאָתָה", בְּחִינַת שְׂמֹאל, יִרְאָה). עַל הַנְּשָׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגָּלוּת אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיֶּשְׁנָם בְּ"גֵּרַת בֵּיתָהּ" וְאַף אֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בִּ"שְׁכֶנְתָּהּ"; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת מִשְׁנֵיהֶם כֵּלִים לְאַהֲבַת ה׳ וּלְיִרְאָתוֹ.

ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ
לְשָׁלוֹם: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ
שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים
אֶת־נַפְשֶׁךָ: כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־
הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־
הָעָם: כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי
וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־
בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ: כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה
וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ: כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת
אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־
דָּמִים אַתָּה לִי: כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן
דָּמִים לַמּוּלֹת: פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ: כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא ענמ׳ 20)

וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר (ד, כ) **הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם . . שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו** (רש״י) ׳חֲמוֹר׳ רוֹמֵז לְחֹמֶר הַגּוּף וּלְחֻמְרִיּוּת הָעוֹלָם. בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ", רֶמֶז לְהַכְנָעַת הַחֹמֶר. בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ נֶאֱמַר "וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר", רֶמֶז לְהַמְשָׁכַת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה לְתוֹךְ הַחֹמֶר. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמוֹר, רֶמֶז לְזִכּוּךְ הַחֹמֶר עַד שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְגַלֶּה אֶת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה.

שביעי **ה** א וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:
ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב: ד וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ
אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם: ה וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֹתָם: ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: ז לֹא
תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל
שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן: ח וְאֶת־
מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם
עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ: ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־
בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר: י וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן: יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ
לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין גִּרְעַ
מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: יב וַיָּפֹץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים
לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר

בְּהִיוֹת הַתֶּבֶן: יח וַיֶּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שֻׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא
כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל
גַּם־הַיּוֹם: טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ
אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ:
טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ: יז וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה
נִזְבְּחָה לַיהוָה: יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־
יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ
מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת
פַּרְעֹה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם
וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ: כב וַיָּשָׁב
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם
הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־
פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד
חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 253)

וּמֵאָז בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ . . וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ (ה, כג) הַ"מֹּשֶׁה" שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בָּא בְּטַעֲנָה לְהַקָּבָּ"ה. בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ — קַיַּמְתִּי אֶת מִצְוֹות הַתּוֹרָה, שֶׁכַּלָּה שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּבְכָל זֹאת לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ — אַף שֶׁיֵּשׁ פְּסַק־דִּין מְפֹרָשׁ בָּרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ג, ד) שֶׁקִּיּוּם מִצְוָה אַחַת מְבִיאָה "תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה" לְכָל הָעוֹלָם!

מפטיר כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה
הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז
בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה
וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה
כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם
מֵאַרְצוֹ: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 242)

וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ (ו, א) יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ רֶמֶז וּלְחִידוּדָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד "יַד הַחֲזָקָה" שֶׁל הָרַמְבַּ"ם נִזְכֶּה לָצֵאת מִן הַגָּלוּת. שֶׁהֲרֵי רַז"ל אָמְרוּ "אֵין הַגְּאֻלִּיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת הַמִּשְׁנָיוֹת", שֶׁהֵן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאַף סֵפֶר הַ"יָּד" הוּא הֲלָכָה פְּסוּקָה.

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ו) **הַבָּאִים**, בַּיָּמִים הַבָּאִים, כְּלוֹמַר בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה. **יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב**, יַשְׁרִישׁ יַעֲקֹב אֶת שָׁרָשָׁיו לִהְיוֹת נָטוּעַ הֵיטֵב מִלְּמַטָּה. **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל**, יָצִיץ וְיוֹצִיא פֶּרַח מִלְּמַעְלָה. **וּמָלְאוּ פְנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה**, וּפֵרוֹתָיו יְמַלְּאוּ פְּנֵי כָּל הַיִּשּׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם. ז) **הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ**, וְכִי הִכָּה הקב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמוֹ שֶׁהִכָּה הקב"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. **אִם כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג**, וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהָרַג בַּהֲרוּגָיו הַגּוֹיִם שֶׁהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל. ח) **בְּסַאסְּאָה**, בְּאוֹתָהּ מִדָּה. **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה**, כְּשֶׁשָּׁלַח הקב"ה מִדַּת פֻּרְעָנוּת לְהִפָּרַע מֵעַמּוֹ עַל חֶטְאָם, תָּרִיב כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "שַׁלְּחָה" הוּא שֵׁם עַל הַגִּנּוֹת וּשְׂדוֹת הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ "בְּרֵכַת הַשֶּׁלַח" (נחמיה ג,טו). "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שיר השירים ד,יג), וְאָמַר שֶׁלְּפִרְעוֹן הַחֵטְא הוּא מֵבִיא רַק שִׁדָּפוֹן בַּתְּבוּאָה בְּמִדָּה בִּלְבַד. **הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה**, הֵסִיר אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי רוּחַ קָשָׁה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בָּאִילָנוֹת. **בְּיוֹם קָדִים**, בְּיוֹם שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ מִזְרָחִית חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפֹּךְ חֲמָתוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד שֶׁיְּכַלֵּם, דָּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל. ט) **לָכֵן**, הוֹאִיל וְרַחֲמַי עָלָיו. **בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב**, אֶעֱשֶׂה לוֹ גַּם זֹאת, לְהִתְכַּפֵּר בְּדָבָר קַל. **וְזֶה כָּל פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ**, וְזֶה יִהְיֶה לִי פְּרִי טוֹב לְהָסִיר וְלִמְחֹל עַל חַטָּאתוֹ. **כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ**, כָּל אַבְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהוּקְמוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה. **כְּאַבְנֵי גִר מְנֻפָּצוֹת**, שֶׁיִּהְיוּ אַבְנֵיהֶם מְנֻפָּצוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּנַפְּצִים אַבְנֵי גִּיר הָדֵק הֵיטֵב. **לֹא יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים**, שֶׁלֹּא יָקוּמוּ יוֹתֵר שׁוּם אֲשֵׁרִים וְשׁוּם חַמָּנִים. ("אֲשֵׁרִים", הֵם אִילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם. וְ"חַמָּנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיוֹת לַעֲבוֹדַת הַחַמָּה). י) **כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד**, כִּי בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת לְנַפֵּץ אֶת אַבְנֵי מִזְבְּחוֹת הָאֱלִילִים, אָז

עטרת מרים

ו דִּמָּה אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַגָּלֻיּוֹת וְהַהֶרֶג אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם לְכֶרֶם שֶׁחָרַב כּוּלּוֹ וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רַק שׁוֹרֶשׁ, אֲבָל הַנָּבִיא אוֹמֵר, בַּיָּמִים **הַבָּאִים** בִּימֵי הַגְּאוּלָּה **יַשְׁרֵשׁ** יִתֵּן ה' שֹׁרֶשׁ שֶׁל **יַעֲקֹב** לִהְיוֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמֵרָחוֹק **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל** הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמֵרָחוֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מְאֹד **וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה** כְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: ז רְאֵה נָא הַאִם **הַכְּמַכַּת** שֶׁהִכָּה ה' אֶת **מַכֵּהוּ** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הִכָּהוּ** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? **אִם־כְּהֶרֶג** כְּמוֹ שֶׁהָרַג ה' אֶת **הֲרֻגָיו** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הֹרָג** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ וְהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל הִשְׁמִיד ה' עַד כַּלֵּה: ח וְאֶת יִשְׂרָאֵל **בְּסַאסְּאָה** בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים לְפָנָיו בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה** הָיָה שׁוֹפֵךְ חֲמָתוֹ עַל הַשָּׂדוֹת וְהַגִּנּוֹת לִשְׁלוֹחַ בָּהֶן שִׁדָּפוֹן וְאַרְבֶּה וְלֹא פָּגַע בַּנְּפָשׁוֹת תְּחִלָּה, **הָגָה** הֵסִיר הַפְּרִי **בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם** שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ **קָדִים** עַזָּה: ט **לָכֵן** הוֹאִיל וְרַחֲמַי עָלָיו גַּם עַתָּה **בְּזֹאת** שֶׁהֶעֱנִישָׁם בְּדָבָר קַל **יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב** לִזְכּוֹת לְהִגָּאֵל **וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ** גַּם הַשּׁוֹגֵג **בְּשׁוֹמוֹ | כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ** בְּמַה שֶׁיִּתּוֹץ הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה וְיָשִׂים אַבְנֵיהֶם **כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת** הָדֵק הֵיטֵב וּבִתְנַאי **לֹא־יָקֻמוּ** מֵעַתָּה **אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים**: י **כִּי** בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת **עִיר בְּצוּרָה** שֶׁל גּוֹיִם תִּהְיֶה **בָּדָד**

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כז

כז ו **הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה:** ז **הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג:** ח **בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:** ט **לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׁוּמוֹ | כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים:** י **כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה**

מִשֻּׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ: יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשְׁבַּרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֻנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֻּנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם: כח א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן: ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים

עטרת מרים

מִיּוֹשְׁבֶיהָ נָוֶה נְאוֹת אָדָם, גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים נַעֲשָׂה מְשֻׁלָּח מִיּוֹשְׁבָיו וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר עַד כִּי שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם גַּם בְּקִבְיעוּת יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ עַנְפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ כְּשֶׁתִּתְיַבֵּשׁ עֲנָפֶיהָ תִּשְׁבָּרְנָה מֵעֲצָמָה, רָצָה לוֹמַר כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם יִשָּׁבְרוּ מֵאֲלֵיהֶם נָשִׁים הָאֲבִיּוֹנוֹת בָּאוֹת וּמְלַקְּטוֹת אוֹתָם מְאִירוֹת מְבַעֲרוֹת אוֹתָהּ וְזֶה מָשָׁל עַל הַשִּׁמְמוֹן וְהָאֲבִדּוֹן כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא אֵין בָּם תְּבוּנָה לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֻנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֻּנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בִּזְמַן הַיְשׁוּעָה יַחְבֹּט יְהוָה כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹבֵט חִטִּים מִן הַקַּשׁ מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר הֵם הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר עַד־נַחַל מִצְרַיִם הֵם הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין הַמְּפוּזָרִים בְּכָל פֵּאָה תְּלֻקְּטוּ מִן הַגָּלִיּוֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבְּאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא כּוּלָּם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ כְּאִילּוּ יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהִתְקַבֵּץ וְלָבוֹא וּבָאוּ הָאֹבְדִים שֶׁנִּפְזְרוּ בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנִים מִן הַנָּהָר סַמְבַּטְיוֹן בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאַרְצָם מֵעַת שֶׁגָּלוּ וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלִָם: מְדַבֵּר עַל הֲמוֹן הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּמַפַּלְתּוֹ לַסּוֹף, וְהַכְּתוּבִים (מן הפסוק א' עד ה') הַמְדַבְּרִים עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. א הוֹי הַנָּבִיא מִתְאוֹנֵן עַל עֲטֶרֶת גֵּאוּת עַל גֵּאוּת הַלֵּב שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם הַמַּלְכוּת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה בְּיָדָם כִּי הִיא וְצִיץ נֹבֵל בְּפֶרַח נוֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ מַטְּרַת הַגַּאֲוָה שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ מְפַנְּקִים עַצְמָם עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים לְמִשְׁוֹת רֹאשָׁם בְּהַרְבֵּה שֶׁמֶן מְבוּשָׂם הֵם מִכְּבָר הֲלוּמֵי יָיִן שְׁבוּרִים בְּגֹבֶל הַיַּיִן וְהַשִּׁכָּרוּת: ב הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי שֶׁהוּא כְּזֶרֶם בָּרָד הַמְשַׁבֵּר אִילָנוֹת שַׂעַר קָטֶב פְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֵת כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים אֲשֶׁר הַמָּה שֹׁטְפִים בְּחֻזְקָה, הִנִּיחַ וְהוּא יַנִּיחַ עֲטֶרֶת גְּאוֹנָם לָאָרֶץ בְּיָד בְּחֻזְקַת הַיָּד: ג בְּרַגְלַיִם של הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְגָּאִים בָּהֶם שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה הַדֹּר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם לְצִיצַת הַנֹּבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר הִיא לַעֲטֶרֶה עַל־רֹאשׁ גֵּיא

שי למורא

הָעִיר הַבְּצוּרָה, הִיא כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל אֱדוֹם, תִּהְיֶה בָּדֵד מִיּוֹשְׁבֶיהָ. נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב, וְהַנָּוֶה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה מְשֻׁלָּח מִיּוֹשְׁבָיו. שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל, בְּמְקוֹם הָעִיר הַבְּצוּרָה יִרְעוּ עֲגָלִים. וְשָׁם יִרְבָּץ, וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָנוּחַ. וְכִלָּה סְעִיפֶיהָ, וּיכַלּוּ אֶת עַנְפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר גְּדֵלוּ שָׁמָּה. יא) בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשְׁבַּרְנָה, כְּשֶׁיִּתְיַבְּשוּ עֲנָפֶיהָ יִשְׁתַּבְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. כְּלוֹמַר, כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם יִשָּׁבְרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ, נָשִׁים תְּבֹאנָה וְיַבְעִירוּ בָּהֶם הָאֵשׁ. כְּלוֹמַר, עַם חַלָּשׁ כַּנָּשִׁים יַשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, שֶׁלֹּא הֵבִין שֶׁכָּל מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּאָה לוֹ מֵה' וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ. עֹשֵׂהוּ, הקב"ה שֶׁגִּדְּלוֹ וְהֶמְשִׁילוֹ. יב) יַחְבֹּט ה', כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁחוֹבְטִים אֶת הַשִּׁבֹּלִים בְּמַקֵּל לְהָסִיר אֶת הַתְּבוּאָה מִן הַקַּשׁ, כֵּן יָסִיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם. מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר, מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פְּרָת. עַד נַחַל מִצְרָיִם, הֵם הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמּוֹצֵא אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יְבִיאֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם. יג) יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל כָּךְ יִתְקַבְּצוּ, כְּאִלּוּ הָיָה נִתְקָע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, לְפִי שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵעַת שֶׁגָּלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אוֹבְדִים. וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, אוֹתָם שֶׁגָּלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדָּחִים. בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה מְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. א) הוֹי, קְרִיאָה שֶׁל צַעַר. עֲטֶרֶת גֵּאוּת, מִן הַגַּאֲוָה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוֹמַר, הָיוּ מִתְפָּאֲרִים בְּעֶשְׁרָם וּבְתַעֲנוּגָם. שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם, אַנְשֵׁי מַלְכוּת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכוּ לַגָּלוּת, הָיָה כָּל עִסְקָם בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּבִשְׂכָרוּת. וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ, וּבַאֱמֶת כָּל הֲדַר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דּוֹמֶה לְצִיץ נוֹבֵל. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים, שֶׁמַּרֹב הַשֶּׁמֶן הַמַּכְשָׁם שֶׁיּוֹצְקִים עַל רֹאשָׁם כְּאִלּוּ הוּא גֵּיא מָלֵא שְׁמָנִים. הֲלוּמֵי יָיִן, מֵכֵי הַיַּיִן. ב) הִנֵּה חָזָק, הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חָזָק. שַׂעַר קָטֶב, פְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֶת וּמַשְׁחִית. הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד, זֶה הָרוּחַ נִיחַ עֲטֶרֶת גַּאֲוָתָם לָאָרֶץ בְּחֻזְקַת הַיָּד וּבְכֹחַ רַב. ג) בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה, בְּרַגְלֵי הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲטֶרוֹת הַגַּאוּת שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם, כְּלוֹמַר, הָאוֹיֵב יַשְׁפִּיל גַּאֲוָתָם. ד) וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ... כְּבִכּוּרָה

שי למורא

בְּטֶרֶם קַיִץ וגו׳, הֲדַר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁהִיא כְּצִיץ נוֹבֵל, וַאֲשֶׁר הִיא עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים, תִּהְיֶה כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ, כִּתְאֵנָה שֶׁהִתְבַּכְּרָה בְּטֶרֶם יִהְיֶה הַקַּיִץ. בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה, מִיַּד כְּשֶׁהִיא עֲדַיִן תְּלוּיָה עַל הֶעָנָף וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלֹשׁ. כְּלוֹמַר, שֶׁכָּכָה יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶת גַּאֲוָתָם. ה) בַּיּוֹם הַהוּא, בַּיּוֹם שֶׁיִּגְלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. לַעֲטֶרֶת צְבִי, לַעֲטָרָה שֶׁל רָצוֹן וְחֶמְדָּה (וְחֶדְוָה). וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה, וּלְכֶתֶר שֶׁל תִּפְאֶרֶת. לִשְׁאָר עַמּוֹ, שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְהַמִּצְטָרְפִים עִמָּהֶם לְמַלְכוּת חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. ו) וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְיִהְיֶה הקב״ה לְרוּחַ מִשְׁפָּט לְמִי שֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְהוּא חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְיִתֵּן לוֹ הקב״ה דַּעַת וּבִינָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט אֱמֶת. וְלִגְבוּרָה, וְיִהְיֶה הקב״ה לָהֶם לִגְבוּרָה, כְּפִי שֶׁהִכָּה מַלְאַךְ ה׳ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר וְלֹא הֶצְרְכוּ לְהִלָּחֵם בָּהֶם. מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה, וְכֵן כְּשֶׁיִּלָּחֲמוּ אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶם וְיָשִׁיבוּ מִלְחָמָה נֶגְדָּם יִתֵּן ה׳ לָהֶם גְּבוּרָה שֶׁיִּהְיוּ מַכִּים בְּאוֹיְבֵיהֶם עַד שַׁעַר עָרֵיהֶם הַבְּצוּרוֹת. ז) וְגַם אֵלֶּה, וְגַם שִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. בַּיַּיִן שָׁגוּ וגו׳, זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז אָבִיו שֶׁל חִזְקִיָּהוּ. וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ, וּמִתּוֹךְ רִבּוּי שְׁתִיַּת יַיִן יָשָׁן תָּעוּ מִן הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה. וְנָבִיא, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. נִבְלְעוּ מִן הַיַּיִן, נִשְׁחֲתוּ מֵרֹב שְׁתִיַּת הַיַּיִן. שָׁגוּ בָּרֹאֶה, לֹא הָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהוֹרָם הָרוֹאֶה, הוּא הַנָּבִיא הָאֲמִתִּי. פָּקוּ פְּלִילִיָּה, כָּשְׁלוּ בַּמִּשְׁפָּט, וְלֹא שָׁפְטוּ דִּין אֱמֶת. ״פָּקוּ״, כָּשְׁלוּ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן ״וּפֵק בִּרְכַּיִם״ (נחום ב׳יא). ״פְּלִילִיָּה״, מִשְׁפָּט, כְּמוֹ ״וּפִלְלוֹ אֱלֹהִים״ (שמואל־א ב׳כה). ח) כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת, אֲפִלּוּ שֻׁלְחַן הַכֹּהֲנִים. מָלְאוּ קִיא צוֹאָה, קִיא וְצוֹאָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַשִּׁכּוֹר. וְחָסֵר וָי״ו הַשִּׁמּוּשׁ. בְּלִי מָקוֹם, עַד שֶׁאֵין מָקוֹם נָקִי. ט) אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה, מֵאַחַר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כָּכָה, אִם כֵּן לְמִי יוֹרֶה הַמּוֹרֶה דֵּעָה. שְׁמוּעָה, מַה שֶּׁשָּׁמַע הַנָּבִיא מֵאֵת ה׳ לְצַוּוֹתָם. גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם, הֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁזֶּה עַתָּה נִשְׁלְמָה יְנִיקָתָם וְנֶעְתְּקוּ מִשָּׁדַיִם. י) כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו, אָמַר שֶׁהֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָם אָדָם מְעַט מְעַט וִילַמְּדֵם כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֶלָּא דְּבָרִים מְעַטִּים, וְלָכֵן יְצַוֶּה לָהֶם מִצְוָה קְטַנָּה, וְאַחַר כָּךְ עוֹד מִצְוָה. קַו לָקָו קַו לָקָו, כְּמוֹ הַבַּנַּאי, שֶׁמּוֹתֵחַ אֶת קַו הַבִּנְיָן לִגְמֹר טוּר אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ יַעְתִּיק אֶת הַקַּו לְטוּר שֵׁנִי, וְכָכָה מְעַט מְעַט עַד שֶׁיַּשְׁלִים אֶת הַקִּיר. זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם, מְעַט מְעַט, פַּעַם אַחַר פַּעַם. יא) כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת, הֵם עוֹשִׂים עַצְמָם כְּאִלּוּ הָיָה הַנָּבִיא מְדַבֵּר בְּשָׂפָה בִּלְתִּי מוּבֶנֶת, אוֹ בְּשָׂפָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי. יב) אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם, וְהַנָּבִיא הֲרֵי אָמַר לָהֶם רַק דְּבָרִים טוֹבִים. זֹאת הַמְּנוּחָה, בָּזֶה תִּהְיוּ בְּשַׁלְוָה. הָנִיחוּ לֶעָיֵף, אַל תִּגְזְלוּהוּ, וְזֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הַמַּרְגֵּעָה לָשֶׁבֶת בִּמְנוּחָה בְּאַרְצְכֶם. יג) וְהָיָה לָהֶם דְּבַר ה׳, כְּמִדָּתָם יִמְדֹּד לָהֶם,

עטרת מרים

שְׁמָנִים וְהִיא תִּהְיֶה כְּבִכּוּרָהּ כִּתְאֵנָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה רִאשׁוֹנָה בְּטֶרֶם יִהְיֶה הַקַּיִץ אֲשֶׁר מִיַּד כְּשֶׁיִּרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ תְּלוּיָה עַל הֶעָנָף יִבְלָעֶנָּה וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלוֹשׁ. וְאָמַר שֶׁכֵּן יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶפְרַיִם: ה בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם מַפֶּלֶת מַלְכוּת אֶפְרַיִם יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי יִתְלוּ הַכָּבוֹד בִּגְאוֹן ה׳ וְלִצְפִירַת לְכֶתֶר תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ הֵם יְהוּדָה וּבִנְיָמִין: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט יִהְיֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט יְחוֹנֵן דֵּעָה לַחֲזָקִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט אֱמֶת וְלִגְבוּרָה יִהְיֶה לְאוֹתָן שֶׁהֵם מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה שָׁעְרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה יְהוּדָה וּבִנְיָמִין בַּיַּיִן שָׁגוּ בְּדַעְתָּם וּבַשֵּׁכָר יַיִן יָשָׁן תָּעוּ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר כֹּהֵן וְנָבִיא שֶׁהָיָה לָהֶם לְהוֹרוֹת הַתּוֹרָה שָׁגוּ בְּדַעְתָּם בַּשֵּׁכָר מֵרוֹב שְׁתִיַּת הַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ נִשְׁחַת כֹּחַ נְבוּאָתָם מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר נִשְׁחֲתוּ מִן הַשִּׁכְרוּת שָׁגוּ בָּרֹאֶה הִלְעִיגוּ בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים פָּקוּ פְּלִילִיָּה וְהִטּוּ מִשְׁפָּט: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זִבְחֵי מֵתִים אֲשֶׁר הֵם מְסוּבִּים עֲלֵיהֶם מָלְאוּ קִיא צֹאָה הֲקָאָה וְשִׁלְשׁוּל מִלְּמַטָּה בְּלִי מָקוֹם פָּנוּי וְנָקִי מֵאֵלֶּה: ט הוֹאִיל וְהַגְּדוֹלִים פּוֹנִים אֶל הַשִּׁכְרוּת, אִם כֵּן אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה הַכֹּהֵן וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה שֶׁל הַנָּבִיא אֲשֶׁר שָׁמַע מֵאֵת ה׳, וְכִי יְלַמֵּד לִגְמוּלֵי מֵחָלָב שֶׁנִּגְמְלוּ מֵהֲנָקַת הֶחָלָב עַתִּיקֵי הַנֶּעְתָּקִים מִשָּׁדָיִם מִשְּׁדֵי אִמָּן?: י כִּי עַל צַו שֶׁל נָבִיא לָצָו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵם אוֹמְרִים יֵשׁ לָנוּ צַו שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה לָצָו הַזֶּה קַו חוּט מִשְׁקוֹלֶת מִשְׁפְּטֵי רֶשַׁע כְּנֶגֶד לָקָו הַצֶּדֶק הַזֶּה קַו לָקָו הַנָּבִיא עוֹד אוֹמֵר לָהֶם אוּלַי זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם מְעַט בְּדָבָר זֶה וּמְעַט בְּדָבָר זֶה כֵּן תְּקַבְּלוּ וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָם מְקַבְּלִים: יא כִּי דִּבְרֵי הַנָּבִיא בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלּוּ יְדַבְּרוּ אֲלֵיהֶם בְּלַעֲגֵי שָׂפָה בְּגִמְגּוּם שֶׁאֵין מְבִינִים אֶת דְּבָרָיו וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת שֶׁאֵינָם מַכִּירִים יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר הַנָּבִיא אֲלֵיהֶם בְּזֹאת תִּמְצְאוּ הַמְּנוּחָה בְּאַרְצְכֶם וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד, אֲבָל בִּתְנַאי הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְתַשׁ כֹּחַ וְאַל תִּגְזְלוּ אוֹתוֹ וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה לָכֶם אִם אַתֶּם נוֹהֲגִים כָּךְ. עַם כָּל זֶה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: יג וְהָיָה לָהֶם

כְּבִכּוּרָהּ בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם: יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: יג וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו

עטרת מרים

דְּבַר־יְהֹוָה אַף שֶׁאֵין רוֹצִים לִשְׁמוֹעַ צַו לָצָו צִיּוּוּי אַחַר צִיּוּוּי צַו לָצָו וְאַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה קַו לָקָו פַּעַם אַחַר פַּעַם קַו לָקָו מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה, אַף בְּמָקוֹם שֶׁלְּמָדוּהָ נֶחְשֶׁבֶת זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם מְעַט וְאַף כִּי אוֹתָם שֶׁלֹּא דָּרְכוּ בִּנְתִיבוֹתֶיהָ לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר בְּאֶבֶן וְנִשְׁבָּרוּ בְּלִי תְּרוּפָה וְנוֹקְשׁוּ בְּפַח יָקוּשׁ שֶׁטָּמְנוּ לוֹ אֲחֵרִים בְּכַוָּנָה, וְנִלְכָּדוּ יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט: כב לָכֵן אַחַר שֶׁיַּחְזְרוּ יִשְׂרָאֵל בִּתְשׁוּבָה כֹּה־אָמַר יְהֹוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב עוֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הַמָּקוֹם וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא בּוֹשׁ מֵהֶם וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ יִתְלַבְּנוּ מִבּוּשָׁה: כג לָכֵן לֹא יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב כִּי בִרְאוֹתוֹ יְלָדָיו הַצַּדִּיקִים וּכְשֵׁרִים מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ יְשַׁבְּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֶק בְּיָדוֹ:

שי למורא

קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ: כט כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהֹוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כג כִּי בִרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לִשְׁמֹעַ מְעַט מְעַט, יִגְזֹר בִּדְבָרוֹ עֲלֵיהֶם צַו שֶׁל אֻמּוֹת הַמִּשְׁתַּעְבְּדִים בָּם. צַו לָצָו וגו׳, צַו עַל צַו, פְּקֻדָּה עַל פְּקֻדָּה, עֲבוֹדָה עַל עֲבוֹדָה, קַו שֶׁל פֻּרְעָנוּת כְּנֶגֶד קַו שֶׁל עֲבֵרוֹת. זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם, לְיָמִים מוּעָטִים תָּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְהֵם יִתְמַעֲטוּ שָׁם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ, כְּשֶׁיֵּלְכוּ יִכָּשְׁלוּ לִפֹּל אָחוֹר וְיִשָּׁבְרוּ. וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ, וְיִפְּלוּ בְּפַח הַמּוֹקֵשׁ, וְיִלָּכְדוּ בּוֹ. כְּלוֹמַר, יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט. כב) אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, כְּלוֹמַר, ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים, אָמַר אֶל בֵּית יַעֲקֹב. לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב, כִּי כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הקב״ה, הוּא כְּאִלּוּ יַעֲקֹב בּוֹשׁ בַּדָּבָר. וּמֵעַתָּה לֹא יֵבוֹשׁ. יֶחֱוָרוּ, יִתְלַבְּנוּ. כִּי הַמִּתְבַּיֵּשׁ מִתְלַבְּנִים פָּנָיו. כג) בִרְאוֹתוֹ יְלָדָיו, בִּרְאוֹת יַעֲקֹב אֶת צֶאֱצָאָיו בְּלֶכְתָּם בַּדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה. מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ, כְּלוֹמַר, צַדִּיקִים יֵשׁ בָּהֶם. יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי, שֶׁהֵם מְקַדְּשִׁים שֵׁם ה׳. וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, יֹאמְרוּ בְּהַקְדִּישָׁם שְׁמוֹ ״קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁהוּא אֲבִיהֶם. יַעֲרִיצוּ, יְשַׁבְּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֶק בְּיָדוֹ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ו ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי
יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם
הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם I
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם
מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (לו) ו לָכֵן אֱמֹר
לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי
אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ז וְלָקַחְתִּי
אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלוֹת מִצְרָיִם: ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי
יְהוָה: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ
(ישראל) י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיַשַּׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה
וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שני בערב, י"ד טבת

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ג טבת, בו מודיע אשר לבנו... שי' ימלאו שלש שנים ביום כ"ד שבט הבע"ל ושואל אם להקדים האפשערעניש ליום ההילולא יו"ד שבט:

הנה ידוע מנהג ישראל תורה היא אשר האפשערעניש עושים לא קודם מיום מלאת שלש שנים להבן, ובמילא גם הוא ינהג ככה ויהי' בשעה טובה ומוצלחת, ומועתק בשולי הגליון קטע ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין האפשערעניש.

מה שכותב שדואג עתה בענין פרנסתו, הנה הי' מהנכון שיתן בכל יום - מימות החול - קודם התפלה איזה פרוטות לצדקה וידוע פסק רז"ל עשר בשביל שתתעשר וע"ז אומר הקב"ה בחנוני נא בזאת ומובא באחרונים שלדעת כמה פוסקים הנה גם על צדקה סתם נאמר הכתוב ובחנוני כו' יעוין שו"ע יו"ד סרמ"ז ובנ"כ שם ומובאות הדיעות בזה בשדי חמד כללים מערכת נ' ט"ז.

בטח למותר להעירו להתחזק בשמירת שלש השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בחומש תהלים ותניא הידועים.

בברכה להצלחה בפרנסה.

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:39	6:40	8:33	8:35	9:10	9:12	10:02	10:05	16:48	16:53	17:17	17:21	16:32	17:32
חיפה (ח)	6:42	6:43	8:34	8:36	9:11	9:13	10:03	10:05	16:47	16:52	17:13	17:17	16:21	17:28
ירושלים (ח)	6:39	6:40	8:32	8:34	9:09	9:10	10:01	10:03	16:51	16:55	17:14	17:18	16:14	17:29
תל אביב (ח)	6:41	6:42	8:34	8:36	9:11	9:13	10:03	10:05	16:47	16:51	17:15	17:20	16:30	17:31
אוסטריה, וינה (ח)	7:45	7:45	9:01	9:02	9:49	9:51	10:34	10:35	16:10	16:16	16:49	16:55	15:57	17:09
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:01	6:06	8:52	8:57	9:40	9:44	10:56	10:59	20:46	20:47	21:19	21:19	20:29	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	7:41	7:40	9:02	9:03	9:49	9:50	10:34	10:36	16:20	16:26	16:57	17:02	16:06	17:16
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:19	7:18	8:35	8:36	9:23	9:24	10:08	10:09	15:45	15:51	16:24	16:29	15:32	16:44
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:32	7:31	8:46	8:48	9:35	9:36	10:19	10:21	15:54	16:01	16:33	16:39	15:41	16:54
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:05	8:04	9:13	9:15	10:05	10:06	10:47	10:49	16:12	16:18	16:53	16:59	15:59	17:14
אוקראינה, קייב (ח)	7:59	7:58	9:06	9:07	9:58	9:59	10:40	10:42	16:03	16:10	16:45	16:51	15:51	17:06
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:03	9:27	9:28	10:13	10:14	10:59	11:00	16:52	16:58	17:26	17:31	16:39	17:45
אקוואדור, קיטו (ח)	6:13	6:16	8:42	8:45	9:13	9:16	10:16	10:19	18:21	18:24	18:45	18:48	18:06	18:57
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:44	5:49	8:34	8:39	9:18	9:22	10:32	10:36	20:11	20:11	20:41	20:41	19:53	20:54
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	6:16	6:21	9:08	9:12	10:00	10:04	11:17	11:21	21:21	21:21	21:57	21:56	21:03	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:26	9:05	9:07	9:46	9:47	10:35	10:37	16:53	16:58	17:25	17:30	16:40	17:42
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:20	8:55	8:57	9:37	9:39	10:26	10:28	16:38	16:44	17:11	17:16	16:25	17:29
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:20	8:56	8:58	9:38	9:39	10:26	10:28	16:39	16:44	17:12	17:17	16:25	17:29
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:01	9:33	9:35	10:16	10:18	11:04	11:06	17:10	17:15	17:43	17:49	16:56	18:02
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:17	7:18	9:13	9:15	9:49	9:51	10:42	10:44	17:34	17:38	18:00	18:05	17:19	18:15
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:57	6:58	8:47	8:48	9:24	9:26	10:16	10:18	16:54	16:58	17:23	17:28	16:39	17:39
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:07	7:09	9:09	9:12	9:44	9:46	10:39	10:41	17:41	17:45	18:08	18:12	17:27	18:22
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:17	7:18	8:52	8:54	9:34	9:36	10:22	10:24	16:32	16:38	17:06	17:11	16:19	17:23
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:43	9:20	9:21	10:01	10:03	10:50	10:52	17:03	17:09	17:36	17:41	16:50	17:53
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:18	8:51	8:53	9:34	9:35	10:22	10:24	16:29	16:35	17:03	17:08	16:16	17:21
בוליביה, לה-פס (ח)	6:03	6:06	8:44	8:47	9:17	9:20	10:25	10:28	19:09	19:10	19:34	19:36	18:52	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:47	8:45	9:51	9:53	10:44	10:45	11:26	11:27	16:44	16:51	17:26	17:33	16:32	17:48
בלגיה, בריסל (ח)	8:45	8:44	9:51	9:52	10:43	10:44	11:26	11:27	16:46	16:53	17:28	17:34	16:34	17:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:23	5:27	8:08	8:12	8:44	8:48	9:54	9:57	19:02	19:03	19:24	19:25	18:45	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:12	5:16	7:57	8:01	8:33	8:36	9:43	9:46	18:43	18:45	19:10	19:11	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:06	8:05	9:10	9:11	10:03	10:04	10:44	10:46	16:03	16:10	16:44	16:50	15:53	17:05
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:25	8:23	9:20	9:21	10:17	10:17	10:56	10:58	15:59	16:06	16:44	16:51	15:50	17:08
גרמניה, ברלין (ח)	8:17	8:16	9:17	9:18	10:12	10:12	10:52	10:54	16:04	16:11	16:46	16:52	15:51	17:08
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:24	8:23	9:33	9:35	10:25	10:25	11:07	11:09	16:33	16:39	17:13	17:20	16:20	17:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:17	5:22	8:04	8:08	8:42	8:45	9:53	9:56	19:10	19:12	19:31	19:32	18:53	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:11	7:13	9:22	9:24	9:54	9:57	10:51	10:54	18:12	18:15	18:37	18:41	17:57	18:50
הודו, פונה (ח)	7:06	7:08	9:18	9:20	9:50	9:52	10:47	10:50	18:09	18:12	18:34	18:38	17:54	18:47
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:31	8:49	8:51	9:37	9:38	10:22	10:23	16:02	16:08	16:40	16:46	15:49	17:00
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:25	9:00	9:02	9:42	9:44	10:31	10:33	16:42	16:47	17:15	17:20	16:28	17:32
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:41	9:23	9:25	10:03	10:04	10:52	10:54	17:16	17:21	17:47	17:52	17:02	18:04
מולדובה, קישינב (ח)	7:51	7:50	9:10	9:11	9:57	9:58	10:42	10:44	16:25	16:31	17:03	17:08	16:12	17:22

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:10	7:11	9:20	9:22	9:52	9:55	10:49	10:52	18:08	18:12	18:34	18:38	17:54	18:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:43	4:49	7:33	7:39	8:36	8:40	9:56	10:00	20:21	20:21	21:01	21:00	20:03	21:17
נפאל, קטמנדו (ח)	6:54	6:55	8:53	8:56	9:28	9:30	10:22	10:25	17:19	17:23	17:47	17:51	17:05	18:01
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:36	9:13	9:15	9:54	9:56	10:43	10:45	16:59	17:04	17:31	17:36	16:43	17:48
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:09	9:34	9:37	10:05	10:07	11:07	11:10	19:09	19:12	19:33	19:36	18:53	19:45
פולין, ורשא (ח)	7:45	7:44	8:46	8:47	9:40	9:41	10:21	10:23	15:33	15:40	16:16	16:23	15:20	16:39
פרו, לימה (ח)	5:47	5:50	8:24	8:28	8:57	9:00	10:03	10:06	18:36	18:38	19:01	19:03	18:20	19:13
צרפת, ליאון (ח)	8:22	8:21	9:45	9:46	10:31	10:32	11:16	11:18	17:06	17:12	17:42	17:48	16:53	18:02
צרפת, פריז (ח)	8:44	8:43	9:57	9:59	10:47	10:48	11:31	11:32	17:05	17:12	17:43	17:49	16:52	18:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:04	6:06	8:29	8:31	9:00	9:02	10:01	10:04	17:55	17:58	18:19	18:22	17:40	18:31
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:51	9:20	9:21	10:04	10:05	10:51	10:53	16:54	16:59	17:25	17:31	16:40	17:44
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:34	8:58	9:00	9:44	9:45	10:30	10:32	16:22	16:28	16:57	17:02	16:09	17:16
קפריסין, לרנקה (ח)	6:53	6:54	8:41	8:43	9:19	9:21	10:10	10:12	16:44	16:49	17:14	17:19	16:30	17:30
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:20	9:18	10:09	10:10	11:08	11:08	11:46	11:48	16:38	16:46	17:26	17:33	16:27	17:50
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:59	8:57	9:43	9:44	10:44	10:44	11:22	11:23	16:10	16:18	16:55	17:02	15:58	17:20
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:08	8:07	9:26	9:28	10:14	10:15	10:59	11:00	16:41	16:47	17:18	17:24	16:28	17:38
שוויץ, ציריך (ח)	8:13	8:13	9:31	9:33	10:19	10:20	11:04	11:05	16:50	16:56	17:23	17:29	16:37	17:43
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:41	6:43	8:57	9:00	9:29	9:32	10:28	10:30	18:01	18:05	18:26	18:29	17:46	18:39

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Dvar Malchus
Issue # 00609
31/12/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

2304-3377